ئایا فیدراڵییەت وەک

خیارێکی سیاسی لە عێراق

پیادە دەکرێت؟

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسیار: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

ناوونیشان:

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

ئایا فیدراڵییەت وەک

خیارێکی سیاسی لە عێراق

پیادە دەکرێت؟

جوهر نامق سالم

ئەم چەند سەرەقەڵەمانە پێشکەشە:
بە رۆحی بێ گەردی خوالێخۆشبووی باوکم، کە داهێنەر و ڕێپیشاندەر و هێمای پیاوەتی و مەردایەتی و ڕاستگۆیی و یەکسانیم بوو.
بە دایکی ئازیزم، کە وەکو ملیۆنان دایکی خەڵکی ئەم کوردستانە ئێمەیان بەخۆشەویستیی گەل و نیشتمان گۆش کرد.

ناوی کتێب: ئایا فیدراڵییەت وەک خیارێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت؟
نووسینی: جوهر نامق سالم
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٨٠٤
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە: ئاراس ئەکرەم
بەرگ: مریەم موتەقییان
چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٨
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان لە هەولێر ژمارە ١١٤٢ی ساڵی ٢٠٠٨ی دراوەتێ

پێشەکی

ئەم بابەتانەی کە لە دوو توێی ئەم کتێبەدا کۆ کراونەتەوە لە بنەڕەتدا زنجیرە وتارێک بوون، وەکو سەرەقەڵەم و تێبینی و سەرنج و بگرە (هەڵوێستیش)، لە کاتی خۆیدا، زۆربەی زۆری لە رۆژنامەی (خەبات) لە سالانی (٢٠٠٣ – ٢٠٠٥) و لە چەند سایتێکی ئینتەرنێت بڵاو کراوەتەوە.

لەسەر داخوازیی دۆستان و ژمارەیەک لە خوێنەرانی ئازیزی ئەم بابەتانە ئامادە کرا (وەکو خۆی) و، وا وەکو کتێبێک دەخرێتە بەردەستی هاوولاتییانی کوردستانی شیرینم.

دید و بیر و بۆچوون، لەسەر هەر دیاردەیەک؛ خولقاو و هەڵقووڵاوی بارودۆخی رۆژ و دەرفەتی خۆیەتی، بەگرێدان لەگەڵ هەلومەرج و قۆرت و هەورازەکانی قۆناغی پێشووی و، هەر لەسەر ئەو بنەمایانە مرۆڤ ماف بە خۆی دەدات ئەو دیاردەیە شی بکاتەوە ئەگەر پێویستیش بوو پێشبینی بکات.

بابەتەکان خوێندنەوەیەکی ئەو رووداو و دیاردانەیە، کە لە ماوەی دیاریکراوی رابردوودا و لە دەرفەتێکی خێرای مێژووی گەلەکەماندا رووی دا و هەمووماني راچڵەکاند و کێشەی کورد و کوردستانی بەتایبەتی و عێراق و ناوچەکە بەگشتی، خستە نێو دووڕیانێکی چارەنووسسازەوە، وەکو وەرچەرخانێکی مێژوویی لە کۆتاییی سەدەی رابردوو و سەرەتای ئەم سەدەیە.

خوێندنەوەی ئەو دیاردانە و دەرئەنجامەکانیشی، بەندە بە تێڕوانین و ئاگەداری و هەڵسەنگاندنی خۆمانەوە، وەکو دەماندی و دەمانبیست و تەنیا خۆمان لەو دید و بۆچوون و هەڵسەنگاندنە بەرپرسیارین.

ئامانجیش زیاتر بۆ ئەوەیە کە کەموکوڕییەکان وەکو هاتووە و هەیە و دەیبینین، روون بکرێنەوە و (تشخیص) بکرێن، بەئومێدی چاککردنەوە و قووڵکردنەوەی لایەنە پۆزەتیڤەکانی ئەو دیاردانە.

لە هەندێ رووەوە، کۆمەڵێک لە دۆستانمان، زۆر لە پێش رووداوەکانی سەرەتای ساڵی ٢٠٠٣، ئاشنان لە ڕا و بۆچوونمان سەبارەت بە لایەنێکی گرینگ و بەرینی ئەمانەی کە بوونەتە ناوەندی هەندێ لەو بابەتانەی نێو ئەم کتێبە، شەن و کەوکردنیان و دووپات بوونەوەیان بەم شێوەیە کە وا لەبەر دەستدایە، رەوتی رووداوەکان خۆی فەرزی کردووە.

لەگەڵ ئەوەش دوور نییە کەسانێک هەبن کە لەسەر ئەو رایە بن کە ئەم بابەتانە هەندێ پەلە و پەلەکاری پێوە دیارە. یان مەبەستەکەی بە تەواوی نەپێکابێت و بە تەواوی نەچووبێتە نێو وردەکارییەکان.

دەکرێت مرۆڤ بڵێت ڕا و بۆچوون گرێ دراوە بە کۆمەڵێک هۆ و هۆکار. زۆر جار هۆ و هۆکارەکانیش وەکو پێویست یان وەکو خۆی بەدی ناکرێن، ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە دەبێت مرۆڤ دەستەوئەژنۆ راوەستێت، بەتایبەتی ئەگەر هاتوو ئەو دیاردانە چارەنووسساز بن، سەرەڕای ئەوەش ناوەڕۆکی بابەتەکانمان زۆری بڕیار و یاسا و دیکۆمێنتی نووسراو و بیستراون و بڵاو کراونەتەوە.

لەگەڵ ئەمانە هەر هەمووی، داوا لە خوێنەری ئازیز دەکەم لە کوێ هەست بە (حوکمدان) و پێشبینی کرد، بیخاتە چوارچێوەی ئەو مافەوە کە بە خۆمانمان داوە، ئەو (حوکم) و (پێشبینی)یانە: ئەگەر دروست بوو ئەوە دەستخۆشیمان لێ بکات، ئەگەر واش نەبوو ئەوە هاوکارمان بێت بۆ راستکردنەوەیان و، (سبحان من لا یخطئ)!

ناکرێت لێرەدا ئەوەش لە بیر بکەین کە بەگەرمی:

سوپاس و پێزانینی خۆمان ئاراستەی گشت ئەو بەڕێزانە دەکەین کە هەریەک بەپێی کات و توانای خۆی هاوکار بوون لە دەرچوواندنی ئەم کتێبە و داوای سەرکەوتنیان بۆ دەکەین.

جوهر نامق سالم

سەرەتای شوباتی ٢٠٠٥

هەولێر– هاوینەهەواری سەلاحەدین

بەشی یەکەم

ئایا فیدراڵییەت وەک خیارێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت؟

لە پەڕاوێزی شەڕی کوێت، ساڵی ١٩٩١، خەڵکی عێراق لە خواروو و لە کوردستان ڕاپەڕین. ڕاپەڕینەکە بەچرای سەوزی هاوپەیمانان بەرپا بوو. بە ماوەیەکی کەم کوردستان پاک کرایەوە لە گشت هێزەکانی دوژمن. زۆری پێ نەچوو، هەر بە چرای سەوزی هاوپەیمانان، هێزەکانی سەدام هێرشیان کردە سەر شار و شارۆچکەکانی کوردستان. کورد تووشی کۆڕەوێکی ملیۆنی بوو. ئەنجامی:

* سەپاندنی ئابڵووقەی ئابووری لەسەر عێراق لە لایەن ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی بە کوردستانی ئازادیشەوە.
* بڕیاری ٦٨٨* ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لە نیسانی هەمان ساڵ (١٩٩١).
* دیاریکردنی ناوچەی ئارام لە ژووروی هێڵی ٣٦. بۆ پاراستنی خەڵکی کوردستان لە دەستدرێژیی دەسەڵاتی ناوەند.
* جێگیربوونی هێزەکانی هاوپەیمانان لە چەند ناوچەیەکی ئازاد لە کوردستان و پاشتریش هاتنی هێزی پۆلیسی نێودەوڵەتیی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان.
* دەست پێکردنی گفتوگۆ لە نێوان بەرەی کوردستانی و حکوومەتی ناوەندی لە نیسانی ١٩٩١ تاکو پاییزی هەمان ساڵ.
* هاتنی دەیان ڕێکخراوی مرۆیی جیهانی بۆ هاوکاری و یارمەتیدانی میللەتەکەمان.

لە گەرمەی ڕووداوەکان و سەختیی ژیانی میللەتەکەمان بەهۆی:

داڕماویی ژێرخانی ئابووری و لایەنە سلبییەکانی ڕاپەڕین و کۆڕەوە ملیۆنییەکەی کوردستان و تاڵان و دەست بەسەراگرتنی سەروەت و سامانی هاووڵاتیان و

* بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ١، ل٢١٩.

ئابڵووقەی ئابووریی نێودەوڵەتیی سەر عێراق بە کوردستانیشەوە، هەروەها سیاسەتی ڕەگەزپەرستیی ڕژێمی بەغدا لە بەربەرەکانێ و ئابڵووقە و ڕێگرتن لە کۆمەکی نێودەوڵەتی بۆ کوردستان، لە پاییزی ساڵی ١٩٩١ یەک لایەنە و بە ئارەزووی خۆی، ڕژێم ئیداراتی خۆی لە ناوچەکانی کوردستانی نێو هێڵی ٣٦ کشاندەوە، لەگەڵ ئەو کشانەوەیەدا هەموو جۆرە یارمەتی و پێویستییەکانی بڕی، بەمەیش بۆشایەتییەکی ئیداری و یاسایی لە کوردستانی ئازاددا دروست کرد، ئەویش بە ئومێدی ئاڵۆزکردنی باری ژیان و تێکدانی ڕیزەکانی میللەت و دروستبوونی ململانێ لە نێو هێزە سیاسییەکاندا.

بەهۆی بۆشایەتیی دەسەڵات و تێکچوونی شیرازەی ئیدارە و خزمەتگوزاری، ناچار بەرەی کوردستانی دەسەڵاتی ئیدارەی کوردستانی خستە ئەستۆی خۆی و بڕیاری هەڵبژاردنی گشتیی دا.

لە ١٩٩٢/١٩/٥ و بەپێی یاسای ژمارە ١ و یاسای ژمارە ٢ هەڵبژاردن ئەنجام درا. بە گەواهیی زۆر لایەن و ڕێکخراوی بیانی و نێودەوڵەتی کە ئامادە بوون، هەڵبژاردنەکە نموونەیەکی دیموکراسیی چاوەڕواننەکراو بوو لەو بارودۆخەی کوردستان و عێراقدا، بە تایبەتی:

* ئامادەبوونی خەڵکی کوردستان بۆ دەنگدان بەڕادەیەک بوو، هەڵبژاردنەکە شێوەی کەرنەڤاڵێکی نیشتمانی و نەتەوایەتیی بەخۆیەوە گرت.
* هێمنی و ئارامی و خۆشی و تەبایی.
* پاراستنی بنەماکانی دیموکراسی، لە ڕووی یاسایی و شەرعیەت و مافی دەنگدان و پاڵاوتن و بەشداریی گشت لایەنە سیاسییەکانی کوردستان لە ڕاستەوە بۆ چەپ و لە مارکسییەوە بۆ ئیسلامی.
* لە ناوچەیەکدا ئەنجام درا، لە لایەن هێزی هاوپەیمانانەوە پارێزراو بوو، هەروەها هێزی پۆلیسی نەتەوە یەکگرتووەکان چاودێریی ئارامیی ناوخۆی ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستانی دەکرد.

ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق (پەرلەمان) هەڵبژێردران و لە ١٩٩٢/٦/٤دا دەستبەکار بوون. بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی ئیداری، پەرلەمان بڕیاری

دامەزراندنی حکوومەتی هەرێمی کوردستانی دا و لە ١٩٩٢/٧/٤ باوەڕی بە یەکەم کابینەی ئەو حکوومەتە دا، لەمەڕ پێوەندیی نێوان هەرێمی کوردستان و دەسەڵاتی ناوەند بۆ ئەو قۆناغە، پەرلەمان لە ١٩٩٢/١٠/٤ و بە تێکڕای دەنگ، وەکو نوێنەری هەڵبژێردراوی خەڵکی کوردستان جاڕی فیدراڵییەتی دا.

شایەنی باسە، پەرلەمانی کوردستان هەردەم ئامادە بوو لەسەر بنەمای جاڕدانی فیدراڵییەت، لەگەڵ حکوومەتی ناوەندیی پێشوودا گفتوگۆ بکات، کەچی ئەوان ئامادە نەبوون و بە پێچەوانەوە ڕێژیمی سەدامی لەناوچوو، ناوچە ئازادکراوەکانیش بە مۆڵگای سیخوڕی و پێگەی بێگانە و ناحەزانی خۆی و میللەتەکەمان و هێزەکانیش بە چەتە و یاخی و سیخوڕی دوژمنانی عێراق دانا.

هیچ کات ڕێژیمی سەدام، لە هەموو سەراو و دەراوی هەوراز و نشێوی قۆناغی ١٩٩١-٢٠٠٣دا، بۆ یەک چرکەش ئامادە نەبوو بە دەر لە قەوارەی (حوکمە زاتییە کارتۆنییەکەی ساڵی ١٩٧٤)، بە سنوور و بە دەسەڵات، یەک هەنگاو بێتە پێشەوە. نەک هەر ئەوە، بگرە ئەو ڕێژیمە کە لە واقیعدا هەڵقووڵاوی بیر و بۆچوونی توێژێکی ڕەگەزپەرستی عەرەبی عێراقە، لە هیچ شتێک سڵی نەدەکردەوە بۆ قووڵکردنی باری ئاژاوە و بێ ئارامی و تۆقاندن لە کوردستانی ئازاد و، سیاسەتی پەرت کە و زاڵبەی پیادە دەکرد و، لە ڕێگەی دەزگا بەدناوەکانیەوە، خۆفرۆش و سیخوڕ و ئەندامانی پارتە فاشییەکەی، بە تایبەتی ئەوانەی خۆیان خزاندبووە نێو لایەن و گرووپە کوردستانییەکانەوە، کە بۆ ناکۆکی و چاندنی تۆوی دووبەرەکی، هەڵگیرساندنی شەڕی ناوخۆ و لاوازکردنی ئەم ئەزموونەی بەکار دەهێنان، بەو خەیاڵ و خەونە کە کوردستانی ئازاد بگەڕێنێتەوە ژێر ڕکێفی خۆی.

قۆناغی دوای ڕاپەڕین و کۆڕەوە ملیۆنییەکەی بەهاری ١٩٩١، هێڵی ئارام و کشانەوەی ئیداراتی ڕێژیمی بەغدا لە کوردستانی ئازاد و دامەزراندنی پەرلەمان و حکوومەتی هەرێمی کوردستان و جاڕدانی فیدراڵییەت، وەرچەرخانێکی نەوعی بوو لە کۆتایی سەدەی پێشوودا لە رووی واقیع و ئامانجەوە. بەمەیش لامەرکەزی و ئۆتۆنۆمی بە کارتۆنی و ڕاستەقینەکەیەوە وەلاوە نرا فیدراڵییەت بوو بە دروشم و ئامانجی ئەو قۆناغە.

لەگەڵ ئەوەش هەرچەندە پەرلەمان و گشت هێزە سیاسییەکانی کوردستان کۆکن لەسەر فیدراڵییەت بۆ ئەم قۆناغە، بەڵام ئەوسا و ئێستایش توێژێکی زۆر لەو باوەڕەدایە، بڕیارەکە قابیلی جێبەجێکردن نییە و یەک لایەنەیە، یان کێ دەڵێ کورد قایلە بە فیدراڵییەت و پێکەوەژیان لە قەوارەی یەک دەوڵەتیی عێراقیدا. هەڵبەتە ئەم دید و بۆچوونانە بێ هۆ نین، بەڵگەیش:

* لە پاش شەڕی جیهانی یەکەم و بەپێی بڕگە ٦٢ و ٦٣ و٦٤ی ڕێککەوتننامەی (سیڤەر١٩٢٠) دەبوایە کوردیش وەکو میللەتانی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی هەبێت. هاوپەیمانانی ئەو سەردەمە بە سەرۆکایەتیی بەریتانیای عوزما، خولقێنەر و پیادەکەر و زامنکاری ئەو بەڵگەنامەیە بوو، زۆری پێ نەچوو پاشگەز بوونەوە و سیڤەر بە (لۆزان-١٩٢٣) گۆڕایەوە. کوردستان بۆ جاری دووەم دابەش کرا بە بڕیار و لە ژێر دەسەڵات و سێبەری گەورەترین زلهێزەکانی ئەو سەردەمەدا، ئەو کاتیش هەروەکو ئێستا، ئەو زلهێزانە بە ناوی ئازادی و مافی چارەنووسی گەلان و شارستانییەت و یەکسانی... هتد وڵاتەکەمانیان داگیر و پارچە پارچە کرد ومافەکانمانیان پێشێل کرد و بە زۆری زۆرداری لکێندراینەوە بە تورکیا و سووریا و عێراق و ئێران و لە دوو بەشەوە کراین بە چوار.
* کە تورکیا و هاوپەیمانان بە سەرۆکایەتیی بەریتانیای عوزما پێک نەهاتن لەسەر ولایەتی مووسڵ واتە (کوردستانی عێراق) کێشەکە درا بە (عصبە الأمم)، لێژنەیەک پێک هات. بڕیار و ڕاسپاردەکانی لێژنەکە بریێتی بوون لە چەند خاڵێک، گرینگترینیان: دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی لەسەر ئەو بناخەیەی کە:

١- هیچ کات ولایەتی مووسڵ پارچەیەک نەبووە لە عێراق.
٢- زۆرینەی ولایەتەکە، نە تورک و نە عەرەبن، بە زمان و بە ڕەگەز نەتەوەیەکی جیان لەوان، ڕێژەی کورد لە سنووری ٨٨٪ی دانیشتوانیەتی. بۆ ئەمەیش پێشنیازیان کرد وەکو هەنگاوی یەکەم ولایەتەکە واتە (کوردستانی عێراق) بخرێتە ژێر مەنداتی (وصایە)ی (عصبە الأمم)ەوە، پاشان ریفراندۆمێک بکرێت ئایا کوردەکان کوردستانێکی سەربەخۆیان دەوێت یان پێکەوەژیان لەگەڵ دەوڵەتی

دەستکردی تازەی بە ناو عێراقدا. هاوپەیمانان بە سەرۆکایەتیی بەریتانیای عوزما و دەوڵەتی عێراقی تازە داتاشراو، لەوەی لێژنەکەیش پاشگەز بوونەوە.

* قبووڵکردنی عێراق بە ئەندام لە (عصبە الأمم)دا لە ١٩٣٢/١٠/٣ بە مەرج بوو، ئەویش دابینکردنی مافی کوردان بە مرۆڤایەتی و کولتووری و کارگێڕییەوە و زامنکردنی لە دەزگاکانی پێوەندیدار. ئەو مەرجانە لە رووی یاساییەوە هێشتا موولزەمە بۆ عێراق، چونکە ئەو مەرجانە وەکو ئیلتیزامێکی یاساییە و لە (عصبە)وە گوێزرایەوە بۆ نەتەوە یەکگرتووەکان بەپێی بڕیاری (عصبە) خۆی لە ساڵی ١٩٤٦ کە دەبێت یاساکانی عێراق تەبا و گونجاو بێت لەگەڵ یاسا نێودەوڵەتییەکان و هەر جیاوازی و ناکۆکییەک روو بدا و چارەسەر نەکرێت سەبارەت بەو مەرجانە، ئەوە جیاوازییەکە هەواڵەی دادگای هەمیشەییی نێودەوڵەتی دەکرێت و بڕیاری دادگایش بنەبڕ دەبێ. کەچی نە دەوڵەتی عێراق و نە بەریتانیای عوزما ئەنجامیان نەدا و نە نەتەوە یەکگرتووەکانیش بەدواداچوون و پرسینەوەیەکی هەبوو لەو بارەیەوە، نە ئێمەی کوردیش ئەو هێز و توانا و پاڵپشتییەمان هەبوو تا ناکۆکییەکە بخەینە بەردەم ئەو دادگایەوە.

* جگە لەو راستییانە و پاشتر: خۆ لە رووی دەستووری و یاساییەوە، کورد و عەرەب، وەکو دوو گەلی سەرەکی هاوبەشن لە عێراقدا. ئەم هاوبەشییە لە بڕگە ٣ی دەستووری عێراقی ساڵی ١٩٥٨دا جێگیر کرا. هەمان پرەنسیپ دووپات بووەوە لە دەستووری ساڵی ١٩٧٠، کەچی دەسەڵاتی ناوەند لە عێراق ئەو دەقە دەستوورییەی وەکو مەرەکەب لەسەر کاغەز هێشتەوە و هیچ کات پابەندی نەبووە و هەموو هەڵسوکەوت و مامەڵەی بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد دژ بەو پرەنسیپە بووە.

* ئێمەی کوردیش بە تەنیا و لە هەموو هەل و باردۆخەکاندا پێمان نەکراوە بڕیاری مافی چارەنووسی خۆمان پیادە بکەین و لایەنی دیکەی عێراقی دەسەڵاتدار دانی پێ دانانێت، هەر لە مافی مرۆیی و کولتووری و کارگێڕی و لامەرکەزیی بەزازی ساڵی ١٩٦٦ و رێککەوتننامەکەی ١١ ئاداری١٩٧٠ و بەیانی (ئۆتۆنۆمییە کارتۆنییەکەی ١٩٧٤ی یەک لایەنەی حکوومەتی بەغدا) و جاڕدانی (فیدراڵییەت)

لە لایەن پەرلەمانی کوردستان ساڵی ١٩٩٢ و پاشتر ساڵی ئەمساڵ، وەکو هاوکار و شەریک، لەگەڵ هێزەکانی هاوپەیمانان بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا لە رزگاری و پاشان لە داگیرکردنی عێراق بە کوردستانی ئازادیشەوە.

ئەمڕۆیش:

* هێزەکانی هاوپەیمان بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا بە ناوی بنبڕکردنی تیرۆر و لەناوبردنی چەکی کۆکوژ و دیموکراتییەت و رێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ و رزگاریی گەلانی عێراق شەڕیان دژی سەدام کرد و رێژیمە فاشییەکەی رما و خۆیشی هەڵهات* و، ئەو هێزانە لە هێزێکی رزگارییەوە گۆڕا بۆ دەسەڵاتێکی داگیرکەر بەپێی بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی ژمارە ١٥١١ لە ١٦ی تشرینی دووەمی ٢٠٠٣**.

ئێستا:

١– کوشتن و تەقینەوە بەرامبەر بە هێزەکانی هاوپەیمانان بە تایبەتی و ئەوانەی هاوکاریی داگیرکەر دەکەن، رۆژانە لە بەغدا و لە شارەکانی ناوەڕاست و خوارووی عێراق بە ناوی بەرهەڵستکاریی داگیرکەر لە زیاد بووندایە، بە ژمارە و بە جۆرایە. پڕشکیشی گەیشتووەتە ناوچەکانی کوردستان.

٢– تاکو ئێستا کێشەی چەکی کۆکوژیی قەدەغەکراو گرفتێکە بۆ هاوپەیمانان بە تایبەتی. ئەگەرچی بۆ ئێمەی کورد بەڵگەنەویستە.

٣– دیموکراتییەت و مافەکانی مرۆڤ پرۆسەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و کولتوورییە. بە دەر لە کوردستانی هەردوو ئیدارەی کوردیدا، ئەوەی هەیە دیاردەیەکی بێ سەروبەرە و هەڵچوون و داچوونێکی سەرەتای نەمانی نزیکەی یەک سەدە لە حوکمی تاکڕەوی و یەک لایەنەی رێژیمێکی دیکتاتۆری و فاشییە. دیموکراتییەت هاوواتای ئەمن و ئاسایش و ئارامی و باری ئابوورییە، هەر هەموو لە واقیعی ئەمڕۆی عێراق بە تایبەتی خواروو و ناوەڕاستیەوە هێشتا دوورن. کە

* دواتر لە ٢٠٠٣/١٢/١٣ دەسگیر کرا.

** بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ٢، ل ٢٢١.

دیموکراتییەتیش جێگیر نەبێت، باسکردنی مافەکانی مرۆڤیش گەشبینییەکی هەندێ دوورە لە واقیع.

٤- رزگاریی گەلانی عێراق گۆڕا بە داگیرکردنی گەلانی عێراق.

٥- کوردستانی عێراق بە حوکمی واقیع، ئێستا ٣ پارچەیە. یەک لە ژێر کۆنترۆڵی پارتیی دیموکراتی کوردستانە، ئەوی تر لە ژێر کۆنترۆڵی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانە، سێیەمیان ئەو ناوچانەیە کە پێشان لە ژێر کۆنترۆڵی حکوومەتی ناوەندی بەغدادا بوون و ئێستا حکوومەتی گواستنەوەیی و لە پراکتیکدا ئەمریکییەکانە.

ئەوەی رەچاو دەکرێت:

* ئەو کەسایەتی و لایەنانەی کە کاروباری ئەم ٣ پارچەیە بەڕێوە دەبەن دۆست و هاوبەشی هێزەکانی هاوپەیمانن (بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا و بەریتانیا) هەم لە رزگاری عێراق و هەم لە ئیدارەکردنی بە هەر سێ بەشی لەتلەتکراوی کوردستانی باشوورمان. هەردوو ئیدارەی هەولێر و سلێمانی، لە نێوان خۆیاندا راکێش و داکێشیانە و کات دەبەنە سەر و داگیرکەریش یاری بە قوربانیی "سێو لە باخەڵی"یان لەگەڵدا دەکات.

* عێراق وەکو رێژیم رووخا، دەستووری نەما، (سەروەریی: سیادە)ی پێشێل کرا، وڵاتێکی داگیرکراوە و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بە بڕیاری (ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودوڵەتی ژمارە ١٤٨٣* لە ٢٢ ئایار ٢٠٠٣ سەلماندوویەتی. داگیرکەری ئەمریکی، ئیدارەیەکی مەدەنیی خاوەن دەسەڵات و بڕیاری سەپاندووە بە سەر گەلانی عێراقدا و بڕیارەکانی مولزەمە. ئەم ئیدارەیە: بە بڕیارێک حکوومەتی پێشوو و سوپا و هەموو دەزگا سیخوڕییەکان و پۆلیسی عێراقی هەڵوەشاندەوە. هەر بەبڕیاری ئەم ئیدارەیە حزبی بەعسی عەرەبی سوشیالیستی فەرمانڕەوای عێراق بۆ زیاتر لە٤٠ ساڵ، قەدەغە کرد لە هەموو جۆرە چالاکییەک. سەرانی ئەو حکوومەتە و ئەو حزبەی گرت "ئەوەی تاکو ئێستا بەر دەستە" و، بڕیاری داوە بدرێن بە دادگا. ئابووریی عێراقی ئازاد کردووە بەرامبەر هەموو کۆمپانیا

* بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٤، ل٣٣٤.

بیانییەکان. ئەنجوومەنێکی دەسەڵاتی کاتیی ٢٥ کەسی دامەزراند و وەزارەتێکی کاتیی دامەزراند. کەچی:

١- تاکو ئێستا ناوچە دابڕاوەکان لە کوردستان، کە بە بڕیاری رێژیمی سەدامی هەڵوەشاو خرابوونە سەر پارێزگا عەرەبییەکانی ناوەڕاست، وەکو خۆی ماونەتەوە، هەتاکو ئەو قەزا و ناحیانەش کە زۆریان بۆ ١٢ ساڵە ئازاد کراوە و حکوومەتی هەرێمی کوردستان ئیدارەی دەکرد و باری ژیانی خەڵکەکەی بە ئەستۆوە بوو و دەستی ئاوەدانیی پێ گەیاندبوو، داگیرکەری ئەمریکی جارێکی تر گرێی دانەوە بە پارێزگا عەربییەکان وەکو کفری و خانەقین بە دیالە و مەخموور بە مووسڵ!

٢- ئەو عەرەبانەی بەزۆر و بە بڕیاری رێژیمی سەدامی هەڵوەشاو نیشتەجێ کراون لە شار و شارۆچکە و گوندەکانی کوردستاندا. واتە بەرنامەی بەعەرەبکردنی خاکی کوردستان کە بە بڕیاری سەدام خۆی پیادە کراوە، دەکرا هەر بە یەک بڕیاری پۆل بریمەری حاکمی مەدەنی عێراق هەڵبوەشێتەوە، کەچی نەک تەنیا نەیکرد، بگرە وا خەریکن کەرکووک و ناوچەکانی تریشمان لێ دادەبڕن و دوور نییە ئەویش بکرێت بە پارچەیەک، یان چەند پارچەیەکی دیکە. سەیر لەوەدایە: ئەوەی بتوانێت وڵاتێک داگیر بکات و حکوومەتەکەی و حزبە فەرمانڕەواکەی و دەستوورەکەی هەڵوشێنێتەوە، تۆ بڵێیت نەتوانێت بڕیارەکانی تەعریب هەڵوەشێنێتەوە! خۆ بە هەڵوەشانەوەی حکوومەت و دەستوورەکەی پێشوو، بڕیار و یاساکانی ئەو رێژیمە بە تەبیعەتی خۆی هەڵدەوەشانەوە. کەچی کاربەدەستانی ئەمریکای داگیرکەر، نەک ئەمەش ناکەن، بگرە هەتاکو ئەو عەرەبانە: چی بە هەلیان زانی بگەڕێنەوە بۆ جێگەی باب و باپیری خۆیان، یان بە هۆی جووڵانەوەی ویژدان یان لە ترس، لە سەرەتای هێرشی ئەمریکا بۆ سەر عێراق لە بەهاری ٢٠٠٣دا کوردستانیان جێ هێلا، زۆر خەڵکی بنەجێی ئەو ناوچانە چی کورد و چی تورکمان و کلدۆئاشووری گەڕانەوە بۆ سەر جێگەی خۆیان، کەچی پاش گۆڕینی هەڵویست و بەرنامەی ئەمریکا لە رزگاری بە داگیرکردنی عێراق، ئەوانەی کە ئەو شوێنانەیان چۆڵ کردبوو، زۆریان گەڕانەوە و بە هەموو

ئیمتیازاتی جارانیشیانەوە. کەرکووکیش کە کاتی خۆی بە ئیدارەی هاوبەشیش رازی نەبووین، ئەمڕۆ بە سایەی سەری هاوپەیمانی (شەریکی سەربازی) رزگاریی عێراقمان، کورد یەک لە چوارە و خۆمان هەڵخەڵەتاندووە: پارێزگار کوردە. وەکو بڵێیت هەموو بڕیارەکان و چارەنووسی شارەکە بەدەستی پارێزگار و ئەنجوومەنی شار بێت، یان راستتر حکوومەتی کەرکووک.

٣- رەفتاری بریمەر لەگەڵ هەردوو ئیدارەی کوردستان لەسەر بنەڕەتی پارێزگایە نەک وەک هەرێمێک و بڕیارەکانی کە یاسایە، راستەوخۆ دەینێرێت بۆ پارێزگارەکان، واتە پەرلەمان و هەردوو حکوومەت بەپەراوێز دەکا.

٤- لەوەیش زیاتر ئەفسەری ئەمریکی بێ رێز گرتن لە یاسا و هەیبەتی پەرلەمانی کوردستان بە خۆی و چەکدارەکانیەوە دێنە باڵەخانەی پەرلەمان و راستەوخۆ پێوەندی بە لیژنەکانی پەرلەمانەوە دەکەن سەبارەت بە دانانی یاسایەک یان هەمواركردنی یاسایەک. بێ گەڕانەوە بۆ کەناڵە رەسمییەکانی پێشنیازکردنی ئەم جۆرە پرۆژانە.

٥- بە رواڵەت ٥ کورد لە ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات دامەزراوە (کەمتر لە بەشی کورد). کاتی خۆیشی هاوپەیمانان بە سەرۆکایەتیی بەریتانیای عوزما شێخ مەحموودی نەمری ناوزەد کرد بە حوکمداریی کوردستان (مەلیکی کوردستان)، راوێژکارێکی سیاسیی ئینگلیزیشی بۆ دانا، زۆری پێ نەچوو دەستیان لێ هەڵگرت و گیرا و نەفی کرا بۆ هندستان و، حکوومەتی کوردستان تیا چوو!

ئەنجوومەنی حوکم دەسەڵاتی وەهای نییە. بریمەر فەرمانڕەوای بەکردەوەی عێراقە بە کوردستانی ئازادیشەوە. مافی ڤیتۆی هەیە بەسەر بڕیارەکانی ئەنجوومەنەوە. بەپێی سەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراو و نزیک لە هەردوو دەسەڵات، ئەنجوومەن و بریمەر تاکو ناوەڕاستی مانگی ١١ی ئەم ساڵ، ئەنجوومەن ٩١ بڕیاری وەرگرتووە، بریمەر تەنیا ٢ دووانیانی پەسند کردووە!

(بریمەر) وەکو فەرمانڕەوای بەکردەوەی عێراق بڕیار و مامەڵەی لەگەڵ هەردوو حکوومەتەکەی کوردستاندا لە چوارچێوەی پارێزگاکانی باکوری عێراق بووا! کەچی رێژیمی خوێنرێژی سەدام بە هەموو قین و فاشییەت و شۆڤینیەتی خۆیەوە زاراوەی

کوردستان و ناوچەی ئۆتۆنۆمیی کوردستانی بە کار دەهێنا... کەچی بریمەر ئەویشی بە زاردا نایەت.

رێککەوتننامەی نێوان ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراقی و ئیدارەی داگیرکەر لە بەغدا، کە لەپێش ناوەڕاستی مانگی ١١ی ٢٠٠٣ لە لایەن بەڕێزان جەلال تاڵەبانی -وەکو سەرۆکی ئەنجوومەن "کاتی" و پۆل بریمەر لێپرسراوی ئیدارەی دەسەڵاتی داگیرکەر، ئیمزا کرا، سەبارەت بە گواستنەوەی دەسەڵات لە مانگی ئایاری ساڵی ٢٠٠٤دا، چۆنیەتی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کاتیی ئایندە، باسی کورد و کوردستان و کێشەکەی نەهاتووە. هەڵبژاردنەکەش لەسەر بنەڕەتی پارێزگاکان دەبێت و فیدراڵییەتیش وەکو دروشمێکی بێ ناوەڕۆک لە چوارچێوەی (لامەرکەزیە)تی ئیدارییە.

بەکورتی رووداوەکان و کارەساتەکانی دەسەڵاتدارانی پێشووی عێراق و بیر و بۆچوونی توێژێکی عەرەب لە عێراقی ئەمڕۆ و وڵاتانی تری عەرەبی و ئیقلیمی و، گۆڕین لە هەڵوێست و بڕیاری ئەمریکا و هاوپەیمانانی لە هێزیکی رزگارکەر بۆ هێزیکی داگیرکەر بێ هیچ جۆرە هەڵوێست یان دۆکۆمێنتێکی رەسمی وەها کە خەڵکی کوردستان ئارام کات لەمەڕ دوارۆژی، جگە لە دووپاتکردنەوەی هەندێ قسەی سەرزارەکی و عاتیفی، کە هەر هەمووی بۆ ئیستهلاکی رۆژانەیە و لە چوارچێوەی مافی سادەی (هاووڵاتییەتی) تێ ناپەڕێت، توێژێکی زۆری خەڵکی کوردستانی ورووژاند...

ئەمانە هەر هەمووی زۆر شتمان وەبیر دەخاتەوە و وامان لێ دەکات هەڵوەستەیەک بکەین لەمەڕ ئەو بیر و بۆچوون و هەڵوێستانە.

مامەڵە و رووداوەکانی شەش مانگی رابردوو، بە هۆی داگیرکردنی عێراق، ئەوەمان بۆ دەردەخات، کەوا داگیرکەر خەریکە نیوچە سەربەخۆییەکەمان و ئەزموونی ئەم ١٢ ساڵەی کوردستانی ئازاد کە بە فرمێسک و خوێن دەستەبەر کرا هێدی هێدی لە دەستمان دەردەکات و، مەترسی ئەوەیش دەکرێت کارەساتی پاش شەڕی جیهانی دووەم دووپات بێتەوە، ئەم جارەیان بە پارچە پارچەکردنی باشووری کوردستان!

ئەم قۆناغە، بە بۆچوونی هەموو لایەک، قۆناغێکی چارەنووسسازە، سەرکرادیەتیی کورد لە دووڕیانێکی ناسکدایە. ناکرێت گەمە بە کات و بە هەل بکرێت.

چونکە:

هەر لە ماوەی ئەم ١٢ دوازدە ساڵە هەلی باشمان لە دەست دا. چ خۆخافڵاندن بە گفتوگۆی نێوان بەرەی کوردستانی و سەدامی خوێنڕێژ (بەهار- پایزی ساڵی ١٩٩١)، یان سەراو و دەراوی هاتوچۆ و پێوەندیی ئەم لایەن یان ئەوی تر لەگەڵ هەمان ڕێژیم لە قۆناغە جیاجیاکانی ئەو ماوەیە بگرە تاکو دوا ساتی رمانی و، لە ژێر هەر جۆرە پاساوێکدا بێت و، شەڕی شوومی ناوخۆ ١٩٩٤- ١٩٩٨ و قۆناغی نە شەڕ و نە ئاشتی ١٩٩٨-٢٠٠٢ و، لە دەستدانی فرسەتی هەڵبژاردنەوەی (پەرلەمان) بۆ جاری دووەم و سێیەم ١٩٩٤- ٢٠٠٣ و، چەسپاندنی ناسنامەی ئەزموون و کیانەکەمان بە هۆی مەترسییەکانی ڕێژیمی داڕماوی پێشوو و دوو ئابڵووقەی ئابووری و... هتد.

زیاتر لە شەش مانگ تێپەڕی بەسەر قۆناغی رزگاری و داگیرکردنی عێراق. بەپێی زاراوەی (مافی هاووڵاتی) کورد بەشدارە لە رزگارکردن و داگیرکردنی عێراق، بە پارچە ئازادکراوەکەشیەوە و، هاوپەیمانی هێزی داگیرکەرین لە بەڕێوەبردنی عێراق. پۆستی وەزارەتە سیادییەکانیشمان بەر کەوتووە لە حکوومەتە کاتییەکەی عێراق، ئەگەرچی کوردەکان دوو جار بێ دەسەڵاتن: جاری یەکەم چونکە خودی مەجلیس و حکوومەتەکەی بێ دەسەڵاتە، دووەمیان کورد بەرامبەر زۆرینەی رەگەزی هەردوو دەزگا کەمینەیە.

لە مەیانی ئەم قۆناغە و ئەو هەموو خزمەت و کارئاسانی و تەنازولات و گوڵباران و لە ئامێزگرتن و... هتد، هێزی داگیرکەر و برایانی زۆرینەی عەرەبی هاوخەبات لە جیاتی سووربوون و پێداگرتن لەسەر بەڵێنەکانیان، سەبارەت بە ماف و خواستی خەڵکی کوردستان و، لە قۆناغی (دروشمی بێ ناوەڕۆک)، بۆ بڕیاری تۆکمە و روون و موحەدەد لەمەڕ فیدراڵییەت و خواست و داکۆکی گەلی کوردستان و هێزەکانی، وا هەر یەک بە شێوە و شێوازێک پاشگەز دەبنەوە.

کە ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات لە سەرەتای دامەزراندنی پێش چەند مانگێک،

بڕیاری دا کە عێراقی ئایندە عێراقێکی دیموکراتیی فیدراڵی دەبێت (بێ دیاریکردنی شێوە و جۆری ئەو فیدراڵییەتە) واتە (دروشمێکی بێ ناوەڕۆک)، هەم لای دەسەڵاتی داگیرکەر و هەم لە نێوان خودی ئەندامانی ئەنجوومەن غەیرە کورد، مشتومڕێکی زۆری لەسەر بوو و بە ئاسانی دەرباز نەبوو. تا ئەو کاتە تەنیا بڕیار بوو بە تەوافق نەبوو، بەڵکو بە دەنگدان بوو و، ئەو بڕیارەش بە ئەکسەریەتێکی کەم سەرکەوت.

ئەم پاشگەزبوونەوەیە واتە لە تەوافق بۆ دەنگدان، بە تایبەتی بۆ ئێمەی کورد بۆ فیدراڵییەت مانای خۆی هەیە:

١- تەجاوز بوو لەسەر پرەنسیپی (التوافق) بۆ بڕیاردانی ئەنجوومەن، وەکو زەمانەتێک بۆ پاراستنی تەبایی و یەکسانی.

٢- زەمینەخۆشکردنە بۆ پاشگەزبوونەوە لە پرەنسیپی فیدراڵییەت کە زۆر لە لایەنەکانی ئەنجوومەن هەر لە ساڵی ١٩٩٢ تاکو کۆنگرەی لەندەن ٢٠٠٢ و کۆبوونەوەی سەلاحەدین ٢٠٠٣ و کۆبوونەوەی ناسریە ٢٠٠٣ کۆک بوون لەسەری. ئەم پاشگەزبوونەوەیە بەهانە بوو بۆ ئەوەی لایەنەکانی غەیرە کوردی، بە تایبەتی زۆرینەی عەرەبی بالادەست لە ئایندە بیکەنە بەڵگە بۆ پاشەکشە و نکوڵی لە خودی بڕیارەکانی پێشووی ئەو لایەنانە لەمەڕ فیدراڵییەت وەکو دروشم و ناوەڕۆک، نەدەبوو لایەنی کوردی ئەم بادانەوەیەی قبووڵ بکردایە.

٣- لە هەمووی گرینگتر ڕێگەدان بوو بەوەی فیدراڵییەت بخرێتە دەنگدانەوە و چەسپاندنی لەسەر ئەساسی زۆرینە و کەمینە. ئەمەیش سابیقەیەکی باش نییە و، نەدەبوو وا بە سادەیی تێپەڕێت بەسەر نوێنەرانی کورد لە ئەنجوومەن.

لایەنی عەرەبی بە تایبەتی ئەوانەی کە دژبوون خەت رەجعەیان بۆ خۆیان و هێزی تریش هێڵاوەتەوە بۆ بەربەرەکانێکردنی ئەو جۆرە دروشمە.

مشتومڕەکە هەر بەردەوام بوو، بەڵام لە ٢٠٠٣/١١/١٥، دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکا و هاوپەیمانانی، کێشەی خواست و بڕیاری خەڵکی کوردستان و دواڕۆژی دۆزەکەی لەمەڕ فیدراڵییەت حەسم کرد. واتە خاڵیان نایە سەر پیتەکان!

ئەو رێککەوتننامەیەی کە ناونرا بە (رێککەوتننامەی نێوان ئەنجوومەنی حوکمڕانی و هاوپەیمانان بۆ گواستنەوەی دەسەڵات بۆ عێراقییەکان)، کە لە سەرەوە ئاماژەمان

بۆ کرد، بە دەر لەوەی کە ڕێککەوتننامەکە لە لایەن عێراقییەکانەوە بە کوردیان ئیمزا کرد. ئەوەی ڕەچاو دەکرێت لەو ڕێککەوتننامەیە، سەبارەت بە ئێمەی کورد:

* بەدی نەکردنی وشەی کورد یان کوردستان.
* خۆدزینەوە لە ئاماژەکردن بە مافی کورد و چارەنووس و ئایندەی، واتە خۆلادان لە واقیع و دواڕۆژی ئەزموونی ١٢ ساڵەی کوردستان بە تایبەتی فیدراڵییەت، بگرە:
* حەسمکردنی ئەم کێشەیە بەم دەقە لاوازە کە لە ڕێککەوتننامەکەدا هاتووە: (تدابیر فدرالیة للعراق تتضمن المحافظات)، یان (وبیانا بالحقوق المتساویة لجمیع العراقیین بغض النظر عن النوع (الجنس) او المذهب او العرق). یان (یتم اختیار المجلس الإنتقالي من خلال اجراءات دیمقراطیة تتسم بالشفافیة والمشارکة في کل من محافظات العراق الثماني عشرة)... هتد
* بەم ڕێککەوتننامەیە، لایەنی کوردی لە ئەنجوومەن ئەوەیان پەسند کردووە کە:

١- هەڵبژاردن لەسەر ئەساسی پارێزگا بێت.

٢- فیدراڵییەت لەسەر بنەمای (پارێزگا: لامەرکەزی ئیداری) دەبێت (تدابیر فدرالیة تتضمن المحافظات). تاکو ئێستا لایەنە کوردییەکانی نێو ئەنجوومەن بە ڕەسمی لارییان نییە لە ناوەڕۆکی ئەم ڕێککەوتننامەیە.

٣- دابەشکردنی کوردستانی عێراق بۆ چوار پارچە. **یەکەم**: پارچەی حکوومەتی (سلێمانی و هەندێ لە ناوچەکانی گەرمیان و هەولێر)ی ژێر دەسەڵاتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، **دووەم**: پارچەی حکوومەتی هەولێر (هەندێ لە ناوچەکانی هەولێر و دهۆک)ی ژێر دەسەڵاتی پارتیی دیموکراتی کوردستان، **سێیەم**: پارچەی (کەرکووک) کە بە شێوەی ئێستای: ناوچەی کوردنشینی دووزخورماتوو هەر ماوەتەوە لەسەر پارێزگای تکریتی فرە عەرەبی و، کفری لەسەر پارێزگای دیالەی فرە عەرەبی و چەمچەماڵ و کەلار کە دوو ناوچەی هەرە گەورەی کوردنشینی کەرکووکن لەسەر سلێمانی و، **پارچەی چوارەم**: پارچەی ناوچەکانی پارێزگای (مووسڵە)، کە بە دامەزراندنی پارێزگای دهۆک و سیاسەتی بە عەرەبکردنی زۆر لە ناوچەکانی، زۆرینەی کورد لەم پارێزگایە (پارێزگای مووسڵ) لە سنووری مەحاڵە. هەروەها جێگەی گومانە مانەوەی

مەخموور لەسەر ئەم پارێزگایە گۆڕینێکی ئەوتۆی لەسەر ڕێژەی کوردی مووسڵ. خانەقین و مەندەلیش بەهەمان شێوە هەر لەسەر دیالەیە.

٤- ئیمزاکردنی ئەو ڕێککەوتننامەیە لە لایەن پۆل بریمەری ئەمریکییەوە وەکو فەرمانڕەوای بەکردەوەی عێراق و بەڕێز جەلال تاڵەبانی وەکو سەرۆکی کاتیی ئەنجوومەنی دەسەڵات لە عێراق: *ئیقرارکردنی ئەمریکایە وەکو هێز و دەسەڵاتی داگیرکەر و، دەسەڵاتی عێراقی و، خودی کوردیش، بە وەلاوەنانی فیدراڵییەت لەسەر ئەساسی نەتەوایەتی و جوگرافی و بڕیاری پەرلەمان و هێزە سیاسییەکانی کوردستان.* واتە وەلاوەنانی بڕیار و هەست و خواستی خەڵکی کوردستان.

ئیقرارکردنی نوێنەرانی کورد لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق لەسەر ئەو ڕێککەوتننامەیە، پاشگەزبوونەوەیەکی خەتەرناکە و لە بڕیاری پەرلەمانی کوردستان بەدەرە، کە مافی ئەویشیان نییە.

بەهەرحاڵ، هەموو ئەوانە لە زەرەر و زیان و لە دەستدانی فرسەتی لەبار زیاتر، چی ترمانی بۆ وەدەست نەهێنا و بۆ وەدەست ناهێنێ. لەگەڵ ئەوەش:

هێشتا فرسەت ماوە و لە سەرەتای قۆناغی داڕشتنی دامەزراندنەوەی عێراقین و، بەپێی کارەسات و ئەزموونەکانی خەڵکی کوردستان و هەڵوێست و بڕیارەکانی داگیرکەری ئەمریکی و هاوپەیمانان و ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵاتی عێراق، کێشەی چارەنووسی میللەتەکەمان لە دووڕیانێکی خەتەرناکە و، *ناکرێت چاویان لێ بپۆشرێت و سستی بنوێنین، تەنیا سەراحەت و خستنەڕووی کێشەکان بە زەقی و روون و ئاشکرا و عەلەنیەت و گەڕانەوە بۆ حوکمی میللەت ڕێگەی دروست و حاسیمە.*

هێشتا ئەم عێراقە داگیرکراوە و، داگیرکەر دەبێت بەپێی یاسای نێودەوڵەتی ڕەفتار لەگەڵ گەلانی عێراق بکات. هەموو یاسا و پەیمانەکانی نێودەوڵەتی کە پێوەندییان بەمافی گەلان و دیموکراسییەوە هەیە، دەسەڵاتی داگیرکەر ئیلزام دەکات کە ڕێز لە هەست و خواستی میللەتی کورد بگرێت. کاربەدەستانی ئەمریکا بە خودی سەرۆک (بۆش)یانەوە هەمیشە جەخت لەسەر ئەوە دەکەن کە میللەتی عێراق بە

هەموو نەتەوەکانیانەوە بڕیاری سیستەمی سیاسی و چارەنووسی خۆیان دەدەن و ئەوان، واتە ئەمریکا، ڕێز لە ئیرادەیان دەگرن.

باشە: کورد یەک لە دوو نەتەوە سەرەکییەکەی عێراقە. بڕیاری خۆیشی داوە. ئەو بڕیارە بە تێکڕای دەنگی پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوی کوردستان وەرگیراوە. هەموو هێزە کوردستانییەکانیش لەسەر ئەو داوایە یەک دەنگن و پشتیوانی لێ دەکەن. ئەو بڕیارەیش خراوەتە بەردەمی هێزەکانی عێراق لە توێی دوو دۆکۆمێنت (هەردوو پرۆژەی دەستووری عێراقی فیدراڵ و هەرێمی کوردستان). ئەمریکا و هاوپەیمانانی ئاگەدارن. کەچی نە داگیرکەر و نە هێزە عەرەبییەکانی عێراق تاکو ئێستا ئاوڕی لێ نادەنەوە، بگرە تاکو حەدێک پاشگەزیش بوونەتەوە لە وەعد و پەیمانی پێشوویان!

هەڵوێستی داگیرکەری ئەمریکی و هاوپەیمانی و لایەنە غەیرە کوردییەکانی نێو ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات و بڕیاری دواییی سەرەوەی ئاماژە پێکراو، جارێکی تر مافی چارەنووسی کوردی ورووژاندەوە و، لە نێو کۆڕ و کۆبوونەوەی توێژە جیاجیاکانی کوردستان، لە ناوەوە و لە دەرەوە، دوو پرسی گەورەی خستووەتە ڕوو:

یەکەم: تۆ بڵێیت کورد بتوانێت لەسەر (فیدراڵییەت)، لەگەڵ لایەنەکانی سیاسیی غەیرە کورد لە عێراق پێک بێت؟

دووەم: ئایا فیدراڵییەت وەک (خیار)ێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت؟

پێش ئەوەی وەڵامی ئەم دوو پرسیارە بدەینەوە، بە باشی دەزانم ئاماژە بە ئەوە بکەم کە:

١- ئەوەی لێرەدا هاتووە و دێت سەبارەت بەم بابەتە، ڕا و بۆچوونی شەخسیی خۆمانە، بەو ئومێدەی ئەوەی لەگەڵیدا نەبێت، بە ڕایەکی ڕەق و توند و دوور لە واقیع و ناگەشبین لە قەڵەمی نەدا و، هەڵوێست و بۆچوونێکە و زیاتر لەوەیش تەحەمیل نەکرێت و، هەر لەم بارەیەوە زۆر لەوانەی نزیکی ئێمەن لە هەڤاڵان و برادەران، لەمێژەوە ئاگەداری ڕا و بۆچوونمانن، چ لەمەڕ قۆناغی بەسەرچوو، یان ئەوەی ئێستا و، چ لەمەڕ خودی فیدراڵییەت و جاڕدانی پەرلەمانی ساڵی ١٩٩٢، یان پرۆسەی ڕزگاریی عێراق و گۆڕینی بە داگیرکردنی، جگە لە کێشە و پرسی تر. خوازیارین هەر هەمووی لە چوارچێوەی ئازادی بیر و بۆچوون و ڕا و

ڕاگۆڕینەوە وەربگیرێت.

٢- بەندە هەر لە پێش ڕمانی ڕێژیمی گۆڕ بەگۆڕی سەدام لای وابوو حیوار و دانوساندنمان لەگەڵ لایەنە پێوەندیدارەکان لەمەڕ پرسی کورد و کوردستان دەبێت لە قەوارە کلاسیکییەکەی دەرچێت، واتە (حصر)کردنی کێشەکەمان لە نێوان کورد و تاکی دیکتاتۆرییەکی حوکمڕانی عێراق هیچی لە هەڵوێستی نوێنەرانی گەلی عەرەبی باڵادەست نەگۆڕیوە و ناگۆڕێت. بەڵکو ئەو جۆرە بۆچوون و مامەڵەکردنە لەگەڵ کێشەکە تەزکیەکردنی ئەو هێزانەیە و پاڵپشتییەکیشە بۆ گوێ نەدان و لاساری و، لە کاتی پێویستیش پشتگیری لە بیر و بۆچوون و ڕەفتاری تاکی دیکتاتۆر و هەروەها کارئاسانییە بۆ ئەوانە بۆ ئەوەی بە ئەرکی مرۆڤایەتی و نیشتمانیی خۆیان وەکو پێویست هەڵنەستن. چەند بڕیاری چارەنووسی کورد لە کوردستانی عێراق لە چوارچێوەی عێراق ئەرکی کوردە، ئەرکی عەرەبی عێراقی باڵادەستیش وەکو زۆرینە کەمتر نییە، لە پرۆسەیەکی دیموکراسی.

٣- پێش ڕمان و نەمانی ڕێژیمی سەدام، ڕامان وابوو کە سیاسەتی ئەمری واقیعی بەعەرەبکردنی ناوچەکانی کوردستان بە هەڵمەتێکی کوردانە و فەرزکردنی ئەمری واقیع دەسڕدرێتەوە. بە تایبەتی لە هەلە مێژووییەکاندا. پێش ٩/٤/٢٠٠٣، لە کۆبوونەوە جیاجیاکاندا جەختمان لە دوو پرەنسیپ دەکرد: یەکەمیان: نابێت (سیڤەر) بە (لۆزان) بگۆڕینەوە. دووەمیان: لە کاتی داڕمانی ڕێژیمی خوێنڕێژی سەدام تەنیا چەند سەعاتێکمان پێویستە وەکو کورد واقیعی بەعەرەبکردنی کوردستان نەهێڵین تەعریب لە هەلێکی ئیستسنائی و بە زۆر فەرز کراوە، هەر لە هەلێکی ئیستسنائی و هەڵمەتێکی کوردانەشدا چارەسەر دەکرێت و، تەدویلکردنی کێشەی بە عەرەبکردنی کوردستان موغامەرەیەکی بێ حیسابە.

یەکەم

تۆ بڵێیت کورد بتوانێت لەسەر فیدراڵییەت لەگەڵ لایەنە سیاسییەکانی غەیرە کورد لە عێراق پێک بێت؟

لە کاتێکدا هێشتا لە فەلسەفەی دەسەڵات و شێوەکانی دەوڵەت لە عیلمی رامیاریدا (بە شێوەیەکی تیۆری)، دەوڵەتی ناوەندیی یەک نەتەوەیی باڵادەست بەهێز و خۆڕاگرە، کەچی لە پراکتیکدا دەوڵەتێکی یەک رەگەز و یەک نەتەوە بە دەگمەن نموونەی ماوە لە جیهانی ئەمڕۆدا. بەرامبەر ئەمە سیستەمی فیدراڵییەت بە هەموو جۆرەکانییەوە رۆژ بە رۆژ لە پەرەسەندندایە، ئەو دەوڵەتانەیش کە بەڕەسمی سیستەمەکەی یەک لە شێوەکانی (فیدراڵییەت)ی بە خۆیەوە نەگرتووە، کەم، یان زۆر سوودیان لە بنەماکانی فیدراڵییەت وەرگرتووە.

ئەمڕۆ:

* زیاتر لە ٨ هەزار کۆمەڵگە و گرووپی رەگەزی جیاجیا لە جیهاندا بڵاو بوونەتەوە و، هەست بە بوون و شناسنامەی نەتەوایەتی و رەگەزیی خۆیان دەکەن.
* لە کۆی گشتی ١٩٠ وڵاتی سەربەخۆ کە ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکانن، زیاتر لە ١٧٠ی فرە رەگەزن، واتە لە سنووری ٩٠٪ وڵاتانی سەربەخۆی جیهان وڵاتانێکی فرە رەگەزن.
* لە سنووری ٣٠٠ نیزامی سیاسیی جیاجیای وەکو دەوڵەت، یان بە شێوە و شێوازی دەوڵەت لە دنیای ئەمڕۆدا دەسەڵاتیان هەیە.
* زیاتر لە نیوەی وڵاتانی دنیا بە رەسمی سیستەمەکانیان یەکێتیی کۆنفیدراڵ، یان فیدراڵە.
* سەرەڕای ئەمانە دەیان حکوماتی خۆجێیی خاوەن دەسەڵات و پێکهاتەی دەستووری لە جیهاندا، سیستەمی حوکمڕانییان لە نێوان لامەرکەزی و ئۆتۆنۆمی بە هەموو جۆرەکانی، بەڕێوە دەچێت.

* وڵاتانی هەرە پێشکەوتوو و بەهێز و ئارام و دیموکرات و ئازاد، ئەو وڵاتانەن کە فیدراڵن وەکو: ئەمریکا، بەریتانیا، ئەڵمانیا، ئیسپانیا، پورتگال، سویسرا، بەلجیکا، کەنەدا، ئیتاڵیا. جگە لە دەیان وڵاتانی تری وەکو هند، پاکستان، ئیماراتی عەرەبی، مالیزیا، ئەفریقیای باشوور، بەرازیل..هتد

دەکرێت بڵێین (فیدراڵییەت) سیستەمی نوێی ئایندەی جیهانە و بەرەبەرە تەنگ هەڵدەچنێت بە شێوەکانی تری پێکهاتەی دەوڵەت، ئەمەیش سیمایەکی گرینگ و تایبەتی دیاردەکانی سەدەی (٢١)ە کە یەک لە هۆکارەکانی ئەم پەرەسەندنە دەگەڕێتەوە بۆ گەش و نەماکردنی هەستی بوون و شناسنامەی نەتەوایەتی و رەگەزی و هەرێمایەتی و ئاینی و مەزهەبی و، پێشبینیش دەکرێت کە ئەم کێشەیە ببێتە خاڵێکی گەرمی ململانێی ئایندە و لە سەرووی خاڵەکانی ئەجندەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی جێگیر بێت وەکو کێشەیەکی سەرەکی سەدەی بیست و یەکمان چونکە:

* فیدراڵییەت بە سادەیی: ئەو دیاردەیەیە کە ژمارەیەک لە (خیارات) دەخاتە روو بۆ رێکخستنی دەسەڵاتی سیاسی و لە چوارچێوەی پرەنسیپەکانی و، کاکڵەکەی برێتییە لە شەراکەتکردن لە حکوومەتێکی خاوەن دەسەڵاتێکی ناوەندی کە کاروبارە نیشتمانی و نێونەتەوەییەکان بەڕێوە دەبات و، زیاتر لە یەک حکوومەتی خۆجێیەتی (محلی) بۆ هەڵسوکەوت بە گوێرەی باری جیاوازی کۆمەڵگە جۆر بەجۆرە خۆجێیەکانەوە، بە واتەیەکی تر:
* فیدراڵییەت شەراکەتکردنی چەند هەرێمێکی جیاواز لە یەکتر بەهۆی رەگەز یان زمان یان ئاین یان مەزهەب یان باری ئابووری... هتد لە دامەزراندنی دەسەڵاتێکی هاوبەش لەسەر بنەمای ئارەزوومەندانەیان..یان:
* دەوڵەتێکی ناوەندی فرە لایەنە رەگەز، زمان، ئاین، مەزهەب، ئابووری، هەڵدەوەشێتەوە و سەرلەنوێ بە هۆی زیاتر لە یەک لەو هۆیانەی سەرەوە، یەکێتییەکی ئارەزوومەندانە لە نێوان خۆیاندا دروست دەکەن لەسەر بناغەی هاوبەشی دەسەڵات.

واتە فیدراڵییەت ئەو کاتە دادەمەزرێت کە چەند کۆمەڵگەیەکی سیاسی و سەربەخۆ و چوون یەک، بیانەوێ حکوومەتێکی هاوبەش پێک بێنن، بۆ ئەم مەبەستەش یەک

دەگرن. فیدراڵییەت جۆری زۆرە. هەتاکو لە یەک دەوڵەتی ناوەندی فیدراڵ، لە پراکتیکدا دەرکەوتووە چەندان (خیار)ی بۆ ڕێکخستنی بەڕێوەبردنی سیاسی و دەسەڵات دەستەبەر دەکات. بۆ نموونە لە ئەمریکا و بەریتانیا ئێستا ٦ نیزامی جیاجیای حوکمڕانییان هەیە.

دەوڵەتی فیدراڵ لە خۆیەوە دانامەزرێت، بەڵکو چەند هۆکارێکی ناوەکی و دەرەکی هەنە کە دەبنە هاندەر بۆ پێکهاتن، یان دامەزراندنی، لێرەدا ئاماژە بەم دوو *خاڵەی خوارەوە دەکەین کە بە دیدی ئێمە بۆ قۆناغ و بارودۆخی ئەمڕۆی کوردستان و عێراق* گرینگن، هەردووکیان بنەڕەتی ئارەزووی رازیبوون بە (فیدراڵییەت) دروست و بە هێز دەکەن:

١- خواستی سەرکردە سیاسییەکان، ئەوانەی فیدراڵییەت دەخەنە روو بۆ چارەسەرکردنی کێشەیەکی نەتەوایەتی، یان هەرێمایەتی، یان ئاینی، یان مەزهەبی، یان بۆ فراوانکردنی دەسەڵاتی هەرێمایەتی. ئامانجیش بەرەنگاری لە هەر جۆرە مەترسییەک کە دەبێتە مایەی پێشێلکردنی مافی کۆمەڵگەکانیان، یان دەستدرێژیکردنێکی دەرەکیی سەربازی، یان دیپلۆماسی. وەلێ لەگەڵ خواستنی ئەو (چەسپاندن)، یان (فراوانکردنە)شدا، ناتوانن لە رێگەی سەرکوتکردن و داگیرکردنەوە، ئەو ئارەزووە جێبەجێ بکەن، هۆیەکانیش زۆر و جیاوازن وەکو: باری نێودەوڵەتی، ئیقلیمی، نیشتمانی، سەربازی، ئایدیۆلۆجی، ئابووری و کۆمەڵایەتی... هتد. بۆیە ئەگەر بیانەوێ یەک لە مەرجەکانی (هەردوو) خواستەکە ئەنجام بدەن، یان هەردووکی، پێویستە هەندێ کارئاسانی و مروونەت و (تنازل) بۆ سەرکردەی یەکەکانی تری بەرامبەر بکەن.

٢- ئەو سیاسەتمەدارانەی کە بەو ئاڵوگۆڕییە قایل دەبن و لە پێناو یەکگرتندا واز لە هەندێ سەربەخۆیی خۆیان دێنن، بۆ ئەوەی رزگار بن لە (ژیانێکی سەربەخۆی لاواز)، یان پێکەوەژیانێکی لکێندراوی بێ ئارەزوومەندانە و بە زۆر سەپێندراو، یان هەڕەشەیەکی دەرەکیی سەربازی، یان باری ئابووری.هتد. واتە فیدراڵییەت چ بە مەبەستی (چەسپاندن) یان (فراوانکردنی) دەسەڵات و چ بۆ (پاراستن)، دەبێت بەپێی بارودۆخ و، پێویستی ئەو کیانانە و قۆناغەکە و لەسەر ئەساسی

یەکێتییەکی ئارەزوومەندانە بێت، ئەگینا فیدراڵییەت:

* تەنیا بۆ فیدراڵییەت بێت، واتە بێ ناوەڕۆکێکی پاساونەدراو، ئۆتۆنۆمییە کارتۆنییەکەی سەدامی گۆڕ بەگۆڕە.
* تەنیا بۆ دابەشکردنی هەندێ لە دەسەڵاتی ناوەند بەسەر لایەنەکاندا، واتە لامەرکەزییەتی ئیداری لەسەر ئەساسی پارێزگاکان، ئەمەیشیان کێشەی نەتەوایەتی و ئاینی، یان مەزهەبی چارەسەر ناکات.

هۆ و هۆکاری پێکهاتەی زۆربەی زۆری وڵاتە فیدراڵەکان جیاوازە. هەر لە سۆنگەی جیاوازییەکانەوە راڤەکردنی هۆ و هۆکارەکانی بەفیدراڵکردنی عێراق لێرەدا ئەهمییەتی خۆی هەیە. ئەگەر چ ئەو فەدرەلەکردنە زیاتر لایەنی کوردی خستوویەتە روو و جەختی لەسەر دەکات و مەبەستیەتی، بەڵام جێبەجێکردنی تەنیا ویست و بڕیاری کورد نییە. ویست و هۆکار و ئامانجەکانی بەرامبەریش گرینگی و تایبەتمەندی خۆی هەیە، هەروەها جۆری فیدراڵییەتەکەش، مەبەستمان لێرە عەرەبی باڵادەستی عێراقە بە تەحدید، چونکە کێشەی ئێمەی کورد لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەند وەکو نوێنەری عەرەبی باڵادەستی عێراق:

* لەسەر شناسنامەی هاووڵاتیی عێراقی نەبووە. کورد بە گشتی لە عێراق (عێراقی)یە، مافی هاووڵاتیی هەبووە، بەپێی هەلومەرجی سیاسی و هەڵوێستی تاکی کوردی هاووڵاتیی عێراقی، ماف و پلە و پایەی وەکو عێراقییەکی (رێژیماوی) پارێزراو بوو. بۆیە ناکرێت لە سۆنگەی مافی (المواطنه) رێچکەی را و بۆچوونەکان بڕوات بۆ فیدراڵییەت لە عێراق، کە ماوەیەکە رۆشنبیران و سیاسەتمەدارانی عەرەبی عێراقی جەختی لەسەر دەکەن. کێشەکەمان بۆ ئەوە نەبووە کە کورد هەیە یان نە، یان یەک دوو وەزیرمان هەبێت لەم کابینە یان ئەوی تر، یان کورد پۆستی وەزارەتی (سیاد)ی بەر کەوتووە یان نە. لە ماوەی زیاتر لە ٨٠ ساڵی کیانی عێراقی تازە لە حکوومەتە یەک لە دوای یەکەکانی ئەو عێراقە کوردێکی زۆر پلە و پایەی بەرزی هەبووە!
* لەسەر ئەساسی ئاینی، یان مەزهەبیش نەبووە، چونکە زۆربەی زۆری خەڵکی کوردستان بە ئاین ئیسلامن و بە مەزهەب سوننەن و، هەمیشە دەسەڵاتی ناوەندی

عێراقیش لە رووی ئاینی و مەزهەبی بەو شێوەیە بووە. کەچی نەک هەر مافەکانمانیان پێشێل کردووە بگرە قڕیشیان کردووین.

* کێشەی ئێمە کێشەی نەتەوەیەکە پێی دەڵێن کورد، خاکەکەی (وڵاتێکە) کە پێی دەڵێن کوردستان، ئەم نەتەوە و خاکە بە تایبەتی دوای شەڕی جیهانی یەکەم و بەپێی رێککەوتننامەی سایکس – پیکۆ دابەش کرا و، بەپێی چەند بەڵگەنامەیەکی نێودەوڵەتی دەبوایە کوردیش وەکو گەلانی تری دراوسێی کیان و دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی هەبایە، بەڵام لەبەر بەرژەوەندی زلهێزان و باری سیاسی و کۆمەڵایەتیی بزاڤی کوردان، نەک هەر پاشگەز بوونەوە، بەڵکو دیسان دابەش کرا و پارچەی باشووری، بە گەل و خاکەوە، لکێندرا بە عێراقێکی داتاشراوی نوێ، بێ رەچاوکردنی ئارەزوو و هەڵوێستی خەڵکی کوردستان و زامنکردنی مافەکانی و، ئەو بەڵێنەش کە درابوو پشت گوێ خرا. لەو ساتەوە تاکو ئەم سەردەمە:

* نە کوردستانی عێراق ئارامە و نە عێراقیش سەقامگیرە.

* نە خەڵکی بەشەرەفی کوردستان دەستیان لە شناسنامەی نەتەوایەتی و خاکی خۆیان هەڵگرتووە و نە بزاڤەکەی بە گشتی درێغی کردووە لە داکۆکیکردنی لە خاک و مافی کوردان.

* لە هەر گەمەیەکی سیاسیی نێودەوڵەتی و ئیقلیمی لە ناوچەکە کێشەی کورد میحوەرێکی سەرەکی بووە و، هەمیشە وەکو کورد لەو گەمانە زەرەرمەند بووینە، لە هەر سەنگەر و لایەک بووبین. هۆکاریش زۆرە.

* لە هەر ئاوڕدانەوەیەکی ناوەند بۆ چارەسەرکردنێکی سیاسی و ئاشتییانەی کێشەی کورد، بۆ گفتوگۆ و مروونەت و شەفافییەت، هەمیشە کورد دەستپێشخەر بووە. بەڵام بە داخەوە هەموو جار بە زەرەرمان شکاوەتەوە.

* دەکرێت بڵێین هەمیشە کورد خوازیاری چارەسەرێکی بنەڕەتی و پێوەندییەکی ستراتیجی و ئارەزوومەندانە بووە، سەبارەت بە کێشەی نەتەوایەتی و دەسەڵات لە عێراق لەگەڵ ناوەند. کەچی هەمیشە:

* دەسەڵاتی ناوەند بەرنامە و پرۆگرام و پێوەندی و هەڵسوکەوتی تاکتیکی بووە و ئامانجیش لاوازکردن و نەهێشتنی بزاڤی کوردایەتی و سەپاندنی دەسەڵاتی

تاکڕەوی خۆی بووە بەسەر کوردستاندا. واتە ئەوەی پێی نەکرابێت بە زەبری ئاگر و ئاسن و پیلانی ئیقلیمی و نێودەوڵەتی جێبەجێی بکات، هەوڵی داوە لە رێگەی گفتوگۆ و رێککەوتن و نەخشە سەری بخات. ئەگەر هەندێ بنەمای سەلماندبێت، لە قۆناغێکی تایبەتی، لە یەکەمین هەل لێی هەڵگەڕاوەتەوە.

* زۆر لە توانای دەسەڵاتی ناوەند سەربازی و سیاسی بە هۆی سەروەت و سامانی کوردستانەوە گەشونمای کردووە. تاکو ئەم قۆناغەش سامانی نەوتی کەرکووک شادەماری ئابووری عێراق پێک دێنێت، لەو سەروەت و سامانە نەک هەر کورد بێ بەش کراوە لێی، بەڵکو هەر بەو سەروەت و سامانە دەسەڵاتی ناوەند شەڕی قەلاچۆکردنی کورد و خاپوورکردنی کوردستانی کردووە.

* راستە توێژێکی بەرچاو لە عەرەبی عێراق چەند ماف و تا رادەیەک بوون و قەوارەیەکی نەتەوایەتیمان لێ قبووڵ دەکەن، وەلێ تاکو ئێستا زۆربەیان:

* کوردستانی عێراق وەکو پارچەیەک لە کوردستانی گەورە و، میللەتی کورد لە کوردستانی عێراق وەکو بەشێک لە نەتەوەی کورد، هەزم ناکەن.

* ئەمەی کە پێی دەڵێن دەوڵەتی عێراق تەمەنی لە سەدەیەک کەمترە و بە زۆری زۆرداران کوردستانی باشووریان پێوە لکاندووە و ئەوەی هەڵساوە بەم گوناهە داگیرکەری رۆژئاوا بوو و، دژی خواست و بەرژەوەندی میللەتانی عێراق و ناوچەکە بوو، ئەنجامیش دووبەرەکی و کوشتن و برین شەڕ و کارەسات و دیکتاتۆریەت و فاشییەت و کاولکردنی وڵاتەکەمان بوو. چەند سەروەت و سامانی خەڵکی عێراقیان بە تالان برد، ئەوەندەیشی بە کار هێنرا بۆ کاولکردنی.

* پرەنسیپی شەراکەت و یەکسانی و غەدری مێژوو و جوگرافیا نابینن و، هێشتا ئەوەی وەدەستمان هێناوە و داوای دەکەین بە نەخشە و بەهان و پاڵپشتیی نەیارانی عەرەب و عێراقی لە قەڵەم دەدەن. سەربەخۆییی کوردستان لای ئەوان تاوانە و فیدراڵییەت جیابوونەوەیە، یان هەنگاوێکە بۆ تاوانەکە.

وەکو هێز و لایەنی عەرەبی عێراق، بە دەر لە را و بۆچوونی تاک، تێڕوانینیان بۆ دۆزی کورد لە چوارچێوەی ئەو خاڵانەی سەرەوە تێ ناپەڕێت. بۆیە قەناعەتێک و رازیبوونێکی ئارەزوومەندانەی روون و زوڵاڵ رەچاو ناکرێت لە نێوان زۆربەی هەرە

زۆریان و بە گشت باڵەکانیانەوە، ئەوەیش هەیە تەمومژاوییە.

تاکو لایەنی بەرامبەر نەگەنە ئەو راستییانەی کە باسمان کرد، داڕشتنەوەی عێراقێکی فیدراڵی بە کێش و پێوانەی لایەنی کوردی خواستێکە لە حوکمی مەحاڵە.

تاکو ئێستا ئێمەی کورد زیاتر کێشەی فیدراڵیەت بۆ خۆمان باش روون دەکەینەوە. گەمەکە هێشتا لە گۆڕەپانی خۆماندایە. پێویستە بیگوێزینەوە بۆ ناو ماڵی بەرامبەرمان. بەرامبەرمانیش ئەمڕۆ ئەمریکا و هاوپەیمانەکانیەتی، بە دەسەڵاتی داگیرکەر لە بەغدا و مەڵبەندەکانی بڕیار و رای گشتیی ئەمریکا و ئەوروپا بە تایبەتی، وەکو باڵی یەکەم، باڵی دووەمیان، برای عەرەبی زۆرینەی باڵادەستی عێراقە، بە هێز و رای گشتییان.

پێویستە سەرکردایەتیی کورد سوور بێت لەسەر بڕیاری خەڵکی کوردستان لەمەڕ فیدراڵییەت و، لە پاڵ مروونەت و شەفافییەت و ئاشکرا گۆیی و باسکردنی کێشەکان وەکو هەیە بە گیانێکی بوێرانە و مەبدەئی، گەڕانەوە بۆ خەڵکی کوردستان و ئاگەدار و ئامادە و تەحشیدکردنی لە دژی هەڵوێستی بەرامبەرەکانمان و، ئەو لەمپەر و کێشانەی کە هەنە، یان دێنە پێش.

واتە لایەنە بەرامبەرەکانمان، بە تایبەتی دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکی، رووبەڕووی جەماوەری کوردستان بکرێتەوە، بە شێوە و شێوازێکی شارستانیەت و مەدەنی، تێدا گشت کەناڵەکانی راگەیاندن و داوودەزگا مەدەنی و جەماوەرییەکان شان بەشانی سیاسەتمەدارانی کوردستان ئەرکی رووبەڕووبوونەوەکە بخەنە ئەستۆی کورد. (حصر)کردنی ئەم پرسە لە نێوان سەرکردایەتیی لایەنەکانی کوردی عێراقی و، یان لە نێوان ئەوان و دەسەڵاتی داگیرکەر و لە چوارچێوەیەکی داخراو و نهێنی بۆ کێشەیەکی وەها چارەنووسساز و، لە کۆمەڵگەیەکی کراوە و دیموکرات، بایەخ نەدانە بە کێش و سەنگی جەماوەر لەم ململانێیە و لەم کات و ساتە کە هەرچی میدیا لە جیهان هەیە روو لە عێراق و ناوچەکەمانە.

دووەم

ئایا فیدراڵییەت وەک (خیار)ێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت؟

لە باری (تیۆرییەوە) دەتوانین بڵێین (بەڵێ). چونکە:

* هەروەکو لە سەرەوە باسمان کرد کۆمەڵێک بەڵگەنامە و پەیمانی نێودەوڵەتی و میساقی نەتەوە یەکگرتووەکان و، بنەماکانی مافی مرۆڤ و رێککەوتننامەکانی پاش شەڕی جیهانی یەکەم (پەیمانی سیڤەر ١٠/٨/١٩٢٠) و، (مادە ١٦ی لائیحەی ئینتدابی بەریتانیا لەسەر عێراق ساڵی١٩٢٠) (بەیانی مەندووبی سامیی بەریتانی پاش دامەزراندنی حکوومەتی کاتی عێراق لە ٢٥/١٠/ ١٩٢٠ – لە پێش ریفراندۆمەکەی هەردوو لا سەبارەت بە فیصل–)، بەیانی هاوبەشی (حکوومەتی بەریتانیا و عێراق لە ٢٤/١٢/ ١٩٢٢) و، قبوولکردنی عێراق بە ئەندامەتی (عصبە الأمم ساڵی ١٩٣٢) و، دەستووری عێراقی ساڵی ١٩٥٨ و ساڵی ١٩٧٠و رێککەوتنەکانی ساڵانی شۆڕشی ئەیلوولی مەزن بە تایبەتی رێککەوتننامەی ١١ی ئاداری ساڵی ١٩٧٠ و، بگرە یاسای ئۆتۆنۆمییە کارتۆنییەکەی سەدامیش.
* بڕیاری ٦٨٨ لە ٤ی نیسان ١٩٩١ی* ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی و، کۆبوونەوەی یەکێتیی ئەوروپا لە لۆکسمبۆرگ و، بڕیاری نەخشەی ناوچەی ئارام لە ژووروی هێڵی ٣٦ لە کوردستانی عێراق و، تەواجدی هێزی هاوپەیمانان لە ٨ نیسانی ساڵی ١٩٩١ بەسەرپەرشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، کشانەوەی ئیداراتی حکوومەتی ناوەندی بەغدا لە کوردستانی ئازاد و ئابڵووقەی ئابووری لە پایزی ساڵی ١٩٩١.
* هەڵبژاردنی ساڵی ١٩٩٢و دامەزراندنی پەرلەمان و حکوومەتی هەرێمی کوردستان و یاسا و بڕیارەکانی ئەم دوو دەزگایە و ئیدارەی ناوچەی ئازاد لە ساڵی ١٩٩١، تاکو ئێستا.
* بڕیاری ٩٨٦ (نەوت بەرامبەر بە خۆراک و دەرمان)** و، جێبەجێکردنی ئەو بڕیارە

---

* بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ١، ل٢١٩

** بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ٣، ل٢٢٧.

لە ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستان بە تەنسیق و هاوکاریی لە نێوان ڕێکخراوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان و حکوومەتی هەرێمی کوردستان تاکو نەمانی ڕێژیمی سەدام و ئێستایش ڕاستەوخۆ هەردوو ئیدارەی کوردستان پێی هەڵدەستێت.

* هاوکاری و مامەڵەکردنی ئەمریکا و هاوپەیمانان ڕاستەوخۆ لە پرۆسەی ئازادکردنی عێراق لەگەڵ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە هاوکاری و بە هێزی پێشمەرگە و، بەشداربوون لە بەڕێوەبردنی عێراق لەگەڵ دەسەڵاتی داگیرکەر تاکو ئێستا.

* سەلماندنی فیدراڵییەت لە لایەن زۆربەی هەرە زۆری لایەنە سیاسییە ڕەسەنەکانی عێراق بە عیلمانی و ئیسلامییەوە، بە مارکسی و لیبراڵ و نەتەوایەتی و دیموکراتییەوە و، لە کۆنگرەی ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی لە نەمسا ساڵی ١٩٩١، لە سەلاحەدین و شەقلاوە ساڵی ١٩٩٢و، کۆنگرەی لەندەن لە کۆتاییی ساڵی ٢٠٠٢و، لە کۆبوونەوەی لێژنەی تەنسیق و موتابەعە زستانی ساڵی ٢٠٠٣ لە سەلاحەدین و کۆبوونەوەی (الناصریە) لە کاتی ڕمانی ڕێژیمی سەدام لە بەهاری ٢٠٠٣ و، بڕیاری ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی عێراق لە هاوینی هەمان ساڵ.

* ڕێککەوتننامەی (٢٠٠٣/١١/١٥)*ی نێوان ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق و ئیدارەی مەدەنی هاوپەیمانان لە بەغدا، کە بەڕێزان جەلال تاڵەبانی وەکو سەرۆکی ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی و پۆل بریمەر وەکو لێپرسراوی ئیدارەی مەدەنی هاوپەیمانان لە عێراق مۆریان کردبوو.

* لە هەمووی گرینگتر نەمانی ڕێژیمی دیکتاتۆری سەدام و قەدەغەکردنی هەموو جۆرە چالاکییەکی حزبی بەعسی سۆشیالیستی عەرەبی عێراق و هەروەها داڕووخانی هەموو بیر و بیرکردنەوەیەکی فاشییانە و ڕەگەزپەرستی ئەم حزبە.

* داگیرکردنی عێراق و داڕشتنەوەی بە بنەما و شێوە و شێوازێکی نوێ و گونجاو لەگەڵ پەیمان و ڕێککەوتنەکانی نێودەوڵەتی بە تایبەتی مافی مرۆڤ و گەلان و، داکۆکیکردنی دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکا بە سەرۆک (بۆش)ـەوە، کە جگە لە

* بڕوانە دەقی ڕێککەوتننامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٤، ل٢٣٣

ئەرکەکانی تری هێزی داگیرکەر لە عێراق، دامەزراندنەوەی عێراقە لەسەر ئەساسێکی دیموکراسی. هەڵبەتە یەک لە بنەماکانی دیموکراتییەت، ڕێزگرتنە لە خواست و ویستی گەلان.

* هەڵوەشانەوەی دەستووری کاتیی ڕێژیمی داڕماوی بەغدا و هەندێ یاسا و بڕیارە فاشییەکانی، چ لە لایەن پۆل بریمەر سەرۆکی دەسەڵاتی هێزی داگیرکەر لە عێراق و چ لە لایەن داوودەزگا کاتییەکانی عێراقەوە.

* ئەگەرچی ناکۆکی و ململانێی سیاسی لە نێوان هەردوو لایەنی سەرەکیی کوردستانی عێراق، "پارتی و یەکێتی" کەم یان زۆر هێشتا ماوە و، یەک *پەرلەمان و دوو حکوومەت دیاردەیەکی نەشاز و ناسروشتییە* و، *خاڵێکی لاوازی کوردە*، بەڵام تاکو ئێستا هەردوو لا و گشت لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی عێراق ڕێکن لەسەر فیدراڵییەت وەکو ئامانجی ئەم قۆناغە، وەکو ناوەڕۆکیش و، ئەمە خاڵێکی گرینگە. جا ئەگەر لەمپەرە دەرەکییەکان وەلاوە بنێین، ئامادەباشی و قەناعەتی ئارەزوومەندانە و ڕا و بۆچوون و هەڵوێست و نیازەکانی لایەنە پێوەندیدارەکانی عەرەبی باڵادەستی عێراق و، ڕۆڵی دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکا دێتە گۆڕێ. ئەمەیش لایەنە عەمەلییەکەی ئەم پرۆسەیەیە واتە بە فیدراڵکردنی عێراق کە بە داخەوە:

* پێشەکی و بەپێی ڕەوتی ڕووداوەکانی پێشووی ئەزموونی تاڵی سەرکردایەتیی کورد لەگەڵ حکوومەتە یەک لە دوای یەکەکانی عێراق کە هەمیشە نوێنەری لایەنی عەرەبی عێراقی باڵادەست بووە وای کردووە: *هیچ کات بڕوا و متمانە نەبووە بە بەڵێنەکانی ئەو حکوومەتانە و، هەڵسوکەوت و هەڵوێستی هێزەکانی سیاسیی عەرەبی باڵادەستی عێراقی تەمومژاوییە و تاکو ئێستا کارێکی وەهایان نەکردووە، کە تاک و هێزی سیاسیی کورد دڵنیا بکات لەمەڕ بڕیار و داخوازی ڕەوای خەڵکی کوردستان.*

یادگاری لە سنووری نیو سەدە لە شەڕ و پێکدادان و پاشگەزبوونی دەسەڵاتدارانی ناوەند، کە هەمیشە بە نوێنەرایەتیی نەتەوەی باڵادەستی عەرەبی عێراق حوکمڕانییان کردووە، لە غەیری ڕاگوێزان و بەعەرەبکردن و خاپوورکردنی ژێرخانی

ئابووری و شێواندنی قەوارەی نەتەوایەتی و کوشتنی بە کۆمەڵ و بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی و بایەلۆجی قەدەغەکراو، بە تایبەتی لەم ٣٠ ساڵەی رابردوودا و، کارەساتی هەڵەبجە و ئەنفال و ئەزموونی ئەم شەش مانگەی رابردوو، هەروەها ئەو مشتومڕەی کە دەستی پێ کرد لەمەڕ فیدراڵییەت و تەعریب و گەڕانەوەی ناوچە کوردنشینە لەتلەت و دابەشکراوەکانمان بەسەر پارێزگا عەرەبییەکانی ناوەڕاستی عێراق و، ئیدارەکردنی دەسەڵاتی داگیرکەر و هەڵوێستی بە تایبەتی بۆ ئەو ناوچانە کەرکووک و مووسڵ و خانەقین و مەندەلی... هتد، هەر هەموو ئەوانە وای کردووە:

کورد هەزار جار بیر بکاتەوە لە بیرۆکەی پێکەوەژیان لە قەوارەی یەک دەوڵەتی عێراق.

زۆر لە گەلانی دنیا کە لە چوارچێوەی یەک دەسەڵاتی ناوەند، یان یەک قەوارە دەژیان بێ هیچ زەرەر و زیانێک، بە گفتوگۆیەک، خۆپیشاندانێک، جیا بوونەتەوە و هەر یەک لەوانە دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی جاڕ داوە، یان کۆنفدراڵێک، یان یەکێتییەکی فیدراڵییان لە نێو خۆیاندا پێک هێناوە.

بەش بە حاڵی خۆمان نابینم کورد و هێزە سیاسییەکانی درێغییان کردبێت لە باسکردن و هەوڵدان بۆ روونکردنەوەی راز و نیازی کورد، چی نەبێت لە نێو خۆماندا، سەبارەت بە عێراقێکی دیموکرات و ئازاد و سەربەخۆ و فرە حزبی و پەرلەمانی و فیدراڵی یەکگرتوو، تاکو ئەو رادەیەی وەکو بڵێیت مرۆڤی کورد گومان لە خۆی بکات.

بە پێچەوانەی ئەو جۆرە هەڵوێستە، دەبوایە لایەنی سیاسیی عەرەبی عێراق بە تایبەتی هەوڵی دڵدانەوە و رازیکردنی کورد و داوای لێبووردن و تەمەنای پێکەوەژیانی لێ بکردایە.

راستە ئێمە کێشەمان لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەند بووە، بەڵام دەسەڵاتی ناوەند لە ئاسمانەوە نەهاتووەتە خوارەوە و بێ بنج و بنەوانەی نەتەوایەتی و کۆمەڵایەتی و ئایدۆلۆجییەت نەبووە. دەسەڵاتی ناوەند هەڵقووڵاوی کۆمەڵگەی عەرەبی عێراقە، ئەگەرچی وەکو دەسەڵاتی دیکتاتۆریش ئەزیەتی نەتەوەی خۆشی داوە. بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کورد چاو لە هێزەکانی عەرەبی باڵادەستی عێراق بپۆشێت و، دوای

ئەم هەموو زەرەر و زیانانە و، لە واقیعی ئەمڕۆی عێراق و هاوسەنگی هێزەکان و، پاش ئەو هەموو تەقەللا و پاڕانەوەیەی، هێشتا ئەوان قایل نین و، هەڵوێستی زۆریان هێشتا لە چوارچێوەی دروشم زیاتر نییە!

کاتی ئەوە هاتووە، ئەگەر درەنگیش نەبێت، هێزە سیاسییەکانی کوردستان و رۆشنبیرانی کورد، چی تر بە رۆمانسییەتی سەدەی رابردوو تەماشای رووداوەکان نەکەن، بەڵکو بە لۆجیکی جیهانی پاش شەڕی سارد و دروستبوونی دنیای یەک جەمسەری، زمانی عەولەمە و گفتوگۆ و رێزگرتن لە بنەماکانی مافی مرۆڤ و مافی گەلان و دیموکراتییەت و بەگژداچوونەوە و بنبڕکردنی ئیرهابی دەوڵەت و گرووپ و تاک لە هەر کوێیەک بێت، زمانی ئاشتی و تەبایی و شارستانیەت و ئاسایی. باس لە کێشەی خۆمان بکەین.

ئێمەی کوردی خاوەن هەڵەبجە و ئەنفال و هێما و نەموزەجی کێڵگەی تاقیکردنەوەی سیاسەت و چەکی جینۆسایدی کۆتاییی سەدەی بیستین، خاوەن سەدان هەزار شەهید و بێ سەروشوێن و ئەنفالکراو و سەقەت و پەککەوتوو و سەرگەردان و ئاوارە و کۆچکەر و وڵات وێرانین، بۆ دەبێت *فیدراڵییەت وەکو خۆمان بڕیارمان لەسەر داوە، لای برایانی عەرەبی باڵادەستی عێراق و دەسەڵاتی داگیرکەر، گونجاو نەبێت، یان هەنگاوێک بێت بۆ جیابوونەوە، وەکو بڵێیت جیابوونەوەی میللەتێک لە چوارچێوەی قەوارەیەکی بە زۆر لکێندراو تاوانێک بێت!؟* بۆ دەبێت *سڵ بکەین لە جیابوونەوە و سەربەخۆییی کوردستان؟*

نزیکەی یەک سەدەیە کێشەکەمان بەو شێوەیە گۆشەگیر کردووە، واتە پاشاکانی عێراق (١٩٢١-١٩٥٨) یان عەبدولکەریم قاسم (١٩٥٨-١٩٦٣) یان هەردوو عارفی برا (١٩٦٣-١٩٦٨)، یان بەکر و سەدام و حزبی بەعسی بەدناو (١٩٦٨-٢٠٠٣)، تەنیا بەرپرسیارن لەم غەدرە مێژووییەی کە بەسەرمان هاتووە، چەند ئەم لایەنانە تاوانبار بن و، چەند هەر ئەمانە ئەزیەتی خەڵکی عێراقی غەیرە کوردیان دابێت بە تاک و بە کۆمەڵ، ئەوەندەیش هێزە سیاسییەکانی عێراقی غەیرە کوردی و ناوەندەکانی دروستکردنی رای گشتیی عەرەبی عێراقی باڵادەست و زۆرینە لەم رووەوە کەمتر نییە، لە نەگەیشتنی کورد بە مافی رەوای خۆی لە عێراق، *ناکرێت*

هەڵوێست و رۆڵی ئەم هێزانە لە پێگەیاندن و هاوکاریی ئەو رژێمانە بۆ سەر حوکم، یان رۆڵیان لە پەروەردەکردن و گۆشکردنی زیاتر لە (٨٣) (موالید)ی خەڵکی عێراق وەلاوە بنێین.

خۆ ئەمڕۆ پاشاکان کە حاکمی عێراق بوون نزیکەی چل ساڵی سەدەی رابردوو، یان عەبدولکەریم قاسم و هەردوو عارفی برا، یان بەکر و سەدام و بەعسی خوێنڕێژ، زیندوو نەبوونەتەوە سنگی کوردیان گرتووبێ و خاوەن دەسەڵات بن، ئەوانەی بەرامبەرمانن و کێشەی فیدراڵییەتمان لەگەڵدا باس دەکەن و مشتومڕمان لەگەڵ دەکەن و دواتر بڕیاری لەسەر دەدەن ئەم بەڕێزانەن:

* د. ئەحمەد چەلەبی و رێکخراوەکەی کۆنگرەی نیشتمانیی عێراقی کە زۆر لە کادیرانی کوردن و بگرە لە سەرەتای دامەزراندنی ئەم رێکخراوەوە بە پشتیوانیی لایەنە کوردییەکان بوو، ناوەندی چالاکیشی کوردستانی ئازاد بوو.
* سەید عەبدولعەزیز حەکیم و رێکخراوەکەی (المجلس الاعلى للثورة الاسلامية في العراق).
* د. ئەیاد عەللاوی و رێکخراوەکەی (الوفاق الوطني).
* حەمید مەجید مووسا و حزبەکەی (الحزب الشيوعي العراقي).
* د. موحسین عەبدولحەمید و حزبەکەی (الحزب الاسلامي العراقي).
* د. ئیبراهیم جەعفەری و رێکخراوەکەی (حزب الدعوة الاسلامي).
* د. عەدنان پاچەچی و رێکخراوەکەی (تجمع الديمقراطيين العراقيين).
* د. نەسیر چادرچی و رێکخراوەکەی (الحزب الوطني الديمقراطي).
* چەند لایەن و کەسایەتییەکی تری عەرەبی عێراقی.

واتە هێزەکانی زۆرینەی عەرەبی باڵادەستی عێراق بە: *ئیسلامی و علمانی، بە شیعە و بە سوننەیشەوە. تاکو ئەمڕۆ ئامادە نین بڕیاری پەرلەمانی کوردستان لەمەڕ فیدراڵییەت و فیدراڵیکردنی عێراق بەو پێیە قبووڵ بکەن.* تاکو ئێستا زۆرینەی ئەوانە، جگە لە فیدراڵییەتێکی ئیداری واتە (لامەرکەزی) چیتر قایل نابین بۆ کوردستان. سبەیش هەر زۆرینەی ئەم زۆرینەیە دەبێتە فەرمانڕەوای بەکردەوەی

عێراق. جا ئەگەر ئەمانە ئەمڕۆ دان بە خواستی ئێمە نەنێن و رێز لە بڕیاری خەڵکی کوردستان نەگرن، ئەگەر سبەی ببنە خاوەن دەسەڵات دەبێت چۆن مامەڵەمان لەگەڵدا بکەن! واتە رووبەڕووکردنەوە و تەحمیلکردنی پرسی کورد لە کوردستانی عێراق و گرێدانی تەنیا بە تاکی حاکم لە عێراق دوورە لە واقیعەوە.

لە میانەی سەدەی رابردوو نەماندی عەرەبی باڵادەست و زۆرینەی عێراق خۆپیشاندانێک، کۆڕ و کۆبوونەوەیەک، ساز بکات بۆ پشتگیری لە داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان (جگە لە حزبی شیوعیی عێراقی) ئەویش لە هەل و قۆناغێکی تایبەتی.

ئەوە شەش مانگیشە پرسی فیدراڵییەت و خواستی کورد لە مەیدانە، نەمانبیست و نەمانبینی لایەنێکی عەرەبی عێراق چالاکییەکی جەماوەری یان رۆشنبیری وەها ساز بکەن، سەبارەت بە مافی کورد و پشتگیری لە بڕیارەکەی پەرلەمانی کوردستان بکەن لەمەڕ فیدراڵییەت.

بە کورتی زۆرینەی لایەنی عەرەبی عێراق فیدراڵییەت بە جیابوونەوە (انفصال) لە وڵات لە قەڵەم دەدەن، نەک دابەشکردنی دەسەڵات لە عێراقدا، بۆیە ئامادەبوونیان تێدا رەچاو ناکرێت سەبارەت بە عێراقێکی فیدراڵی. ئەوەیشی ئامادەیە تاکو ئێستا، لە چوارچێوەی دروشم یان لامەرکەزیەکی ئیداری روونتر لەسەر ئەساسی پارێزگا تێ ناپەڕێت بۆ ئەمڕۆ، دوارۆژیش مسۆگەر نییە.

موسیبەتی ئێمەی کورد تەنیا ئەوە نییە کە لە سەرەوە باسمان کرد، بەڵکو هەر شان بەشانی ئەوە هەڵوێست و رۆڵی وڵاتانی ئیقلیمی دێتە گۆڕێ:

* دابەشکردنی نەتەوەی کورد لانی کەم بۆ چوار پارچە و لکاندنیان بە تورکیا و ئێران و عێراق و سووریاوە، وا دەکات دەستەوەستانی ئەو دەوڵەتە دراوسێیانە بەرامبەر هەر هەنگاوێک بۆ زامنکردنی مافی کورد لە کوردستانی عێراق، بە تایبەتی ئەگەر فیدراڵییەت بێت، نەک هەر زۆر ئەستەمە، بگرە کارێکی (مستحیل)ە. ئەگەرچی هەر چواریان هەمیشە لەمەڕ ماف و چارەسەرکردنی بنەڕەتیی کێشەی کورد یەک هەڵوێستن، بەڵام لە هەموویان روون و دۆغریتر رژێمی تورکیایە، *تورکەکان هەمیشە دووپاتی ئەوەیان کردووەتەوە کە لە بنەڕەتدا*

دۆزی کورد لە هەر پارچەیەکی کوردستان دژی بەرژەوەندی نیشتمانییانە و، هەرگیز لە بەرامبەریدا دەستەپاچە ناوەستن. ئەم هەڵوێستە کەم یان زۆر تەعبیر لە بیر و بۆچوونی دەسەڵاتدارانی ئەو چوار وڵاتە دەکات.

* فاکتەری جوگرافیای کوردستانی عێراق وای کردووە، ئەم هەرێمە بە وشکانی دەورە دراوە و، ناتوانێت پشت بە یارمەتی و پشتگیریی هیچ لە دەوڵەتە هاوسێیەکانی ببەستێت، بە دیدی ئێمە ئەم *فاکتەرە وای کردووە، کە چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە کوردستانی عێراق هەتاکو بەشێوەی یەکێتییەکی ئارەزوومەندانە و، لە چوارچێوەی عێراقێکی دیموکرات و فیدراڵی زۆر ئەستەم* بێت. ئەوەی چاوەڕوان دەکرێت ئەوەیە کە ئەو دراوسێیانە لە نێوان خۆیاندا هەماهەنگی بکەن تاکو ڕێگە لە عێراق بگرن نەگاتە ڕێککەوتن لە بارەی شێوازی فیدراڵییەوە لەگەڵ کورد، نەوەکا ببێتە پێشینەیەک بۆ کوردەکانی نێو دەوڵەتەکانی خۆیان، ئەمەیش بە دیدی ئەوان قابیلی فەرامۆشکردن نییە، بۆیە لەم بوارەدا هەمیشە لە کاردان و هاوکاریی یەکتری دەکەن، بە پێچەوانەی هەموو ناکۆکییەکانیان. دەبێت ئەوەیش بێژین کە هەر یەک لەو وڵاتانە قووڵاییەکی ئیقلیمی و نێودەوڵەتیانیش هەیە و زلهێزەکانیش حیسابیان بۆ دەکەن. هەر بەو چاوەیش دەبێت تەماشای کۆبوونەوەی وەزیرانی دەرەوەی وڵاتانی دراوسێ "ئێران، تورکیا، سووریا، میسر، سعودیە و ئوردن" بکرێت کە لە سەرەتای مانگی١١ی ٢٠٠٣دا کە لە دیمەشق بەسترا، بۆ باسکردنی بارودۆخی عێراق بێ ئەوەی دەعوەتی وەزیری دەرەوی عێراق بە شێوەیەکی پرۆتۆکۆڵی و رەسمی بکرێت. زۆر لە چاودێران لەو باوەڕەدان: *ئەگەر وەزیری دەرەوەی عێراق کورد نەبوایە ئەوە دوور نەبوو وەکو جاران وەزیری دەرەوەی عێراق بە شێوەیەکی ئوسوڵی بۆ ئەو کۆبوونەوەیە دەعوەت دەکرا!*

* وەکو لە سەرەتاشەوە ئاماژەمان بۆ کردووە، ئەمریکا و هاوپەیمانانی، وەکو هێزی داگیرکەر و دەسەڵاتدار، رۆڵێکی کاریگەر و چارەنووسسازیان هەیە لەمەڕ چۆنیەتیی داڕشتن و بنیاتنانەوەی عێراق و چارەسەرکردنی کێشەی کورد و، بە تەحدید مەسەلەی فەدرەلەکردنی عێراق و خواستی رەوای کورد، بەڵام تاکو ئێستا

هیچ هەنگاوێکی روون و تۆکمەیان نەناوە، بگرە ئیجرائات و هەڵسوکەوتی رۆژانەیان لە ناوچە جیاوازەکانی کوردستان جێگەی نیگەرانییە. ئەم زلهێزانە و بە تایبەتی ئەمریکا، جاری یەکەم نییە بەکارمان دێنن و پاشان بە هەرزان دەمانفرۆشن.

* جا ئەگەر رەوشەکە وایە:

بۆ دەبێت کورد ناچار بێت لە یەک قەوارەدا لەگەڵ عەرەبی عێراقی باڵادەستدا بژێت؟ زێدەڕۆیی نییە گەر بڵێین ئێمە و عەرەبی عێراق و ئەمریکا و هاوپەیمانانی دەزانین کە:

١- پێشتر شتێکی وا نەبووە ئێمەی کورد ببەستێتەوە بە هاوسێ عەرەبەکانمانەوە، کە زۆرینەن لە عێراقدا. تاکە هۆ کە پێکەوە کۆی کردینەوە ئەوەیە کە وەختێک دەوڵەتی عێراق دامەزرێنرا کوردی باشووری کوردستانیان ناچار کرد لەو قەوارەدا بژی. کەچی تاکو ئێستا دوو وڵاتی عەرەب کە بە رەگەز و زمان و ئاین و مێژوو و کولتوور... هتد هاوبەشن لە یەک قەوارەدا ناتوانن بژین، ئیدی بۆ دەبێت کورد ئیجبار بکرێت لە یەک قەوارەدا لەگەڵ عەرەبی عێراقدا بژێت بێ هیچ جۆرە زەمانەتێکی نێودەوڵەتی و دەستووری و، بەو شێوەیە کە کوردی کوردستانی باشوور دەیخوازێت و بڕیاری لەسەر دەدا.

٢- ئامانجەکانی برای عەرەبمان لە چوارچێوەی عێراق راناوەستێت. نەتەوەپەرستەکانیان کۆششی یەکێتییەکی عەرەبانن لە (خلیج)ەوە بۆ (محیط). لای ئەمانە گەلی عێراق پارچەیەکی نەتەوەی عەرەبە و کوردستان بە خاکی عەرەبان دەزانن، هێشتا زۆرن ئەوانەی کە کوردیش بە عەرەب لە قەڵەم دەدەن.

٣- ئێمەی کوردیش ئامانجمان لەوان جودایە. کوردین و کوردستانیش وڵاتی خۆمانە و پارچەیەکە لە کوردستانی گەورە. لەم قۆناغە بۆ ١٢ ساڵ دەچێت کوردستانی ئازاد نیمچە سەربەخۆییەکی بە خۆیەوە بینیوە، ئەگەر رێگە بدرێت بە ریفراندۆمێکی ئازاد، بێ یەک و دوو کورد بڕیاری سەربەخۆیی دەدات، هەرچەندە فیدراڵییەتی ئیختیار کردووە لە چوارچێوەی عێراقێکی دیموکراتی بۆ ئەم قۆناغە. عێراق و عێراقییەکان پارچەیەکی خاک و نەتەوەی عەرەب نییە، بەڵکو

عەرەبی عێراق و عێراقی عەرەبی دەکرێت وەکو پارچەیەک لە نەتەوە و خاکی عەرەب بژمێردرێت، هەر چۆن کورد و کوردستانی عێراق بەشێک و پارچەیەکە لە نەتەوە و لە خاکی کوردستان.

٤- بنچینەی نەژادیی و رەگەزی کورد و عەرەب لە یەک جودان: یەک بنەماڵە (سلالە) کۆیان ناکاتەوە. کورد ئاری نەژادە و عەرەب سامی.

٥- کورد و عەرەب زمانێکی هاوبەشیان نییە. زمانی هەر یەکمان لای ئەوی تر مەفهوم نییە. زمانی کوردی لە زمانە هیندۆئەورووپییەکانەوە هاتووە، لە کاتێکدا زمانی عەرەبی لە زمانە سامییەکانە.

٦- هەرچەندە هەردوو لا کوردی کوردستانی عێراق و عەرەبی عێراق یەک ئاین پەیڕەو دەکەن، وەلێ لەمەیش چون یەک نین، چونکە زۆرینەی عەرەبی عێراق شیعەن و کوردیشی سوننی مەزهەب.

٧- لە دامەزراندنی عێراقەوە و بۆ ماوەی زیاتر لە ٨٣ ساڵ، واتە تاکو نەمانی رژێمی سەدام، عەرەبی سوننە مەزهەب دەسەڵاتدار بوونە لە عێراق، کەچی هاومەزهەبی کورد لەگەڵ عەرەبی سوننی مەزهەب نەبووە مایەی دانان بە مافی کورد بەو شێوەیەی کە خواستی کوردە، ئەوەی بە سەرمانیش هاتووە هەر بە دەستی ئەم تاقمەوە بووە، کە خاوەنی دەسەڵات بوون لە عێراق، ئێستایش زۆر لە هێزە سیاسی و کۆمەڵایەتییە سوننییەکانی عێراق بە توندی و راشکاوی دژی فەدرەلەکردنی عێراقن.

٨- کورد و عەرەب مێژوویەکی هاوبەشیان نییە تا هەردوو لایان پێکەوە یادی سەروەرییەکان و تێکشانەکانی رابردوو بکەنەوە. لەبەرئەوەی هەردووکیان لە کۆنترین گەلانی ناوچەکەن، جۆرەها پێوەندی لە نێوانیاندا دروست بووە، لەوانە شەڕ و ئاشتی و باڵادەستی و پاشکۆیەتی.

٩- ئێمەی کورد و عەرەبی باڵادەست لە عێراقدا یەک تێڕوانینی هاوبەشمان نییە سەبارەت بە رووبەڕووبوونەوەی هەڕەشە هاوبەشەکان:

٩-١- عەرەبی (برامان) خولیای هەرە سەرەکییان: چەسپاندنی دەسەڵاتێکی رەهای حکوومەتێکی ناوەندی بۆ هەموو عێراق. کورد بەردەوام بەربەرەکانی ئەو

بیرۆکەیەی عەرەبی (برای) باڵادەستی کردووە، چونکە هەمیشە لەو جۆرە قەوارەدا بەش خوراو و کۆیلە و زەرەرمەند بووە.

٩-٢- کورد هەردەم خولیای هەرە سەرەکی ئەوە بووە: سەرکردەکانی عێراق (واتە عەرەبی برای باڵادەست) قەناعەت پێ بێنن بە خواست و دید و بۆچوونەکانی، ئەگەر نا ئەوە ناچاریان بکەن گوێیان لێ بگرن.

٩-٣- هەڵوێستی (برای) عەرەبی باڵادەستمان لەمەڕ داخوازیی کورد لەم سەردەمە، هەروەکو پێشتر باسمان کرد تاکو ئێستا روون نییە سەبارەت بەو (فیدراڵییەتە) کە پەرلەمانی کوردستان بڕیاری لەسەر داوە. هەروەها کێشەی ناوچە ئیدارییەکانی کوردستان کە رژێمی پێشووی عێراق دابەشی کردووەتە سەر پارێزگاکانی ناوەڕاست، یان کێشەی کۆتایی هێنان بە سیاسەتی تەعریب و گەڕانەوەی کوردە راگوێزراوەکانمان بۆ جێگەی خۆیان و گەڕانەوەی عەرەبەکان بۆ ئەو جێیەی لێی هێنراون. بە پێچەوانەوە ئەوەی (باش)ـەکەیانە ئەمڕۆ فیدراڵییەتی نەتەوایەتی و جوگرافی رەت دەکەنەوە و (لا مەرکەزی) ئیداریمان بۆ پێشنیاز دەکەن. هەروەها مانەوەی تەعریبچییەکانیش بە مافی (المواطنە) پاساو دەدەنەوە! و، بە داکۆکیمان لەسەر کوردستانییەتی کەرکووک و مەخموور و خانەقین.... هتد، یەکسەر بیر لە نەوتی ئەو ناوچانە دەکەنەوە وەکو بڵێیت نەوت حەرامە لە کورد! کوردستانیش (شمال) الـ(حبیب)ە.

١٠- راستە ئەمڕۆ عێراق داگیر کراوە و حکوومەتەکەی هەڵوەشاوەتەوە و، وا سەرلەنوێ هێزی داگیرکەر و هاوپەیمانانی سەرقاڵی داڕشتنەوەین. لەمەیش ئێمەی کورد و برای عەرەبی باڵادەستمان لەم داگیرکردنە و لەم داڕشتنەوەیەشدا یەک دید و یەک بۆچوونمان نییە: برای عەرەبمان لەم داگیرکردنە و لەم هەڵوەشاندنەوەی حکوومەتی عێراقدا نە مەترسی کیانی هەیە و نە کێشەی یەکێتیی وڵاتەکەی و، گرفتی داگیرکردنی عیراق و دامەزراندنی حکوومەتەکەشی گرفتێکی کاتییە. واتە مەترسی نییە لە سەرلەنوێ داڕشتنەوەی عێراق لەم بارەیەوە. چونکە هەردووکیان مسۆگەرن لە لایەن هێزی داگیرکەر و هاوپەیمانانی، هەروەها لە لایەن خودی سەرکردایەتیی کوردیش. کەچی ئێمەی

کورد هەم مەترسی کیانمان هەیە و هەم یەکێتیی خاک و نیشتمانی کوردستانی عێراق، هەروەها ئێستا و دوارۆژی هێزی داگیرکەر و هەڵوێستی لە دارِشتنەوەی عێراق و حکوومەتی ئایندەیش. چونکە ئەگەری پارچە پارچەبوونی کیانی ئەمرۆی کوردستانی عیراق و پێک نەهاتنی یەکێتیی خاکی کوردستانی عێراق لە ئارادایە.

١١- لە بارەی ئابوورییەوە ئەولەویاتی هەردوو لا وەک یەک نییە. لە کاتێکدا ئێمەی کورد داوای بەشی رەوای خۆمان لە سامانی کوردستان و لەبەرچاو گرتنی زیاتر لە نیو سەدەی شەڕ و کاول و وێرانکردنی وڵاتەکەمان دەکەین. عەرەبی (برای) باڵادەست هێشتا پێ لەسەر ئەوە دادەگرێت کە سامان هی سەرتاسەری نیشتمانە، دابەشکردنەکەی دەبێت ناوەندی بێت.

پوختەکەی

ئەو هۆکارانەی دەکرێ ببنە پاڵپشت و هاندەر بۆ پێکەوەژیان لە چوارچێوەی یەک قەوارە لە نێوان کورد و عەرەبی دەسەڵات باڵا لە عێراقدا، بوونیان نییە. ئەوەی هەیە مێژوویەکی دوورودرێژی بێ بڕوایی و بێ متمانەیی و خراپەکاری و شەڕە و، هیچ ئارەزوویەکی راستەقینە لە ئارادا نییە هانی ئێمەی کورد بدات خۆمان گرێ دەین لە قەوارەیەکی پێکەوەژیانی بەردەوام، هەتاکو ئەگەر ئەو قەوارە فیدراڵیش بێت.

بڕیاری فیدراڵییەت بۆ ئەم قۆناغە بڕیاری پەرلەمانە. ساڵی ١٩٩٢ وەرگیراوە. وەرچەرخانێکی چارەنووسساز بوو. کوردستانی ئازاد لە ژێر مەودای چەکی سووک و تۆپ و رۆکێتی کیمیاوی و بایەلۆجی سەدام حوسێنی خوێنرێژ بوو. هێشتا تۆز و تارماییی هەڵەبجە و ئەنفال و کۆڕەوەکە باڵی بەسەر وڵاتەکەماندا راکێشابوو. ژێرخانێکی دارِماو و دوو ئابڵووقەی ئابووری. لایەنە سیاسییەکانی کوردستان یەک دید و یەک هەڵوێست نەبوون لەمەڕ جۆری پێوەندی لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەند. یەکەم جار بوو بە هۆی ئەو بڕیارەوە هەڵوێستی زۆربەی هەرە زۆری لایەنە سیاسییەکانی کوردستان لەسەر چارەنووسی هەرێمی کوردستانی عێراق رێکخرا. ئێستا و ئەوسا دوو قۆناغی جودان. بۆیە (مغامرە)یەکی زۆر سامناکە ئەگەر بێت و دەستبەرداری ئەو سەربەستییانە بین کە لە پێناویاندا نرخێکی گرانمان داوە، بەرامبەر شتێک دڵنیاین لەوەی کە هێشتا هەر وجوودی نییە لە بیر و بۆچوونی (برای عەرەبی عێراق)ی زۆرینەمان، یاخود شتێک تەنانەت ئەگەر بێتە دیش ئەوە دوور نییە بەردەوام نابێت، بە هۆی فاکتەرەکانی سەرەوە کە ئاماژەمان بۆ کرد.

خاڵێکی گرینگتر کە پێویستە بخرێتە روو ئەوەیە:

کە لە هەموو سیستەمێکی فیدراڵیدا دەسەڵاتی بە هێز هەیە کە لانی کەم ئارامی و ئاسایش بۆ یەک لە بەشدارانی فیدراڵییەکە دابین دەکات، ئەگەر هۆکارێکی گرینگ نەبێت بۆ دابینکردن و زامنکردنی ئەو فیدراڵییەتە، ئەمریکا و ئێرلەندییەکان لە خەباتیان دژی بەریتانیا، فەرەنسا و ئەڵمانیا و ئیتاڵیا بۆ کانتۆنەکانی فەرەنسی و

ئەڵمانی و ئیتاڵی لە سویسرا، فەرەنسییەکان بۆ کیوبیکەکان لە کەنەدا و ئەلبانیا بۆ کۆسۆڤۆییەکان، وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی بۆ بۆسنیا، پاکستان بۆ کشمیرییەکان، تورکیا بۆ تورکەکانی قوبرس، عەرەب بۆ ئەریترییەکان تاکو دامەزراندنی دەوڵەتەکەیان لە حەبەشەی کۆن، عەرەب و فەڵەستینییەکان، عەرەب و وڵاتانی ئیسلامی بۆ تەیموری شەرقی... هتد.

بەڵام بەدبەختی ئێمەی کورد لەوەدایە کە، نەک هەر بێ پارێزگاری و بێ حیمایەین، بەڵکو گەمارۆ دراوین لە لایەن دراوسێکانمانەوە، ئەو دراوسێیانەیش دوژمنایەتی و بەربەرەکانێمان دەکەن، تاکو رادەی تەهدیدی دەستتێوەردان و سەرکوتکردنمان و، بۆ ئەو مەبەستە لەگەڵ رژێمە یەک لە دوای یەکەکانی عێراقی رێککەوتننامە و پەیمانیان بەستبوو (پەیمانی سەعەد ئاباد – سنتو – پەیمانی بەغدا، رێککەوتننامەی الجزائر ٦/ئازاری/١٩٧٥، رێککەوتننامەکانی سنووری لە نێوانیاندا، کۆبوونەوە دەورییەکانی وەزیرانی دەرەوەی: (عێراق و ئێران و تورکیا و سووریا)، هەر لە سەرەتای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ساڵی (١٩٩٢)وە و، گوشار و تەهدیداتی تورکیا (وەکو قسەکەرێک بە ناوی هەموویان) سەبارەت بە مافی کورد و فیدراڵییەت و ئاڵای کوردستان و تاکو بچووکترین مافێک لە مافەکانمان. وە هەر یەک لەم وڵاتانەیش ئیمتدادی خۆی هەیە لە قووڵایی عێراق و لەسەر سەتحی جیهانی.

بە دەر لەوانەی کە باسمان کرد هەر دەسەڵات و وڵاتێک بچووک یان گەورە، بە هێز یان لاواز، بەپێی بەرژەوەندی باڵای خۆی تێکەڵ بە کێشەکان دەبێت.

ئەزموونی رابردوومان هەر لە سەرەتای میرنشینەکانی سەردەمی ئیمپراتۆریەتی ئال عوسمان و سەفەوییەکان و رووسەکان، پاشان وڵاتانی هاوپەیمان لە سەردەمی شەڕی جیهانی یەکەم و دووەم، وڵاتانی ئیقلیمی و ئەمریکا لە دوای شەستەکانی سەدەی رابردوو، ئەو راستییەمان بۆ دەخاتە روو کە:

هیچ هێزێک، بە زلهێز و وڵاتانی ئیقلیمییەوە، ئامادە نەبوونە تاکو دوایی پشتگیری لە کورد بکەن، بە پێچەوانەوە کارتێکی گوشار بووە، بەکاریان هێناوە و، لە کاتی گەیشتن بە مەرام، دەستیان لێ هەڵگرتووە.

ئێستاش کوردستانی عێراق، رووداو و کارەساتەکانی پێشوو و، تەنگژەی ئەمڕۆی دەسەڵات، وای کردووە هێشتا وڵاتەکەمان لە بازنەی دواکەوتنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیدا بژێت، وەکو بەشێکیش لە عێراق کورد زۆرینە نییە و، هیچ ئاسۆیەک نییە، تاکو ئێستا، بۆ دەرچوون لەم قەوارەیە، تاکو ئەو رادەیەی دەسەڵاتدارانی کورد خۆشیان ئەسیر و گیرۆدەن.

چی هێزێکی دەرەکی و خاوەن بەرژەوەند ئامادەیە لە پێناوی ٧–٨ ملیۆن کورد لە عێراقی زۆرینەی عەرەبی، حیساب بۆ سوود و بەرژەوەندی خۆی لە قووڵاییەک لە سنووری ٣٠٠ ملیۆن عەرەب و پانتاییەکی جوگرافی نزیکەی ١٤ ملیۆن کم٢ نەکات، ئەمە جگە لە قووڵاییەکی سیاسی و ئابووری هەرێمی و ئیقلیمی و نێودەوڵەتی عەرەبان.

دوور دەبین لە واقیع ئەگەر هەموو فاکتەرەکانی هاوکێشەکە بە چاکی نەبینین و نەینرخێنین لە کاتی خوێندنەوەی رووداوەکان و رێچکەی هەنگاوەکان.

بیروباوەڕ و ئازادی و پرەنسیپەکانی مرۆڤایەتی و مافی گەلان و دیموکراتییەتی و یەکسانی، زۆر جار خۆیان رانەگرتووە بەرامبەر بەرژەوەندییەکان، ئەگینا هەر هەمان پرەنسیپ و ماف و بەڵێنەکان لە دێر زەمانەوە نووسراون و گوتراون و نەدراون و، لەمێژ زەمانەوە کورد زەحییەی غەدری مێژوو و جوگرافیا و بڕیاری هێزەکانی دەرەکییە، بە تایبەتی زلەکانیان.

تەنیا رووداوی گرینگ. هەڵوێست و ئیرادەی حەدی و حاسم و یەکگرتوو. بەرژەوەندی هێزی گەورە و بە توانا و بێباک بە دەر دەبێت لەو (قاعیدە)یە!

ئا لێرەدا ئەهمیەت و رۆڵی ئەمریکا و هاوپەیمانان وەکو دەسەڵاتی داگیرکەر و مەوقع و رۆڵی کورد لە هاوکاری و هاوبەشی لە رزگاری عێراق و تەنسیق و پشتیوانی بۆ چەسپاندنی بەرنامەکانیان دێتە پێشەوە، نەک تەنیا بۆ مسۆگەرکردنی داخوازی کورد لە دامەزراندنەوەی عێراق، بەڵکو لە پشتگیری و پاراستنی لە هەر جۆرە پاشگەزبوونەوە و دەستێوەردان و هەوڵی تێکدەرانی دەسەڵاتی ناوەندی عێراق و وڵاتانی دەوروبەرمان.

ئەوەی سەرنج رادەکێشێت، هەندێ لە کاربەدەستانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی،

هەمیشە ئاماژە بە ئەوە دەکەن، کە چیتر کورد تووشی کارەسات نابێت وەکو هەڵەبجە، مەبەستیش بە کارهێنانی چەکی کۆکوژە، کەچی *باسی داخوازییە چارەنووسسازەکانمان ناکەن جگە لە مافی هاوولاتی و بنیاتنانەوەی عێراقێکی دیموکراتی.* مەرج نییە لە سیستەمێکی دیموکراتی لە عێراقی نوێ کێشەی مافی چارەنووسی کورد تەئمین بکرێت، بەو پێیەی کە کورد دەیخوازێت و بڕیاری لەسەر داوە، ئەگەر پێشوەخت حەسم نەکرێت.

رووداوەکانی کۆتایی سەدەی رابردوو و، سەرەتای ئەم سەدەیە و، شەڕی کوێت، و کۆڕەوە ملیۆنییەکەی خەڵکی کوردستانی عێراق و، هێڵی ئارام لە ساڵی ١٩٩١، کێشەکانی یوگسلافیای کۆن و ئەو چەند نەتەوانەی کە جیابوونەوە و، دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان جاڕ دا و، کارەساتی ١١ ئەیلوول ساڵی ٢٠٠١ی ئەمریکا، شەڕی ئەمریکا و هاوپەیمانانی دژی تاڵیبان لە ئەفغانستان و، دواتر هێرشیان دژی نیزامی سەدامی هەڵهاتوو و لەناوبردنی ئەو دوو رێژیمە و رزگارکردنی هەردوو وڵات و، پاشان داگیرکردنی عێراق، ئەمانە هەر هەموو بەڵگەنە بۆ بەرپەرچکردنی ئەو بیر و بۆچوونانەی کە دەڵێت (مافی گەلانی هەر وڵاتێک و گیروگرفتەکانی، کارێکی ناوخۆییە لە چوارچێوەی یاسای ناوخۆ چارەسەر دەکرێت).

بۆیە لە کاتی تەنگژەی نێوان کورد و بەرامبەرەکانی لەسەر بڕیاری چارەنووسی خەڵکی کوردستان، چی کێشە و گرفت نەماوە بۆ هاوکاری و یارمەتیدانی کورد لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانانی و زامنکردنی مافەکانی لە لایەن کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و رێکخراوە پێوەندیدارەکانیەوە.

بە پشت بەستن بە رووداوەکان و ئەوەی لە ئارادایە، سەرکردایەتیی کورد بەرامبەر دوو (خیار)ە:

١- بە کارهێنانی هەموو هێز و توانایەکی دیپلۆماسی و جەماوەری و نێودەوڵەتی بۆ گوشار خستنە سەر ئەمریکا و هاوپەیمانانی، کە بە حوکمی دەسەڵاتیان لە عێراق و پرەنسیپەکانی جاڕنامەی (وێلسن) و (بۆش) و بنەماکانی پەیمان و رێککەوتننامەکانی نێودەوڵەتی، مافی کورد تەسبیت و زامن بکرێت بەو شێوەیەی کە کورد بڕیاری لەسەر دەدات بە سەربەخۆیی کوردستانیشەوە.

٢- ئەگەر کورد لە دامەزراندنەوەی عێراق مافەکانی مسۆگەر و زامن نەکرا، بەو پێیەی کە گەلی کورد لە کوردستانی عێراق بڕیاری کۆتایی لەسەر داوە و، پێش کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی، *کوردستانی عێراق بەسنووری سروشتیی خۆی بخرێتە ژێر (وصایە)ی ئەمریکا یان کارگێڕیی سیاسیی دەستەیەکی نێودەوڵەتی بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا*، ئەو کات بەپێی یاسای نێودەوڵەتی (القانون الدولی) ئیدارەی کوردستان بەڕێوە دەچێت، لەم بارەیەوە هەرێمی کوردستان نەک هەر تەنیا بوونێکی رەوا و (شەرعی) دەبێت، بەڵکو ئارامییەکی رامیاری بۆ خۆی و بۆ عێراق و ناوچەکە سەقامگیر دەکا، کە دەبێتە کلیلی چارەسەرکردنی بنەڕەتی گیروگرفتی کورد و عێراق، بۆ ئەمەیش دەبێت زەمینە خۆش بکرێت بۆ ریفراندۆمێکی ئازاد و لە ژێر چاودێریی ئەمریکا یان هەیئەتێکی نێودەوڵەتی، بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا، بۆ ئەوەی کورد خۆی بڕیاری کۆتایی لە چارەنووسی خۆی بدات و، ئەم هەنگاوە ببێتە سەرەتای قۆناغێکی نوێ لە پێکەوەژیان و دیموکراتی و ئازادی و ئاشتی لە عێراق و لە ناوچەکەیش.

کورد لە ١٢ ساڵی رابردوو هەلی باشی لە دەست داوە. لەم ١٢ ساڵەدا زیاتر لە ٣٥ نەتەوەی جیاجیا لە جیهان ئازاد بوون لە پێکەوەژیانی بێ ئارەزوو و، ٣٥ وڵاتی تازە لەدایکبوون و، بوونە ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان، کەچی ئێمەی کورد هێشتا دەپاڕێینەوە بۆ ئەوەی باوەڕمان پێ بکەن کە جوداخواز نین و عێراقییەکی (قح)ین و، واز لەو نیمچە سەربەخۆیی و ئازادییەی خۆمان دێنین لە پێناوی مەحکەمکردنی یەکێتیی عێراق.

چەند هۆکارەکانی دەرەکی کاریگەر بوون بۆ لە دەستدانی هەلەکان، ئەوەندەیش ململانێی شەڕی ناوخۆ. نە عیبرەت و نە سوودمان وەرگرتووە لە دووبەرەکییەکانی رابردوو و، سەرنەکەوتنمان لە گەمە ئیقلیمی و نێودەوڵەتییەکان و نە لە رووداوەکان، بە تایبەتی:

تەنگژەی رێژیمی سەدام لە شەڕی عێراق و ئێران (١٩٨٠-١٩٨٨)و، شەڕی کوێت (١٩٩٠-١٩٩١) و، کارەساتەکانی هەڵەبجە و ئەنفال (١٩٨٨) و، کۆڕەوە ملیۆنییەکەی خەڵکی کوردستان لە بەهاری و١٩٩١، هێڵی ئارام و هێزی نێودەوڵەتی

بۆ پاراستنمان ساڵی ١٩٩١، وەکو دیاردەیەکی بێ هاوتا لە مێژووی رامیاریی نێودەوڵەتی لە کۆتاییی سەدەی رابردوو و سەرەتای ئەم سەدەیە و، گەمارۆی ئابووری و سیاسی و گۆشەگیریی رێژیمی سەدامی نەفرەت لێکراو و، بە هەند وەرنەگرتنی دەسەڵاتی خۆماڵی و لاواز و سووککردنی ئەزموونەکەمان و، بەشداریمان لە پرۆسەی رزگاریی عێراق لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانانی و هاوکاریکردنی داگیرکەر لە ئیدارەی عێراق، بێ هیچ بەڵێنێکی رەسمی و زەمانەتێک و، دابەشکردنی کوردستانی ئازاد و دامەزراندنی دوو ناوەندی بڕیار و دوو حکوومەت لە پێناوی دەسکەوتی تایبەتی و لایەنگیری سیاسی و حزبی (هەرچەندە پارتی و ینک و لایەنەکان یەک هەڵوێستن لەسەر فیدرالییەت بۆ واقیعی ئەمڕۆی کوردستان)، بەڵام ئەو هەڵوێستە نە زەمانەتیشە بۆ تەسبیتکردنی ئەو داخوازییە و نە خاڵێکی بە هێزە لە حیوار و گفتوگۆی لایەنی کوردی. بۆیە:

* یەکخستنی هەردوو ئیدارەی کوردستان و پێکهێنانی یەک حکوومەتی ئیئتلافی بە هێز و بە دەسەڵات و یەکگرتوو و، بە بەرنامەیەکی تۆکمە و موحەدەد بۆ ئەم قۆناغە، پێویستییەکی مێژووییە.
* تەفعیلکردنی پەرلەمانی کوردستان وەکو تەنیا دەزگای شەرعیەت لە کوردستانی ئازاد.
* گرێدانی هەموو مەڵبەندەکانی بڕیار و کەناڵەکانی پێوەندی بەم دوو دەزگایەوە، (پەرلەمان و حکوومەت).
* ریفراندۆمێک لە کوردستانی ئازاد بکرێت بە ناوچە لێ بڕاوەکانیشیەوە، ئەگەر هێزی داگیرکەر کۆسپ بوو، بە شێوە و شێوازی دیموکراسی و ئارام لە رێگەی دەزگاکانی شەرعیەت و بە پشتیوانیی جەماوەری کوردستان چارەسەر بکرێت.
* دەستنیشانکردنی ناوەندێکی نەتەوایەتیی کوردستانی، وەکو هەیئەتێکی لێکۆڵینەوە و بە دواداچوونەوە بۆ دیراسەتکردنی چارەنووسی هەرێمی کوردستان و ئەو پرسانەی کە پێوەندییان هەیە بەو کێشەیەوە. هەیئەتەکە لە پسپۆڕانی ئەو مەیدانە لە کورد و لە غەیرە کورد پێک بێت.

هەستکردن بە بێ کەسی و پشت بەستن بە هێزی دەرەکی، چی ئیقلیمی بێت یان

دەولی و، خۆبەستنەوە بە قسەی سەر زارەکی و دروشمی بێ ناوەڕۆک و، گرێی برابچووکی و، گۆشەگیریی بارودۆخی جیۆپۆلەتیکی کوردستانی عێراق و، زلکردنی فیشاری وڵاتانی ئیقلیمی (تورکیا و ئێران و سووریا)، سوودی نییە. کورد *لە کوردستانی عێراق وەکو گەل، وەکو کیان و، ئەزموون کارتێکی کاریگەری ئەمڕۆ و ئایندەی عێراقە. (واقیع)ێکە و هەیە. دیاردەیەکی بێ هاوتای غەدری مێژوو و جوگرافیایە.*

لە ماوەی ئەم ١٢ ساڵە و، لەو ٣٥ نەتەوانەی کە رزگاربوون و بوونە ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان، بارودۆخی دەرەکی زۆریان لە ئێمە خراپتر بوو، تەزحیەت و کارەساتیان بەراورد ناکرێت لەگەڵ زەرەر و زیانی ئێمەی کورد و، هەلە هەڵکەوتووەکانیشیان لەوانەی ئێمە باشتر نەبوو، کەچی ئەوان سەرکەوتن و ئێمەیش هەر دەپاڕێینەوە!

ئەزموونی زیاتر لە ٨٣ ساڵی (عێراق)ی داتاشراو ئەو راستییە بەرجەستە دەکات کە کیانێکی بە زۆر لکێندراو و، دەسەڵاتێکی ناوەندی رەهای یەک رەگەز و یەک مەزهەب لە کۆمەڵگەیەکی فرە رەگەزی و ئاینی و مەزهەبی، لە غەیری لاوازی و کوشتن و ماڵ وێرانی و نائارامی و لە دەستدانی سەروەت و سامان و پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ و گەلان و داگیرکردن، چی تری پێوە نایەت، واتە یەکێتییەکی نائارەزوومەندانەی عێراق (سەراب)ێک بوو.

واقیعی عێراقی بە زۆر لکێندراوی زیاتر لە ٨٣ ساڵ، ئەوە دەگەیەنێت کە یەکێتیی خاکەکەی بە هۆی لە یەک نەچوونی نەتەوایەتی و ئاینی و مەزهەبی هەمیشە لە ئاژاوە و قەیرانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و دەروونی دەخولێتەوە.

دەرچوون لەم تەنگژەیە بە خودی عێراق و گەلانی و، بۆ ناوچەکە و جیهانیش، *تەنیا راستکردنەوەی هەڵەکانی مێژووە، کە سەرەتا و بناغەکەی لە بڕیار و رۆژی دامەزراندنی ئەم عێراقەوە دەستی پێ کردووە.* پاش ئەم سەفەرە دوورودرێژە بە هەموو نسکۆ و کارەساتەکانی و لەم زەلکاوەی ئەمڕۆ، مافی خۆمانە و کاتی ئەوەیش هاتووە بڕیاری چارەنووسی خۆمان بدەین و بەو پێیەی کە بەرژەوەندی کوردی تێدا بێت و لە پێناوی ئەویشدا بێت.

چونکە دەبێت:

لەوە تێ بگەین کە نە زلهێزەکان و نە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و نە دۆستەکانمان (ئەگەر هەبن) بە دەر لە بەرژەوەندی باڵای خۆیان، ئەوەندە بە پەرۆشی ئەرک بە ئەستۆی خۆگرتن نابن لەم ناوچەیە. بەرژەوەندی ئەوانیش لەوەدایە ئێمە وەکو هێز و وەکو کێشە، تاکو بکرێت بێدەنگ بین و گرفتیان بۆ دروست نەکەین، پاروەکەیان بە ئیسراحەت قووت بدەن و بە کەمترین (ئیلتزام) بۆی دەرچن، با ئەمانە هەر هەمووی لەسەر حیسابی میللەتەکەمانیش بێت. کاتی ئەوەیە کورد بە هەموو هێز و باڵەکان و ناوەندەکانی بڕیار، خۆیان یەک خەن و، سوور بن لەسەر مافەکانیان، ئەگەر ڕێک نەبن لەسەر داخوازی و پێویستییان بە ڕۆڵی لایەنی هاوپەیمانان بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا، بە مانەوە و بوونیان، ئەمڕۆ و دوارۆژ، لە کوردستان، تاکو ڕادەی ناچارکردنیان بە زیاتر ئیلتزام و بەرپرسیارەتیان لە چەسپاندنی مافەکانمان و زامنکردنیان لە دوارۆژیش، ئەوە هەروەکو جارانی پێشوو دەمانگۆڕنەوە و، لە کاتی پێویست دەرۆن و پشتمان تێ دەکەن.

ئەمە هەلێکە نابێت دوودڵی و کوردە ناموسەی بۆ بکرێت. هەموو دنیا بە کارەساتەکانمان ئاشنایە و، ڕوویان لە عێراقە: چی دەبێت و چۆن دەبێت.

سفرەی ڕازاوە و باوەشی گەرم و دۆشەکی نەرم و چەمانەوە بۆ نوێنەرانی هێزی داگیرکەر کاریگەری نابێت لەسەر بڕیاری پرۆسەی ئەوان و دادی چارەسەرکردنی کێشەکەمان نادات. بۆیە: ئێستا و هەر ئێستا کاتی ئەوەیە کە بە ڕاشکاوی و بە هەموو توانایەکمانەوە داوای مافی خۆمان بکەین و بیخەینە ڕوو و، دنیای لێ ئاگەدار کەین. کە ئەم هەلە بە سەرچوو، پەشیمانی سوودی نییە!

٢٠٠٣/١١/٢٠

....

تێبینی: ئەم بابەتە بەچوار بەش لە ڕۆژنامەی (خەبات) ژمارە ١٣٣٩، ١٣٤٠، ١٣٤١، ١٣٤٢ بلاو کرایەوە.

بەشی دووەم

کورد و هاوپەیمانیەتیی ئەمریکا بۆ کوێ

«من بەڵێنم داوە ئامادەم بە سەربەرزی بژیم
گەر سەرم بڕوا لە ڕێدا قەت لە ژێر پێ ناکەوم»
عەونی

پاش ڕێککەوتننامەی ٢٠٠٣/١١/١٥*، لە نێوان دەسەڵاتی مەدەنیی ئەمریکی و ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات، سەبارەت بە گەڕانەوەی دەسەڵات لە مانگی حوزەیرانی ئەم ساڵ بۆ عێراقییەکان (ئەنجوومەنی کاتی) و، تەسبیتکردنی پرەنسیپی فیدراڵییەت لەسەر ئەساسی پارێزگاکان و، ڕەتکردنەوەی ئەو پرەنسیپە لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە بە گشتی، چەند ڕۆشنبیری عەرەبی دۆست و نزیکمان و هەندێ دۆستی ئەوروپی و ئەمریکیمان، لە هەمان کاتدا، زنجیرە وتار و لێکۆڵینەوەیەکیان بڵاو کردەوە، و (هێشتایش بەردەوامە)، تێدا جەخت لەسەر چاکەی ئەمریکا دەکەن بەرامبەر بە کورد و، ئەو بابەتەیان کردووەتە وێردی سەر زمانیان، تاکو ئەو ڕادەیە یەکێکی وەکو (ولیەم سافیر)ی ئەمریکی، کە یەک لە دۆستە دێرینەکانی کوردە، وەکو ڕۆژنامەوان و نووسەر و، ئاگەدار و نزیکی مەڵبەندی بڕیاری ئەمریکا و، کەناڵێکی باوەڕ پێکراوی هەردوو لایە. ڕۆژی ٢٠٠٤/١/٢١ لە ڕۆژنامەی (الشرق الأوسط)ی لەندەنی وتارێکی بڵاو کردبووەوە لە ژێر ناوونیشانی (حتىٰ لا یضیع الأکراد فی وحل الماضی والحاضر). نووسەر ئەگەرچی لەو وتارەدا دوو گازندەی هەبوو لە ئەمریکا (هەڵوێستیان لە ١٩٧٥ و ١٩٩١ بەرامبەر بە کورد)، بەڵام دووجار و سێ جار کوردی منەتبار کردووە سەبارەت بە لوتفی ئەمریکا (پاراستنی هێڵی ئارام و ڕماندنی سەدام... هتد) ئامانجی نووسەر لەو نووسینە و ئەو بە چاودانەوەی (دوو لوتفەکەی ئەمریکا) بە زەقی ئەوە بوو کە:

دەبێت کورد فیدراڵییەتی پارێزگاکان پەسند بکات.

دۆستێکی دیکەمان بەڕێز (صالح قلاب)ـە، وەزیری ڕۆشنبیریی پێشووتری ئوردن و ڕۆژنامەنووسی ناسراوی عەرەبی، هەر پاش بابەتەکەی کاکە (ولیەم) بە ٣ ڕۆژ و لە

---

* بڕوانە دەقی ڕێککەوتننامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٤، ل٢٣٣

هەمان ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط)ی لەندەنی ژمارەی ڕۆژی ٢٠٠٤/١/٢٤ وتارێکی بڵاو کردووەتەوە و، زۆر شت بە ڕەوا دەبینێت بۆ کوردی کوردستانی عێراق، بەڵام (ئاخ لە بەڵامی دۆستانی کورد): لەم سات و کاتە کەی کاتی (فیدراڵییەتە).

کاکە (سافیر) بە (BUT)، کاکە (قلاب)یش بە (لکن) چ باشیان فەرمووده کردبوو دەیسڕنەوە. (بات) و (بەڵام)ی خۆماڵیمانیش زۆرە و، دوور نییە لەوەی ئەو دوو زاتە و ئەمسالیان زۆرتر بێت.

واتە ئەمریکای پیاوچاک و ڕزگاریکەر و دووربین و، کوردی سفڵە و بەلەز و کورتبین و ناشارستانیەتی خێڵەکی. بێ ئەوەی هەندێ ورد ببنەوە لە مەوقیع و ڕۆڵ و ئیستراتیجییەتی ئەمریکا و ئێمەی کورد و کارەسات هەل و هێڤی و داخوازییەکانمان... هتد

هەموو لایەک، ئەگەر بە مەوزووعیەتەوە کێشەکان هەڵسەنگێنن دەردەکەوێت:

* ئەمریکا و هاوپەیمانانی لە بەرچاوی ڕەشی کورد و عێراقییەکان بڕیاری گەمارۆ و ئابڵووقە و لاوازکردن و لێدان و پاشان ڕمانی ڕێژیمی سەدامیان نەدابوو.
* لاواز و ڕمانی سەدام و ڕێژیمەکەی چەند لە بەرژەوەندی باڵای میللەتانی عێراق و ناوچەکەدا بوو، زیاتریش لە خزمەت و بەرژەوەندی ئەمریکا و یارانیدایە.
* بۆ ئێمەی کورد وەرچەرخانێکی مێژوویی بوو و، نزیکەی یەک سەدە چاوەڕوان و شەیدای بووین، گۆڕینی هەڵوێستی ئەمریکا لە هێزێکی ڕزگارکەر بە داگیرکەر، بایەخی تایبەتمەندیی دیکەی بەو وەرچەرخانەدا. *کاکڵەکەی:*
* *کە ئەمریکا بە ڕەسمی و بە بڕیارێکی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی ئەرکی بەڕێوەبردنی عێراقی پێ سپێردرا، وەکو هێز و دەسەڵاتی داگیرکەر، زنجیرەیەکی دوورودرێژی ئیلتیزاماتی بەرامبەر بە گەلانی عێراقی کەوتە ئەستۆ، بەپێی ڕێککەوتن و پەیمانە نێودەوڵەتییەکان، دەبێت ئەمریکا لەو ماوەیەدا، کە دەسەڵاتی داگیرکردنی پێ سپێردراوە ڕەچاو و پیادەیان بکات و، ناوەڕۆکی ئەو ڕێککەوتن و پەیمانانە، زۆر لە مافەکانمان زامن دەکات بە مافی چارەنووسەوە. ئەهمیەتی ئەم لایەنەی وەرچەرخانەکە لە پرۆسەی ڕزگاری عێراق، ئەگەر زۆرتر نەبێت بۆ ئێمەی کورد قەت کەمتر نییە.*

* کوردیش بە ڕێز و حورمەتەوە سیاسەتی ئەمریکا و هەنگاوەکانی لەمەڕ ڕزگاریی عێراق نرخاند و، سوپاسگوزاری خۆی بە ڕاشکاوی ڕاگەیاند، لە ڕمانی دیکتاتۆریەتی سەدام و نیزامەکەی و، دابینکردنی ئارامی و هەوڵدان بۆ زامنکردنی ژیانی خەڵک و چاککردنی باری ئابوورییان و ئاوەدانکردنەوە و سەرەتاکانی بە دیموکراتیکردنی عێراق و، پێشتریش خەڵکی کوردستان، بڕیاری تەسبیتکردنی هێڵی ئارام و پاراستنی ناوچەکەمان لە هێرشی سوپای عێراق، بە ئەوپەڕی ڕێز و حورمەتەوە نرخێندرا . هەر ئەمەش بووە فاکتەرێکی کاریگەر و زەمینە خۆشکەر، کە کورد هەندێ لە تاوانەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانی لە بیر بکات و، سوپای ئەمریکی گوڵباران کات و بە خاک و هێز و ئیمکانیەتی خۆیەوە لە پێشوازی و لە خزمەتیدا بن!

* ئەم ڕاستییانە هەر چۆن لای ئێمە مەعلوومە و تەعبیر بووە لە خواست و ویژدانی تاکی کورد و میللەتەکەمان، کاربەدەستانی ئیدارەی دەسەڵاتی مەدەنی و سوپای ئەمریکی لە عێراق بگرە گەلی ئەمریکا و دۆستانیشی پێی دەزانن. هەر ئەم پێزانین و وەفادارییەی کورد لە نواندی ڕەزامەندی و خۆشحاڵی بە ڕۆڵی ئەمریکا لە پرۆسەی ئازادکردنی عێراق، وای کرد ئەم ڕۆڵ و هەڵوێستەی کورد، ببێتە مایەی گلەیی و گازندەی توێژێکی فراوانی عەرەبی عێراق و جادەی عەرەبی، هەروەها نیگەرانی وڵاتانی دەرواسێشی وروژاندووە.

ئەمەیش خۆی لە خۆیدا و لە پرۆسەیەکی وەهادا و لە هەلومەرجی کورد لە کوردستانی عێراق (ناوخۆ و ئیقلیمی) و، مێژووی پڕ لە کارەسات و هەرزان فرۆشیمان، لە لایەن زلهێزەکانەوە بە ئەمریکا و بەریتانیاوە، دەبوایە بە هەند وەربگیردرایە، بە تایبەتی نە پێش و نە لەکات و نە لە پاش ڕزگاریی عێراق ئەمریکا هیچ بەڵێنێکی فەرمی نەداوە بە کورد سەبارەت بە دوارۆژی!

ئەم دید و بۆچوونانەی دۆستانی ئەمریکی و عەرەبی (برامان) و بگرە هەندێ لە (موتەئەمریکییەکانی) خۆماڵیشمان، زیاد لە لزووم منەتبارمان دەکەن تاکو ئەو ڕادەیە ڕۆڵی ئەم زلهێزە لەو غەدرە مێژووییەی کە بە درێژاییی سەدەی ڕابردوو بەسەرمانیان هێنا لە بیر بکەین، هەر ئەم منەتبارییە پاساوێک بێت لە خۆ

دزینەوەی ئەمریکا و یاوەرانی لە ڕۆڵ و مەسئولییەتیان لە دابین و مسۆگەر و زامنکردنی مافە ڕەواکانمان و، سووککردنەوەی باری گرانی ئەو غەدرەی، کە بە درێژاییی مێژووی ئەم وڵاتە کە پێی ئێژن عێراق لە کوردیان کردووە.

ڕاستە ئەمریکا:

* هێڵی ئارامی بۆ هەندێ ناوچەی کوردستانی عێراق زامن کرد (لە سنووری ٤٠٪ ڕووبەری کوردستان و نیوەی ژمارەی هاووڵاتییانی کە دەکەوێتە سەرووی هێڵی پانی ٣٦) و، هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی ئاسمانی ئەو ناوچەیەیان دەپاراست لە هێرشی ڕێژیمی سەدام. کوردیش درێغی نەکرد. بە پێچەوانەی هەموو تەوەقعات و کۆسپەکان، توانی ئەزموونێکی دیموکراسی کەم وێنە لە مێژووی عێراق و ناوچەکە بەرپا بکات، کە ئەمریکا و هاوپەیمانانی شانازی پێوە بکەن لە کاتی بەراوردکردن و پاساودانی بڕیار و کردەوەکانیان دژ بە سەدام تاکو ڕمانی.

* لە هەمووشی گرینگتر ئەو ناوچە ئارامە بوو، کە هەر لە سەرەتای پرۆسەی ڕزگاریی عێراق، بۆ ئەمریکا و هاوپەیمانانی بووە پایگە و بنکەی یەکەمی هێزەکانی، لە ڕووی (عەمەلیاتی) و هاوکاری و تەنسیق و، لە کەشوهەوایەکی دۆستایەتی و هاوکاری و ئاسانکاری ئەرکە سەربازی و لۆجیستییەکانیان لە لایەن ئیدارە و هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە، ئەوەی زیاتر بایەخی بە ڕۆڵی ناوچەی ئارام و ڕۆڵی کورد لە پرۆسەی ئازاد و ڕزگارکردنی عێراقدا ئەوە بوو کە: ئەم ناوچە ئارامە بۆ چەند ساڵ دەچوو، بە تایبەتی لە قۆناغی پێش پرۆسەی ڕزگاریی عێراق گەمارۆ درابوو، بە زیاتر لە ٧٥٪ی گشت سوپای عێراقی نیزامی، جگە لە سەدان هەزار لە جەیش شەعبی و فیدایيی سەدام و جەیشی قودس. ئەم هێزە نیزامییەی سوپای عێراق کە بە درێژاییی هێڵی تەماس جێگیر بووبوو و پاراستنی شاری مووسڵ و کەرکووک و تکریت و دیالەی لە ئەستۆ بوو، وەکو پشتوێنێکیش بۆ پاراستنی شاری بەغدا لە باکورەوە بە تایبەتی، واتە (٣) لەسەر (٤)ی سوپای عێراق. کە پرۆسەی ڕزگاری و ئازادکردنی عێراق دەستی پێ کرد و بە هۆی ئەو ناوچەی ئارامە و هاوکاریی سیاسی و عەسکەری و جەماوەری کوردستانی ئازاد،

له ماوەی چەند ڕۆژێکدا و بێ شەڕ و پێکدادان ناوچەکانی پشت هێڵی ئارام، بە شارەکانی (مووسڵ و کەرکووک و تکریت و دیالەشەوە) ئازاد کرا، بێ زیانێکی گیانی لە نێو سەربازەکانی ئەمریکا. زۆربەی زۆری سوپا و میلیشیاکەی سەدام، لە ڕێگەی کەناڵەکانی لایەنە سیاسییەکانی کوردستانەوە یان تەسلیم بوون یان چوونەوە ماڵی خۆیان، کەچی بۆ کەمتر لە (٢٥٪) باقی سوپای عێراق، لە ناوەڕاست و لە خوارووی عێراق، سوپای ئەمریکا و هاوپەیمانان مۆدرێنترین و خەتەرناکترین چەکیان بە کار هێنا و، لە سنووری زیاتر لە (٣) هەفتەی خایاند تاکو گەیشتنە بەغدا و، لە نێوان هەردوو لا زیانێکی زۆری گیانی و مادی لێ کەوتەوە ئەگەرچی زیانی لایەنی عێراقی بەراورد ناکرێت.

* سەرەڕای ئەوانەی سەرەوەش، ئەم ناوچە (ئارام)ـە بە هۆی بنیاتنانەوەی باری سیاسی و ئابووری و ئاوەدانکردنەوەی، کە لە ماوەی ١١ ساڵی رابردوو ئەنجام درابوو، هۆکارێکی گەورە و کاریگەر بوو، وەکو ناوچەیەکی ئارام و هێمن و ئامادەباش بۆ حەوانەوە و لە باوەش گرتنی هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی، نەک تەنیا بۆ ڕێکخستنەوە و تەنسیق و سەرەتایەکی موناسب بۆ جموجۆڵی سوپایی و سیخوڕی و سیاسیی مەیدانی دژی ڕژێمی سەدام، بەڵکو بۆ حەسانەوەی سەربازەکانیان، لە کاتێکدا ئەمریکا و هاوپەیمانانیان لە خواروو و ناوەڕاستی عێراق ئەو کات و تاکو ئێستاش ڕۆژانە ڕووبەڕووی شەڕ و پێکدادان و بەرخودان و کاری تیرۆریستی دەبن. ئەو کات و تاکو ئێستاش ڕۆژانە سەرباز و کارمەندانی سەر بە ئەمریکا و هاوپەیمانانیان لەو ناوچانە گیان لە دەست دەدەن و دەکوژرێن و تەرمەکانیان دەنێردرێتەوە جێگەی خۆیان، جگە لە سەقەت و بریندار و، باری نالەباری دەروونییان.

* ئەوەی ئەمریکا و هاوپەیمانانی ئەنجامیان دابوو پێش هاتنیان بۆ کوردستان، چ بۆ پاراستنی هێڵی ئارام، یان ناڕاستەوخۆ و لە ڕێگەی ڕێکخراوە نێودەوڵەتی ومرۆییەکانەوە، بەرهەمەکەی ئەزموونێکی دیموکراتی و ئیدارەیەکی سەربەخۆی فرەلایەن و، زیاد لەوەش هەر ئەو ناوچەیە وا ئەمرۆ پانتاییەکی پان و بەرین و ئارام و ئامادەباش و پێگەیشتوو بۆ هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانان پێک دێنێت

کە زیاتر لە چوار جار لە پانتاییی (لبنان) گەورەترە و، ئیدارەکەی و زۆربەی هەرە زۆری خەڵکەکەی و ڕاگەیاندنی کوردستان بە تێکڕا لە خزمەتی پرۆسەی ڕزگاری عێراقدا بوو. واتە ئەوەی ئەمریکا و وڵاتانی دیکە هەوڵیان بۆ دا و کاریان بۆ ئەم ناوچە ئارامە کردبوو بە فیڕۆ نەچوو. ئەوەی (چاندیان) زۆر بە خێر و بێر گەڕایەوە بۆیان. زیادەڕۆیی و ناواقیعییانە نییە ئەگەر هاتوو بڵێین مافی کوردە، لەم بوارەدا ئەمریکا و هاوکارانی منەتبار بکات، ئەگەر بکرێت و جائیز بێت تەعبیری وەها بەکار بێنین، یان دروستتر پێیان بڵێین ئەمە ئێمەین ئەگەر هاتوو بە دروستی پشتیوان و هاوکاریمان بکرێت.

* سوپای هاوپەیمانان کوردی ڕزگار کرد لە ڕژێمی بەغدا و ئێستا کورد وەکو گەلانی تری عێراق بەشدارن لە مەڵبەندی بڕیاری ناوەند، بە هەموو کۆسپ و کەم و کوڕییەکانی ئەم پرەنسیپە، وەکو کەمینەیەکە لە نێو زۆرینەیەکی عەرەبی بالادەست بێ هیچ جۆرە گەرەنتییەک و، تاکو ئێستا ئەمریکا وەکو هێزی (داگیرکەر)، هەروەها ئیدارەی هاوپەیمانان، مامەڵەیان لەگەڵ کورد لە چوارچێوەی مافی هاووڵاتییە نەک وەکو میللەتێکی خاوەن کێشە و بەش خوراو و، قوربانی بەرژەوەندی ئەوان... هتد، بەڵام ئەزموونی کورد لەگەڵ ئەمریکا جگە لەم لایەنە شیرینەی، لایەنی زۆر تفت و تاڵیشی تێدایە:

* هێڵی ئارامی بۆ دابین کردین، بەڵام کێ بوو کوردی تووش کرد کە ناچار بێت بکەوێتە بارودۆخێکی وەها کە پێویستی بەو زۆنە ئامینە بێت؟ پێشتر گوتمان بە چرای سەوزی ئەمریکا کورد ڕاپەڕی دژی ڕژێمی سەدام و بە چرای سەوزی ئەمریکا سەدام کوردی سەرکوت کرد و ناچاری کرد لە سنووری تا دوو ملیۆن هاووڵاتی دەست لە هەموو شتی خۆی هەڵگرێت رووکاتە کەژ و چیاکانی کوردستان و سنووری (موقەدەسی) عێراق ببەزێنێت بەرەو هەندەران، لە هەلومەرجێکی سیاسی و ئابووری و سروشتیی نالەبار.

* ئەو ڕژێمەی کە ئەمریکا لە ترسیدا بۆ کورد ناوچەی ئارامی بۆ (نیوەی خاکەکەی و نیوەی میللەتەکەی) دابین کرد و نیوەکەی دیکەی هەر مایەوە لە ژێر ڕەحمەتی ئەو دیکتاتۆرە فاشییە، لە بنەڕەتدا بەرهەمی ئەمریکا و بەریتانیا بوو، بۆ

سەلماندنی ئەم راستییەش کردەوە و هەڵوێست و بەڵگەنامەی زۆر هەیە بۆ نموونە:

١- (علی صالح سعدی) وەکو (امین سر القیادە القطریە)ی حزبی بەعسی سوشیالیستی عەرەبی لە عێراق و چەند ئەندامێکی دیکەی سەرکردایەتیی ئەم حزبە بە قسە و بە نووسین ئیعترافیان کردووە کە ئینقلابی ٨ی شوباتی ١٩٦٣ و ئینقلابی ١٧-٣٠/ تەمموزی/١٩٦٨، بە (قیتارێکی ئینگلۆ ئەمریکی ئەنجام درا)ن، پێش و لە کاتی ئینقلابەکەیان و پاشتریش (ئەم دوو زلهێزە) بەتایبەتی، هاوکار و پاڵپشتی بەعسییەکانی عێراق بوونە.

٢- (*جواد هاشم لە پاش ئینقلابی ١٧-٣٠ / تەمموز ١٩٦٨ی بەعس، وەزیری نەخشەکێشان = التخطیط*) بووە و، زۆر نزیکی ئەحمەد حەسەن ئەلبەکر و سەدام بوو، یەک لە پسپۆڕ و ئەکادیمییەکانی عێراقی بوو لە نێو بەعسی ئەوسادا، لە کتێبەکەی (مذکرات وزیر عراقی مع البکر وصدام)* لە لاپەڕە(٢٧١) لەم بارەیەوە دەڵێت:

(لیست لدي وثائق. غیر أن احداثا متعاقبة، وتذاکر سفر متناثرة في محطات وقوف القطار الامریکي، یشیر الی وجود حلقة او حلقات اتصال أمریکیة أعانت البعث العراقي منذ عام ١٩٦٣، وقد تستمر في إعانته لزمن طویل حفاظا علی المصالح الأمریکیة في المنطقة العربیة.)

٣- هەمان سەرچاوە و لە لاپەڕە (١٠٩-١١٠) باسی ئەو دەکات کە: لە کۆتاییی ساڵی ١٩٦٨ بە سەرۆکایەتیی وەفدێکی عێراقی نێردران بۆ فەرەنسا و پاشتر بۆ لەندەن، ئەمەیش یەکەم وەفدی ئینقلابچییەکانی بەعس دەبێت بۆ دەرەوەی وڵات. پاش گەڕانەوەیان راپۆرتێک بەرز دەکاتەوە بۆ سەرۆک کۆماری عێراقی ئەوکات ئەحمەد حەسن ئەلبەکر، پاش هەفتەیەک (البکر) داوای دەکات بۆ کۆشکی کۆماری و پێی دەڵێت:

(نرید منك أنا وصدام حسین ان تدرس موضوعا آخرا هو: کیف نلغي المقاطعة التجاریة مع أمریکا من دون ان یحدث هذا الألغاء أي رد فعل

* مذکرات وزیر عراقي مع البکر وصدام، ذکریات في السیاسة العراقیة ١٩٦٧-٢٠٠٠/ جواد الهاشم- دار الساقي- الطبعة الاولی ٢٠٠٣.

سلبي في صفوف الحزب. فأنت تعرف ان أکثر البعثیین شبان متحمسون، ولا یفهمون من أمور السیاسة الدولیة شیئا. أرید أن ألغي المقاطعة بشکل هادئ. هل لدیك مقترحات ؟ کان الطلب مفاجئا." لم استطع تقدیم مقترحات آنیة له، ثم أن الأمر یعود الی وزیر الإقتصاد ولیس الی وزیر التخطیط. وعندما أبدیت له هذه الملاحظة، ضحك البکر وقال: التخطیط هو تخطیط البلد. أذهب وخطط لهذا الأمر وقدم إلي تقریرا" حول المقاطعة من دون أن تخبر به احدا". أکتبه بخط یدك، ولا حاجة الی طباعته.) بعد یومین او ثلاثة، قدمت الی البکر تقریرا بخط الید أقترح فیه اصدار (التعلیمات) من لجنة التموین العلیا (التي أصبحت فیما بعد مجلس تنظیم التجارة) نلغي بموجبها مقاطعة البضائع الأمریکیة. ومن أجل ألاّ تحدث تلك التعلیمات بلبلة عقائدیة في صفوف الحزب ونتهم بالعمالة والخیانة والجاسوسیة، فقد أقترحت أن یکون نص التعلیمات کالآتي "*بناء علی مقتضیات المصلحة العامة، ونظرا الی استمرار أمریکا في سیاستها العدوانیة ضد مطامح الأمة العربیة، فقد* قررت *لجنة التموین العلیا مایلي*:

١- *استمرار مقاطعة البضائع الأمریکیة.*

٢- *یستثنی من أحکام الفقرة (١) أعلاه البنود من کذا الی کذا من بنود تصنیف التجارة الدولیة.* "

- والواقع ان الفقرة (٢) من التعلیمات استثنت ما یقارب ٩٠٪ من البضائع الأمریکیة من أحکام المقاطعة.

- صدرت التعلیمات بتوقیع وزیر الإقتصاد، *وبقي الکادر الحزبي معتقدا ان مقاطعة أمریکا وبضائعها مستمرة !*)

٤- لە ساڵی ١٩٧٢ کە بەعس نەوتی عێراقی خۆماڵی (تأمیم) کرد، کۆمپانیای نەوتی عێراق و، کۆمپانیای نەوتی مووسڵ، خۆماڵی کران، کەچی کۆمپانیای نەوتی بەسرە دەستی لێ نەدرا، چونکە ئەم کۆمپانیایە سەر بە کۆمەڵێکی کۆمپانیای نەوتی ئەمریکی بوو. *کۆمپانیای نەوتی بەسرە بەرهەمی دەرهێنانی نەوت و فرۆشتنی ساڵانەی لە ٣٢ ملیۆن تەن بەرز کردەوە بۆ ٨٠ ملیۆن تەن.* لە کاتێکدا

بەشی هەموو کۆمپانیا ئینگلیزی و فەڕەنسی و هولەندییەکان و کەلوپەلەکانیان خۆماڵی کران و دەست بەسەریاندا گیرا. بازرگانی کڕینی نەوتی عێراق کەوتە ژێر گوشاری ئەو کۆمپانیانە و وڵاتەکانیان، بەرهەمهێنانی دەرکردنی نەوتی عێراق و بازاڕی کڕینی زۆر کەم بووەوە، کۆمپانیا ئەمریکییەکان ئەرکی پڕکردنەوەی *هەندێ لەو بۆشایەتیانەیان خستە ئەستۆی خۆیان!*

(جواد هاشم) لە هەمان سەرچاوە و لە لاپەڕە (١٩٦) دا دەڵێت: "وبقيت شركه نفط البصره (المملوكه من شركات نفط أمريكيه) خلال هذه الفتره غير مؤممه. (وزادت) من انتاجها من النفط الخام من (٣٢) مليون طن عام ١٩٧٢ ليصل الیٰ (٨٠) مليون طن عام ١٩٧٦." هەڵوێستی کۆمپانیا ئەمریکییەکان چ لە بەردەوامبوونی دەرهێنان و فرۆشتنی نەوتی عێراق و چ زیادکردنی بەرهەمی ساڵانەیان بەو شێوەیە، پێویستی بە تەعلیق نییە.

٥- لە کاتێکدا زوڵم و زۆری سەدام و ڕێژیمە خوێنڕێژەکەی هەموو کون و قوشبنێکی عێراقی گرتبووە خۆ، ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا نەک هەر بێدەنگ بوون، بەڵکو پاڵپشتیشی بوون لە کۆمەککردنی بە چەک و تەکنەلۆجیا و زانیاری و سیخوڕی... دیکۆمێنتی ئەمریکی ژمارە R090825Z 47-ADP لە ١٩٨٠/٨/٧، کە ڕاپۆرتێکە، لە لایەن *لێپرسراوی بەشی رعایەتی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە بەغدا (ئەلیزابیث جۆنز) (مسؤوله شعبه رعايه المصالح الأمريكيه فى بغداد)*، *A.Elizabith Jones.*، بۆ وەزیری دەرەوەی ئەمریکای بەرز کردووەتەوە تیشکێکی تر دەخاتە سەر هەندێ لەو ڕاستییانە. ڕاپۆرتەکە بریتییە لە هەندێ زانیاری سەبارەت بە پلە و پایە و هەڵوێستی سەدام و مەترسییەکانی سەر خۆی و ڕێژیمەکەی *(ان سياسة صدام في التقرب من الجماهير لها فاعلية ايجابية لدى طبقة الفلاحين والمسحوقين. اما شيعة العراق والأكراد والمثقفون وطبقة المهنيين والفنيين، فلا يعتقد بولائهم، وبالتالي فان اجهزة المخابرات تتحرك بهدوء وسرية وفعالية لتجتث جذورهم والتخلص منهم ومن إحتمال قيامهم بما قد يزعزع كيان صدام وسلطته.)* وذهب التقرير أبعد من ذلك، ليحذر من إحتمالات الخطر القادم من طبقة العسكريين، وينصح بضرورة إهتمام صدام بتلك الطبقة مع مراقبة نشاطها، اضافة إلى

التحذير من خطر حقيقي آخر هو الإغتيال برصاصة غادرة أو بأنقلاب تحاك خيوطه في ردهات القصر الجمهوري ودهاليزه). بعد هذا التحذير، يعود التقرير الى تطمين الإدارة الأمريكية الى أن كفاءة المخابرات العراقية من جهة، ومقدرة صدام حسين وشجاعته من جهة اخرى، كفيلة بالقضاء على أية ثورة شعبية، خاصة أن سياسة صدام في القضاء على خصومه قد برهنت على قدرة فائقة في ازاحة كل من يحتمل أن يكون مصدر خطر عليه، حتى وان كان ذلك الخطر بعيد الأحتمال.) *(ان الخطر الحقيقي كما يقول التقرير هو الأغتيال الذي حتى وان وقع، فسوف لا يؤدي إلى تبدل جوهري في سياسة السلطة العراقية الحاكمة واتجاهاتها.)*. (هەمان سەرچاوەی پێشوو).

شایەنی باسە (**ئەلیزابیث جۆنز**) ساڵی ١٩٩٩ لێپرسراوی بەشی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بوو لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا و، سەرپەرشتی و بە دواداچوونەوە و چاودێری چۆنیەتیی جێبەجێکردنی ڕێککەوتننامەی واشنتۆنی نێوان پارتیی دیموکراتی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی ساڵی ١٩٩٨ پێ سپێردرابوو و، سەردانی کوردستانی ئازادیشی کرد و، لایەنی کوردیش بایەخێکی زۆری بەم خانمە دا و دواتریش تەعین کرا بە سەفیر و ئێستاش لێپرسراوی بەشی یەکێتیی ئەوروپایە لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا!

٦- پێش داگیرکردنی کوێت لە لایەن سەدام حوسێن بە نزیکەی ساڵێک، کۆبوونەوەیەکی گرینگ بەسترا لە نێوان وەزیری دەرەوەی عێراقی ئەوکات (طارق عزیز) و وەزیری دەرەوەی ئەمریکای ئەو دەم (جیمس بیکر) لە واشنتۆن و لەسەر داوای عێراق. بەپێی دیکۆمێنتێکی ئەمریکی کە پوختەکەی (٨) لاپەڕەیە و لە ژێر ژمارە Z130207 لە ٦/١٠/ ١٩٨٩ تەوسیق کراوە وەکو کۆنووسی ئەو کۆبوونەوەیە، لە لاپەڕە ١٨٩ سەرچاوەی ئاماژە پێکراوی سەرەوە (جواد هاشم) تەسبیت کراوە. دیکۆمێنتەکە بەو شێوەیە دەستی پێ دەکات: *(أفتتح جيمس بيكر الأجتماع مرحبا بالوفد العراقي المؤلف من طارق عزيز وزير الخارجية والسفير محمد المشاط وعدد آخر من موظفي وزارة الخارجية العراقية، مؤكدا حرص الأدارة الأمريكية على تطوير علاقاتها مع العراق. وبدأ بعد ذلك طارق عزيز الكلام معربا*

عن شكر الحكومة العراقية وامتنانها لمساعدات الحكومة الأمريكية ووكالة الأستخبارات الأمريكية " السي آي أيه " في تزويد العراق بالمعلومات التعبوية والصور الفضائية التي ساعدته في حربه مع ايران. وأستطرد طارق عزيز قائلا ان المعلومات المتوفرة لدى الحكومة العراقية تشير الى موقف سلبي للادارة الأمريكية تجاه العراق، في اربعة مجالات هي:)

أ- التصريحات السلبية الصادرة عن مسؤولين أمريكيين حول نوايا العراق إتجاه دول الخليج.

ب- الصعوبات والعراقيل التي تضعها الإدارة الأمريكية أمام حصول العراق على التكنولوجيا المتقدمة من أجل إعادة بناء الإقتصاد العراقي بعد سنوات الحرب الطويلة مع ايران.

ت- المواقف السلبية للكونگرس الأمريكي تجاه العراق.

ث- تخفيض الحكومة الأمريكية لمبلغ الأعتماد المصرفي المخصص للعراق من بليون دولار الى ٤٠٠ مليون دولار خلال السنة المالية ١٩٩٠.

وتشير المذكرة السرية الأمريكية إلى أن جيمس بيكر أبدى دهشته وأستغرابه من إتهامات عزيز، متسائلا (كيف يمكن لصدام حسين وحكام العراق تصديق اشاعات أو معلومات مخابراتية في الوقت الذي بذلت أمريكا كل ما في وسعها لمساعدة العراق في حربه مع ايران، بما في ذلك انشاء دائرة خاصة لـ(سي أي أيه) في مبنى السفارة الأمريكية في بغداد لمد السلطات العراقية بالمعلومات العسكرية عن ايران، وكذلك المعلومات الأمنية عن التحركات الداخلية ضد النظام العراقي).

واته پێوەندیی دووقوڵی و هاوکاری و پشتیوانی لە نێوان ئەمریکا و ڕژێمی سەدام کە بە درێژایی تەمەنی ئەم ڕژێمە نکوڵی لێ کردووە زیاتریش خۆی بە دوژمن و بەرەنگاری ئیمپریالزمی ئەمریکی بە خەڵکی عێراق و جادەی عەرەبی و ئیسلامی دەفرۆشت، یاریکردن بوو بە ئیحساسات و هەستی ئەو جەماوەرە... ئەم سیاسەتەیش لە لایەن ئەمریکاوە سەبارەت بە پشتگیریی سەدام تاکو سەدام (عصا الطاعە)ی شکاند لە رووی ئاغاکانی هەر بەردەوام بوو و، وای دەزانی تاکو دوایی بۆی دەچێتە سەر، بەڵام کە لە دەستی دەرچوو کاتی پەشیمانی نەمابوو.

* زیاتر لە ٣٦ ساڵ لە دەسەڵاتی بەعس و سەدام کەم یان زۆر ئەمریکا هاوکاریی بووە و، لە کاتی پێویست و چارەنووسسازدا یاریدەر بوون. هۆی ئەم هاوکارییە لە ناوەڕۆکدا: جووتبوونی کردەوەکانی سەدام لەگەڵ بەرژەوەندییە باڵاکانی ئەمریکا و دۆستانی بووە. هەر کاتیش مەترسی هەبایە لە سەر سەدام و ڕژێمەکەی، هەموو ئیمکانیات و زانیارییان دەخستە خزمەتی بۆ نموونە:

١- هەموو جۆرە کارئاسانی و هاوکاریی بەعس کرا کە بێنە سەر حوکم. بە ئیعترافی سەرانی.

٢- کارئاسانی و هاوکاریی سەدام و سەدامییەکان، لە بەربەرەکانی و تەفروتووناکردنی لایەنە سیاسی و کەسایەتییە عێراقییەکان کە لە بنەڕەتدا دژی سیاسەت و پیلانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی بوون لە عێراق و ناوچەکە، یان سەریان شۆڕ نەکردووە بۆیان.

٣- ڕێککەوتننامەی (الجزائر) لە ٦ ی ئازاری ١٩٧٥ لە نێوان شای گۆڕ بەگۆڕی ئێران و سەدامی بەدناو، کە تێدا ڕۆڵی نهێنی ئەمریکا لە ڕێگەی وەزیری دەرەوەی ئەو سەردەمە (هینری کیسنجەر) لە مەیانگیری نێوان هەردوو لا، کاریگەریی خۆی هەبوو لە سەر ئەو پرۆسەیە و قۆناغەکەشی. *ئەنجامی: تیرۆرکردنی شۆڕشی مەزنی ئەیلوول و نسکۆی بزاڤی ڕزگاریخوازی کورد بوو،* بە پێچەوانەی بەڵێن و هاوکاری و هاندانی ئیدارەی نیکسون و ڕۆڵی ڕاستەوخۆی کیسنجەر و CIA وەکو کەناڵێکی پێوەندیی ئیدارەی ئەمریکای ئەو سەردەمە لەگەڵ سەرکردایەتیی شۆڕشی ئەیلوول و، پاشان (کیسنجەر) و ئەمسالی کیسنجەر ئۆباڵی ئەو کارەساتە دەخاتە ئەستۆی خودی سەرکردایەتیی شۆڕشی ئەیلوول و دواکەوتنی کوردان لە کوردستانی عێراق.هتد

ئەو ڕێککەوتننامەیە بووە مایەی هەموو ئەو نەهامەتییەی کە سەدام بەسەر کوردی هێنا، تاکو ئەو ڕادەیە کە دەکرێت بڵێین هەر ئەوەیش زەمینە خۆشکەر بوو کە سەری شا و سەدامی خوارد. ناوچەکەش تووشی زنجیرەیەک ڕووداو و کارەسات بوو تاکو کار گەیشتە داگیرکردنی عێراق!

٤- ئێرانی شا پایگەی هەرە گەورە و گرینگی ئەمریکا و هاوپەیمانانی بوو لە

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، چی بە حوکمی دراوسێیەتیی لەگەڵ یەکێتیی سۆڤیەتی جاران، چ بە هۆی مەوقیعی ئێران و ڕۆڵی لە کەنداو، هەروەها هاوپەیمانیەتیی ئێرانی شا لەگەڵ ئیسرائیل وەکو دەوڵەتێکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئیسلامی و، تەنسیقیان لەگەڵ تورکیا، باڵی باشووری (ناتۆ) دژ بە (وارشۆ)ی پێشوو. سەرەڕای ئەمە هەموو، سەروەت و سامانی نەوتی ئێران وەکو ئەندامێکی (ئۆپک) *بەدەر لە بازنەی وڵاتانی نەوتی عەرەبی* و، نەوتیش وەکو مەعلوومە پێویستییەکی حەیاتییە بۆ ئەمریکا و ڕۆژئاوا. بۆیە شۆڕشی ئیمام خومەینی و دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی و نەمانی شا و ڕێژیمەکەی بووژانەوەی بیروباوەڕی ئیسلامیی ئینقلابی، لە واقیعدا دژ بە بەرژەوەندی ئەمریکا و دۆستانی بوو، بە هەموو حیسابێک دەبوایە چی نەبێت وڵاتانی عەرەب و لە پێش هەموویانەوە (عێراق ئەوانەی کە ئیدیعائی بەربەرەکانێکردنی ئیمپریالیزم و ئیسرائیلیان دەکرد و خەڵکیان پێ فریو دەدا)، نەک هەر پێشوازییان لەو شۆڕشە بکردایە، بەڵکو هاوکار و پشتیوانی بایەن. کەچی بە پێچەوانەوە، هەر لە ڕۆژانی یەکەمی ئەم شۆڕشە، ڕێژیمی سەدام ئاڵاهەڵگری بەربەرەکانێ و دژایەتیکردنی بوو و، زۆریشی پێ نەچوو شەڕی بەرپا کرد لە دژی. ئەو شەڕە بە فیت و پلان و پشتیوانیی ئەمریکا و زۆر لە وڵاتانی دیکە بوو. لە میانەی ٨ ساڵی شەڕدا ژێرخانی ئابووریی هەردوو وڵات خاپوور کرا، سەدان هەزار لە خەڵکی هەردوو لا ژیانیان لە دەست دا و سەقەت و بێ دەرەتان بوون. ئابووری و ئەمن و ئارامیی ناوچەکە بە گشتی تووشی قەیران و هەژاندن بوو، بە سەدان ملیار دۆلار چووە خەزنەی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا. بە کورتی: وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە پێش هەموشیانەوە عێراق و ئێران، تووشی قەیران و نەهامەتی هاتن و، گەورەترین زەرەرمەند بوون، جگە لە ئیسرائیل و تورکیا، *ئەمریکا و ڕۆژئاوا و زۆر وڵاتانی تریش، گەورەترین سوودبەخش بوون.*

٥- داگیرکردنی کوێت و پاشان گەردەلوولی بیابان لە ١٩٩١ و شەڕی ئابڵووقەی سیاسی و ئابووری و دیپلۆماسی (١٩٩١-٢٠٠٣)، لە لایەن کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، بە ئەمر و ڕاسپاردەی ئەمریکا، تەنیا خەڵکی عێراق زیانمەند بوون

و. لە قازانجی سەدام و ڕێژیمەکەی بوو و توانی ١٢ ساڵ تەمەنی خۆی درێژ بکات و عێراق و ناوچەکە بهێڵێتەوە لەو گێژاوەیەی کە تێدا دەژیا.

٦- ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی ١٩٩١ کە بە چرای سەوزی ئەمریکا بوو چ لە کوردستان و چ لە باشووری عێراق، هەر بە چرای سەوزی ئەمریکا سەدام سەرکوتیکردن و سەدان هەزار کورد و عەرەب گیانیان لە دەست دا و، کوردیش تووشی *کۆڕەوێکی ملیۆنی بوو، کە بە گەورەترین تراجیدیای کۆتاییی سەدەی ڕابردوو لە قەڵەم* دەدرێت، ئیتر ناچار بوون هێڵی ئارام دیاری بکەن بۆ پاراستنی خەڵکی ئەو دەڤەرە. جا ئەگەر ئەمریکا و هاوپەیمانانی ئەو (هێڵەیان) زامن نەکردایە، دەبوایە هەڵوێستی (بوش) و گشت هاوپەیمانانی بەرامبەر کارەساتێکی وەها و بەرامبەر بە ڕای گشتیی جیهان چی بوایە؟ بەتایبەتی گشت کەناڵەکانی ڕاگەیاندنی دنیا لە نێو ڕووداوەکاندا بوون و دیمەنە سامناکەکانی دەچووە نێو هەموو ژوورێکی کاربەدەستان و هەموو ماڵێک لە هەموو کون و قوژبنێکی ئەم سەر زەوییە.

٧- لە ماوەی ١١ ساڵی هێڵی ئارام، ڕێژیمی سەدام بەردەوام بوو لە کوشتن و گرتن و ڕاونان و ڕاگوێزان و گۆڕینی شناسنامەی نەتەوایەتی و بە زۆر بە عەرەبکردن و هێنانی عەرەب بۆ کوردستان و گۆڕینی عائدیەتی ئیداری گوند و ناحیەکانی ناوچەکانی کوردنشین لەو ناوچانەی کە لە ژێر دەسەڵاتیدا بوون و، تالان و هێرش و تەجاوزکردنی خەتی سنووری هێڵی ئارام، سەرباری ئابڵووقەی ئابووری و تیرۆر و دروستکردنی گیروگرفت بۆ هەموو جۆرە دەرفەتێکی باش، بۆ ناوچەکانی کوردستان بەدەر لە دەسەڵاتی خۆی، هەروەها تەگەرە و کۆسپ دانان لە ڕێگەی جێبەجێکردنی بڕیاری ٩٨٦ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی. واتە ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی بە گشتی و ئەمریکا و هاوپەیمانانی بە تایبەتی لەو ماوەیەدا، نە خۆیان ڕاستەوخۆ هەوڵەکانی سەدامیان پەک خست و، نە مەجالیشیان دا بە خودی کورد ئەو ڕۆڵە ببینێت. واتە ١١ساڵ تەمەنی سەدام و ڕێژیمەکەی درێژەی پێ دراو خەڵکی عێراقی لە ژێر ئێش و ئازار بناڵێنێت و، ئەو ڕێژیمە توانی *لەو* ١١ *ساڵەدا تاکو ڕادەیەک جادەی عێراقی و عەرەبی*

رابێنێت بۆ بەربەرەکانێی گۆڕین و دیموکراسی و ئازادی و، تین و گوڕێکی عەرەبی شۆڤینی بخاتە پاڵ هەوڵەکانی لە چوارچێوە و دیدێکی ئایینی توندڕەو، ئەمەیش تەوژمێکی گەورەی دا بە بزاڤی توندڕەوی ئیسلامیی تەسکبین و تیرۆریستان. سەرباری ئەمانە هەمووی سەدام و دەزگا تیرۆریستەکانی، بە هەموو توانا و ئەزموونی خراپەکارییان و هەموو ئیمکانیاتی مادی عێراقی پێشوو و، کەناڵەکانی پێوەندییان و، پرۆژەکانی نەوت بەرامبەر بە خۆراک و دەرمان، وارداتی نەوتی قاچاغ، تەرخان کات، بۆ ئەو مەبەستانە. هەروەها کێشەی ئابڵووقەی ئابووریی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لەسەر عێراق بکاتە بەهانە و پاسا و بۆ بزرکردنی راستییەکان. لایەنێکی زۆری ئەوەی لە میانی ئەم (٨) مانگەی پاش (رزگاری)ی عێراق و نەمانی رێژیمی سەدام روو دەدات لە عێراق، ئەنجامی ئەو سیاسەتەیە و نرخی ئەو چاوپۆشینەیە لە لایەن ئەمریکا و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بە تایبەتی دەرحەق بە سەدام و رێژیمەکەی.

٨- لە ماوەی ١١ ساڵی هێڵی ئارام و چاودێریی ئاسمانی کوردستانی ئازاد، لە لایەن هێزەکانی ئاسمانی ئەمریکا لە ئەنجەرلیکەوە، رێژیمی سەدام رۆژانە بە دەیان خرووقات و تاوانی دژ بە هاوولاتییانی کورد و عێراقییەکان دەکرد: گرتن، کوشتن، راونان، راگوێزان، تەعریب، تەبعیس، گۆڕینی شناسنامەی نەتەوایەتی (تصحیح القومیة)، سیخوڕی، تیرۆر، تەقینەوە، تەهدید، هێرشی سوپایی، ئابڵووقەی ئابووری.هتد هەر یەک لەم تاوانانە دژ بە مافی هاوولاتی و بنەماکانی مافی مرۆڤن، کە بەپێی بڕیاری ٦٨٨ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی و هێزی چاودێریی ئەمریکا و بەریتانیا لە ئەنجەرلیک بەرپرسیارن لە مەنعکردنی. هێزە سیاسییەکان و پەرلەمان و کەناڵە جیاجیاکانی حکوومەتی هەرێم و رێکخراوە جەماوەری و مرۆییەکان و کەسایەتییە نیشتمان ەروەرەکانی کوردستان، بەردەوام دەزگا نێودەوڵەتییەکانی ئاگەدار دەکردەوە، بە تایبەتی مەڵبەندەکانی بڕیار لە ئەمریکا و بەریتانیا و یەکێتیی ئەورووپا و ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی، کەچی بێدەنگ بوون و، هەمیشە گوشاریان دەخستە سەر کوردان کە نابێت دەستپێشخەر بن لە ئاڵۆزی و گرژی دژی رێژیمی سەدام. سەدام دەستی

خستبووە نێو کاروباری ناوخۆی کوردستان، بێدەنگی و گوێ نەدانی ئەمریکا و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بە رووداو و داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان بەرامبەر بەو خرووقات و دەستتێوەردانەی سەدام، زیاتر بێ باوەڕی و ترس و نائومێدی دروست دەکرد و، رۆژ بە رۆژ پەرەی دەسەند و، هەردوو هێزە سەرەکییەکەی کوردستان (پارتی و یەکێتی)، جارێکی دیکە کەوتنە داوی وڵاتانی ئیقلیمی کە رۆژانە نفووز و رۆڵیان لە کوردستانی ئازاددا کاریگەرتر دەبوو. پێوەندیی نێوان بەغدا و ناوەندی بڕیاری هەردوو حزب و هەردوو ئیدارە لە پەرەسەندندا بوو. هەندێ جاریش ئەندامانی سەرکردایەتیی هەردوو لا لە بەغدا کۆ دەکرانەوە و، (ئامۆژگاری) دەکران! پیاوانی رێژیم و رێکخستنی بەعس لە هەولێر و دهۆک و سلێمانی بە گشتی تەراتێنیان دەکرد و ئەم هەڵوێستە جێگەی ترس و گلە و گازندەی جادەی کوردستان بوو.

٩- شەڕی بەهاری ٢٠٠٣ و، رزگاریی عێراق لە رێژیمی سەدام و، داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئەمریکا و هێزی هاوپەیمان، هۆی هەڵگیرساندنی شەڕەکە و ئەو داگیرکردنە هەر سەدام لێی بەرپرسیارە. وڵات خاپوور کرا، شیرازەی ئیدارە و ئەمن و ئاسایش تێکچوو و هەموو شت رۆیشت و خۆی مایەوە. ئەمریکایش پاش هەموو ئەو کارەساتانە کە بەسەر میللەتانی عێراق و ناوچەکە هات بە هۆی کردەوە و سیاسەت و تاوانەکانی سەدام، کەچی سەدام حوسێن کە گیرا لە تاوانباری جەنگەوە کردیان بە ئەسیری جەنگ! دەنگی وایش هەیە دادگاییکردنی سەدامی تاوانبار (ئەگەر بکرێت) بەرامبەر دادگایەکی عێراقی نابێت، بەڵکو دەدرێت بە دادگایەکی نێودەوڵەتی!

* لەو ماوەیە کە ئەمریکا و هاوپەیمانان هێڵی ئارامیان تەئمین کرد، وەکو کورد، وە بە پێچەوانەی کۆسپ و گرفتەکان توانی ئەزموونێکی دیموکراسیی فرە لایەنی بنیات بنێت، تێدا ئازادیی بیروڕا و رۆژنامەگەری و مافی کولتووری و ئاینی و مەزهەبی گشت دانیشتوانی کوردستانی ئازاد بە برایانی تورکمان و کلدۆئاشووریشەوە مسۆگەر بکات، ئەمەیش بۆ پرۆژەکانی ئەمریکا و گشت کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، لە بەرەبەرەکانێیان دژی رێژیمی نەفرەت لێکراوی سەدام،

هێمایەکی گرینگ و پراکتیکێکی باش بوو، چ بۆ پاساودانی هەوڵ و کۆششیان لە ئابڵـووقـەدانی ئەو ڕێژیمە و لاوازکـردن و ڕمـاندنی و، چ بۆ دواڕۆژی عـێـراق و ناوچەکە و ئەو ئیستراتیجیەتەی ئەمـریکا و هاوپەیمانانی کە بۆ عێـراق و(ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە) نەخشە کێش کراوە، بەڵام هەڵسوکەوتی ئەمریکا وەکو هێز و دەسەڵاتی (داگیرکەر) بەرامبەر بە کێشەی کورد لە کوردستانی عێراق لە ماوەی نزیکەی یەک ساڵ، گەواهیی ئەوە نادات ئەم ئەزموونەیان وەکو کیانی کوردستانی عێراق هەتاکو لە چوارچێوەی عێراقیشدا زۆر پەسند بێت لەلایان. *دوور نییە لە ئایندە ئەم هەڵوێستە هێشتا روون و ئاشکراتر بێت، ئەگەر هەڵسوکەوتی لایەنی کوردی هەروەکو ماوەی رابردوو بێت.*

* هەرچەندە هێڵی ئارام ڕۆڵێکی کاریگەری هەبوو لە پاراستنی خەڵکی کوردستان و ناساندنی کێشەکەی و مەسەلەی غەدری مێژوویی، بەڵام مانەوەی بەو شێوەیە ڕەنگدانەوەیەکی وەهای نەبوو لە نێو خەڵکی کوردستان بە گشتی، چونکە:

١- ئەو هێڵە تەنیا ئاسمانی بوو. واتە تەنیا بەرەنگاری هێزە ئاسمانییەکانی سەدام دەبووەوە ئەگەر هاتوو هێرشی بکردایەتە سەر ناوچەکانی سنووری ئەو هێڵە.

٢- لێدانی هێزە ئاسمانییەکانی سەدام لە کاتی دەستدرێژی، لە لایەن هێزەکانی ئاسمانی ئەمریکا و هاوپەیمانانییەوە کات و شوێنی تەحدید دەکرا!

٣- رووبەری ناوچەی ئارام لە سنووری ٤٠٪ی رووبەری گشتیی کوردستانی عێراق بوو و، لە سنووری نیوەی خەڵکی کوردستانیان دەپاراست. واتە لە سنووری ٦٠٪ی خاکی کوردستان و نیوەی میللەتەکەمان لە ژێر کۆنترۆڵی ڕێژیمی بەدناوی سەدام مابووەوە بێ هیچ جۆرە پشتگیری و پاراستنێک. *سەیر لەوەدایە تاکو ئێستاش ئەو خاکە و ئەو خەڵکە شاد نەبوونەتەوە لەگەڵ ئیدارەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان* و، تاکو ئێستا خەڵکی کوردستان لە دڵەڕاوکێ و بێ باوەڕیدا دەژین و، ناوچە لەت لەتکراوەکانی هەروەکو خۆی ماوەتەوە لەسەر پارێزگا عەرەبییەکان. ئاوارەکانمان هێشتا ڕێگەیان پێ نادرێ بگەڕێنەوە سەر زێدی باووباپیرانیان، عەرەبە تەعریبچییەکان هێشتا لە جێگەی خۆیانن... هتد. *لەگەڵ تەقدیرمان بۆ ئەو هێڵە ئارامە، لەگەڵ ئەوەیش ئەوە ناگەیەنێت بەو شێوەیە*

کوردی لەسەر منەتبار بکرێت و ئەمە بکرێت بە مەهانە بۆ قبوولکردنی پرۆژەی فیدراڵییەتی پارێزگاکان.

ڕزگارکردنی عێراق لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانان خزمەتێکی گەورەی گەیاند بە گەلانی عێراق بە گشتی و ئێمەی کورد بە تایبەتی، چونکە نەجاتی داین لە دڕندە و ترسناکترین ڕێژیمی فاشی و شۆڤێنی دژ بە بوونی خاک و نەتەوە و مرۆڤ لە کوردستان و لە ناوچەکە، بەڵام ئەم شەڕە هەروەکو ئاماژەمان بۆ کرد، لەبەر چاوی ڕەشی خەڵکی عێراق و خەڵکی کوردستان نەبوو. *ئەگینا بۆ پێش شەڕی عێراق و ئێران حەدێکیان بۆ سەدام دانەنا، کە بە خۆیان هەر لە سەرەتاوە ئاگەداری هەموو شتێک بوون؟ بۆ لە کاتی ڕزگارکردنی کوێت پرۆسەکەیان تەواو نەکرد؟ بۆ ١٢ ساڵی دیکەیان لە تەمەنی سەدام و موعاناتی میللەتەکەمان درێژە پێ دا!*

ئەمەی ئەمریکا و بەریتانیا و هاوپەیمانانیان کردیان دژ بە سەدام، نەخشە و پلانێکی فراوان و قووڵترە لەوەی بە دەری دەخەن. پوختە و ناوەڕۆکی بەرژەوەندی باڵای ئەمریکا و پاراستنی نەتەوایەتییان بوو.

هەر چۆن ئەمریکا و هێزەکانی ڕۆژئاوا خوڵقێنەر و پشت و هاوکاری زۆر لە هێزە بە ناو ئاینی و مەزهەبییەکان بوون لە وڵاتانی ئیسلامی لە سەردەمی شەڕی سارد، بۆ بەکارهێنانیان دژی کۆمۆنیزم و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلانی ئەو وڵاتانە، هەروەها هەمان هێز و جەمسەر خوڵقێنەر و پشتیوانی ڕێژیمە کۆنەپەرست و دیکتاتۆریەت و فاشییەکان بوون، وەکو تاڵیبان و سەدام. کە لاپەڕەی ئەم جۆرە ڕێژیمانە سووتا و مانەوەیان بووە بارگرانی بۆ ئەو جەمسەرە، ئابڵووقەدران بە ئومێدی ئیحتوا و لاوازکردن و گۆڕینیان بۆ قەد و باڵای قۆناغی یەک جەمسەری و عەولەمە و عەلمەنە. چاکسازیی وەها بۆ ئەو جۆرە ڕێژیمانە مانای نەمانیانە. دوور نەبوو ئەگەر ڕووداوی ١١ ئەیلوولی ساڵی ٢٠٠١ نەبوایە گۆڕینی، یان لابردنی ئەو جۆرە ڕێژیمانە جێگەی باس نەبوایە. بۆیە ئەو ڕووداوە پەلەی بە دانان و جێبەجێکردنی نەخشەی لادانی سەرانی ئەو دوو ڕێژیمە کرد، تاکو بە ناچاری بیانگۆڕن. جێگەی سەرنجە ڕێژیمی تاڵیبان لە ئەفغانستان و ڕێژیمی بەعس لە عێراق نەما، کەچی نە (مەلا عومەر) و نە (بن لادن)ی یاریدەری و، نە (سەدام) و نە

(عیزەت دووری) یاریدەری لەناونەبران. کە سەدامیش گیرا وەکو باسمان کرد، لە تاوانباری شەڕەوە کرا بە ئەسیری شەڕ!

هەرچی و چۆن بێت نەخشە و پلانی ئەمریکا سەبارەت بە عێراق و ئایندەی، ئێمەی کورد لە پرۆسەی (رزگاریی عێراق) بۆ ئەمریکا و هاوپەیمانانی رۆڵێکی کاریگەرمان هەبوو:

١- لە رووی دەسەڵات و ئازادی و ئومێد لە پرۆسەی ئازادیی عێراق، کورد و کوردستانی ئازاد تەنیا هێز و پایگەی پتەو و تۆکمە و گرینگ بوو بۆ هێزەکانی ئەمریکا. رووبەری لە سنووری (٤٥) هەزار کم چوارگۆشە لە خاکی ئازادی کوردستان هاوسنووری ئێران و تورکیا و سووریا و، کەمتر لە ١٥٠ کم نزیک لە بەغدای پایەتەخت و لە سنووری (٤) ملیۆن ئینسانی کورد لە کوردستانی ئازاد و زیاتر لە (٣) ملیۆنی دیکەی کورد لە ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی رێژیمی سەدامی دارِماو، هاوکار و لە پێشوازیی سوپای ئەمریکا بوو. تەنیا و تەنیا لە ناوچەکانی کوردستان سوپای ئەمریکا گوڵباران و لە ئامێز دەگیرا.

واتە تەنیا کوردستانی ئازاد رووبەرێکی وەهای بۆ هێزەکانی ئەمریکا دروست کرد، کە زیاترە لە رووبەری وڵاتانی (کوێت ١٧ هەزار کیلۆمەترچوارگۆشە، قەتەر ١١ هەزار کیلۆمەترچوارگۆشە، لبنان ١٠ هەزار کیلۆمەترچوارگۆشە) هەروەها پاش رزگارکردنی مووسڵ و کەرکووک و خانەقین و مەندەلی ئەوە رووبەری کوردستانی ئازاد جگە لەو رووبەرەی کە ئاماژەمان بۆ کرد رووبەری وڵاتانێکی وەکو (قوبرس ٩ هەزار کیلۆمەترچوارگۆشە، تیمۆری شەرقی ١٥هەزار کیلۆمەترچوارگۆشە)یش بخرێتە سەر ئەوانەی تر، هەروەها لە رووی ژمارەی هاووڵاتییانی کورد بەرامبەر بە وڵاتانی تر ئەوە، ژمارەی کوردی هاوکار و پێشوازیکەری کوردستانی (٧-٨) ملیۆن کەس، زیاترە لە ژمارەی هاووڵاتییانی (عومان ٢,٧ ملیۆن، قەتەر ٧٠٠ هەزار، کوێت ٢,١ ملیۆن، ئیماراتی عەرەبی ٢,٤ ملیۆن) یان زیاتر لە نفووسی ئەم وڵاتانە (کۆماری تیمۆری شەرقی ٩٠٠ هەزار، کۆماری قوبرس ٧٠٠ هەزار، کۆماری بۆسنە و هرزەگۆڤینا ٩٠٣ هەزار، کۆماری ماڵتا ٣٠٠ هەزار، کۆماری ئەرمینیا ٣,٣ ملیۆن).

٢- هێزێکی پێشمەرگەی پرچەک و خاوەن ئەزموونێکی دوورودرێژ لە شەڕی پارتیزانی و بەرەیی دژ بە سوپای سەدام کە لە ١٠٠ هەزار ئەفسەر و پێشمەرگە زیاتر پێک هاتووە، لە سنووری هەمان ژمارە پۆلیس و ئاسایش و هێزی بەرگری و جەماوەریش لە خزمەتی هێزەکانی ئەمریکادا بوون، لە پرۆسەی (رزگاری)ی عێراقدا. بە بەراوردکردنی ئەم هێزە لە رووی ئەزموون و ژمارەوە، زۆرتر و بە تواناترە، لە سوپای زۆر لەو وڵاتانەی کە لە سەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد. ئەم هێزە شان بە شانی هێزەکانی ئەمریکا لە سنووری ناوچەی چالاکیی سوپای ئەمریکی (باکوری عێراق) بەشداریی هەموو چالاکییەکانی پرۆسەکەی کردووە بەپێی ئیمکانیات و رۆڵی خۆی، جگە لە چاوساغی و پاراستنی بنکەکانی ئەو سوپایە لە رۆژانی گەیشتنیان بۆ کوردستانی ئازاد.

٣- لە بەراوردکردنی کوردستانی ئازاد و، خواروو و، ناوەڕاستی عێراق: سوپای ئەمریکا لە کوردستانی ئازادەوە بە هاوکاریی هێزەکانی پێشمەرگە و جەماوەری خەڵکی کوردستان لە شار و شارۆچکەکانمان، کە دەکەونە ژێر کۆنترۆڵی رێژیمی دارِماوی سەدام، بێ شەڕ لە رێگەی نوێنەرانی کورد تەسلیم بوون بە هێزی پێشمەرگە و پاشان بە هێزەکانی ئەمریکی. کەچی لە خواروو و ناوەڕاستی عێراق بە زەبروزۆر و بە شەڕ.

٤- تەنیا دەزگای ئیداری و خزمەتگوزاری لە سەرتاسەری عێراق، ئیدارات و دەزگا خزمەتگوزارییەکانی کوردستانی ئازاد بوو، کە لە خزمەتی هێزەکانی ئەمریکادا بوون و تەنیا ئەو ئیداراتانەیش بوون، کە لە عێراقدا، وەکو خۆی مابووەوە و پارێزراو بوو لە هەموو جۆرە دەستدرێژییەکی تێکدەرانە وەکو تاڵان و وێرانکردن و خراپەکاری.

٥- لە سەرتاسەری عێراق و بگرە ناوچەکەش تەنیا راگەیاندنی کوردستان بوو، نەک هەر لە خزمەتی هێزی رزگارکەری ئەمریکی بوون، بەڵکو بە هەموو کەناڵەکانیەوە، بە تایبەتی کەناڵەکانی تەلەڤزیۆنی ئاسمانی، شەڕی ناحەزانی پرۆسەی ئازادیی عێراقیان دەکرد و، هەمیشە دەنگی زوڵاڵی پرۆسەکە بوون لە سەرەتاوە تاکو ئەمڕۆ.

٦- سەرکردایەتیی کورد هەر لە سەرەتای پرۆسەی رزگارکردنی عێراق، خۆی کردە هاوشەریکی ئەمریکا و هاوپەیمانانی، بێ ئەوەی هیچ بەڵێنێکی رەسمی پێ بدرێت سەبارەت بە مافی رەوای خەڵکی کوردستان و ئەم ئازادییە و ئەم ئەزموونە، کە بە خوێن و فرمێسکی سەدان هەزار شەهید و ملیۆنان هاوولاتیی کورد وەدەست هێنراوە، لەگەڵ ئەم هەموو ئامادەباشی و خزمەتکردنە، ئەمریکا و هاوپەیمانانی حیسابێکی ئەوتۆیان بۆ کورد نەکرد نەک وەکو کێشە و پرس، بەڵکو وەکو هاوپەیمانیش، بگرە لە سەرەتای پرۆسەکە و پاش رمانی رژێم، لە کوردستان و لە کوردەوە دەستی کرد بە هەندێ ئیجرائاتی قەتیسکردنی رۆڵ و قەبارەی لایەنە سیاسییەکان و دەسەلاتی هەردوو ئیدارە. بۆ نموونە:

أ- کە هێزەکانی ئەمریکا لە کورستانی ئازاد جێگیر بوون و، لەوێشەوە حەرەکەتیان کرد بۆ ئازادکردنی شارەکانی کەرکووک و خانەقین و مووسڵ و ناوچەکانی تر، رۆڵی هێزەکانی پارتی و یەکێتیی هاوپەیمانیان تەحدید کرد:

یەک: نابێت هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە هێڵی تەماسی نێوان کوردستانی ئازاد و حکومەتی دارماوی سەدام پێش پرۆسەی ئازادکردنی عێراق تێپەڕن.

دووەم: نابێت هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستان داخیلی ناوچەکانی کوردستان بن کە پێشتر لە ژێر کۆنترۆڵی رژێمی سەدام بوو.

سێیەم: نابێت دەرکراوەکانی خەڵکی کوردستان بگەڕێنەوە سەر زێدی باب و باپیریان. *بە کورتی نابێت کورد لە هێڵی سەوز کە سنووری هەردوو ئیدارەی کوردستانی ئازادبوو لەگەڵ* رژێم *تاکو* ٢٠٠٣/٣/١٩ تێپەڕێت. هەر ئەم سنوورەشە لە دەستووری کاتیی عێراق کە لە ٢٠٠٤/٣/٨* راگەیەنرا بە رەسمی تەسبیت کرا بۆ "*هەرێمی کوردستان*".

ب- ئەو تەعریبچییانەی کە هەڵهاتن لە کاتی پرۆسەی رزگاری عێراق، بە تایبەتی لە ناو کەرکووک و دەوروبەری و لای شێخان و سنجار و زەمار و جەلەولا.هتد. هاندران بگەڕێنەوە بۆ جێگەی خۆیان. سەیر لەوەدا بوو لە هەندێ لە ناوچەکانی مووسڵ چەند لێپرسراوی کورد، وەکو پیاوەتی بە ئاوی حەمامەوە بکەن، داوایان

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ٧، ل٢٤٣

کرد لە تەعریبچییەکانی ئەو ناوچانە جارێ رانەکەن و دەتوانن بە لای کەمەوە ٣ مانگی دیکەش لە جێگەی خۆیان بمێننەوە! بڕیاری وەها و لە سات و کاتی ئەوسادا خەتا و هەڵەیەکی مێژوویی بوو، دەبوایە ئەوانە بکەوتنایەتە بەر پرسیار و لێپێچانەوە و، ئەو کوردانەیش کە گەڕانەوە بۆ ناو کەرکووک و جێگەکانی خۆیان زۆریان لە ژێر گوشاری سوپای ئەمریکا جێگەکانیان چۆڵ کردەوە بۆ تەعریبچییەکان و، هەندێکیان لە نێو شار و شارۆچکەی خۆیان جارێکی تر ئاوارە بوونەوە.

ج- دەسەلاتی ئەمریکی (هاوپەیمان) لە دامەزرانەوەی دەسەلاتی خۆماڵی لە کەرکووک و مووسڵ چ حیسابێکی بۆ کورد نەکرد. کورد لە کەرکووک وەکو عەرەب و تورکمان و مەسیحییەکان حیسابی بۆ کرا. لە مووسڵیش زۆر کەمتر لەوە.

د- پاش دامرکاندنی بارودۆخەکە و ئیعلانکردنی تەواوبوونی شەڕی عێراق لە لایەن (جۆرج بوش)ـەوە، کاربەدەستانی ئەمریکی و هاوپەیمانانی کەوتنە قەدەغەکردنی لایەنێکی زۆر و بەرچاوی چالاکیی کوردایەتی، بە تایبەتی بەرزکردنەوەی ئاڵای کوردستان. نووسینی دروشمەکان بە کوردی، کەمکردنەوەی بارەگا حزبی و جەماوەرییە کوردستانییەکان، نواندنی رەفتاری بێ حورمەتی دەرحەق بە بارەگاکان و کادیرانی لایەنە سیاسییە کوردییەکان، وەکو چەککردن. مەنعکردنی لێپرسراوانی حزبی و ئیداریی لایەنە کوردییەکان لە ناو شارە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی حکومەتی هەرێمی کوردستان و ناوچەکانی تری ئەو دەڤەرانە و، پشکنینیان و مامەڵەکردنیان بە شێوەیەکی وەها، کە لە ناو جەماوەردا سووک و ریسوا و بێ نرخیان بکەن. پشکنینی بارەگاکان و دەست بەسەراگرتنی چەک و تفاقی ئەو بارەگایانە و کاربەدەستان و مامەڵەکردن لەگەڵیاندا بە شێوەیەکی توند و دوور لە دۆستایەتی و رێز، لە کاتێکدا هەموو شت لای بەرپرسانی ئەمریکی دیاربوو، وەکو ژمارە و جۆری چەک و ناوی بەرپرسان و بارەگاکانیان و. هتد. شەڕفرۆشتنی لێپرسراوانی ئەمریکی گەیشتە ئەو رادەیەی لە شارۆچکەیەکی وەکو پردێ نێوان کەرکووک و هەولێر، هێزی ئەمریکی

لەشکرکێشی بکات بۆ چێشتخانەیەک لەسەر جادەی ئەو شارۆچکەیە، چونکە ئاڵای کوردستانیان لەسەر ئەو چێشتخانەیە بەرز کردووەتەوە و تابلۆی سەر دیواری چێشتخانەکە بە ناوی کوردستان تۆمار کراوە، گەمارۆی چێشتخانەکە درا. ئاڵای کوردستانی بە بێ حورمەتی لە بەرچاوی حەشامەتێکی کوردی شارۆچکەکە و بێ ئیزن وەرگرتن لە خاوەنی چێشتخانە و بێ پرسی ئەو هێنایانە خوارەوە. تابلۆکە کە لەسەری نووسرابوو چێشتخانەی کوردستان بە بۆیە رەشیان کردەوە. سەرنجی خاوەن چێشتخانەیشیان راکێشا کە ئەگەر دووپاتی بکاتەوە سزا دەدرێت! ئێستایش مانگانە زیاتر لە کاربەدەستێکی سوپای مەدەنی ئەمریکا هەر بۆ ئیستفزازی هەست و مەشاعیری کورد سەردانی ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان دەکەن، وەکو قەزای مەخموور کە هەندێ جاریش پارێزگاری مووسڵیشیان لەگەڵدایە، هەر بۆ ئەوەی بیسەلمێنن کە مەخموور سەر بە پارێزگای مووسڵە نەک هەولێر، بە ناوی هاوکاری و پشتگیری لە ئاوەدانکردنەوە و بایەخدان بەم قەزایە، دەبێت کاربەدەستانی قەزاکە و دانیشتوانیشی کۆ بکرێنەوە و، زۆر جار بەزم و هەڵپەڕکێشیان بۆ ساز بکرێت و گوڵبارانیش بکرێن، جگە لە ئامێزگرتن. کە دروست و راستتر وایە: دەبێ هەر کاتێ دێن بۆ ئەو قەزایە کاربەدەستانی ئیدارەی قەزا و گشت جەماوەری شارەکە و دەوروبەری خۆپێشاندان و مانگرتن ساز بکەن، چونکە شارەکەیان ئەنفال کراوە و، بێ هیچ بەڵگەیەکی رەوا خراوەتە سەر مووسڵ. پێشاندانی *خۆشحاڵی و مەراسیمی ئیستقبال بەو شێوەیە کە کەناڵەکانی راگەیاندن پێشانی دەدەن، هەڵوێستی* کورد *بەرامبەر تەعریب و تەزاهوراتی ئەو چەند ئەفسەرە ئەمریکییە بۆ چەسپاندنی ئەو دیاردەیە، لاواز و سووک دەکات*. باشە ئەگەر ئەمریکییەک بەو هەموو گوڵباران و هاوکاری و خزمەتەی کە کورد بۆی دەکات، چاوی تێر نەبێت و بە هیچی نەزانێت، سەرەڕای ئەوەش بێ رێز گرتن لە مەشاعیر و هەستی خەڵکی دەڤەرەکە و لەبەر خاتری چەند شۆڤینییەکی عەرەبی مووسڵاوی کە رۆژانە تەقەیان لێ دەکەن و بە گوللە و (تی ئێن تی) و خۆپێشاندان پێشوازییان لێ دەکەن، دەڵێین سەرەڕای ئەمە هەمووی، بێن و بەو شێوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت، ئەمە خۆی

لە خۆیدا جێگەی پرسیارە. ئێمە دڵنیاین خەڵکی مەخموور و گشت شارە بەعەرەبکراوەکانی کوردستان لە ناخەوە لەگەڵ ئەو جۆرە رەفتار و مامەڵەکردنەی چەند کارمەندێکی فرسەت تەڵەب نین. ئەو کات لە ئامێزگرتن و گوڵباران و نیشانە بەخشین قیمەت و نرخی دەبێت ئەگەر بەرامبەر حیساب و بایەخ بۆ هەست و خواستی خەڵکەکە بکات. سەدام و کاربەدەستانی رێژیمە گۆڕ بەگۆڕەکەیشی باشتر خەڵاتی ئەوانەیان دەکرد کە ئامادەبوون بەو شێوەیە هەڵسوکەوت لەگەڵ داگیرکارانی خاک و میللەت و کێشە رەواکەی بکەن، زۆر بوون ئەوانەی (نوط الشجاعة)یان وەرگرت، داگیرکردن و مساوەمەت و قەرزدارکردنەوە و نکوڵیکردن لە خواست و هەستی خەڵکی کوردستان لە ناوەڕۆکدا هەر یەکە، با داگیرکەریش ئەمریکا بێت.

کورد هەر لە سەرەتاوە بە پێ خواسی کەوتە داوی ئەمریکا، خۆی کرد بە شەریکی پرۆسەکەی لە عێراق بێ هیچ بەڵێن و پەیمانێکی فەرمی، دواتریش کە بۆی دەرکەوت لە ئەجندەی ئەمریکا بۆ عێراق و ناوچەکە بابەت و کێشەیەک نییە پێی بڵێن کێشەی کورد، روونتر کێشەی کورد و چارەسەرکردنی نە پێش رزگاریی عێراق و نە ئێستایش وجوودی نییە لە ئەجندەی ئەمریکا. لەگەڵ ئەوەشدا سوورن لەسەر هەمان سیاسەت، *ئەمریکا لە پرۆسەکەی بۆ عێراق*، بە *کوردستانیشەوە ستراتیجیەتی خۆی گۆڕی. لە هێزێکی رزگارکەر بۆ هێزێکی داگیرکەر*، لە هەردوو بەشەکەی ئەم ئیستراتیجیەتەش، لە نێو میللەتی ئەمریکا و هێزەکانی دووبەرەکی و رەخنە و نارەزایی هەیە، بگرە لە خودی ئیدارەی (بوش)یشدا کۆمەڵێک گیروگرفت و رکابەری و دژایەتیی ئەم سیاسەتە ناشاراوە نییە. پۆل بریمەر خۆی لە قسە و نووسینەکانیدا کە بڵاوی دەکاتەوە، باسی گرفت و هەڵەکانی داگیرکردنی عێراق دەکات و دەڵێت: (لا أحد یحب الاحتلال) لە مانگی ٨ی ساڵی ٢٠٠٣ لە نامەیەکی هەفتانەی بۆ گەلی عێراق بریمەر بۆ نموونە دەڵێت:

(ان الوضع سوف يتغير، وأن الحالة الراهنة لن تدوم، وأن الأزمة ستتجلى مع الإدراك أن من الصعب الحفاظ على كرامة الأنسان عندما تكون قوات أجنبية تجوب الشوارع مهما تكن نوايا تلك القوات.).یان

سیناتۆر ئیدوارد کەنەدی برای جۆن کەنەدی سەرۆکی پێشووتری ئەمریکا لە نووسینێکی کە لە رۆژنامەی (الشرق الاوسط) بڵاو کرایەوە دەڵێت:
(قبل عام من الآن، شنت الولايات المتحدة حربا على العراق، لأن الرئيس بوش وإدارته أقنعوا الكونغرس بأن صدام حسين يمثل خطرا ماثلا يقتضي المواجهة العاجلة. وقد دفعت الأمة ثمنا باهظا نتيجة هذا القرار. استند الدفاع عن خوض الحرب على سببين اساسيين: ان صدام على وشك الحصول على أسلحة نووية، وأن لديه علاقات قوية مع إرهابيي القاعدة الذين نفذوا فضائع ١١ سبتمبر ٢٠٠١. وقد اتضح بالأدلة القاطعة أن الزعيمان كاذبان). بڕوانە کتێبەکەی (ریچارد کلارک)ی مونەسقی بەربەرەکانێی ئیرهاب لە کۆشکی سپیی ئەمریکی، کە بە ناوونیشانی (رووبەڕووی نەیاران) کە لەم ماوەیەدا لە ئەمریکا بڵاو کراوەتەوە و رۆژنامەی (الشرق الاوسط) لایەنێکی لێ بڵاو کردەوە. لە کتێبەکەی (کلارک) بە درێژی باسی شەڕی دژی ئیرهاب دەکات و تیشک دەخاتە سەر لایەنێکی هەرە گرینگی شەڕی خودی نێو ئیدارەی بوش، ئەو هەوڵانەی کە لە پشت پەردە و، لە کلیدۆرەکانی کۆشکی سپی ئەنجام درا. رۆژی ٢٠٠٤/٤/٧ (فەهمی هویدی) لە هەمان رۆژنامەدا و لە ستوونی (الرأی) بابەتێکی بڵاو کردوەتەوە تێیدا ئاماژە بە لایەنێکی گرینگی کتێبی (کلارک) دەکات و (هویدی) دەڵێت:

(في فصل عرض فيه المؤلف ما جرى داخل كواليس البيت الابيض وفي اليوم التالي مباشرة للهجوم على مركز التجارة العالمي ذكر كلارك ما يلي توقعت - يوم ١٢ سبتمبر - ان اعود الى سلسلة من الاجتماعات للوقوف على طبيعة اي هجمات اخرى محتملة ومناقشة الاهداف (الامريكية) المعرضة للخطر، وبدلا من ذلك دخلت في سلسلة من المناقشات حول العراق، وادركت ان رامسفيلد ونائبه وولفويتز سيحاولان الاستفادة من المأساة القومية للترويج لأجندتهما الخاصة بالعراق. فقد ظل كلاهما منذ قدوم ادارة بوش يضغط لشن حرب على العراق.

وقال لي اصدقاء في البنتاجون (وزارة الدفاع) ان الولايات المتحدة ربما تغزو العراق في وقت ما خلال عام ٢٠٠٢م.

اضاف: لم يكن تركيز وزارة الدفاع صباح يوم ١٢ سبتمبر منصبا على تنظيم القاعدة، رغم ان وكالة الاستخبارات المركزية اكدت انه من دبر الهجمات، إلاّ ان وولفويتز لم يقتنع بذلك، وقال ان الهجمات اتبعت اسلوبا معقدا ومتقدما، يتجاوز قدرة اي جماعة ارهابية، واذا ما أرادت أي جماعة ان تقوم بها فان الامر يتطلب مساعدة من دولة هي العراق على الأرجح. وكان وولفويتز قد قال الكلام ذاته في اجتماع لمناقشة قضية الارهاب عقد في شهر ابريل عام ٢٠٠١، عقب تولي الرئيس بوش مهام منصبه (وقبل احداث سبتمبر) وفيه طالب كلارك باتخاذ اجراء ضد تنظيم القاعدة، وهنا انبرى وولفويتز قائلا ان التركيز على القاعدة تفكير خاطئ، وانما ينبغي تعقب الارهاب الذي يرعاه العراق. وفي الاجتماع رفض وولفويتز تأكيد كلارك وتأكيد الاستخبارات المركزية على انه لم يكن هناك ارهاب ممول من العراق ضد الولايات المتحدة منذ عام ١٩٩٣م.

ظهر يوم ١٢ سبتمبر - والكلام لايزال لريتشارد كلارك - كان الوزير رامسفيلد يتحدث عن توسيع اهداف رد الولايات المتحدة على الهجوم الذي تعرضت له، والالتفات في ذلك الى العراق، إلاّ ان كولن باول حث المشاركين على التركيز على تنظيم القاعدة، وهو ما دعا كلارك إلى الترحيب بهذا الرأي وقوله ان مهاجمة العراق، ردا على هجوم تعرضنا له من جانب تنظيم القاعدة، سيكون تماما مثل غزو الولايات المتحدة للمكسيك بعد هجوم اليابانيين علينا في بيرل هاربور(!)

في وقت لاحق من نفس اليوم شكا رامسفيلد من عدم وجود اهداف مناسبة للقصف في افغانستان، وقال انه يجب ان ندرس قصف العراق بدلا من افغانستان، لأن لديه اهدافا افضل، وهو ما علق عليه كلارك قائلا: اعتقدت في البداية ان رامسفيلد يمزح، لكنني تأكدت انه كان جادا، كما ان الرئيس لم يرفض فكره مهاجمه العراق. وبدلا من استبعاد الفكره فورا، فان بوش

اشار الى ان ما نحتاج اليه في العراق هو تغيير حكومته، وليس قصفه بالمزيد من صواريخ كروز، كما قال رامسفيلد.

استطرد كلارك في شهادته قائلا: في وقت متأخر من مساء ١٢ سبتمبر جمعهم الرئيس بوش في غرفة المؤتمرات وطالبهم بأن يراجعوا كل شيء، وان يتأكدوا مما اذا كان صدام حسين هو الذي دبر الهجمات، وكرر هذا التوجه مرة ثانية.

حسب كلامه، فان كلارك اصيب بالدهشة، وقال للرئيس بوش ان تنظيم القاعدة هو الذي فعلها، فكان رده: اعرف ذلك. اعرف ذلك، راجعوا ما حدث وتأكدوا مما اذا كان صدام حسين متورطا.

ازاء ذلك لم يملك كلارك إلاّ ان يقول للرئيس انه سيعيد النظر مرة اخرى، لكنه ابلغه في الوقت ذاته بأن مسألة العلاقة بين القاعدة والعراق بحثت اكثر من مرة من جانب جهات عدة، واكد الجميع ان تلك العلاقة غير قائمة، وحينئذ رد الرئيس الامريكي قائلا: انظروا في امر العراق وصدام. ثم انصرف.

وهو يصف تلك اللحظة قال كلارك ان كونداليزا رايس مستشارة الامن القومي التي كانت تقف اثناء الحديث خلف الرئيس عقدت الدهشة لسانها وتطلعت اليه بفم مفتوح من المفاجأة، وهي الدهشة التي اصابت كل معاوني الرئيس الذين سمعوا كلامه، وحين دخل عليهم احد زملائهم وهم في حالتهم تلك، لاحظ الوجوم والدهشة على وجوههم، فاستغرب وسأل ما الذي يجري هنا؟ فردت كونداليزا قائلة: لقد تمكن منه وولفويتز. انتهت الشهادة.)

(داوای لێبوردن دەکەم کە ناچارم جار جار دەقی هەندێ درێژ) تۆمار بکەم مەبەستیش زیاتر بۆ ئەوەیە کە خوێنەرانی بەڕێز بخەینە نێو چوارچێوەی وێنەکەوە)

بۆ ئەوەی لە تەسبیتکردن و گەڕانەوە بۆ ئەم دەقەی (کلارک) و ئەوانەی تر، خراپ لێم تێنەگەن، پێشەکی وەکو کوردێک دەستخۆشی لەو را و بۆچوونانە دەکەم لە ئیدارەی ئەمریکی و غەیرە ئەمریکی هەوڵی لێدان و نەمانی سەدامیان داوە، ئەوەیش کرا دژی ئەم ڕژێمە لە قۆناغی رزگاریی عێراق و نەمانی رێژیمی سەدام و

هەڵوەشاندنەوەی داوودەزگا و بیر و بۆچوونیان کارێکی گرینگ و پیرۆزە چی بێت هۆ و هۆکاری.

بەڵام مەبەستم لەم دەقانە ئەوەیە کە چۆن خەڵکی بۆ بەرژەوەندی کێشەی وڵاتی خۆی بیر دەکاتەوە و کار دەکات و راستییەکان دەخاتە روو، ئەگەرچی تاڵ و ناخۆشیش بێت.

باشە بۆ ئێمەی کورد، پاش ئەو هەموو سەراو و دەراوە و ئەو شێوە مامەڵەکردنە و وەلاوەنانەوەی داخوازییەکانمان، هەر دەبێت (کەوڵ سووری پێش لەشکر بین)؟ وەکو گوتمان قۆناغی لە ئامێزگرتن و گوڵباران باش بوو، بەڵام بەسەرچوو، ئێستا کاتی چەسپاندنی مافەکانمانە، رازیکردنی ئەفسەرێکی ئەمریکی لێرە و لەوێ هیچ لە کێشەکە ناگۆڕێت، ئەوانە ئەفسەر و کارمەندن، بەرنامەی خۆیان هەیە، بۆ یەک تۆزقاڵێکیش ئەو جۆرە مامەڵەکردنە تەئسیر ناکات لەسەریان. ئەوانە جێبەجێکەرن. ئەوەی بۆیان دادەنرێت ئەوە پیادە دەکەن و کێشەی خۆیان هەیە، بۆ رەوا بێت بۆ ئەوانە، چی وەکو تاک و چی وەکو دەسەڵات، پەنا بەرن بۆ ئێمە بۆ هاوکاریکردن و خزمەتکردنی مەرام و ئامانج و ئیستراتیجیەتەکەیان، بەرامبەر بە هیچ بەڵگەیەکی رەسمی، ئەی بۆ رەوا نەبێت بۆ ئێمەی غەدر لێکراو و بەش خوراو و پشتگوێ خراو پێیان بڵێین نەء! خەڵکی کە خۆی هەرزان فرۆش بکات سووک دەبێت و کە خۆی سووک کرد لاوازتر دەبێ و ئەوەندەش حیسابی بۆ ناکرێت، ئەمریکا لەسەر قوەت و خۆ فەرزکردن و غەدری مێژوویی دروست و گەورە بووە. بۆ خەڵکی خۆی بۆ بەرژەوەندی باڵای میللەتی خۆی، درێغی ناکات و سنووری بۆ نییە، ئەو بە ئەندازەی خۆی جڵەومان دەگرێت و تەهمیشمان دەکات، حەقە ئێمەش بە ئەندازەی خۆمان بە قەد رەوایی کێشەکەمان و تەزحیەمان بەرۆکی بگرین و رووبەڕووی ببینەوە. ئەمریکا راستە تاکە هێزی گەورەی ئەم سەرزەوییەیە، ئێمەش لەسەر خاکی خۆمان و لە وڵاتی خۆمان و لە ناو میللەتی خۆمان تەنیا هێزی کاریگەر و بزوێنەری ئەو جەماوەرەین و قووڵاییەکی کوردستانی و نەتەوایەتیمان هەیە و بە هەزاران کوردی تێکۆشەر و وڵاتپارێزمان لە ئەوروپا و ئەمریکا لەگەڵدایە. دەبێت ئەمریکا و میللەتەکەشی و دنیا ئاگەدار بێت ئەمریکا بۆ چەند جار دەستی کوردی بڕیوە و

ڕۆڵی گەورەی هەبووە لەو کارەساتانە کە بە سەر کورددا هاتووە و تاکو ئێستاش هیچی وەهای نییە بۆ میللەتەکەمان. ئەمەیش دژی خواست و ویستی گەلەکەمانە و ناگونجێت لەگەڵ نامەی ئەمریکا و بەڵێنەکانی ئیدارەکەی و، بەراوردیش ناکرێت لەگەڵ قوربانییەکانمان و ئەم سیاسەتە خەتەرناکە بۆ ئێستا و بۆ ئایندەمان و بۆ ناوچەکەش. لە ڕوانگەی ڕووداوەکانی ئەمڕۆ و هەڵوێستی ئەمریکا و، دوارۆژی کێشەکەمان و چیمان دەوێت، لای ئەمریکا گرینگ نییە، بەڵکو چیمان پێ دەکرێت. دیارە تاکو ئێستاش وەکو پێویست پیشانمان نەداوە چیمان پێ دەکرێت!، دوور نییە کاتی ئەوەش هاتووە کورد خۆی ئامادە بکات بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی ئەو قۆناغە ببێتەوە.

٧- لە ئەمریکا و لە دۆستانی ئەمریکا و دۆستانی ئەمریکیمان ئەوە قبووڵ دەکەین کە بە هۆی پاراستنی ئەمریکا و هاوپەیمانانی ئەم ئەزموونەمان لە دایک بووە و گەیشتینە ئەم قۆناغە. هەروەها ئەگەر ئەمریکا نەدەبوو، ڕزگاریی عێراق و نەمانی سەدام دوور بوو، ئەگەر مەحاڵ نەبایە. لە هەموو ئاستێک، خەڵکی کوردستان بە بۆنە و بە بێ بۆنە سوپاسگوزاریی خۆی گەیاندووەتە ئەمریکا و میللەتی ئەمریکا و هاوپەیمانانی، بەڵام ئێمەیش جگە لەوانەی کە باسمان کرد زۆر شتمان لە پێناوی هاوپەیمانیەتیی ئەمریکا و سەرکەوتنی پرۆسەی ئەمریکا لە عێراق و بەرژەوەندی ئەمریکا لە دەست داوە:

١- هەنگاوی یەکەمی پرۆسەی داگیرکردنی عێراق لە کوردستانەوە دەستی پێ کرد، جاری یەکەم و لە سەرەتای بەهاری ساڵی ڕابردوو، هێزەکانی ئەمریکا لە سنووری تورکیاوە داخلی کوردستان بوون و لە نێو خاکی کوردستانی ئازاددا بنکەکانی سوپایی و سیخوڕی خۆیان دامەزراند بە زەمینی و ئاسمانییەوە. بەو داگیرکردنەش سەربەستیی ڕاستەقینەی ١١ ساڵەی دەسەڵاتی کوردستانی ئازادمان لە دەست دا، (ئەگەرچی گشت توێژە جیاجیاکانی خەڵکی کوردستانی بەشەرەف لەگەڵ هاتنی سوپای ئەمریکا و هاوپەیمانانی بوون بۆ عێراق بە کوردستانیشەوە)، نموونەمان لەبەر دەستدایە لەمەڕ چۆنیەتی لە دەستدانی ئەو (سەربەستییە)ی کە هەمان بوو وەکو دەسەڵات. لەگەڵ ئەوەش وەکو ئاماژەمان بۆ

کرد خەڵکی کوردستان بە گوڵ و بە ئامێزی گەرم پێشوازیی لە سوپای ئەمریکا دەکرد، کەچی لە ناوەڕاست و خوارووی عێراق بە تۆپ و گوللە و خۆپێشاندان و ناڕەزایی پێشوازییان لێ دەکرد و ئەفسەر و سەربازێکی زۆریان لێ کوشت و بریندار کرد و، تاکو ئەمڕۆ پرۆسەی بەربەرەکانێ لەو ناوچانە بەردەوامە و لە زیادبووندایە و بەپێی سەرژمێری خودی ئەمریکییەکان تاکو کۆتاییی ساڵی ڕابردوو، ڕۆژانە، ئیرهابییە عەرەبەکان و ئەوانەی کە بەربەرەکانێی هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی دەکەن، لە ناوەڕاست و خوارووی عێراق (٣٠-٣٥) کردەوەی، تیرۆر، یان بەرهەڵستکاری، دژی سوپای ئەمریکا و هاوپەیمانان ئەنجام دراوە.

٢- بەم هاوپەیمانیەتییە و ئەو پێشوازییە و گوڵباران و هاوکاری و پشتیوانیی سیاسی و سوپایی و خزمەتگوزارییەی کوردستان، توێژێکی گەورە *لە گەلی عەرەبی عێراق و حکوومەتەکانی عەرەبی و ئیقلیمیمان لە خۆ ئاڵوز کردووە.* هەروەها ڕێژەیەکی گەورەی جادەی عەرەبی (زیاتر لە ٣٠٠ ملیۆن) و لە ئێران و تورکیایش، بە نۆکەر و دەستکردی ئەمریکامان لە قەڵەم دەدەن و، *هیچ کات بەقەد ئێستا جادەی عەرەبی عێراق دژ بە کورد نەبووە و، ئەوەی بە سەدان ساڵە ڕەچاومان کردووە و هەوڵی پاراستنمان داوە و خۆمان لێ دوور خستووەتەوە، وا بە چەند مانگێک لە دەستمان دا.*

٨- ئەگەر مرۆڤ تەماشای هاوکێشەکە بکات وەکو زۆر لە چاودێرە سیاسییەکان بۆی دەچن (جگە لە توێژێکی فراوانی ئەمریکا و ئیسرائیل و کورد) هیچ دەسەڵاتێک یا وڵاتێک نییە بە دڵ و بە گیان لە پشت ئەم ڕۆڵەی ئەمریکا بێت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە هاوپەیمانەکانیشیەوە، وەکو بەریتانیا و ئەوروپاییەکان، *کێشەی کەڵەگاییی ئەمریکا و دامەزراندنی یەک دەسەڵاتی کەونی، گونجاو نییە لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی نێودەوڵەتی و ئیقلیمی و نیشتمانی.* مێژوو نموونەی یەک ئیمپراتۆریەت، یەک جەمسەر، یەک دەسەڵاتی تۆمار نەکردووە، کە حاکمی دنیا بێت و چارەنووسی دنیا لە *چوارچێوەی بەرژەوەندی ئەودا* **بێت**، یەک دەسەڵات و یەک جەمسەریی دیاردەیەکی

ناسروشتییە. تەنیا (بۆ خوا باشە)، مرۆڤ و رەوتی مرۆڤایەتی لەمێژەوە ئیمپریالیەتیی کەونی رەت کردووەتەوە و، ئێستاش و ئایندەیش هەروەها دەبێت، با ئەو ئیمپریالیەتە (*ئیمپریالیەتێکی کراس پۆشی دیموکراتی و مافی مرۆڤ ئاسا*)یش بێت!

٩- ئەم هاوپەیمانییەتییەی سەرکردایەتیی کورد لە کوردستانی عێراق لەگەڵ ئەمریکا، هەروەکو چۆن پێناسە کراوە، لە رووی تیۆری چۆن یەک نییە لە رووی تەرازووی هێز و رۆڵ و ئامانجەکان، ئەگەرچی بە رواڵەت هەندێ خاڵی بەرژەوەندی هاوبەش لە نێوانیاندا بەدی دەکرێت)، هەروەها لە پراکتیکدا ئەم هاوپەیمانییە لە روانگەی دید و بەرژەوەندی باڵای خەڵکی کوردستانەوە هیچ جۆرە سوودێکی بنەڕەتی وەهای نییە بۆ کێشەکەی، ئەو لایەنە پۆزەتیڤانەش کە هەیە، (ئەگەر سەرکردایەتیی سیاسیی کورد ورد و هوشیار و دوور بین نەبێت، دوور نییە نرخەکەی بە قورسی لەسەر کورد بکەوێت. وەکو ئاماژەمان بۆ کرد لەسەرەوە: وێنەی کورد و کێشە رەواکەی لە عێراق بە هۆی بەرەڵایی و رەفتاری دوور لە نەریتی کوردایەتی و مرۆڤایەتی توخمێکی خۆپەرست و فرسەت تەلەب لە مووسڵ و کەرکووک و، بەغدا بە تایبەتی و، هاوپەیمانیەتیی سوپای ئەمریکی هەروەکو راگەیاندنی خۆماڵی و جیهانی پیشانی دەدات لە بەرچاوی جادەی وڵاتانی عەرەبی و ئیقلیمی لەگەڵ ئەقڵیەت و نەفەسی دەمارگیری نەتەوایەتی و شۆفینزمی، وای کردووە کە ئەوەی کە رژێمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق بە تایبەتی رژێمی بەدناوی سەدامی خوێنڕێژ پێی نەکرا لەم بارەیەوە بیسەلمێنێت، ئەوە لە قۆناغی داگیرکردنی عێراق لای توێژێکی گەورە و فراوانی جادەی عێراقی و عەرەبی جێگر بێت؛ تەسبیتکردنی، یان رەنگدانەوەی ئەو وێنەیە لەسەر بۆچوون و بنەمایەکی نادروستە، خەتایەکی گەورەیە بە خەبات و مێژووی کۆن و نوێ و دوارۆژی دۆزەکەمانە، چەند پاساوی ئەم هەڵوێستە بدەینەوە کە لە جادەی عەرەبی، یان ئیقلیمی، یان ئیسلامی دروست بووە دژ بە کورد، هێشتا بێ هوودەیە، *ئەوان زۆر و ئێمە کەم، ئەوان بە ئیمکانات و ئێمە بێ ئیمکانات. ئێمەی خاوەن ماف و زۆرلێکراو و خەفەکراو، ئەوان نەیار و چەواشەکەر*، بەڵام بۆ

بەڵگەی وەها بە دەستەوە بدەین کە داشی ئەو نەیارانەمانە سوار بێت و بتوانن زۆرینەیەک لە خەڵکی خۆیان چەواشە بکەن، کێشەی میللەتەکەمان لەکەدار کەن!

١٠- بەو داگیرکردنەی ئەمریکا و، لە پێناو یەکێتیی خاکی عێراق، سەربەخۆیی و ئازادیی کوردستانی ئازادمان لە دەست دا! یەکێتیی خاکی عێراق بە مانای چەسپاندن و بەهێزکردنی دەسەڵاتی ناوەند! ئەو ناوەندەی کە کوردی تێدا کەمینەیە و برای عەرەبی باڵادەستمان زۆرینەیە. بۆ ١٢ ساڵ دەچێت کوردستانی ئازاد بە بڕیاری خودی رژێمی دارماوی پێشوو دابڕابوو لە بەغدا، هێز و ئیدارەی لە کوردستان کشانەوە و، ئابلۆوقەی ئابووری و سیاسی خستە سەر و هەموو جۆرە بەربەرەکانێیەکی دەکرد، بە تەقینەوە و تۆقاندن و هەڕەشە و هێرشی سوپاییش. کورد *لە نێوان گشت هێزە بەرهەڵستکارەکانی عێراق تەنیا زەرەرمەند* بوو لە پرۆسەی ئازادیی عێراق لە *رووی ئازادی و سەربەخۆیی و پیادەکردنی مافەکانی. لە پێناوی یەکگرتنی دەسەڵاتی سەرتاسەری عێراق. ئێمەی کورد مافی بڕیاری:*

١- یاسادانانمان لە دەست دا. بەبڕیارێکی بریمەر هەموو یاسا و رێساکانمان هەڵدەوەشێنێتەوە، لەوە زیاتریش بۆمان نییە یاسا و بڕیارەکانی بریمەر نە رابگرین و نە رەتی بکەینەوە و نە چاکسازیی لەسەر بکەین.

٢- دەسەڵاتی هەردوو ئیدارەی (سلێمانی و هەولێر) بە عەمەلی سنووردارە و، تەعاملی بریمەر لەگەڵ هەردوو ئیدارە لە رێگەی پارێزگاکانەوەیە. راستە دەڵێن، یان بڕیاریان داوە تایبەتمەندیی (خصوصیە) کوردستان رەچاو بکرێت، بەڵام ئەویش وەکو فیدراڵییەتەکەمانە، دروشمێکە و ورد نەکراوەتەوە، خەفەگیرمان دەکەن تاکو قۆناغی کاتی تەواو دەبێت، ئەو کات ئێمە و زۆرینەی عەرەبی عێراقی (باڵادەست) رووبەڕووی یەکتر دەبینەوە. لە زۆر بواردا دەسەڵاتی ناوەندی لە بەغدا لەگەڵ هەرێمی کوردستان وەکو جارانی حکوومەتی گۆڕ بەگۆڕی سەدام مامەڵە دەکات. واتە ساغکردنەوەی ئەم کێشەیەی تەرک کراوە بۆ دوارۆژ، واتە بۆ پاش دەستووری دائم و هەڵبژاردنی گشتی. هەموو لایەکمان دەزانین رووداوەکانی پێشوو وا پیشانیان داوە هەڵپەساردنی کێشەی وەها بۆ دوارۆژ، بە

زەرەرمان شکاوەتەوە. بەشی کورد لە رێککەوتننامەی (سیڤەر) کە دواخرا (لۆزان)ی لێ دەرچوو. کە کێشەی کورد حەسم نەبوو لە (لۆزان)، کوردستانی عێراق دژ بە رەغبەتی کورد لکێندرایەوە بە بەشی عەرەبی بەغدا، واتە (عێراق)ی ئەمرۆ. کە ئەم عێراقەش پێش زیاتر لە ٨٠ ساڵ داتاشراو چەند مەرجێکی بۆ دانرا سەبارەت بە مافی کورد. کە کورد سوور نەبوو لە سەری، تەرک کرا بۆ کات، لە بیر چووەوە و پشتگوێ خرا. زەقترین نموونە رێککەوتننامەی ١١ ئازاری ساڵی ١٩٧٠ بوو. کە هەمان کێشەی ئەمڕۆمان سەبارەت بە سنووری کوردستان دواخرا بۆ چوار ساڵ و پاش سەرژمێری بڕیار لە چارەنووسی ناوچەکانی تەعریب بدرێت، پاش چوار ساڵە کە شۆڕشی کورد لاواز دەبوو ناوەندی بەغدا وەکو دەسەڵات بە هێز و بە تواناتر دەبوو، شەڕی ١٩٧٤ بەرپا بوو، ساڵی ١٩٧٥ ئەوەیش کە بە دەستەوە بوو لە کوردستانی ئازاد دۆڕاندمان و تووشی گەورەترین نسکۆ بووین. هەر ئەو ئەمریکایە کە هاندەر و پشتیوانی سەرکردایەتیی سیاسیی کورد بوو لە ساڵانی حەفتاکانی سەدەی رابردوو، نەخشەکێش و سوودمەندبوون لە نسکۆ شوومەکەی ٦ی ئازاری ساڵی ١٩٧٥، هەر ئەمانە، وەکو پێشتر باسمان کرد، پشت و پەنای سەدام بوون و، پێش رزگاریی عێراق ئەمریکا و هاوپەیمانانی و هێزێکی زۆر لە بەرهەڵستکارانی عێراق و هاوپەیمانانی دوێنێمان و شەریکی دەسەڵاتی ئەمڕۆمان، کۆک بوون لە سەر بڕیاری مافی چارەنووسی کورد، هەندێکیان داوای سەربەخۆیی کوردستانیان دەکرد. کەچی ئەمڕۆ هەر ئەوانن ئەو فیدراڵییەتەی کە کورد بڕیاری لەسەر داوە و خواستوویەتی رەت دەکەنەوە، یان هەندێکیان و ئەمریکا پێشنیازی فیدراڵییەتی پارێزگاکانمان بۆ دەکەن. بۆیە دواخستنی ئەم کێشەیە لە قازانجی کورد نییە: پاش ماوەیەک و رۆژ لە دوای رۆژ، ئەمن و ئاسایش سەقامگیرتر دەبێت. دەسەڵاتی ناوەند تۆکمە و بەهێز و یەکگرتووتر دەبێت. ئەمریکا و هاوپەیمانانی زیاتر بە لای ئەواندا دەشکێنەوە. پرۆسەی ئەمریکا بۆ رۆژهەڵاتی گەورە ئەگەر ئەسڵ و ئەساسی هەبێت، لە رووی هاوکێشەی هێز و بەرژەوەندی و موقیع لە قازانجی عەرەبی باڵادەست و هێز و نەتەوەکانی باڵادەستی دەوروبەرمانن. بە

کورتی *هەموو لایەنەکانی هاوکێشەکە لەگەڵ کاتدا* بە هێز دەبێت، *تەنیا* کورد نەبێت.

٣- پێوەندیی دەرەوەمان نەما، نە لەگەڵ وڵاتانی ئیقلیمی و نە بە ئەورووپا و نە ئەمریکا، چ وەکو لایەنەکانی سیاسی و چ حکوومەت و، کەسیش ئامادە نییە وەکو جاران حیسابمان بۆ بکات.ئەوەش کە ماوە و جاروبار پێی هەڵدەستن، پێوەندیی بە باری نائارامی و یەکلا نەبوونەوەی دەسەڵات و گوشاری باوردۆخەکە و راگرتنی تەوازناتی نێوخۆ و دەرەوەیانەوە هەیە، نەک لەبەر چاوی رەشی کورد.

٤- سەربەخۆیی ئابووریمان لە دەست دا، چی پێوەندیی بە بازرگانی دەرەوە هەبێت قەدەغە کراوە، یان لە حوکمی ئەوەدایە. هەردوو ئیدارە ناتوانن باج و رسوماتی ناوخۆییش کۆ بکەنەوە بەپێی یاسا و بڕیارەکانی جارانیان و، بودجەی کوردستانی ئازاد لەسەر ئەساسی (٣) پارێزگا (سلێمانی و هەولێر و دهۆک) لە لایەن دەسەڵاتی مەدەنیی هاوپەیمانان لە بەغدا دیاری دەکرێت وەکو هەر پارێزگایەکی تری عێراق.هتد

٥- پاراستنی شار و شارۆچەکە سنوورییەکان کە پێش ئێستا ئەرکی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بوو، ئێستا مەسەلەی یەکەم و سەرەکیی هێزەکانی هاوپەیمانان بە تایبەتی ئەمریکی پێی هەڵدەستێت. هێزی پێشمەرگە (تقلیص) دەکرێ و دابەش دەکرێ بەو رێژەیەی کە ئەمریکا و دەسەڵاتی مەدەنی بڕیاری لەسەر داوە.

٦- ١١ ساڵ، کوردستانی ئازاد دراوی تایبەتیی خۆی هەبوو، ئەگەرچی دراوەکە عێراقی و بە چاپی سویسری ناسراو بوو، بەڵام لە کوردستانی ئازاد بە رەسمی دراوی هەردوو ئیدارە بوو، پاش نەمانی رێژیمی سەدام هەڵوەشایەوە و دراوێکی تریان خستە جێگەی، بێ هیچ لێکدانەوەیەک لە ئاسەواری ئابووری و جموجۆڵی بازاڕ. یەک لە ئەنجامە نێگەتیڤەکانی ئەو هەنگاوە دروست بوونی دیاردەی هەڵئاوسانی ئابووری (التضخم) و شڵەژاندنی بازاڕی کوردستان بوو.

٧- کوردستان بە بڕیاری پەرلەمانە هەڵبژێردراوەکەی ئالای خۆی هەیە، لە هەموو موناسەبە و ئاهەنگەکاندا لە شار و شارۆچکەکانی کوردستان بەرز دەکرایەوە و

یەک لە دەستکەوتە مەزنەکانی قۆناغی کوردستانی ئازاد بوو، دەسەڵاتی هاوپەیمانان، لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستان گیروگرفتی بۆ دروست دەکەن و لە هەندێکیش قەدەغە کراوە، ئاڵاکەمان بەپێی بڕیاری پەرلەمان دەرچووە و، بەپێی یاسای (بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) دانیان پێ ناوە و، ئەو ئاڵایە لای هەموو خەڵکی کوردستان پیرۆزە، باشە بۆ لەبەر خاتری چەند کەسێکی رەگەز پەرست و شۆفینیزم کە چاویان بەم ئاڵایەدا هەڵنایە لێرە، یان لەوێ ئەمریکا بە هەموو گرانی خۆیەوە بێتە سەر خەت و مەنعی بکات. بەڵام ئاڵای عێراق هەر ئاڵای سەدامە و، بۆ ئێمەی کورد کە زیاتر ٧–٨ ملیۆن کەسین هێمای داگیرکردن و ئەنفال و کیمیاباران و تەعریب و راگوێزانە. هەروەها دوور نییە بە قەد ئەوەیش خەڵکی عەرەب وتورکمان و کلدۆئاشوور لە ژێر سێبەری ئەو پەرچەمەدا تووشی زەرەر و زیان بوونە و لە ژێر ئەو ئاڵایەدا سەدامی خوێنڕێژ هەزاران تاوانی ئەنجام داوە، کەچی ئەمریکا رەچاوی هەست و هەڵوێستی ئەو هەموو خەڵکە ناکات، مەنعی ئەو ئاڵایە ناکات، وەکو پاساو دەدرێتەوە گوایە ئەمە ئاڵای دەوڵەتی عێراقە، کەچی عێراق وەکو دەوڵەت داگیر کراوە و هەڵوەشاوەتەوە و ئەو ئاڵایە بەپێی دەستووری کاتیی عێراق و بڕیاری سەدام داندراوە و، هەردووش ئیلغا کراوەتەوە و کاری پێ ناکرێت و سەدامیش وەکو (تاوانبار) دەستگیر کراوە و نیزامەکەشی رما و نەما.

٨– دەسەڵاتی هاوپەیمانی مەدەنیی لە عێراق و ئەفسەرانی لە کوردستان و سەرانی ئەمریکا بە بەڕێز (جورج بوش)ـەوە، یەکێتیی خاکی عێراق و قودسیەتی سنووری بووەتە وێردی سەر زمانیان، لە کاتێکدا کەسێکی عێراقی و بە تایبەتی سەرکردایەتیی سیاسیی کورد (کە مەبەستیانیش هەر کوردە) باسی جیابوونەوە و ناقودسیەتی سنووری عێراقیان نەکردووە، بوختانێکە کە ناڕاستەوخۆ دەیخەنە پاڵی و، چەکێکە دەدرێت بە عەرەبی عێراقی و وڵاتانی عەرەب، بۆ دەم کوتکردنی کورد و هەر هاووڵاتی و هێزێکی بەشەرەف کە داکۆکی لە خواستی ئەمڕۆی کورد بکات. بۆ سنووری عێراق موقەدەس بێت و نابێت دەستکاریی بکرێت. کەچی بۆ ئێمەی کورد، سنووری کوردستانی، کە لە چوارچێوەی ئەو عێراقەیشە و، بە زۆر

و غەدر پێوە گرێدراوە، نابێت موقەدەس بێت!. ئەگەر سنووری عێراق موقەدەس و پیرۆزە، باشە بۆ ئەمریکا ئەو قوودسیەتەی شکاند و پێشێلی کرد، بۆ ئێران و تورکیا و سووریا چی حورمەتی لێ ناگرن. پێش و ئێستایش رۆژانە قودسیەتی دەشکێنن!. بەزاندنی سنووری سۆڤیەتی جاران و بگرە وڵاتانی فیدراڵی و ئۆتۆنۆمی ئەو ئیمپراتۆریەتە و دابەشکردنی لەسەر ئەساسی نەتەوایەتی و بوونیان بە دەوڵەتی سەربەخۆ و خاوەن سنووری نەتەوایەتیی خۆیان بۆ گوناه نەبوو. ئەوە یوگۆسلافیای کۆن و دابەشکردنی بۆ چەند وڵاتێکی سەربەخۆ، پێشتر سنووری پاکستان خەرق کرا و بەنگلادیش دروست بوو، بۆ سنووری ئەندونیسیا موقەدەس نەبوو کە کۆماری تیمۆری شەرقی لێی جیابووەوە! ئەم هەموو مشتومڕە بۆچی و لە پای چی! زۆر لەو وڵاتانە لە کوردستان گەورەتر و بە نفووستر و هەندێکیشیان بە قەد یەک قەزای ئێمەیش نابن وەک (کفری، خانەقین، مەندەلی و سنجار)، بگرە لە ناحیەیەکی یەک لەو قەزایانەش بچووکترن، قودسیەتی سنووریان شکاند و، ئێستا وڵاتن. ئەمریکا هەموو عێراقی داگیر کردووە و، وا خەریکە بە ناوی (رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە)وە هەر هەموو ناوچەکە بخاتە ژێر رکێفی خۆی، دنیا سەرەوژێر نەبوو. لە ساڵی ١٩٧٥ رێژیمی سەدام نیوەی (شەتولعەرەب) و پانتاییەکی فراوانی لە خاکی عێراقی دا بە ئێران، ناوچەی (الحیاد)ی دایە سعوودیە و پێشتریش هەندێ رووبەری عێراقی دا بە کوێت و ئوردن، کەچی کەس باسی قودسیەتی سنووری عێراقی نەکرد، دیاریکردنی سنووری هەرێمی کوردستانی فیدراڵ و لە چوارچێوەی ئەم سنوورە (موقەدەس)ـەی عێراق دەبێتە هات و هاوار، وا هەڵڵایە لەسەر کورد. دواخستنی کێشەی چارەنووسسازی سنووری مێژوویی کوردستانی عێراق بۆ چەند ساتێکیش لە ژێر هەر پەردەیەک، لە لایەن ئەمریکا و برای عەرەبی عێراقی باڵادەستمان نیشانەی نەکردنە، مانگی ١٤ سەر لە ئێوارە دیارە، قسەکانی بوش رۆژی ٢٠٠٤/١/٢٩ لە کۆشکی سپی بە حزووری (ئۆردوگان)ی سەرەک وەزیرانی تورکیا و قسەکانی ئۆردوگان پاش دانیشتنی لەگەڵ بوش و قسەکانی بریمەر رۆژی گەیشتنی ئۆردوگان بۆ واشنتۆن و هەموو

بیر و بۆچوونەکانی ئەندامانی ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی لە عێراق، ئەوانی غەیرە کورد، ڕێککەوتننامەی نێوان (بریمەر) و ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق کە ڕۆژی چوارشەممە ٢٠٠٣/١١/١٥ ئیعلان کرا، تاکو ئەمڕۆ ئەو ڕاستییە دووپات دەکاتەوە کە ئەو هێز و لایەنانە هەر هەڵوێستی جارانیان هەیە لەمەڕ فیدراڵییەت و سنووری کوردستان و، هیچ گۆڕانکارییەکی نەوعی لەم بارەیەوە ڕەچاو ناکرێت. ئەوانەی کە دەڵێن بوش و بریمەر و ئۆردوگان و برای عەرەبی باڵادەستمان گۆڕاون و قسەکانیان ئیجابیەتی تێدا دیارە، یان ئاگایان لە دنیا نییە یان دیسان دەیانەوێت ناوەڕۆکی ڕێککەوتننامەی ٢٠٠٣/١١/١٥ بەسەر میللەتەکەماندا بسەپێنن و، دواتر داوا بکەن لە میللەت دژی بێت!!. باوەڕ ناکەم دروشمی مەترسی لەسەر برایەتیی کورد و عەرەب و تەدەخولاتی ئیقلیمی و شارستانیەت و دیپلۆماسی. هتد، سوودی هەبێت چونکە:

٩- بە حوکمی داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئەمریکاوە و بە وجوودی هێزی ئەمریکا، و بە بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی، هیچ هێزێکی ئیقلیمی ناتوانێت بە هێز داخلی عێراق بێت، ئەو ناماقووڵییەتەش بکات، ئەمریکا بەرپرسیارە بەرامبەر بە گەلانی عێراق، بەرامبە بە خودی ئەمریکییەکان، بەرامبەر بە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی. هەر هەمان یاسا و ڕێککەوتننامە و بڕیار کە ڕێگەیان داوە بە ئەمریکا ببێتە هێزێکی داگیرکەر لە عێراق، ئیلزامی دەکات سنوور و ئەمن و ئاسایشمان بپارێزێت و، ویستی ڕەوای خەڵکی ئێمە ڕەچاو و پیادە بکات. دیارە ئەمەیش خاڵی سەرەکیی ناوەڕۆکی کێشەی کوردە، *لە واقیعی وەهادا دواخستنی حەسمی کێشەی کورد، بە تایبەتی سنووری کوردستان و ئەو فیدراڵییەتەی کە کورد دەیەوێت و زەمانەتکردنی، بە تەئکید لە بەرژەوەندی کورد نییە.*

* ئەوەی لەگەڵیدا هەڵسوکەوت و دانووستاندنمانە و حوکمڕانیمان دەکات، لە کۆمەڵگەیەکی تازە پێشکەوتوو و بێ بنج و بنەوانەی ڕەگەزی و کۆمەڵایەتی پێگەیشتووە و، لەو کۆمەڵگەیەوە زانیاری و سیستەمی بیر و بیرکردنەوەی هەڵقووڵاوە، کۆمەڵگەیەکە لەسەر ئازادی تاک و بازاڕ و ململانێی بێ ڕەحمانە بنیات نراوە و، لە پێناوی سوود و قازانجی زاتی هەموو شت وەلاوە دەنێت، پارە و

پوول و سەروەت و سامان دینامووی بزوێنەری ژیانە. کۆمەڵگەیەکە تاکی لە بنەڕەتدا لە هەموو کون و قوژبنێکی ئەم سەرزەمینە سەری خۆی هەڵگرتووە و هەموو شتی لە دوای خۆی جێ هێڵاوە، تەنیا بۆ سوود و چاککردنی باری ژیانی خۆی، یان لە کۆمەڵگەی خۆی هەڵهاتووە لەبەر هەر هۆیەک بێت، بۆ جیهانێکی تر کە هەموو شت لە پێناو دابینکردنی ژیانێکی خۆشتر و باش بۆ ئەو تاکە ڕەوا بووە. کۆمەڵگەیەک لەسەر پشت و کەلەسەری دانیشتوانی بێنەجێی و، بە دەستی خەڵکانێکی بیانی و موغامر و چاوبرسی و چڵێس و، شەیدای سەروەت و سامان و دەسەڵات، دروست بووە. بۆیە لای ئەم تاکە: *هەڵسوکەوتی تەقلیدی و مامەڵەی ئەخلاقی لەسەر کێشەکان باوی نییە. داگیرکردنی خاکی خەڵکی تر لای ئەو کێشەیەکی ئەخلاقی و مرۆڤایەتی نییە*، بگرە جۆرێکە *لە ئازایەتی و مافی شارستانییەت* و، دەرگایەکە بۆ ژیانێکی *باشتر ئەگەر دژ بە بەرژەوەندی تایبەتی ئەو نەبێت*. کوشتن و قڕکردنی خەڵک، ئامراز و پایگەیەکە بۆ گەیشتن بەو *مەرامە*. ئەوەی ئەمڕۆ لە دەستدایە ئەوە گرینگە و *لە پێناویدا نابێت سڵ لە* هیچ بکرێت، هەموو شت *بەستراوەتەوە* بە هێز. ئاین و بنەماکانی ڕەوشت دەبێت *لە پێناوی هەمان مەبەستدا بێت، ئەگینا پایگەی نییە*. دامەزراندن و یەکێتیی ئەمریکای ئەمڕۆ لەسەر حیسابی خەڵکە ڕەسەن و خاوەن وڵاتەکەی دوێنێ بووە، لە پێناوی پاراستنی ئەو واقیعە و پەرە پێدانی، کێشەی ڕەگەز و ئاین و زمان و کولتوور و مێژوو وەلاوە نرا، هەر بەو پێیە ڕەفتار دەکەن و ئەمڕۆ و دواڕۆژیان دەنرخێنن. ئەمریکا کە بوو بە هێز و توانا، سڵی نەکرد، هیرۆشیما و نەکازاگی دروست کرد، لە کاتێکدا کاروانی جەنگی دووەمی جیهانی سەرولێژ دەڕۆیشت، بە هێز و سوپا و، بە ئیمکانیاتی ئابووری جەرگەی کۆمەڵگەی جیهانی کۆنترۆڵ کرد.

* سەرۆک کۆمار بۆ تاک و بۆ کۆمەڵ و لە بەردەمی جیهان، هێمایەکە. لەو کۆمەڵگەیە لە پێناوی گەیشتن بەو پۆستە، تاکی لێپرسراو مانعی نییە هەموو شت بکات: (نیکسون) بە هەموو توانایەکیەوە و بە هۆی تۆڕێکی سیخوڕی چاودێریی هەموو جۆرە بزاڤ و پلانێکی مونافیسەکەی خۆی دەکرد، پاش ئەوەی بوو بە سەرۆک کۆمار، پێی نایە سەر هەموو پرەنسیپەکانی یاسایی و مەعنەوی، کە کەشفیش بوو ناچاریان کرد دەست لە کار بکێشێتەوە، وەکو بڵێیت نە با بوو نە باران. پێشتر

سەرۆک (جۆن کەنەدی) کە لەبەر هەر هۆیەک بووبێت کوژرا. قاتیلەکەی گیرا. لە باڵەخانەی پۆلیس و لە نێو دەستی حیمایەکانی، ئەو قاتیلەی (کەنەدی) کوژرا، ئەوەی کوشتی گیرا. کەس تاکو ئێستا نازانێت ئەو (فیلم)ـە بۆ وابوو و چی لێ هات. (جاکلین)ی ژنی(کەنەدی) یەک لە جوانترین ئافرەتانی ئەمریکا بوو، لەتەک مێردەکەی بوو کە تیرۆر کرا و لە کۆشیدا گیانی دەرچوو. وەکو خانمی یەکەمی ئەمریکا و خێزانی سەرۆک کۆمار لە بنەماڵەی ئال کەنەدی، یەک لە دەوڵەمەندترین کەسایەتیی ئەمریکا بوو، چاوەڕوانی ئەنجامی کەشف بوونی کوشتنی مێردەکەی نەکرد و، رێزی نەگرت لە پلە و پایەی سیاسی و کۆمەڵایەتی و پێداویستیی پاراستنی هێمای خانمی یەکەمی ئەمریکا، لەبەر پوول و سامان مێردی کرد بە(ئەوانیس)ی یۆنانی کە بە تەمەن لە باوکی جاکلین گەورەتر بوو، ئەوانیش بۆ شوهرە و کەیفبازی، جاکلینیش بۆ پوول و پارە. کۆمەڵگەیەک هونەرمەندێکی مەغرووری فاشیلی وەکو (رۆناڵد ریگان) ببێت بە سەرۆک کۆماری، کۆمەڵگەیەک سەرۆک کۆمارێکی وەکو (بیل کلینتۆن) کە لە بارەگای کۆشکی سپی لە ژووری خۆیدا خەریکی کەیف بێت لەگەڵ یەک لە کچە کارمەندەکانی، کە بە تەمەن لە عومری کچی کلینتۆن بێت، تاکو ئەو کاتەی کەشفیان کرد، کە کەشف بوو ئینکاری کرد، کە ئیسپات بوو ئیعترافی کرد لە بەرامبەر هەموو دنیا، لە پۆستی خۆیشی مایەوە تاکو ماوەکەی تەواو بوو، تاکو ئێستاش بە رەسمی نوێنەری ئەمریکا دەبێت بۆ کێشەی زۆر گرینگی کۆمەڵایەتی و سیاسییە نێودەوڵەتییەکان. کۆمەڵگەیەک زۆربەی زۆری سەرۆک کۆماری، یان تیرۆر کراون، یان بە سکەندالێک پۆستی سەرۆک کۆماری جێ هڵاوە و، بۆ یەک سەدە دەچێت دروستکەر و پشت و پەنای زۆربەی زۆری رێژیمە دیکتاتۆر و کۆنەپەرستەکانی جیهان بێت، شای ئێران، (بنۆشێتی) شیلی،(سەدام حوسێن)ی خوێنڕێژ زۆربەی زۆری سەرانی وڵاتانی عەرەب، تورکیا، زنجیرەیەکی دوورودرێژ لە دەسەڵاتدارانی ئەمریکای لاتینی و لە ئاسیا و لە ئەفریقیا. بەڵێ کۆمەڵگەیەکی وەها، چۆن بەقودرەتی قادیر لە شەو و رۆژێکدا دەبێتە هەڵگری پەیامی ئازادی و رزگاریی تاک و گەلان و بنیاتنەری دیموکراسی. ئەمە بازاڕە و، نابێت لەم بازاڕە کورد (تاجری شەعشەع) بێت.

* بۆ ئێمەی کورد هەر ئەمریکا و یارانی بوون وڵاتەکەمانیان دابەش کرد و، پشتگیرییان لە ئێران و کەمالییەکانی تورکیا و شای ئێرانی گۆڕ بەگۆڕ و رێژیمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراقیان دەکرد. پەیمانی سەنتۆ، ئیتیفاقیەی جەزائر، بەهێزکردنی سەدام حوسێن و چەکی کیمیاوی، هەر بە بیر و پیلانی ئەمریکا و یارانی هاتە کایەوە. چەند لای ئێمە تەعریب و راگوێزانی کورد لەنگە و مانەوەی ئەو دیاردەیە خەتەرناکە، لای ئەم ئەمریکاییانە بە پێچەوانەوەیە، پاڕانەوەش بە لاوازی لە قەڵەم دەدەن.
* ئەمریکا مافی (المواطنه) و ئینتمای نەتەوایەتی و مەزهەبی و ئاینی دژ بە یەکتر لە قەڵەم دەدەن، بۆیە (پشتگیری) لە مافی (المواطنه) دەکەن، دەسەڵاتیش لا مەرکەزی دەبێت! و، فیدراڵییەت لەسەر ئەو ئەساسە دەخەنە روو، بە پێچەوانەی ئەمانە شتی تر باوی نییە!. هەموو جۆرە خزمەت و کارئاسانی لە لایەن (ئێمەی) کورد لای ئەوان بە (فرض الاداء)ی لە قەڵەم دەدەن، چونکە ئەوان بە هێز و ئێمە لاواز. *پراگماتیکن ئەگەر کاری بە تۆ هەبوو، دەتخاتە نێو وێنەکە، ئەو کاتەیشی کاری نەما دەنگ و رەنگت نامێنێت.* وەفا و ئیلتزام و بەڵێن لە بەرامبەر بەرژەوەندی ئەمریکا و سەرکەوتنی تاکی مەسئول و دەزگاکانی، قیمەتی نییە! هیچ نییە شەرمی لێ بکەن. دەیانەوێت ئەم قۆناغە ببێتە سەرەتای ئەو سیاسەتەی کە داڕێژراوە، هەر گۆڕانکارییەک بێتە سەر ئەو سیاسەتە ئەوە پێوەندیی بە تەرازووی هێز و کارتەکانە. بەو پێیەش دەجووڵێتەوە، بۆیە دەبێت کورد هەر بەو پێوانەیە لەگەڵ ئەمریکادا بجووڵێتەوە، نەک لە قەوارە و هزری رەوشت و وەفاداری و ئەخلاق و بەڵێنەکان و، بەرژەوەندی باڵای خەڵکی کوردستان و کێشە رەواکەی، کە پێویستە لە سەرووی هەموو بەرژەوەندییەکانەوە بێت.

بەرژەوەندییەکانی خەڵکی کوردستانیش لە بڕیاری سەربەخۆی خۆیەتی کە بە ئازادی چارەنووسی خۆی دیاری بکات کە تاکو ئەم قۆناغە ئەو فیدراڵییەتەی کە پەرلەمانی کوردستان و گشت هێزە سیاسییەکانی کوردستان پێش پرۆسەی (رزگاری)ی عێراق بڕیاریان لەسەر دابوو نەک (فیدراڵییەتی پارێزگاکان).

ئاداری ٢٠٠٤

بەشی سێیەم

"خۆزگە بە عەقڵی کوردی دوای ڕووداو..."

پەندێکی تورکی

– نحن نعتبر شعب كردستان كأخلص أصدقاء للولايات المتحدة الامريكية.

– گەلی کوردستان موخلیسترین دۆستی ئەمریکایە.

واتە – کەس لە خەڵکی کوردستانی عێراق زیاتر هاوڕێی ئەمریکا نییە–

پاش چەندین ئەزموونی هەوراز و نشێو و، تاڵ و تفتی بەراوردکراو لەگەڵ کەناڵە پێوەندیدارەکان و داوودەزگاکانی ئەمریکا، بەم شێوەیە سەرکردایەتیی کورد لە کوردستانی عێراق دۆستایەتیی کورد و ئەمریکا پێناسە دەکەن، هەروەکو لە نامەکەی بەڕێزان بارزانی و تاڵەبانی لە ١/٦/٢٠٠٤* بۆ سەرۆک کۆماری ئەمریکا، جورج بوش–دا هاتووە.

هەرچەندە و پێش ئەم قۆناغە، دەبوایە زۆر لایەنی ئەو جۆرە دۆستایەتییە (پێوەندییان) نهێنی بێت، بەڵام رەوتی رووداوەکان، هیچی وەهای نەهێڵایەوە بە نهێنی، چ لە لایەن خودی کوردەوە یان نەیارانی، هەروەها لە رێگەی کەناڵە جیاجیاکانی ئیدارەی ئەمریکیی خۆیەوە، بە حوکمی تەبیعەت و شەفافیەتی نیزامەکەی و، هەیکەلیەتی داوودەزگا و مەڵبەندەکانی ململانێ و میکانیزمی دروستکردنی بڕیار.

حزووری ئەمریکا لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتی لە پاش شەڕی جیهانی یەکەمەوە، بە تەدریج و هێدی هێدی، بە روونی بەدی دەکرێت چ لەمەڕ رۆڵی سەبارەت بە گۆڕانکارییەکان لە سەتحی جیهان و ناوچەکە بە گشتی و، دواتریش ئەوەی بە سەری کورددا هاتووە لە کوردستانی عێراق بە تایبەتی.

ئەگەرچی ئەمریکا درەنگ تێکەڵی کێشەی کورد بوو، بە بەراوردکردنی لەگەڵ بەریتانیای عوزما و فەڕەنسا و رووسیا. لەگەڵ ئەوەش و بەش بە حاڵی خۆمان وەکو

* بڕوانە دەقی نامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٦، ل٢٣٩

کورد ئەوەی ئەمریکا بە سەری هێناوین کەم نییە.

با زۆر دوور نەڕۆین:

* پەیمانی سەنتو، یان (حلف بغداد: منظمة حلف الشرق الاوسط): پەیمانێکی سیاسیی عەسکەری بوو، لە نێوان تورکیا و ئێران و عێراق و پاکستان. سەرەتا پرۆژەیەک بوو بە دەستپێشخەریی بەریتانیا و ئەمریکا، ساڵی ١٩٥١ پێشکەش کرا، و ساڵی ١٩٥٥ (بە هاندان و پشتیوانی و بەشداریی ئەمریکا ئیمزا کرا)، یەک لە مەبەست و خاڵە گرینگەکانی ئەو (حلف)ە، گەمارۆدانی بزاڤی رزگاریخوازی کورد بوو. ئەمریکا داهێنەر و هاندەر بوو، هەروەها لە رێگەی ئەندامەتی لە لێژنەی (ئابووری و عەسکەری) ئەو (حلف)ە رۆڵێکی سەرەکی دەبینی لە نەخشە و پلان و پاڵپشتی.

* هاوکاری و پشتیوانی لە رژێمە (یەک لەدوای یەکەکانی عێراق): رژێمی پادشاییی عێراق، دواتر ئینقیلابچییەکانی بەعسی فاشی ١٩٦٣، هەردوو عارفی برا ١٩٦٤–١٩٦٨و، بەعسی فاشی ١٩٦٨ و، (لووتکەکەی رژێمی سەدامی لەناوچوو، هەر لە هێنانەوەی بۆ سەر کورسیی دەسەڵات و، پاراستنی رژێمەکەی، لە رمان و ئینقیلاب و کۆمەک و هاوکاری بۆ لە ناوبردنی هەموو بەرهەڵستکارانی، بە گشت لایەنە سیاسییەکان و کەسایەتییە نیشتمانپەروەرەکانی عێراق و، بە تایبەتی دژی ئێمەی کورد)، هەروەها هاوکاری و پاڵپشتی وڵاتانی دیکەی ناوچەکە کە کوردستانیان بە سەردا دابەش کراوە.

* بە کارهێنانی کێشەی کورد بۆ مەرام و نەخشە و پلان و بەرژەوەندی باڵای ئەمریکا و هاوپەیمانانی لە عێراق و رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بۆ نموونە:

١– هاندانی سەرکردایەتیی سیاسیی شۆڕشی ئەیلوول و هاوکاریکردنی بە تایبەتی ساڵانی ١٩٧٢–١٩٧٤، بە تێهەڵکێشی چەند لایەنێکی دۆست و هاوپەیمانی ئەمریکا، لە پێش هەموویان شای ئێرانی گۆڕ بەگۆڕ. ئەنجامی ئەو (پشتیوانییە)ی ئەمریکا، رێککەوتننامەی (الجزائر) بوو، لە نێوان سەدام و شای ئێران لە ٦ ئاداری ١٩٧٥، کە بووە مایەی نسکۆی شۆڕشی مەزنی ئەیلوول و، ئیجبارکردنی خۆ بەدەستدانەوەی سەدان هەزار لە سەرکردە و کادیر و

پێشمەرگە و تێکۆشەرانی دیکەی کوردستان، بە هەردوو ڕێژیمە جنایەتکار و دوژمنەکەی کورد، ئەویش تەسلیم بوون بە ڕێژیمی شا، یان بە ڕێژیمی خوێنڕێژی سەدام و، لەو سات و کاتانەدا و لە چرکە خەتەرناک و چارەنووسسازەکانی کارەساتی ٦ ئاداری ١٩٧٥، ئیدارەی ئەمریکی ئامادە نەبوو هەتاکو وەڵامی سەرکردایەتیی شۆڕشی ئەیلوولیش بداتەوە. دواتر (هینری کیسنجەر)ی (وەزیری دەرەوەی ئەمریکای ئەو سەردەمە)، وەکو لایەنێکی بەرپرسیاری ئەو پێوەندییە و ئەو خیانەتکارییە، گوناه و تەبەعیاتی ئەو نسکۆیە دەخاتە ئەستۆی خودی کورد و سەرکردایەتیی کورد و، توانجیشی لێ دەدات و چی دوای ئەمە بەسەری خەڵکی کوردستاندا هات: لە ڕاگوێزان و تەعریب و تەبعیس و کوشتنی بە کۆمەڵ، تاکو بە کارهێنانی چەکی کیمیاوی و بایەلۆجی و کارەساتی هەڵەبجە و کاولکردنی کوردستان و ئەنفالەکانمان و، کۆڕەوە ملیۆنییەکەی بەهاری ١٩٩١، ئەمریکا ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، کەم یان زۆر شەریک و تەرەفێکە لەو جنایاتانە.

٢- لە شەڕی کوێت ئیدارەی ئەمریکی، چرای کەسکی هەڵکرد بۆ بەرهەڵستکارانی عێراق بۆ ئەوەی ڕاپەڕن دژی ڕێژیمی سەدام لە کوردستان و لە خوارووی عێراق. خەڵکی ستەمدیدە ڕاپەڕین. کەمتر لە ٣ هەفتە خەڵکی بە شەرفی کوردستان و پێشمەرگە قارەمانەکانی و بە سەرپەرشتیی بەرەی کوردستانی، کوردستانیان ئازاد کرد بە شاری کەرکووکی مەغدووریشەوە. سەرۆک کۆماری ئەمریکای ئەوسا، (جۆرج بوشی باوک)، پاشگەز بووەوە لە بەڵێنەکانی و، بەچرای سەوزی بوش و ئیدارەکەی، هێزەکانی سەدام کەوتنە گیانی خەڵکی بێ دیفاعی عێراق و، بە تایبەتی لە کوردستان، لە کاتێکدا (ئەمریکا و بوش) دەیانزانی سەدام چەکی کیمیاوی و بایەلۆجی هەیە و بەکاری هێناوە و، ئامادەیە دژی کورد چەندباری دیکەش بە کاری بێنێت. **ئەنجامەکەی**: مانەوەی ڕێژیمەکە و، شکستی ڕاپەڕینەکە و کوشتن و بێ سەروشوێن بوونی هەزاران لە خەڵکی خوارووی عێراق و کوردستان و، لەپێش هەمووی ئەو کۆڕەوە ملیۆنییەی خەڵکی کوردستان بوو، بەرەو سنوورەکانی ئێران و تورکیا، کە بەگەورەترین تراجیدیای کۆتاییی سەدەی

ڕابردوو دەژمێردرێت و بەهۆی ڕاگەیاندنی جیهانییەوە چووە ژووری گشت لێپرسراوانی دنیا و بگرە چووە نێو ماڵی هەموو خێزانێک و، لە پێش هەموویانەوە، جۆرج بوشی سەرۆک کۆماری ئەودەمی ئەمریکا و کۆڵن پاوڵ و باقی ئیدارەکەی بوش. لە ناوەوە و لە دەرەوەی ئەمریکا. لایەن و توێژێکی زۆر، هەر ئەمانەیان بە لێپرسراوی ئەو کارەساتە ناوزەد دەکرد. باجی ئەو هەڵوێستە نامرۆڤانەی ئیدارەی بوشی باوک، لە دەستدانی هەزاران شەهید، چ لە بەرەکانی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ هێزەکانی سەدام لە کاتی ڕزگاریی کوردستان و، چ لە دژە هێرشەکەی هێزەکانی سەدام و کشانەوەی پێشمەرگەکان و جەماوەری ڕاپەڕیوی کوردستان یان لە کاتی کۆڕەوە ملیۆنییەکە، لەبەر برسیەتی و سەرما و تۆفانی بەهاری ساڵی ١٩٩١و، جگە لە زەرەر و زیانی سەدان هەزار خێزان بە هۆی داگیرکردنەوەی بەشێکی زۆر لە شار و شارۆچکەکانی کوردستان، لە لایەن هێزەکانی حەرەسی جەمهووری سەدام و دەزگا حزبی و سیخوڕییە بەدناوەکانی. بەشێکی زۆر لە خوێن و زەرەر و زیانی ئەو خەڵکە بە تەئکید لە ئەستۆی ئیدارەی بوشی باوکە. حەق وابوو لایەنە پێوەندیدارەکانی کوردستان لەمێژەوە ئەو کێشەیان بخستایەتە ڕوو و، کاری جیدی بۆ بکرایەت لە ئاستی ناوخۆ و نێودەوڵەتی، هەر چی نەبێت (بوشی باوک، ددان بە هەڵەی خۆیدا بنێت و ئیعتیزار بکات لە گەلی کوردستان، تاکو ماوە). چونکە کارەساتی بەهاری ١٩٩١ لە سەرەتا بە هاندان و چرای سەوزی ئیدارەی ئەو ڕووی دا، زیانێکی مرۆڤایەتی و گیانی و مادی و نەفسی زۆری لێ کەوتەوە و، هیچ کات بەراورد ناکرێت لەگەڵ ئەوەی (أبو غریب) و، (بزانن چییان کرد بۆ (ابو غریب) کە تەقییەوە).

ئەگەر پاساو دەدرێتەوە بە ناوچەی ئارام: هەرچەندە سوپاس و پێزانینی کورد لە هەموو موناسەبەتەکاندا دووپات کرایتەوە، بەڵام ئەوەش بەمووبادەرە و پیاوەتیی ئیدارەی بوش نەبوو، بەڵکو لە ژێر تەوژمی ڕەد فیعلی جادەی ئەورووپی و لایەنێکی جادەی ئەمریکی و ڕۆڵی ڕاگەیاندنی جیهانی بوو. لەگەڵ ئەوەش لە سزاکانی نێودەوڵەتی و ئابڵووقەی ئابووری دژ بە ڕێژیمی سەدام حیسابی کورد و جەلادەکانی وەک یەک کراو، زۆر لایەنی نێودەوڵەتی و کاروباری مرۆڤایەتی،

بەوەش کـە پێـوەندیی هـەبوو بـە کـوردسـتـانی ئـازادەوە، هـەر لە ژێر کـونتـرۆڵی ڕێژیمی سەدامدا مایەوە.

١١ ساڵ کورد لە ژێر شمشێری سەدام و سێبەری چەکی کیمیاوی و بایەلۆجی ژیانی دەبردە سەر و، بۆ یەک چرکەش ڕێژیمی سەدامی گۆڕ بەگۆڕ لە تەعریب و ڕاونان و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی خۆی ڕانەگرت، بەردەوامیش بوو لە کاری تیرۆر. ئەمریکا چاوی پۆشیبوو لە خرووقاتی سەدام و بە تەجاوز و نائارامی لە قەڵەم نە دەدرا و گوێشی نە دەدا بە سکاڵا و داخوازی و مەترسییەکانی لایەنی کوردی و، بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتیی ژمارە (٦٨٨)یش، وەلاوە نرابوو و، نەدەبوو کوردیش (عکس العمل)ی هەبێت، ئەگەر ڕوویشی بدایەت ئەوە (خەرق)ـە و، کورد خۆی بەرپرسیارە لە ڕەد فیعلی ڕێژیمی سەدامی خاوەن چەکی کۆکوژ و گەماڕۆدەری کوردستانی ئازاد.

٣- قۆناغی ڕزگاری و پاشانیش داگیرکردنی عێراق، بە داگیرکردنی کوردستانی ئازادیشەوە، لە بەهاری ساڵی ٢٠٠٣ و تاکو ئێستا و ئەوەی وا لەبەر چاودایە و ڕۆژانە تێدا دەژین، لە هەڵوێستی ئەمریکا و، مامەڵەکردنی لەگەڵ کورد و تەهمیشکردنی کێشەکەی لەو ماوەیدا، نامەکەی ٢٠٠٤/٦/١ بۆ سەرۆک کۆماری ئەمریکا، کە بە دیقەت تەعبیر لە چەند لایەنێکی گرینگی ئەو پێوەندییە و ئەو دۆستایەتییەی ئەم قۆناغە دەکاتەوە، کە بە هۆیەوە کورد و کێشەکەی لە کوردستانی عێراق تووشی قەیران و مەترسی بووە.

هەر هەموو ئەمانە و زۆر شتی دیکەش، لای سەرکردایەتیی سیاسیی کورد، وەک مانگی چواردە ڕوون و ئاشکرایە، لەگەڵ ئەوەش پێشاندانی هەستی کورد لەم قۆناغە لە دۆستایەتیی ئەمریکا دیسان پاساوی خۆی هەیە.

بەڵام *ئەوەی سەرنج ڕادەکێشێت ئەوەیە کە:* لەگەڵ ئەم هەموو هەڵوێستە نادۆستانەی ئەمریکا کە هەندێکی، لە ئاستی دوژمنایەتیی کورد بووە، سوور بوونە لەسەر، دۆستایەتیی ئەمریکا، هەتاکو ئەگەر ئەمریکا بەردەوامیش بێت لە دژایەتیی کورد، هەروەکو لە نامەکەی ٢٠٠٤/٦/١دا هاتووە: (نحن سوف نبقى أصدقاء مخلصين لأمريكا حتى لو لم يقابل دعمنا دائما بالمثل.). (ئێمە وەک هاوڕێی دڵسۆزی

ئەمریکا دەمێنینەوە، تەنانەت ئەگەر پشتیوانییەکانی ئێمە زۆر جاریش نەنرخێندرێت).

دروست و پتەوکردنی دۆستایەتی ئەرکێکی پێویست و پیرۆز و گرینگە بۆ کورد، بە تایبەتی لەم قۆناغە و، ئەگەر هاتوو ئەو جۆرە (دۆستایەتییە) لەگەڵ زلهێزێکی وەکو ئەمریکا بێت. بەڵام:

تەقدیر و خوێندنەوەی دۆستایەتی بەو شێوەیە و تاکو ئەو ڕادەیە و لەم بارودۆخەدا، لە چوارچێوەی دۆستایەتی دەردەچێت و زیاتر بە تەبەعییەت و خۆبەدەستەوەدان و بێ دەسەڵاتی لە قەڵەم دەدرێت لە لایەن توێژێکی بەرچاوی خەڵکی کوردستان.

ئەم جۆرە دیتن و بۆچوونانە وەکو بنەمای پێوەندیی دووقۆڵی لە نێوان (کورد)و (ئەمریکا)، لە قاڵبی تێڕوانین و خوێندنەوەیەکی تەقلیدی و پیادەکراوی کات بەسەرچوودایە و، ئەم جۆرە مامەڵەکردنە: نە ئەمریکا و نە هیچ لایەنێکی دیکەی وەکو ئەمریکا، دڵنەرم دەکات، یان هەستیان دەبزوێنێت، بۆ ئەوەی هەندێ (بەزەییان بە کوردا بێتەوە) و، بەو ئومێدەی مامەڵەیان هەندێ باشتر بێت.

بە پێچەوانەوە دوور نییە ئەو جۆرە سیاسەتە وای کردبێت ئەمریکا و غەیرە ئەمریکا بەو شێوەیە تەماشای کورد و کێشەکەی بکات و لەسەر ئەو هەڵوێستەش مامەڵەی لەگەڵدا بکات و سووریش بن لەسەری، هەروەها زیاتریش هانیان بدات کە نەک هەر لەسەری بڕۆن، بەڵکو خراپتری لێ بکەن، وەکو دەڵێن: (بێ پا بەردە و پێدار بگرە).

سیاسەتی فیعلیی ئەمریکا لە زۆر ڕووەوە: خەباسەتی (کیسنجەر)ـە و ئەخلاقی (کلینتۆن)ـە و شەهامەتی (بوش)ـە.

یەکەمیان و دووەمیان: پێویست ناکات زۆر لەسەری بگوترێت:

* چونکە هێشتا زووخاوی ڕێککەوتننامەی شوومی ٥ی ئاداری ١٩٧٥ی (الجزائر) ڕووبارێکی خەستەو، (مۆنیکا)یش ماوە.

سێیەمیان:

* بەو هەموو بەڵێن و راگەیاندنەی (جورج بوش)ی کوڕ، کە عێراق رزگار دەکات، کە کردی (رزگاری) گۆڕی بە (داگیر)کردن. ئەم پاشگەز بوونەوە زۆر لە مسداقیەتی بوش و ئیدارەکەی لە دەست دا. ناوچەکەی رووبەڕووی قەیرانێکی دژواری ئەمنی و سیاسی و ئابووری کرد. عێراقی کردە مەڵبەندێکی جەزبی تیرۆرستانی جیهان و هەموو ناحەزان و بەرهەڵستکارانی ئەمریکا وەکو تاکە زلهێز و یەک قوتبی دنیای ئەمرۆ. لەم هاوکێشەیە خەڵکی عێراق بە گشتی و کورد بە تایبەتی نرخی گرانی (شەهامەتی) بوش دەدەنەوە، ئاسۆکەشی بە تایبەتی بۆ کورد، بەپێی دەرئەنجامی رووداوەکانی ئەم قۆناغە، تەمومژاوییە.

* کە لە ناوەختدا قەباحەتی (أبو غریب) کەشف بوو، هەرچەندە چەند مانگێک بوو پێیان دەزانی، ئیدارەی (بوش) چوار پێنج تەزویرچی و دزی سەردەمی رێژیمی سەدامیان پەیدا کرد، کە سزا درابوون بە (وەشمی) ناوچاوان، یان (دەست بڕین و گوێ بڕین)ـ لەگەڵ ئیدانەکردنمان بۆ ئەو جۆرە کردەوانە، لە کۆشکی سپی (بوش) چاوی پێیان کەوت و دەست کرا بە هەڵمەتێکی راگەیاندن لە سەرتاسەری ئەمریکا بۆ ئەو چەند (تاوانبارانە) لە رێگەی کۆڕ و کۆبوونەوە و چاوپێکەوتنی کەناڵە جیاجیاکانی راگەیاندنی ئەمریکی و جیهانی و، موعالەجەکردنیان لە رێگەی چەند نەشتەرگەرییەکی (جوانی). لە کاتێکدا (بوش) تاکو ئێستا ئامادە نییە چاوی بە سەرکردەیەکی کورد بکەوێت، کە خاوەن سەدان هەزار شەهید و سەقەت و دەربەدەر و ماڵوێران و بێ سەروشوێن و کاولکراوی کوردستانن، یان هەزاران کوردستانی تێکۆشەر هەیە کە قوربانی چەکی کیمیاوی و بایەلۆجی (سەدام)ن، یان پاشماوەکانی ئەنفال و گۆڕی بە کومەڵ و زیندانییانی بەندیخانەکانی ئەمن و موخابەرات و ئیستخبارات و (ابوغریب)ن. سەرەڕای ئەمانە هەر هەموو کورد هاوپەیمان و بەشداری (پرۆسەی رزگاریی عێراق)ـە و بەشدارە لە ئیدارەی ئەم عێراقە لە قۆناغی داگیرکردنی شان بەشانی ئەمریکا و هێزەکانی دیکەی عێراقی و، هەر لەسەر ئەم هەڵوێستە و بۆ جاری یەکەم لە مێژووی ئەم عێراقە، کورد رووبەڕووی شەپۆلێکی بێ وێنەی رکابەری و دژایەتیی جادەی عەرەبی عێراق بە تایبەتی و جادەی عەرەبی بە گشتی بووەتەوە، تاکو ئەو رادەیە هەندێ لایەنی سیاسی کە تاکو دوێنێ دۆست و هاوخەمی بزاڤی رزگاریخوازی کورد بوون، وا لە

هەندێ هەڵوێستی پۆزەتیڤانەی جارانیان پاشگەز بوونەتەوە. واتە جاران کورد وەکو کورد ترسی هەبوو لە ئەمن و موخابەرات و پۆلیس و پیاوانی دەزگا بەدناوەکانی دیکەی بەعسی (سەدام) و، ململانێیەکە دوور بوو لە جادەی عەرەبی عێراق و، بگرە بە گشتی عەتفێکیش هەبوو لەسەر کورد. کەچی ئەمڕۆ بە هۆی ئەو (هاوپەیمانیەتییە)ی کورد لەگەڵ ئەمریکا، کورد وەکو (کورد) لە جادەی عەرەبی عێراق مەبەستە و، کورد و کێشەکەی بۆ جاری یەکەمە لە مێژووی ئەم عێراقە بەو شێوەیە رووبەڕووی هەڵمەتێکی تیرۆریستی و شاڵاوێکی راگەیاندنی ناحەق و نێگەتیڤانە بووەتەوە.

تەسەور ناکەم کێشەی کورد ئەوەندە بێ بنجوبنەوانە و ئەوەندە ناڕەوا بێت و، کورد لە کوردستانی عێراق ئەوەندە بێ دەسەڵات و لاواز بێت و، سەرکردایەتییەکەیشی ئەوەندە بێ مێژوو و بێ ئیمکانیات و بێ ئەزموون بێت، کە وای لێ بکات هەڵوێستی وەها پیشان بدرێت.

مافی ئامۆژگاری بە خۆم نادەم و، دوژمنایەتیی ئەمریکاش لە بەرژەوەندی کورددا نییە.

وەلێ:

نە ئەمریکا و نە عەقڵی ئیدارەکەی هەڵوێستی وەها دەخوێنێتەوە و نە بەو شێوەیە پەروەردە کراون و نە ئەولیا و مەلائیکەت و زاتێکی وا پاک و بێگەردن، بەم جۆرە خیتابە دڵیان نەرم بێت و، نە بۆ ئەوەش هاتوونەتە ناوچەکە.

وەکو دەڵێن: " هەموو شت بە خوێ و خوێیش بە میقدار".

دوور لە عاتیفە و هەندێ بە مەوزووعیەتەوە، بەش بە حاڵی خۆم لەو باوەڕەدام: دۆستایەتیی گەلانی دیکە. ولاتانی تر. حکوومەت و لایەنی سیاسیی غەیرە کورد، زۆر لە پێش و بەتین و بەهێز و بە سوودترە بۆ ئیدارەی بوش، لەوەی کورد.

ئەمەش مانای وا نییە خاڵ و بەرژەوەندی هاوبەش لە بەرنامە و ئیستراتیجییەتی ئیدارەی بوش و کورددا بەدی ناکرێت.

دۆستایەتی بە مانا عاتیفییەکەی لە سیاسەتدا بوونی بۆ نییە، بەڵکو بەرژەوەندی هەیە.

مانەوە و بەڕێوەبردن و بەهێزکردنی بەرژەوەندی بەوە دەکرێت:

یان دەبێت بیپارێزیت یان دەبێت بیبەهەژێنیت.

دوور نییە لە ئیمکانیات و توانای کورددا نەبێت: پاراستنی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە عێراق و ناوچەکە، بە هۆی ناوەڕۆک و تەبیعەتی ململانێیەکە و تەوازنی هێز.هتد، بەڵام پێی دەکرێت *ئەو بەرژەوەندییانە بهەژێنێت*، بە ئامراز و میتۆدی وەها کە هەلەکانی ململانێ *لە کاتی پێویست، فەرزی دەکات*.

کۆکردنەوە و پێشاندانی هێز و توانا ویست و خواست یان بیر و بۆچوون و هەڵوێستی کورد، ئا بەو شێوەیە کە لە (نامەکەدا) هاتووە، وەکو بڵێیت لە *(خۆشەویستییەکی یەک لایەنە)* دەچێت، مەرج نییە لایەنی ئەمریکی و، بە تەحدید (ئیدارەی بوش)، وای ببینێت.

لەمێژەوە کورد باجی (حوبی) یەک لایەنەی داوە و دەیدات. نەک تەنیا لە پێناوی ئەمریکا، بەڵکو بۆ وڵاتی دیکەش، هۆ و هۆکاری ئەمەش زۆرن. لێرە ئەو دەرفەتە نییە حیساو و کتاوی وەها بکرێت.

پێناسەی ئەو (حوبە) یەک لایەنە، لە ناوەڕۆکی نامەکەی ٢٠٠٤/٦/١، بۆ سەرۆک (بوش) بەدی دەکرێت و، خۆی راڤەی خۆی دەکات و، سکاڵایەکی درەنگ و کات بە سەرداچووە.

ئەگەر هەندێ ورد بینەوە لەو نامەیە و، هەڵسوکەوتی سەرکردایەتیی سیاسیی کورد لە قۆناغی رزگاریی عێراق و تاکو ئێستا و دەرئەنجامەکانی هەڵسەنگێنین، دەردەکەوێت کە:

* کورد شان بە شانی هێزەکانی ئەمریکا لە پرۆسەی رزگاریی عێراق، جەنگاون و، "خەسارەتی لایەنی کوردی زۆر زۆرتر بوو لە زەرەر و زیانی هەموو هاوپەیمانەکانی دیکەی *ئەمریکا**". کەچی چارەسەرکردنی کێشەی کورد و کوردستانی عێراق، بە دەرە لە ئەجیندەی ئەمریکا و، ئەو پێشمەرگانەی کە پاسەوان و جەنگاوەر بوون لەگەڵ هێزەکانی ئەمریکا و خۆیان داوە بە کوشتن، بەرەسمی لای ئەمریکییەکان بە (میلیشیات) لە قەڵەم دەدرێت. لەمەش گازندە لە بوش دەکرێت، بەڵام:

---

* بڕگەیەک لە دەقی نامەکەی ٦/١

* سەرۆک وەزیرانی عێراق – د. اياد علاوی – لە بەلاغێکی رەسمیدا و بە ناوی حکوومەتی نوێی عێراق، بەرامبەر بەمیدیاکانی عێراقی و جیهانی رایگەیاند کە: ٩ گرووپی میلیشیات لە عێراق نامێنێت و، کە ناوی میلیشیاتەکانی خوێندەوە ژمارە یەک میلیشیاتی پارتی بوو، دووەمیان میلیشیاتی یەکێتی بوو.. هتد. ئەم راگەیاندنە بە دەنگ و بە وێنە، کەناڵە ئاسمانییەکانی کوردستانی عێراق لە هەواڵەکانی خۆیاندا زیاتر لە جارێک بڵاویان کردەوە. کەچی لایەنی کوردی سوورە کە پێشمەرگە، میلیشیات نییە، (حەق و راستە پێشمەرگە میلیشیات نییە). ئەوە ئەمریکا و ئەوە سەرۆکی وەزیران کە (لایەنی کوردی گوایە رۆڵی هەبوو) لە دانانی و، ئاگەداری هەڵوێست و حەساسییەتی (الاكراد)ـە سەبارەت بە حیسابکردنی (پێشمەرگە) بە میلیشیات و، ٦ وەزیرمان هەیە لە کابینەکەی و، یەک (نائب) و، هەروەها یەک لە (نائب)ەکانی سەرۆک کۆماریش کوردە و، *ئێژنیش بڕیارەکان بە (توافق)ـە*.
* کوردستانی ئازاد بوو بە دوورگەیەکی عێراقی ئارام و ئامێزگەرم و رووگەش بۆ سەربازەکانی ئەمریکا. لە کاتێکدا لە ناوەڕاست و خوارووی عێراق راویان دەکەن، رۆژانە تەرمی کوژراو و، جەستەی بریندار و سەقەتیان پۆست دەکەن بۆ ئەمریکا، لە کوردستاندا بە هەوەسی خۆیان دەجووڵێنەوە و رادەبوێرن و، تاکو ئێستا سەربازێکیانیش نە کوژراوە و نە بریندار بووە. بەرامبەر بەمە تەماشا بکەن ئەمریکا چۆن مامەڵە لەگەڵ کورد و کێشەکەی دەکات.
* خەڵکی کوردستان بەپێی ئەو پێناسەیە تاکو ئێستاش بەردەوامە لە (داعیورانی) "*داوونەریتی ئەمریکا*". وا زۆر لە دەزگاکانی ئەمریکی لە نێو خەڵکی ئێمە بە (خشپەکی) کاری خۆیان دەکەن وەکو (ئەوانی دیکە) لە زۆر کون و قوژبنی وڵاتەکەمان خەریکی هێلینن. *ئەمەش بووەتە کار نەک عار* و خەڵکێکی زۆر بەو (کار)ـە خۆی هەڵدەکێشێت. دەنگیش ناکرێت. کارئاسانیشی بۆ دەکرێت.، ئەوان خاوەن ماڵ و خاوەن ماڵ میوان، دوعایش دەکرێت، لە رەزاشیرینیی خاوەن ماڵ کەم نەبێتەوە.
* پشتگیری و پشتیوانی کورد لە نەخشە و پلانەکانی ئەمریکا لە پرۆسەی رزگاری و

پاشان لە داگیرکردنی عێراق و کوردستانی ئازاد، "بێ سنووره ".

* حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە هەردوو ئیدارەکەیەوە، زۆر لایەنی گرینگی ئازادی و سەروەری و، زۆربەی زۆری دەسکەوتەکانی، دوای راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ی کرد بە قۆچی قوربانی لە پێناوی ئەو (حوبە) یەک لایەنەی ئەمریکا، تاکو رادەی قایلبوون بە داگیرکردنی کوردستانی ئازاد، وەکو پارچەیەک لە عێراق.

* پەرلەمانی کوردستان کرا بە هۆڵی موناسەبات.

* کەرکووک دڵ و قودسی کوردستان، نابێت بگەڕێتەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان - بڕگە (ج)ی مادە ٥٣* (یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئێنتیقالی) و، رەفتاری رۆژانەی سەرباز و کاربەدەستانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی لە کەرکووک، دەرحەق بە چالاکی و بارەگا و جموجۆڵی لایەنە کوردییەکان، بە شێوەیەکی وەهایە کە کوردان هەست بە تەهمیش و جیاوازی و دژایەتی دەکەن.

* ئیفلیجکردنی پرۆسەی بنبڕکردنی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان، بەپێی (دەستووری کاتیی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) و، (تەعریب) کە وەکو زاراوەیەکی (سیاسی)، لە سنووری نزیکەی نیو سەدە، جووڵانەوەی رزگاریخوازی کورد، کاری بۆ کردووە و، بە دنیای ناساندووە و تاوانی سیاسەتی تەعریب و تەعریبچییەکانی ریسوا کردووە، کەچی بە قودرەتی قادر، خەتێک بە سەر زاراوەی (تعریب) راکێشرا و، تەعریبچییەکان بوون بە (وافدین)=(هاورده). ئەمەشمان وەکو (پێشمەرگە: میلیشیات) و، تاکو ئێستا زۆر لە یاسا و رێسای رژێمی سەدامی هەڵوەشاو پیادە دەکرێت.

* پەسند و ئیمزاکردنی، یاسای (بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، لە لایەن گرووپی کوردی نێو ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق)، کە دەستووری کاتی

---

* مادە ٥٣- ج. هەر کۆمەڵە پارێزگایەک کە لە سێ پارێزگا زیاتر نەبن لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان، بەغدا و کەرکووکی لێ دەرچێ، بۆیان هەیە لە بەینی خۆیاندا هەرێم پێک بهێنن، حکوومەتی عێراقیش بۆی هەیە پێشنیازی میکانیزمی پێکهێنانی ئەو هەرێمانە بکات بەو مەرجەی بخرێتە بەردەم کۆمەڵەی نیشتمانیی هەڵبژێردراو تا دیراسە و پەسندی بکات، جیا لە رەزامەندیی کۆمەڵەی نیشتمانی بۆ هەر یاسایەکی تایبەت بە پێکهێنانی هەرێمێکی نوێ، پێویستە لە راپرسییەکدا رەزامەندی دانیشتوانی پارێزگا پێوەندیدارەکانیش وەربگیرێ.

عێراقە بۆ قۆناغی ئینتیقالی، تێدا کورد بە عەمەلی، وەکو (گەلێک): لە ناوەندی بڕیار و سەروەت و سامانی کوردستان و سنووری کوردستانەکەی، فت کراوە.، داکۆکیش دەکرێت لە دەستووری هەمیشەییش تەسبیت بکرێت.

* ڤیتۆی کاکە برێمەر، سەبارەت بە پۆستە سەرەکییەکانی عێراق و، بە تەحدید سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران، بەرامبەر بە کورد و، مۆنۆپۆلکردنی هەردوو پۆستەکە بۆ عەرەب: سەرۆک کۆمار بۆ عەرەبی سوننە و، پۆستی سەرۆک وەزیران بۆ عەربی شیعە، دەوڵەتەکەش عیلمانی و فیدراڵییە و، فیدراڵییەتەکەیش، لەسەر ئەساسی مێژوویی جوگرافییە. مێژوو و جوگرافیا، لای ئەمریکا، پێوەندیی نییە بە رەگەز و ئاین و مەزهەبەوە و، ئێژنیش فیدراڵییەتەکە لەسەر ئەساسی پارێزگا نییە و سوریشن لەسەر یەکسانی هاوولاتی.

* تۆ بڵێیت سوودفە بێت:

١- هەرێمی کوردستانی لای ئەمریکا = ناوچە ئۆتۆنۆمییەکەی لای سەدامی داڕماو: (دهۆک و هەولێر و سلێمانی - بە هەندێ کلک و گوێکردنی پارێزگای دهۆک و هەولێر) بێت.

٢- کەرکووک هەرچەندە لای هەردوو لا شارێکی عێراقییە، وەکو رەمادی و نەجەف و بەسرە و ناسرییە... هتد، بەڵام حوبەکەی کورد رێگەی داوە ئەو شارە عەرەبییانە بە هەوەس و بڕیاری خۆیان تێکەڵی یەک بن و هەرێمێک پێک بێنن، کەچی ڤیتۆی داناوە لەسەر کەرکووک. جارێک یەک هەرێم لە ٣ پارێزگا دەبێت پێک بێت و، هەرێمەکەی کوردستانیش (تەحدید کراوە بە دهۆک و هەولێر و سلێمانی) و، جارێکی دیکە نابێت کەرکووک لە هیچ بەشە فیدراڵییەک بێت. -(نەوەک کوردان بیر لە داش بە داشێک بکەن کەرکووک لە جیاتی سلێمانی یان هەولێر یان دهۆک.). زەمانێک (سەدامی خوێنڕێژ و فاشی) رازی بوو بە ئیدارەی هاوبەشی کەرکووک (لە نێوان حکوومەتی مەرکەزی و کوردان) یان رازی بوو بەوە کە (خاسە) سنوور بێت لە نێوان دەسەڵاتی ناوەند و، دەسەڵاتی کوردان.

٣- (کورد) بۆ پۆستی سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران دەبێت (جێگر بێت)، لە سنووری (٦) کوردیش پۆستی وەزارەتیان بەر کەوێت.

٤- کوردیش لای هەردوو لا وەکو هاووڵاتییەکی (سالیح) هەموو مافێکی (هاووڵاتی)ی هەیە لەسەر کاغەز و لەسەرزارەکی، گرووپی کوردی لە ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات ئەرکەکانی (هاووڵاتیی سالیح)ی بە زیادەوە بەجێ هێنا، کەچی (رەفیق برێمەر) وەکو (رەفیق سەدامی) تیاو تێ چوو، (ڤیتۆ)کەی بەکار هێنا، سەبارەت بەو دوو پۆستە سیادییانە، هەر چەندە ئەوە یەک لە مافە سروشتییەکانی (هاووڵاتییە)، نەخاسمە ئەگەر (زۆر سالیح)یش بێت. وا دیارە هەر کات هەر پۆستێک، تەعبیر بێت لە بنەماکانی یەکسانی و شەراکەتی کورد و عەرەب لە عێراق، ئەوە خواردنی کورد نییە، کورد دیارە هەر دەبێت -(برا بچووک و...)- بێت.

* ئەم (حوبە) یەک لایەنەی کورد لەگەڵ ئەمریکا بووە مایەی دروستبوونی دژایەتیی پانتاییەکی فراوانی جادەی عەرەبی عێراق بە تایبەتی و جادەی عەرەبی بە گشتی، تاکو ئەو رادەیە مەترسیی ئەوە هەیە، کە دوور نییە رۆژێک بێت، نرخی ئەم (حوبە): تۆڵە سەندنەوە بێت لە کورد.

* هاوپەیمانیەتی و لە یەک تێگەیشتنێکی مێژوویی لە نێوان عەرەبی شیعەی عێراق و کورد بە گشتی، بۆ ماوەی زیاتر لە هەشتا ساڵی پێشوو گەرموگوڕ و تەبا بوو، بە حوکمی سیاسەتی رەگەزپەرستی و شۆڤینی و تایفەگەریی سەرانی حوکمڕانی عێراق، کە بە درێژاییی مێژووی ئەم عێراقە، بە دەستی کەمینەی موسڵمانی سوننەی عەرەبەوە بووە. هەرچیش بە سەر کورددا هاتووە لە عێراق، لەو ماوەیەدا، لە رێگە و بە هۆی سەرانی حوکمڕانی عێراق بووە، هەرچەندە کوردیش بە ئاین ئیسلامە و بە مەزهەب سوننەیە. بەڵام لەم چەند مانگانەی رابردوودا ئەو پێوەندییە و ئەو دۆستایەتییەی نێوان کورد و برایانی عەرەبی شیعەی عێراق تووشی کۆمەڵێک گرفت بووە و مەترسیی گرژبوونی لێ دەکرێت.

* وڵاتانی ئیقلیمی بە چاوی گومان و حەزەرەوە چاودێریی بارودۆخی کوردستانی عێراق دەکەن، هەرچەندە باوەڕم بە تیۆری (المؤامرة) نییە، _لەگەڵ ئەوەش دوور نییە یەک لە ئامانجەکانی (کشف)کردنی نامەی ٢٠٠٤/٦/١، نامەیەکی دیکەی ئەمریکا بێت بۆ ئەو وڵاتانە، کە بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ کوردان دەکات، با پشت راست بن._

* ئەمریکا دەستی بەسەر پاشماوەی ئەو بڕە پارەیە داگرت کە بەشی کوردستانی ئازاد بوو لە واریداتی نەوت بەرامبەر بە خۆراک و دەرمان، کە بەپێی بڕیاری ٩٨٦ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی تەرخان کرابوو. هەروەها دابەشکردنی بەسەر پارێزگاکانی دیکەی عێراق. کۆی گشتیی ئەو بڕە پارەیە لە ١٩ ملیار دۆلار زیاترە، بەشی کوردستانی ئازاد (٣ پارێزگا) (١٣٪)یە.

* ئیدارەی مەدەنیی داگیرکەری ئەمریکی لە بەغدا دژی یەکسانیی زمانی کوردییە لەگەڵ زمانی عەرەبی لە عێراق.

* (انحیاز)ی داگیرکەری ئەمریکی دژ بە کوردستان. هێشتا کوردستان بەرەسمی لای ئەمریکا (شیمال العراق)ە، بە دەگمەنیش ناوی حکوومەتی کوردستان دێنن.

* لەگەڵ ئەوە هەمووی ٦ داخوازیش پێشکەش کراوە بە سەرۆک کۆماری ئەمریکا، هەروەکو لە نامەکەدا هاتووە:

١- یاسای ئیدارەی دەوڵەت لە بڕیاری ١٥٤٦*ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی تەسبیت بکرێت. ئەگەر نەکرێت گرووپی کوردی لە ناوەند دەکشێنەوە. نەکراو، گرووپی کوردیش لە حکوومەتی ناوەندی نەکشانەوە.پاشان پاساو درایەوە گوایە بڕیارەکە ئیقراری فیدراڵییەتی کردووە. یان ئیقراری (توافق)ی کردووە لە بڕیاردان.. هتد. بۆ ئەوەی دەقیق بین. _لە واقیعدا بڕیارەکە چی دەقی مولزەمی وەهای تێدا نییە کە (دەبێت عێراقی ئاییندە عێراقێکی فیدراڵی بێت) ئەوەی هاتووە ئەوەیە کە لە (دیباجەی بڕیارەکە هاتووە و دەڵێت «واذ یرحب (المقصود هنا مجلس الامن) بإلتزام الحكومة المؤقتة للعراق بالعمل على اقامة عراق اتحادي ديمقراطي تعددي موحد. الخ»_ ئەوەی هاتووە تەنیا پێشوازیی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتییە سەبارەت بەوەی کە حکوومەتی کاتیی عێراق ئەو ئیلتزامەی داوە کە کار بکات بۆ دامەزراندنی عێراقێکی دیموکراتیی ئیتیحادی.)، جیاوازیش لە نێوان دیباجە و بڕگەی بڕیار هەروەها لە شێوەی داڕشتنەوەدا زۆرە. سەبارەت بە _(تەوافق)یش: بڕگە (٧-أ-٣) دەڵێت: (تشجيع الحوار وبناء التوافق في الاراء على الصعيد الوطني بشأن صياغة شعب العراق لدستور_

* بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٥ ل٣٤٥.

وطني.). جا کوا ئەو ئیلزامەی کە باسی لێوە دەکرێت سەبارەت بە (تەوافق). هاندانی(گفتوگۆ.) ئیلزام نییە.

٢- لە مەترسیی تۆڵە سەندنەوە لە کورد. داوای (تعهد) کراوە لە ئەمریکا لە کاتی (کشانەوەیان لە عێراق.)، تاکو ئێستا ئەمریکا هیچ (تعهد)ێکی رەسمی نەداوە بە کورد، چ لە سەرەتای هاتنی بۆ عێراق و چ ئێستا و چ ئەگەر (ناچار بوو بکشێتەوە لە عێراق)، هەروەها هیچ هەنگاو و پەیمانێکیان نەداوە وەکو ئەمریکا، جگە لە هەندێ قسەی سەر زارەکی نەبێت وەکو: چیتر کورد تووشی کارەساتی وەکو ئەنفال و هەڵەبجە نابێت. سەبارەت بە گەڕانەوەی کوردەکان بۆ ناوچە بەعەرەبکراوەکانی کوردستان، کە (داوا کراوە)، بە دەر لەوەی کە لە یاسای ئیدارەی دەوڵەتدا بۆ قۆناغی ئینتیقالی هاتووە، چی تر لە ئارادا نییە. بە پێچەوانەوە ئەگەر مروڤ هەندێ بە دیقەت تەماشای یاداشتنامەکەی گرووپی کوردی لە ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک بکات لە ٢٠٠٤/٦/١٠* و پاش کشانەوەیان لە دانیشتنەکانی ئەم ئەنجوومەنە سەبارەت بە رەفتاری لێپرسراوانی هێزەکانی داگیرکەری ئەمریکی دژ بە کورد لە کەرکووک، لەگەڵ رستە تایبەتمەندەکانی نامەکە سەبارەت بە هەڵوێستی ئیدارەی مەدەنیی داگیرکەری ئەمریکی بە گشتی، بۆی دەردەکەوێت، ئەم داخوازییانەش وەلاوەنراوە.

٣- داخوازی سێیەم: گەڕانەوی پاشماوی برە پارەی بەشی کوردستانی ئازادە لە بەرنامەی نەوت بەرامبەر بە خۆراک و دەرمان، هەروەکو لە سەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد. بێ رەچاوکردنی بەرژەوەندی میللەتەکەمان و ئەو کۆسپانە کە رێژیمی دارماوی سەدام دەیخستە بەردەم جێبەجێکردنی ئەو بەرنامەیە لە کوردستان لەگەڵ گەندەڵی دەزگا پێوەندیدارەکانی (یو ئێن) و سازشکردنیان لەگەڵ رێژیمی پێشوو لە بەغدا، ئیدارەی مەدەنیی ئەمریکا لە بەغدا دەستی بە سەر ئەو برە پارەیە گرت و، بەپێی بەرژەوەندیی خۆیان وەکو برە پارەیەکی ناوەندی عێراق مامەڵەی لەگەڵ دەکەن و هێشتا چارەنووسی بەشی هەرێمی کوردستان نادیارە.

* بڕوانە دەقی یاداشتنامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٥ ل٢٣٦

٤- داواکراوە: ئەمریکا هاوکاریی نەخشە و پلانەکان بکات بۆ بەڕێوبردنی سەرچاوە سروشتییەکانی کوردستان و بەتایبەتی گەشەپێدانی سەرچاوە نوێیەکانی (نەوت) لە هەرێمی کوردستان.هتد. کێشەی سەرچاوەکانی سروشتیی کوردستان بەپێی یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، موڵکی گشت گەلی عێراقە و لە لایەن دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادییەوە بەڕێوە دەچێت، بە دەرە لە دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان. گرووپی کوردی لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق، پەسند و ئیمزایان کردووە. تۆ بڵێیت ئەمریکا ئیجابی بێت و، بە دەر لە دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادی نەوت و گاز و کانزا سروشتییەکانی دیکەی هەرێمی کوردستانمان بۆ کەشف و ئیستیسمار بکات؟، و ئەگەر بیکاتیش باوەڕ ناکەم لە چوارچێوەی نەخشە و پلان و بەرنامەی حکوومەتی ئیتیحادیی ناوەند دەرچێت.

٥- داوا کرابوو (قنصلیە)ی ئەمریکی لە هەولێر بکرێتەوە. ئەمریکا بە راشکاوی لە چەند موناسەبەتێکدا رای گەیاند: (قنصلیە)ی نە لە هەولێر و نە لە هیچ شارێکی (دیکەی هەرێمی کوردستان) ناکاتەوە، بەڵکو لە مووسڵ و لە کەرکووک دەکرێتەوە. هۆیەکەشی وەکو برێمەر لە رۆژی ٢٠٠٤/٦/٢٢ لە *هاوینەهەواری سەڵاحەدین رای گەیاند، بێ پارەیی نییە.*

٦- دامەزراندنی ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی، وەزیرەکان و، پاشتر سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران و کابینەکی عەللاوی و، ئەنجوومەنی پارێزگاکان. هتد، لەسەر ئەساسی رەگەزی و ئاینی و مەزهەبی بوو. لەمەیش نە ڕەچاوی کورد کرا وەکو رەگەز و نە وەکو مەزهەب. داوا دەکرێت لەمەودوا بەو شێوە مامەڵە نەکرێت. هەروەها نە ئیدارەی مەدەنی داگیرکەری ئەمریکا لە عێراق و نە زۆرینەی برا عەرەبەکانمان لە بەغدا، بە چاوی یەکسانی تەماشای کورد ناکەن. یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، چۆنیەتی پڕکردنەوەی ئەو پۆستانەی دیاری کردووە، گرووپی کوردیش لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی پەسندی کردووە و، ئەو پڕکردنەوەش دەکەوێتە نێوان کەمینەی کورد و زۆرینەی عەرەب و، لەسەر ئەساسی دەنگدانە. *ئەمریکاش بۆ چەسپاندنی (دیموکراتی) کار دەکات لە عێراق. کوردیش دیموکراتخوازە.*

* له رۆژی یەکەمی داگیرکردنی عێراق تاکو ئەمڕۆ، (حوبە)کەی کورد، پلان و نەخشەکانی روون و ئاشکرایە دەرحەق بە کورد و کوردستان. کوردستانی عێراق (شیمال)ی عێراقە، (گەلانی) عێراق = (گەلی) عێراقە. کوردیش (هاوولاتیی عێراق)و، مافەکانیش لە چوارچێوەی لامەرکەزیەتێکی ئیداری لەسەر ئەساسی (پارێزگا)، وەکو هەر هاوولاتییەکی ئەم عێراقە زامن دەکرێت لەسەر کاغەز. هەرچەندە ئەمریکا و زۆرینەی عەرەبی عێراقیش پێی ئێژن (فیدرالییەتی مێژوویی و جوگرافی)، بەلام هەر هەوە. و، مامەڵەشیان هەر لەسەر ئەساسی پارێزگایە. (هەرێمەکەمانیش) کەم دەکرێتەوە و، لە ناوچە حوکمەزاتییە کارتۆنییەکەی سەدام دەچێت.

* ئەگەر هەندێ ورد بینەوە لە هەڵسوکەوتی پێشوو و ئێستای ئیدارەی ئەمریکا و، خۆمان بە سەهودا نەبەین، دەرئەنجامەکانی زەق و روونن.، ئەوە بوو کە بە سەری کوردیان هێنابوو و ئەوەیە کە تێدا دەژین و، ئەوەش بە کردەوە وەلامی ئەمریکایە، کوردیش نەک تەنیا بێ دەنگە و بەو سۆزەوە تەماشای ئەمریکا دەکات، بەڵکو هەوڵ دەدرێت وا پێشان بدرێت کە کورد: (تلنذ) بەو مامەڵەیە دەکات و هەر سوورە لەسەر (حوبە)کەی.

* لایەنی کوردی نێو ئەنجوومەنی دەسەلاتی کاتیی عێراق، هەر هەموو ئەمانە و شتی دیکەشی پەسند کرد، کەچی دوای (کەشف بوونی نامەکە بۆ بوش)، بە بۆنەی دەرچوواندنی بڕیارێکی نوێ لە ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی سەبارەت بە عێراق ١٥٤٦*، لە راگەیاندنەکانی کوردستان بووە هات و هاوار، تاکو رادەی تەهدیدکردن بە کشانەوە لە حکوومەتی ناوەندی بەغدا. پاساوی ئەم هەڵوێستە کوتوپڕە، ئەوەیە گوایە: داخوازییەکانی نامەکەی ٢٠٠٤/٦/١ وەلاوەنراوە و، باسی کورد و کوردستان لە بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی ١٥٤٦، نەهاتووە، یان لەو بڕیارە ئاماژە نەکراوە بە (یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی).

باشە: خۆ سەرۆک وەزیرانی عێراق (د. أیاد علاوی)، بە پێشنیاز و رەزامەندیی

* بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٥ ل٣٤٥

ئیدارەی داگیرکەری ئەمریکی لە عێراق تەعین کراو، (الاخضر الابراهیمی) نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان و ئەنجوومەنی دەسەلاتی کاتیی عێراقیش، پەسندیان کرد و، دەڵێن گرووپی کوردی نێو ئەنجوومەن هەوڵێکی زۆری داوە بۆ تەسبیتکردنی ناوبراو.

پاش پەسندکردن و تەعینکردنی کابینەکەی، وتەیەکی بە رەسمی پێشکەش بە (گەلی) عێراق کرد*، لەوێ هێڵە سەرەکییەکانی ئەرک و فەرمانی کابینەکەی و، بەرنامەی کارکردنی خستە ڕوو، کەچی وەک سەرۆک وەزیرانی عێراقی فیدراڵی، نە لە دوور و نە لە نزیک باسی کورد و کوردستانی تێدا نەکرد. سوپاس و تەمجیدی خەڵکی مووسڵ و رەمادی و نەجەفی کرد کەچی ناوی یەک شاری کوردستانی نەهێنا. یان خەڵکەکەی. یان لایەنەکانی هاوکاری. هیچ لایەک یان کەسێکی بەرپرسی کورد، باسی ئەو پەراوێزکردنەی کورد و کێشەکەی نەکرد.

هەر هیچ نەبێت شارەکانی کوردستان و خەڵکەکەی زۆر لە خودی ئەو شارانە و لە خەڵکی ئەو شارانەی کە سەرۆک وەزیرانی کۆماری عیلمانی و فیدراڵی عێراق تەمجیدیانی کرد، باشتر و گەرمتر لە پێشوازیی ئەو نەخشە و پلانە بوون کە رەفیق عەللاویی هێنایە سەر کورسیی سەرۆک وەزیران، من باسی ئەمن و ئاسایش و خزمەتگوزاریی دیکە ناکەم. هەروەها وەکو سەرۆک وەزیرانی عێراق لە نامەکەیدا بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لە ٢٠٠٤/٦/٥دا، بە هیچ شێوەیەک ئاماژە ناکات بە عێراقیکی ئیتیحادی یان فیدراڵی، یان داوا ناکات دەبێت لە بڕیارەکە ئاماژە بە یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی بکرێت.

گومان نییە ئاماژەکردنی سەرۆک وەزیرانی عێراق لە نامەکەیدا بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لە ٢٠٠٤/٦/٥** بە ناوی کورد و کوردستان و فیدراڵییەت و یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، دروست و رەوا و بە هێزتر دەبوو، لەوەی کە پێشتر لایەنی کوردیی داوایان لە سەرۆکی ئەمریکا کردبوو (نامەی ٢٠٠٤/٦/١)***، چونکە:

* بڕوانە دەقی وتەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٦، ل ٣٥٥.

** بڕوانە دەقی نامەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٧، ل ٣٦٠

*** بڕوانە دەقی نامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٦، ل ٢٤٠

١– داخوازی وەها بە شێوەی رسمی و، بە ناوی حکوومەتی عێراقەوە دەبوو.

٢– پرەنسیپی شەراکەتی کورد و عەرەب و مسداقیەتی سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیرانی زۆرینەی برای عەرەبمان لە یەکەم کابینەی حکوومەتی عێراقی و، لایەنی ئەمریکا وەکو هێزی داگیرکەری عێراق، سەبارەت بە کێشەی کورد بە گشتی و فیدراڵییەت بە تایبەتی دەخستە سەر سەنگی مەحەک. *ئەگەر لایەنی کوردی لە هەیئەتی سەرۆکایەتی یان ئەنجوومەنی وەزیران*، هەوڵیان دابوو بۆ ئەوەی نامەکە تەعبیر بێت لە عێراقی فیدراڵ و ئاماژەیش بکرێت بە یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی و، هەوڵەکەیان سەری نەگرتبووبێت، ئەی کوا پرەنسیپی *(توافق)* لە بڕیاردان!، ئەمەش لە واقیعیدا شکستێکی دیکەیە لە میانی پیادەکردنی ناوەڕۆکی ئەو یاسایە کە دەبێت حکوومەتی عەللاوی و دەزگاکانی تری عێراقی ئینتیقالی لەسەری بڕۆن، لایەنی کوردی لە نامەکەیاندا بۆ بوش داکۆکییان لەسەر دەکرد. *ئەگەر ئاگەدار بوون لە ناوەڕۆکی ئەو نامەیە و هەوڵیان نەدابوو بۆ ئەو ئاماژە پێکردنە یان بە سەریاندا* تێپەڕیوە وەکو زۆر شتی تر، *بۆ و لە پای چی!*.

٣– هەروەها نامەی سەرۆکی حکوومەتی کاتیی عێراق، وەکو نامەکەی وەزیری دەرەوەی ئەمریکا (کۆلن پاول)*، بوونە پاشکۆی بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی ژمارەی (١٥٤٦)، کە خۆی لە خۆیدا بایەخێکی نێودەوڵەتی و سیاسی و مێژوویی خۆی هەیە.

بە کورتی:

(بەیانی سەرۆک وەزیرانی عێراقی (ئیتیحادی «فیدراڵی») بە بۆنەی تەعینکردنی و، ئەوەی دیکەی بە بۆنەی هەڵوەشانەوەی (میلیشیات) و، نامەکەی بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لە کاتێکدا نووسرا و گوترا و بڵاو کرایەوە:

* جێگری سەرۆک کۆماری عێراقی عەلمانی، کوردە!
* جێگری سەرۆک وەزیران بۆ کاروباری ئاسایشی نەتەوایەتی (کە نییە) کوردە!
* بە ناو (٦) وەزیری کوردمان هەیە!

* بڕوانە دەقی بڕیارەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٨، ل ٣٦٣.

* با باسی بەرزە لێپرسراوانی دیکە نەکەین.
* هێشتاش ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیش لە کاردایە!

جا بۆ ئەو کات لە دەزگا رەسمییەکانی عێراق هەڵوێست وەرنەگیرا؟. *بۆ لە کاتی خۆیدا میدیاکانی عێراق یان بێگانە یان هەر چی نەبێت لە میدیاکانی کوردستان کەس ورتەی لێوە نەهات*. بە پێچەوانەوە، هەندێ لەوانە، لە بەرامبەر کامیراکانی راگەیاندنی جیهان، ئەوەندە خەریکی پاڵاپەستۆ بوون بۆ ئەوەی لە تەنشتی سەرۆک وەزیران یان سەرۆک کۆماری عێراق راوەستن، هەوڵی ئەوەیان بدایەت ناوی کور دو کوردستان بۆ یەک جاریش بێت، لە راگەیاندنە رەسمییەکەی سەرۆک وەزیران بهاتایەت، زۆر سوودبەخش و باشتر بوو لەوەی، وەکو حەیتە لە تەنشتی عەللاوی و غەیرە عەللاوی و بەرامبەر کامیراکان خۆیان قیت کەنەوە!

ئەوە:

بڕیارەکە دەرچوو لە ژێر ژمارەی ١٥٤٦ لە ٢٠٠٤/٦/٩* و، بە تێکڕای دەنگی ئەندامانی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی و، ئاماژەشی نە بەکورد و کوردستان و نە بە(یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) کردووە.

دەبێت هەڵوێستی کورد چ بێت.؟

بەش بە حاڵی خۆم پڕ بە دڵ حەزم دەکرد لەو بڕیارە ناوی کورد و کوردستان بە راشکاویی بهاتایەت، چی وەکو پێکهاتەی عێراق و چی وەکو گەلێکی بەش خوراو و زوڵم لێکراو و، فاکتەرێکی گرینگی پاساوی داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئەمریکا و، پاشانیش کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، لەلایەکی ترەوە و بە پێچەوانەی زۆر کەس و لایەن، *بەباشم زانی کە ئاماژە نەکرا بە (یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، لە مەقام و هەیئەتێکی وەها بڵند و کاریگەریی نێودەوڵەتی، لەبەر زۆر هۆ و، دوویان بەکارە:*

١– ئەم بڕیارە یەک لە دەرئەنجامەکانی ئەو یاسایەیە. ئەگینا ئەو یاسایە پیادە ناکرێت، واتە (تحصیل حاصل)ـە.

* بڕوانە دەقی نامەکە لە پاشکۆی ژمارە ١٥، ل ٣٤٥.

٢- ئەو یاسایە بە شاهیدی پسپۆڕان و خەڵکی هۆشمەندی کوردستان و دۆستانی راستەقینەی میللەتەکەمان و شەریحەیەکی زۆری لایەنە سیاسییەکان (بگرە هەر هەموویان ئەگەر هەندێ خۆیان گێل نەکەن)، شتی زۆری تێدایە کە فەرز کراوە بە سەر لایەنی کوردی و هەندێکیشی تێپەڕ بووە. -دواتر باسی دەکەین- قەت لە قازانجی کورددا نییە. دوور نییە دوارۆژ دەبووە قەیدێکی دیکە لە ئەستۆی کورد.

خۆزگە ئەم هەڵچوون و داچوونەی هەندێ لایەنی نێو ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات، دواتریش (پەرلەمانی کوردستان):

* پێش دەرچوونی یاساکە بوایە.
* پێش ئەوە کە سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران پێشنیاز بکرابا.
* پێش تەعین و راگەیاندنی کابینەی د. عەللاوی بوایە.
* پێش راگەیاندنەکەی سەرۆک وەزیران بوایە.
* پاش راگەیاندنەکەی ئایەتوڵڵا سیستانییبوایە.
* پاش راپۆرتەکەی (الاخضر الابراهیمی) بوایە، کە باسی هاروماری کردووە لە عێراق، کورد نەبێت.، لەگەڵ ئەو هەموو پێشوازی و لەئامێز گرتن و.هتد.
* پێش دەرچوونی بڕیاری ١٥٤٦ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی بوایە.

جا ئیدی ئەم خۆ ئاڵۆزکردنە و ئەم شڵەژاندنەی جادەی کوردی دوای ئەو هەموو قبوولکردن و رازیبوون و (کزدەنگییە) لە پای چی. شڵەژاندن و دواتر ئەو(هەڵوێستە)ی کە لێی کەوتەوە، سەبارەت بە بڕیاری ١٥٤٦ پەندێکی (تورکی)م و بیر دێنێتەوە کە دەڵێت: (خۆزگە بە عەقڵی کوردی دوای رووداو.). جارێکی دیکەش دەیڵێمەوە بەش بە حاڵی خۆم بە باشم زانی لەو بڕیارە ئاماژە بە یاساکە نەکراوە، چونکە هیچی وەهای تێدا نییە کە مرۆڤ (متأسف) بێت بۆی، وەکو دەڵێن (رُبَّ ضارةٍ نافعة).

باشتریش بوو زوو پینە کرا.

لەوەش باشتر کورد لە حکوومەتی ناوەندی نەکشایەوە.

چونکە کشانەوەیەکی وەها کوتوپڕ و بێ ئامادەباشی و بەدائیلی عەمەلی و لە واقیعی ئەمڕۆی هەردوو لا (پارتی و یەکێتی)، دوور نەبوو زیانبەخش بێت.

لە هەموویشی باشتر - لەم حاڵەتە- کە ئەمریکا نە بەرنامەی هەیە بۆ کورد و نە هەڵوێستی ئیجابییە:

* کورد ناوەندی بڕیاری خۆی باشتر یەک خات.
* گرانی رۆڵ و حەجمی خۆی باش بنرخێنێت.
* هێشتا چارەسەری کێشەکە لای ئەمریکایە. ئەوەش ئەمریکایە. بێ دەنگی و پاڕانەوە و (حوبی) یەک لایەنە ئەوەی لێ کەوتەوە کە لە مەیدانە. ئەوەش لە مەیدانە بەرهەمی ئەوەیە کە تاکو ئێستا چاندراوە. کورد بێ ئیمکانیات نییە. بۆ ئەمەش کاتی ئەوە هاتووە، ئەگەر هەندێ درەنگیش نەبێت، ئەو ئیمکانیاتە تاکو بکرێت و بڕوات ئاشتییانە بە کار بهێنرێت، لەو باوەڕەدام کوردیش دەتوانێت ئەمریکا شپرزە کات.

یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی ئەوەندە ناهێنێت، خۆمانی پێ نیگەران بکەین، هەم لایەنەکانی نێو ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی پەسندیان کردووە بە ناوی کوردەوە و، هەم (هیچی وەهای) زۆر گرینگی تێدا نییە کە ببێتە مایەی ئەم خۆ شڵەژاندنە، بە دەر لە هەندێ پرەنسیپی گشتی و شیعارات.

ئەمجارەیان با کارەکان باشتر و توکمەتر بکرێت، نەگاتە رووداو و هەڵوێستی وەها ئەگەر خوانەخواستە قەوما، بیرکردنەوە و پیاچوونەوە وەکو جاران سوودی نەبێت. هەر بۆ ئەوەی هەڵوێستمان سەبارەت بە (یاسای بەڕێوەبردنی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) خراپ تەفسیر نەکرێت، بە باشی دەزانم هەندێ بە وردی و بە چاوی رەخنەوە تەماشایەکی دیکەی ئەو یاسایە بکەین، کە لەم رۆژانە دەبێتە مەیدانی ململانێ و تەفسیر و ئیجتیهادات، بەڵام ئەم جارەیان لە روانگەی ماف و بەرژەوەندی کوردەوە. ئەمەش بەشی دووەمی ئەم بابەتەمان دەبێت.

حوزەیرانی/٢٠٠٤

بەشی چوارەم

کورد و یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی

پێشەکی

لە ٢٠٠٤/٣/٨ یاسای بەڕێوەبردنی *ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی**. لە بەغدا بە فەرمی ڕاگەیەندرا. مادە و بڕگە پێوەندیدارەکان بە مافەکانی گەلی کوردمان لە ئاستی داخوازییەکانیدا نەبوون، ئەمەش بووە مایەی نیگەرانی و تاکو رادەیەکیش بێ ئومێدیی خەڵکی کوردستان و دۆستە بە سۆزەکانی. هەر ئەو کات یاساکە کەوتە بەر شەن و کەوی توێژێکی بەرچاو لە پسپۆڕان و یاساناسان و رووناکبیرانی هۆشیاری گەلەکەمان لە ناوەوە و لە دەرەوەی وڵات. بە وردی و بە مەوزووعییەت تیشکیان خستە سەر لایەنە لاوازەکانی ئەو یاسایە و پەڕاوێزکردنی کێشە و مافەکانی گەلەکەمان.

جاروبار هەندێ بەرپرس و ئەندامانی سەرکردایەتیی ئەم لایەن یان ئەوی تر، لە بۆنە جیاجیاکاندا، کەم یان زۆر، ئاماژەیان بەوە کرد کە: *(ئەم یاسایە هەموو داخوازییەکانی خەڵکی کوردستانی مسۆگەر نەکردووە و کەموکوڕی* هەیە. هەر *ئەوەندە کرا و. ئەم یاسایە کاتییە* لە کاتی داڕشتنی *دەستووری هەمیشەیی کەلێنەکانی پڕ دەکەینەوە. هتد)*. لە کاتی خۆیدا چاوێکمان بە یاساکەدا خشاند و چەند سەرەقەڵەمێکمان ئامادە کرد و نیازمان وابوو بڵاوی کەینەوە وەکو تێبینی و رایەک، بەڵام پاش پاساودانەوەی هەندێ لە ئەندامانی سەرکردایەتیی سیاسیی کورد، هەروەکو لە سەرەوەوە باسمان کرد، لەو باوەڕەدا بووین کە هەروەها دەبێت و کەموکوڕییەکان چارەسەر دەکرێن و بە باشمان **نەزانی** ئەو سەرەقەڵەمانە بڵاو بکەینەوە، بەڵام رەوتی رووداوەکان دید و بۆچوونی ناو بەرپرسانی کورد و

* بڕوانە دەقی کوردی و عەرەبی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ٧، ل٢٤٠و، پاشکۆی ژمارە ٨، ل٢٨٠.

جەختکردنیان لەسەر ئەوەی کە سوورن لەسەر ئەوەی کە دەبێت ئەم یاسایە لە دەستووری ئایندەی هەمیشەییی عێراق بچەسپێت. یان کورد ئامادە نییە لەو مافە کەمتر قبووڵ بکات کە *لەم یاسایەدا هاتووە*، (وەکو بڵێیت ئەم یاسایە زۆری هێناوە بۆ کورد)، وای کرد هەڵوەستەیەک بکەین و بگەڕێینەوە بۆ تێبینییەکانمان سەبارەت بە یاساکە.

ئەم گۆڕانکارییە، واتە: سۆزی سەرکردایەتیی سیاسیی کورد بۆ چارەسەرکردنی کەموکوڕییەکانی یاساکە و نەهێشتنی خاڵە لاوازەکانی، بۆ جەختکردن لەسەر تەسبیتکردنی ئەو مادە و بڕگانەی کە لەم یاسایەدا هاتوون و پێوەندییان هەیە بە کوردەوە لە دەستووری هەمیشەیی، پەندێکی کۆنی عەرەبی وەبیر هێنامەوە کە دەڵێت (راوینا الموت حتى يرضى بالسخونة)!

هەر ئەم گۆڕانکارییە وای لە بەندە و بگرە لە توێژێکی زۆر لە خەڵکی کوردستانیش کرد، کە جارێکی دیکەش بیر بکەنەوە لە ناوەڕۆکی ئەم یاسایە و بە مادە پێوەندیدارەکانیدا بچنەوە و، بخرێنە ڕوو، تاکو بزانین مادە و بڕگە پێوەندیدارەکان بە کێشە و مافی کوردەوە ئەوەندە دێن کە سەرکردایەتیی سیاسیی کورد وا پڕوپاگەندەی بۆ بکات و پێی لەسەر داگرێت.*

یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، کەوتە بەردەست و بڵاو کرایەوە، پاش زیاتر لە چوار مانگی گفتوگۆ و پێشکەشکردنی چەند پڕۆژەیەک، چ ئەوەی لە لایەن گرووپی کوردی خرایە روو، کە لە ئەسڵدا پڕۆژەی (پەرلەمانی کوردستان بوو)** یان ئەوەی لە لایەن کەسایەتیی عێراقی و لایەنەکانی دیکەی نێو (ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق) ئامادە کرابوو بەتایبەتی ئەوەی حزبی شیوعیی عێراقی یان ئەوەی (تەجەموعی دیموکراتیی سەربەخۆ) کە بە پڕۆژەی (د. عەدنان پاچەچی) ناوزەد کرا، بەپێی سەرچاوە و کەناڵەکانی راگەیاندن، دیارە هەر ئەم پڕۆژەیە، پاش هەندێ دەستکاری بووە وەرەقەی بنەڕەتی وتووێژی ئەم یاسایە.

* لێرەدا بەپێویستی دەزانم سەرنجی خوێنەرانی ئازیز راکێشم جارێکی دیکەش کە: رەچاوی ئەوە بکەن ئەم بابەتە پێش دامەزراندنی حکوومەتی کاتیی عێراق نووسراوە.

** بڕوانە دەقی پڕۆژەی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ١٩، ل٣٦٦ و ٢٠، ل٣٨٦.

چاودێرانی سیاسی ئاگەدار، پرۆژەکەی (پاچەچی)، بە پرۆژەی دەسەڵاتی مەدەنیی هاوپەیمان لە قەڵەم دەدەن، گوایە لە بنەڕەتدا ناوەڕۆکی پرۆژەیەکی دەزگا پێوەندیدارەکانی ئەمریکا بووە، کە پێش رزگارکردنی عێراق کۆمەڵێک لە پسپۆڕانی بواری یاسا، چ ئەمریکی و ئەوروپی و چ عێراقی، سەرقاڵی دانانی بنەمای یاسایەکی وەها بوون بۆ عێراقی ئایندە و، ناوەڕۆکی ئەوەی لێی دەرچوو کە بەڕێز پاچەچی بڵاوی کردەوە، وەکو لەسەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد.

چی و چۆن بێت، خەلفیەتی پرۆژە، یان، پرۆژەکان، لە پایتەختی عێراق (بەغدا) و لە رێوڕەسمێکی تایبەتی و بە ئامادەبوونی سەرۆکی ئیدارەی مەدەنیی هێزەکانی هاوپەیمان بەڕێز پۆل بریمەر و یاوەرانی، وەزیرەکانی حکوومەتی کاتی و ژمارەیەکی زۆر لە نوێنەرانی میدیای جیهانی و، پاش دوو رۆژ لە میعادی ئیعلانکردنی، رۆژی ٢٠٠٤/٣/٨ مەراسیمی ئیمزاکردنی ئەم یاسایە واتە: دەستووری کاتیی عێراقی راگەیەندرا. ئەگەرچی ئەم دەستوورە کاتییە بە (توافق) جاڕ درا، بەڵام برایانی عەرەبی شیعەی نێو ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات کە ژمارەیان ١٣ ئەندامە، ١٢یان هەڵوێستی خۆیان سەبارەت بە کەموکوڕییەکانی ئەو دەستوورە، پێش جاڕدانی بەڕەسمی و لە کۆڕێکی رۆژنامەگەریدا راگەیاند. ئەم هەڵوێستە بوو کە دوو رۆژ مەراسیمی ئیمزاکردن و راگەیاندنی ئەم دەستوورە کاتییەی دواخست. ژمارەیەکی دیکەی ئەندامانی ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق، لێرە و لەوێ گلەیی و گازندەیان هەبوو، بەڵام کار نەگەیشتە ئاستی هەڵوێستی رەسمی، هەندێکیشیان هەر رووکەشی و لەژێر لێوەوە بوو.

یاساکە برێتییە لە دیباجەیەک و ٦٢ مادە. دیباجەکەی کە بەشێکە لەم دەستوورە، داکۆکی لەسەر دەستکەوتەکانی ئازادیی گەلی عێراق دەکات، کە رژێمی گۆڕ بەگۆڕی سەدام لێی زەوت کردبوو و، رەتدانەوەی هەموو جۆرە توندوتیژییەکە، بە تایبەتی ئەوەی کە وەکو شێوە و شێوازی حوکمڕانی بە کار دەهێنرێت و، یاسا لە عێراقی ئایندە باڵادەست دەبێت و، لە چوارچێوەی میکانیزمێکی حوکمڕانی ئەوتۆ کە یەک لە ئامانجە سەرەکییەکانی: *سڕینەوەی ئاسەواری سیاسەت* و کردەوە *رەگەزپەرستی و تایفەگەرییەکان* بێت، *هەروەها* چارەسەرکردنی کێشە

هەنووکەییەکان و رێزگرتن لە یاساکانی نێودەوڵەتی و گەڕانەوەی عێراق بۆ پلە و پایگەی سروشتی خۆی، وەکو یەکێک لە وڵاتانی دامەزرێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان.

ئەو ٦٢ مادەیەی ئەم دەستوورە کاتییەی عێراق، دابەش کراوە بەسەر ٩ بەشدا بەم شێوەی خوارەوە:

١- بەشی یەکەم: پێکهاتووە لە (٩) مادە (١-٩) لە ژێر ناونیشانی پرەنسیپە بنەڕەتییەکان.

٢- بەشی دووەم: (١٤) مادەیە (١٠-٢٣) باسی مافە بنەڕەتییەکان دەکات.

٣- بەشی سێیەم: (٦) مادەیە (٢٤-٢٩) تایبەتە بە دەسەڵاتی حکوومەتی ئینتیقالی (حکوومەتی ئیتیحادیی ئینتیقالی).

٤- بەشی چوارەم: (٥) مادەیە (٣٠-٣٤) تایبەتە بە دەسەڵاتی یاسادانانی ئینتیقالی(کۆمەڵەی نیشتمانی).

٥- بەشی پێنجەم: (٨) مادەیە (٣٥-٤٢) تایبەتە بە دەسەڵاتی راپەڕاندن بەهەردوو باڵەکەیەوە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران و سەرۆکەکەی).

٦- بەشی شەشەم: (٥) مادەیە (٤٣-٤٧) باسی دەسەڵاتی دادوەری (ئیتیحادی) دەکات.

٧- بەشی حەوتەم: (٤) مادەیە (٤٨-٥١) تایبەتە بە پێکهاتە و دەسەڵاتی دادگای تایبەتمەند و هەیئاتی نیشتمانی.

٨- بەشی هەشتەم: (٧) مادەیە (٥٢-٥٨) و پێوەندیدارە بە هەرێمەکان و پارێزگاکان و شارەوانییەکان و هەیئەتە خۆجێییەکان.

٩- بەشی نۆیەم: (٤) مادەیە لە (٥٩-٦٢) تایبەتە بەدوای قۆناغی ئینتیقالی.

پێش ئەوەی بێینە سەر ناوەڕۆک و باسکردنی بەندە پێوەندیدارەکانی ئەم یاسایە بە کێشەی کورد و مافەکانی، پێویستە سەرنجی خوێنەرانی ئازیز راکێشین بۆ چەند خاڵێک:

١- ئەم (دەستوورە) کاتییە، لە کاتێکدا پێشنیاز کراوە و باسی لەسەر کراوە و بەم شێوەیە داڕشتراوە و دواتریش پەسند و ئیمزا کرا و جاڕ درا، وەکو ئەوەی لە

بەردەستدایە، عێراق داگیر کرابوو و، وەکو دەوڵەت و حکوومەت بە (قەوارە و بە ناوەڕۆک) نەمابوو، داگیرکەریش کە ئەمریکایە بە هاوپەیمانیەتیی بەریتانیا، گەورەترین و بە هێزترین دەوڵەتە لەم سەر زەمینە، بە دەر لە خواست و بڕیاری کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و *لە بن دروشمی رزگارکەر هاتە* ژوورەوە و، *بە داگیرکەر* خۆی *ساغ* کردەوە و بە بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی (١٤٨٣) لە ٢٠٠٣/٥/٢٢ وەکو و داگیرکەر حوکمی ئەم عێراقە دەکات.

٢- بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی ژمارە ١٤٨٣ لە ٢٠٠٣/٥/٢٢، بە *غیابی نوێنەری گەلانی عێراق* بوو، واتە بێ ئاگەداری و خواست و ئیرادەی خەڵکی عێراق بووە و، لەسەر پێشنیازی ئیسپانیا و بەریتانیا و ئیرلەندەی باکور و ئەمریکا بوو. جگە لە سووریا کە بە ئارەزووی خۆی لەو کۆبوونەوەیەدا ئامادە نەبوو، وەکو هەڵوێستێک، هەموو ئەندامانی دیکەی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لەسەری موافق بوون.

٣- ئەم (دەستوورە) ئەو کات ئیمزا کرا لە لایەن ئەندامانی ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق، کە بەڕێز *پۆل بریمەر، بەڕێوەبەری ئیدارەی مەدەنیی دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکا لە عێراق، پەسندی کرد*. بەڕێز بریمەر مافی ڤیتۆی هەیە لەسەر هەر وشە و زاراوە و دەقی بڕگە و مادەکانی ئەم یاسایە. بێ سەلماندن و رەزامەندی ناوبراو ئەم دەستوورە لە دایک نەدەبوو.

٤- ئەم دەستوورە کاتییە، پاش رەزامەندی ئیدارەی داگیرکەر لە لایەن ئەندامانی ئەنجوومەنی کاتی ئیمزا کرا، ئەم ئەنجوومەنەش دەستکردی، ئیرادە و ئیدارەی داگیرکەری ئەمریکایە، لە رووی رەوایەتی و نوێنەرایەتییان بۆ خەڵکی عێراق، لە زۆر لاوە و بۆ زۆربەیان، چ لە رووی یاسایی و چ لە رووی سیاسییەوە، جێگەی مشتومڕ و گومانە و، لەگەڵ بنەماکانی دیموکراسی ناگونجێ. بەتایبەتی بۆ یاسایەکی وەها کە لە پلەی دەستوور دایە.

مەبەست لەم خاڵە (خوانەخواستە)، کەمکردنەوە نییە لە پلە و پایەی زۆر لەو کەسایەتییانەی نێو ئەنجوومەن، بەڵکو جگە لەوەی کە ئەو بەڕێزانە بە بڕیاری ئیدارەی ئەمریکا لە بەغدا پەسند و دامەزران، ئەوەی ئێمە دەیخوێنینەوە و

دەیبینین و گوێبیستین لە خودی هەندێ لەو بەڕێزانە: *دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکی زۆر گوێ نادات بە را و پێشنیاز و بڕیارەکانیان*. بۆ نموونە دوای (قەباحەتی) بەندیخانەی (ئەبو غرێب) نە (ئەنجوومەن) و نە وەزیری ناوخۆ و نە وەزیری داد، بۆیان نەبوو بزانن چەند و کێ گیراوە و دەگیرێن. (هەر لەسەر زاری خۆیان لە چەند دیمانەیەکی راگەیاندندا) چەند جار هەردوو وەزیری ئاماژە پێکراو، داوایان لە دەسەڵاتی داگیرکەر کردبوو، تەنیا سەردانی (ئەبوغرێب) بکەن، بەڵام رێگەیان نەدابوون!

ئەنجوومەنی دەسەڵات بە دەیان بڕیاریان دابوو، (بریمەر) زۆری لێ پەسند نەکردبوو. تاکو ئێستا نە ئەنجوومەنی دەسەڵات و نە وەزیرە پێوەندیدارەکان، ئاگایان لە سەروەت و سامانی عێراق، بەتایبەتی (نەوت) و، مەلەفی ئەمنی نییە و، بۆیانیش نییە تەدەخل بکەن. تاکو ئێستا، موستەشارە ئەمریکی و ئینگلیزەکان راستەوخۆ وەزارەتەکان بەڕێوە دەبەن، وەزیرەکان زیاتر واجیهەن. ئەوە ماوەیەکە، ئیدارەی داگیرکەری ئەمریکی لە بەغدا، زانیارییەکی وەها بڵاو دەکاتەوە، کە پێش کۆتاییی حوزەیرانی ٢٠٠٤، هەندێ لە وەزارەتەکان تەسلیم بە عێراقییەکان دەکەنەوە و، تاکو ئێستا هەندێکیان لە رێورەسمێکی فەرمی تەسلیم کردوونەتەوە!

٥- ئەم دەستوورە لە سەرەتاوە پرۆژەیەکی ئەمریکی بوو، بە هاندانی ئەوان، هەروەکو لەسەرەوە ئاماژەمان بۆ کردووە، بەڕێز دکتۆر عەدنان پاچەچی، پاش هەندێ دەستکاریی رووکەشی و لەبەرکردنی کراسێکی زمانەوانی عەرەبی، پێشکەشی کرد. نەفەس و زاراوە و پرەنسیپی ئەمریکی و، لاوازی دەقەکانی لە رووی زمانەوانییەوە، هەندێ لایەنی ئەم خاڵەمان بۆ دەسەلمێنێت، زیاتر لەمەش چەسپاندنی ئەم دەستوورە کاتییە بەو شێوەیەی کە هاتووە، بە دەر *نەبوو لە رۆڵ و گوشاری دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکی*.

٦- چەند *لایەنەکانی عێراقی* لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق، مەبەستیان یاسایەکی وەها بوو، *زیاتر و بەلەزتر*، لایەنی داگیرکەری ئەمریکی بوو. بۆ ئیدارەی ئەمریکی دەبوایە بە هەر جۆرێک و نرخێک، لە کۆتاییی مانگی

حوزەیرانی ئەم ساڵ، بۆ میللەت و ناوەندەکانی بڕیاری ئەمریکی و، لە پێش چاوی هەموو جیهان، بە رەسمی، دەسەڵاتی ئیدارەی عێراق تەسلیم بە عێراقییەکان بکات. چونکە لە کۆتاییی مانگی حوزەیران و سەرەتای مانگی گەلاوێژی ئەم ساڵ، هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆمار لە ئەمریکا دەست پێ دەکرێت، بۆ بوش و ئیدارەکەی و گشت پرۆسەی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئەمریکا، داگیرکردنی عێراق و ئەمن و ئاسایش و رەوتی رووداوەکان و، شەڕ و پێکدادان لە نێوان هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی لە لایەکەوە و بەرهەڵستکارانیان: چ ئیرهابیەکانی (القاعیده) و کۆنە سەدامییەکان، چ ئەوانی دیکە، لە توێژە جیاجیاکانی خەڵکی عێراق و، تلانەوەی هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی لەو زەلکاوە، (هەروەکو چاودێرانی سیاسی و توێژێکی زۆری پایەبەرزی کاربەدەستانی ئەمریکی، لە نێو و لە دەرەوەی ئیدارەی بوش و حزبی کۆماری، ئاماژەی بۆ دەکەن)، *تەوەرێکی گرینگ و خاڵێکی گەرم و چارەنووسساز* دەبێت لەم هەڵبژاردنە، بەتایبەتی بۆ بوش. تەسلیمکردنی دەسەڵاتیش بۆ مەرام و لەبەر پرۆسەیەکی وەها، دەبێت لەسەر نەخشە و پیلان و خواستی ئیدارەی بوش بێت، نەخشە و خواستەکەشیان لە زۆر بەش و مادە و بڕگەکانی ئەم (یاسایە) بە زەقی بەدی دەکرێت. بۆیە مۆرکی پەلەکردنی ئیدارەی ئەمریکی لە دەرچوواندنی ئەم (دەستوورە) کاتییە، بە سەر و سیما و ناوەڕۆکی زۆر لە دەقەکانیەوە بەدی دەکرێت، چی لە شێوەی وەرگێڕانەوە بۆ سەر زمانی عەرەبی، یان لاوازی تێکستەکان و تیکرار و تێخزانی هەندێ بەند و پرەنسیپی بەسەرداچوو و، دوور لە کولتووری عێراق و ناوچەکەمان و، زەقتریش دەقەکانی (راگرتنی تەوازن)ـە، لە لایەن دەسەڵاتی خاوەن (ڤیتۆ)ی ئەمریکاوە، بە ئومێدی ئەوەی لایەنە پەیوەندیدارەکانی (ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات)، *هەر یەک و شتێکیان هەبێت بۆ خەڵکی خۆیان، با تەنیا دروشمیش بێت*، بێ ئەوەی مەودا بدات هیچ لایەک وەکو پێویست بگات بە مەبەستی خۆی. تەنیا سەرکەوتوو (کاکە بریمەر) و ئیدارەکەی بێت. بە واتەیەکی دیکە: بۆ ئەوەی بەڕێز (بریمەر) و تاقمەکەی بگەن بە مەرامی خۆیان، *هەرچی کەموکوڕی و کێشەی بنەڕەتی هەیە خرایە بن*

بەرەوەو، دوا خرا بۆ دوارۆژ وەکو ماکی ململانێ و دووبەرەکی لە نێوان هێزەکانی پێوەندیدار، ئەمەش یەک لە خەسڵەتە (نەجیب) و راست و دروستەکانی هەر هێزێکی داگیرکەر و خاوەن ئیمکانیات و دەسەڵاتە!، بەرامبەر ئەوانەی ژێردەستی خۆیان. بۆیە دەکرێت *بڵێین* ئەم *(دەستوورە) مافی هەموو لایەنەکانی عێراقی*، بە *(نەتەوایەتی و ئایینی و مەزهەبی)*وە، *زامن نەکردووە*، بەڵام *کەسیشی بێ بەش نەکردووە*.

٧– جاری یەکەمە لە مێژووی ئەم عێراقە داتاشراوە، کورد حزوورێک و رۆڵێکی بەرچاوی هەبێت لە دانانی یاسای بنەڕەتی وڵاتێک، کە بێ حەز و ئیرادەی خۆی، بەگەل و نیشتمانیەوە، ببێت بە پارچەیەکی. لەوەش گرینگتر، *ئەو حزوور و رۆڵە مێژووییە، لە مەوقیعی بێ هێزی و بێ سەنگی نەبوو*، بەڵکو لە ئەنجامی خەبات و بەرخودانێکی دوورودرێژ و خوێناوی و پڕ لە کارەسات و نەهامەتی و سەروەری و سەربەرزی تاکو رزگاریی ئەم عێراقە لە سەدامی خوێنڕێژ و، بەشداری لە پاراستن و چەسپاندنی ئەو دەستکەوتانە بوو. بە واتەیەکی تر: *حزوور و رۆڵی کورد لەم هاوکێشە، منەتێک نییە لایەنەکانی عێراقی غەیرە کورد و هاوپەیمانان لە ئیدارەی مەدەنیی عێراق پێی ببەخشن*. بەڵام ئەوەی تەسبیت کراوە وەکو ماف، بەرچاوکردنی هەموو کەموکوڕی و فرتوفێڵی داڕشتنەوەی مادە و بڕگەکانی پێوەندیدار، گشت خواست و بڕیار وئامانجەکانی کورد نییە لە چوارچێوەی ئەو (فیدراڵییەتەی) کە زۆربەی زۆری خەڵک و گشت هێزە سیاسییەکانی و، پەرلەمانی کوردستان بڕیاریان لەسەر دابوو، هەروەها لە ئاستی خواستی ئەو ١,٨ ملیۆن ئیمزایە نەبوو کە لە رێگەی لێژنەی (ریفراندۆمەوە) کۆ کرایەوە و درا بە ئیدارەی مەدەنی داگیرکەری ئەمریکا لە بەغدا و ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراقیش.

٨– پێش ئیمزاکردنی ئەم (دەستوورە) کاتییە و جاڕدانی، دەرفەت نەدرا بە خەڵکی عێراق و موئەسەساتی مەدەنی (ئەوەی مابوو یان دروست ببوون)و، رۆشنبیران و پسپۆڕانی بوارە جیاجیاکانی زانست، بۆ لێکوڵینەوە و تاوتوێکردن و باسکردنی وەکو پێویست دەرفەتیان نەدرابێ، ئەوەی زیاتر لێرەدا مەبەستە لایەنی کوردییە،

کە تاکو دەرچوواندنی ئەم دەستووره و بڵاوکردنەوەی پێش چەند رۆژێک لە ئیمزاکردنی بە رەسمی، لە رێگەی چەند کەناڵێکی عەرەبی راگەیاندنەوە، نە پەرلەمانی کوردستان کە بە (رەسمی) بەرپرسیارە لە بڕیاردان لەسەر کێشە چارەنووسسازەکانی کوردستان، بەپێی (بڕگە (٢)ی مادە (٥٦) یاسای ژمارە(١) ی ساڵی ١٩٩٢ یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان «پەرلەمان»)، نە سەرکردایەتی و کادیرانی پێشکەوتووی زۆر لە لایەنە سیاسییەکانی کوردستانیش، وەکو دەزگا و بزوێنەری سەنتەری بڕیار، ئاگایان نەبوو لە تەفاسیل و دەقە رەسمییەکانی ئەو پرۆژەیە لە دوا داڕشتنەوەیدا، هەروەکو ئاگەدارین. ئەگەر ئاگەداریش کرابن ئەوە تەنیا سەرەقەڵەم و پوختە و خاڵە سەرەکییەکانی قۆناغی دوا داڕشتنەوەی یاساکە بووە، هەروەکو ئیمزا و جاڕ درا. چونکە ئەگەر پێش *ئیمزا و جاڕدانی یاساکە پرۆژەکە بخرابایە بەردەمی پەرلەمانی کوردستان و سەرکردایەتی و کادیرانی لایەنە سیاسییەکان و پسپۆڕان و رۆشنبیرانی کوردستان و، دەرفەت بڕەخسایە، بە شێوەیەکی وەها کە هەموو لایەک بەو پرۆژەیەدا بچنەوە، ئەوە دوور نەبوو زۆر لەو کەموکوڕییانەی یاساکە هەر لەو کاتەدا چارەسەر بکرایە و، ئاستەنگ و کۆسپەکان روون و ئاشکراتر دەبوون بۆ خەڵکی کوردستان و، پشت ئەستوور بەو گوشارە، لایەنی کوردیش لە ئەنجوومەنی دەسەڵات دەیتوانی زیاتر پێ داگرێت و باشتریش موناوەرە بکات!*

رۆژی ٢٠٠٤/٣/١٠ لە رێگەی رۆژنامەی (خەبات)ی زمان حاڵی پارتییەوە، دەقی ئەم یاسایە بە عەرەبی و کوردی بەرچاو کەوت. واتە پاش دوو رۆژ لە ئیمزا و جاڕدانی!

ئەم جۆرە مامەڵەکردنە بۆ کێشەیەکی وەها چارەنووسساز تەجاوزە لەسەر دەزگا شەرعییەکانی کوردستان، کە هەمیشە لێپرسراوانی کورد جەختی لەسەر دەکەن و لە کاتی پێویستدا بە شان و باڵیدا هەڵدەدەن، هەروەها لاوازکردنی متمانەیە بە خودی ئەو دەزگایانە و لە دەستدانی مسداقیەتی ئەو لایەنانەیە لە نێو خودی ئەو دەزگا (رەسمی) و (حزبی)یانە و، بەرامبەر بە خەڵکی کوردستانیش،

هەروەها لای داوودەزگای داگیرکەری ئەمریکی و دۆستانی کورد و برایانی عەرەبی باڵادەستمانیش لە عێراق، *هەر بۆیە نیگەرانی و رەخنە یەکجار زۆرە و رێژەیەکی بەرچاوی جادەی کوردی تاکو رادەیەک تووشی نائومێدی و (احباط) بووە!*

٩- لە هەندێ مادە و بڕگەی پێوەندیدار بە کێشەی کورد وا دەردەکەوێت کە شاندی کورد لە لێژنەی بڕیاردان و داڕشتنەوەی یاساکەدا ئاگایان لە پرۆسەی داڕشتن و تۆمارکردنی یاساکە نەبووە وەکو یەک *(پاکێت)* و لە رووی یاسایی و زمانەوانییەوە زۆر شتیان بەسەردا تێپەڕ بووە. جا چ فەرز کرابێت یان لە بێ ئاگایی و دڵپاکی، لە خەتی سووریان داوە. ئەگەرچی ئەمە جاری یەکەم نییە شاندی کورد لەسەر ماسەی گفتوگۆ هەلی لە دەست دەچێت، یان بە باشی سوودی لێ وەرناگرێت، بەڵام هیچ کات وەکو ئەمجارەیان نەبووە!

(بە تایبەتی ئەگەر هاتوو تەرازووی هێز و رادەی هۆشیاریی خەڵکی کوردستان و ئەو توێژە زۆرەی کورد لە زانا و پسپۆڕانی و ئەو هەموو داوودەزگا زانستییانەی کە هەمانە و بارودۆخی جیهانی و پێگە و پایەی کورد لە هاوکێشەی عێراق و هاوپەیمانەکان)، بەراورد بکرێتەوە لەگەڵ هەڵەکانی پێشوو، با ئەم لاسەنگییە لە ژێر گوشاریش بێت و، با گوشارەکەش لایەنی ئەمریکی بێت، یان سەختی و ئاڵۆزیی بارودۆخەکە بێت.

١٠- گەرچی بەپێی خودی ئەم یاسایە باڵاترین یاسایە لە عێراق و دەکرێت پێناسە بکرێت وەکو دەستووری کاتی، بەڵام بەدەر لە بەشی یەکەم و دووەمی، لە واقیعدا زیاتر لە بەڵگەنامەیەکی لێک تێگەیشتن) (وثیقە التفاهم) دەچێت. هەروەکو یاساناسێک لە دەرفەتێکدا باسی کرد. لەو روانگەیەوە کە نە لایەنی ئەمریکی و نە ئەنجوومەنی حوکم بۆیان نییە یاسای باڵا (دەستوور) دەرچوێنن، چونکە بەدەر لە ویست و ئیرادەی خەڵکی عێراق حوکمڕانی دەکەن، وەکو یاساناسەکانیش دەڵێن (مابني على الباطل باطل). با ئەوەی ئامادەی کردووە و گوشاری بە کار هێناوە ئەمریکا و هاوپەیمانانیشی بن.

بۆ ساغکردنەوەی ئەو راستییانەی سەرەوە لێرەدا پێویستە ئەم پرسیارە بکەین:

چین ناوەڕۆکی ئەو مادە و بڕگانەی (پێوەندیدار بە کورد)ـەوە کە (مایەی مەترسی و نیگەرانین) لە یاسای (ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)؟

لە سەرەتا ئاماژەمان بە دیباجە و بەشەکانی یاساکە کرد، هەر یەک لەو بەشانە کەم یان زۆر بە گشتی و بەتایبەتی، پێوەندیی بە تاک و بە کۆمەڵی کوردەواری و هەرێمەکەی و داوودەزگاکانیەوە هەیە. جگە لەمەش، ئەم دەستوورە کاتییە لەسەرەوەی یاساکانی عێراق و هەرێمی کوردستانە و مولزیمە بۆ هەموو و، بنەمای دەستووری هەمیشەییی دوای قۆناغی ئینتیقالیشە. بۆیە مافێکی ڕەوای هەموو داوودەزگا و تاکێکی کوردە بە وردی و بە دیقەت مادە بە مادە و بڕگە بە بڕگە و بگرە زاراوەکانیش باش لە یەک بداتەوە و هەڵیسەنگێنێت، چونکە *ئەم دەستوورە بۆ تاک و بۆ کۆمەڵی کوردەواریمان چارەنووسسازە، نەک هەر بۆ ئەمڕۆ، بەڵکو بۆ ئایندەشی، چ وەکو (عێراقییەک) یان وەکو کوردێک، یان هەر چی نەبێت دیکۆمێنتێکە بۆ دواڕۆژ!*

ئەمەی لێرەدا باسی لێوە دەکەین خوێندنەوەی دەقەکانی ئەم یاسایەیە وەکو هاتووە و، ڕایەک سەبارەت بە ناوەڕۆکی هەندێ لەو دەقانە و چی ئیجتهاد و پێشبینی ئەوتۆی تێدا نییە ئەگەر بە دەگمەن شتی وەهاش بەدی کرا، ئەوە ئەو قاعیدەیەی بە سەردا پیادە دەکرێت کە دەڵێت: ئەگەر باش و دروست بوو، ئەوە دوو ئەجرە، ئەگەر واش نەبوو ئەوە یەک! (سبحان من لا ینسی ولا یخطئ).

لەم بەشەدا هەوڵ دەدەین تیشک بخەینە سەر:

* پێگە و مافی کورد لە دەسەڵاتی (یاسادانان) و، (کارگێڕی- بە هەردوو باڵەکەیەوە) ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران.
* ڕاگوێزان و تەعریب و گەڕانەوەی قەوارەی ئیداری شار و شارۆچکەکانی کوردستان بۆ سنووری جوگرافی و نەتەوایەتی و ئیداری هەرێمی کوردستان.
* چارەنووسی کەرکووک.
* بەرەسمی ناسینی زمانی کوردی لە تەک زمانی عەرەبی لە عێراق.
* دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادی و هەرێمی کوردستان.

* سەروەت و سامانی کوردستان.

وەکو پسپۆڕان و یاساناسان پێناسەی دەکەن، بە کورتی و بە کوردی دەستوور بالاترین یاسایە بۆ هەر وڵاتێک، بۆیە زۆر جار بە یاسای: (بنەڕەتی)، (دایک)، یان (یاسای یاسایان) دەژمێردرێت. واتە لە هەر وڵاتێک نابێت ناوەڕۆکی هیچ یاسایەک یان بڕیار و دەقێکی یاسایی دیکە لە ناوەڕۆکی (دەستوور) دەرچێت. هەر لەم ڕوانگەیەوە (یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) ئەهمیەت و پایەبەرزی و گرینگی خۆی هەیە، جگە لە ناوەڕۆک. بڕوانە مادە (٣)ی ئەم یاسایە (ان هذا القانون یعد القانون الأعلى للبلاد ویکون ملزما في انحاء العراق کافة وبدون استثناء. الی آخر المادة).

بۆ گەلی کورد، بە تایبەتی: عیبرەت *لە پرەنسیپەکانی نێو دەقی مادە و بڕگەکان نییە، بەقەد چۆنیەتی داڕشتنی ماف و پرەنسیپەکان و میکانیزمی جێبەجێکردنی و لە هەمووشی گرینگتر لە نێو دەستووردا، بۆ ئێمەی کورد جگە لەوانە: دەسەڵات لە کوێ کۆ دەبێتەوە؟ کاریگەریمان لەسەر چارەنووسی بڕیاردان و زەمانات چییە!*

ئەم دەستوورە کاتییە، (جگە لە پرەنسیپ و مافە بنەڕەتییەکان، کە کەم یان زۆر ناوەڕۆکی لە دەستوورەکانی وڵاتانی دیکەی سەر ئەم زەمینە و بگرە لە دەستوورەکانی عێراقی پێشووش دەچێت) و، بەدەر لە پرەنسیپە ئەساسییەکان و هەندێ لایەنی ماف و دەزگاکان بە گشتی، ئەوەی ماوەتەوە وەکو بڵێیت (چێشتی مجێورە) و دوورە لە هەیکەلییەت و ناوەڕۆک و داڕشتنەوەی (دەستوور)، لەگەڵ ئەوەشدا وا پێناسە کراوە وەکو بالاترین یاسا هەر چۆن باسمان کرد، بۆ قۆناغی ئینتیقالی و، بەو شێوەیەش کاری پێ دەکرێت.

بەپێی ئەم (دەستوورە)، دەسەڵات (ترکیز) کراوە لە (کۆمەڵەی نیشتمانی ئینتیقالی. وەکو دەزگای یاسادانان. هەندێکیش لە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) + (ئەنجوومەنی وەزیران) واتە (دەسەڵاتی کارگێڕی بە هەردوو باڵەکەیەوە). دەسەڵاتی دادوەریش جیا کراوەتەوە و، بایەخێکی زۆریشی پێ دراوە ئەمەش لە دەقی مادە پێوەندیدارەکاندا بەدی دەکرێت جیا لەوەش، لە چەند بوارێکدا (دەسەڵات) دراوە بە دەزگاکانی هەرێمی کوردستان و پارێزگا و شارەوانییەکانیش.

ئەم (دەستووره) كاتییه لە رووی زمانەوانی و داڕشتنی دەقی یاسایی و تیكرار، شارەزایانی ئەو بوارانە دەڵێن لاوازی و كەموكوڕی زۆری پێوە دیارە، ئەمەش پسپۆڕانی ئەو مەیدانانە كارامە و شارەزاترن، دەكرێت ئەوان پتر لێكۆڵینەوە و باسی بكەن، ئەوەی بۆ ئێمە گرینگە، لێرەدا و لەم دەرفەتەدا ماف و رۆڵی كورد و سنووری دەسەلاتیەتی... هتد.

یەكەم

دەسەلاتی یاسادانانی (ئیتیحادی)

١- بەپێی مادە (٣٠) بڕگە (أ): (دەوڵەتی عێراق لە قۆناغی ئینتیقالیدا دەسەلاتێكی یاسادانانی دەبێت بە ناوی كۆمەڵەی نیشتمانی كە وەزیفە سەرەكییەكەی دانانی یاسا و چاودێریی دەسەلاتی تەنفیزییە.) دەقە عەرەبییەكەی:(يكون لدولة العراق خلال المرحلة الإنتقالية سلطة تشريعية تعرف بإسم الجمعية الوطنية ومهمتها الرئيسية هي تشريع القوانين والرقابة على عمل السلطة التنفيذية.)

٢-لە مادە (٣١) بڕگە (أ) دا هاتووە (كۆمەڵەی نیشتمانی لە (٢٧٥) ئەندام پێك دێت). دەقە عەرەبییەكەی: (تتألف الجمعية الوطنية من ٢٧٥ عضوا".).

٣-بەپێی مادە (٣٢) بڕگە (ب) كۆمەڵەی نیشتمانی سەرۆك و دوو جێگر هەڵدەبژێرێ.

٤- بەپێی مادە (٣٣) بڕگە (أ):(. هەموو بڕیارەكانی كۆمەڵەی نیشتمانی بە زۆرینەی سادە وەردەگیرێن مەگەر دەقی ئەم یاسایە بەم شێوە نەبێ.) عەرەبییەكەی (وتتخذ القرارات في الجمعية الوطنية بالاغلبية البسيطة إلاّ اذا نص هذا القانون على غير ذلك.)

٥- لە مادەی (٣٦) بڕگە (أ)دا هاتووە:

(أ- كۆمەڵەی نیشتمانی سەرۆكی دەوڵەت و دوو جێگر كە ئەنجوومەنی سەرۆكایەتی پێك دێن، هەڵدەبژێرێ، كە وەزیفەكەی نوێنەرایەتیی سەروەریی عێراق و سەرپەرشتیی كاروباری گشتیی وڵاتە، ئەنجوومەنی سەرۆكایەتی بە یەك لیست و بە زۆربەی دوو لەسەر سێی دەنگەكان هەڵدەبژێردرێ.

ئەنجوومەنی نیشتمانی بۆی هەیە هەر ئەندامێك لە ئەندامەكانی سەرۆكایەتیی دەوڵەت ناچار بكات بە زۆرینەی سێ لەسەر چواری دەنگەكان دەست لە كار بكێشێتەوە لەبەر بێ توانایی یا چەوت و چەوێڵی.

له حاڵەتی پەیدابوونی (شاغر) له دەستەی سەرۆکایەتیدا ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی بە ڕێژەی دوو لەسەر سێی ئەندامەکان جێگرەوەیەک هەڵدەبژێرن بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە.)

دەقە عەرەبییەکەی: تنتخب الجمعية الوطنية رئيسا للدولة ونائبين له يشكلون مجلس الرئاسة التي تكون وظيفتها تمثيل سيادة العراق والاشراف على شؤون البلاد العليا. يتم انتخاب مجلس الرئاسة بقائمة واحدة وبأغلبية ثلثي اصوات الاعضاء. وللجمعية الوطنية صلاحية اقالة أي عضو من اعضاء مجلس الرئاسة بأغلبية ثلاثة ارباع اصوات اعضائها لعدم الكفاءة او النزاهة. وفي حالة وجود شاغر في الرئاسة تنتخب الجمعية الوطنية بثلثي اعضائها بديلا له لملئ هذا الشاغر.)

٦- بەپێی مادە (٣٧):

(٣٧- ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی دەتوانێت هەر بڕیارێک کە کۆمەڵەی نیشتمانی دەری دەکات رابگرێت، ئەمەش لە ماوەی پازدە ڕۆژ، لەو مێژووەی کە سەرۆکی کۆمەڵەی نیشتمانی ئەو بڕیارە بە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی رادەگەیەنێ، لە کاتی راگرتنەکەدا، بڕیارەکە بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی دەگەڕێتەوە و کۆمەڵە دەتوانێ لە ماوەی (٣٠) سی ڕۆژدا جارێکی دیکە بڕیارەکە بە دوو لەسەر سێی دەنگەکان پەسند بکات، کە ئەمجارەیان قابیلی راگرتن نییە.)

دەقە عەرەبییەکە: يمكن لمجلس الرئاسة نقض أي تشريع تصدره الجمعية الوطنية. على ان يتم ذلك خلال خمسة عشر يوما من تأريخ ابلاغ مجلس الرئاسة من قبل رئيس الجمعية باقرار ذلك التشريع. وفي حالة النقض يعاد التشريع الى الجمعية الوطنية التي لها ان تقر التشريع مجدداً بأغلبية الثلثين غير قابلة للنقض خلال مدة لا تتجاوز ثلاثين يوما.

واتە:

ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی دەتوانێت هەر یاسا و بڕیارێک کە کۆمەڵەی نیشتمانی دەری دەکات رابگرێت. بە مەرجێک:

* لە ماوەی ١٥ ڕۆژدا لە ڕۆژی راگەیاندنی بە (سەرۆکایەتی) و هەر لە کاتی

راگرتنەکەدا ئەو یاسایە، یان ئەو بڕیارە بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی دەگەڕێنێتەوە. کۆمەڵەی نیشتمانی ئەم جارەیان، لە ماوەی (٣٠) ڕۆژدا دەتوانێ (جارێکی دیکە بە دوو لەسەر سێی دەنگەکان بڕیاری لەسەر بدات، کە ئەم جارەیان قابیلی (راگرتن نییە) لە لایەن ئەنجوومەنی سەرۆکایەتییەوە. واتە (مافی ڤیتۆ)ی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی نامێنێت واتە: *دەسەڵاتی کۆتایی و یەکلاکەرەوە (حاسم) لای (کۆمەڵەی نیشتمانی)یە.*

* بۆ دەستنیشانکردنی سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران ئەگەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی پێک بێن یان نەیەن بە تێکڕای دەنگ لەسەر کەسایەتییەک، ئەوە *بڕیاری کۆتایی لای (کۆمەڵەی نیشتمانی)یە*. ئەگەر (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) پێک هاتن ئەو کات (کۆمەڵەی نیشتمانی) بە زۆرینەی ڕەها (الاكثريه المطلقه = نیوەی ئەندامانی کۆمەڵە + ١) بڕیاری خۆی دەدات بە پەسندکردنی پێشنیازەکەی (ئەنجوومەن) یان ڕەتکردنەوەی. ئەگەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی پێک نەیەن لەسەر شەخسی سەرۆک وەزیران، یان ژمارەی کابینەکەی یان لەسەر شەخسی وەزیرەکان بۆ نموونە، ئەوە دیسان *بڕیاری کۆتایی لای (کۆمەڵەی نیشتمانی)یە، تەنیا جیاوازی ئەمجارەیان وەلاوەنانی هەڵوێست و دەسەڵاتی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) و، هەروەها ڕێژەی دەنگەکانی (کۆمەڵە)یە، کە ئەو کات دەبێت (٣/٢)ی کۆی گشتیی ئەندامانی بێت کە = بە (١٨٣) دەنگ.*
* دیارە لە خودی ناوەڕۆکی ئەم مادە و دەق و مادەکانی دیکەی ئەم (دەستوورە کاتییە) *هەموو دەسەڵاتەکان کۆکراوەتەوە لای (کۆمەڵەی نیشتمانی)* ئیتر چی بە قۆناغێک بێت، یان بە دوو قۆناغ، واتە (حەسم) لای ئەم کۆمەڵەیە، (حەسم)یش بە دەنگدانە و، دەنگدانیش بریتییە لە زۆرینە و کەمینە و، بە هیچ شێوەیەک لە شێوەکانیش دەنگدان (ڕێژەی دەنگەکانی) گرووپی کوردی ڕۆڵی (حاسم)ی نییە و کێشەکەش لێرەدایە.

چۆن حاسم نییە؟

وەکو باسمان کرد ژمارەی ئەندامانی (کۆمەڵەی نیشتمانی (٢٧٥) کەسە. ژمارەی کورد لەم کۆمەڵەیە لە چوارچێوەی ئەم (٣) ئەگەرە دەبێت:

ئەگەری یەکەم: ئەگەر هاتوو ڕێژەی کورد وەکو ژمارەیان لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیدا کە(٥) کەسن لە کۆی گشتی(٢٥) کەس واتە ٢٠٪. بەم پێیە ژمارەی کورد لە (٥٥) ئەندام تێ ناپەڕێت.

ئەگەری دووەم: وەکو کورد پێش ئێستا داوای کردووە واتە ڕێژەکەی (٢٥٪) بێ، ئەوە (٦٩) ئەندام دەبێت.

ئەگەری سێیەم: لەسەر ئەساسی پارێزگا بێت ئەوە دوور نییە ژمارەی کورد هەر لە چوارچێوەی ئەو دوو ژمارەیە بخولێتەوە، ئەگەر کەمتریش نەبێت.

لە هەرسێ حاڵەتدا بەرامبەر بە زۆرینەی برای عەرەبی باڵادەستمان و نوێنەرانی دیکەی غەیرە کورد گرووپی کوردی کاریگەرییەکی ئەوتۆی نابێت لە پرۆسەی دەنگدان. بە هەموو ڕێژە یاساییەکانی دەنگدان، لە کۆمەڵەی نیشتمانی، چونکە هەر یاسایەک یان بڕیارێک ئەگەر ڕێژەی دەنگی بۆ تەحدید نەکرابێت بە دەق، ئەوە بە زۆرینەی سادە دەبێت (الاکثریه البسیطه)، لە حاڵەتی وەهاشدا بۆ بڕیاردان لەسەر هەر یاسایەک لە دانیشتنێکی یاساییدا گرووپی کورد بە لای کەمەوە پێویستی بە (٦٩) دەنگی دیکە هەیە، لە کۆی گشتیی نیوەی ئەندامانی (کۆمەڵە+١). واتە دەنگی گرووپی کوردی هیچ مەوقیعێکی چارەنووسسازی تێدا ڕەچاو ناکرێت (خۆی بە خۆی)، چونکە بۆ ڕێژەی زۆرینەی ڕەها (الاکثریه المطلقه) لای کەمەوە ١٣٨ و، بۆ ڕێژەی (٣/٢)ی کۆی گشتیی ئەندامان(١٨٣) و بۆ (٤/٣)ی کۆی گشتیی ئەندامان ٢٠٦ دەنگ پێویستن. لێرەدا دەردەکەوێت لە هەر ئەگەرێک لەم ئەگەرانە گرووپی کوردی ناتوانێت هیچ یاسا، یان بڕیارێک دەربکات، یان ڕاگرێت، ئەگەر ئەو جۆرە زۆرینەی لە پشت نەبێت. بە واتەیەکی دیکە ژمارەی ئەندامانی بلۆکی کوردی لە کۆمەڵەی نیشتمانی ڕۆڵێکی ئەوتۆی کاریگەریان نابێت لەسەر چارەنووسی یاسا و بڕیارەکانی کۆمەڵە، بێ پشتیوانی لایەنی زۆرینەی عەرەب و ئەندامانی دیکەی غەیرە کورد، یان لە هەر پرۆسەیەکی دەنگدان ئەگەر هاتوو (بە گشتی) زۆرینەی بلۆکی عەرەبی باڵادەست سوور بێت لەسەری.

٧- ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی (کۆمەڵە) لە (٣) کەس پێک دێت وەکو لەسەرەوە باسمان کرد. یاساکە شێوەی هەڵبژاردنی و دەسەڵاتەکانی دیاری کردووە. لەم

یاسادا بە هیچ جۆرێک باسی نوێنەر، یان ڕێژەی (کورد)ی تێدا نەکراوە. واتە لە ڕووی یاسایی و دەستوورییەوە کۆمەڵەی نیشتمانی کە لە نێوان خۆیاندا ئەو (٣) کەسە بە یەک لیست هەڵدەبژێرن مەرج نییە (کوردی) تێدا هەبێت، (ئەگەر لە دەرەوەی ئەم دەستوورە یان لە پاشکۆکەی ئاماژەی بۆ نەکرێت)، ئەگەر هەبێتیش ئەوە ئەو (کوردە) لەم دەزگایە مۆرکی نەتەوایەتی پێوە نییە و لەبەرئەوە هەڵنابژێردرێ، چونکە (کوردە)، چونکە دەقە یاساییەکەی مولزەم و ڕەها نییە کە دەبێت نوێنەری گەلی کورد لەوێ هەبێت، دەکرێت نەبێتیش، *لێرەدا مەبەست لە پشت ڕاستی و ڕەهایی* پێگە و ڕۆڵی گرووپی کوردییە بۆ زامنکردنی مافەکانی کورد، کە خۆی بە تەنیا هیچی پێ ناکرێت وەکو نوێنەرایەتیی میللەتی کورد لە نێو زۆرینەیەکی وەها (ڕەها)دا، کە مۆرکی نەتەوایەتیی پێوە نییە هەر هەمان شت سەبارەت بە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی= مجلس رئاسه الدوله)یش لەوێشدا پۆستێکی نەتەوایەتی بۆ (کورد) تەرخان نەکراوە بە دەق.

٨- دامەزراندن و دەسەڵات و لابردنی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) بەدەستی کۆمەڵەی نیشتمانییە. بڕیارەکانی (ئەنجوومەن) بە کۆی دەنگە واتە بە(تەوافق)ـە، بەڵام هەر کات پێک نەهاتن کێشەکە دەگەڕێتەوە بۆ (کۆمەڵەی نیشتمانی)، لەوێش وەکو باسمان کرد کورد دەسەڵاتی سنووردار کراوە بە ژمارە و، چی دەقێکیش نییە وەکو (گەرەنتی- ضمان) مافی کورد، یان هەڵوێستی کورد بپارێزێت لە پرۆسەی (دەنگدان)، جگە لەو پرەنسیپ و مافانەی کە لە خودی (دەستوورەکە)دا ئاماژەی بۆ کراوە، بۆیە ئیعتراز و ڕاگرتنی هەر یاسا و بڕیارێک لە لایەن نوێنەری کوردەوە لە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی)، ئەگەر هەبێت، زیاتر (شکلیە) و، لە واقیعدا ناتوانێت هیچی وەها بگۆڕێت. هەبوونی کورد لەم ئەنجوومەنە جگە لە لایەنی مەعنەوی بەشداربوون، *لە واقیعی عەمەلیدا* گەرەنتی نییە وەکو زۆر کەس *بەو شێوەیە باسی دەکات یان لێی تێ* گەیشتووە و، هەوڵیش دەدرێت لە ناو خەڵکی کوردستاندا بۆچوونی وەها بچەسپێت!، ئەمەش ڕاست و ڕەوا نییە.

پوختەکەی

لە پوختەی ناوەڕۆکی دەقی هەندێ لەو مادە و بڕگانە کە پێوەندییان بە خاڵی سەرەوە هەیە سەبارەت بە کورد و بەشی دەزگای یاسادانان و هەردوو باڵەکەی (کارگێڕی)، دەردەکەوێت:

١– بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی: یاساکە بە هیچ شێوەیەک باسی ژمارە، یان ڕێژەی نەتەوایەتیی کوردی تێدا نییە. بە واتەیەکی دیکە لەو (٢٧٥) ئەندامەی کۆمەڵەی نیشتمانی ئاماژە نەکراوە دەبێت چەندی کورد بن، یان باسی چۆنیەتی پێکهاتەی سەرۆکایەتی ئەم دەزگایە نەکراوە، کە ژمارە و پلەی کورد چەند و چۆن دەبێت. وەکو پرەنسیپ دەقەکان بە (ڕەها)یی هاتووە. واتە کورد وەکو هەر هاووڵاتییەکی دیکەی عێراق حزووری دەبێت لەو دەزگایە نەک لەسەر بنەمای نەتەوایەتی، (تەنانەت ئاماژەش نەکراوە بە زاراوە داتاشراوەکەی (جوگرافی و مێژوویی وەکو پەردە پۆشێکی فیدراڵییەتی پارێزگاکان). واتە لە کۆمەڵەی نیشتمانی وەکو تەنیا دەزگای یاسادانانی عێراقی (ئیتیحادی)، حزووری کورد چ مۆرکێکی نەتەوایەتیی پێوە دیار نییە، ئەمەش دوورە لە واقیع و داخوازی ئەو فیدراڵییەتەی کە کورد داوای کرد و لە پێناویدا خوێن و فرمێسکی ڕشت.

٢– لەم دەزگایەدا ژمارەی کورد کەمینە دەبێت و هیچ (گەرەنتی– ضمان)ێکی یاسایی نییە، مافەکانی کورد لە هەڵوێست و بڕیاری زۆرینە بپارێزێت، بۆیە کێشەکانمان دەکەونە ژێر ڕەحمەتی زۆرینەی غەیرە کوردی نێو کۆمەڵەی نیشتمانی.

٣– لە دەسەڵاتی کارگێڕی بە هەردوو باڵەکەیەوە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) و (سەرۆک وەزیران و ئەنجوومەنی وەزیران) کە ئەمەی دووەمیان دەسەڵاتێکی یەکجار فراوان و گرینگی هەیە،(بڕوانە مادە ٢٥ی ئەم دەستوورە)، هەمان شت دووپات دەبێتەوە کە لە خاڵی (١)ی سەرەوەدا باسمان کرد.

باشە ئەگەر ئەو (فیدراڵییەت)ـە کە لەسەر ئەساسی (جوگرافی و مێژووی)ی دیاری کراوە لەم (دەستوورە کاتییە)دا، ماناکەی (فیدراڵییەتی جوگرافی نەتەوایەتییە)، هەروەکو هەندێ لە بەرپرسانی کورد باسی لێوە دەکەن، یان

ڕوونتر بەپێچەوانەی مادە چواری (ئەم دەستوورە) وەکو پێناسەی ڕژێمی دەسەڵاتی ئایندەی عێراق:

المادة الرابعة: النظام في العراق جمهوري اتحادي (فيدرالي)*، ديمقراطي، تعددي ويجري تقاسم السلطات فيه بين الحكومة الاتحادية والحكومات الاقليمية والمحافظات والبلديات والادارات المحلية. ويقوم النظام الاتحادي على أساس الحقائق الجغرافية والتاريخية والفصل بين السلطات *وليس على أساس الاصل او العرق او الاثنية او القومية او المذهب.*

دەڵێین باشە ئەگەر یەکەیەکی (جوگرافی و مێژوویی) لە نەژاد و ڕەگەز و ڕەسەنی و نەتەوایەتی و مەزهەب ڕووت کەیتەوە تۆ بڵێیت چی تری تێدا بمێنێتەوە!، لە غەیری یەکەیەکی فەردی (هاووڵاتی) ئیداری! واتە پارێزگا!. ئەی کوا مۆرکی نەتەوایەتیمان و بەش و ڕێژە و زەماناتی کورد! دەقەکانی ئەم بابەتە کە لەم (دەستوورە) دا چەسپ کراوە و، حزووری کورد لەم دەزگایانە، جگە لە مافی هاووڵاتی و لەسەر ئەساسی (پارێزگا) چی تر نییە. ئەوەی سەرنج ڕادەکێشێت ئەو یەکە فیدراڵییەتە، یان فیدراڵییەتەکان کە بڕیارە دروست بکرێن، لەسەر ئەساسی (الحقائق الجغرافية والتاريخية والفصل بين السلطات وليس على أساس الاصل او العرق او الاثنية او القومية او المذهب.الخ. مادة «٤»)، باسی ئاینی تێدا نییە لە یاساکە لەو مادەیە بۆ دامەزراندنی یەکەیەکی فیدراڵی جیاوازیی (ئاین)ی ئیستیسنا نەکردووە، کەچی ڕەگەز و نەتەوە.هتد، ئیستیسنا کراوە و نابێت یەکەیەکی فیدراڵی لەسەر ئەو بنەما، یان ئەو بنەمایانە دامەزرێت! واتە دەکرێت فیدراڵییەت لەسەر بنەمای (ئاین) دابمەزرێت. بۆ نموونە وەکو تیۆری برا مەسیحییەکانی عێراق یان کەسانێکی دیکەی غەیرە (ئیسلام) لە عێراق بۆیان هەیە داخوازیی فیدراڵییەت بکەن بەپێی جیاوازیی

* لە کاتێکدا یاساکە لەم ماددەیە بەو شێوەیە پێناسەی ڕژێمی عێراق دەکات، کەچی خودی ناوی یاساکە بە یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی تەسبیت کراوە، نەک (دەوڵەتی ئیتیحادی یان فیدراڵیی عێراق)، هەروەها تاکو ئێستاش بە ڕەسمی عێراق بە (جمهوریە العراق) ماوەتەوە لە ناوەوە و لە دەرەوەیش، نووسراو دروشمە ڕەسمییەکان بەو شێوەیەیە، ئەمەش دژی خودی پێناسەی عێراقە، کە لەم دەستوورە کاتییە هاتووە!

(ئاین)، بەڵام کورد بۆی نییە فیدراڵییەتەکەی لەسەر بنەمای رەگەز، یان نەتەوە دامەزرێنێت، یان فیدراڵییەت نابێت لەسەر ئەساسی (مەزهەب) دروست بکرێت!

جارێکی دیکەش دەڵێین ئێمە لێرەدا دەقەکان دەخوێنینەوە. دەقەکانیش (رەها)نە، کەسیش دڵ و دەروونی موشەڕیع ناخوێنێتەوە. سیاسەت بەنییەت نییە. ململانێیەکە و پیادەکردنی ئەنجامەکانی هەر لەسەر ئەو دەقانە دەبێت. وەکو دەڵێن: (شەیتان لە تەفاصیل دایە). *تەهمیش و لاوازکردنی دەسەڵاتی کورد، یان ئیحتواکردنی کێشەکەی وەکو خاک و، وەکو گەل هەر یەکە*، چ بە زۆر و زەبری چەکی کیمیاوی و کۆمەڵکوژی و، چ لە گەمەیەکی دیموکراسیدا، کە تێدا کورد کەمینەیە و هەر لە سەرەتاوەش دەزانێت دەیدۆڕێنێت، جگە لە دەقی گومان لێکراو و بۆسەئاسا!

دەقەکانی مادە و برگە پێوەندیدارەکان روونن، هەروەکو لەسەرەوە ئاماژەمان پێ کردووە، لەگەڵ ئەوەش لە راگەیاندنی زۆربەی لایەنە کوردییەکان و لە زۆربەی کۆڕ و کۆبوونەوە رەسمییەکاندا، راستییەکان وەکو هەیە ناخرێنە روو، یان بە رستەیەکی وەکو: *(ئەگەرچی هەندێ کەموکوڕی رەچاو دەکرێت لەم یاسایە). (هەموو شت بە دڵی کورد نەبوو). (ئەم دەستوورە بۆ قۆناغی ئینتیقالییە). (هەر ئەوەندەمان پێ کرا)*. هتد. کێشەکە پەردە پۆش دەکرێت.

باشە:

کێ ئیجباری کورد دەکات یاسایەک پەسند کات، کە هەر لە سەرەتاوە باش دەزانێت لە کێشە چارەنووسسازەکان و دروستکردنی *بڕیار پاشکۆیە و هیچی پێ حەسم ناکرێت و، وەکو کەمینە لە پرۆسەیەکی (دیموکراسی)دا* دەیدۆڕێنێت. ئەمە وەکو بڵێیت فێڵکردنە لە خۆ.

ئەگەر پیاوەتییە ئەم (پیاوەتییە) هیچی وەهای پێوە نایەت، جگە لە سەرئێشە بۆ بڕیاردەری کورد و دوورخستنەوەی جەماوەری کوردستان لە پێچ و پەنای کێشەکەی و، تەهمیشکردنی رۆڵی ئەم جەماوەرە لە دوا بڕیاری چارەنووسی خۆیدا.

ئەگەر مروونەت و شەفافییەتە بۆ دەبێ کورد هەمیشە کێشەی خۆی بکاتە قۆچی قوربانی بۆ خەڵکی دیکە! ئەگەر فەرز کراوە بۆ قبووڵ بکرێت! کە قبووڵ نەکردنیش مەرج نییە بە شەڕ و دوژمنایەتیکردنی ئەمریکا بێت!

دووەم

تەعریب و راگوێزان و گەڕانەوەی تەواوی ئیدارەی شار و شارۆچکەکانی کوردستان بۆ دۆخی جارانی کۆنی خۆی و، چارەنووسیان بەپێی بەندەکانی ئەم یاسایە.

بەپێی ئەم دەستوورە کاتییە دەکرێت بڵێین:

ئەم کێشەیە بە (٣) قۆناغی سەرەکی ئەنجام دەدرێت هەروەکو لە مادە (٥٨) دا هاتووە:

٥٨-أ-: (حکوومەتی ئینتیقالی عێراق و بەتایبەت دەستەی باڵای چارەسەرکردنی کێشەکانی موڵکایەتیی زەویوزار و هەر لایەنێکی دیکەی پێوەندیدار بە پەلە ئیجرائی پێویست دەکەن بۆ هەڵگرتنی ئەو زوڵمەی بەهۆی کردەوەکانی رێژیمی پێشوو رووی داوە و بووەتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای چەند ناوچەیەکی دیاریکراو (لە نێویاندا کەرکووک) لە رێی گواستنەوە و نەفیکردنی خەڵکانێک لە شوێنی نیشتەجێ بوونیان و، لە رێی راگواستنی زۆرەملێ لە ناوچەکە و دەرەوەیدا و نیشتەجێکردنی خەڵکانی غەریب و غەوارە بە ناوچەکە و، بێبەشکردنی دانیشتوان لە کارکردن و هەروەها لە رێی (تصحیح القومیە)وە.

بۆ چارەسەری ئەم زوڵمە پێویستە حکوومەتی ئینتیقالی ئەم هەنگاوانەی خوارەوە بنێ:

هەنگاوی یەکەم:

١- سەبارەت بە هاوردە و نەفیکراو و راگوێزراوەکان و کۆچ پێکراو و کۆچبەرەکان، بە گونجاندن لەگەڵ یاسای هەیئەتی باڵای چارەسەریی کێشەکانی موڵکایەتیی زەویوزار و ئیجرائاتە یاساییەکانی دیکە، ئەرکی حکوومەتە کە لە ماوەیەکی ماقوولدا ئەو هاوردانە بگەڕێنێتەوە سەر ماڵ و موڵکی خۆیان، ئەگەر ئەوەش نەتواندرا، پێویستە حکوومەت قەرەبوویەکی عادیلانەیان بکاتەوە.

٢- سەبارەت بەو کەسانەی بۆ ناوچە و جێگەی دیاریکراو گوێزراونەتەوە دەبێ حکوومەت بەپێی مادەی (١٠)ی یاسای هەیئەتی باڵای چارەسەریی کێشەکانی موڵکایەتی زەویوزار مامەڵەیان لەگەڵ بکات لە پێناو زامنکردنی *دووبارە نیشتەجێکردنەوەیان، یاخود بۆ زامنکردنی ئیمکانیەتی قەرەبووکردنەوەیان لە لایەن دەوڵەتەوە، یاخود ئیمکانیەتی بەخشینی زەویی دیکە پێیان لە لایەن دەوڵەتەوە و لە جێیەکی نزیک شوێنی نیشتەجێ بوونیان لەو پارێزگایەی کە لێوەی هێندراون، یاخود ئیمکانیەتی قەرەبووکردنەوەیان* لە جیاتی ئەو تێچوونەی لە گواستنەوەیاندا بۆ ئەو ناوچانە کەوتووەتە سەریان.

٣- سەبارەت بەو کەسانەی لە دامەزراندن یاخود لە دەرفەتی دیکەی خۆ ژیاندن مەحرووم کراون بە مەبەستی ئەوەی ناچاریان بکەن هیجرەت بکەن و هەرێم و زەوییەکانیان بە جێ بهێڵن، پێویستە حکوومەت *هانی ئەوە بدات* دەرفەتی نوێی کاریان لەو ناوچە و زەوییانەدا دەست بخات.

٤- سەبارەت بە (تصحیح القومیە)ش، پێویستە حکوومەت هەموو ئەو بڕیارانەی پێوەندیدارن بەو مەسەلەیەوە ئیلغایان بکاتەوە و ڕێگە بدات ئەو خەڵکە زیان لێکەوتووانە بە بێ زەبر و زۆر و گوشار مافی خۆیان لە دیاریکردنی ناسنامەی نەتەوەیی و ئینتیمای نەژادیی خۆیان پیادە بکەن). جێبەجێکردنی ئەم ئیجرائاتە هەنگاو بە هەنگاو دەبێت:

هەنگاوی یەکەم: بەپێی یاسای هەیئەتی باڵای چارەسەری کێشەکانی موڵکایەتیی زەویوزار و ئیجرائاتە یاساییەکانی دیکە، حکوومەتی ئینتیقالی لە ماوەیەکی ماقووڵدا ئەو کەسانەی کە مادەکە دەیانگرێتەوە چارەسەری کێشەکانیان بکرێت. لێرەدا چەند تێبینییەک زەق دەبێتەوە:

تێبینی یەکەم: لەم دەقە ئەوەی ڕەچاو دەکرێت: ئەم ئیجرائاتانە کە لە بڕگە و خاڵەکانیدا هاتووە، *تەنیا تاوانەکانی تەعریبی* ڕژێمی *سەدام* دەگرێتەوە، بڕوانە ڕستەی (هەڵگرتنی ئەو زوڵمەی بەهۆی کردەوەکانی ڕژێمی پێشوو ڕووی داوە و بووەتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای چەند ناوچەیەکی دیاریکراو (لە نێویاندا کەرکووک). بە واتایەکی تر تەعریبی سەردەمی ڕژێمی پێش

قاسم و قاسم یان بەعسی ساڵی ١٩٦٣ یان سەردەمی هەردوو عارفی برا ناگرێتەوە. (ئەم تەحدیدە لە چەند جێگەیەکی دیکەی یاساکە دووپات دەبێتەوە، بۆ نموونە: بڕوانە مادە (٦).

لە کاتێکدا ڕووبەرێکی زۆر لە کوردستانی عێراق (پێش ڕژێمی پێشوو)و لەسەر دەستی حکوومەتە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق تەعریب کراوە.

تێبینی دووەم: ڕستەی (ئەگەر ئەوەش نەکرا، پێویستە حکوومەت قەرەبوویەکی عادیلانەیان بکاتەوە.)، دوو لایەنەیە:

یەکەمیان: کێشەکە پێوەندیی بە هەزاران (مقیم)ی ئەو دەڤەرانەوە هەیە، کە نزیکەی نیو سەدەیە دوور خراونەتەوە لە شار و شارۆچکە و گوندی خۆیان. بەتایبەتی زۆر لە مانە کارمەند و کرێکار و خاوەن وەزیفەی ڕەسمی بوونە، یان کەسوکار و منداڵیان گەورە و خاوەن ماڵ و خێزان و کار و وەزیفەن.

دووەمیان: نەگەڕاندنەوەی چ (خۆیان) یان (خێزانیان) بۆ سەر کاروبار و وەزیفە و جێگەی خۆیان، مولزەم نییە، بڕوانە بڕگە (٣) ڕستەی *(پێویستە حکوومەت هانی ئەوە بدات.)* داڕشتنی ئەم لایەنە (بەپێی دەقێکی وا کراوە و مژاویی)، کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی دەبێت لەسەر خودی ئەو خەڵکە لە ڕووی چۆنیەتی و شێوەی گەڕانەوەیان، هەروەها ڕێژەی کورد لەو دەڤەرانە بەتایبەتی ئەگەر هاتوو لایەنی جێبەجێکەر (تەنفیزی) نیازی دانانی کۆسپ و تەگەرەی هەبێت سەبارەت بە گەڕانەوەی ئەوانەی مەبەستن، بە هەردوو لایەنەکەوە: کوردەکان بۆ ناوچەکانی خۆیان و، تەعریبچییەکان بۆ جێگەی کۆنی خۆیان. یان ئایا چارەنووسی ئەو یەک دوو (*نەوەیەی*) کوردە دەربەدەرەکان و تەعریبچییەکان کە لەو دەڤەرانە لە دایکبوون چی لێ دێت؟ تۆ بڵێیت ئەمانە کە لەو ناوچانە لە دایک بوونە بە (هاوردە) لە قەڵەم بدرێن، یان بە دانیشتوانی.هتد.

تێبینی سێیەم: لە بڕگەکانی ئەم مادەیەدا ژمارەیەک دەستەواژەی جیاجیا بەکار هێنراوە، دوور نییە لە کاتی پیادەکردنی ببێتە مایەی دروستکردنی کۆسپ و لەمپەر. دەستەواژەکانیش لە ڕووی یاسایەوە دەکرێت بە چەند شێوەیەک پێناسە بکرێن، واتە هەر لایەنێک بەپێی سوود و بەرژەوەندی خۆی، لەو

دەستەواژانە تێ دەگات و تەفسیر و ئیجتهادی بۆ دەکات و، دەیخوێنێتەوە: (مقیم) (غریب) (غەوارە)، (هاوردە)، (نەفی کراو) (راگوێزان)، (کۆچ پێکراو)، (کۆچبەر)، (ماوەیەکی ماقووڵ)، (عادیلانە) (هانی ئەوە بدات لەو جێگەیانە. هتد).

کێشەی تەعریب زیاتر پێوەندیی بە (لای کەمەوە)بە دوو لایەنەوە هەیە و *لە کێشەیەکی سیاسییەوە کراوە بە کێشەیەکی یاسایی*. دەقی یاساییش ئیجرائاتی یاسایی لێ دەبێتەوە، واتە هەر یەک لەم زاراوانە *قابیلی پێناسە و تەفسیرات و ئیجتهادی جیاجیایە و(مدعی) و (مدعي علیه)* لێ راست دەبێتەوە و، چەند زاراوە زۆر بن و چەند دەق درێژ و نادیار بن، ئەوەندە گرفت و کێشەی لێ دەبێتەوە. بۆیە یەک لە پرەنسیپە گرینگەکانی دارشتنی هەر دەقێکی یاسایی:(دیقەت و کورت و روون)یە. ئەگەر پرۆسەکە لە هەموو ئەو لەمپەرانەش ساغ کرایەوە، ئەوە:

هەنگاوی دووەم:

بەوە دەست پێ دەکات، ئەوەش قۆناغی جێبەجێکردنە، کە ئەرکی حکوومەتی ئینتیقالی* دەبێت، بە هەموو ئەو زاراوانە و یان (ئەگەرانە)وە، سەرەڕای تەدەخولاتی هێزەکانی ناوخۆ و دەرەکی و ئەوەی بە دیقەت وردبێتەوە لە ناوەرۆکی دەقەکانی ئەم دەستوورە، بەتایبەتی ئەوەی پێوەندیی بەم خاڵانەوە هەیە، هەر لە سەرەتاوە هەست *بە گومان دەکات*، کەچی *کێشەی کورد لە عێراق لە چواچێوەی گومان* دەرچووە، بگرە خوێن و ماڵوێرانی و

* (قۆناغی ئینتیقالی) بەپێی یاساکە کراوە بە دوو بەش (بڕوانە مادە «٢»ی یاساکە).
بەشی یەکەم: لە (٢٠٠٤/٦/٣١) تا (٢٠٠٥/١/٣١)، کە بە ماوەی (حکوومەتی کاتی) پێناسە دەکرێت.
بەشی دووەمیان: لە (٢٠٠٥/١/٣١)تا (٢٠٠٥/١٢/٣١)، کە بە ماوەی (حکوومەتی ئینتیقالی) پێناسە دەکرێت.
قۆناغی ئینتیقالی ئەگەرچی کراوە بە دوو بەش، بەڵام هەر یەک قۆناغە! دوور نییە ئەمەش ببێتە تەگەرەیەک لە کاتی پیادەکردنی ماددەکانی پێوەندیدار بە تەعریب.

جوهر نامق سالم (١٠)

کارەساتی جینۆسایدی لێ بووەتەوە. ناوچەی ئارامی بۆ دیار کرابوو بەپێی بڕیاری نێودەوڵەتی، ئەوە (١١) ساڵە لە ناوچەکانی ئارام و ئازاد حوکمڕانی خۆی دەکات بەپێی پرۆسەیەکی هەڵبژاردنی ئازاد و دیموکراسی و، ئێستا بە رەزامەندیی خۆی وازی لەو هەموو دەسکەوت و ئازادییە هێناوە و بووەتە بەشێک لە پرۆسەی رزگاریی عێراق لە رێژیمی سەدام و داگیرکردن و ئیدارەکردنی ئەم عێراقە لەگەڵ هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی و لایەنەکانی دیکەی عێراقی. سەرەڕای ئەوەش لایەنی عەرەبی باڵادەست کە رووبەڕووی کوردیان کردووەتەوە بەپێی دەقی ئەم یاسایە گومانی هەیە لە هەڵوێستی کورد. ئەگەر ئەو گومانەش نەبوایە ئەوە دەقەکان و دارشتنەوەی ئەم یاسایە بەو شێوە نەدەبوو کە لە بەردەستدایە. روونتر ئەگەر ئەو گومانەش نەبوایە کار نەدەگەیشتە باری ئێستا. دەبێتیش ئەوە لە بیر نەکەین، هەر بەپێی بەندەکانی ئەم (دەستوورە) تەرازووی هێز بەلای زۆرینەی عەرەبی (برامان)دا دەشکێتەوە. چونکە کورد لەم بارەیەوە، چی مافێکی وەها (رەها)ی روونی نییە بۆ زامنکردنی ئەو کێشانەی کە مایەی دووبەرەکێ و خیلافە. واتە حەسمی کۆتایی لای زۆرینەی عەرەبی باڵادەستە، هەروەکو لە خاڵەکانی دیکە باسی دەکەین.

هەنگاوی سێیەم:

هەتاکو ئەگەر هاتوو هەموو ئەو کێشانە کە لە بڕگە (أ) بە هەر(٤) خاڵەکەیەوە هاتووە ئەنجام بدرێت و بە دڵی کوردیش بێت (کە لە زۆر رووەوە لە حوکمی مەحاڵە: چونکە ئەسڵی پرۆسەکە خیلافی لەسەرە و وردەکاریی زۆری دەوێت و زۆر لە زاراوە و رستە یاساییەکانی پێناسە و بۆچوونی جیاجیا بەخۆوە دەگرن.هتد)، ئەوە *حەسمکردنی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیمان و بە تەحدید سنووری کوردستان* دەکەوێتە حوکمی بڕگە *(ب)ی مادە (٥٨):*

٥٨–ب، کە دەڵێ:

(رێژیمی پێشوو بە مەبەستی سیاسی سنوورە ئیدارییەکانی دەستکاریی

کـردووە و گـۆڕیـونی، بۆیە پێـویسـتـە لەسـەر سـەرۆکـایەتی و حکوومـەتی ئینتیقالیی عێراق راسپاردە پێشکەش ئەنجوومەنی نیشتمانی بکات لە پێناو چارەسەرکردنی ئەو گۆڕین و دەسکارییە ناعادیلانەیە، لە حاڵەتێکیشدا ئەگەر سەرۆکایەتی نەیتوانی بە کۆی دەنگ لەسەر چەند راسپاردەیەک رێک کەوێت، ئەوا پێـویسـتـە ئەنجـوومـەنی سـەرۆکـایەتی بە کـۆی دەنگ ناوبژیوانێک دامـەزرێنێ بۆ دیراسـەتکردنی کـێشـەکە و پێشکەشکردنی راسـپاردە، خـۆ ئەگەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیش نـەیتوانی لەسـەر ناوبژیوانێک رێک کەوێ، ئەوا پێویستە لەسەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی داوا لە ئەمینداری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان بکات، کە کەسایەتییەکی نێودەوڵەتی ناسراو و بەڕێز بۆ ئەو دادوەرییە دامەزرێنێ.)

(المادة ٥٨– ب–: – لقد تلاعب النظام السابق ايضاً بالحدود الادارية وغيرها بغية تحقيق اهداف سياسية، على الرئاسة والحكومة العراقية الانتقالية تقديم التوصيات الى الجمعية الوطنية وذلك لمعالجة تلك التغييرات غير العادلة. وفي حالة عدم تمكن الرئاسة الموافقة بالاجماع على مجموعة من التوصيات، فعلى مجلس الرئاسة القيام بتعيين محكم محايد وبالاجماع لغرض دراسة الموضوع وتقديم التوصيات. وفي حالة عدم قدرة مجلس الرئاسة على الموافقة على محكم، فعلى مجلس الرئاسة ان تطلب من الامين العام للامم المتحدة تعيين شخصية دولية مرموقة للقيام بالتحكيم المطلوب.)

بە کورتی و بە کوردییـەکی سادە: کێشـەی گێڕانەوەی یەکـە ئیدارییـەکانی کە لە کـوردسـتـان دابڕێنراون و هەڵوەشـانەوەی گـۆڕینـی قـەوارەی نەتەوایـەتیی نـاوچە کوردستانییە پێوەندیدارەکان و بنبڕکردنی سیاسـەتی تەعریب بە یەکجاری، لەم قۆناغە دەگەڕێتەوە بۆ بڕیاری کۆتاییی (کۆمەڵەی نیشتمانی)، هەر ئەمەش خاڵ و هەنگاوی حاسیمە. جا بابزانین یارییەکە لە کوێیە و پرۆسەکە کە هەنگاو بە هەنگاو بە یەکەوە گرێ دەدرێت دەگات بە کوێ؟

ناوەڕۆکی جێبەجێکردنی ئەم بڕگەیە ئەوە دەگەیەنێت کە نەخشەی پارێزگاکان، کە لە لای ئێمەی کورد مەبەستن: (کەرکووک، تکریت، دیالە، مووسڵ، سلێمانی، هەولێر و

دهـۆک) دەبێت دەسکاریی بکرێن. بە واتەیەکی دیکە: گـەڕانـەوەی ناوچەی (دووزخورماتوو) کە ئێستا لەسەر (پارێزگای (تکریت)ە و، (کفری) کە ئێستا لەسەر پارێزگای (دیالە)یە و، (کەلار) و (چەمچەماڵ) کە لەسەر پارێزگای (سلێمانی)ن بۆ پارێزگای کەرکووک و (خانەقین و مەندەلی.هتد کە لەسەر پارێزگای (دیالی)ن و، سنجار و تەلەعفەر و زمار و شێخان و مەخموور.هتد، کە ئێستا سەر بە پارێزگای (مووسڵ)ن، بۆ باوشی هەرێمی کوردستان، بە بڕیاری (کۆمەڵەی نیشتمانی) دەبێت و، بەم شێوەیە:

١– (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) و حکوومەتی عێراقی ئینتیقالی لە حاڵەتێکدا ئەگەر رایان یەک بێت و چ گرفت لە نێوانیاندا روو نەدات و موتەفیق بن لەسەر گێڕانەوەی یەکە ئیدارییەکانی کوردستان، کە ئێستا دابڕاون لە هەرێمی کوردستان، واتە (سنووری کوردستان) و، (با هەندێ پۆزەتیڤانەش یاساکە بخوێنینەوە) و، بڵێین یەک لەو (٣) ئەندامەی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) کوردە، کوردەکەش سوورە لەسەر ئەوەی: هەموو ناوچە دابڕاوەکانمان لەو (هەرێمەی کە یاساکە دیاری کردووە) دەبێت بگەڕێتەوە بۆ سەر هەرێمی کوردستان، دوو ئەندامەکەی دیکەی سەرۆکایەتیش ئەگەر لەگەڵ ئەو بۆچوونە بن، هەروەها حکوومەتی ئینتیقالی عێراقیش، ئەوە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی)، بەکۆی دەنگ (راسپاردەکانیان = توصیات) بەرز دەکاتەوە بۆ (کۆمەڵەی نیشتمانی) کۆمەڵەی نیشتمانیش راسپاردەکان وەردەگرێت، بەڵام مەرج نییە لەسەری بڕوات، چونکە (راسپاردەیە = توصیە)یە. راسپاردەش مولزەم نییە بۆ (کۆمەڵە). واتە (یارییەکە) دەکەوێتە نێو گۆڕەپانی کۆمەڵە. کۆی ئەندامانی (کۆمەڵەی نیشتمانی) ٢٧٥ کەسن. هەروەکو لەسەرەوە ئاماژەمان پێ کرد لە باشترین حاڵەتدا رێژەی کورد ٢٥٪ یش بێت، ئەوە ژمارەی گرووپی کوردی لە سنووری ٦٩ ئەندام دەبن، لەبەرئەوەی لە یاساکەدا ئەم بڕگەیە، چی رێژەیەکی دەنگدانی بۆ دیاری نەکردووە وەکو مەرجێک بۆ ئەم حاڵەتە، ئەوە بڕیاری (کۆمەڵەی نیشتمانی) بە زۆرینەی (سادە = بسیطە) دەبێت (نیوەی ئامادەبووانی دانیشتنێکی یاسایی کۆمەڵە + ١) بە تەحدید (حەددی ئەدنا)، کە دەکا (٦٩) دەنگ. لێرەدا دەبینین گرووپی کوردی

لە(کۆمەڵە) چ کاریگەریی وەهای نابێت لەسەر چارەنووسی بڕیارێکی وەها هەتاکو ئەگەر هاتوو هەر هەموویان موتەفقیش بن. چونکە (کۆی گشتی ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی ٢٧٥– کۆی گشتی گرووپی کوردی ٦٩ = ٢٠٦) کە جیاوازیی دەنگەکانە. ئەگەر هەموو ئەندامانی (کۆمەڵە)ش ئامادە بن، ئەوە بۆ بڕیارێکی وەها (١٣٨) دەنگی پێویستە. کە ڕاسپاردەکانی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیش دەگاتە کۆمەڵەی نیشتمانی (کۆمەڵەی نیشتمانی) بڕیار دەدات و بڕیاری کۆمەڵەیش یاساییە!

لە واقیعی قۆناغی ئەمڕۆی کوردستان و ڕێبازی ڕووداوەکان و هەڵوێستی جادەی عەرەبی عێراق و ڕەوتی گفتوگۆ، چ لە نێوان لایەنی کوردی و دەسەڵاتی لایەنی ئەمریکی (بریمەر) و تاقمەکەی، یان لە نێوان کورد و لایەنی غەیرە کورد لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی، دەرئەنجامەکانی (خودی ئەم دەستوورە کاتی)یە و، ئەو تەنگەژەیە کە ئێستا عێراق بەگشتی تێیدا دەتلێتەوە و، هەڵوێستی زۆر لە لایەنی عەرەبی و جادەی عێراقی (عەرەبی) سەبارەت بە کورد، لە تەک هەندێ فاکتەری دیکە، ئەوە دەگەیەنێت، کە *دوور نەبێت ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانیی ئایندە، لایەنگیریی گۆڕینی قەوارەی پارێزگاکان نەبن، یا هەر هیچ نەبێت ڕەنگە بەو شێوەیە نەبێت کە کورد دەیەوێت*. بۆیە دەکرێت هەر لە ئێستاوە مەزندەی ئەوە بکەین کە پرۆسەی دەنگدان بە خواستی کورد نابێت. یان واقیعی تر: لە واقیعی عێراقی ڕابردوو و ڕووداوەکانی ئەم پرۆسەیەی ئەمڕۆ، هەر تەنیا گرەوێکە و بەس، *ئەگەری گرەویش بۆ چارەنووسی کێشەی میللەتان دوورە لە حیکمەت*.

لە حاڵەتی وەهادا، واتە ئەگەر (کۆمەڵە) بڕیاری دا، بەپێی مادە (٣٧) دەبێت (سەرۆکی کۆمەڵەی نیشتمانی بڕیار و یاساکانی (کۆمەڵە) کە ئیقرار دەکرێت (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) پێ ڕابگەیەنێت. (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) دەتوانێت لە ماوەی ١٥ ڕۆژدا، بە کۆی دەنگ هەر یاسا و بڕیارێکی کۆمەڵە ڕەت کاتەوە و بینێرێتەوە بۆ (کۆمەڵەی نیشتمانی). *ئەم جارەیان بڕیاری کۆمەڵەی نیشتمانی بنەبڕ و بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی کۆی گشتیی دەنگی ئەندامانی دەبێت، واتە (١٨٣)*.

لەم حاڵەتەی ئێمەدا کە جێگەی باسە، واتە ئەگەر بڕیاری (کۆمەڵە) بە دڵی لایەنی کوردی نەبێت و هەردوو ئەندامانی دیکەی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی)ش پشتگیریی لە ڕای ئەوەی کورد بکەن (ئەگەر یەکێکیان کورد بێت)، ئەوە ئەو یاسایە یان ئەو بڕیارە دەگەڕێتەوە بۆ (کۆمەڵەی نیشتمانی)، (کۆمەڵە)ش لە ماوەی ٣٠ ڕۆژدا بڕیاری کۆتاییی خۆی دەدات. کە ئەم جارەیان بە دوو لەسەر سێی کۆی گشتیی دەنگی ئەندامانی دەبێت، واتە (١٨٣) دەنگ. ڕوونتر ئەگەر *هاتوو هەموو ئەندامانی کۆمەڵە (٢٧٥) ئامادە بن، ئەوە چارەنووسی ئەو ناوچانە بە (١٣٨) دەنگ حەسم دەکرێت، کە زۆرینەی سادە پێک دێنن، یان بە (١٨٣) دەنگ لە قۆناغی ڕەتکردنەوە کە دەکاتە دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی وەکو باسمان کرد*. لە باشترین حاڵەتیشدا ژمارەی ئەندامانی گرووپی کوردی ناگاتە (٦٩) ئەندام. لەم حاڵەتەدا دەبینین: هەم(ڤیتۆ)ی ئەو کوردەی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) مەعنەوی و (شکلی)یە و، *هەم ڕێژەی گرووپی کوردی لە (کۆمەڵەی نیشتمانی) لە پرۆسەی دەنگداندا، چی کاریگەرییەکی ئەوتۆی نییە لەسەر چارەنووسی کێشەیەکی چارەنووسسازی وەهادا*.

٢– *لە حاڵەتی پێک نەهاتنی ئەندامانی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) لەسەر (ڕاسپاردەکان):* ئەوە دەدرێت بەناوبژیوانێک، جا چ خۆماڵی بێت یان نێودەوڵەتی، بڕوانە بڕگە(ب)ی مادە (٥٨)ی ئەم (دەستوورە کاتی)یە، دیسان جارێکی تر، پرۆسەکە بە هەمان شێوە موعالەجە دەکرێت واتە لە (کۆمەڵەی نیشتمانی)، هەروەکو لە خاڵی (١)ی سەرەوەدا باسمان کرد.

سەرەڕای ئەو هەموو ئەگەر و کۆسپانەی کە چاوەڕوانی ناوچە بەعەرەبکراوەکان دەکەن و پرۆسەی *گۆڕینی سنووری ئیداری پارێزگاکان*، ئەم (دەستوورە) لە مادەیەکی دیکەی خۆیدا تەگەرەیەکی تری خستووەتە سەر ڕێگەی ئەم چارەسەرکردنە، ئەوەش بڕگە (ج) ی مادە (٥٨)ی (ئەم دەستوورە کاتییە)یە:

(٥٨–ج–

تەسویەی یەکجارەکی ئەو زەوییانەی کێشەیان لەسەر هەیە بە کەرکووکیشەوە، دوا دەخرێت بۆ پاش جێبەجێکردنی ئیجرائاتەکانی

سەرەوە، تا ئەنجامدانی ئامارێکی عادیلانە و شەفافی دانیشتوان و، تا کاتی پەسندکردنی دەستووری هەمیشەیی دەبێ ئەم تەسویەیە بە جۆرێک لەگەڵ پرەنسیپەکانی عەدالەت بگونجێ، تەواو بووبێت و لەو پرۆسەیەشدا ئیرادە و ویستی دانیشتوانی ئەو زەوییانە لەبەرچاو بگیرێت.)

(مادە ٥٨-ج:

تؤجل التسوية النهائية للاراضي المتنازع عليها ومن ضمنها كركوك، الى حين استكمال الاجراءات اعلاه واجراء احصاء سكاني عادل وشفاف والى حين المصادقة على الدستور الدائم. يجب ان تتم هذه التسوية بشكل يتفق مع مبادىء العدالة، آخذا بنظر الاعتبار ارادة سكان تلك الاراضي.)

واتە هەر خیلافێک لەسەر هەر کێشەیەک لە کێشەکانی تەعریب و گۆڕانی قەوارەی نەتەوایەتیمان روو بدات، لە نێوان کوردستانییەکان و تەعریبچییەکان، لە نێوان کوردستانییەکان و ئیدارەی ئەو ناوچانە، یان مەرکەزی ئیتیحادی لە بەغدا، یان لە نێوان خودی کوردستانییەکان (کورد و تورکمان و کلدۆئاشوورییەکان.هتد)، ئەوە پرۆسەکە *رادەگیردرێت تاکو کۆتایی قۆناغی ئینتیقالی و ئەنجامی ئامارێک و پەسندکردنی دستوورە هەمیشەییەکە*. هتد.

لێرەدا پرۆسەی هەڵبژاردنی ئایندە، گرێ نەدراوە بە حەسمکردنی کێشەی بنبڕکردنی تەعریب و دیاریکردنی سنووری ئەو هەرێمە فیدراڵییەی کە لەسەر ئەساسی (جوگرافی و مێژوویی) لە دایک دەبێت!. واتە کوردی ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان بەشداری ناکەن لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی ئایندە، هەروەها کورد لە هەرێمی کوردستان و ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان ئەچنە هەڵبژاردنی گشتی و(کۆمەڵەی نیشتمانی) و (ریفراندۆمی دەستووری هەمیشەیی) و (هەڵبژاردنی کۆمەڵەی نیشتمانی لەسەر بنەماکانی دەستووری هەمیشەیی و دامەزراندنی حکوومەتی هەمیشەیی)، بۆ ئەو ناوچانەی کە خیلافیان لەسەرە. هەروەها چارەسەرکردنی ئەو کێشانە کراوەیەو چ *سەقفێکی* زەمەنی محددی بۆ *دیاری نەکراوە، پاش هەڵبژاردنی* کۆمەڵەی نیشتمانی و حکوومەتی هەمیشەیی!.

دەکرێت پێشبینی ئەوەش بکرێت، کە دوور نییە، بەپێی ئەزموونی کۆنی کورد ئەم

لایەنی کوردی یان ئەوی تر، لە رەف و، لە ئیجماعی کوردی دەرچێت، یان هەڵوێست و بۆچوونی جودای هەبێت، چ لە (کۆمەڵەی نیشتمانیی ئایندە)، یان لە دەزگای کارگێڕی بە هەردوو باڵەکەیەوە، هەروەها لە ئەنجوومەنی پارێزگا و شارەوانییەکان. پێش ئێستاش شتی وا رووی داوە و لە پرۆسەیەکی دیموکراتیدا دەکرێت چاوەڕوانی ئەوەیش بکرێت.

هەروەها حیسابی ئەوەیش بکرێت، لایەنە سیاسییەکانی عێراقی غەیرە کورد بەتایبەتی عەرەبییەکان دەتوانن لە کوردستاندا رێکخستن و چالاکیی حزبی خۆیان هەبێت. یان ئیمتیدادیان و ژمارەیەکی کەم یان زۆر خەڵکی کوردستان، بەتایبەتی لە کوردەکانمان لەگەڵ ئەو حزب و لایەنە عێراقییانە راستەوخۆ، یان وەکو (ئیمتدادیان) کار بکەن و بەپێی بەرژەوەندی و بەرنامەی ئەوان هەڵسوکەوت بکەن.

سەرباری ئەوە هەموو:

لایەکی گرینگی بنبڕکردنی کێشەی تەعریب، کێشەی گۆڕینی نەخشەی (پارێزگاکان)ـە. کە کار دەگاتە ئێرە: لەم (دەستوورە کاتییە)دا دوو سێ دەقی دژ بە یەکتر دەبینین لەوانە:

بەپێی برگە (ب) ی مادە (٥٣) سنووری ئیداری (پارێزگاکان) دەستکاری ناکرێت لە قۆناغی ئینتیقالی.

(المادة ٥٣- ب: تبقى حدود المحافظات الثمانية عشر بدون تبديل خلال المرحلة الانتقالية).

کەچی برگە (ب)ی مادە(٥٨) دەسەڵات دەدات بە (کۆمەڵەی نیشتمانی) چارەسەری ئەو گۆڕین و دەستکارییە ناعادیلانانە بکات.

(المادة ٥٨- ب-: - لقد تلاعب النظام السابق ايضا بالحدود الادارية وغيرها بغية تحقيق اهداف سياسية على الرئاسة والحكومة العراقية الانتقالية تقديم التوصيات الى *الجمعية الوطنية وذلك لمعالجة تلك التغييرات غير العادلة*. وفي حالة عدم تمكن الرئاسة الموافقة بالاجماع على مجموعة من التوصيات، فعلى مجلس الرئاسة القيام بتعيين محكم محايد وبالاجماع

لغرض دراسة الموضوع وتقديم التوصيات. وفي حالة عدم قدرة مجلس الرئاسة على الموافقة على محكم، فعلى مجلس الرئاسة ان تطلب من الامين العام للامم المتحدة تعيين شخصية دولية مرموقة للقيام بالتحكيم المطلوب.)

بۆیه هەر لایەک دەتوانێت، بەپێی بەرژەوەندی خۆی، پەنا بەرێت بۆ یەک لەو دەقانە، هەر چی نەبێت بۆ دواخستن و تەگەرە خستنە سەر رێی چارەسەرکردنی کێشەی تەعریب و تەعریبچییەکان و راگوێزان و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی ناوچە پێوەندیدارەکان. تۆ بڵێیت شاندی کورد پێی نەکرابێت چارەسەری ئەم دەقە دژ بە یەکترانەی بکردایە لە کاتی دارِشتنی ئەم یاسایە، یان بە سەریدا تێپەڕ بووە.؟، یان ئەمەش هەر بۆ لە کۆڵکردنەوە و ساغکردنەوەی پاشەڕۆژی ئەو دەڤەرانەیە! هەرچی بێت هۆ و هۆکاری ئەم تێکەڵ و پێکەڵییە دەرئەنجامەکانی لە قازانجی کورد نییە.

سێیەم

چارەنووسی کەرکووک

نزیکەی نیو سەدەیە، کەرکووک سەنتەری کێشەی کوردە. مەڵبەندی سەرەتای هێرشە رەگەزپەرستەکانی رێژیمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق بووە. هێمایەکی کەم نموونەی سیاسەتی شۆڤینی و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتییە. مەیدانی پیادەکردنی هەموو جۆرە نەخشە و پیلانێکی رەگەزپەرستیی نەیارانی کورد و کوردستانە. کەرکووک مەڵبەندی فیداکاری و قوربانی و بەرخودان و مەردایەتی و کوردایەتییە لە دێر زەمانەوە. لەسەر جەستەی پیرۆزی تیکۆشەرانی ئەم دەڤەرە و سەروەت و سامانیان، دوژمنانی کورد و کوردستان، بەرنامەی نەمانی کوردیان دەست پێ کردووە. کەرکووک سەرە رِمی بەرەنگاری شەڕی مان و نەمانی کورد و کوردستانە و، بەرەی رووبەڕووبوونەوەی دوژمنانە. چ ناوچەیەک بە قەد کەرکووک، لەم کوردستانە، بەپیت و بەرەکەتە، خاوەن مێژوو و سەروەت و سامانە. کام دەڤەر بە قەد کەرکووک مەیدانی شەڕ و پێکدادن بووە. کێ بە قەد کوڕانی گەرمیانی کەرکووک بە دەستی رووت و سنگی والا پڵنگئاسا، رووبەڕووی نەیارانی کورد و کوردستان بوونەتەوە و نەخشە و پلانیان پێ تێک داوە و، گڕی کوردایەتی و مەردایەتییان هەروەکو گڕی بابەگوگوڕ قۆناغ بە قۆناغ بەتین و بە جۆشتر بووە، بگرە هەر بە هەمان گوڕ و تینەوە چی قوژبنێکی ئەم کوردستانە نەماوە داستان و نەبەردی تێدا تۆمار نەکەن. هەر بۆیە کەرکووک قەڵخانی بەرخودانی کوردانە، ئەگەرچی لای عەرەبی بالادەستی عێراق و لایەنی ئەمریکی و هاوپەیمانانی، کەرکووک شارێکی کوردستانی نییە، بەڵکو شارێکی عێراقییە، بەلام لای پارتیی دیموکراتی کوردستان دڵی کوردستانە و لای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (قودس)ی کوردستانە و بەبڕیاری پەرلەمانی کورستان پایتەختی کوردستانە. نازانم کێشەی کوردستانی عێراق لە کەرکووک رووت بکرێتەوە دەبێت چی تێدا بمێنێتەوە!.

کەرکووک:

* وەکو خاک رووبەرەکەی لە سنووری (٢٠٠٠٠) کیلۆ مەتری چوار گۆشەیە، واتە لە سنووری ٣٠٪ رووبەری کوردستانی عێراق پێک دێنێت، کە دەکاتە دوو جار بە قەد رووبەری (لبنان).
* نزیکەی زیاتر لە (٧٪)ی یەدەگی نەوتی هەموو جیهان لە خاکی کەرکووکدایە.
* ئەگەر گوند و ناحیە و قەزا دابڕاوەکانی بگەڕێتەوە بۆ کەرکووکی دایک، دەبێتە گەورەترین شاری کوردستان کە ژمارەی دانیشتوانی خۆی لە (١,٤) یەک ملیۆن و چوار سەد هەزار کەس نزیک دەکاتەوە.
* ئەگەرچی شاری برایەتی و هێمای پێکەوەژیانە، بەڵام هەر لە کۆنەوە شاری کوردانە و، بە پێچەوانەی هەوڵەکانی رەگەزپەرستان، هەرگیز زۆرینەی کوردی و کوردستانییەتی کەرکووک جێگەی پرس و گومان نەبووە.
* لە رووی کوردایەتی و تێکۆشان و قوربانی و بەرخودان و فیداکاری لە پێناو کورد و کوردستان و، بەپێی مەوقعی ئیستراتیجی، کەرکووک پرد و پەرژینی کوردستانی عێراقە لەگەڵ عێراقی عەرەبی، لە رووی شێواندنی قەوارەی نەتەوایەتی و کارەسات و غەدری مێژووییەوە، کەرکووک هێمایەکی دەرئەنجامەکانی سیاسەتی رەگەزپەرستی و نموونەی ئەو سیاسەتەیە و، مەڵبەندی زۆربەی هەرە زۆری (١٨٢) هەزار کەسە ئەنفالکراوەکانمانە.
* بەپێی تێکەڵی نەتەوایەتی و ئاینی، نموونەی برایەتی و فرەیی و پێکەوەژیانە.
* وەکو سەرچاوەی داهات و ئیمکانیاتی ئابووری، بەتایبەتی (نەوت و گاز)، وەکو کاڵەیەکی ئیستراتیجی، کەرکووک زەمینە و بنەمای کیانی کوردستان و بڕیاری سەربەخۆیی کوردە. هەر بۆیە هەموو لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی عێراق کە زیاتر لە (٢٦) حزب و رێکخراوە، کۆک بوون لەسەر ئەوەی (کەرکووک) پایتەختی کوردستان بێت و، پاشان پەرلەمانی کوردستان لە پایزی ساڵی ٢٠٠٢ ئەو رایەی تەبەنی کرد و لە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستاندا تەسبیت کرا بە تێکڕای دەنگ و، بووە بنەمایەک بۆ هەموو جۆرە گفتوگۆیەک لەسەر مافی کورد لەگەڵ

لایەنی بەرامبەر، کێ بێت ئەو لایەنە یان ئەو لایەنانە،(ئەگەر دروست بێت: پەرلەمانی کوردستان تەنیا دەزگایە بڕیاری چارەنووسسازی کوردستانی لایە).

هەر ئەمانەش وای کردووە کە کێشەی کەرکووک (سەنگی مەحەک)ی کوردایەتی و نیشتمانپەروەری بێت لای کورد، هەروەها (سەنگی مەحەک) بێت بۆ هەڵوێست و مسداقیەتی لایەنی غەیرە کورد، سەبارەت بە سەلماندنی مافە رەواکانی خەڵکی کوردستان و سنوورەکەی.

بەڵام:

پاش ئەو هەموو کارەسات و نسکۆ و خوێن و فرمێسکە و، ئەو هەموو هەڵوێست و بڕیار و سووربوونە لەسەر کوردستانییەتی کەرکووک، لە سەردەمی خەبات و تێکۆشانی بێ وچانی دژ بە رێژیمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق، کەچی لە هەلی رزگاریی عێراق و نەمانی رێژیمی رەگەزپەرست و تەعریبچی سەدام، کەرکووکی *شیرینمان، بە بەشداری و حزووری بەرچاوی لایەنی کوردی لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق، (دەستووری کاتی) لە عێراقی نوێمان* کەرکووک *لە هەرێمی کوردستان جیا دەکەنەوە.*

(دەستووری کاتی)ی عێراقی نوێمان لە چەند مادە و بڕگەیەکدا، باسی تەعریب و شێوەی چارەسەرکردن و هەنگاوەکانی دیاری کردووە، لە خاڵی سەرەوە هەندێ بە تەفسیل باسمان کرد، *هەرچەندە* کەرکووکیش *ماک و هێمای* تەعریب *و سیاسەتی گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیمان بووە*، لێرەدا و بەم چەند دێرەی خوارەوە هەندێ زیاتر تیشک دەخەینە سەر کەرکووک و داهاتووی کەرکووک بەپێی مادە و بڕگەکانی ئەم یاسایە، چونکە سەرەڕای ئەو هەموو ئەگەر و کۆسپانەی کە چاوەڕوانی شاری کەرکووک دەکەن، حاڵی کەرکووک وەکو حاڵی ناوچە بەعەرەبکراوەکانی دیکەی کوردستان، ئەم (دەستووره) لە مادەیەکی دیکەی و *تایبەتی خۆیدا* کەرکووکی*(استثناء)* کردووە *لە گەڕانەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان.*

واتە ئەگەر هەموو ئەو هەنگاوانە کە لە لاپەڕەکانی پێشوو باس کران لەمەڕ ئیجرائاتی نەهێشتنی تەعریب، بەدڵی کورد بێت و خەڵکی کەرکووکیش بڕیار

بدەن بگەڕێنەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان... وەکو پارچەیەک لە خاک و نیشتمان، ئەم (دەستوورە) ئەم مافەی لە کورد و خەڵکی کەرکووک و خاکی کەرکووک زەوت کردووە، بڕوانە دەقی بڕگە(ج)ی مادە ٥٣ کە چۆن بە دیقەت و بێ پێچ و پەنا بەو رووکارەدا سیاغە کراوە:

مادە ٥٣-ج. (هەر کۆمەڵە پارێزگایەک کە لە سێ پارێزگا زیاتر نەبن لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان بەغدا و کەرکووکی لێ دەرچێ، بۆیان هەیە لە بەینی خۆیاندا هەرێم پێک بهێنن، حکوومەتی عێراقیش بۆی هەیە پێشنیازی میکانیزمی پێکهێنانی ئەو هەرێمانە بکات، بەو مەرجەی بخرێتە بەردەم کۆمەڵەی نیشتمانی بۆ هەر یاسایەکی تایبەت بە پێکهێنانی هەرێمێکی نوێ، پێویستە لە راپرسییەکدا رەزامەندیی دانیشتوانی پارێزگا پێوەندیدارەکانیش وەربگیرێ.)

ج- يحق لمجموعة من المحافظات خارج اقليم كردستان لا تتجاوز الثلاث، فيما عدا بغداد و كركوك، تشكيل اقليم فيما بينها، وللحكومة العراقية المؤقتة ان تقترح اليات لتشكيل هذه الاقاليم، على ان تطرح على الجمعية الوطنية المنتخبة للنظر فيها واقرارها. يجب الحصول بالاضافة الى موافقة الجمعية الوطنية على أي تشريع خاص بتشكيل اقليم جديد على موافقة اهالي المحافظات المعنية بواسطة استفتاء.)

لێرە بەش بەحاڵی خۆم چی ئیزافەیەکم نییە بیخەمە سەر ئەو دەقە زۆر روونەی سەرەوە، چونکە دەقەکە خۆی باسی خۆی دەکات.

جێگەی سەرنج و سەرسوڕمانە، پاش دارشتنی ئەم یاسایە و بەو بەند و بڕگانەیەوە، کە پێوەندییان بە تەعریب و چارەنووسی ناوچە بەعەرەبکراوەکانی کوردستان و، لە پێش هەموویان ئەو دابڕانەی کەرکووک لە هەرێمی کوردستان هەیە بە دەقێکی یاسایی روون و بە رەزامەندیی شاندی کورد لە بەغدا، بەپێچەوانەی هەڵوێست و داکۆکی گەلی کورد، سەبارەت بە چارەنووسی کەرکووک، هەندێ سیاسەتمەداری کورد لێرە و لەوێ، هەوڵی ئەوە دەدەن، ئەو سازشکارییە Com-promise کە لە بەغدا کرا بەرامبەر بە شاری کەرکووک بە تایبەتی و ناوچەکانی

دیکەی وەکو کەرکووک بەگشتی، فەراموش بکەن.

بۆ نیو سەدە دەچێت ماکی بزاڤی رزگاریخوازی کورد و هێزی رۆحیی بزوێنەری بەرامبەر بە داگیرکەران، کێشەی کەرکووک و تەعریبی کەرکووک و شارەکانی دیکەی بەعەرەبکراوی کوردستانە.

بۆ نیو سەدە دەچێت کوردی کوردستانی عێراق و لە پێش هەموویانەوە خەڵکی کەرکووک سەروماڵی خۆیان فیدا کردووە بۆ کوردستان و راپەڕین و شۆڕشەکانی.

ئەو ناز و نیعمەتەی ئەمڕۆی ناوچە ئازادکراوەکانمان، لایەنێکی هەرە گەورەی ئەو دەسکەوتە، ئێش و ئازار و فرمێسک و خوێنی رۆڵەکانی کەرکووک و ناوچە بەعەربکراوەکانی دیکە و ئەنفال و هەڵەبجەیە... هتد!

مێژووی کۆن و نوێمان و ئەزموونی میللەتەکەمان و میللەتانی دیکەش لەم بارەیەوە پڕ لە پەند و عیبرەتە.

خاڵی هەرە گرینگی گرفتی جووڵانەوەی رزگاریخوازی کورد لە هەموو قۆناغە جیاجیاکاندا، لەگەڵ رژێمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق، کێشەی کەرکووک و کوردستانییەتی کەرکووک و سەروەت و سامانی کەرکووک و ناوچە بەعەرەبکراوەکانە، کە رووبەرەکەی کەمتر نییە لە ٥٠٪ی رووبەری کوردستانی عێراق، جگە لە سەروەت و سامانی سروشتی وەکو نەوت و گاز... هتد.

هەروەها مەوقیعی جوگرافی ئەو ناوچانەی کە هەمیشە پەرژین و قەڵخانی باقی کوردستانی عێراق بوون.

واتە ئەم (ئیستسنائەی کەرکووک) کە نەگەڕێتەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان، دیارە خاڵی مەبەست بووە لای لایەنی ئەمریکی و لایەنەکانی غەیرە کوردی نێو ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات.

ئەوەی سەرنج رادەکێشێت ئەوەیە. لێپرسراوانی کورد کە بەشداربوون لە دارشتنی ئەم ئیستسنائە، وەکو پێویست تیشک ناخەنە سەر ئەم مادەیە و، بگرە تاکو رادەیەک لە راگەیاندنی کوردستان هەوڵی پەراوێزکردنی دەدرێت. بە پێچەوانەوە بەش بەحاڵی خۆم وای بۆ دەچم کە: هۆشیارکردنەوەی خەڵکی کوردستان بەگشتی و شاری کەرکووک بە تایبەتی لە مەترسییەکانی ئەم

(ئیستسنائە) پێویستە و دەرخستنی کەرکووک لە کوردستان بە چی پاساوێک بێت و دەرئەنجامی هەڵوێست و بۆچوونێکی زیانبەخشە و، پێویستە ئەم غەدرە و ئەم هەڵەیە راست بکرێتەوە.

لەو باوەڕەشدا نیم ئەم راستکردنەوە لە چوارچێوەی ژوورە داخراوەکان و گلە و گازەندەی ژێرلێوان و سەر مێزان چارەسەر بکرێت.

ئەگەر سەرەتا گوشار و ترسی تورکیا رەچاو کرا، بەڵام ئەوەی بە لایەنی ئەمریکی کرا و دەکرێت لە کەرکووک، بۆ زیاتر لە ساڵێکە دژی کوردستانییەتی کەرکووک بە خودی تورکیا خۆی نەدەکرا و ناکرێت. گریمان تورکیاش حەماقەتێکی وەهای بکردایە، گومان نییە ئەنجامی لە بەرژەوەندی ئەودا نەدەبوو، چونکە نە ئەمریکا وەکو هێزێکی داگیرکەر (بەپێی یاسا و رێککەوتنامەکانی نێو دەوڵەتی و بڕیاری دوایی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێو دەوڵەتی) قبووڵی دەکرد لە سوپای تورک و، نە کوردیش ئەوەندە بێ دەسەڵات و بێدەنگ دەبوو لەسەر کردەوەکانی و، نە ڕای گشتی عێراقی و جیهانیش فەرامۆشیان دەکرد.

* کێشەکە دیارە هەر لە سەرەتاوە بۆ ئەمریکا تەرک کرابوو. واتە ئەمریکا هەم (خصم)ە و هەم (حکم).
* ئەگەر حیساب کرابوو، بۆ راگرتنی فیتنە و دووبەرەکی، وا رۆژ لە دوای رۆژ نەیارەکانی کوردستانییەتی کەرکووک و تەبایی و برایەتی لەو دەڤەرە لە پەرەسەندندایە.
* تاکو ئێستا زۆربەی زۆری یاساکانی تەعریبی سەدام لە کەرکووک پیادە دەکرێت لەسەر کورد.
* تاکو زمانی کوردییش بەرەبەرەکانێ دەکرێت لە کەرکووک.
* ئەوە ناچار گرووپی کوردی لە ئەنجوومەنی شاری کەرکووک بڕیاری کشانەوەیان داوە.

ئەمانە و شتی تریش رۆژانە پیادە دەکرێن لە بەرچاو و بە ئاگەداری ئەمریکا و هاوپەیمانانی و، ئیدارەی کەرکووک لە ژێر کۆنترۆڵی هێزەکانی ئەمریکایە و، بەرنامە

و سیاسەتی ئەو هێزانە دیارە لەوەدایە کە بەم شێوەیە رەفتار بکرێت لەگەڵ کێشەی کەرکووک. بە ئیعتیزازی سەر زارەکی و قسەی بێ ناوەرۆک و کات بە سەربردن، کێشەکان چارەسەر ناکرێت و، لە بەرژەوەندی کورددا نییە.

تۆ بڵێیت کاتی ئەوە نەهاتبێت کێشەی تەعریب بەگشتی و کەرکووک بە تایبەتی بکرێت بە کێشەیەکی جەماوەری، پاش ئەوەی دەرکەوت لەم مەیانەدا سیاسەتی (کوردە ناموسە)، لە خراپەوە بەرەو خراپتر دەڕوات. بە جەماوەریکردنی کێشەکە بەو مانایە نییە شەڕی هێزەکانی هاوپەیمان بکرێت لە ڕێگەی چەک و تەقەمەنییەوە، بەڵکو بەشێوە و شێوازی ئاشتیخوازانەی بەرخودان و بەرهەڵستکاری، ئەمەش کارو ئامادەباشیی چاکی دەوێت و، بە پلەی یەکەم ئەرکی سەرەکیی سەرکردایەتیی سیاسیی پارتی و یەکێتییە، پاشان هەموو لایەنە سیاسییەکانی کوردستان و گشت رێکخراو و بنکە جەماوەرییەکان و زانا و پسپۆڕان و رۆشنبیرانی کوردستان.

چوارەم

زمانی کوردی و عەرەبی

فەرمییەتی زمانی کوردی لە تەک زمانی عەرەبی و سنووری بەکارهێنانی زاراوەی (ڕەسمییەتی) زمانی کوردی، مادە ٩ ی یاساکە بەڕاشکاوی باسی کردووە:

(٩- زمانی عەرەبی و زمانی کوردی دوو زمانە ڕەسمییەکەی عێراقن، مافی عێراقییەکانیش لە دامەزراوە فێرکارییە حکومییەکاندا لەسەر بناغەی ڕێوشوێنی پەروەردەیی دابین کراوە، کە بە زمانی زگماکی خۆیان وەک تورکمان یان سریانی یان ئەرمەنی بخوێنن، لە دامەزراوە فێرکارییە تایبەتەکانیشدا ئازادن کە بە هەر زمانێ بخوێنن.

سنووری دەستەواژەی (زمانی ڕەسمی) و چۆنیەتیی جێبەجێکردنی بڕگەکانی ئەم مادەیە بە یاسا دیاری دەکرێ کە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە... هتد).

(٩- اللغة العربية واللغة الكردية هما اللغتان الرسميتان للعراق. ويضمن حق العراقيين بتعليم ابنائهم بلغة الام كالتركمانية او السريانية او الارمنية في المؤسسات التعليمية الخاصة. وفق الضوابط التربوية أو بأية لغة اخرى في المؤسسات التعليمية الخاصة. يحدد نطاق المصطلح (لغة رسمية) وكيفية تطبيق احكام هذه المادة بقانون والذي يشمل... الخ).

فەرمییەتی زمانی کوردی لە تەک زمانی عەرەبی بەپێی دەق و بڕگەکانی مادە ٩ (ڕەها) نییە. بەڵکو بە چەند دەق و زاراوەیەک تەحدید کراوە وەکو:

١- سنووری دەستەواژەی (زمانی ڕەسمی) و چۆنیەتیی جێبەجێکردنی بڕگەکانی ئەم مادەیە بە یاسا دیاری دەکرێت هتد) واتە (فەرمی)ی زمانی کوردی گرێ دراوە بە یاسایەک کە لە ئایندە دەبێت دەرچێت. هەروەکو لە بوارەکانی دیکەی ئەم باسە ئاماژەمان بۆ کردووە، لە کۆمەڵەی نیشتمانی، کورد کەمینەیە (لە

سنووری ٢٥٪) لە باشتر حاڵەتدا واتە چارەنووسی(ڕەسمی)ی زمانی کوردی لەتەک زمانی عەرەبی لە ڕووی (کەی= متى) و لە ڕووی (چۆن= كيف)وە زۆرینەی عەرەبی باڵادەست و نوێنەرانی غەیرە کورد لەو (کۆمەڵە)یە بڕیاری لەسەر دەدەن.

٢- لە ڕووی هونەری و داڕشتنەوەی ئەم مادەیە (بە زمانی عەرەبی) کە دەقی(معتمد)ە، هەندێ دەستەواژە تەسبیت کراوە بەڕادەیەکی وەها کە بەکارهێنانی زمانی کوردی لە تەک زمانی عەرەبی سنووردار کردووە (حصر)، وەکو: (يحدد نطاق المصطلح، لغه رسميه) وكيفيه تطبيق احكام هذه المادە بقانون والذى يشمل... الخ).

٣- بەکارهێنانی (نكرە) و (معرفه) و (حەرفی جر) پێش چەند وشە و دەستەواژەیەک، کێشەیەکی زمانەوانییە و دەکرێت تەفسیر بکرێت بە شێوەیەکی وەها کە لە خزمەتی (یەکسانی)ی هەردوو زمانەکە نەبێت لە عێراق. برایانی پسپۆڕ لە زمانی عەرەبی دەتوانن لەم بارەیەوە زیاتر ئەم لایەنە ڕوون کەنەوە... و، هەروەها خودی زاراوەی (یەکسانی= المساواه) کە لە بڕگە «٥»دا هاتووە بۆ نموونە٠ (نسبی)یە و لە کەسێک بۆ کەسێک و لە تاقمێک بۆ تاقمێکی دیکە جیاوازیی هەیە. دوور نییە لە کاتی داڕشتنی ئەو یاسایە کە بڕیارە لە ئایندە کۆمەڵەی نیشتمانی پەسندی بکات، ئەمانە هەر هەمووی ببێتە گرفت و خۆ دزینەوە و بگرە پاشگەزبوون، یان پووچکردن و بەتاڵکردنی ئەم مافە لە ناوەڕۆکەکەی. ئەزموونمان لەگەڵ ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق و هێزەکانی عەرەبی برای باڵادەستمان پڕ لە پەند و عیبرەتە... ئەمەی کە باسمان کرد دوورنییە هەندێ لەو کۆسپ و لەمپەرانە بن کە لەم مادەیەدا هاتووە وجێگەی گومانە.

کەمتەرخەمی کاربەدەستانی ئیدارەی مەدەنیی ئەمریکا لە بەغدا بۆ پیادەکردنی ئەم مادەیە تاکو ئێستا گرفتێکە و، هەڵوێستی ئیدارەی ئەمریکی دژ بە (فەرمیکردنی زمانی کوردی کە لە نامەکەی ٢٠٠٤/٦/١)ی بەڕێزان بارزانی و تاڵەبانی بۆ سەرۆک کۆماری ئەمریکا ئاماژەی بۆ کراوە، لایەکی دیکەی گرینگی ئەم کۆسپەیە.

نابێت ئەوەیش لە بیر کەین کە دەق و ناوەڕۆکی مادە و بڕگەکانی ئەم (دەستوورە کاتییە)، بنەمای داڕشتنەوەی دەستووری هەمیشەییی ئایندەی عێراقە، ئەگەر لە کاتی داڕشتنی دەستووری کاتی بژارکردن و راستکردنەوە و نەهێشتنی گومان و لەمپەر، هەندێ ئاسان بوو، ئەوە بۆ قۆناغی دانوستاندنی دەستووری هەمیشەیی، بەپێی ئەم دەقانە کە باسمان کرد، کارەکان زەحمەت و دژوارتر دەبن، چونکە هەر راوەستان و پێ داگرتنێک لە لایەن کوردەوە دوور نییە ناحەزانی لە نێو لایەنە عەرەبییەکان و غەیرە عەرەبییەکانیش بە پاشگەز بوون لە قەڵەم بدرێت، یان گرفت و کۆسپی دیکە بێنێتە پێشەوە، جگە لە گوشار و رۆڵی داگیرکەری ئەمریکی... هتد*.

* تاکو ئێستاش بە فەرمی داوودەزگای ناوەندی لە بەغدا لە ئاڵوگۆڕی نووسراو و ئاگاداری هەتاکو لەگەڵ هەرێمی کوردستان زمانی عەرەبی بە کار دێنن و، وەڵامی داوودەزگاکانی هەرێمی کوردستان بۆ ناوەندی بەغدا دیسان بە زمانی عەرەبییە، هەروەها وەزیرە کوردەکان و ئەو کوردانەش کە لە پۆستە سیادییەکان تەعین کراون نووسراو و ئاگاداری و رێنماییەکانیان هەر بە زمانی عەرەبییە!

پێنجەم

دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادی و هەرێمی کوردستان

کورد لە دەسەڵاتی یاسادانان وەکو لەم (دەستوورە کاتییە) تەسبیت کراوە، لە هیچ پرۆسەیەکی دەنگدان بەپێی زۆرینە و کەمینە، کاریگەریی حاسیمانەی نییە ئەگەر هات و زۆرینەی غەیرە کورد لە (کۆمەڵەی نیشتمانی)ی ئایندە رای بە پێچەوانەی راو هەڵوێستی گرووپی کوردی بێت. هەروەکو لە خاڵەکانی دیکەدا باسمان کرد، هەروەها لە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی)ش ئەگەر هات و یەک لە سێ کەسەکەش کوردێک بێت، بێ گومان لە ئەنجوومەنی وەزیرانیش کورد هەر کەمینە دەبێت. بۆیە لەم ٣ دەزگایەدا وجودی کورد زیاتر بەشداری و موساهەمەکردنە لە دروستکردنی ئەو بڕیارانە کە زۆرینەی غەیرە کورد مەبەستیەتی، یان بە دڵی ئەوان بێت.

هەروەها لە پێکهێنانی (دادگای باڵای فیدراڵی) کە رۆڵێکی کاریگەریی هەیە لە پاراستنی مافەکانی دەستووری کورد و چاودێریکردنی یاسا و بڕیارەکانی حکوومەتی فیدراڵی ناوەند، هیچ جۆرە ئاماژەیەک نییە بە ژمارە و رێژەی کورد، چی لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و چی ئەندامانی. بڕوانە مادە ٤٤ی ئەم دادگایە لە ئایندە بە یاسایەک دادەمەزرێت کە (کۆمەڵەی نیشتمانی) دەری دەکات.

نەدەبوو شاندی کورد، لە کێشەیەکی چارەنووسسازی وەهادا سازش Compromise بکات و، کورد بەو شێوەیە لە مافی خۆی وەکو گەلێک رووت بکاتەوە. هەر بۆیە ئەهمییەتی نوێنەرایەتیی کورد لەو ٤ دەزگایە بە دیقەت و راشکاوی و دوو(ئەنجوومەنی یاسادانانی ئیتیحادی) لە رووی مسداقیەتی(نیزامی فیدراڵییەت) و یان مسۆگەرکردنی هەر زەمانەتێکی دیکە، ئا لێرەدا بە روونی دەردەکەوێت، ئەمەیش گرفتێکی گەورە و خەتەرناکە، ئەگەر هاتوو لە دەستووری هەمیشەیی فەرامۆش بکرێت.

(یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) لە چەند مادە و بڕگەیدا جەختی لەسەر دابەشکردنی دەسەڵات کردووە لە نێوان دەسەڵاتی ناوەند و

هەرێم و پارێزگا و شارەوانییەکان. هتد. لەوانە و بە تەحدید مادە ٤*ی ئەم یاسایە و، بە فراوان و وردتر لە بەشی هەشتەمی یاساکە و لە بڕگە (أ)ی مادە ٥٣**یدا، ئیعتراف کراوە بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان کە حکوومەتی رەسمی ئەو خاکانەیە کە تا ١٩ی ئاداری ٢٠٠٣ بەڕێوە دەبرا، بەپێی بڕگە (أ)ی مادە ٥٤*** ئەم حکوومەتە بە درێژاییی قۆناغی ئینتیقالی کاروباری خۆی بەڕێوە دەبات، تەنیا ئەو دەسەڵاتە نەبێت کە بەپێی ئەم یاسایە دەکەوێتە چوارچێوەی (اختصاص)ی دیاریکراوی حکوومەتی ناوەندی فیدراڵەوە، واتە بڕگەکانی مادە ٢٥ و ٤٣ی ئەم یاسایە.

سەرەڕای ئەمانە، ئەو دەسەڵاتەیش کە ماوە یان پێویستە پیادە بکرێت بە هۆی چۆنیەتیی دامەزراندنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان و دەسەڵات و جۆری پێوەندییان بە دەسەڵاتی ناوەندەوە، دەسەڵاتی حکوومەت و پەرلەمانی کوردستان گەمارۆ و وەلاوە نراون.

مادە ٥٥، ٥٦، ٥٧ بەوردی و فراوانی زۆر لایەنی ئەم کێشەیەی روون کردووەتەوە،

---

* مادەی چوارەم: سیستەمی حوکم لە عێراق کۆماری، ئیتیحادی فیدراڵی، دیموکراتی فرەییە، دەسەڵاتەکان لە نێوان حکومەتی فیدراڵی و حکوومەتە هەرێمییەکان و پارێزگاکان و شارەوانی و ئیدارە خۆجێییەکاندا دابەش دەکرێت، ئەم سیستەمە فیدراڵییەش لەسەر بناغەی فاکتە جوگرافی و مێژووییەکان و جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان دادەمەزرێ نەک بەپێی رەچەڵەک، نەژاد، یان ئیتنی یان نەتەوە یان مەزهەب.

** مادەی پەنجا و سێ: أ. ئیعتراف بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەکرێ کە حکومەتی رەسمی ئەو خاکانەیە کە تا ١٩ی ئاداری ٢٠٠٣ پارێزگاکانی دهۆک و هەولێر و سلێمانی و کەرکووک و دیالە و نەینەوا لە لایەن ئەو حکوومەتەوە بەڕێوە دەبرا. دەستەواژەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان کە لەم یاسایەدا هاتووە واتە ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان و ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان و دەسەڵاتی قەزایی هەرێمی لە هەرێمی کوردستان.

*** مادەی پەنجا و چوار: أ. حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە درێژاییی قۆناغی ئینتیقالی کاروبارەکانی خۆی بەڕێوە دەبات، تەنیا ئەو مەسەلانە نەبێت کە بەپێی ئەم یاسایە دەکەونە چوارچێوەی ئیختیساسی دیاریکراوی حکوومەتی فیدراڵییەوە، خەرجی ئەم وەزیفانەش لە لایەن حکوومەتی فیدرالییەوە دابین دەکرێ بە گوێرەی ئەو رێوشوێنەی تا ئێستا کاری پێ کراوە و بەپێی مادە (٢٥-هـ)ی ئەم یاسایە.

بەپێی ناوەڕۆکی بڕگەکانی ئەم ماددانەو مادە (٤)ی ئاماژە پێکراو، ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە زۆر رووەوە گرێ دراون بە حکوومەتی ناوەندەوە، لەوانە:

* دارایی: بودجەی ئەنجوومەنەکان لە ناوەندەوە تەحدید و بڕیاری لەسەر دەدرێت و هەر لەوێشەوە دەنێردرێت.

* پلان و نەخشەکانیان راستەوخۆ گرێ دراوە بە پلان و دەسەڵاتی ناوەندی ساڵانە و، لە رێگەی وەزارەتە پێوەندیدارەکانی ناوەند و، بە تەنسیق لەگەڵ ئەوان جێبەجێ و موتابەعە دەکرێت.

* بەدەر لەمانە و، ئەوەی بمێنێتەوە لە دەسەڵات ئەوە بۆ ئەم ئەنجوومەنانەیە بە مەرجێک نابێت دژ بێت لەگەڵ ناوەڕۆکی ئەو ماددانەی کە ئاماژەمان بۆ کردووە.

بە کورتی ئەنجوومەنی پارێزگاکان راستەوخۆ دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی ئەنجوومەن و حکوومەتی ئینتیقالی عێراق بە هەردوو قۆناغیدا. ئەم واقیعە بە رەهایی هاتووە و، دوور نییە ئەم جۆرە دارِشتنە و ئەم (رەها)ییە ببێتە مایەی راکێش و بکێش و تەفسیراتی جیاجیا لە نێوان هەردوو ئیدارەکەی کوردستان بە تایبەتی پاش هەڵبژاردن، بە هۆی کۆمەڵێک فاکتەری جیاجیا، لەوانە شێوەو رێژەی لایەنە سیاسییەکان و ململانێی ناوخۆیی لەسەر دەسەڵات لە هەموو ئاستەکاندا و، رۆڵی دەسەڵاتی ناوەند و چۆنیەتیی تەعاملی لەگەڵ ئەنجوومەنی پارێزگاکان، هەروەها دوور نییە هەر ئەم جۆرە دید و بۆچوون و نەبوونی دەقی روون و ورد سەبارەت بە دەسەڵاتی ئەم ئەنجوومەنانە و دەسەڵاتی ناوەند ببێتە گرفتێکی دیکە لە نێوان هەردوو لا.

زۆر کەس بڕگە(ج) ی مادە ٦١ یان بە(ضمان) داناوە. دەقی مادەکە دەڵێت:

(المادة٦١ – الفقرة ج" يكون الاستفتاء العام ناجحا، ومسودة الدستور مصادقا عليها، عند موافقة أكثرية الناخبين في العراق، واذا لا يرفضها ثلثي الناخبين في ثلاث محافظات او أكثر.)

(مادە ٦١-ج: (راپرسییەکە بە سەرکەوتوو لە قەڵەم دەدرێ و رەشنووسی دەستوورەکە بە پەسندکراو دادەنرێت ئەگەر زۆربەی دەنگدەرانی عێراق

رازی بوون لەسەری و ئەگەر دوو لەسەر سێی دەنگدەرانی سێ پارێزگا یا زیاتر ڕەفزیان نەکرد).

ئەمەی کە بە گەرەنتی و (ضمان) لە قەڵەم دەدرێت:

١- ئەگەر پێویست بوو یەک جار بەکاردێت. ئەویش بۆ پەسندکردنی ڕەشنووسەکەی دەستووری هەمیشەیی کە ڕاپرسیی لەسەر دەکرێت لە سەرتاسەری عێراق.

٢- ئەم گەرەنتییە (ضمان) پێوەندیی نییە بە یاسا و بڕیارەکانی ناوەندی ئیتحادیەوە هەروەکو بە هەڵە باسی لێوە دەکرێت، بەڵکو بە پەسندکردنی ڕەشنووسەکەی دەستووری هەمیشەیی تەواو دەبێت و بۆ یەک جاریشە.

٣-ئەم گەرەنتییە (ضمان)ـە، کە تەنیا بۆ ڕەشنووسەکەی دەستووری هەمیشەییە، تیغی دوو دەمە. هەرچۆن ٣ پارێزگاکەی هەرێمی کوردستان دەتوانێت بە کاری بێنێت، ١٥ پارێزگای عێراقی دیکەش هەمان مافیان هەیە. هەر ٣ پارێزگا لەو ١٥ پارێزگایە بۆی هەیە هەمان هەڵوێست وەربگرێت. واتە کورد یەک ئیحتیمال و زۆرینەی عەرەبی عێراق ٥ ئیحتیمال.

٤-پاشان: کێ دەڵێت لایەنی کوردی پێوەندیدار، دەتوانێت لەو ٣ پارێزگایە، دوو لە سەر سێی دەنگەکان مسۆگەر بکات لە کاتی پێویستدا.

٥- مەرجی وەها هەروەکو زۆر لە یاساناسەکان باسی دەکەن، دوورە لە پرەنسیپی دیموکراسی و نەدەبوو کورد بکەوێتە ژێر باری وەهاوە، چونکە دەکرا (گەرەنتی=ضمان)ی کورد، یان ڤیتۆی کورد بە شێوەیەکی دیکە تەسبیت بکرایە کە تایبەت بێت بە خودی کوردەوە. هەر بۆیە ئەم بڕگەیە لەگەڵ لاوازیی بنەماکەی و ئەگەری (یەک) بە(پێنج)، زۆر لەسەر کورد کەوت و، گوایە لە سەرەتا مەبەست لە دانانی ئەم بڕگەیە کورد نەبوو، بەڵکو بۆ زۆرینەی عەرەبی شیعە بووە، بەڵام کورد خۆی کرد بە خاوەنی ئەم بڕگەیە و نیگەرانی و هەڵوێستێکی نیگەتیڤانەش دروست بوو بەرامبەر کێشەکەی لە عێراق لە لایەن توێژێکی فراوان و زۆری عەرەبەوە و، کرا بە مەهانە بۆ هێرشکردنە سەر کورد و دۆزەکەی. دوور نییە لە داڕشتنی دەستووری هەمیشەیی ئەم بەندە ببێت بە خاڵێکی خیلاف.

دەسەڵاتی ناوەندی ئیتحادی یەکجار زۆرە و، لە (مادە ٢٥)ی ئەم (دەستوورە)دا تەسبیت کراوە. لە ڕووی عەمەلییەوە هیچی وەها بۆ حکوومەتی هەرێمی کوردستان نەهێڵاوەتەوە.

تەنیا دەسەڵاتی دانانی (ڕەسم و باج) و (کۆنترۆڵکردنی ئاسایش و پۆلیسی ناوخۆ) نەبێت، هەرچەندە لە واقیعدا ئەو دوو (دەسەڵاتەش) سنووردار کراوە بەپێی بڕگە (ب)و بڕگە (ج)ی مادە (٢٥) بەتایبەتی.

(المادة ٢٥-ب: وضع وتنفيذ سياسة الامن الوطني. بما في ذلك انشاء قوات مسلحة وادامتها لتأمين وحماية وضمان أمن حدود البلاد و الدفاع عن العراق).

(مادە ٢٥-ب: دانان و جێبەجێکردنی سیاسەتی ئاسایشی نیشتمانی، هەروەها دامەزراندنی هێزی چەکدار و. هتد).

(المادة ٢٥-ج: رسم السياسة المالية، واصدار العملة، وتنظيم الكمارك، وتنظيم السياسة التجارية عبر حدود الاقاليم والمحافظات في العراق، و وضع الميزانية العامة للدولة ورسم السياسة النقدية وانشاء بنك وادارته).

(مادە ٢٥-ج: داڕشتنی سیاسەتی دارایی، دەرکردنی دراو، هەروەها ڕێکخستنی گومرگەکان. هتد).

واتە هەردوو دەسەڵاتەکە ڕەها نییە، دەسەڵاتی پەرلەمانی کوردستانیش چ لە مەیانی یاسادانان و چ لە بواری ڕەتکردنەوەی یاسا و بڕیارەکانی ناوەندی ئیتیحادی، سنووردار کراوە، تاکو ڕاددەیەک دەکرێت بگوترێت (قفل) کراوە، چونکە بڕگەکانی مادە (٢٥) هیچی وەهای بۆ پەرلەمانی کوردستانیش نەهێشتووەتەوە، ئەگەر پاساو نەدرێتەوە کە هەر هەموو ئەو دانپێنان و (مافانەش) کاتییە، واتە بۆ قۆناغی (ئینتیقالییە) و، هەڵهاتنە لەواقیع، ئەمە دیکۆمێنتێکە، کورد خۆی بەشداربووە لە داڕشتن و پەسند و ئیمزا و پیادەکردنی. لەگەڵ ئەوەش:

* ئەگەر ئەو دەقانە کە پێوەندییان بەکوردەوە هەیە، بەتایبەتی یان ئەوانەی دیکە کە ناڕاستەوخۆ عیلاقەمەندن بەکێشەی کورد لە کوردستانی عێراق، هەروا لە دەستووری هەمیشەیی عێراق بمێننەوە، ئەوە دەقێکی یان مافێکی ڕواڵەتیی بێ

گیان دەبێت و، کەمکردنەوەیە لە دەسەڵاتی هەرێمی فیدراڵ: چ ئەوەی کورد خۆی داوای کردووەو چ وەکو بنەمای سیستەمی فیدراڵییەت.

* هەرچەندە (کاتی)یش بێت، ئەم یاسایە لەکۆتاییی حوزەیرانی داهاتوو پیادە دەکرێت، کە پیادەش کرا، حقوق و ئیتلیزاماتی لێ دەکەوێتەوە، و دەبێتە سابیقەیەکی یاسایی.

* *چی بێت و چەند بخایەنێت ئێمە بەچاوی رەخنەوە تەماشای ئەم یاسایە دەکەین با بۆ یەک رۆژیش بێت و، لە پاشەڕۆژ دەبێتە (دیکۆمێنتێک)، کە گشت لایەنە پێوەندیدارەکانی عێراق کە بەشدارن لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی بە کوردەوە موتەفیق بوونە لەسەری و، ئەمریکا وەک هێزی داگیرکەر پەسندی کردووە.*

شەشەم

سەروەت و سامانی کوردستان

ئەم (دەستوورە کاتییە) هەروەکو لە خاڵی سەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد، هیچ دەسەڵاتێکی وەهای نەهێلاوە بۆ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، سەبارەت بە خاوەندارییی سەروەت و سامانی کوردستان، یان ئەگەر روون و دروستتر بڵێین بۆ خەڵکی کوردستان هیچی نەهێشتووەتەوە:

١- بەپێی بڕگە (هـ)ی مادەی (٢٥)، هەرچی سەروەت و سامانی سروشتیی هەیە لە عێراق موڵکی گەلی عێراقە.

٢- بڕگە (ج)ی هەمان مادە مافی نەخشەکێشانی سیاسەتی مالی عێراقی داوە بە حکوومەتی ئیتیحادی ئینتیقالی، واتە سیاسەتی (واریدات و نەفەقاتی گشتیی دەوڵەت).

ئەوەی لەپێناسەی (المالیە العامە) بەباشی وردبێتەوە، دەگات بەو راستییەی کە:

هەرێمی کوردستان و پارێزگاکان و شارەوانییەکانی چی وەهایان بەدەستەوە نییە و ناتوانن لەو نەخشە و بڕیارانە لادەن کە دەکەوێتە نێو (سیاسەتی مالی) ناوەندی ئیتیحادییەوە. ئەوەی گرینگ بێت بۆ ئێمەی کورد وەکو دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان و، خەڵکی کوردستان (کانزا سروشتییەکانی وەکو نەوت و گاز... هتد)، هەروەها (رسومات و باج) کە دوو ستوونی بنەڕەتی واریداتی عێراقە. یەکەمیان موڵکایەتیی (گەلی) عێراقە و، راستەوخۆ گرێدراوە بە ناوەندی ئیتیحادییەوە و، دووەمیان پێشەکی بەستراوەتەوە بە سیاسەتی گشتیی مالی عێراق و هەم بە نەخشەی گشتیی رسوم و باجی ناوەندی، واتە لە واقیعی عەمەلیدا هەردوو گرێ دراون بەناوەندی ئیتیحادەو هو دەکەونە چوارچێوەی (المالیە العامە)و بە نەخشەو شێوەی پیادەکردن و دابەشکردنیان، بۆ سەلماندنی ئەوەی سەرەوە:

١- بودجەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە لایەن حکوومەتی ئینتیقالی ناوەندی

ئیتیحادییەوە دیار و تەمویل دەکرێت، هەروەکو برگە (أ)ی مادە ٢٥ی ئەم دەستوورە دیاری کردووە.

٢- ئەو دەسەڵاتانەی کە لە مادەی (٥٦)ی یاساکەدا هاتووە، لەتەمویلکردنی پارێزگاکان و شارەوانییەکان.

جێگەی سەرنجە شاندی کورد پێی دانەگرتووە (ئەگەر هەوڵیشی دابێت سەرنەکەوتووە)، لە دابەشکردنی واریداتی کوردستان لە نێوان هەرێمی کوردستان و دەسەڵاتی ناوەند، چ وەکو بەش و چ وەکو رێژە، بە تایبەتی (نەوت وگاز... هتد) هەروەکو لە زۆر لە دەقەرەکانی فیدراڵیی وڵاتانی دیکە پیادە کراوە، هەر بۆ نموونە و هاوزەمان لەگەڵ دارِشتنی دەقەکانی ئەم دەستوورە، سەرکردایەتیی سیاسیی خوارووی سوودان لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی سوودان مشتومڕیان نەبوو لەسەر دابەشکردنی واریداتی نەوتی خوارووی سوودان لە نێوان ئیدارەی خواروو و دەسەڵاتی ناوەند، چونکە ئەمە حەسم کرابوو، بەڵکو سوور بوون و پێ داگرتنی نوێنەرانی خوارووی سوودان لەسەر بەش و رێژەکەی بوو کە لە سەرەوەی (٥٠٪)یان مەتڵەب بوو.

جا ئیتر ئەوە چی فیدراڵییەتێکە کە:

* بەو شێوەیە سەر و گوێی هەرێمەکەی کرابێت (کە کەمترە لە ٣ پارێزگا).
* بەو هەموو ئەگەر و لەمپەرانەی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی ناوچە و یەکە ئیدارییەکانی.
* کەرکووک بە دەربێت لە هەرێمی کوردستان.
* یان بەو بێ دەسەڵاتییەی سەبارەت بە واریدات و سامانە سروشتییەکانی دارِێژراو، جگە لە (پرسە خەسوانەیەک)، سەبارەت بە بودجەکەی، کە بە مەرکەزییەت بۆی دادەنرێت و تەئمین دەکرێت.
* یا هیچ رۆڵێکی کاریگەریی وەهای نەبێت لە چارەنووسی یاسا و بڕیاری دەسەڵاتەکانی یاسادانان و کارگێڕیی ئیتیحادی و دادگای ئیتیحادی باڵا.

لە واقیعێکی وەها ئاڵۆز و پڕ لە گرفت و تەوژمی بیر و بووچونی رەگەزپەرەستی و

دژایەتیی ناوخۆ و ئیقلیمی و، مامەڵەکردنی زیاتر لە یەک ساڵی لایەنی ئەمریکی و هاوپەیمانانی، کە تەسبیت کراوە لەم یاسایە، ئەمەیش وەکو هەیە مشتومڕی زۆری لەسەرە و سەرەڕای ئەمانە هەمووی چ گەرەنتی وەهایش تەئمین نەکراوە، مەبەستیش گوایە دیموکراتییەتە.

ئەگەر(ضمان) دیموکراتییەت بێت، کێ دەڵێت دیموکراتییەت هەمیشە (گەرەنتی- ضمان)ە بۆ سەلماندنی ماف و دەسەڵاتی گەلانی دیکە، بە تایبەتی لە بارودۆخی ئێمەی کورد و کولتووری وڵاتەکەمان و مامەڵەی داگیرکەرانی و ئەزموونی رابردوومان... لەگەڵ ئەوەش:

بەریتانیا گەورەترین و کۆنترین وڵاتی دیموکراتی بوو لە دنیا، کەچی بە دەیان ساڵ وڵاتانی دیکەی داگیر کردبوو و، سەروەت و سامانیانی زەوت کردبوو. چییان بەسەر (ئێرلەندییەکان) هێنا... دواتریش (فۆڵکلاند)، هەر بۆ نموونە. مەگەر پاش ساڵی ١٩١٤ بە ناوی رزگاریی عێراق و شارستانییەت و دیموکراسییەوە ناوچەکەی داگیر نەکرد؟ وەعدی دەوڵەتی بە کوردیش نەدا؟ هاوکاریی هێزەکانی نەبووین! کەچی کوردستانیان پارچە پارچە کرد.

(سیڤەر)ی گۆڕییەوە بە(لۆزان)، کە داکۆکیمان لە مافی خۆمان کرد بە فڕۆکە و تۆپ و لەشکرکێشی وەڵامی داینەوە کە تاکو ئێستایش نرخەکەی دەدەین. ئێستاش هەر ئەو بەریتانیایەی جاران و هاوپەیمانی ئەمریکایە و کوردیش هینی هەردوو لا!

ئەی دیموکراتیەتی فەڕەنسا نەبووە هۆی زیاتر لە سەد ساڵی داگیرکردنی جەزائیر کە نرخی رزگارییان یەک ملیۆن شەهید بوو و، تاکو ئێستایش ئاسەواری ئەو داگیرکردنە لە جەستەی میللەت و نیشتمانی(الجزائر) کاریگەریی خۆی هەیە، نرخەکەشی دەدەن.

ئەمریکا (وەک پێناسە دەکرێت): مەڵبەندی دیموکراتی و رۆشنبیری و پێشکەوتنە، کەچی زیاتر لە دوو سەد ساڵ جیاوازیی رەگەزی و کۆیلەیەتی تێدا زەق و روون بوو، بگرە تاکو ئێستاش کێشەی یەکسانی و گرفتی زۆری ماوە!

چی نەهێنا بە سەر ڤێتنامییەکان و هیندی چینیدا. مەگەر هەر ئەمریکا و

هاوپەیمانانی نەبوون (سەدام حوسێن)یان هێنا و کردیانە مێردەزمە بە سەر عێراقییەکان و ناوچەکە و هاوکار و پشتیوانی بوون.

ئیسپانیا وڵاتێکی دیموکراتییە، بڕوانە چییان بەسەر باسکەکان و کەتەلۆنییەکان هێنا و، تاکو ئێستاش زۆریان ماوە بگەن بەمافی خۆیان.

مەگەر دیموکراتییەتی **ئەڵمانیا و ئیتاڵیا** نەبوو، هیتلەر و نازییەکان و مۆسۆلینی و فاشییەکانی هێنایە سەر حوکمی هەردوو وڵات و کارەساتی شەڕی کەونی دووەمیان بەرپا کرد؟

هیندستانیش زۆرجار بە نموونەی وڵاتێکی دیموکراتی باس دەکرێت، لەگەڵ ئەوەش دژی هەست و خواستی کشمیرییەکانە... هتد.

دیموکراتییەت ئەو کات بەڕێوە دەچێت و(ضمان)ـە بۆ نموونە لە حاڵەتی ئێمەدا:

١– ئەگەر مافەکان و ئەرکەکان بە بەند و بە دەقی دەستووریی روون و حاسیم، زامن کرابن.

٢– ئەگەر دابەشکردنی دەسەڵات و یەکسانی، چ لە نێوان دەزگاکانی ئیتیحادی و، چ لە نێوان ناوەندی ئیتیحادی و هەرێمەکان ناوەڕۆک و سنووری دیار بێت.

٣– لایەنەکان و کۆمەڵگەکەش، لە رووی سیاسی و کۆمەلایەتی و فەرهەنگی و ئابووری... هتد، ئەوەندە پێگەیشتوو بن کە بتوانن ئەو بنەمایانە لەیەکتر قبووڵ بکەن. هەر هەمان شت سەبارەت بە مافی هاووڵاتی و، مافی گەلان و بنەماکانی مافی مرۆڤیش... هتد.

کورد بۆ مافی خۆی، جگە لە زەمانەتی دەستووری (کە بەداخەوە لەم دەستوورە کاتییە بەدی ناکرێت وەکو پێویست)، دەبێت بە قورسایی خۆی و کێشەکەی و قوربانییەکانی، سوور بێت لەسەر زەماناتی نێودەوڵەتیش، جا چ ئەو زەمانەتە هی خودی هاوپەیمانی ئەمریکی بێ (وەکو هێزی داگیرکەری عێراق)، یان هاوکارمان بن (بە دەقێکی فەرمی)، بۆ وەرگرتنی بڕیارێکی وەها لە نێوەندەکانی بڕیاری نێودەوڵەتی... یان هەر چ نەبێت پشتیوانمان بن لەوەی کە کورد خۆی لە کوردستانی عێراقدا بڕیار بدات لەسەر چارەنووسی خۆی، لە رێگەی ریفراندۆمێک و،

ئەنجامیشی لە دەستووری هەمیشەییی عێراق تەسبیت بکرێت.

ئەمە نە خەونە نە خەیاڵ و نە توندڕەوی و زیادەڕۆیییە و نە مەحاڵ، بەڵکو لای کەمەوە ئەزموونی پوختەی نزیکەی یەک سەدەی ململانێ و دەستبڕین و یاریکردنی زلهێزەکانە (بە ئەمریکا و وڵاتانی ئیقلیمی و بەگشتی و حکوومەتە یەک لەدوای یەکەکانی عێراقیشەوە)، بە کێشە و مافی چارەنووسی خەڵکی کوردستانەوە.

وا دەبینین چۆن (ئەمریکا و نەتەوە یەکگرتووەکان و ئەوروپا) راستەوخۆ سەرقاڵی چارەسەرکردنی مافی خەڵکی خوارووی سوودانن لە چوارچێوەی وڵاتێکی فیدراڵدا. یان پشتگیر و، هاوکاریی خەڵکی بیابانی رۆژئاوان (الصحراء الغربیه)، بۆ ئەوەی خۆیان بڕیاری چارەنووسی خۆیان بدەن، چ وەکو دەوڵەتێکی سەربەخۆ یان پێکەوەژیان لەگەڵ وڵاتی مەغریب... خۆ دانیشتوانی ئەم بیابانە بە رەگەز عەرەبن و بە ئاین ئیسلام، و جەزائیر و مەغریبیش هەم عەرەبن و هەم ئیسلام، هەردوو میللەتیش (خوارووی سوودان و بیابانی رۆژئاوا) نە بە قەد کورد رۆژئاوا و ئەمریکا و وڵاتانی دراوسێ غەدریان لێ کردووە و نە قوربانی و کارەساتەکانیان دەگەنە ئاستی ئەوانەی کورد و نە لە رادەی پێشکەوتنی کۆمەلایەتی و فەرهەنگی و ئیداری و ئیمکانیاتی ئابووریش لەگەڵ کورد بەراورد دەکرێن... هتد.

زۆر لایەن کوردی بە کار هێناوە بۆ مەرامی تایبەتیی خۆیان و پاشان دەستیان بڕیوە و ئەنجامی تەنیا ماڵوێرانی و قڕکردن و کیماباران و ئەنفال و راگوێزان و تەعریب و تێکدانی ژێرخانی ئابووری و کۆمەلایەتی و شێواندنی قەوارەی نەتەوایەتی و دووبەرەکێی نێوخۆ بووە.

بەشداریی کورد لە داوودەزگاکانی ناوەندی عێراق، بێ پشتیوانی و زامنکردنی ئەو مافانە و پاراستنی بە شێوەیەکی وەها چیتر پێشێل نەکرێ و پشت گوێ نەخرێت یان لە (گەمەیەکی دیموکراتی)دا مافەکانی کورد وەکو کەمینەیەک لە بڕیاری زۆرینە نەپارێزرێت، ئەوە (وەکو دەڵێن کڕینی ماسییە لە دەریا و تەنیا مەرەکەبی سەر کاغەز دەبێت). بۆیە *ئێستا ئەو قۆناغ و ئەو هەلە مێژووییە و ئەو کاتەیە، کە نابێت کورد بەهیچ شێوەیەک سازش لەسەر (گەرەنتی= ضمان)ی دەستووری و نێودەوڵەتی بکات...*

ئەزموونی دەقی(٥) دەستووری پێشووتر و بەشداری کورد لە چوار- پێنج قوناغی حوکمڕانی و چەندین کابینەی عێراق ئەوەی سەلماندووە، بەشداری بێ (زەمانەت) لە واقیعی ئێمەی کورد، *لە عێراق موغامەرەیەکی بێ حیسابە*، یان وەکو کورد دەڵێت (کوێخایەتیی بن سێبەر)ـە.

لەم (دەستووره کاتییەی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، جارێکی دیکەش دووپاتی دەکەینەوە، بە داخەوە هیچ جۆرە زەمانێکی بە فیعلی و روون تێدا نییە بۆ کورد، ئەوەش هەیە رووکەش و شکلییە و بە پێچەوانەی ئەو را و بۆچوونانە، کە پڕۆپاگەندەی بۆ دەکرێت. سەرەڕای ئەو مادە و بڕگانەی کە باسمان کرد و، ئەو هەموو کۆسپ و تەگەرە و(ئیستسنائانە)هەندێ رۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان لاپەڕەکانیان دەڕازانەوە و بە مانشێتی گەورە دەیاننووسی، (*فیدراڵیزم وەک کورد دەیویست جێگیر کرا!) یان بۆ یەکەم جار ئیعتراف بە(هەرێمی کوردستان)* کرا، یان (*کورد بووە خاوەنی سەروەت و سامانی کوردستان... هتد*)، توێژێک لە سیاسەتمەدارانی کورد جەختیان لەسەر نەمانی تەعریب و گەڕانەوەی ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان بۆ نێو هەرێمی کوردستان یان سنووری کوردستان یان تەسبیتکردنی کوردستانییەتی کەرکووک و گەڕانەوەی بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان، لەو دەستووره کاتییە دەکرد و، رەسمییەتی زمانی کوردی و مافی ڤیتۆی (کورد) لەسەر دەستووری ئایندە، یان یاساکانی کۆمەڵەی نیشتمانی... یان... یان... هتد دەنرخاند.

لە کاتێکدا دەبوایە لایەنی کوردی لە بەغدا و، ئەو سیاسەتمدار و رۆژنامە و گۆڤارە کوردییانە هەر لە سەرەتاوە لە نیازی خراپی لایەنی ئەمریکی، یان لایەنەکانی غەیرە کورد لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق بگەیشتایەن کاتێک:

١ - *شەراکەتی کورد و عەرەبی لە عێراق سڕییەوە. عێراق پێناسە کرا بە یەک وڵات و یەک گەل، ئەویش گەلی عێراقە.*

٢- *هەرێمێکی فیدراڵ بە ٣ پارێزگا تەحدید کرا. باشە بۆ بە ٤ یان ٥ پارێزگا تەحدید نەکرا!*

٣- *ئیستسناکردنی بەغدا* و کەرکووک لە پێکهاتەی هەرێمێک... دەکرێت ئەوەی بەغدا قووت بدرێت، چونکە لە لایەکەوە پایتەختی عێراقە و نموونەش زۆرە چونکە پایتەخت لە دەوڵەتێکی(ئیتیحادی) تایبەتمەندی خۆی هەیە، هەروەها ژمارەی دانیشتوانی لە سنووری ٢٠٪ی دانیشتوانی گشت خەڵکی عێراقە، بەڵام *ئیستیسناکردنی* کەرکووک جێگەی گومانەو، نەدەبوو لایەنی کوردی چارەنووسی کەرکووکیان بەو شێوەیە قبووڵ بکردایە. *بەش بەحاڵی خۆم دڵنیام بەپێی مادە و بڕگەکانی ئەم (دەستووره کاتییە)* کورد *(کەرکووک) لە باوەشی هەرێمی کوردستان نابینێتەوە*، ئەو هەرێمەی کە پەسند کراوە و پیادە دەکرێت لە قۆناغی ئینتیقالی بەپێی بڕگە(أ)ی مادە ٥٣ تەحدید کراوە بەو ناوچانەی تاکو رۆژی ٢٠٠٣/٣/١٩ لە ژێر کۆنترۆڵی حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا بووە... هەروەها زۆربەی ناوچە بەعەرەبکراوەکانی دیکەی کوردستانیش چارەنووسیان لە چارەنووسی کەرکووک زۆر باشتر نابێت.

جارێکی دیکەش هەرچی بێت هۆ و هۆکاری پشت پەردەی دانوستاندنی شاندی کورد لە (لێژنەی داڕشتنی یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، زۆر لە مادە و بڕگەکانی ئەم یاسایە کە پێوەندیی بە دۆزی رەوای کوردەوە هەیە، لە قازانجی کورد و لە ئاستی قوربانییەکانیدا نییە، بە تایبەتی بەرچاوکردنی مەوقیع و رۆڵی کورد لە رزگاری و ئیدارەی عێراق. جگە لەو زەرەر و زیانانەی کە کورد و کێشەکەی تووشی بوونە پاش رزگارکردن و داگیرکردنی عێراق، چی لە دەستدانی هەندێ لەو نیمچە سەربەخۆییەی کە هەمان بوو و، چی لە دژایەتیکردنی کورد لە لایەن جادەی عەرەبی عێراقی زۆرینەوە و، هەڵوێستی وڵاتە ئیقلیمییەکان و، مامەڵەی هاوپەیمانی ئەمریکی دەسەڵاتدار.

ناوەڕۆکی چارەسەرکردنی کێشەی کورد و بنبڕکردنی سیاسەت و دەرئەنجامەکانی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی و حەسمکردنی کێشەی سنووری کوردستان و پێوەندیی هەرێمی کوردستان لەگەڵ ناوەندی عێراق لەسەر بنەمای فیدراڵییەتە. ئەو فیدراڵییەتە کە (گشت لایەنە سیاسییەکانی کوردستان یەک بوون لەسەری و پەرلەمانی کوردستان بڕیاری لەسەر دابوو و دەسەڵات و سنووری

دیار کرابوو و، (کەرکووک)پایتەختەکەی بوو...).

زۆر لە مافەکانی گەلی کوردستان لە دەرگای ئەم یاسایەوە هاتوونەتە ژوورەوە، بەڵام لە پەنجەرە و کەلێنەکانی خودی ئەم یاسایەوە دەرهێنراون، یان تەلغیم کراون. ئەمەش جگە لە لاسەنگکردنی تەرازووی دەسەڵات، خاڵێکی لاوازە بۆ شاندی کورد و جارێکی دیکە هەلێکی باشمان لە دەست دا.

بۆ نموونە:

١– هەموو دنیا دەزانێت عێراق کیانێکی فرە نەتەوەیی و فرە ئاین و فرە مەزهەبە. بۆ ئێمەی کورد ئەم فرە لایەنییە و پاراستنی ئەهمییەتی خۆی هەیە(یاساکە بە نیوەچڵی دگان بەم جیاوازییە دادەنێ (برگە(ب) مادە ٧)...

هەر لە سەرەتای دامەزراندنی ئەم (عێراق)ـەوە شەراکەتی عەرەب و کورد سەلێندراوە و بەڵگەنامەش زۆرە، چی لە سەرەتای دامەزراندنی ئەم وڵاتە، یان پاش نەمانی نیزامی پادشایی و لەدایکبوونی نیزامی کۆماری ساڵی ١٩٥٨، کە بەپێی مادە ٣ ی دەستووری کاتیی ساڵی ١٩٥٨، واتە بە دەقێکی دەستووری.

کورد و عەرەب وەکو دوو گەل شەریکن لە عێراق. کەم یان زۆر لە دەستوور و بەڵگەنامەکانی پاش رێژیمی قاسمیش ئەم شەراکەتە رەنگی دابووەوە، ئەگەرچی تەوژمی رەگەزپەرستی و شۆڤینی ئەو رێژیمانە، نەک هەر ئەو شەراکەتەیان لە ناوەڕۆک داماڵی، بەڵکو جینۆساید کراین، هەر ئەم قڕکردنەش فاکتەرێکی گرینگ بوو بۆ رزگاری عێراق و پاشان داگیرکردنی، کەچی لەم قۆناغە، (قۆناغی) رزگاری و ئازادیی عێراق و داگیرکردنی لە لایەن گەورەترین هێزی ئەم سەرزەمینە و، خاوەن بەرنامەی رزگاری و ئازادی و مافی مرۆڤ، وەکو ئەمریکای(هاوپەیمانی) کورد، لە دیباجە و لە چەند مادەیەکی دیکەی ئەم (دەستوورە)، لە جیاتی (چەسپاندنی واقیعی فرە نەتەوایەتیی عێراق، واتە لە جیاتی گەلانی عێراق)، (گەلی عێراق) تەسبیت دەکەن. ئەمەش لە واقیعدا بازدانە بەسەر خسووسیەتی گەلی کورد و گەلانی دیکەی ئەم کیانە کە پێی دەڵێن عێراق. هەروەکو لە جێگەیەکی دیکەی ئەم باسە ئاماژەمان بۆ کردووە.

٢–زاراوەی (فیدراڵییەت) لەسەر ئەساسی جوگرافی و مێژوویی، نە پێشینەیەکی

زانستیی هەیە لە رووی پێناسەوە و، نە ئەزموونێکی پیادەکراوی هەیە لە واقیعدا، بۆ ئەوەی بتواندرێت لە بەراوردکردندا سوودی لێ وەرگرین. هەروەها بە پێچەوانەی خواست و بڕیاری گەلی کوردستان بووە. ئەم جۆرە (فیدراڵییەتە) لە جەوهەردا فیدراڵییەتی (پارێزگاکان)ـە کە لە رێککەوتنامەی رۆژی ٢٠٠٣/١١/١٥ لە نێوان ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق و بەڕێز (پۆل بریمەر)دا ئیمزا کرا. سەرەڕای ئەوەش خودی(فیدراڵییەت) لەسەر ئەساسی جوگرافی و مێژوویی پێناسە و ئیجتهادی زۆر بە خۆوە دەگرێت، نەدەبوو لایەنی کوردی کێشەکەی کورد تووشی زەلکاوی وەها بکەن. ئەگەر لایەنی کوردی پشت گەرم بێت بە لایەنی ئەمریکی کە ئەمڕۆ حاکمی موتڵەقی عێراقن، ئەوە زاراوەی (جوگرافی و مێژوویی) لای ئەوان چی ئەهمییەتێکی نییە، بگرە قەڵسیش دەبن، چونکە خۆیان وەکو (ئەمریکی)، کە کێشە دەگاتە بنج و بنەوانەی مێژوویی و جوگرافی کۆڵن. ئەگەر بکەوێتە نێوان کورد و عەرەبیشەوە، دوور نییە ئەم هەویرە ئاو زۆر بکێشێت.

٣– پەسندکردنی لایەنی کوردی بە قەتیس(حصر)کردنی کێشەی تەعریب تەنیا(بە رێژیمی پێشوو) و پرەنسیپی راپرسین و دەنگدان سەبارەت بە خاکی کوردستان: پاشگەزبوونەوەی شاندی کوردە سەبارەت بە تەعریبی ئەو ناوچانەی کە لە سەردەمی رێژیمەکانی دیکەی پێش رێژیمی پێشوو ئەنجام درابوو، هەروەها گومان خستنە سەر کوردستانییەتی ناوچە تەعریبکراوەکانمانە، بەمە دوور نییە چارەنووسی هەندێ ناوچەی کوردستان بکەوێتە گێژاوەی ئەگەرەوە.

هەر بۆ نموونە حەویجە پارچەیەکە لە کەرکووک و کەرکووک خاکی کوردستانە. بە هۆی تەعریبی ئەم شارە، هەر لە سەرەتای دامەزراندنی عێراقەوە، قۆناغ لە دوای قۆناغ، زۆرینەیەکی بەرچاوی عەرەبیان بۆ هێناوە.

سڕینەوەی شوێنەواری تەعریب بەپێی ئەم (دەستوورە) لە هەر هەوڵێکی گەڕانەوەی عەرەبی حەویجە بۆ جێگەی کۆنی خۆیان دوور نییە لە حوکمی مەحاڵدا بێت.

هەروەها خودی **نێو شاری کەرکووک**، بەپێی سەرژمێری ساڵی ١٩٥٧(تورکمان و

مەسیحییەکان و عەرەب)*، کەمتر نین لە ڕێژەی کورد و پاش نزیکی نیو سەدە لە تەعریب و ڕاگوێزان و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی، تۆ بڵێیت ڕاپرسی چارەنووسی ناو شاری کەرکووک لە قازانجی کورد دا بێت.

لێرەدا ئێمە باسی شاری مووسڵ هەر ناکەین.

٤- دوور نییە(ڕەهن)کردنی چارەنووس و دواڕۆژی هەر بستێک لە خاکی کوردستان بە پرۆسەیەکی دەنگدان و ڕاپرسی هەنگاوێکی کەم وێنە بێت بۆ کێشەی میللەتان و بڕیارێکی حەکیمانە نەبێت هەتاکو ئەگەر ناچاریش بێت، لە هەمووشی زیاتر جێگەی پرسیا و سەرسوڕمانە ڕەهنکردن و گرێدانی چارە نووسی سنووری کوردستان بە بڕیاری *(کۆمەڵەی نیشتمانیی ئایندەی عێراق کە پێک دێت لە زۆرینەیەکی عەرەبی ڕەها)*. *یەک لە دووربینی بارزانیی نەمر لە مەڕ چارەنووسی ناوچە بەعەرەبکراوەکانی کوردستان و*، بەتایبەتی شاری کەرکووک لە کاتی مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی ١١ی ئاداری ساڵی ١٩٧٠، ئەوە بوو کە ڕازی بوو بە *سەرژمێری نەک ڕاپرسین*، ئەوەش پاش سڕینەوەی ئاسەواری *تەعریب و لەسەر ئەساسی سەرژمێری گشتی ساڵی* ١٩٥٧. واتە بۆ بڕیاری کورد (ئەنجامی سەرژمێری)، *نەک دەسەڵاتی ناوەند* (ئەنجوومەنی بە ناو شۆڕشی ئەوسا... هتد) یان (بڕیاری کۆمەڵەی نیشتمانیی عێراقی داهاتوو)...

٥- مافە بنەڕەتییەکانی ئەم دەستوورە لە ڕوانگەی مرۆڤایەتی و زۆرینەوە زۆر گرینگن، بۆ نموونە: بەپێی بڕگە(ج)ی مادە ١٦ هەموو هاوولاتییەکی عێراقی ئازاد کردووە لە خاوەنداری و موڵکداری بێ مەرج لە سەرتاسەری عێراق. هەر بە هەمان پرەنسیپ لە کوێ کار بکات و بژیت، مافی وەها بەو (ڕەها)ییە و، بۆ کەمینەیەکی وەکو کورد لە کوردستانی عێراق، بەرامبەر بە زۆرینەی عەرەبی عێراق و، پاش ٨٣ ساڵ لە بەربەرەکانێ و پێشێلکردنی ماف و تەعریب و گۆڕینی

* بەپێی سەرژمێری ساڵی ١٩٥٧ ڕێژەی کورد و عەرەب و تورکمان لە ناو شاری کەرکوک بەم شێوەیە بوو: (کورد: ٤٨,٣٪، عەرەب : ٢٨,٢٪ و، تورکمان: ٢١,٤٪).
سەرچاوە: د. نوري طالباني، منطقة كركوك و محاولات تغيير واقعها القومي - ص٦٤- دار ئاراس للطباعة والنشر- الطبعة الثالثة- اربيل ٢٠٠٤.

قەوارەی نەتەوایەتی و قڕکردن و ئەنفال و کیمیاباران، جێگەی مەترسییە.

ئەم دەقانە زۆر ڕوون و زەقن، ئەگەر شاندی کورد هەستی پێ نەکردبێت ئەوە موسیبەتە، ئەگەر هاتوو هەستی پێ کردبێت، ئەوە موسیبەتەکە گەورەتر دەبێت، کە دەبینین هەوڵی هیچ جۆرە تەسبیتکردنی میکانیزمێکی وەهایان نەداوە، کە هەندێ لە(ئیستغلال)کردنی نیازپاکی ئەم چەند پرەنسیپە گشتییانە کەم بکاتەوە!

هەرچەندە بەم یاسایە گرێکوێرەکان زیاتر ئاڵۆزتر بوونە و، هەندێ لەو گرێیانە کردنەوەی لە حوکمی مەحاڵە، بەڵام هێشتا کورد دوو دەرفەتی دیکەی لە پێشدا ماوە:

یەکەمیان: لە داڕشتنی دەستووری هەمیشەییی ئایندە.

دووەمیان: بڕیاری ڕاپرسییەک بدرێت لە کوردستان لە ژێر چاودێری و سەرپەرشتیی دەسەڵاتی ئەمریکی و هاوپەیمانانی و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، تێیدا کورد خۆی بڕیاری چارەنووسی خۆی بدات، هەروەکو لە زنجیرە وتارێکماندا لە ڕۆژنامەی(خەبات) ژمارە ١٣٣٩، ١٣٤٠، ١٣٤١، ١٣٤٢، لە مانگی ٢٠٠٣/١١ بڵاو کرایەوە...

پوختەکەی

١- سەرکردایەتیی سیاسیی کورد نەیتوانی هیچ پەیمان و بەڵێنێکی نووسراو و ڕەسمی لە هێزەکانی هاوپەیمان، بە تایبەتی ئەمریکا وەدەست بێنێ، بۆ تەئمینکردنی دواڕۆژی کێشەکەی لە کات و لە کۆتاییی قۆناغی ڕزگاریی عێراق. ئەگەر دەڵێنیش بەڵێ بەڵێنمان وەرگرتووە و، ئەنجامی ئەم دەستوورەیە، ئەوە دەقەکانی ئەم دەستوورە کە پێوەندیی بەکێشە و مافی کوردەوە هەیە، خۆی شەرعی خۆی دەکات. واتە (یاسای بەڕێوەبردنی «دەوڵەتی عێراق» بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، نەک (دەوڵەتی فیدراڵی یان ئیتیحادی عێراق).

٢- سەرکردایەتیی سیاسیی کورد نەیتوانی لە قۆناغی هەڵمەتی ڕزگاریی عێراق کێشەی ناوچە بەعەرەبکراوەکان وەکو پێویست چارەسەر بکات، جا لە نیازپاکی، یان حیسابکردنی بۆ فاکتەری ئیقلیمی، یان لە کورت بینی، یان لە بێ باوەڕی،

یان لە پەراوێزکردنی ئەمریکا بێت... هتد. هەل وەکو تیغ وایە نەیبڕیت دەتبڕێ. پێویست ناکات ئێستا ئاخی بۆ هەڵکێشین یان بڵێین هاوپەیمانان، چ ئەمریکا بێت، یان هێزە سیاسییەکانی عەرەبی عێراق، خیانەتیان لێ کردین و پاشگەز بوونەوە. ئەوانیش وەکو ئێمە ئامانج و کێشە و بەرنامەیان هەیە، کە هەلیان بۆ رەخسا وەکو خۆیان دەیانەوێ ئاوا دەکەن جا باکوردیش بەپێی بەرژەوەندی باڵای خۆی هەڵسوکەوتی بکردایە و، باشتر سوودی لەو هاوپەیمانیەتی و هاوکاری و تەنسیقانە وەرگرتبایە و دەرفەتەکانی باشتر بقۆزتبایەوە، با ئەوەندە بە شتی بچووک و لاوەکی مەشغووڵ نەبایە و کچی خۆی نەکردبایە بە قوربانی کوڕی خەڵکی.

٣- سەرکردایەتیی سیاسیی کورد لە دامەزراندنی ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق، کە رازی بوو بە ٥ ئەندام و، بۆ پۆستی وەزارەتەکانیش کە بۆ هەردوو حاڵەتەکە لە رێژەی ٢٠٪ تێ نەپەڕی، ئەمەیش دەستپێک و سابیقەیەکی باش نەبوو، ئەگەرچی کورد لە عێراق گرفتی بەشداری لە دەسەڵاتی ناوەند و ناسنامەی نەبووە وەکو کورد، بە تایبەتی لە کاتی لاوازیی دەسەڵاتی ناوەندا. ئەم دیاریدەیە دووپات بووەوە لە سەرەتای دامەزراندنی ئیداراتی کەرکووک و لە هەندێ ناوچەکانی دیکەی بەعەرەبکراومان، لەبەر هەر هۆیەک بێت، نەدەبوو سەرکردایەتیی سیاسیی کورد ئیقراری ئەو جۆرە بەشداربوونەی بکردایە، لە دەزگاکانی ئەنجوومەنی پارێزگا، یان لە دەزگا ئیدارییەکان. هەرچی نەبێت دەکرا نارەزایی و خۆپێشاندان و مانگرتنی ئاشتیخوازانە و مەدەنی، لە لایەن جەماوەری ئەو دەڤەرانەوە ئەنجام بدرایە لە کاتێکدا داگیرکەری ئەمریکی سوور بوو(تاکو ئێستایش سوورە) لەسەر پێشێلکردنی ماف و بەرژەوەندی کورد لە کەرکووک، بڕوانە یاداشتنامەی گرووپی کوردی لە پارێزگای کەرکووک لە ٢٠٠٤/٦/١٠ سەبارەت بە هەڵوێستی ئیدارەی مەدەنی ئەمریکی (CPA)* لە کەرکووک کە وێنەیان دابوو بە بەرێز (بریمەر و گشت دەزگا و بەرپرسە پێوەندیدارەکان) یان لە مەخموور، کە وەکو ناوچەیەکی سەر بە پارێزگای مووسڵ، یان شێخان و... هتد،

* بڕوانە دەقی یاداشتنامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٥، ل٢٣٦ و، هەروەها پاشکۆی ژمارە ٢١، ل٤٠٨

زۆرجار کۆبوونەوەکانیان لەگەڵ پارێزگاری مووسڵ لە مەخموور ئەنجام دەدەن. *ئایا کورد تووشی کیمیاباران و ئەنفال دەبوو ئەگەر هات و بە رەسمی و بە یاداشتێک و لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەگەری، بۆ گشت خەڵکی کوردستان و عێراق و جیهانیش ئیعلانی ئەوەی بکردایە کە ئەم جۆرە رێژە و نوێنەرایەتییە قابلی قبووڵکردن نییە، لەگەڵ ئەوەش نابێتە کۆسپ و بەشداریش دەبێت... هتد.*

٤- خەڵکی کوردستان بڕیاری فیدراڵییەتی دابوو لەسەر ئەساسی(جوگرافی و نەتەوایەتی) و لە چوارچێوەی سنووری کوردستانی خۆیدا، کەچی ئەمریکا رەتی کردەوە و، لە جیاتی ئەوە، فیدراڵییەتی پارێزگاکانی بۆ تەسبیت کرد، گرووپی کوردییش لە ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق لەگەڵ زۆربەی هەرەزۆری ئەندامانی دیکەی ئەنجوومەنەکە پەسندیان کرد و لە ٢٠٠٣/١١/١٥* ئیمزا و جاڕ درا.

٥- خەڵکی کوردستان داوای سەروەت و سامانی خۆی کرد لە کوردستانی خۆیدا و بەو جۆرەی کە خاوەنی بێت و بەشی دیاریکراوی هەبێت پاش ئەوەی لەسەری رێک دەکەون لەگەڵ لایەنی بەرامبەر، هەرچۆن لە زۆربەی زۆری کیانە فیدراڵییەکانی دیکەی سەر ئەم سەرزەمینە دیاری کراوە و پیادەش دەکرێت، کەچی سەروەت و سامانی کوردستان (نەوت) کرا بە موڵکی (گەلی عێراق) نەک (گەلانی عێراق) و (مشاوەرەکردنیش) کە لەیاساکەدا هاتووە، کەمترە لە پرسە خەسوەکەی خۆمانی کوردی و نەوتی خوارووی عێراق کەمتر نییە لە نەوتی کوردستان.

٦- خەڵکی کوردستان داوای کرد سنووری کوردستان حەسم بکرێت، کەچی بەپێی مادە و بڕگەکانی ئەم (دەستوورە کاتییە) چارەنووسی کوردستانیەتی زۆر لە شار و شارۆچکەکانی ئەم دیوی سنوورەکانمان و، لە قووڵایی کوردستان، بە کۆمەڵێک فرتوفێڵ خراوەتە بەردەمی ئەگەری لە دەستدانیان. ئەم هەموو گرفتانە کۆسپن بۆ ئێستا و بۆ قۆناغی دانوستاندنی ئایندە لە نێوان کورد و لایەنەکانی دیکەی عێراقی:

* ئەگەر پیاوەتییە لەپای چی؟

* بڕوانە دەقی رێکەوتننامەکە لە پاشکۆی ژمارە ٤، ل٢٣٣.

* ئەگەر فەرز دەکرێت، بۆ قبووڵ بکرێت؟

* ئەگەر مروونەت و شەفافییەتە. بۆ کێ؟

* ئەگەر بۆ هاوپەیمانان و ئەمریکایە، بۆ دەبێت کورد هەمیشە بەرخی قوربانی بێت؟

* ئەگەر لەبەر وڵاتانی ئیقلیمییە ئەوە کورد بۆ دەبێت – هەر گیسکەکەی هەیاس بێت؟

* ئەگەر بۆ زۆرینەی عەرەبی برای باڵادەستمانە، ئەوە هیچ کات وەکو ئەمڕۆ کورد گیرۆدەی هەڵمەت و شاڵاوی دژایەتیی جادەی عەرەبی نەبووەتەوە، لای کەمەوە (٨٣) ساڵە ململانێی کورد، وەکو پێناسە دەکرێت لەگەڵ ڕێژیمە یەک لەدوا یەکەکانی عێراق بووە، لە ماوەی ئەم (١٤) مانگەی دواییدا کورد کەوتووەتە بەر شاڵاوێکی توند و نارەوا، لە لایەن پانتاییەکی گەورەی جادەی عەرەبی عێراق و دەرەوەی.

یەک لە فاکتەرە سەرەکییەکانی ئەم شاڵاوە کە کورد تێیدایە وەکو کورد (مطلوبة) هاوپەیمانیەتیی کوردە لەگەڵ ئەمریکا، ئەمریکاش وەکو هێزی باڵای دەسەڵاتی داگیرکەرو بەڕێوەبەری عێراق و هاوپەیمان، چارەسەرکردنی کێشەی کوردی ڕووبەڕووی (گەلی) عێراق کردووەتەوە، واتە کورد و زۆرینەی عەرەبی باڵادەست و بە ڕواڵەت وەکو بڵێیت خۆی دوورەپەرێز دەگرێت، لە کاتێکدا بە وجودی ئەمریکا لە عێراق و سیاسەتی ڕۆژانەی ئیدارەی مەدەنی بریمەر و عەسکەریەکانی و *پاشگەزبوونیان لە بەرنامەی ریشەکێشکردنی (استئصال)ی حزبی بەعس و گۆڕینی بۆ (استزراع البعث)، وای لێهات عێراق ببێت بە مەڵبەندێکی (جذب)ی تیرۆر و تیرۆریستانی دنیا*.

* کوردیش ئەگەر بە تەمای خۆیەتی، ئەوە وێنە و سیناریۆکان لە بەرچاوە.

* ئەگەر بەتەمای هاوکاری و هاوپەیمانیەتیی عەرەبی برای زۆرینەمان بێت! ئەوە ئەوەی لێکەوتەوە کە وەکو یاسا لە بەردەستدایە و ئەوەش هەڵوێستی جادەکەیەتی.

* ئەگەر ئومێدمان بە کاکە (بریمەر) بوو، ئەوە ئەویش وەکو (خەلیل زادە) و (گارنەر) کاری تەواو بوو و لەم ڕۆژانە دەڕوات، هەرچۆن سەرکردایەتیی سیاسیی کورد هەڵوێست و مامەڵەی باشی لەگەڵدا کرد و ئەوەی ویستی بۆی کرا، ئەویش هەندێ

(قسەی) خۆشی بۆ کردن. وەکو (گارنەر) و (خەلیل زادە) دەبێ چاوەڕێی یادەوەرییەکانی بکەین، یان پاش زیاتر لە(٢٥) ساڵی تر لە ئەرشیفە ڕەسمییەکانی ئەمریکا و وڵاتانی دیکەی پێوەندیدار بەدوای نامەو فاکس و ئیمێلەکانیاندا بگەڕێین و بزانین ئەو (دۆستانە)مان چییان لەگەڵ کورددا کردووە.

* کورد ئەگەر بە تەمای ئەمریکای زلهێز بێت. ئەوە ساڵێک زیاترە چۆن و (کووی) کردووە، هەروەها دەکات، ئەگەر ڕووداوەکانی سێکوچکەی سوننی و ناڕەزاییی ئەم باڵ، یان ئەوەی دیکەی شیعە نەبایە، دوور نەبوو چەک داماڵینی کورد و تەحجیمکردنی دەسەڵاتی ناوچەی ئازادی کوردستان هەنگاوی سەرەکیی دوای قۆناغی ڕزگاریی عێراقی بایە و، وەکو هەر هێزێکی داگیرکەر، ئەمریکایش ڕۆژێک دێت هەر دەبێت بڕوات، ئەو مەترسییانەش کە لە نامەکەی بەڕێزان (بارزانی و تاڵەبانی) بۆ جۆرج بوش لە ٢٠٠٤/٦/١ هاتووە، لە جێگەی خۆیەتی و (قائم)ـە.

با هەموو لایەک کار بۆ ئەوە بکات بارودۆخەکە نەگات بەو ڕادە و ئاستەی کە ئەم هەلەش لە دەست بچێت، هەرچەندە شێوە و شێواز و میتۆدی جیاجیا زۆرن بۆ گەیشتن بەو ئامانجە، بەڵام لە هەمووی گرینگتر بۆ ئەم قۆناغە:

* پاش یەکبوونی ئیرادەی کورد و ئەهمییەتی کەناڵە دیپلۆماسییەت و نێودەوڵەتییەکان، شەفافییەتی شێوە و شێوازی مامەڵەکردنی سەرکردایەتیی سیاسیی کوردە لەگەڵ جەماوەر و بنکە و مەڵبەندەکانی دروستکردنی ڕا و هەڵوێست لە کوردستان و لە دەرەوەی کوردستانە.

* گواستنەوەی ململانێیەکە چ لەگەڵ داگیرکەری ئەمریکی و دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادی و چ لەگەڵ لایەنەکانی غەیرە کورد لە کۆمەڵگەی عێراقی، لە نێو ژوورە داخراوەکان و کەناڵە سیخوڕییەکان و لە نێوان چەند کەسێک، بۆ جادەی کوردستان و جەماوەر و داوودەزگا مەدەنییەکانی، ئەمەش هیچ کات لە ڕۆڵ و مەوقیع و پلە و پایەی سەرکردایەتیی سیاسیی کوردستان کەم ناکاتەوە، بەپێچەوانە، ئەو جوهد و وزە و توانا و هەوڵانە بە هێزو کۆک و پتەو دەکات و کێشەکە دەگوێزرێتەوە بۆ نێو جەماوەری کوردستان و هێزی داگیرکەر و دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادی لە بەغدا.

ماوەیەکە خەریک بوون لەگەڵ هێزی داگیرکەر و هاوپەیمانانی و لایەنە عێراقییەکانی غەیرە کورد، پوختەی ئەو یاسایییە کە شاندی کورد بەشدار بوو لە داڕشتن و پەسندی کردووە، کە:

١- (فیدراڵییەت)ـەکەی بێ مۆرکی نەتەوایەتی بێت (مادە ٧).

٢- هەرێمی فیدراڵ نابێت لە (٣) پارێزگا زیاتر بێت مادە (٥٣) تەنیا سلێمانی و هەولێر و دهۆک.

٣- کەرکووک بەدەر بێت لە تەشکیلەی هەرێمێک، واتە بەدەر لە هەرێمی کوردستان مادە (٥٣-ج).

٤- سنووری هەر (١٨) پارێزگاکانی عێراق دەستکاری ناکرێت لە قۆناغی ئینتیقالی، واتە وەکو خۆیان دەمێننەوە تاکو پەسندکردنی دەستووری هەمیشەیی و هەڵبژاردنی (کۆمەڵەی نیشتمانی و حکوومەتی عێراقی هەمیشەیی لە ئایندە) مادە (٥٣-ب) لەوێش هیچ سەقفێکی زەمەنی دیاری نەکراوە، حەسمیش لای زۆرینەی عەرەبی باڵادەستە لە کۆمەڵەی نیشتمانی.

٥-چارەنووسی ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان و گەڕانەوەیان بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان بەند نییە بەڕای خەڵکی کوردستانەوە، بەڵکو بە بڕیاری (کۆمەڵەی نیشتمانی)ی هەڵبژێردراوی ئایندەی عێراق مادە (٥٣-ب) کە دوور نییە رێژەی برای عەرەبی باڵادەستمان و نوێنەرانی غەیرە کورد لە (٧٥٪) زیاتر بێت.

٦- لە هەر (٣) دەزگای دەسەڵات (یاسادانان = کۆمەڵەی نیشتمانی)، دەسەڵاتی کارگێڕی بە هەردوو باڵەکەیەوە (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران) (دەزگای دادوەری بە دادگای باڵای فیدراڵەوە) کورد نە وەکو ژمارە و نە وەک رێژە ئەندام نییە، بەڵکو وەکو هاوولاتییەکی عێراق، واتە ئەندامیەتی کورد لەم داوودەزگایانە مۆرکی نەتەوایەتیی پێوە نییە.

٧- بەپێی مادە (٢٥) دەسەڵاتی ناوەند لە بەغدا چ دەسەڵاتێکی ئەوتۆی نەهێڵاوە بۆ حکوومەت و پەرلەمانی کوردستان.

٨- تاکو ئێستاش مەعلوم نییە بەشی کورد لە پۆستە سەرەکییەکانی حکوومەتی ئینتیقالی و ئایندە وەک سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران چی لێ دێت.

٩- چ رێژەیەک یان بەشێک لە واریداتی عێراق، یان لە کوردستان بۆ خەڵکی کوردستان دیاری نەکراوە (مادە٢٥) سەروەت و سامانی عێراق بەپێی ئەم یاسایە موڵکی گشت (گەلی) عێراقە. نەک (گەلانی) عێراق.

١٠- مادە (٦٠-ج) وەکو باسی لێوە دەکەن (ضمان)ـە بۆ کورد، ئەم زەمانەش یەک ئیحتیماڵە بۆ کورد و (٥) ئیحتیماڵە بۆ عەرەبی زۆرینە و یەک جاریش پیادە دەکرێت، ئەویش تەنیا بۆ پەسندکردنی رەشنووسی دەستووری هەمیشەییی ئایندەیە، نەک یاسا و بڕیارەکانی کۆمەڵە و حکوومەتی ناوەندی ئایندەی عێراق.

ئەمانە و بگرە هەندێ بابەتی دیکەی ئەم یاسایە زەق و روونن، لەگەڵ ئەوەش دەگوترێ سازش نەکراوە لەسەر مافەکانی گەلی کورد لەبەغدا .

ئەنجامی ئەم قۆناغە ئەو واقیعەیە کە تێیدا دەژین و ئەو تاڵی و موعاناتەیە کە لە ناوەڕۆکی نامەی ٢٠٠٤/٦/١ی بەڕێزان بارزانی و تاڵەبانی بۆ بەڕێز بوش بەدی دەکرێت.

کورد خیاراتی کەمە و مەودای مناوەراتی تاکو بێت تەسکتر دەبێتەوە و ململانێیەکەش سەخت و ئاڵۆزتر دەبێت، بزاڤی رزگاریخوازی کوردیش هێشتا ژمارەیەکە لە هاوکێشەی عێراق و ناوچەکە، ئەگەر هات و سەرکردایەتییەکی بەحیکمەت و بە جورئەت کاری بۆ بکات.

میحوەرەکانی ململانێی دوای قۆناغی گەڕانەوەی (السیادە) بۆ عێراقییەکان لە ژێر سێبەری شمشێری زیاتر لە (١٥٠) هەزار سەربازی ئەمریکی و هاوپەیمانانی و (٣) هەزار لێپرسراو و پسپۆڕ و کارمەندی باڵیۆزخانەی ئەمریکا لە بەغدا کە وەعد دراوە

لە ئایندەیەکی نزیکدا دەست بەکار بن، شالاوی تیرۆریستان و سەرهەڵدانی بەرخودان لە نێو توێژە جیاجیاکانی عێراقییەکان، ئەگەرچی هێشتا ئەوراقەکان تێکەڵاوە، دەبێتە ناوەڕۆکی باسی ئایندەمان.

٢٠٠٤/٦/٢٠

....

تێبینی:

ئەم بابەتە بە (٧) بەش لە رۆژنامەی «خەبات» ژمارە (١٦١٥- ١٦١٦- ١٦١٧- ١٦١٨- ١٦١٩- ١٦٢١- ١٦٢٢) لە ٨-٢٠٠٤/١١/١٧ بڵاو کراوەتەوە.

بەشی پێنجەم

فەرمانی پۆل برێمەری ژمارە ٩٢ و، لاسارییی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق

لە سەرەتای ئەم مانگەوە، بە تەحدید، لە راگەیاندنەکانی کوردستانەوە، ژمارەیەکی زۆر لە بەرپرس و سیاسەتمەدار و پسپۆڕ و رۆژنامەوان و خەڵکی هۆشیار و هۆشمەندی کوردستان، بە دید و بۆچوونێکی نوێ و رەخنەگری بەرچاوەوە، باس لە ناوەڕۆکی (یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) و ئاماژە بۆ کەمتەرخەمی و لاساریی حکومەتی ناوەندی بەغدا دەکەن، سەبارەت بەو خاڵانەی کە پێوەندیدارن بە هەرێمی کوردستان و ناوچەکانی تەعریبکراوی کوردستان و ئەو کۆسپ و لەمپەرانەی کە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق دەیانخاتە بەردەم پرۆسێسی هەڵبژاردن لە کوردستان.

سیاسەت و مامەڵە و رەفتاری (کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق) بۆ هاووڵاتیانی کوردستان سەرنجڕاکێشە و، پێش ئەوەی بێمە سەر باسکردنی ئەو سیاسەت و مامەڵەکردنەی ئەم (کۆمیسیۆن)ـە، بە پێویستی دەزانم ئەم چەند خاڵە بخەینە روو:

١- ئەم کۆمیسیۆنە بەپێی یاسای ژمارە ٩٢، کە لە ٢٠٠٤/٥/٣١* لە لایەن (سەرۆکی ئیدارەی مەدەنی ئەمریکی پۆل برێمەر (یادی بە خێر نەبێت) مۆر کراوە، واتە ئەو کاتە بووە کە عێراق داگیر کرابوو، یاساکەش بە ناوی (القانون رقم ٩٢)، (القاضي بتأسيس المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق) دەرچووە، پڕۆژەی ئەم یاسایەش کاتی خۆی و پێش دەرچوواندنی، خراوەتە بەردەمی (ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵاتی عێراق) لە بەغدا و ئەویش پەسندی کردووە، لە سەرەتای ئەم یاسایە و لە بەشی (١) و لە ژێر ناوونیشانی (الغاية)دا هاتووە هەروەکو دەقە عەرەبییەکەی:

الجزء ١: (الغاية)

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ٩، ل٣٠٩.

(تؤسس مفوضية الانتخابات العراقية المستقلة (المفوضية) وتعطي الصلاحية لتنظيم ومراقبة وإجراء وتنفيذ جميع الانتخابات المنصوص عليها في قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية.تم تأسيس المفوضية لضمان الاستقلال الكامل عن التأثير السياسي وللاستفادة من المشاورات المستمرة مع الكيانات الدولية مثل الأمم المتحدة والتي أدارت بفاعلية وحياد انتخابات حرة ونزيهة في أمم خارجة من عهود ظلم وصراع ونضال عنيف.)

٢- ئەم جەختکردن و سووربوونە لە دامەزراندنی ئەم (کۆمیسیۆنە) وەکو دەزگا و دەسەڵات و ئەرک، جارێکی دیکە دووپات دەبێتەوە بەپێی (بەشی٣) و لە ژێر ناوونیشانی (تأسيس المفوضيه) بەتایبەتی بڕگە(١، ٢)ی:

الجزء٣: (تأسيس المفوضيه)

١- تؤسس مفوضية الانتخابات العراقية المستقلة كمكتب حكومي مستقل وذو سيادة وغير متحزب وحيادي ومحترف له صلاحية إعلان وتنفيذ وفرض التعليمات والقواعد والاجراءات بموجب القانون بما يتعلق بالانتخابات خلال الفترة الانتقالية. وتكون المفوضية مستقلة عن فروع الحكومة القضائية والتشريعية والتنفيذية وتكون السلطة الانتخابية الوحيدة في جميع أرجاء العراق خلال المرحلة الانتقالية. تتألف المفوضية من مجلس المفوضين (المجلس) والإدارة الانتخابية.

٢- المهمة الرئيسية للمفوضية هي ضمان إدارة ناجحة للانتخابات بحسب قانون إدارة الدولة للمرحلة الانتقالية ولتحقيق هذا الهدف يحق لها اتخاذ جميع الاجراءات اللازمة تماشيا مع الفقرة الثانية من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية لمراقبة وإدارة انتخابات حقيقية ونزيهة في جميع أرجاء العراق. وستفيد الهيئة من خبرات خبراء الانتخابات الدوليين بما في ذلك وبشكل خاص الأمم المتحدة.

٣- ئەم (کۆمیسیۆنە) لە ٢٠٠٤/٥/٣١ دامەزراوە و، بەپێی ئەم یاسایە دەستبەکار بوونی لەم مێژووەوە دەبێ:

الجزء الثامن: (تاريخ النفاذ)

يعتبر هذا الأمر سارياً اعتباراً من تاريخ توقيعه في ٢٠٠٤/٥/٣١.

٤- لەم چەند مادە و بڕگەیانەوە دەردەکەوێت کە:

١- ئەم (کۆمیسیۆنە) بە تەواوی سەربەخۆ کراوە لە هەر سێ دەسەڵاتی عێراقی (یاسادانان) و، (کارگێڕی بە هەردوو باڵەکەیەوە) و، (دادوەری). لە کاتێکدا (مەکتەبێکی حکوومی)یشە!، (بەشی ٣-١). ئەم جۆرە دەسەڵاتە (ڕەها)یە (بۆ مەکتەبێکی حکوومی)، ئەگەر بۆ لایەنی عەرەبی عێراقی حوکمڕان، ئەوەندە مەبەست نەبێت، ئەوە دەبوایە بۆ لایەنی کوردی خاوەن ئەزموونێکی دیموکراسیی هەڵبژێردراو، بەپێی بنەمایەکی یاسایی پەسندکراو، ئەویش یاسای ژمارە (١) و ژمارە (٢)ی ساڵی ١٩٩٢و هەڵوێستی زۆربەی لایەنەکان سەبارەت بە بنەما و شێوەی فیدراڵییەت و، ئەو هەموو کۆسپ و تەگەرە و پاشقولانەی ناو (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، جێگەی بایەخ پێدان بوایە و، هەر وا بە سادەیی و بێ وردبوونەوە بەسەریاندا دەرباز نەکرابوایە.

٢- دامەزراندنی ئەم (کۆمیسیۆن)ـە بەپێی پشت بەستن بووە بە (مادە٢)ی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) هەروەکو لە (بەشی ٣)ی بڕگە (٢)ی سەرەوە تەسبیت کراو هاتووە. لەم مادە و گشت مادەکانی دیکەی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، لە غەیری ئیقرارکردنی هەڵبژاردن بۆ هەردوو قۆناغەکەی پێش قۆناغی هەمیشەیی، واتە (کاتی و ئینتیقالی)، چ شەرت و مەرجی وا (ڕەها)ی تێدا نییە. *ئەو یاسایە لە ئاستی (دەستوورە)، ئەمەش واتە (یاسای٩٢)* ئەم کۆمیسیۆنە *لە شێوەی فەرمانە واتە (امر)ە*، نەدەبوو *دەسەڵاتی کۆمیسیۆنێک کە (بە فەرمانێک) دامەزرابێت لە سەرەوەی دەستوور* بێت.

٣- یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی لە ٢٠٠٤/٣/٨ لە لایەن (ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق)ـەوە*.

---

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ٧، ل ٢٤٣

مۆر کراوە و، هەر لە هەمان ڕۆژیشدا جاڕ درا. یاسای (٩٢) (یاسای کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عێراق)، هەروەکو لەسەرەوە تەسبیت کراوە لە ٢٠٠٤/٥/٣١، لە لایەنی دەسەڵاتی داگیرکەری ئەمریکی پەسند و ئیمزا کراوە. واتە پاش نزیکەی (٣) مانگ، لە مۆرکردن و جاڕدانی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی). شاندی کورد کە ڕاستەخۆ بەشدار بوونە لە داڕشتنی و، بەرپرسیار بوونە لە موتابەعە و بەراوردکردن و بەدواداچوونەوەی ئەم یاسایەدا، تۆ بڵێیت دەرکیان بە (ڕەها)یی دەسەڵاتی ئەم کۆمیسیۆنە نەکردبێت؟، بەتایبەتی: بە بەراوردکردنی لەگەڵ گرفتەکانی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) و، ئەگەر ئەوانیش دەرکیان نەکردبێت بەوە، خۆ ئەوە بە دەیان پسپۆڕ و یاساناس و ڕۆشنبیری کوردستانی لە ناوەوە و لە دەرەوەی وڵات، ئەو یاسایانەیان خستە بەر شەن و کەوی زانستی و، هەر لە ڕۆژانی یەکەمەوە پەنجەیان نایە سەر گشت گرفتەکان. تۆ بڵێیت ئەوانە هەر هەمووی و، *هەڵوێستی زۆر لایەنی عەرەبی (برای باڵادەستمان)* و، *شەمبۆزی ڕێژەیەکی فراوانی جادە عەرەبییەکەی عێراق دەرحەق بە کوردو، (نیازپاکی و دەمراستی) (کاکە برێمەر و ئیدارەکەی)، ئەوەندە کاریگەریی نەبووبێت کە هەندێ بە وردی و بە سەلیقەت و هۆشیاری مامەڵەیان لەگەڵ ڕەشنووسی یاسای (٩٢) بکردایە و ئەمیشیان نەبوایەتە (کوێرەمار) و بیئاڵێننە ئەستۆی کورد و بەتایبەتیی کەرکووک و ناوچەکانی دیکەی کوردستانی تەعریبکراو*، هەروەکو زۆر لە مادە و بڕگەکانی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) و چەند یاسا و (فەرمانی) دیکەی ئەو سەردەمە.

٤- وا لە هەموو کون و قوژبنێکی کوردستان هەڵڵایە بە تایبەتی دژ بە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق. بەڵام پاش چی؟، پاش نزیکەی (٧) حەوت مانگ لە دەرچوون و پیادەکردنی ئەو یاسایە و

کارکردنی ئەم کۆمیسیۆنە و نزیک بوونەوەی کات و ڕۆژی هەڵبژاردن. دیارە ڕەخنەکانیش زیاتر ئاراستەی ئەنجوومەنی ئەم کۆمیسیۆنە دەکرێت. (بەشی ٤)ی یاسای (٩٢) و لە ژێر ناوونیشانی (مجلس المفوضین). چوارچێوە و بنەمای کاری ئەم ئەنجوومەنەی دیاری کردووە.

دەکرا هەر کاتی خۆی بەپێی خودی ئەم یاسایە و یاسای (بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، کورد پێی داگرتبایە و حەدێکی بۆ خروقات و زیادەڕۆییی ئەم ئەنجوومەنە دابنایە، بە تایبەتی (ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک) و (دەستەی باڵای هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان)، دوور نییە دەزگای دیکەش هەبێت، لایەنە پێوەندیدارەکانی ئاگەدار کردبێتەوە لەم بارەیەوە.

٥- ئەو کەسانەی کە پاڵێورابوون بۆ ئەندامیەتیی ئەنجوومەنی ئەم کۆمیسیۆنە بە گشتی و بەشی کورد لەم (ئەنجوومەنە) و گشت کارمەندی ئۆفیسەکانی بە تایبەتی و، بە ڕەچاوکردنی دەسەڵاتی (ڕەها)ی ئەم کۆمیسیۆنە باڵایە، یەک لە خاڵە هەرە گرینگەکان بوو و، نوێنەرانی کورد دەبوایە لەمەڕ دەسنیشانکردنیان وردتر و جدیتر بوونایە. هەڵوێستی وەها سروشتی و پێویست بوو، کە جووتە لەگەڵ پرەنسیپەکانی هەڵبژاردنی (٩) ئەندامەکەی و بڕیاردانیان. *ئەنجامی ئەم ناوردبینییە ئەو گلە و گازندانەیە کە ئێستا لە (کۆمیسیۆنی باڵا)* دەکرێت، بەڵام دیارە هەندێ لە ئەندامانی ئەم کۆمیسیۆنە وەکو پرەنسیپ بەرامبەر بە هەڵبژاردنەکانی هەرێم و ناوچەکانی تەعریبکراوی کوردستان، هەڵوێستێکی (سلبی)یان هەیە، بە تایبەتی زیاتر کە باس دێتە سەر باسی کەرکووک.

بڕگە (١و ٢و ٣)ی بەشی (٥)ی یاسای ژمارە (٩٢)و لە ژێر ناوونیشانی (تنظیم مجلس المفوضین)دا لەم بارەیەوە باسی ژمارە و شێوەی دەنگدان و چۆنیەتیی دەستنیشانکردنی ئەندامانی ئەم کۆمیسیۆنە دەکات:

(الجزء٥) (تنظیم مجلس المفوضین)

بڕگە (١):

١- يتألف المجلس من (٩) أعضاء بما في ذلك (٧) أعضاء يحق لهم التصويت يكونون مواطنين عراقيين وعضوين لا يحق لهم التصويت. العضوين الذين لا يحق لهم التصويت هما رئيس الهيئة الأنتخابية كما ذكر في الجزء (٦) (٢) من هذا الأمر وخبير الأنتخابات الدولي المختار من قبل الأمم المتحدة. ويخدم الأعضاء السبعة الذين يحق لهم التصويت الى حين تشكيل هيئة جديدة بعد انتهاء المرحلة الأنتخابية أو الى ما بعد (٣) شهور من المصادقة على أول أنتخابات في ظل الدستور الدائم بحسب الفترة الأقصر. تؤخذ قرارات المجلس بالأجماع، ما أمكن ذلك، وفي حال تعذر الحصول على الأجماع يسود قرار أغلبية بسيطة من الأعضاء الذين يحق لهم التصويت الحضور بشرط أكتمال النصاب الا اذا نص هذا الأمر على غير ذلك.)

بڕگە (٢):

(٢- يستطيع العراقيون والمنظمات العراقية تقديم اقتراح مرشحين لمنصب اعضاء المجلس الناخبين السبعة الي الأمم المتحدة، تقوم الأمم المتحدة باعداد قائمة بالمرشحين المؤهلين اخذة بعين الأعتبار الترشيحات المقدمة وتقدمها الى مجلس الحكم الذي يقوم بدوره بترتيب مرشحين من القائمة ليتم تعيينهم من قبل الحاكم المدني. تبعا لذلك يقوم الحاكم المدني بتعيين أعضاء المجلس السبعة الذين يحق لهم التصويت ويقوم أمين عام الأمم المتحدة بتعيين خبير الأنتخابات الدولي كعضو لا يحق له التصويت في المجلس.)

بڕگە (٣)ی ئەم یاسایە جەخت لەسەر کۆمەڵێک پرەنسیپ و مەرج دەکات سەبارەت بە هەڵبژاردن و دامەزراندنی ئەو (٧) کەسە کە جگە لەوەی کە ئەبێت عێراقی بن، دەبێت خاوەن خووڕەوشتی پاک و بێ گەرد بن لە بێ لایەنی و نەزاهەت و ئیستقامەو (المهنية والحكم السليم كما يجب ان تنطبق عليهم المعايير المذكورة في المادة (٣١ – ب) (من قانون ادارة الدولة للمرحلة الأنتقالية). الأشخاص الذين يعتبرون مواطنين عراقيين بحسب المادة (١١)

من القانون المذكور أو المؤهلين للمطالبة بالجنسية العراقية بحسب المادة (١١) من القانون ذاته يحققون متطلب الجنسية لعضوية المجلس. المؤهلات المفضلة لعضوية المجلس تشمل مهارات في الأدارة والعدل والتعيين والتجارة والدفاع الأجتماعي وغيرها من اشكال القيادة المدنية.).

شایانی باسە (مادە (٣١-ب) ی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، تایبەت بە مەرجەکانی پاڵێوراوان بۆ ئەندامیەتیی (ئەنجوومەنی نیشتمانی ئینتیقالی ئایندەیە و، مادە (١١)یش مافی جووت شناسنامەیی و گەڕاندنەوەی شناسنامەی عێراقی بۆ ئەوانەی کە مەحروم کراون لێی. هتد).

٦- واتە (کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق) لە(٩) کەس پێک دێت بە لای کەمەوە دەبێت (٧)یان عێراقی بن. بەپێی پێکهاتەی عێراق و ئالیەتی وەرگرتنی (بڕیار) لە وڵاتەکە و لە قۆناغی کاتی، هەروەکو راگەیەندراوە، دەبێت بە _(تەوافق)_ بێت. _مافی کورد بوو کە لە (٢ تا٣) ئەندامی لەم (کۆمیسیۆنە) بوایە. لانی کەم (٢) لە (٧) ئەندامە کارگێڕەکەی لێژنەکە کە مافی دەنگدانیان هەیە دەبوایە کورد بن و، هەر بە هەمان رێژە بۆ گشت ئۆفیسەکانی دیکەیش_*.

ئەوانەی کە شارەزاییان هەیە لە کاروباری ئیداری، بە تایبەتی ئەگەری ململانێی تێدا مەزندە بکرێت و، پرۆسەکەش ناوەڕۆکی کێشەیەکی سیاسیی هەبێت، ئەوە تەقدیری ئەهمیەتی رۆڵ و کاریگەریی کارمەندەکان و لێپرسراوانی ئەو ئۆفیسانە دەکەن و، هەر ئەوانە بەفیعلی وەکو کادیرێکی مامناوەندی بڕیار و رێنماییەکان جێبەجێ دەکەن و، هەر ئەوانیش دەتوانن کۆسپ و تەگەرەیەکی زۆر دروست بکەن و، هەر ئەوانیش ئاگەدارن لە وردەکارییەکان، هەروەها ژمارە و نەوعییەتی ئەو کوردانە کە لەو ئۆفیسانە کار دەکەن (ئەگەر هەبن) دەوری کاریگەری هەیە بەتایبەتی لە ئۆفیسی ناوەندی لە

* خۆ ئەگەر لەسەر بنەمای شەراکەت کورد و عەرەب مامەڵەیان لەگەڵ ئەم کۆمیسیۆنە بکردایە، ئەوە دەبوو نیوەی کورد بێت.

بەغدا. بە گشتی تاکو ئێستا خەڵکی کوردستان لەم بارەیەوە ئاگەدار نین لە ژمارەو رێژە و نەوعییەتی ئەو کوردانەی کە لەو دەزگا گرینگەدا کار دەکەن، کە (بریمەر) لە سەرووی هەر سێ دەزگا دەستوورییەکەی عێراق دای ناوە (دەزگای یاسادانان) و (کارگێڕی بە هەردوو باڵەکەیەوە) و (دادوەری)، ئەمەیش خۆی لە خۆیدا دیاردەیەکی کەم وێنەیە لە بواری یاسادانانداا.

باشە ئەوە ئەم راستییانە بە سەر ئەو کوردانەدا تێپەڕین کە راستەوخۆ بەرپرسیار بوون لە ئامادەکردن و داڕشتنی یاسای ژمارە (٩٢)، هەروەها بە سەر گرووپی کوردی لە (ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتی ئەو کاتەی عێراق)یش تێپەڕ بوو، بەڵام خۆ لە ١/٧/٢٠٠٤، کە هەر سێ دەزگاکانی دەسەڵاتی ئەمڕۆی عێراق پێک هات و لە هەر (٣) دەزگاکەدا کورد هەم نوێنەری هەیە و، هەم وەکو راگەیەندراویشە بڕیارەکانیان بە تەوافقە.

کەواتە نوێنەرانی کورد لە بەغدا لە پێش و لە پاش دەرچوواندنی هەر جۆرە یاسا و بڕیار و رێنماییەکی ناوەند راستەوخۆ بەرپرسیارن کە:

١- بە گشتی: پێویستە ئاگەداری سەرکردایەتیی سیاسیی کورد و پەرلەمان و حکوومەتی هەرێمی کوردستان بکرێتەوە لێیان.

٢- بە تایبەتی: خۆیان وەکو نوێنەرانی کورد راستەوخۆ، چ وەکو تاک لە شوێن و پلەی لێپرسراویەتی و چ وەکو فراکسیۆنی کوردستان لە هەرسێ دەزگاکانی دەسەڵاتی ناوەند.

لەملاشەوە پەرلەمان و حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە (هەردوو باڵەکەیەوە) و دەسەڵاتی دادوەری کە وەکو لایەنی پێوەندیدار چاودێرە، بەرپرسیارن لە موتابەعە و دەربڕینی هەڵوێست لە پێش و لە پاش دەرچوواندنی هەر جۆرە یاسا و بڕیار و رێنماییەک کە لە ناوەندی بەغداوە دەردەچێت (ئەگەر ئاگەدار بکرێنەوە لێیان)، بە تایبەتیش ئەوانەیان کە راستەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆ پێوەندییان بە کورد و هەرێمی کوردستانەوە هەیە. سەرەڕای ئەمانە هەر هەموو کورد و کوردستانییەکان نوێنەرایەتییان هەیە لە ئەنجوومەنی پارێزگاکانی: مووسڵ و کەرکووک و دیالە بە تەحدید.

کەچی رەوتی رووداوەکان و بڕیارەکانی حکوومەتی کاتی عێراق و پیادەکردنی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی و، بڕیار و هەڵسوکەوتی ئەم (کۆمیسیۆنە) کە ناوەڕۆکی باسەکەمانە، رەنگدانەوەی ئەم (توافق)ەی پێوە دیار نییە.

زیاتریش: گلە و گازندەی نوێنەرانی کورد لە ناوەندی بەغدا (لە نێو خۆ بۆ خۆیان)ـە، سەبارەت بە کێشەکان، سەرنجڕاکێشە.

(کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق)، هەیئەتێکی دەستنیشان کردووە بۆ سەرپەرشتیی هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان بە ناوی (دەستەی باڵای هەڵبژاردنەکان لە هەرێمی کوردستان) و، سەرۆکەکەشی (د. نووری تاڵەبانی)یە، راستەوخۆش گرێ دراوە بەو کۆمیسیۆنە لە هەموو روویەکەوە، هەرچەندە لەم رۆژانەدا بیستمان ناوبراو دەستی لەو کارە کێشاوەتەوە، چونکە پاڵێوراوی ئەندامیەتیی پەرلەمانی کوردستانە.

ئەم (کۆمیسیۆنە) ئەوەندە گوێ نادات بەدەستەکەی هەولێر و، بەپێی قسەکانی (د. نووری تاڵەبانی) مامەڵەی (کۆمیسیۆنی باڵا) هەر لە مامەڵەی جارانی کاربەدەستانی بەغدای ناوەندی سەدام دەچێت، کە لە کاتی خۆیدا لەگەڵ دەزگا حوکمە زاتییە کارتۆنییەکەی (ناوچەی کوردستان)یان دەکرد. دوور نییە زۆر لەمانە هەر لەوانە بن کە لە نێو دەزگاکانی ناوەندی کۆندا کاریان دەکرد.

هەر بۆ نموونە:

١- (٨٥٪)ی فۆرمەکانی دەنگدانی شاری هەولێر هەڵەی تێدایە و، دەبێت راست بکرێنەوە و، ئەو فۆرمانە لە لایەن ئەم (کۆمیسیۆنە)وە ئامادە کراون (هەرچەندە دەڵێن لە دەرەوە پڕ کراونەتەوە و، لەسەر هەمان ئەو سیدییەی پارێزگای هەولێرە، کە کاتی خۆی نوێنەری ئەم حکوومەتە ناردوویەتی بۆیان)، گریمان واش بێت، (کۆمیسیۆن) بەرپرسیارە و، لە رێگەی ئەوانەوە دەدرێت بە (بایعەکان) (ئەگەر نیازیان پاک بایە چۆن رازی بوون دابەشی بکەن لە کاتێکدا (هەزاران فۆرم هەر ناوی یەکەمی کەسەکە خۆی بووەتە ناوی باب و باپیریشی) و، دابەشیان کردووە بە سەر هاووڵاتیاندا و، ماوەی راستکردنەوەی هەڵەکانیش هەر لە لایەن ئەم

کۆمیسیۆنەوە تەحدید کراوە کە دوا رۆژی (٢٠٠٤/١٢/١٥)ـە کە داواش کرا بۆ چەند هەفتەیەک درێژ بکرێتەوە بۆ راستکردنەوەی هەڵەکان، رەفزیان کرد. (ئەگەرچی لەم رۆژانەشدا و لە ژێر گوشاری کوردان بۆ چەند رۆژێک درێژەیان پێ دا).

٢- بەپێی راگەیاندنی سەرۆکی دەستەی هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان (د.نووری تاڵەبانی) کۆمیسیۆنی باڵا تاکو ٢٠٠٤/١٢/٤ بودجەی بۆ (دەستەکەی) خۆی لە هەرێمی کوردستان دیاری نەکردووە. واتە تا پێش تەواو بوونی مۆڵەتی راستکردنەوەی فۆرمە هەڵەکان بە (١٠) رۆژ. تەنیا فۆرمەکانی شاری هەولێر (٧٥٠) هەزار فۆرمە وەکو باسی لێوە دەکەن. واتە تەنیا ژمارەی فۆرمی هەڵەی شاری هەولێر دەگاتە سنووری (٦٠٠٠٠٠) شەش سەد هەزار فۆرم، فۆرمەکانی دهۆک و سلێمانیشی بخرێتە سەر دوور نییە ژمارەکە خۆی لە (١) ملیۆن فۆرمی هەڵە بدات*، ئەگەر زیاتریش نەبێت! باسی ناوچەکانی دیکەی کوردستان ناکەم کە لە دەرەوەی (هەرێمی) کوردستانن بە تایبەتیش (کەرکووک) و ئۆفیسەکەی، کە لە واقیعیدا بۆ ئێمەی کورد گرینگییان لە پارێزگاکانی (هەرێم) کەمتر نییە ئەگەر گرینگتریش نەبن.

٣- تاکو رۆژی ٢٠٠٤/١٢/٢٦، فۆرمی هەڵبژاردنی شار و شارۆچکەکانی (مووسڵ) نەگەیشتبووە دەستی (بایعەکان). سەرچاوە ئاگەدارەکان ئەوە رادەگەیەنن کە تاکو پێش چەند رۆژێک هیچ (مەکتەبێک) یان (دەستەیەک)ی (کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عێراق) نەبووە لە مووسڵ، ئەو کۆگایەی کە فۆرمەکانی هەڵبژاردنی تێدا بووە، سووتێنرا و تاکو ئێستایش لە مووسڵ ئۆفیسی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن بە تەواوی وجودی نییە، مەترسی شەڕ و پێکدادانیش لە نێو شاری مووسڵ و دەوروبەری هێشتا ماوە.

٤- لە کەرکووک هەتاکو ئەگەر هەڵبژاردنیش بکرێت و فۆرمەکانیش هەموو راست بکرێنەوە، ئەوە بە لای کەمەوە (١٧٢) هەزار لە هاووڵاتیانی کەرکووک، کە دوور نییە ٩٥٪ی کورد بن و، باقی دیکە تورکمان و برا کلدان و ئاشوورییەکان

---

* بڕوانە دەقی یاداشتێکی (د. نووری تاڵەبانی) لە پاشکۆی ژمارە ٢٢، ل٤١٢ و ٢٣، ل٤٢٠.

بن.هتد، بۆیان نییە دەنگ بدەن.

٥- (کۆمیسیۆنی باڵا) بڕیاری داوە کوردی خەڵکی کوردستانی عێراق کە لە هەندەرانن وەکو هەر هاووڵاتییەکی عێراقی بۆیان هەیە بەشداری لە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانی عێراق بکەن، کەچی ئەو مافە بۆ هەمان ئەو کوردانە ڕەوا نابینی بۆ ئەوەی بەشدار بن لە هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و ئەنجوومەنی پارێزگاکانی کوردستان*. ئەمەش وەکو بڵێیت (بانێکە و دوو هەوا)، دەنا ئەوەی بۆ (کُل) ڕەوا بێت، چۆن دەبێت بۆ (اجزاء) یان (جزء) ڕەوا نەبێت! دیارە لای ئەم (کۆمیسیۆنە) (مجموع الاجزاء) ناکات بە کۆی (کُل)! سەیر لەوەدایە دەستەی باڵای هەڵبژاردنەکان لە هەرێمی کوردستان ئاگای لەو بڕیارە نەبووە. کە گازندەشی کردووە دیارە تاکو ئێستا ئەنجامی نەبووە، ئەمە پێوەندیی هەیە بە مافی سەدان هەزار کورد و کوردستانییەوە، کە (دەستووری کاتی)ی عێراق و (یاسای ژمارە ١)ی پەرلەمانی کوردستان مافی دەنگدانیان پێ داوە. لەسەر (کۆمیسیۆنی باڵا)یە، کە بەپێی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی کار بکات و، نابێت لە جێبەجێکردنی ئەو یاسایەدا ئینتیقائی بێت و، بۆی نییە لەم بارەیەوە زیادەڕۆیی بکات.

سەبارەت بەم حاڵەتانە و هەندێ گرفتی دیکەش وادیارە نوێنەرانی کورد لە بەغدا و سەرکردایەتیی سیاسیی کوردیش وەکو پێویست ئەم دیاردەیەیان ئەوەندە بە هەند وەرنەگرتووە تاکو ئێستا، لە کۆڕ و کۆمەڵ و ڕاگەیاندنەکاندا، وەکو پێویست، ڕەنگی نەداوەتەوە و نەکراوەتە کێشەیەکی مەترسیدار و، ئەوەی ئێستا گوێبیستی دەبین دەبوایە هەر لە سەرەتاوە بایە، چونکە ئەوانە وەکو کۆمیسیۆن کاری خۆیان کردووە، ئەو ماوەیەش کە ماوەتەوە زۆر کەمە و، جهودی کورد لە نێوان گازندە و ناڕەزایی و پێویستی هاندانی خەڵکی کوردستان بۆ دەنگدان بزر دەکات و دەنگدەرانی کوردستان سارد و بێ ئومێد دەکات و، ئەوەیش کە ئێستا دەکرێت هەندێ درەنگە، بۆیە ئەو بێ دەنگییە دوو جار مافی هاووڵاتییانی کوردستانی پێشێل کرد:

١- جارێک بێدەنگ بوون سەبارەت بەم ناحەقییانە، کە ئەم (کۆمیسیۆنە) پیادەی

---

* بڕوانە دەقی (النظام رقم ١٠)ی کۆمیسیۆنی باڵا لە پاشکۆی ژمارە ١٢، ل٣٢٥.

دەکات و سووربوونیان لەسەری کە بە ڕوونی فەرق و جیاوازیی پێوە دیارە، کە خۆی لە خۆیدا هەڵوێستێکی ناڕەوا و، دیاردەیەکی ترسناکە و، نەدەبوو وا پشتگوێ بخرێت و، بە پێچەوانەوە دەبوایە بە جدیتر وەربگیردرایە. ئەم پەڕاوێزکردنە لەوە دەچێت ئەم بابەتەش وەکو زۆری دیکە ڕاپێچ بکرێت بە تایبەتی لاساریی حکوومەتی بەغدا لەم بارەیەوە و، کەسیش خۆی نەکات بە خاوەنی و بڵێن ئەمەشمان هیچ، ئەمەش سابیقەیەکی یاسایی و مێژوویی خەتەرناکە کە نابێت بەسەر کورددا دەرباز ببێت.

٢- کورد لە هەر کوێ بێت مافی دەنگدانی هەیە، چونکە (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) دوو مافی سەرەکی لەم بارەیەوە بۆ سەلماندووە:

* وەکو هەر هاووڵاتییەکی عێراقی کورد مافی دەنگدانی هەیە بۆ (ئەنجوومەنی نیشتمانینی عێراق) و (پەرلەمانی کوردستان) و (ئەنجوومەنی پارێزگاکانی) ئەمەش بە (مطلق) هاتووە. لەو یاسایەدا و چ مادە و بڕگەیەکی وا نییە بۆ تەحدیدکردن و جیاوازیی دەنگدان، بۆ ناوەوە و بۆ دەرەوەی وڵات، هەروەها هەر هەمان یاسا ئیقراری مافی پتر لە یەک شناسنامەی کردووە بۆ گشت عێراقییەکان، (بڕگە«ج»ی مادە «١١»: یحق للعراقي ان یحمل اکثر من جنسیة واحدة، وان العراقي الذي اسقطت عنه جنسیته العراقیة بسبب اکتساب جنسیة اخری یعد عراقیا).

* یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، دانی بە بوون، واتە بە شەرعییەتی (پەرلەمان و، حکوومەت و، دەسەڵاتی دادوەری) هەرێمی کوردستاندا ناوە بەپێی مادە (٥٣-أ) (ئەگەرچی دان و نینۆکیان کراون)، (مادە ٥٣-أ: ئیعتراف بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەکرێ کە حکوومەتی فەرمیی ئەو خاکانەیە، لە پارێزگاکانی دهۆک و هەولێر و سلێمانی و کەرکووک و دیالە و نەینەوا، کە تا (١٩ ئایاری ٢٠٠٣) لە لایەن ئەو حکوومەتەوە بەڕێوە دەبرا. دەستەواژەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان کە لەم یاسایەدا هاتووە، واتە ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان و ئەنجوومەنی وەزیرانی کوردستان و

دەسەڵاتی قەزاییی هەرێمی لە هەرێمی کوردستان). دەقە عەرەبیەکەی: (يعترف بحكومة إقليم كردستان بصفتها الحكومة الرسمية للأراضي التي كانت تدار من قبل الحكومة المذكورة في ١٩/اذار/٢٠٠٣ الواقعة في محافظات دهوك واربيل والسليمانية وكركوك وديالي ونينوى. ان مصطلح "حكومة إقليم كردستان" الوارد في هذا القانون يعني المجلس الوطني الكردستاني، ومجلس وزراء كردستان والسلطة القضائية الاقليمية في إقليم كردستان).

هەر ئەو یاسایە دان بەوەشدا دەنێت کە حکومەتی هەرێمی کوردستان (هەر سێ دەسەڵاتەکەی هەرێم) بەردەوام دەبن تاکو کۆتاییی قۆناغی ئینتیقالی. ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت ئەم یاسایە دانی بە یاسای ژمارە (١) و ژمارە(٢)ی ساڵی ١٩٩٢و گشت یاسا و بڕیارەکانی پەرلەمان و، بڕیار و ڕێساکانی حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتی دادوەریی کوردستاندا ناوە. بەپێی مادە (٢٠)ی یاسای ژمارە(١)ی ساڵی ١٩٩٢، (یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق): (مەرجە هەڵبژێر لە هاوولاتیانی کوردستانی عێراق بێ و (١٨) ساڵی تەمەنی تەواو کردبێ) دەقە عەرەبییەکەی: (يشترط في الناخب ان يكون من مواطني كوردستان العراق وأكمل الثامنة عشرة من العمر)، بێ تەحدیدکردنی مەوقیعی جوگرافیی ئێستای ئەو کوردستانییە.

کە کار گەیشتە ئەم رادەیە ناچار دەبم جارێکی دیکە بگەڕێمەوە بۆ خودی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، کە چۆن یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ (یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق)یان پەک خست، بە تایبەتی تەحدیدکردنی یەک ڕۆژی هەڵبژاردن بۆ گشت ناوچەکانی عێراق بە هەرێمی کوردستانەوە. مادە (٥٧-ب) (هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە سەرتاسەری عێراق و هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانیش لە هەمان کاتدا دەکرێ و نابێت وادەکەش لە (٣١ی کانوونی دووەمی ٢٠٠٥ تێپەڕی) و دەقە عەرەبییەکەی: (ستجرى الانتخابات لمجالس المحافظات في ارجاء العراق كافة، وللمجلس الوطني الكردستاني في نفس موعد اجراء انتخابات في موعد لا يتجاوز ٣١/كانون الثاني/٢٠٠٥). هەروەها بڕیاری (٧٨)ی

٢٠٠٤ ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق و، بڕیاری (کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عێراق) کە عێراق بە هەرێمی کوردستانیشەوە بە یەک ناوچەی هەڵبژاردن دانراوە.

بە رای ئێمە ئەم بڕیارە دژی یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراقە، هەروەکو باسمان کرد.

چونکە ئەم یاسایە واتە یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ لە:

مادە (١٤)یدا دەڵێت: (لە کاتی تەواوبوونی ماوەی ئەنجوومەن، یان هەڵوەشانەوەیدا، بڕیارێک لە سەرۆکی دەسەڵاتی جێبەجێکردنەوە لە ماوەی (١٥) ڕۆژ پاش تەواوبوونی ماوەکە، یا هەڵوەشاندنەوەکە دەردەچێ و دەبێ وادەی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێ بەپێی حوکمەکانی مادە دوازدەمی ئەم یاسایە دیاری بکات)، دەقە عەرەبییەکەی: (عند انتهاء مدة المجلس، او حله يصدر قرار من رئيس السلطة التنفيذية خلال خمسة عشرة يوما من تأريخ انتهاء المدة، او الحل، يتضمن تحديدا لموعد الانتخابات للمجلس الجديد وفقا لاحكام المادة الثانية عشرة من هذا القانون).

یان بەپێی مادە (٦)ی یاسای ژمارە (٤٧)ی ساڵی ٢٠٠٤ (قانون التعديل الثالث لقانون انتخاب المجلس الوطني لكوردستان العراق المرقم(١) لسنه ١٩٩٢ المعدل)*:

(المادة السادسة: تعدل المادة الثانية عشرة وتقرأ كالآتي: يحدد موعد الإنتخابات بقرار من رئيس الإقليم خلال خمسة عشر يوما من تأريخ انتهاء مدة المجلس أو صدور قرار منه بحل نفسه ويعلن بوسائل الإعلام على المواطنين قبل الموعد المحدد لها بما لا يقل عن شهر).

بەپێی مادە (٦)ی هەمان یاسا کە تعدیل کراوە و بووەتە مادە (٢)ی یاسای ژمارە (٤٧)ی ساڵی ٢٠٠٤، کە دەقە عەرەبییەکەی بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(تشكل بقانون هيئة عليا مستقلة للاشراف على الأنتخابات في أقليم كوردستان العراق وادارة العمليات الأنتخابية تتولى اعداد جداول الناخبين وتحديد المراكز

---

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ١٣، ل٣٢٩.

الأنتخابية في الأقليم واصدار التعليمات اللازمة لتسهيل سير الأنتخابات وتسمية رؤساء واعضاء المراكز الأنتخابية).

هەروەها ئەم چاکسازییە، هەرێمی کوردستانی لە چوار ناوچەی هەڵبژاردن کردووە بە یەک ناوچە (مادە ٤).

لە جێگەی ئەوەی لێپرسراوانی کورد لەم مەیانەدا، یان لە دارِشتنی بڕیاری دامەزراندنی (کۆمیسیۆنی باڵا)، پێ داگرن لەسەر تایبەتمەندیی کوردستان و دەسەڵاتی پەرلەمانەکەی و، دژی (رەها)یی و نایاساییی فەرمانی ژمارە (٩٢) کە بە (یاسای ژمارە ٩٢- یاسای دامەزراندنی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق)ـە راوەستن، کەچی پەرلەمانی کوردستانیان ناچار کرد کە دەستکاریی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ بکات و، بەو شێوەیەی کە گونجاو بێت لەگەڵ ئەو فەرمانە. ئەمەش لە واقیعدا پاشەکشە و سابیقەیەکی یاساییی سەرنجراکێشە و، چی وردبوونەوە و بیرکردنەوەیەکی بابەتیی قووڵی پێوە دیار نییە، لەمەڕ کاریگەری و دەرئەنجامەکانی ئەم هەڵوێستە لەسەر ماف و بڕیاری خەڵکی کوردستان، بە تایبەتی لەم هەلومەرجە ناسکەدا، کە دەبێت کورد بە هەموو هزر و هۆش و هێز و توانایەکیەوە، نەک هەر سوور بێت لەسەر دەستکەوتەکانی، بەڵکو پتەوتر و قووڵتری بکات و گەشەشی پێ بدات. لەوەش زیاتر زۆر لەو دەستکارییانە نە فەرزە، نە پێویست بوو.

لێرەدا دیسان ناچارین بە دەقە عەرەبییەکەی یاسای ژمارە (٤٧)ی ساڵی ٢٠٠٤ بچینەوە، کە لە دانیشتنی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (٥٤)ی رۆژی ٢٠٠٤/١١/١٠دا دەرچووە و، بزانین (بە داخەوە) چۆن خۆمان فێڵ لە خۆمان دەکەین. هەروەکو چۆن لە جێگەیەکی دیکەی ئەم رۆژنامەیەدا دەقی ئەم یاسایە لەگەڵ دەقی یاسای ٩٢ بڵاو کراوەتەوە*.

سەرنجی خوێنەری ئازیز و هۆشمەند رادەکێشم بۆ دوو راستی سەرەکی:

١- ئەم یاسایە (یاسای ٤٧) وەکو یاسایەکی (چاکسازی) لەسەر یاسای ژمارە(١)ی ساڵی ١٩٩٢. برێتییە لە (٢١) مادە، جگە لە (یەک) مادەی کە ئەویش مادە

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ٩، ل٣٠٩.

(١٨)یەتی، ئەوانی دیکە هەر هەمووی تەئکیدە لەسەر تایبەتمەندی و شێوە و سەربەخۆییی هەیئەتی باڵای هەڵبژاردنی کوردستان (مادە٢)، هەروەها ناوچەی هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان و کاتەکەی و دروست بوون و دەسەڵاتی ئەم (هەیئەتە)، کە پێویستە بە یاسایەک لە لایەن پەرلەمانی کوردستانەوە دیاری بکرێت (مادە٢)، کەچی (تاکو ئێستا یاسای وا لە لایەن پەرلەمانەوە دەرنەچووە) و، بەرپرسیارەتیی ئەم هەیئەتە لە ئامادەکردنی لیستی ناوی دەنگدەران (مادە٧).هتد، ئەمانە هەر هەمووی باشە و، بگرە هەندێکی هەر دەبوایە بکرایە، بەڵام کە دێینە سەر مادە (١٨)ی ئەم یاسایە کە (بیت القصید)ـە، وەکو دەڵێن (ریسەکەمان لێ دەبێت بە خوری) و، دەمانهێنێتەوە بۆ سەر سفر. دەقی عەرەبی مادە (١٨)ی یاسای ژمارە ٤٧ی ساڵی ٢٠٠٤: (المادة الثامنة عشرة: تضاف المادة التالية الى الباب السابع للأحكام المتفرقة:

(تحل المفوضية العليا المستقلة للإنتخابات العراقية محل الهيئة العليا لإنتخابات المجلس الوطني لكوردستان العراق الواردة في هذا القانون للإشراف على إنتخابات الدورة الثانية للمجلس وإدارتها).

واتە بەم دوو دێرەی مادە (١٨)، (دامەزراندن و دەسەڵات و ئەرک و فەرمانی.) ئەو (هەیئەی باڵا)یەی خۆمان کە یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ دەستنیشانی کردبوو و، لە(تعدیل)ـەکەشیدا دووپات کراوەتەوە و، تەئکیدیش کراوە کە دەبێت بە یاسایەکی پەرلەمانی خۆمان هەروەکو مادە (٢)ی ئەم یاسایە تەسبیتی کردووە دامەزرێت، سڕاوەتەوە و ئیلغا کراوەتەوە.

هەروەکو ئاگەدارین (المفوضية العليا المستقلة للانتخابات العراقية) یاسای خۆی هەیە، ئەوەی دەیکات و تاکو ئێستا کردوویەتی، لەگەڵ ئەو هەموو گلە و گازندەیەی کە هەیە، بۆیە حەقمانە بڵێین: *ئەوەی پێش و پاش مادە (١٨)ی یاسای ٤٧ی ساڵی ٢٠٠٤ هاتووە بە حوکمی مادە (١٨). فێڵێکە لە خۆمانی دەکەین و، خۆمانی پێ دەخەڵەتێنین* و، ئەگەر بۆ ئەوە نییە، دەبێت بۆ چی بێت.

دیارە ئەوەی لە پشتی ئەم پێشنیازەوە بووە وای تەسەور کردووە ئەمە جۆرە ژیری (شطار)ـەتێکە و لەوەش (شطار)تر، ئەم مادە (١٨)یەیە، لە (الباب السابع للأحكام

المتفرقة)ی داناوه، هەروەها:

٢- پێکەوە گرێدانی هەڵبژاردنی ئایندەی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان بە هەڵبژاردنی خولی دووەمی پەرلەمانی کوردستانەوە، هەروەکو لە مادە (١٨)ی ناوبراودا تەسبیت کراوە: (تحل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات العراقية محل الهيئة العليا لأنتخابات المجلس الوطني لكوردستان العراق الواردة في هذا القانون للأشراف على أنتخابات الدورة الأنتخابية الثانية للمجلس وادارتها)، ڕاست نییە چونکە ئەم هەڵبژاردنە بۆ (قۆناغێکە) کە ماوەی کارکردنی کەمترە لە یەک ساڵ، (ئەگەر هەڵبژاردن بکرێت) دەبێت پێش (٢٠٠٥/١/٣١) بکرێت و ماوەی ئەم (قۆناغە) تاکو (٢٠٠٥/١٢/٣١)ـە، هەروەها ئەم (پێناسە)یە دژی مادە (٥١)ی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ـە. یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، کە ماوەی خولێکی پەرلەمانی بە (٤) ساڵ تەسبیت کردووە، بڕوانە یاسای ژمارە«٥»ی ساڵی ١٩٩٨ یاسای چاکسازیی یەکەمی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢، مادە(٣).

بەش بە حاڵی خۆم پێم وایە پێویست نەبوو پەرلەمانی کوردستان ملکەچی بڕیاری (کۆمیسیۆنی باڵا) بێت، سەبارەت بە هاوزەمانی هەڵبژاردنی خولی دووەمی خۆی و هەردوو هەڵبژاردنەکەی دیکە، چونکە ئەو دوو هەڵبژاردنە بۆ قۆناغێکی ئینتیقالییە و، ماوەکەشی کەمتر لە یەک ساڵە. ئەم جۆرە مامەڵەکردنە لەگەڵ مافە یاساییەکانی خەڵکی کوردستان ناگونجێت لەگەڵ ئەزموونی دیموکراسیی کوردستان و دامەزراوە یاساییەکانی، بەڵکو برێتییە لە هەڕاجکردنیان بە بێ هیچ جۆرە پاساوێکی یاسایی و لۆجیکی، بۆیە بە بڕیار و کارێکی حەکیم و ڕەوای نابینم چونکە:

١- هەموو ڕۆژێک هەل بۆ کورد نارەخسێت تاکو مافەکانی بە ئیرادەی خۆی ریزبەند و یاسایی بکات و، نوێنەرانی ئاوا کۆ نابنەوە و توێژینەوە و لێکدانەوە و تاوتوێکردنی یاسایی ئامادە بکەن و بیکەن بە یاسا و بڕیار و، حکوومەت و داوودەزگا پێوەندیدارەکانی ناوەوە و دەرەوەی کوردستان بە نێودەوڵەتییەکانیشەوە دانیان پێدا بنێن و ڕێزیان لێ بگیردرێت.

٢- ڕاستە گۆڕین یەک لە خەسڵەتەکانی ژیانە، بەڵام گۆڕین دەبێت هۆ و هۆکاری

هەبێت و پێویست بێت. بەڵام چی مادە و بەندێکی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، فەرزی کردووە بە سەر لایەنی کوردی لە بەغدا، کە بە هەڵەداوان بێن و پەرلەمانی کوردستان ناچار بکەن یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ بەو شێوەیە دەستکاریی بکەن کە کرا، (بە تایبەتی ئەوەی کە پێوەندیی هەیە بەم هەڵبژاردنە) و بە تەحدید مادە (١٨)ـەکەی؟

واتە:

* هەرێمی کوردستان لە چوار ناوچەی هەڵبژاردنی سەربەخۆوە، بگۆڕێ بۆ پاشکۆی عێراقێکی یەک ناوەندی هەڵبژاردن!
* لێژنەی یاسایی سەرپەرشتیاری هەڵبژاردنی پەرلەمانی سەربەخۆی کوردستان ئیلغا بکرێتەوە، کە مافێکی یاسایی و سەلمێندراوە لە لایەن پەرلەمانی هەڵبژێردراوی کوردستان، بدرێت بە کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عێراقی تەعینکراو، جگە لەوەش دەزانرا ئەم (کۆمیسیۆنە) هەڵوێستی باش نییە دەرحەق بە کورد و، خەریکی کۆسپ و تەگەرە نانەوەیە لەسەر ڕێگەی هەڵبژاردنێکی ڕاست و دروست لە ناوچەکانی کوردستان.
* پشتگوێ خستنی مافی سەدان هەزار هاووڵاتیی کوردستانی هەندەران لە دەنگدان بۆ پەرلەمانی کوردستان و پارێزگاکان و تەسلیم بوون بە ڕای کۆمیسیۆنی (باڵا) کە مافی ئەوەی نییە.

بەش بە حاڵی خۆم نازانم تاکو چەند ئەندامانی سەرکردایەتیی سیاسیی لایەنە سیاسییەکانی کوردستان و بەتایبەتی (پارتی و یەکێتی) و (ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان) و (حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە هەردوو ئیدارەی هەولێر و سلێمانی).هتد، ئاگەدارن لە قۆناغەکانی داڕشتنی (فەرمانی ٩٢)، (الأمر: رقم٩٢ القاضي بتأسيس المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق) کە لە ٢٠٠٤/٥/٣١ دەرچووە و(ساری المفعول)ـە*، هەروەها (فەرمانی) رقم (٩٦) القاضی بأصدار قانون الانتخابات)،کە لە ٢٠٠٤/٦/١٥دەرچووە و (ساری المفعول)ـە**، یان

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ٩، ل ٣٠٩.

** بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ١٠، ل ٣١٧.

(فەرمانی رقم(٩٧) قانون الأحزاب والكيانات السياسية)، کە لە ٢٠٠٤/٦/١٥ دەرچووە و(ساری المفعول)ـە*، (دوور نییە زۆر لەو بەڕێزانە هەر لە ئەسڵدا ئاگایان لە یاسای ٩٢ نەبێت).

لەو باوەڕەداین پەرلەمانی کوردستان لە رووی یاساییەوە حەق بوو:

١- دەستکاریی ئەو مادە و بەندانەی نەکردایە لە یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢، کە بووە مایەی لە دەستدانی هەندێ لە دەسەڵاتەکانی و بە تەحدید مادە (١٨)ی ئاماژە پێکراو، یان لێژنەی باڵای هەڵبژاردنی یاسایی خۆمان ئیلغا بکەینەوە و، هەموو دەسەڵاتەکانی بدرێت بە کۆمیسیۆنی باڵا، کە بەپێی یاسایەکی دیکە رەفتار دەکەن، رەفتاری (کۆمیسیۆن)یش هەر لە سەرەتاوە دیار بوو چۆنە.

٢- گرێدانی رۆژی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان بە هەمان رۆژی هەڵبژاردنی گشتیی عێراقەوە.

دوور نییە رایەک هەبێت بە پێچەوانەی ئەم بۆچوونانە و بە پشت بەستن بە (بڕگە «أ، ب»)ی مادە (٣)ی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی. هتد.

ئەم بڕگەیە مشتومڕی زۆری لەسەرە و، هەر لە هەمان یاسا مادە و بڕگەی تێدایە کە ئەم بڕگەیە قەتیس دەکا و هەڵی دەپەسێرێ. لەم یاسایەدا بڕگە و مادەی زۆر هەن کە دژ بە یەکن، یان تەفسیرات و ئیجتیهاداتی جودا هەڵدەگرن. بۆیە دەکرا لایەنی کوردی بەپێی یاسای پەرلەمانی کوردستان رەفتاری خۆی بکردایە.

من نازانم چی دەقەوما ئەگەر هاتوو پەرلەمانی کوردستان، لە جیاتی ئەوەی ئەو گۆڕانکارییانە بکات، بهاتایە بڕیاری:

١- هەڵبژاردنی خولی دووەمی خۆی بخستایەتە پێش یان پاش هەڵبژاردنی گشتیی عێراق.

٢- ئەگەر هەموو هاووڵاتیانی کوردستان لە دەرەوە و لە ناوەوەی عێراق بەشداربایەن لەو هەڵبژاردنانەدا.

---

* بڕوانە دەقی یاساکە لە پاشکۆی ژمارە ١١، ل ٣٢١.

٣- ئەگەر هەیئەتی باڵای هەڵبژاردنی کوردستان هەروەکو یاسای (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو دیاری کردووە، سەرپەرشتیاری هەڵبژاردنەکانی کوردستانی بکردایە.

دوور نەبوو (کۆمیسیۆنی باڵا)، یان هەر دەزگایەکی دیکەی ناوەندی بەغدا سەبارەت بەو بڕیارە یاساییەی کورد گلە و گازندەی هەبایە. ئەو کات مافی رەوای خۆیان بوو ئەو گلە و گازندانەیان بدایە بە لایەنی پێوەندیدار. لەم بارەیەوە لایەنی پێوەندیدار بەپێی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، (دادگای باڵای فیدراڵ)ـە و، هەر ئەویش مافی حەسمکردنی کێشەی وای هەیە. ئەمەش وەکو زۆر مادە و بڕگەی ئەم یاسایە هێشتا نەک هەر دانەمەزراوە، بەڵکو بیریشی لێ نەکراوەتەوە، هەر کاتێکیش دامەزرا با ئەوسا بڕیاری خۆی لەسەر یاسایی بڕیاری پەرلەمانی کوردستان بدایە.

چی دەبوو ئەگەر وامان بکردایە خۆ دنیا خراپ نەدەبوو!

یان ئەوانەی کە لە رووی یاساییەوە وای بۆ دەچن کە دەستکاریکردنی فەرمانی (٩٢)، یان فەرمانی (٩٦، ٩٧) و رێنماییەکانی (کۆمیسیۆنی باڵا)، یان ئەوەی (برێمەر) لە حوکمی مەحاڵە.

بە دیدی ئێمە ئەو جۆرە بۆچوونە دوور نییە دروست نەبێت چونکە:

١- هەر بڕیار و یاسایەکی (ئیدارەی مەدەنیی ئەمریکی) لە قۆناغی (داگیرکردنی) عێراقدا دەریان کردووە، نابێت ناتەبا بێت لەگەڵ میساقی نەتەوە یەکگرتووەکان و یاسا و رێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکاندا، بە تایبەتیش رێککەوتننامەی (جنێڤ)ی ساڵی ١٩٤٩ و پرەنسیپەکانی (لاهای)ی ساڵی١٩٠٧.

٢- دوای دەرچوونی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)، نابێت هیچ بڕیار و فەرمانێکی (ئیدارەی مەدەنیی عێراق) ناتەبا بێت لەگەڵ ئەو یاسایەدا، یان لەگەڵ ماف و دەستکەوتەکانی خەڵکی کوردستاندا.

٣- بەپێی بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی، بە تەواو بوونی قۆناغی (داگیر)کردنی عێراق هەموو سەروەری و دەسەڵاتەکان دەگەڕێتەوە بۆ حکوومەتی کاتی.

سەرەڕای ئەم بنەمایانە لە قۆناغی داگیرکردنی عێراق، کۆمەڵێک یاسا و بڕیار دەرچوون، چ لە لایەن (ئیدارەی مەدەنی) یان (ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات)ـەوە و، چ لە لایەن هەردوو لایانەوە، بەڵام جێبەجێ نەکراون، یان هەڵوەشێنراونەتەوە، بۆ نموونە:

١- بڕیاری دامەزراندنی دادگای (جنایات)، کە دەسەڵاتی دادوەری عێراق پێی لەسەر هەڵوەشانەوەی داگرت، یاسایەکە یان بڕیارەکە، هەڵوەشایەوە.

٢- بڕیاری یان یاسای (استئصال)ی حزبی بەعس، هەڵوەشایەوە و، لە سەردەمی حکومەتی د. عەللاوی بوو بە (استزراع) البعث.

٣- ڕێککەوتننامەی (٢٠٠٣/١١/١٥)ی نێوان (ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق) و (ئیدارەی مەدەنیی ئەمریکی)، هەروەها بڕیاری (ئاڵای نوێی عێراق) کە بە هەمان شێوە هەڵوەشێنرانەوە.

هەر لە خودی یاسای (بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) زنجیرەیەک مادە و برگە هەن تاکو ئێستا جێبەجێ نەکراون، هەر بۆ نموونە:

١- مادە و بڕگەکانی گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی خەڵکی کوردستان و، نەهێشتنی ئاسەواری تەعریب و تەبعیس. بە تایبەتی (مادە ٥٨).

٢- پیادەکردنی بە فەرمیکردنی زمانی کوردی لە تەک زمانی عەرەبی لە داوودەزگاکانی ناوەندی بە ناو (فیدراڵ). (مادە ٩).

٣- دامەزراندنی (دادگای باڵای فیدراڵ). (مادە (٤٤-أ).

٤- پێناسەکردنی حکومەتی ئێستای ئینتیقالی، بە شێوەیەکی فەرمی بە (حکومەتی ئیتیحادی). (مادە ٢٤).

٥- ئەنجامدانی سەرژمێرییەکی سەرتاسەری عێراق.

٦- کێشەی ئاڵا و سروودی نیشتمانی و ئارمی عێراقی فیدراڵی نوێ. (مادە ٨).

٧- پرس و را وەرگرتنی حکومەتی هەرێمی کوردستان و پارێزگاکان لە کاتی دانانی بودجەی عێراق. (مادە ٢٥-ج، هـ).

پوختەکەی

١- زۆر لە رەفتار و بڕیارەکانی (کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق) یاسایی نییە و دەکرا هەر لە کاتی خۆیدا رابگیرێن، چونکە لە بنەڕەتدا ئەو ئەرک و دەسەڵاتە کە بەپێی فەرمانی ژمارە (٩٢)ی ٢٠٠٤/٥/٣١ پێی دراوە، لەسەرەوەی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عیراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)ـە، کە لە ٢٠٠٤/٣/٨ دەرچووە. هەروەها بڕگەی یەکەمی دیباجەی بڕیاری ژمارە(١٥٤٦)ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی لە ٢٠٠٤/٦/٨ و، بڕگەکانی (١، ٢، ٣، ٤-أ)، مەتنی بڕیاری ئەنجوومەنی ئاماژە پێکراو.

٢- رەفتارەکانی ئەم کۆمیسیۆنە لە هەندێ لایەوە دووڕوویی و لایەنگیری و لاساری پێوە دیارە جگە لەوە بڕیاری وەهاشی هەیە کە (ئینتقائی)یە و، (کۆمیسیۆنی باڵا) بۆی نییە رەفتاری وەها بکات، چونکە بەدەر لە دەسەڵاتی ئەودایە و، هەروەها ناگونجێت لەگەڵ خودی مادە و بڕگەکانی یاسای (٩٢) کە جەخت لەسەر بێ لایەنی ئەم کۆمیسیۆنە دەکات.

٣- کۆمیسیۆنی باڵا راست ناکات کە دەڵێن دەرفەت نییە بۆ (تأجيل)کردنی هەڵبژاردنەکان. دەکریت تئجیل بکرێت و بڕیاردان لەم کێشەیە لە دەسەڵاتی (ئەنجوومەنی نیشتمانی کاتیی عێراق)ـە بەپێی برگە «أ» لە مادە (٣)ی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، ئەمەش دەقەکەیەتی:

"مادەی ٣-أ: ئەم یاسایە بە یاسای باڵای وڵات دەژمێردرێ و بە بێ جیاوازی لە سەرانسەری عێراقدا مولزیمە، نابێ ئەم یاسایە بەبێ رەزامەندیی زۆرینەی سێ لەسەر چواری ئەندامانی جەمعیەی نیشتمانی و کۆدەنگی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی هەموار بکرێ، هەروەها نابێت ئەم یاسایە هەموارێکی ئەوتۆ بکرێ، کە هەر مافێک لەو مافانەی گەلی عێراق کەم بکاتەوە، کە لە بەشی دووەمی ئەم یاسایەدا هاتووە، یان ماوەی قۆناغی ئینتیقالی درێژ بکاتەوە تا دوای ئەو ماوانەی لەم یاسایەدا ئاماژەیان پێ کراوە، یان پرۆسەی هەڵبژاردنی جەمعیەی نوێ دوا بخات

یان (دەسەڵاتی هەرێمەکان و پارێزگاکان کەم بکاتەوە یا کار لە ئیسلام و ئاین و تایفەکانی دیکە و سروشەکانیان بکات)".

دەقە عەرەبییەکەی:

"المادة ٣- أ: ان هذا القانون يعد القانون الأعلى للبلاد ويكون ملزما في انحاء العراق كافة، وبدون استثناء. ولايجوز تعديل هذا القانون إلاّ بأكثرية ثلاثة اربا ع أعضاء الجمعية الوطنية، وإجماع مجلس الرئاسة، كما لايجوز إجراء أي تعديل علية من شأنه أن تنقص بأي شكل من الأشكال من حقوق الشعب العراقي المذكورة في الباب الثاني او أن يمدد أمد المرحلة الإنتقالية الى ما بعد المدد المذكورة في هذا القانون، أو يؤخر إجراء الانتخابات لجمعية جديدة أو يقلل من سلطات الأقاليم والمحافظات أو ما من شأنه ان يؤثر على الاسلام او غيرة من الاديان والطوائف وشعائرها."

٤- مافی پەرلەمانی کوردستان بوو، بڕیاری هەڵبژاردنی خولی دووەمی خۆی بدات و، چۆنیەتیی سەرپەرشتیکردنی بەپێی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو، یان بەپێی ئەو چاکسازییە کە هاتووەتە سەر ئەم یاسایە بە ناوی یاسای (٤٧)ی ساڵی ٢٠٠٤، بەدەر لە مادە (١٨)ی.

٥- مافی ڕەوای پەرلەمانی کوردستانە بڕیاری بەشداربوونی گشت هاووڵاتیانی کوردستان بدات لە هەڵبژاردنی خولی دووەمی پەرلەمان لە هەر کوێیەک بن، چ لە کوردستان و چ لە دەرەوەی وڵات.

٦- هەر لە سەرەتای بەدەرکەوتنی دیاردەی تاکڕەوی و لایەنگیری و، دیدی ناپاکیی ئەم کۆمیسیۆنە دەرحەق بە کورد، پێویست بوو لەسەر نوێنەرانی کورد لە ناوەندی بەغدا و، لە ئاستێکی بەرز و لە کاتی خۆیدا کێشەکانیان چارەسەر بکردایە و، لە حاڵەتی لاساری، کێشەکان حەواڵەی ڕاگەیاندن و ڕای گشتی و، دواتر پەرلەمانی کوردستان بکردایە. بەڵام: هەروەکو باسمان کرد کات درەنگە و زۆر چووەو کەم ماوە.

٧- لەم هەلومەرجەدا، جێبەجێکردنی مادە(٥٨)ی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی

دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، لەو ماوەیە کە ماوە بۆ هەڵبژاردنەکانی عێراق، کە دەبێت لە پێش کۆتاییی مانگی ١ی ٢٠٠٥ ئەنجام بدرێت، لە حوکمی مەحاڵە لەبەر کۆمەڵێک هۆ و هۆکار لەوانە:

١- سووربوونی سەرۆک کۆماری ئەمریکا و ئیدارەکەی و هەروەها (تۆنی بلێر)ی سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا و، هەندێ لە هێزە سیاسییەکانی عێراق و بەتایبەتی لایەنە شیعەکانی لە دوانەخستنی هەڵبژاردنەکان.

٢- بارودۆخی سیاسی و ئیداری و ئەمنی ناوچە بەعەرەبکراوەکانمان و بە تایبەتی کەرکووک.

٣- ئەو هەموو کەلێنەی کە لە خودی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی بەدی دەکرێت، وەکو کۆسپ و تەگەرە، لە ڕێی جێبەجێکردنی مادە پێوەندیدارەکان بە کورد و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی و، بەتایبەتی مادە ٥٨ی...

٤- هەڵوێستی حکوومەتی ناوەندی بەغدا و کۆمیسیۆنی باڵا و ئۆفیسی کەرکووکیان و ڕۆڵی تەماشاکەر و بگرە سلبیی هێز و ئیدارەی هاوپەیمانان لە کەرکووک بەتایبەتی.

سەرکردایەتیی سیاسیی کورد لە دووڕیانێکدایە یان:

یەکەم: دەبێت داخیلی هەر سێ هەڵبژاردنەکە بێت بەو پلان و نەخشەیە کە هەیە ئەویش:

* دەنگدانی (عەرەبی تەعریب) وەکو هەیە لە کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکانی دیکە: مەندەلی، خانەقین، کفری، دووز، مەخموور، شێخان، تەلەعفەر، زممار، سنجار... هتد، دەبێتە سابیقەیەکی یاسایی و سیاسی و نەتەوایەتی... وەکو دیارە تاکو ئێستا قبووڵی مەحاڵە.

* قەتیس (حصر)کردنی دەنگدان لە لایەن (کۆمیسیۆنی باڵا) بۆ پەرلەمانی کوردستان تەنیا بە هاووڵاتیانی (هەرێمی کوردستان- بەو شێوەیە کە یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی تەحدیدی کردووە)،

هەروەها مەنعكردنی كوردستانییەكانی هەندەران لە دەنگدان بۆ پەرلەمانی كوردستان و پارێزگاكانیان هەر یەک بەپێی عائیدیەتی. ئەمەش دژی (یاسای بەڕێوەبردنی عێراق)ـە و، هەروەها دژی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموار كراوە (یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان)ـە... قبووڵی ناحەقییەكی وەها گەورە بێ پاساوە.

دووەم: یان سوور بوون لەسەر ئەوەی:

١- دەنگی دەنگدەرانی قەزاكانی (چەمچەماڵ، دووز، كفری، كەلار) بخرێتە سەر پارێزگای كەركووک و (مەخموور) لەسەر هەولێر... هتد، هەروەكو جەختی لەسەر دەكرێت.

٢- هەموو دەنگدەرە كوردستانییەكانی پارێزگای كەركووک لە هەر كوێ بن دەنگەكانیان لەسەر پارێزگای كەركووک بژمێردرێت.

٣- هەموو دەنگدەرە تەعریبچییەكانی كوردستان، دەنگەكانیان لەسەر ئەو پارێزگایانە بژمێردرێت كە كاتی خۆی لێی هاتوون بەوانەشیان كە لە كەركووک و ناوچە بەعەرەبكراوەكان لەدایک بوونە.

٤- هەر لە ئێستاوە بە بڕیارێكی ئەنجوومەنی (نیشتمانی كاتی)ی عێراق خشتەیەكی زەمەنی (فەرمی) تەسبیت بكرێت، بۆ گەڕانەوەی تەعریبچییەكان بۆ دەرەوەی (كوردستانی عێراق)، واتە خشتەیەكی زەمەنی بۆ جێبەجێكردنی مادە (٥٨)ی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی، بەمەرجێک ماوەی ئەنجامدانی كۆتایی، پێش داڕشتنی دەستووری هەمیشەییی عێراق بێت*.

ئەگەر ئەوەی سەرەوە ئەنجام نەدرێت، كوردستانییەكان ناچارن (مقاطعە)ی هەڵبژاردنەكان بكەن لە كەركووک، یان بە گشتی، وەكو تاكو ئێستا باسی لێوە دەكەن.

---

* بۆ جێبەجێكردنی هەندێ لەم چوار خاڵە پێویستی بە چاكسازیی لە (یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی) هەیە، ئەمەیش دەكرێت ئەگەر هاتوو كورد جەختی لەسەر بكات.

كورد (٨٤) ساڵ پێش ئێستا (مقاطعە)و (رەفزی) دەنگدانی كرد، كاتێک داگیركەری بەریتانی و هاوپەیمانانی بێ گوێگرتن و بایەخدان بە ماف و ویست و خواستی خەڵكی كوردستان لە رێگەی ریفراندۆمی ساڵی ١٩٢١ی عێراق، ویستیان ئەمیر (فیصل بن الحسین)ێک بە مەلیكی عێراق دانێن، چونكە بەو گرێدانەی كوردستانی عێراق (ولایەتی مووسڵ) بە عێراقی عەرەبی (ولایەتی بەغدا و ولایەتی بەسرە)، روخساری راستەقینەی سیاسەتی داگیركەری ئینگلیز و هاوپەیمانانی لەمەڕ رێككەوتننامەی (سیڤەر)ی ئابی١٩٢٠و، بەڵێنیان سەبارەت بەدامەزراندنی(كیان)ی كوردستان، بۆ خەڵكی كوردستان دەركەوت، ئەوە بوو (سیڤەر) بە (لۆزان) گۆڕایەوە و، ساڵی ١٩٢٥ كوردستانی عێراقیان (ولایەتی مووسڵ) خستە سەر عێراقی عەرەبی و، ئەم عێراقەیان، وەكو دەوڵەتیكی بەزۆر لكێندراو دروست كرد و، لە پەڕاوێزیشیدا و، بۆ چەواشەكردنی خەڵكی كوردستان، چەند مافێكی رۆشنبیرییان. بۆ كورد دەستنیشان كرد و، دواتر ئەویشیان قابل نەبینی و پشتگوێ خران.

لە ماوەی ئەو (٨٤) ساڵە، ئەو (مقاطعە) و(رفض)ی ساڵی (١٩٢١)ی كوردان، یەک لە هۆكارە سەرەكی و گرینگەكانی ململانێی یاسایی و سیاسی و دیپلۆماسیی كوردە دەرحەق بەو كیانە كە پێی دەڵێن عێراق.

ئەو ئەزموونە و گشت بەسەرهاتەكانی خەڵكی كوردستان، بە قڕكردن و جینۆساید و تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی و، هەڵوێستی ئەمریكا و هاوپەیمانانی و، ئەو ئامرازانەی كە دای مەزراندووە لە پاش (رزگاری) و (داگیركردنی) عێراق، (خیارات)ی كوردی تەحدید كردووە. بەڵگەنەویستیشە دواخستنی جێبەجێكردنی ماف و داخوازییەكانی خەڵكی كوردستان لەم سەردەمە، سەردەمی دامەزراندنەوەی عێراق و، داڕشتنەوەی سەرلەنوێ، لە قازانجی كوردان نییە.

هێشتا كات ماوە و، زەرەر لە نیوەش بگەڕێتەوە هەر باشە.

٢٠٠٤/١٢/٢٧

بەشی شەشەم

پاشکۆکان

پاشكۆی ژماره ١

قرار مجلس الامن رقم ٦٦٨

الذي اتخذه مجلس الأمن الدولي في جلسته ٢٩٨٢ المنعقدة في ٥ نيسان ١٩٩١

ان مجلس الأمن الدولي إدراكا منه لواجباته ومسؤولياته وفقا لميثاق الأمم المتحدة الداعي الى الحفاظ على السلام والأمن العالميين ورجوعا إإلى الفقرة السابعة من البند الثاني ومن منطق قلقه البالغ بشأن قمع المدنيين العراقيين في كثير من اجزاء العراق بما في ذلك ما حدث مؤخرا في المناطق التي يقطنها الأكراد وأدى إلى تدفق اللاجئين الهائل الى الحدود الدولية وعبر الجيوب الحدودية مما يهدد الأمن والسلام الدوليين في المنطقة وانطلاقا من اهتمامه العميق بحجم المعاناة الإنسانية وانتباها الى الرسائل التي بعث بها مندوبا تركيا و فرنسا في الأمم المتحدة بتأريخ ٢و ٤ من ابريل – نيسان عام ١٩٩١ والتفاتا أيضا الى رسائل ممثل جمهورية ايران الإسلامية الدائم في الأمم المتحدة بتاريخ الثالث و الرابع من ابريل– نيسان ايضا لعام ١٩٩١ وتأكيدا بإلتزام كافة الدول الأعضاء بالحفاظ على سلامة سيادة الحدود والاستقلال السياسي للعراق وكافة الدول في المنطقة وواضعا في الحسبان تقرير الأمين العام للأمم المتحدة الصادر بتأريخ الثاني من مارس – آذار عام ١٩٩١، انطلاقا من كل ما سبق يعلن مجلس الامن مايلي:

اولا: شجب عملية قمع المدنيين العراقيين في كثير من أجزاء العراق بما في ذلك ما جرى مؤخرا في المناطق التي يقطنها الأكراد الذي يهدد عواقب السلام والأمن الدوليين في المنطقة.

ثانيا:مطالبة العراق كمساهمة منه في إزالة الخطر الذي يهدد السلام والأمن في المنطقة بإنهاء القمع فورا وإعراب المجلس عن أمله في نفس هذا السياق في أن يجري حوارا مفتوحا لضمان واحترام الحقوق الانسانية والسياسية لكافة المواطنين العراقيين.

ثالثا: الإصرار على أن يسمح العراق على الفور للمنظمات الإنسانة العالمية بالوصول الى كل الذين يحتاجون الى العون في كافة أجزاء العراق وعلى أن يوفر لهذه المنظمات جميع المنشآت الضرورية لتنفيذ تعليماتها.

رابعا: مطالبة الأمين العام للأمم المتحدة بمواصلة جهوده الإنسانية في العراق واخطار المجلس بها إذا كانت ملائمة كقاعدة لمزيد من الجهود في المنطقة وعن محنة المدنيين العراقيين وعلى الأخص الشعب الكردي الذي يعاني من القمع في كل أشكاله على يد السلطات العراقية.

خامسا: مطالبة الأمين العام باستخدام كافة المصادر المتاحة له بما في ذلك مصادر الوكالات التابعة للأمم المتحدة لسد حاجة اللاجئين والمشردين العراقيين العامة بأسرع ما يمكن.

سادسا: مناشدة كافة الدول الأعضاء وجميع المنظمات الأنسانية المساهمة في جهود الإغاثة الإنسانية.

سابعا: مطالبة العراق بالتعاون مع الأمين العام للأمم المتحدة لتنفيذ المذكور اعلاه.

ثامنا: يقرر المجلس بأن يظل مهتما ومعنيا بهذا الموضوع.

....

* صدر هذا القرار بأغلبية ١٠ اصوات مقابل ثلاثة (زمبابوي، كوبا واليمن) وامتناع الصين والهند عن التصويت.

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

پاشكۆی ژماره ٢

قرار مجلس الأمن رقم ١٥١١

نص قرار مجلس الأمن رقم ١٥١١، بتأريخ ١٦/١٠/٢٠٠٣

ان مجلس الامن، اذ يعيد تأكيد قراراته السابقة بشأن العراق، بما فيها القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣) المؤرخ ٢٢ ايار (مايو) ٢٠٠٣ والقرار ١٥٠٠ (٢٠٠٣) المؤرخ ١٤ اب (اغسطس) ٢٠٠٣. وبشأن الاخطار التي تهدد السلام والامن بسبب الاعمال الارهابية، بما فيها القرار ١٣٧٣ (٢٠٠١) المؤرخ ٢٨ ايلول (سبتمبر) ٢٠٠١ وغيرها من القرارات ذات الصلة.

واذ يشدّد على ان سيادة العراق تكمن في دولة العراق، واذ يعيد تأكيد حق الشعب العراقي في ان يقرر بحرية مستقبله السياسي وان يتحكم في ثرواته الطبيعية، واذ يؤكد من جديد عزمه على ضرورة التعجيل بحلول اليوم الذي يتولى فيه العراقيون ادارة شؤونهم بأنفسهم، واذ يسلم بأهمية الدعم الدولي، لا سيما من بلدان المنطقة جيران العراق والمنظمات الاقليمية، من أجل السير قدما بهذه العملية بسرعة.

وادراكا منه لكون الدعم الدولي لإستعادة أوضاع الاستقرار والأمن أمراً أساسيا لرفاه الشعب العراقي وكذلك لقدرة جميع الاطراف المعنية على اداء عملها باسم شعب العراق، واذ يرحب بمساهمات الدول الاعضاء في هذا الاطار بموجب القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣)، واذ يرحب بقرار مجلس الحكم في العراق تشكيل لجنة دستورية تحضيرية من أجل الإعداد لعقد مؤتمر دستوري يقوم بوضع دستور يجسد طموحات الشعب العراقي. وإذ يحثه على إتمام هذه العملية بسرعة.

واذ يؤكد ان التفجيرات الارهابية التي طالت سفارة الاردن في ٧ اغسطس (اب) ٢٠٠٣، ومقر الامم المتحدة في بغداد في ١٩ (اب) ٢٠٠٣، ومسجد الامام علي في النجف في ٢٩ اغسطس ٢٠٠٣، هي اعتداءات على شعب العراق، والامم المتحدة والمجتمع الدولي، واذ يشجب اغتيال الدكتورة عقيلة الهاشمي، التي توفيت في ٢٥

ايلول ٢٠٠٣، ويعتبره اعتداءً موجها ضد مستقبل العراق.

وإذ يبرز، في هذا السياق، ويعيد تأكيد البيان الذي ادلى به رئيسه في ٢٠ اغسطس ٢٠٠٣ (prst/s/٢٠٠٣/١٣) والقرار ١٥٠٢ (٢٠٠٣) المؤرخ٢٦ اغسطس ٢٠٠٣.

واذ يقرر ان الحالة في العراق، رغم تحسنها، ما زالت تشكل خطرا على السلام والامن الدوليين.

واذ يتصرف في اطار الفصل السابع من ميثاق الامم المتحدة.

١- يعيد تأكيد سيادة العراق وسلامة اراضيه، ويشدد في هذا الصدد على الطابع المؤقت لإضطلاع سلطة التحالف المؤقتة (السلطة) بالمسؤوليات والسلطات والالتزامات المحددة بموجب القانون الدولي المنطبق المعترف بها والمنصوص عليها في القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣)، والتي ستتوقف حين قيام شعب العراق بتشكيل حكومة ممثلة للشعب معترف بها دوليا تؤدي اليمين وتتولى المسؤوليات المنوطة بالسلطة، وذلك بأساليب منها إتخاذ الخطوات المشار اليها في الفقرات من ٤ الى ٧ و١٠ أدناه.

٢- يرحب برد الفعل الايجابي للمجتمع الدولي، في محافل من قبيل جامعة الدول العربية، ومنظمة المؤتمر الاسلامي، والجمعية العامة للامم المتحدة، ومنظمة الامم المتحدة للتربية والعلوم والثقافة، حيال تشكيل مجلس الحكم الممثل للشعب على نطاق واسع كخطوة هامة نحو إقامة حكومة ممثلة للشعب معترف بها دوليا.

٣- يؤيد الجهود التي يبذلها مجلس الحكم من اجل حشد قدرات الشعب العراقي بطرق منها تعيين مجلس للوزراء ولجنة دستورية تحضيرية تتولى قيادة العملية التي ستمكن شعب العراق من ان يتولى تدريجيا إدارة شؤونه بنفسه.

٤- يقرر ان مجلس الحكم ووزراءه هم الاجهزة الرئيسية للإدارة المؤقتة العراقية في تجسيد، دون المساس بتطورها، سيادة دولة العراق خلال الفترة الانتقالية الى ان يتم تشكيل حكومة ممثلة للشعب معترف بها دوليا تتولى مسؤوليات السلطة.

٥- يؤكد ان ادارة شؤون العراق ستتم تدريجيا على يد الاجهزة التي تنشئها الادارة المؤقتة العراقية.

٦- يدعو السلطة، في هذا السياق، الى ان تعيد مسؤوليات وسلطات الحكم الى شعب العراق، بأسرع ما يمكن، ويطلب الى السلطة ان تقدم الى المجلس، بالتعاون مع مجلس الحكم والامين العام، حسب الاقتضاء تقريرا عن التقدم المحرز.

٧- يدعو مجلس الحكم الى ان يقدم الى مجلس الامن للنظر، في موعد اقصاه ١٥ كانون الاول (ديسمبر) ٢٠٠٣، وبالتعاون مع السلطة، ومع الممثل الخاص للأمين العام للامم المتحدة اذا سمحت الظروف، جدولا زمنيا وبرنامجا لصياغة دستور جديد للعراق، ولإجراء انتخابات ديمقراطية في ظل ذلك الدستور.

٨- يقرر أن الأمم المتحدة، التي تتصرف عن طريق الأمين العام وممثله الخاص وبعثة الامم المتحدة للمساعدة في العراق، ينبغي ان تعزز دورها الحيوي في العراق بأمور منها تقديم الاغاثة الانسانية، وتعزيز الاعمار الاقتصادي للعراق وتهيئة الظروف اللازمة لتنميته المستدامة، ودعم جهود إعادة وإنشاء المؤسسات الوطنية والمحلية للحكومة الممثلة للشعب.

٩- يطلب ان يقوم الأمين العام، حسبما تسمح الظروف، بمواصلة مسار العمل المبيّن في الفقرتين ٩٨ و٩٩ من تقرير الامين العام المؤرخ ١٧ تموز (يوليو) ٢٠٠٣ (S/٢٠٠٣/٧١٥).

١٠- يحيط علما بإعتزام مجلس الحكم عقد مؤتمر دستوري، واقرارا منه بأن عقد المؤتمر سيشكل معلما في الانتقال الى الممارسة الكاملة للسيادة يطلب الى الممثل الخاص للأمين العام ان يقدم، عند عقد المؤتمر، او حسبما تسمح الظروف، الخبرة الفريدة المتوفرة لدى الامم المتحدة الى الشعب العراقي في عملية الانتقال السياسي هذه بما في ذلك إعداد عمليات إنتخابية.

١١- يطلب إلى الأمين العام كفالة ان تكون موارد الامم المتحدة والمنظمات المرتبطة بها للمساعدة ان طلب مجلس الحكم العراقي ذلك وحسبما تسمح الظروف متاحة لدعم البرنامج المقدم من مجلس الحكم بموجب الفقرة ٧ اعلاه، ويشجع المنظمات الاخرى ذات الخبرة في هذا المجال على تقديم الدعم الى مجلس الحكم العراقي، ان طلب منها ذلك.

١٢- يطلب الى الامين العام ان يقدم الى مجلس الامن تقريراً عن مسؤولياته بموجب هذا القرار وعن وضع وتنفيذ جدول زمني وبرنامج بموجب الفقرة ٧ أعلاه.

١٣- يقرر ان توفير الامن والاستقرار أمر أساسي لإتمام العملية السياسية بنجاح حسبما ورد في الفقرة ٧ اعلاه، وتمكين الامم المتحدة من المساهمة بفعالية في ذلك لعملية وتنفيذ القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣) ويأذن بتشكيل قوة متعددة الجنسيات تكون تحت قيادة موحدة لاتخاذ جميع التدابير اللازمة من أجل الاسهام في صون الامن والاستقرار في العراق، بما في ذلك لتأمين الظروف الضرورية لتنفيذ الجدول الزمني والبرنامج، فضلا عن الاسهام في كفالة أمن بعثة الامم المتحدة لتقديم المساعدة في العراق، ومجلس الحكم في العراق والمؤسسات الاخرى التابعة للإدارة المؤقتة العراقية، والخدمات الإنسانية والإقتصادية الأساسية.

١٤- يحث الدول الاعضاء على المبادرة، بموجب ولاية الأمم المتحدة هذه، الى تقديم مساعداتها للقوة المتعددة الجنسيات المشار اليها في الفقرة ١٣ أعلاه، بما في ذلك توفير قوات عسكرية.

١٥- يقرر ان يستعرض المجلس احتياجات ومهام القوة المتعددة الجنسيات المشار اليها في الفقرة ١٣ اعلاه في غضون فترة اقصاها سنة واحدة من تأريخ صدور هذا القرار، بحيث تنتهي ولاية القوة على اي حال لدى إتمام العملية السياسية على النحو المبين في الفقرات ٤ الى ٧ و١٠ أعلاه، ويعرب عن إستعداده للنظر، في هذه المناسبة، في مدى ضرورة مواصلة بقاء القوة المتعددة الجنسيات مع مراعاة آراء حكومة العراق الممثلة للشعب والمعترف بها دوليا.

١٦- يؤكد على أهمية إنشاء قوة شرطة وقوات أمن عراقية فعالة للحفاظ على القانون والنظام والامن ومحاربة الإرهاب، وفقا للفقرة ٤ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣)، ويهيب بالدول الاعضاء والمنظمات الدولية والاقليمية ان تساهم في تدريب الشرطة وقوات الأمن العراقية وتزويدها بالمعدات.

١٧ ـ يعرب عن عميق تعاطفه وخالص تعازيه للشعب العراقي وللأمم المتحدة لما تكبداه من خسائر في الارواح، ولأسر موظفي الأمم المتحدة وغيرهم من الضحايا الابرياء

الذين قتلوا او اصيبوا في هذه الهجمات المفجعة.

١٨- يدين إدانة قاطعة التفجيرات الارهابية التي طالت سفارة الاردن في ٧ اغسطس ٢٠٠٣ ومقر الأمم المتحدة في بغداد في ١٩ اغسطس ٢٠٠٣، ومسجد الامام علي في النجف في ٢٩ اغسطس ٢٠٠٣ واغتيال الدكتورة عقيلة الهاشمي التي توفيت في ٢٥ ايلول (سبتمبر) ٢٠٠٣، ويشدد على وجوب تقديم المسؤولين عن تلك التفجيرات الى العدالة.

١٩- يدعو الدول الاعضاء الى منع عبور الإرهابيين الى العراق، ومنعهم من الحصول على الاسلحة والتمويل الذي من شأنه ان يدعم الارهابيين، ويؤكد اهمية تعزيز تعاون بلدان المنطقة ولا سيما جيران العراق، في هذا الصدد.

٢٠- يناشد الدول الاعضاء والمؤسسات المالية الدولية ان تعزز ما تبذله من جهود لمساعدة الشعب العراقي على التعمير وتنمية اقتصاده، ويحث تلك المؤسسات على اتخاذ خطوات فورية من اجل تقديم مختلف أنواع القروض وغيرها من المساعدات المالية الى العراق، على ان تعمل في ذلك مع مجلس الحكم، والوزارات العراقية المختصة.

٢١- يحث الدول الاعضاء والمنظمات الدولية والاقليمية على دعم مجهود إعمار العراق، الذي بدأ خلال المشاورات الفنية التي عقدتها الأمم المتحدة يوم ٢٤ حزيران (يونيو) ٢٠٠٣، وذلك بطرق منها الاعلان عن تقديم تبرعات ضخمة في المؤتمر الدولي للمانحين المقرر عقده في مدريد يومي٢٣ و٢٤ اكتوبر(تشرين الاول) ٢٠٠٣.

٢٢- يدعو الدول الاعضاء والمنظمات المعنية الى المساعدة في تلبية احتياجات الشعب العراقي عن طريق توفير الموارد اللازمة لاصلاح واعادة تأهيل البنية التحتية لإقتصاد العراق.

٢٣- يؤكد ضرورة القيام، على سبيل الاولوية، بتشكيل المجلس الدولي للمشورة والمراقبة، المشار اليه في الفقرة ١٢ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣)، ويعيد تأكيد وجوب استخدام صندوق تنمية العراق بطريقة شفافة على النحو المنصوص عليه في الفقرة ١٤ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣).

٢٤- يذكر جميع الدول الاعضاء بالتزاماتها المقررة بموجب الفقرتين ١٩ و٢٣ من

القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣)، ولا سيما الالتزام بالعمل فورا على نقل الأموال وغيرها من الاصول والموارد الاقتصادية في صندوق تنمية العراق من اجل مصلحة الشعب العراقي.

٢٥- يطلب الى الولايات المتحدة ان تقوم نيابة عن القوة المتعددة الجنسيات على النحو المبّين في الفقرة ١٣ اعلاه، بتقديم تقرير الى مجلس الامن عن جهود هذه القوة وما تحرزه من تقدم، حسب الاقتضاء، وذلك كل ستة اشهر على الاقل.

٢٦- يقرر ان يبقي هذه المسألة قيد النظر.

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

قرار مجلس الأمن رقم ٩٨٦

الذي اتخذه مجلس الأمن في جلسته ٣٥١٩ المعقودة
في ١٤ نيسان/ابريل ١٩٩٥

إن مجلس الأمن،

إذ يشير الى قراراته السابقة ذات الصلة،

وإذ يساوره القلق إزاء الحالة التغذوية والصحية الخطيرة للسكان العراقيين، وإزاء خطر زيادة تدهور هذه الحالة،

واقتناعا منه بضرورة توفير الاحتياجات الإنسانية للشعب العراقي، كإجراء مؤقت، الى ان يفي العراق بقرارات مجلس الأمن ذات الصلة، بما في ذلك على وجه الخصوص القرار ٦٨٧ (١٩٩١) المؤرخ ٣ نيسان/ابريل١٩٩١، بما يسمح للمجلس بإتخاذ إجراءات اخرى فيما يتعلق بأوجه الحظر المشار إليها في القرار ٦٦١ (١٩٩٠) المؤرخ ٦آب/أغسطس ١٩٩٠، وذلك وفقا لأحكام تلك القرارات،

واقتناعا منه أيضا بضرورة توزيع المعونة الغوثية الإنسانية بشكل منصف على جميع قطاعات السكان العراقيين في جميع أنحاء البلد،

وإذ يؤكد من جديد التزام جميع الدول الأعضاء بسيادة العراق وسلامته الاقليمية،

وإذ يتصرف بموجب الفصل السابع من ميثاق الأمم المتحدة.

١- يأذن للدول، بصرف النظر عن أحكام الفقرات ٣(أ) و ٣(ب) و٤ من القرار ٦٦١ (١٩٩٠) والقرارات اللاحقة ذات الصلة، بأن تسمح باستيراد النفط والمنتجات النفطية التي يكون منشؤها العراق، بما في ذلك المعاملات المالية وغيرها من المعاملات الأساسية المتصلة مباشرة بذلك، بما يكفي لتوفير عائد بمبلغ لايتجاوز مجموعه بليونا واحدا من دولارات الولايات المتحدة كل ٩٠ يوما، وذلك للأغراض المبينة في هذا القرار ورهنا بالشروط التالية:

أ. موافقة اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١ (١٩٩٠)، لضمان شفافية كل صفقة واتفاقها مع الأحكام الاخرى لهذا القرار، وذلك بعد قيام الدولة المعنية بتقديم طلب تؤيده حكومة العراق، لكل عملية يعتزم إجراؤها لشراء النفط والمنتجات النفطية من العراق، بما في ذلك تفاصيل سعر الشراء بالقيمة المعقولة التي يحددها السوق، ووجهة التصدير، وفتح خطاب اعتماد يسدد إلى حساب الضمان الذي سينشئه الأمين العام لأغراض هذا القرار، وكذلك تفاصيل أي معاملة مالية أو معاملة أساسية اخرى تتصل إتصالا مباشرا بذلك؛

ب. قيام الجهة المشترية في الدولة المعنية بسداد المبلغ الكامل لكل صفقة لشراء النفط والمنتجات النفطية من العراق مباشرة إلى حساب الضمان الذي سينشئه الأمين العام لأغراض هذا القرار؛

٢- يأذن لتركيا، بصرف النظر عن أحكام الفقرات ٣(أ) و٣(ب) و ٤ من القرار ٦٦١ (١٩٩٠) ولأحكام الفقرة ١ من أعلاه، بأن تسمح باستيراد النفط والمنتجات النفطية التي يكون منشؤها العراق، بما يكفي، بعد خصم النسبة المئوية المشار إليها في الفقرة ٨(ج) أدناه لصالح صندوق التعويضات، للوفاء برسوم التعريفة الجمركية لخط الأنابيب، على النحو الذي يقرر المفتشون المستقلون المشار إليهم في الفقرة ٦ ادناه، بعد التدقيق، أنه معقول، وذلك لنقل النفط والمنتجات النفطية العراقية عبر خط أنابيب كركوك-يومورتاليك في تركيا على النحو المأذون به في الفقرة ١ أعلاه؛

٣- يقرر ان يبدأ نفاذ الفقرتين ١و٢ من هذا القرار في الساعة ٠١/٠٠ بتوقيت الساحل الشرقي للولايات المتحدة من اليوم الذي يلي قيام رئيس المجلس بإبلاغ أعضاء المجلس بأنه تلقى من الأمين العام التقرير المطلوب إليه تقديمه في الفقرة ١٣ ادناه، وأن تظلا نافذتين لفترة أولية مدتها ١٨٠ يوما، ما لم يتخذ المجلس تدابير اخرى ذات صلة فيما يتعلق بأحكام القرار ٦٦١ (١٩٩٠)؛

٤- يقرر كذلك إجراء استعراض شامل لجميع جوانب تنفيذ هذا القرار بعد ٩٠ يوما من بدء نفاذ الفقرة ١ أعلاه، ومرة أخرى قبل إنتهاء فترة الـ١٨٠ يوما الأولية، عند تلقي التقارير المشار إليها في الفقرتين ١١ و ١٢ ادناه، ويعرب عن اعتزامه القيام، قبل نهاية فترة الـ١٨٠ يوما، بالنظر بعين التأييد في تجديد أحكام هذا القرار،

شريطة أن تبين التقارير المشار إليها في الفقرتين ١١ و ١٢ ادناه أن هذه الاحكام تنفذ تنفيذا مرضيا؛

٥– يقرر كذلك أن يبدأ نفاذ بقية فقرات هذا القرار على الفور؛

٦– يأمر اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١ (١٩٩٠) برصد عمليات بيع النفط والمنتجات النفطية التي يصدرها العراق عن طريق خط أنابيب كركوك – يومورتاليك من العراق الى تركيا ومن ميناء البكر لتحميل النفط، وذلك بمساعدة مفتشين مستقلين يعينهم الأمين العام ويقومون بإبقاء اللجنة على علم بكميات النفط والمنتجات النفطية المصدرة من العراق بعد تأريخ بدء نفاذ الفقرة ١ من هذا القرار، وبالتحقق من ان سعر شراء النفط والمنتجات النفطية هو سعر معقول في ضوء الظروف السائدة في السوق ومن أنه، لأغراض الترتيبات المحددة في هذا القرار، يجري شحن القدر الأكبر من النفط والمنتجات النفطية عبر خط أنابيب كركوك– يومورتاليك، وأن الكمية المتبقية تصدر من ميناء البكر لتحميل النفط؛

٧– يطلب الى الأمين العام إنشاء حساب ضمان لأغراض هذا القرار، وتعيين محاسبين قانونيين عامين مستقلين لمراجعة هذا الحساب، وإبقاء حكومة العراق مطلعة تماما على تشغيل الحساب؛

٨– يقرر أن تستخدم الأموال المودعة في حساب الضمان للوفاء بالاحتياجات الإنسانية للسكان العراقيين وللأغراض الأخرى التالية، ويطلب الى الأمين العام استخدام الأموال الموضوعة في حساب الضمان لما يلي:

أ. تمويل تصدير الأدوية واللوازم الصحية والمواد الغذائية والمواد والإمدادات اللازمة للاحتياجات المدنية الأساسية، الى العراق، وفقا لاجراءات اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١(١٩٩٠)، وذلك على النحو المشار اليه في الفقرة ٢٠ من القرار ٦٨٧(١٩٩١)، رهنا بما يلي:

١– أن يكون كل تصدير للسلع بناء على طلب حكومة العراق؛

٢–أن يضمن العراق بصورة فعالة توزيع هذه السلع بشكل منصف، على أساس خطة تقدم الى الأمين العام ويوافق عليها، وتتضمن وصفا للسلع التي يتم شراؤها؛

٣– ان يتلقى الأمين العام تأكيدا موثقا بأن السلع المصدرة المعنية قد وصلت إلى العراق؛

ب. بالنظر الى الظروف الاستثنائية السائدة في المحافظات الثلاث المذكورة أدناه، إكمال قيام حكومة العراق بتوزيع السلع المستوردة بموجب هذا القرار، من أجل ضمان التوزيع المنصف للمعونة الغوثية الانسانية على جميع قطاعات السكان العراقيين في جميع أنحاء البلد، بتوفير ما يتراوح بين ١٣٠ مليون و ١٥٠ مليون دولار من دولارات الولايات المتحدة كل ٩٠ يوما لبرنامج الأمم المتحدة الإنساني المشترك بين الوكالات الذي يعمل داخل الأراضي المشمولة بالسيادة العراقية في المحافظات العراقية الشمالية الثلاث، دهوك واربيل والسليمانية، إلأ إذا بيع من النفط والمنتجات النفطية خلال أية فترة تمتد ٩٠ يوما بما لا يصل ثمنه الى بليون دولار، وحينئذ يجوز للأمين العام أن يوفر مبلغا اقل نسبيا لهذا الغرض؛

ج. تحويل نفس النسبة المئوية من الاموال المودعة في حساب الضمان، التي يقرره المجلس في الفقرة ٢ من قراره ٧٠٥ (١٩٩١) المؤرخ ١٥ آب/اغسطس ١٩٩١، إلى صندوق التعويضات؛

د. الوفاء بالتكاليف التي تتحملها الامم المتحدة فيمايتعلق بنفقات المفتشين المستقلين والمحاسبين القانونيين العامين والأنشطة المرتبطة بتنفيذ هذا القرار؛

هـ. الوفاء بالتكاليف الجارية لعمل اللجنة الخاصة، ريثما يتم في وقت لاحق التسديد الكامل لتكاليف تنفيذ المهام المأذون بها بموجب الجزء جيم من القرار ٦٨٧ (١٩٩١)؛

و. الوفاء بأي نفقات معقولة، عدا تلك التي تسدد في العراق، والتي تقرر اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١(١٩٩٠) أنها تتصل مباشرة بتصدير العراق للنفط والمنتجات النفطية على النحو المسموح به بموجب الفقرة١ اعلاه، او بما يتم تصديره الى العراق من قطع غيار ومعدات على النحو المسموح به بموجب الفقرة ٩ ادناه، وما يلزم لذلك من أنشطة بصورة مباشرة؛

ز. توفير مبلغ يصل الى ١٠ ملايين دولار من دولارات الولايات المتحدة كل ٩٠ يوما من الاموال المودعة في حساب الضمان لسداد المبالغ المتوخاة بموجب الفقرة ٦ من

القرار ٧٧٨ (١٩٩٢) المؤرخ ٢ تشرين الاول/اكتوبر ١٩٩٢؛

٩- يأذن للدول بأن تسمح، بصرف النظر عن أحكام الفقرة ٣(ج) من القرار ٦٦١ (١٩٩٠)، بما يلي:

أ. ان يصدر الى العراق ما يلزم من قطع غيار ومعدات أساسية لتشغيل المأمون لخط انابيب كركوك – يومورتاليك في العراق، رهنا بموافقة مسبقة من اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١ (١٩٩٠) على كل عقد من عقود التصدير.

ب. الاضطلاع بالأنشطة التي تلزم بصورة مباشرة للصادرات المأذون بها بموجب الفقرة الفرعية (أ)اعلاه، بما في ذلك المعاملات المالية المتصلة بها؛

١٠- يقرر أنه، لما كانت أحكام الفقرة ٤ من القرار ٦٦١ (١٩٩٠) والفقرة ١١ من القرار ٧٧٨ (١٩٩١) تحول دون امكانية سداد تكاليف الصادرات والأنشطة المأذون بها بموجب الفقرة ٩ اعلاه من الاموال المجمدة وفقا لتلك الاحكام، يجوز بصورة استثنائية تمويل تكلفة هذه الصادرات والانشطة، الى حين البدء بسداد مبالغ لحساب الضمان المنشأ لأغراض هذا القرار، وبعد موافقة اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١(١٩٩٠) على كل حالة على حدة، بواسطة خطابات اعتماد تسحب خصما من مبيعات النفط التي ستتم في المستقبل والتي تودع ايراداتها في حساب الضمان؛

١١- يطلب الى الأمين العام ان يقدم الى المجلس كل تسعين يوما بعد بدء نفاذ الفقرة ١ اعلاه ومرة اخرى قبل انتهاء فترة الـ١٨٠ يوما الاولية، تقريرا يستند فيه الى المراقبة التي يقوم بها موظفو الامم المتحدة في العراق، والى المشاورات التي تجري مع حكومة العراق، حول ما اذا كان العراق قد كفل بشكل منصف توزيع الادوية واللوازم الصحية والمواد الغذائية والمواد والامدادات اللازمة لتلبية احتياجات مدنية أساسية والممولة بموجب احكام الفقرة ٨ (أ) اعلاه، وان يضمن تقريره اي ملاحظات قد تكون لديه عن كفاية الايرادات لتلبية احتياجات العراق الانسانية، وعن قدرة العراق على تصدير كميات من النفط والمنتجات النفطية تكفي لتوفير المبلغ المشار إليه في الفقرة ١ اعلاه؛

١٢- يطلب الى اللجنة المنشأة بموجب القرار ٦٦١ (١٩٩٠) أن تضع، بتنسيق وثيق مع

الامين العام، ما يلزم من اجراءات عاجلة لتنفيذ الترتيبات الواردة ذكرها في الفقرات ١ و٢ و٦ و٨ و٩ و١٠ من هذا القرار، وان تقدم الى المجلس، بعد تسعين يوما من بدء نفاذ الفقرة ١ اعلاه، ومرة اخرى قبل انتهاء فترة الـ ١٨٠ يوما الأولية، تقريرا عن تنفيذ هذه الترتيبات.

١٣- يطلب الى الأمين العام ان يتخذ ما يلزم من تدابير لكفالة تنفيذ هذا القرار تنفيذا فعالا، وتأذن له بالدخول في أي ترتيبات أو اتفاقات لازمة لهذا الغرض، وتطلب اليه ان يقدم تقريرا الى المجلس حال قيامه بذلك؛

١٤- يقرر ان يستثنى النفط والمنتجات النفطية الخاضعان لهذا القرار، رغم احقية العراق في ملكيتهما، من اي اجراءات قانونية والاّ يخضعان لأّي شكل من اشكال المصادرة او الحجز او التحفظ، وان تتخذ جميع الدول، كل في اطار نظامها القانوني المحلي، كل ما قد يلزم من خطوات لضمان هذه الحماية، وكفالة عدم تحويل ايرادات المبيعات عن الاغراض المحددة لها في هذا القرار؛

١٥- يؤكد ان حساب المنشأ لاغراض هذا القرار يتمتع بإمتيازات الأمم المتحدة وحصاناتها؛

١٦- يؤكد ان جميع من يعينهم الأمين العام من اشخاص لغرض تنفيذ هذا القرار يتمتعون بامتيازات وحصانات بوصفهم خبراء موفدين لأداء مهام لصالح الأمم المتحدة وذلك وفقا لأحكام إتفاقية امتيازات الأمم المتحدة وحصاناتها، ويطلب من حكومة العراق ان تتيح لهم حرية الحركة الكاملة وكل ما يلزم لهم من تسهيلات لأّداء واجباتهم في تنفيذ هذا القرار؛

١٧- يؤكد انه لا يوجد في هذا القرار ما يمس بأي حال بواجب العراق بالتقيّد بدقة بجميع التزاماته المتعلقة بخدمة دَينه الخارجي وسداده، وفقا للآليات الدولية الملائمة؛

١٨- يؤكد أيضا أنه ليس في هذا القرار ما ينبغي ان يفسر على أنه يشكل تعديا على سيادة العراق ولسلامته الاقليمية.

١٩- يقرر ابقاء المسألة قيد نظره.

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

پاشكۆی ژماره ٤

اتفاقية العملية السياسية

١-"القانون الأساسي" يتولى وضع صيغته مجلس الحكم، بالتشاور بشكل وثيق مع سلطة التحالف المؤقتة. وسيوافق عليه كل من مجلس الحكم وسلطة التحالف المؤقتة، وسيقوم رسمياً بتبيين أهداف وهيكلية الإدارة العراقية الانتقالية ذات السيادة.

*** عناصر "القانون الأساسي":**

- ميثاق حقوق، يتضمن حرية الكلام والتشريع والدين: وبيان تمتع جميع العراقيين بالمساواة بغض النظر عن الجنس أو الإثنية أو المذهب الديني: ضمان تطبيق قواعد الإجراءات القانونية ومبدأ المحاكمات المشروعة.
- إقامة نظام فدرالي للعراق، على أن يتضمن ذلك محافظات، والفصل بين السلطات التي سيمارسها الكيان المركزي والكيانات المحلية، وتحديد سلطات كل منهما.
- بيان بإستقلالية القضاء، وآلية للمراجعة القضائية.
- بيان بالسيطرة المدنية السياسية على الجيش العراقي وأجهزة الأمن العراقية.
- بيان بأنه لا يمكن تعديل القانون الأساسي.
- تأريخ يحدد انتهاء العمل بالقانون الأساسي.
- جدول زمني يحدد موعد قيام كيان ينتخبه الشعب العراقي بشكل مباشر لصياغة دستور عراقي دائم: وإقرار الدستور الدائم: وإجراء انتخابات عامة وفقاً لأحكام الدستور الجديد.

* سينتهي العمل على صياغة وإقرار "القانون الأساسي" بحلول الثامن والعشرين من شباط/فبراير ٢٠٠٤.

٢- اتفاقيات مع التحالف حول الأمن:

-يتم الاتفاق حولها بين سلطة التحالف المؤقتة ومجلس الحكم.

- ستشمل الاتفاقيات الأمنية وضع قوات التحالف القانوني في العراق، موفرة حرية كبيرة في العمل لتأمين سلامة وأمن الشعب العراقي.

- الانتهاء من الموافقة على الاتفاقات الثنائية بحلول نهاية شهر آذار/مارس من عام ٢٠٠٤.

٣- اختيار أعضاء الجمعية الوطنية الانتقالية:

- سيحدد القانون الأساسي كيانات البنية القومية، وسيوضح في نهاية الأمر بشكل لا لبس فيه العملية التي سيتم انتخاب الأشخاص عن طريقها لعضوية هذه الكيانات. إلاّ أنه يتعين الاتفاق حول خطوط عامة محددة سلفا.
- لن تكون الجمعية الوطنية توسعة لمجلس الحكم. ولن يكون لمجلس الحكم أي دور رسمي في اختيار أعضاء الجمعية ، وسينحل مجلس الحكم بمجرد تشكيل الإدارة الانتقالية والاعتراف بها. إلاّ أن أعضاء مجلس الحكم سيكونون مؤهلين، بصفتهم الفردية، للخدمة في الجمعية الوطنية الانتقالية ، في حال انتخابهم لعضويته من خلال العملية الانتخابية المنصوص عليها لاحقا.
- يتم انتخاب أعضاء الجمعية الوطنية الانتقالية عن طريق عملية ديمقراطية شفافة مفتوحة أمام المشاركة من خلال مؤتمرات في كل محافظة من محافظات العراق الثماني عشرة.
- ستشرف سلطة التحالف المؤقتة في كل محافظة على عملية يتم عبرها تشكيل "لجنة تنظيمية" من العراقيين. وستتألف هذه اللجنة التنظيمية من خمسة أشخاص يعينهم مجلس الحكم، وخمسة أشخاص يعينهم المجلس الإقليمي، وشخص واحد يعينه المجلس المحلي في كل واحدة من المدن الخمس الكبرى في المحافظة.
- ستكون مهمة اللجنة التنظيمية عقد "مؤتمر اختيار في المحافظة" يشارك فيه الأعيان من جميع أنحاء المحافظة. وللقيام بذلك، ستلتمس اللجنة ترشيحات من الأحزاب السياسية، والمجالس الإقليمية/المحلية، واللجان المهنية والمدنية، والهيئات التدريسية الجامعية، والجماعات القبلية والدينية.

وينبغي أن تتوفر في المرشحين المؤهلات التي يشترطها القانون الأساسي. وسيكون على أي مرشح الحصول على موافقة بأغلبية أحد عشر صوتاً من أصل أصوات اللجنة التنظيمية الخمسة عشر ليتم اختياره عضواً في مؤتمرات الاختيار في المحافظات.

- سينتــخب كل مؤتمر اختيار محافظات ممثلين عنه يقومون بتمثيل المحافظة في

المجلس الانتقالي الجـــديد على أساس نسبة عدد ســكان المحافــظة من مجموع عدد سكان العراق.

- سيتم إنتخاب أعضاء الجمعية الوطنية الانتقالية خلال مدة لا تتعدى الحادي والثلاثين من أيار/مايو ٢٠٠٤.

٤ - إعادة السيادة العراقية:

- بعد أن يتم اختيار أعضاء المجلس الانتقالي، سيجتمع لإنتخاب سلطة إدارية، ولتعيين وزراء.

- بحلول الثلاثين من حزيران/يونيو، ٢٠٠٤، ستكون سلطة التحالف المؤقتة قد اعترفت بالإدارة الانتقالية الجديدة، فتتولى سلطات السيادة الكاملة لحكم العراق. وستنحل سلطة التحالف المؤقتة.

٥ - عملية تبني الدستور الدائم:

- ستضاف العملية الدستورية والجدول الزمني في النهاية إلى متن القانون الأساسي، إلاّ أنه ينبغي الاتفاق مقدماً، على التفاصيل التالية:

- سيقوم مؤتمر دستوري يُنتخب مباشرة من قبل الشعب العراقي بإعداد دستور دائم للعراق.

٦- سيتم إجراء الانتخابات للمؤتمر خلال مدة لا تتجاوز الخامس عشر من آذار/مارس، ٢٠٠٥

٧- سيتم نشر وتوزيع مسودة الدستور كي يعلق الشعب عليها ويناقشها.

- سيتم عرض صيغة نهائية للدستور على الشعب، وسيتم إجراء استفتاء شعبي لإقرار الدستور.

- ستجرى انتخابات لاختيار حكومة عراقية جديدة خلال مدة لا تتعدى الحادي والثلاثين من كانون الأول/ديسمبر٢٠٠٥، وينتهي عند هذا سريان مفعول القانون الأساسي وستتولى السلطة حكومة جديدة.

عن مجلس الحكم:	عن سلطه التحالف المؤقته:
جلال طالبانى	ل. بول بريمر، وديفد رتشموند

التاريخ: ١٥ تشرين الثانى/نوفمبر

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

پاشكۆی ژمارە ٥

یاداشتنامە سەبارەت بە هەڵوێستی CPA لە كەركووك

بەڕێز: باڵیۆز پۆل بریمەر
بەڕێز: بەرپرسی CPA لە عێراق
بەڕێز: كۆلۆنێل مایلز بەرپرسی قواتی هاوپەیمانان لە كەركووك
بەڕێز: پۆل هارڤی بەرپرسی CPA لە كەركووك

بابەت: هەڵوێستی CPA لە كەركووك

لای بەڕێزتان روون و ئاشكرایە گەلی كورد بە گشتی و بەرپرسانی بە تایبەتی لە قۆناغی پێش پرۆسەی ئازادیی عێراق و دوای رۆژی ٢٠٠٣/٣/١٩ز تاكو ئەمڕۆ گەلی كورد رۆڵێكی كاریگەریان بینیوە و هاوكارییەكی بێ وێنەی هێزەكانی هاوپەیمانیان كردووە لە پێناو تەفر و تووناكردنی رژێمی دیكتاتۆری (صدام) كە تەنیا زمانی كوشتن و بڕین و ئەنفال و كیمیاباران و پاكتاوی رەگەزی بەرنامەی بووە دژ بە میللەتی كورد بە گشتی و شاری كەركووك بە تایبەتی.

ماوەی چەند مانگێكە بە ئاشكرا و بە زەقی هەڵوێست و هەنگاوەكانی CPA لە كەركووك دژ بە مافەكانی گەلی كورد بەدی دەكەین، ئێمەش لە روانگەی پاراستنی بەرژەوەندی گشتی و تەبایی نەتەوەكانی كەركووك تەحەمولمان كردووە ئەمەیش چەند نموونەیەكن لەو هەڵوێستانە:

١- لێژنەی لێكۆڵینەوەی تایبەت بە نووسینگەی بەڕێز (پۆل بریمەر) سەبارەت بە خستنە رووی راستییەكان لە كەركووك راپۆرتی (ران شلیكەر) و (خانم ئیمسكای) ناهاوسەنگی لەو راپۆرتە بەدی دەكرا و كوردیشی فەرامۆش كردبوو بگرە زۆریشی تاوانبار كردبوو.

٢- دەربارەی گەڕانەوەی ئاوارە كوردەكانی كەركووك كە ماوەی (٣٥) ساڵە

دەرکراون لە زێدی باب و باپیریان تاکو ئێستا هیچ هەنگاوێکی عەمەلی نەنراوە بۆ گەڕانەوەیان تەنیا جارجار باسی لێوە دەکرێت، بەبێ ئەوەی هیچ هاوکارییەکی نووسینگەی توطین و ئاوارە بکرێت و هیچ پلان و بودجەیەکی بۆ دابین بکرێت بۆ گەڕانەوەیان.

٣- هەر چوار ناحیەی (یایچی، شوان، قەرەهەنجیر و سەرگەڕان) بە یەک بڕیاری سیاسی و لە یەک کاتدا تەخت کران، کەچی CPA بۆ ناحیەی یایچی لەگەڵ دەوروبەری نوێنەری دیاری کرد بۆ ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک و ناحیەکانی تری پشتگوێ خست.

٤- بۆ پرۆسەی خوێندن بە زمانی کوردی لە کەرکووک CPA هیچ یارمەتی و کارئاسانی نەکرد نە بۆ دامەزراندنی مامۆستا کوردەکانی کەرکووک و نە ڕێگەش دەدەن بە گەڕانەوەی مامۆستا ئاوارەکانی کەرکووک بۆ پەروەردەی کەرکووک.

٥- بۆ پڕکردنەوەی شوێنی خوالێخۆشبوو (نیزامەدین گلی) ئامادە نەبوو تایبەت بێت بە کورد بەڵکو (پۆل هارڤی) جەختی کرد دەبێت کراوە بێت بۆ هەموو قەومیات، کەچی بۆ پڕکردنەوەی شوێنی خوالێخۆشبوو (مستەفا کەمال یایچلی) بە بەرچاوی (پۆل هارڤی) تسویت کرا ئەو پۆستە دەبێت بۆ تورکمان بێت، بەڵام بەڕێزیان خۆی لێ بێدەنگ کرد ئێمەش نوێنەرانی کورد زۆر هاوارمان کر کە ئەمە دژ بە یاسای (٧١)ی بەڕێز (پۆل بریمەر)و دژ بە دیموکراتییەتە کەچی بەڕێز (پۆل هارڤی) خۆی لێی بێدەنگ کرد ئەمەش بۆ خۆی لاگیری و تەحەیزە، بۆیە ئێمە پرۆسەی دەنگدانەکە بە ناقانونی دەزانین چونکە لە ئەسڵدا ناقانوونییە.

٦- لە کاتی هاتنی لێژنەی خستنەڕووی راستییەکان لە کەرکووک گرووپی کوردی چەندین دوکیۆمێنت و بەڵگەنامەی حاشا هەڵنەگرمان دا بە بەڕێزان (ران شلیکەر) و (خانم ئیمسکای) دەربارەی مەغدوورییەت و مەزلوومییەت و ئەو هەموو غوبن و غێر قانونییەی دەرهەق بە کورد کراوە کەچی هەر باسیان لێوە نەکردووە و پشتگوێیان خستووە.

ئومێدەوارین دۆستایەتی و هاوپەیمانیەتی کورد فەرامۆش و پەڕاوێز نەکەن و کورد چارەنووسی خۆی بە ئێوەوە گرێ دا و گوڵبارانتانی کرد، شەقامی کوردی لە کەرکووک زۆر چاوەڕوانتانی کرد و خەریکە بێ ئومێد بێت لێتان و زۆر ناڕازییە، ئێمە تاکو ئێستا هەوڵێکی زۆرمان داوە بۆ راگرتنی شەقامی کوردی لە کەرکووک، بەڵام ئەگەر هەر بەم شێوەیە بڕوات ئێمەش ناتوانین رکێفی وەزعەکە رابگرین و هیچ ئیعتبارێکمان نامێنێت لە لایان.

ئومێدەوارین بە هانامانەوە بێن و چیتر سستی لە هاوپەیمانیەتی نێوانمان روو نەدات چونکە ئێمە دەبینین هاوپەیمانیەتی و دۆستایەتی هەردوو لامان زەمانەتە، بۆ بەرقەراری ئەمن و ئاسایش لە کەرکووک مسۆگەری دەکات و رێگە لە خراپەکاران و تیرۆریستان و ئاژاوەچییان دەگرێت.

کورد گەلێکە بە دوای ئاشتی و ئازادی و دیموکراسی وێڵە و زۆریشی لەو پێناوە قوربانی داوە و پەیامی ئێوەش هەمان پەیامی کوردە بۆ عێراق.

بژی پێکەوەژیان و دادوەری

گرووپی کوردی لە پارێزگای کەرکووک

٢٠٠٤/٦/١٠

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

سەرچاوە: گۆڤاری گوڵان.

پاشكۆى ژماره ٦

رسالة (السيدان) مسعود بارزاني وجلال طالباني إلى الرئيس بوش

سيادة الرئيس جورج دبليو بوش

رئيس الولايات المتحدة الأميركية ـ البيت الأبيض ـ واشنطن D.C.

فخامه السيد الرئيس

نكتب الى سيادتكم هذه الرسالة لنستعرض فيها وجهات نظرنا بشأن الامور التي باتت تقلقنا فيما يخص الحكومة العراقية الانتقالية. نحن نعتبر شعب كردستان العراق كأخلص اصدقاء للولايات المتحدة الأميركية.

قبل سنة، قاتل قوات بيشمركتنا جنبا إلى جنب مع القوات الأميركية من أجل تحرير العراق، متكبدين خسائر اكبر من اي حليف أميركي آخر، اليوم، تبقى كردستان آمنة هادئة وجزءا ثابتا من العراق. ونلاحظ انه على العكس من المناطق العربية من العراق لم يقتل جندي واحد من قوات الحلفاء في المناطق الخاضعة تحت سيطرة حكومة إقليم كردستان.

شعب كردستان مستمر في احتضانه للقيم الأميركية السامية وفي ترحيبه بالجنود الأميركيين ودعمه اللامحدود لخططكم في تحرير العراق، لقد تنازلت حكومتنا لاقليم كردستان عن العديد من حقوقها وحرياتها من أجل المساهمة في تقديم العون لسلطاتكم الادارية بغرض الوصول الى تسويات للخلافات مع العراقيين الآخرين. لذا كانت خيبة املنا كبيرة عندما اطلعنا سفيركم الخاص بأنه لا يحق لكردي ان يشغل اياً من منصبي رئيس الوزراء او رئيس جمهورية العراق. لقد تم اخبارنا بأن هذين المنصبين محتكران خصيصا لشيعي عربي وسني عربي على التوالي، العراق وطن يتألف من قوميتين رئيسيتين، العرب والكرد. ويبدو من الصواب ان يحصل العرب على احد المنصبين (حسب خيارهم) بينما يحصل الكرد على الآخر. كما نعتقد بان إستخدام النسب الطائفية في اشغال هذين المنصبين العاليين يأتي بالضد مباشرة مع

موقف الحلفاء المعلن تكرارا بأن حكومة عراق ديمقراطي ينبغي ألاّ تكون قائمة على أساس عرقي او ديني، وهو الموقف الذي اقرته الولايات المتحدة في القانون الاداري الانتقالي. شعب كردستان لن يقبل بعد بأن يكون مواطنا من الدرجة الثانية في العراق. في عهد صدام وقبله منح الكرد مرارا منصب نائب الرئيس والمناصب النيابية التي كانت واجهات من دون اية صلاحيات فعلية. كنا نأمل بأن العراق الجديد سيكون مختلفا فيما يتعلق بحقوق الشعب الكردي. منذ تحرير العراق شعرنا بإنحياز السلطات الأميركية ضد كردستان لأسباب لا نفهمها. في بداية الاحتلال استحوذ الحلفاء على مداخيل برنامج النفط مقابل الغذاء والتي افردت خصوصا لكردستان وتم اعادة توزيعها على بقية العراق رغم حقيقة ان حصة كردستان للفرد الواحد من هذه المداخيل كانت اقل بكثير من بقية العراق وان كردستان كانت قد اصيبت باضرار اكبر تحت حكم صدام حسين. لقد عملت سلطة الحلفاء المؤقتة بنشاط في اعاقة العمل على المساواة بين اللغتين الكردية والعربية، كما حاولت تكرارا نزع الاعتراف بحكومة إقليم كردستان (الحكومة الوحيدة المنتخبة في العراق ابدا) لصالح نظام قائم على محافظات صدام الثماني عشرة. لقد قلّل المسؤولون الأميركيون من شأن البيشمركة وسموا هذه القوة العسكرية المنضبطة التي كان اعضاؤها رفاق الأميركيين بالسلاح في ساحات المعارك "ميليشيا" في بياناتهم الرسمية، ونادرا ما تذكر الحكومة الأميركية او ادارة الحلفاء المؤقتة اسم كردستان او الشعب الكردي.

نحن سوف نبقى اصدقاء مخلصين لأميركا حتى لو لم يقابل دعمنا دائما بالمثل، فمصيرنا مرتبط بوثائق وشيجة بمستقبلكم في العراق. اذا انتصرت قوى الحرية في المناطق الاخرى من العراق فنحن نعلم ان حلفنا مع الولايات المتحدة ساهم في تحقيق ذلك، كما نعلم ان هذا الحلف سوف يجعل منا هدفا للانتقام. نحن نطلب بعض التطمينات في هذه الفترة الانتقالية لتمكيننا بالاشتراك والمساهمة اكثر في الحكومة الانتقالية. وبصورة خاصة نحن نطلب:

- ادخال قانون الادارة المؤقت في قرار مجلس الأمن للأمم المتحدة او الاعتراف به كقانون ملزم للحكومة الانتقالية، قبل وبعد الانتخابات. وفي حالة ابطال العمل به او إلغائه فان حكومة اقليم كردستان سوف لن يبقى امامها اختيار سوى الامتناع عن

الاشتراك والمساهمة في الحكومة المركزية ومؤسساتها، ومقاطعة الانتخابات، وحظر وجود ممثلي الحكومة المركزية في كردستان.

ـ ان تتعهد الولايات المتحدة بحماية شعب وحكومة كردستان اذا ما ادى العصيان والفوضى الى الانسحاب من بقية العراق.

ويتعين ان يفي الحلفاء بتعهداتهم في ارجاع عملية التعريب للأراضي الكردية الى السابق والعمل سريعا بشأن ايجاد تسوية لوضع كركوك وفقا لرغبات مواطنيها، ويستثنى منهم المستوطنون ولكن على ان يشمل ذلك ضحايا سياسات صدام في التصفية العرقية.

– اعادة مداخيل برنامج النفط بكاملها، والتي اخذت على غير وجه عدل من كردستان في العام الماضي، وان تتسلم كردستان حصتها العادلة وفق نسبة الكرد من المبلغ الاجمالي البالغ ١٩ مليار دولار أميركي الخاص بمساعدة إعادة الإعمار والذي خصصه الكونغرس.

– دعم الولايات المتحدة لخططنا في استملاك وادارة المصادر الطبيعية في كردستان، وخاصة جهودنا في تطوير مصادر نفط جديدة في اقليم كردستان، حيث حظر النظام السابق الكشف عنها او تطويرها للحؤول دون استفادة شعب كردستان منها.

– تفتح الولايات المتحدة قنصلية لها في اربيل، وتشجع شركاء التحالف الآخرين على الحذو حذوها. من المهم وفي مصلحة شعب كردستان ان نحافظ على علاقاتنا وارتباطاتنا المباشرة مع العالم الخارجي وألاّ نعتمد بالاساس على بغداد وحدها، حيث لا يعتد بنا كمواطنين مساوين تماما.

– تعلن الولايات المتحدة والأمم المتحدة على السواء بصراحة ووضوح ان استخدام المعيار العرقي والطائفي في اختيار اعضاء الحكومة الانتقالية لن يشكل سابقة في اعضاء الحكومة العراقية مستقبلا، وان الكرد مؤهلون تماما لمنصبي رئيس الجمهورية ورئيس الوزراء في حالة استخدام المعيار العرقي او الطائفي بغرض استثناء الكرد من اشغال المنصبين المذكورين في الحكومة الانتقالية، نعتقد انه عدل وانصاف ان يتم تعويض كردستان بمقاعد وزارية تفوق تكافؤهم العددي نسبة الى

سكان العراق، في الحكومة الانتقالية.

فخامة السيد الرئيس نعلم ان هذه الاوقات عصيبة لنا جميعا نحن الذين نؤمن بأن قضية تحرير العراق جديرة بالنضال والتضحية في سبيلها. الشعب الكردي مستمر في اعجابه وتقديره لزعامتكم الواثقة والجريئة، ورؤيتكم لعراق حر، وشجاعتكم الشخصية. نحن واثقون بأنكم تتفقون معنا على انه لا يتوجب انزال العقوبة والقصاص بكردستان لصداقتها الحميمة ودعمها اللامحدود للولايات المتحدة الأميركية.

المخلصون لكم:

السيد مسعود بارزانى ـ الحزب الديمقراطى الكردستانى

السيد جلال طالبانى ـ الاتحاد الوطنى الكردستانى

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط) لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت.

پاشکۆی ژمارە ٧

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی

دیباجە

گەلی عێراق کە لە هەوڵی بەدەستهێنانەوەی ئازادیی خۆیدایە، کە ڕژێمی ئیستبدادیی پێشوو لێی زەوت کردبوو، ئەو گەلەی هەموو شێوەکانی توندوتیژی و زۆر لێکردن ڕەت دەکاتەوە، بە تایبەتی کە وەکو شێوازێ بۆ حوکمڕانی بە کار بهێندرێت، سوورە لەسەر ئەوەی وەک گەلێکی ئازاد بمێنێتەوە، کە یاسا حوکمی بکات.

لە کاتێکدا ئەمڕۆ ڕێزی بۆ یاسای نێودەوڵەتی تەئکید دەکاتەوە نەخاسمە کە لە دامەزرێنەرانی نەتەوە یەکگرتووەکانە؛ کار بۆ گێڕانەوەی پێگەی خۆی لە نێو نەتەوەکاندا دەکات و هاوکات لەگەڵ هەوڵی پاراستنی یەکێتیی نیشتمانەکەیدایە بە گیانێکی برایانە و هاوکارییەوە لە پێناو دەستنیشانکردنی ئادگارەکانی ئایندەی عێراقی نوێ و دانانی میکانیزمێک کە یەک لە ئامانجەکانی سڕینەوەی ئاسەواری سیاسەت و کارکردە ڕەگەزپەرستی و تایفییەکان چارەسەری کێشە پێشهاتووەکان بێت.

بۆیە ئەم یاسایە بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری عێراق لە قۆناغی ئینتیقالیدا داندرا تا ئەو کاتەی حکوومەتێکی هەڵبژێردراو لە سایەی دەستوورێکی شەرعیی هەمیشەییدا بەرقەرار دەبێت بەرەو چەسپاندنی دیموکراسییەتێکی تەواو.

بەشی یەکەم

پرەنسیپە ئەساسییەکان

مادەی یەکەم:

أ. ناوی یاساکە (یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)ـە، دەستەواژەی (ئەم یاسایە) لە هەر شوێنێکی ئەم یاسایەدا هاتبێ مانای (یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی)ـە.

ب. هەر ئاماژەیەک لەم یاسایەدا بۆ (نێرینە)، (مێینە)ش دەگرێتەوە.

ج. پێشەکی (دیباجە)ی ئەم یاسایە بەشێکی دانەبڕاوە لە یاساکە.

مادەی دووەم:

أ. دەستەواژەی (قۆناغی ئینتیقالی) واتە، ئەو قۆناغەی لە (٣٠)ی حوزەیرانی (٢٠٠٤)ـەوە دەست پێ دەکات تا پێکهێنانی حکوومەتێکی عێراقیی هەڵبژێردراو بەپێی دەستوورێکی هەمیشەیی وەکو ئەوە لەم یاسایەدا هاتووە، کە نابێ لە (٣١)ی کانوونی دووەمی (٢٠٠٥) تێپەڕێ، مەگەر لە حاڵەتی جێبەجێکردنی مادەی (٦١) نەبێ.

ب. قۆناغی ئینتیقالی لە دوو ماوە (فترە) پێک دێت:

١ــ ماوەی یەکەم لە پێکهێنانی حکوومەتێکی عێراقی کاتی خاوەنی سەروەرییەکی تەواوە و لە (٣٠)ی حوزەیرانی (٢٠٠٤)ـەوە دەست پێ دەکات، ئەم حکوومەتە بە پرۆسیسێکی گفتوگۆی فراوان و ڕاوێژکردن بە تێکڕای توێژەکانی کۆمەڵگەی عێراق پێک دەهێندرێ، کە ئەنجوومەنی حوکم و دەسەڵاتی هاوپەیمانان ئەنجامی دەدەن، دەتواندرێ ڕاوێژ بە نەتەوە یەکگرتووەکانیش بکرێ، ئەم حکوومەتە بەپێی ئەم یاسایە دەسەڵات دەبا بەڕێوە، بە هەموو ئەو پرەنسیپ و مافە ئەساسییانەوە کە لەم یاسایەدا هاتووە و پاشکۆیەک کە بەر لە دەستپێکی قۆناغی ئینتیقالی بە ڕێککەوتن دەردەچێ و دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لەم یاسایە.

٢ــ ماوەی دووەم پاش پێکهێنانی حکوومەتی ئینتیقالی عێراقی کە دوای

هەڵبژاردنی کۆمەڵەی نیشتمانی وەکو ئەوەی لەم یاسایەدا هاتووە، دەست پێ دەکات، بەو مەرجەی ئەگەر کرا هەڵبژاردنەکە لە (٣١)ی کانوونی یەکەمی (٢٠٠٤) تێپەڕ نەکا، یان بەهەرحاڵ پێش (٣١)ی کانوونی یەکەمی (٢٠٠٥) بێت.

مادەی سێیەم:

أ. ئەم یاسایە بە یاسای باڵای وڵات دەژمێردرێ و بەبێ جیاوازی لە سەرانسەری عێراقدا مولزیمە، نابێ ئەم یاسایە بەبێ ڕەزامەندی زۆرینەی سێ لەسەر چواری ئەندامانی جەمعیەی نیشتمانی و کۆدەنگی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی هەموار بکرێ، هەروەها نابێت ئەم یاسایە هەموارێکی ئەوتۆ بکرێ، کە هەر مافێک لەو مافانەی گەلی عێراق کەم بکاتەوە، کە لە بەشی دووەمی ئەم یاسایەدا هاتووە، یان ماوەی قۆناغی ئینتیقالی درێژ بکاتەوە تا دوای ئەو ماوانەی لەم یاسایەدا ئاماژەیان پێ کراوە، یان پرۆسەی هەڵبژاردنی جەمعیەی نوێ دوا بخات یان (دەسەڵاتی هەرێمەکان و پارێزگاکان کەم بکاتەوە یا کار لە ئیسلام و ئاین و تایفەکانی دیکە و سرووشەکانیان بکات).

ب. هەر دەقێک موخالیفی ئەم یاسایە بێت کاری پێ ناکرێت.

ج. کار پێکردنی ئەم یاسایە لەگەڵ پێکهێنانی حکوومەتێکی هەڵبژێردراو بەپێی دەستووری هەمیشەیی، کۆتایی دێت.

مادەی چوارەم:

سیستەمی حوکم لە عێراق کۆماری، ئیتیحادی (فیدراڵی)، دیموکراتی فرەییە، دەسەڵاتەکان لە نێوان حکوومەتی فیدراڵی و حکوومەتە هەرێمییەکان و پارێزگاکان و شارەوانی و ئیدارە خۆجێیییەکاندا دابەش دەکرێت، ئەم سیستەمە فیدراڵییەش لەسەر بناغەی فاکتە جوگرافی و مێژووییەکان و جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان دادەمەزرێ نەک بەپێی ڕەچەڵەک، نەژاد، یان ئیتنی یان نەتەوە یان مەزهەب.

مادەی پێنجەم:

هێزە چەکدارەکانی عێراق لە ژێر دەسەڵاتی مەدەنی حکوومەتی عێراقی ئینتیقالیدا دەبن، ئەمەش بەو پێیە کە لە بەشی سێیەم و پێنجەمی ئەم یاسایەدا هاتووە.

مادەی شەشەم:

حکوومەتی ئینتیقالی عێراق هەنگاوی کاریگەرانە دەنێ بۆ سڕینەوەی ئاسەواری ئەو کردەوە سەرکوتکارییانەی ڕێژیمی پێشوو ئەنجامی دابوون، کە برێتی بوون لە ڕاگوێزانی زۆرەملێ و لێ سەندنەوەی ڕەگەزنامە و دەست بەسەرداگرتنی ماڵ و موڵکی گوێزراوە و نەگوێزراوە بە هۆی سیاسی و ڕەگەزپەرستی و تایەفەگەری.

مادەی حەوتەم:

أ. ئیسلام ئاینی فەرمی دەوڵەتە و بە سەرچاوەیەکی یاسادانان دادەندرێ و نابێت لە قۆناغی ئینتیقالیدا هیچ یاسایەک دەربچێت، کە لەگەڵ سەوابیتی ئیسلامدا کە ئیجماعیان لەسەر بێ، یان لەگەڵ پرەنسیپە دیموکراسییەکان و ئەو مافانەی لە بەشی دووەمی ئەم یاسایەدا هاتوون ناکۆک بێ، ئەم یاسایە ڕێز لە پێناسەی ئیسلامی زۆرینەی گەلی عێراق دەگرێ و تەواوی مافە ئاینییەکانی سەرجەم تاکەکان لە ئازادی بیروباوەڕ و سرووشی ئاینی دابین دەکات.

ب. عێراق فرە نەتەوەیە و گەلی عەرەب لە عێراقدا بەشێکی دانەبڕاوە لە نەتەوەی عەرەب.

مادەی هەشتەم:

ئاڵای دەوڵەت و سروود و دروشمەکەی بە یاسا دیاری دەکرێت.

مادەی نۆیەم:

زمانی عەرەبی و زمانی کوردی دوو زمانە ڕەسمییەکەی عێراقن، مافی عێراقییەکانیش لە دامەزراوە فێرکارییە حکوومییەکاندا لەسەر بناغەی

ڕێوشـوێنی پەروەردەیی دابین کـراوە، کـە بـە زمـانـی زگـمـاکی خـۆیان وەک تورکمـانی یان سـریانی یان ئەرمـەنـی بخـوێنن، لە دامـەزراوە فـێرکـارییـە تایبەتەکانیشدا ئازادن کە بە هەر زمانێ بخوێنن.

سنووری دەستەواژەی زمانی رەسمی و چۆنیەتیی جێبەجێکردنی بڕگەکانی ئەم مادەیە بە یاسا دیاری دەکرێ کە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

١- دەرچوواندنی رۆژنامەی رەسمی (الوقائع العراقية) بە هەردوو زمانەکە.

٢- قسەکردن و یەکتر دواندن و گوزارشتکردن لە بوارە رەسمییەکاندا وەک ئەنجوومەنی نیشتمانی، ئەنجوومەنی وەزیران، دادگاکان و کۆنگرە رەسمییەکان بە هەر یەکێک لە دوو زمانەکە.

٣- دان بە هەر بەڵگەنامە و نامەیەکدا دەندرێ کە بە هەر یەکێک لە دوو زمانەکە نووسرابن و بەڵگەنامە رەسمییەکانی بە هەردوو زمانەکە بڵاو دەکرێنەوە.

٤- بەپێی ڕێوشوێنی پەروەردەیی، قوتابخانە بە هەردوو زمانەکە دەکرێنەوە.

٥- هەر بوارێکی دیکە کە دەبێ بەپێی پرەنسیپی یەکسانی رێک بخرێ وەک پارەی نەختینە، پاسپۆرت و پوول.

٦- داوودەزگا فیدراڵییەکان لە هەرێمی کوردستان هەردوو زمانەکە بە کار دەهێنن.

بەشی دووەم

مافە بنەڕەتییەکان

مادەی دەیەم:

بۆ گوزارشت لە سەروەری و ئیرادەی ئازادیی گەلی عێراق، نوێنەرانی گەل پێکهاتە حکومییەکان بۆ دەوڵەتی عێراق پێک دەهێنن، ئەرکی حکومەتی ئینتیقالی عێراق و حکومەتەکانی هەرێمەکان و پارێزگاکان و شارەوانی و ئیدارە خۆجێیییەکانە کە رێز لە مافەکانی گەلی عێراق بگرن لەوانەش ئەم مافانەی لەم بەشەدا باس کراون.

مادەی یازدە:

أ. هەر کەسێ رەگەزنامەی عێراقی پێ بوو هاوولاتیی عێراقە و، هاوولاتیبوونیشی هەموو ئەو ماف و ئەرکانەی پێ دەبەخشێ کە لەم یاسایەدا هاتوون و، هاوولاتیبوونەکەشی دەبێتە بناغەی پێوەندییەکانی بە وڵات و دەوڵەتەوە.

ب. نابێ رەگەزنامەی عێراق لە عێراقی وەربگیرێتەوە و دوور بخرێتەوە، تەنیا ئەو هاوولاتییە خاوەن رەگەزنامانە نەبێت کە لە دادگادا دەسەلێ کە کاتێ داوای رەگەزنامەیان کردووە، زانیاریی جەوهەرییان بە درۆ داوە و بەو پێیە رەگەزنامەیان وەرگرتووە.

ج. عێراقی مافی ئەوەی هەیە لە رەگەزنامەیەک زیاتری هەبێ، ئەو عێراقییەی بە هۆی ئەوەوە کە رەگەزنامەیەکی دیکەی وەرگرتووە رەگەزنامەی عێراقی لێ سێندراوەتەوە هەر بە عێراقی لە قەڵەم دەدرێ.

د. هەر عێراقییەک لەبەر هۆکاری سیاسی یان دینی یان رەگەزپەرستی یان تایفییەوە رەگەزنامەی لێ سەندرابێتەوە، مافی ئەوەی هەیە وەری بگرێتەوە.

هـ. بڕیاری ژمارە (٦٦٦)ی ساڵی (١٩٨٠)ی ئەنجوومەنی سەرکردایەتیی شۆڕشی هەڵوەشێندراو، هەڵدەوەشێندرێتەوە و هەر کەسێک بەپێی ئەو بڕیارە رەگەزنامەکەی لێ سەندرابێتەوە عێراقییە.

و. ئەرکی ئەنجوومەنی نیشتمانییە، کە یاسای تایبەت بە رەگەزنامە و رەگەزنامەوەرگرتن بەو جۆرە کە لەگەڵ بڕگەکانی ئەم یاسایەدا رێک دەکەون دەربکات.

ز. دادگاکان لە هەموو ئەو کێشە و ناکۆکییانە دەکۆڵنەوە، کە بە هۆی جێبەجێکردنی یاساکانی تایبەت بە رەگەزنامەوە دروست دەبن.

مادەی دوازدە:

سەرەڕای رەگەز یان بیروڕا یان بڕوایی یان نەتەوە یان ئاین یان مەزهەب یان

ڕەچەڵەک هەموو عێراقییەکان یەکسانن لە مافەکاندا.

ئەوان هەموویان لە بەردەم یاسادا وەکو یەک وان، جیاکاریی دژی هاووڵاتیی عێراقی بە هۆی ڕەگەز یان نەتەوە یان ئاین یان ڕەچەڵەکەوە قەدەغەیە و، مافی ئەوەیان هەیە ئاسایشی تاکە کەسیانە و ژیان و ئازادییان فەراهەم بێت، نابێ هیچ کەسێک لە ژیان یان لە ئازادییەکانی بێ بەش بکرێت مەگەر لە ڕێی ئیجرائاتی یاساییەوە نەبێ، هەمووانیش لە بەردەم قەزادا وەکو یەک وان.

مادەی سێزدە:

أ. ئازادییە گشتی و تاکە کەسییەکان پارێزراون.

ب. مافی گوزارشتکردنی ئازادانە پارێزراوە.

ج. مافی کۆبوونەوەی ئاشتییانە پارێزراوە، هەروەها ئازادیی مافی چوونە ریزی ڕێکخراو و کۆمەڵەکان دابین کراوە، هەروەها بەپێی ئەم یاسایە مافی دروستکردنی سەندیکا و حزب و چوونە ریزی ئەو ڕێکخراوانە بە ئازادی دابین کراوە.

د. عێراقی مافی ئەوەی هەیە بە ئازادی هاتوچۆ بکات بە هەموو عێراقدا و، ئازادە لەوەشدا کە بچێ بۆ دەرەوەی عێراق و بگەڕێتەوە بۆی.

هـ. ئازادە لەوەی بەپێی یاسا ئاشتییانە خۆپێشاندان بکات و مان بگرێ.

و. عێراقی مافی ئەوەی هەیە ئازاد بێ لە بیرکردنەوە و ویژدان و بیروباوەڕی ئاینی و پیادەکردنی سرووشەکانی، لەم ڕووانەوە نابێت زۆر لە کەس بکرێت.

ز. کۆیلایەتی و بازرگانیکردن بە کۆیلە و کاری زۆرەملێیانە و خزمەتکردنی بەزۆر (سوخرەکێشی) قەدەغەیە.

ح. هەموو عێراقییەک مافی ئەوەی هەیە تایبەتمەندیەتیی ژیانی تایبەتی خۆی هەبێ.

مادەی چواردە:

هەر کەسێک مافی ئاسایش و خوێندن و چاودێریی تەندروستی و گەرەنتی کۆمەڵایەتی هەیە و، ئەرکی سەرشانی دەوڵەتی عێراق و یەکە حکوومییەکانە لەوانەش هەرێمەکان و پارێزگاکان و شارەوانی و بەڕێوەبەرایەتییە خۆجێییەکان، کە بەپێی دەرامەت و، بە لە بەرچاوگرتنی پێویستییە زیندووەکانی دیکە هەوڵ بدەن خۆشگوزەرانی و دەرفەتی کاری بۆ گەل دابین بکەن.

مادەی پازدە:

أ. هیچ بڕگەیەکی یاسای مەدەنی (لەوەوپێش) ناگرێتەوە و مەگەر دەقێکی لەو بارەیەوە تێدا بێت، تاوان و سزا تەنیا لە ڕێی یاسایەکی کارپێکراوەوە لە کاتی ڕوودانی تاواندا دیاری دەکرێن.

ب. نابێ حورمەتی ماڵان لە لایەن پۆلیس یان لێکۆڵەرەوان یان دامەزراوەکانی دیکەی حکوومەتەوە پێشێل بکرێن، جا چ ئەو دامەزراوانە هی حکوومەتی فیدراڵی یان هەرێمەکان یان پارێزگاکان و شارەوانی و بەڕێوەبەرایەتییە خۆجێییەکان بن. مەگەر دادوەر یان دادوەری لێکۆڵینەوە بەپێی یاسای کارپێکراو و لەبەر ڕۆشنایی زانیاریگەلێک کە کەسێک دابێتی سوێندی خواردبێ و بشزانێ کە سوێندخواردنی بە درۆ دووچاری سزای دەکات، ڕێگەی دابێ ئەو ماڵە بپشکنن.

ڕەوشێکی زۆر ناچارانە، کە دادگایەکی تایبەتمەند بڕیاری لەسەر دابێ، لەوانەیە بەهانە بێت بۆ ئەوەی بەبێ ڕێگەدان پشکنین بکرێ، بەڵام نابێ تەفسیرکردنی ئەم جۆرە ڕەوشە ناچارییە فراوان بکرێ و، لە حاڵەتێکیشدا کە بێ ڕێگەدان پشکنین بکرێ و ڕەوشێکی زۆر ناچارانە لە ئارادا نەبێ، ئەوا ئەو بەڵگە و دەلیلانەی لەم جۆرە پشکنینەدا دەست دەکەون بە بەڵگەی تاوانێکی جینایەتکارانە وەرناگیرێن و پشتیان پێ نابەسترێت، مەگەر دادگا بڕیار بدات کە ئەوەی پشکنینەکەی بێ ڕێگەپێدان کردووە بە شێوەیەکی پەسند و بە نیازپاکانە وای لێک

دابێتەوە، کە پشکنینەکە یاساییە.

ج. نابێ هیچ کەسێ نایاساییانە بگیرێ یان دەستبەسەر بکرێ، هەروەها کەس بە هۆی بیروباوەڕی سیاسی یان ئاینیەوە دەستبەسەر بکرێ.

د. بۆ هەموو کەسێ مافی دادگاییکردنی دادوەرانە و ئاشکرا لە دادگای سەربەخۆ و بێ لایەندا کە دادگای مەدەنی یان جینائی بن، دابین کراوە.

ئاگەدارکردنەوەی تاوانبار بە دادگاییکردنی و بە بنەما یاساییەکانی دادگاییکردنەکەی دەبێت بەبێ دواکەوتن فەراهەم بکرێت.

هـ. تۆمەتبار بێ تاوانە تا بەپێی یاسای تاوانەکەی لەسەر ساغ دەبێتەوە.

مافی ئەوەیشی هەیە کە پارێزەری سەربەخۆ و شارەزا بۆ خۆی بگرێ و، دەتوانێ قسە نەکات و، نابێت بە هیچ جۆرێک زۆری لێ بکرێ، کە قسە بکات.

هەروەها مافی ئەوەی هەیە بەشداریی بکات لە ئامادەکردنی داکۆکی لێکردنەکەی خۆیدا و، شاهێد داوا بکات و، گفتوگۆیان لەگەڵ بکات و داواش لە دادوەر بکات ئەو کارەی بۆ بکات، دەبێ لەو کاتەدا کە کەسێک دەگیرێ ئەم مافانەی بۆ بخوێندرێتەوە.

و. مافی دادگاییکردنی دادوەرانە و خێرا و ئاشکرا مافێکی دابین کراوە.

ز. هەر کەسێ بە هۆی گرتن یان دەست بەسەرداگرتن لە ئازادی بێ بەش کرابێ، مافی ئەوەی هەیە پەنا بۆ دادگا ببات کە بەبێ دواکەوتن کێشەکەی بۆ یەکلا بکاتەوە لە رووی نایاساییی دەست بەسەرداگرتن یان گرتنەکەیەوەو، فرمان بدات بە ئازادکردنی ئەگەر سەلماندی ئەو کارە نایاساییانە کراوە.

ح. نابێ تاوانبار بە هەمان ئەو تاوانەی پێشتر دادگایی بە هۆیەوە کراوە و بێ تاوان دەرچووە لێی، دادگایی بکرێتەوە.

ط. نابێ کەسی مەدەنی لە دادگای عەسکەریدا دادگایی بکرێ و، نابێ دادگای تایبەت و کتوپڕ دابمەزرێ.

ی. لە هەموو حاڵێکدا گشت شێوەکانی ئەشکەنجەدانی جەستەیی و دەروونی قەدەغەیە، هەروەها مامەڵەکردنی زاڵمانە و کەرامەتشکێن و نامرۆییانە قەدەغەیە، هەر ئیعترافێکیش کە بە ئەشکەنجەدان و زۆر و هەڕەشە لێکردن وەرگیرابێ، بە هەر هۆیەکەوە بووبێ یان لە هەر ئیجرائێکی دیکەی جینائیدا وەک بەڵگە لە دادگا وەرناگیرێ.

مادەی شازدە:

أ. سامانی گشتی حورمەتی خۆی هەیە و ئەرکی هەموو هەووڵاتییەکە بیپارێزێ.

ب. موڵکداریی تایبەت پارێزراوە و، رێگە لە کەسیش ناگیرێ کە چی لە موڵکەکەی دەکات، مەگەر لە سنووری یاسادا نەبێ و، موڵکیش لە کەس ناسێندرێ مەگەر بۆ سوودی گشتی و بەپێی ئەو بارودۆخانە بێ کە لە یاسادا گوترابن و، بەو جۆرەش کە سەلمێندراوە و، بەو مەرجەش کە خاوەن موڵک بە پەلە و عادیلانە قەرەبوو بکرێتەوە.

ج. هاووڵاتیی عێراق مافی تەواو و بێ مەرجی هەیە، کە لە سەرانسەری عێراقدا بێ قەید و شەرت موڵکی هەبێ.

مادەی حەڤدە:

نابێ کەس چەکی هەبێ، چەک هەڵگرێ، یان بیکڕێ، یان بیفرۆشێ مەگەر لە رێی مۆڵەتی یاساییەوە بێت.

مادەی هەژدە:

بەپێی ئەم یاسا نەبێت، هیچ باج و خەراجێک نییە.

مادەی نۆزدە:

نابێ پەنابەری سیاسی کە بەپێی یاسایەکی کارپێکراو مافی پەنابەریەتی پێ دراوە، تەسلیم بکرێتەوە و، نابێ بە زۆر بگەڕێندرێتەوە بۆ ئەو وڵاتەی لێوەی رای کردووە.

مادەی بیست:

أ. هەر عێراقییەک ئەو مەرجانەی تێدا بێت کە لە یاسای هەڵبژاردندا

دانـدراون، مـافی ئەوەی هـەیە خـۆی بۆ هـەڵبـژاردن بپاڵێوێ و، بە نهێنی لە هەڵبژاردنێکی ئازاد و کراوە و دادوەر و کێبڕکێیانە و خولیدا دەنگ بدات.

ب. نابێ بەپێی ڕەگـەز یـان ئاین یان مـەزهـەب یـان نەژاد یان بیـروبـاوەڕ یان نەتەوە یان سامان یان زانینی خوێندن و نووسین جیاوازی بەرامبەر هیچ عێراقییەک بکرێ بە مەبەستی دەنگدان لە هەڵبژاردندا.

مادەی بیست و یەک:

نابێ حکوومـەتی عێـراقی ئینتیـقالی یـان حکوومەت و ئیدارەی هـەرێمـەکان و پارێزگـاکان و شـارەوانی و خـۆجێـییـەکان دەست لە مـافی گـەلی عێـراق وەربدەن، کـە دەیەوێ بە هـاوکـاری ڕێکخـراوە نێـودەوڵەتیـیـەکـانی کۆمـەڵگەی مـەدەنی یان بە هـەر شـێوازێکی دیکە دامـەزراوەکـانی کۆمـەڵگەی مـەدەنی لە عێراقدا پێش بخات.

مادەی بیست و دوو:

ئەگەر بەرپرس لە هـەر دامـەزراوێکی حکوومیدا جا چ لە حکوومـەتی فیدراڵی یان حکوومـەتەکـانی هـەرێمـەکـان یان ئیدارەی پارێزگـاکـان و شـارەوانی و ئیدارە خۆجێییەکان، لە کاتی کارکردنیدا کەسێک یان کۆمـەڵێک خەڵکی لەو مـافـانە بێـبـەش کـرد، کـە لەم یاسـایەدا یان لـە هەر یاسـایەکی عـێـراقی کارپێکراودا هەن، ئەو کەسـە یان ئەو کۆمەڵە کەسـە مافی ئەوەیان هـەیە دەعوا لە دژی ئەو بەرپرسـە بـەرز بکەنـەوە یان لە ڕێگەی هـەر وەسـیلـەیەکی دیکەی قـانوونیـیـەوە بۆ ئـەوەی لە بری ئەو زیانـەی لێـیـان کـەوتووە بە هـۆی ئەو بێـبـەشکردنەوە قـەرەبوو بکرێنـەوە، بۆ ئەوەی هـەقی بچـەسـپێ، بەڵام ئەگـەر دادگـا بڕیاری دا کـە ئەو بەرپرسـە لـە نیـازپاکی و بە پلـەیەکی قـبـوڵکراو ئەو کـارەی کـردووە و، لەو بڕوایەدا بووە کـە کـارەکەی لـەگەڵ یاسـادا دەگـونجێ، قەرەبووەکەی ناکەوێتە ئەستۆ.

مادەی بیست و سێ:

نابێ ئەو مـافانەی پێشتر ئـاماژەیان پێ کراوە، تـەنیا مافێک بن کە ڕۆڵەکانی

عێراق پێی شاد دەبن، بەڵکو هـەمـوو ئەو مافانەیان پێ ڕەوا دەبیندرێ کە هـەر گـەلێکی ئازاد و خـاوەن کـەرامـەتی مـرۆڤـایەتییـە، لەوانەش ئەو مـافـانەی لە بەڵێننامـە و ڕێککەوتننامـە نێـودەوڵەتیـیـەکـان و بەڵگەنامـە یاسـاییـیـە نێودەوڵەتییـەکاندا سـەلمێندراون و عێراق مۆری کردوون یان دەنگی پێ داون، یان هـەر مـافێکی دیکە کە بەپێی یاسـای نێودەوڵەتی ئیلزامـیـیە بۆ عـێـراق، غەیرە عێراقیش لە ناو عێراقدا هەموو ئەو مافە مرۆییانەیان هـەیە کە ناکۆک نین لەگەڵ بارودۆخیاندا بەو پێیەی هاووڵاتیی عێراق نین.

بەشی سێیەم

حکوومەتی ئینتیقالی عێراقی

مادەی بیست و چوار:

أ. ئەو حکوومـەتی عـێـراقـیـیـە ئینتـیـقـالیـیـەی لەم قـانوونـەدا بە حکوومـەتی فیدراڵییش ناوی هاتووە، لە کۆمەڵەی نیشتمـانی و ئەنجوومـەنی وەزیران کە سـەرۆک وەزیران و دەسـەڵاتی دادوەریش دەگرێتەوە، پێک دێ.

ب. هـەر سێ دەسـەڵاتی قـانووندانـان و تەنفـیزی و دادوەری لـە یەکتـر جـودا کراونەتەوە و هـەر یەکەیان سـەربەخۆی خۆی هـەیە.

ج. هـەر بەرپرس و فەرمانبەرێکی حکوومەتی ئینتیقالی عێراق حـەسانەی نییە سـەبارەت هـەر کارێکی جینائی کە لە کاتی وەزیفەکەیدا ئەنجامی دابێت.

مادەی بیست و پێنج:

حکوومەتی ئینتیقالی عێراقی تەنیا ئەم کارانەی خوارەوە دەکات:

أ. نەخشـەکێشـانی سیاسـەتی دەرەوەو نوێنەرایەتیی دیپلـۆمـاسی. هـەروەها دانوسـتـاندن سـەبارەت بە پەیماننامـە و ڕێککەوتنە نێودەوڵەتییـەکـان و ئیمزاکردنیان، هـەروەها دانانی سیاسەتی ئابووری و بازرگانیی دەرەکی و سیاسەتی قەرزکردنی (سیادی).

ب. دانان و جـێـبـەجێکردنی سـیـاسـەتی ئاسـایشی نیـشـتـمـانی، هـەروەها

دامەزراندنی هێزی چەکدار و ئیدامە پێدان و تەئمین و پاراستن و گەرەنتی ئاسایشی سنوورەکانی وڵات و بەرگریکردن لە عێراق.

ج. دارشتنی سیاسەتی دارایی، دەرکردنی دراو، هەروەها ڕێکخستنی گومرگەکان و ڕێکخستنی سیاسەتی بازرگانی لە سنووری هەرێم و پارێزگاکانی عێراق، هەروەها دانانی میزانیەی گشتیی دەوڵەت و دیاریکردنی سیاسەتی دراو و دامەزراندنی بانکی ناوەندی و بەڕێوەبردنی.

د. ڕێکخستنی کاروباری پێوانە و کێش و نەخشەکێشانی سیاسەتی گشتی کرێ.

ه. بەڕێوەبردنی سامانی سروشتیی عێراق کە هی تێکرای ڕۆڵەکانی هەرێمەکان و پارێزگاکانی عێراقە، ئەمەش بە راوێژ لەگەڵ حکوومەت و ئیدارەی هەرێمەکان و پارێزگاکان، هەروەها دابەشکردنی داهاتی بەرهەمهاتوو لەم سامانە لە ڕێگەی بودجەی گشتییەوە بە شێوەیەکی دادوەرانە، کە بگونجێ لەگەڵ دابەشبوونی دانیشتوان لە سەرانسەری وڵاتدا، ئەمەش بە لە بەرچاوگرتنی ئەو ناوچانەی لە سەردەمی ڕژێمی پێشوودا بە شێوەیەکی زاڵمانە لێی بێبەش بوون، چارەسەرکردنی گیروگرفتەکان بە جۆرێکی ئیجابی و پێداویستییەکانیان و پلەی پێشکەوتن لە ناوچە جودا جوداکانی وڵات.

و. ڕێکخستنی کاروباری رەگەزنامەی عێراقی و کۆچ و پەنابەری.

ز. ڕێکخستنی سیاسەتی پێوەندیکردن.

مادەی بیست و شەش:

أ. ئەو یاسایانەی لە عێراقدا تا ٣٠ حوزەیرانی ٢٠٠٤ کاریان پێ دەکرێت وەکو خۆیان دەمێننەوە، مەگەر ئەوانە نەبێت کە لەگەڵ دەقێکی ئەم یاسایە پێچەوانە بن و تا ئەو کاتەی حکوومەتی ئینتیقالی عێراقی ئیلغایان دەکاتەوە یان بە گوێرەی ئەم یاسایە، هەمواریان دەکات.

ب. ئەو یاسایانەی کە لە لایەن دەسەڵاتی یاسادانانی فیدراڵییەوە دەرچوون بەرزترن لە هەموو ئەو یاسایانەی کە لە لایەن دەسەڵاتی یاسادانانی ترەوە دەردەچن، ئەمە لە کاتێکدا کە لەگەڵ یەکدا ناکۆک بوون، مەگەر ئەوانەیان نەبێ کە لە مادەی (٥٤-ب) لەم یاسایەدا هاتووە.

ج. ئەو یاسا و ڕێسا و فەرمان و ڕێنماییانەی کە لە لایەن دەسەڵاتی کاتیی هاوپەیمانانەوە دەردەچێ بەپێی ئەو دەسەڵاتەی کە هەیانە بە گوێرەی یاسای نێودەوڵەتی جێبەجێکراو دەبێ تا ئەو کاتەی ئیلغا یان بە یاسایەک هەموار دەکرێ، کە بە شێوەیەکی ئوسولی دەردەچێ و هێزی یاسای دەبێت.

مادەی بیست و حەفت:

أ. هێزی چەکداری عیراق لە یەکە کارکەر و یەکەکانی یەدەگ پێک دێت، ئامانجی ئەم هێزانەش بەرگریکردنە لە عێراق.

ب. نابێت هیچ هێزێکی سەربازی و میلیشیا دابمەزرێت کە راستەوخۆ لە ژێر فەرمانی فەرماندەیی حکوومەتی ئینتیقالی عێراقدا نەبێت، تەنیا بەپێی یاسای فیدراڵی نەبێت.

ج. هێزی سەربازیی عێراق و فەرمانبەرەکانی، تەنانەت سەرباز و کارگوزارەکانی وەزارەتی بەرگری یان هەر فەرمانگە و ڕێکخراوێکی سەر بەو هێزە بۆیان نییە خۆیان بپاڵێون بۆ هەڵبژاردن بە مەبەستی وەرگرتنی پۆستی سیاسی.

هەروەها نابێ پێوەندییان بە هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە هەبێت و لە بەرژەوەندی کاندیدێک کار بکەن، هەروەها نابێ لە ئەرکی دیکەدا بەشداری بکەن کە ڕێوڕەسمەکانی وەزارەتی بەرگری قەدەغەی کردوون.

ئەم (نابێیە) چالاکیی ئەو کەسانەی پێشتر ناویان هاتووە دەگرێتەوە، جا چ بە سیفەتی شەخسی یان وەزیفی ئەو چالاکییانە ئەنجام بدەن، ئەم مادەیە ڕێ لە مافی دەنگدانی ئەو کەسانە لە هەڵبژاردنەکاندا ناگرێ.

د. فەرمانگەی ئیستخباراتی عێراقی زانیاری کۆ دەکاتەوە و ئەو هەڕەشانە

هەڵدەسەنگێنی کە ڕووبەڕووی ئاسایشی نیشتمانی دەبنەوە و، مشورەت پێشکەش بە حکوومەتی عێراق دەکات، ئەم دائیرەیە لە ژێر چاودێریی مەدەنی و سانسۆری هەیئەتی یاسادانان و بەپێی یاسا و پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤی دانپیانراو کار دەکات.

هـ. حکوومەتی عێراقی ئینتیقالی ڕێز لە ئیلتیزاماتی نێودەوڵەتی عێراق دەگرێت و ئەو ئیلتیزاماتانەش جێبەجێ دەکات کە تایبەتن بە قەدەغەکردنی بڵاوبوونەوەو پەرەپێدان و بەرهەمهێنان و بەکارهێنانی چەکی ئەتۆمی و کیمیایی و بایەلۆژی، هەروەها هەموو کەرستە و ئامرازی تەکنەلۆژی و سیستەمی گەیاندن قەدەغە دەکات، کە پێوەندییان بە گەشەپێدان و دروستکردن و بەرهەمهێنان و بەکارهێنانی ئەو چەکانەوە هەیە.

مادەی بیست و هەشت:

أ. ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی و ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران بە سەرەک وەزیرانیشەوە، هەروەها دادوەری دادگاکان، نابێت لە هیچ وەزیفەیەکی تر لە ناو حکوومەت یان لە دەرەوەی دابمەزرێن. ئەندامی کۆمەڵەی نیشتمانی کە دەبێتە ئەندام لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی یان ئەنجوومەنی وەزیران، دەبێت دەست لە ئەندامیەتیی کۆمەڵەی نیشتمانی بکێشێتەوە.

ب. بە هیچ جۆرێک لە جۆرەکان نابێ مونتەسیبی هێزە چەکدارەکان ئەندام بێت لە کۆمەڵەی نیشتمانی، یان ببێت بە وەزیر یان سەرەک وەزیر یان ئەندام لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی پێش تێپەڕبوونی (١٨) مانگ بەسەر دەست لە کار کێشانەوەی لە هێزە چەکدارەکان یاخود خانەنشین بووبێ.

مادەی بیست و نۆ:

ئەو کاتەی حکوومەتی عێراقی کاتی، دەسەڵاتی تەواو بەپێی بڕگە (ب-١) لە (مادەی دووەمی پێشتر ئاماژە بۆ کراو) وەردەگرێت، دەسەڵاتی هاوپەیمانی کاتی هەڵدەوەشێتەوە و کاری ئەنجوومەنی حوکم تەواو دەبێت.

بەشی چوارەم

دەسەڵاتی یاسادانانی ئینتیقالی

مادەی سی:

أ. دەوڵەتی عێراق لە قۆناغی ئینتیقالیدا دەسەڵاتێکی یاسادانانی دەبێت بە ناوی کۆمەڵەی نیشتمانی، وەزیفە سەرەکییەکەی دانانی یاساو چاودێری دەسەڵاتی تەنفیزییە.

ب. یاساکان بە ناوی گەلی عێراقەوە دەردەچن، هەموو یاسا و ڕێسا و تەعلیماتەکانی تایبەت بەم بوارە لە ڕۆژنامەی ڕەسمی بڵاو دەبنەوە، مەگەر دەقێکی پێچەوانەی ئەمەی تێدا بێ.

ج. کۆمەڵەی نیشتمانی بەپێی یاسای هەڵبژاردن و یاسای حزبە سیاسییەکان هەڵدەبژێردرێ، یاسای هەڵبژاردن ئامانجیەتی ڕێژەی ئافرەتان لە چارەکی ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی کەمتر نەبێت، هەروەها بەدەستهێنانی نوێنەرایەتییەکی عادیلانەی توێژەکانی کۆمەڵگەی عێراق، بە تورکمان و کلدۆئاشووری و ئەوانی تریشەوە.

د. تا بکرێت دەبێ هەڵبژاردنی کۆمەڵەی نیشتمانی پێش (٣١ی کانوونی یەکەمی ٢٠٠٤) ئەنجام بدرێ، ئەگەر نا لە (٣١ی کانوونی دووەمی ٢٠٠٥) تێ نەپەڕێت.

مادەی سی و یەک:

أ. کۆمەڵەی نیشتمانی لە (٢٧٥) ئەندام پێکدێت و یاسایەک دادەنێ کە چارەسەری گۆڕینی ئەندامەکانی لە کاتی دەست لە کار کێشانەوە یان ئیقالەکردن یاخود مردن دەکات.

ب. دەبێ کاندیدی کۆمەڵەی نیشتمانی ئەم مەرجانەی خوارەوەی تێدا بێت.

١ـ عێراقی بێ و تەمەنی لە (٣٠) ساڵ کەمتر نەبێت.

٢ـ نابێ ئەندام بووبێ لە حزبی بەعسی هەڵوەشاوە بە پلەی ئەندامی فرقە یان بەرزتر، تەنیا ئەگەر ئیستسنا کرا بە گوێرەی بنەما یاساییەکان.

٣ـ ئەگەر پێشتر ئەندام بووبێ لە حزبی بەعسی هەڵوەشاوە بە پلەی ئەندامی کارا دەبێ پاکانەنامەیەک لە حزبی بەعس بنووسێت و، پاکانە لە هەموو ئەو پێوەندییانەی پێشووی بکات، بەر لە خۆ کاندیدکردن، هەروەها سوێند بخوات کە هاوکاری و پێوەندی بە ڕێکخراوەکانی حزبی بەعسەوە نامێنێت و ناکاتەوە. کاتێکیش لە دادگا سەلما کە درۆی کردووە، ئەوا شوێنەکەی خۆی لە کۆمەڵەی نیشتمانی لە دەست دەدات.

٤ـ نابێ ئەندامی دەزگا سەرکوتکارەکانی پێشوو بووبێت بە تایبەتی ئەوانەی دەستیان هەبووە یان بەشدارییان هەبووە لە چەوساندنەوەی هاووڵاتیان.

٥ـ نابێ دەوڵەمەند بووبێ بە شێوەیەکی نارەوا لەسەر حیسابی نیشتمان و دارایی گشتی.

٦ـ نابێ حوکم درابێ بە تاوانێکی ئابڕووبەر و، هەروەها دەبێ ناوبانگی باش بێ.

٧ـ دەبێ بڕوانامەی دواناوەندی یان هاوشێوەکەی بەلانی کەمەوە هەبێت.

٨ـ نابێ ئەندام بێ لە هێزە سەربازییەکان لە کاتی خۆپاڵاوتندا.

مادەی سی و دوو:

أ. کۆمەڵەی نیشتمانی پێڕەوێکی ناوخۆیی بۆ خۆی دادەنێ و دانیشتنەکانی ئاشکرا دەبن، تەنیا ئەگەر بەپێی پێڕەوی ناوخۆ هەلومەرجێکی نا ئاسایی هاتبووە پێش.

یەکەم دانیشتنی کۆمەڵە لە لایەن بە تەمەنترین ئەندامەوە بەڕێوە دەچێت.

ب. کۆمەڵەی نیشتمانی سەرۆک و دوو جێگر بۆ خۆی هەڵدەبژێرێ، ئەوەی زۆرینە دەنگەکانی بهێنێت دەبێتە سەرۆکی کۆمەڵەی نیشتمانی. جێگری یەکەمیش بە ڕێژەی دەنگدان بە دوای سەرۆکدا دێت، ئینجا جێگری دووەم. سەرۆک بۆی هەیە دەنگ بدات لەسەر هەر مەسەلەیەک، بەڵام نابێ بەشداری لە وتووێژەکاندا بکات، مەگەر ئەو کاتەی بە شێوەیەکی کاتی تەنازول لە سەرۆکایەتیی جەلسەکە بکات، پێش قسەکردن لەسەر مەسەلەکە.

ج. پرۆژەی یاسای کۆمەڵەی نیشتمانی ناخرێتە دەنگدانەوە تا دوا جار لە دانیشتنی ئاسایی کۆمەڵە دەخوێندرێتەوە، دەبێ نێوانی ئەو دوو خوێندنەوەیەش لە دوو ڕۆژ کەمتر نەبێت، پرۆژەی یاساکە دەنگی لەسەر نادرێ ئەگەر لانی کەم چوار ڕۆژ لەوەوپێش نەخرابێتە کارنامەی دانیشتنەکەوە.

مادەی سی و سێ:

أ. کۆبوونەوەکانی کۆمەڵەی نیشتمانی بە ئاشکرا دەکرێ و کۆنووسی کۆبوونەوەکان تۆمار و بڵاو دەکرێنەوە، دەنگی هەر ئەندامێک لە ئەندامەکانی کۆمەڵەی نیشتمانی تۆمار و ئاشکرا دەکرێ، هەموو بڕیارەکانی کۆمەڵەی نیشتمانی بە زۆرینەی سادە وەردەگیرێن مەگەر دەقی ئەم یاسایە بەم شێوەیە نەبێ.

ب. کۆمەڵەی نیشتمانی دەبێ لە پرۆژەکانی یاساکان بکۆڵێتەوە، کە لە لایەن ئەنجوومەنی وەزیرانەوە بە پرۆژەی یاساکانی بودجەشەوە پێشنیاز دەکرێن.

ج. تەنیا ئەنجوومەنی وەزیران دەتوانێ پرۆژەی بودجەی گشتی پێشکەش بکات، کۆمەڵەی نیشتمانیش دەتوانێ جێگۆڕکێ بە بەشەکانی بودجە بکات و سەرجەم بودجەی گشتی کەم بکاتەوە و، دەتوانێ لە کاتی پێویستدا پێشنیاز بۆ ئەنجوومەنی وەزیران بکات بە مەبەستی زیاترکردنی تێکڕای نەفەقەکان.

د. ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی مافی ئەوەیان هەیە پرۆژەی یاساکان بەپێی پەیڕەوی نێوخۆیی کە کۆمەڵە بڕیاری لەسەر دەدا پێشنیاز بکات.

هـ. نابێ هێزە چەکدارەکانی عێراق بۆ دەرەوەی عێراق بنێردرێن، هەتا ئەگەر بۆ بەرگریکردنیش بێت لە هەمبەر دەستدرێژیی دەرەوە، ئەم کارە تەنیا دەبێ بە ڕەزامەندیی کۆمەڵەی نیشتمانی و بە داواکردنی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی بێت.

و. تەنیا کۆمەڵەی نیشتمانی دەتوانێ بەڵێننامە و ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان مۆر بکات.

ز. کاری چاودێری، کە کۆمەڵەی نیشتمانی و لێژنەکانی ئەنجامی دەدەن، مافی لێپرسینەوەی لێپرسراوە تەنفیزییەکانی هەیە، لەوانەش ئەندامانی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران و سەرۆک وەزیران یان هەر لێپرسراوێک لە خوار ئەوانەوە، ئەو مافە لێکۆڵینەوە و وەرگرتنی زانیاری و دەرکردنی فرمان و ئامادەکردنی هەر کەسێک بۆ لێپێچینەوە دەگرێتەوە.

مادەی سی و چوار:

ئەندامی کۆمەڵەی نیشتمانی خاوەن (حصانە)یە لە هەر قسەیەک کە لە دانیشتنەکانی کۆمەڵە دەیکات، ئەندامەکە ڕووبەڕووی دادگا ناکرێتەوە لەسەر ئەو قسانە، هەروەها نابێ لە وەختی دانیشتنەکاندا ئەندامی کۆمەڵە دەستگیر بکرێ، مەگەر تەنیا لەو کاتەدا کە تۆمەتبار بێ بە تاوانێک و کۆمەڵەی نیشتمانی بڕیار لەسەر لابردنی ئەو (حصانە)یە بدات یاخود ئەو ئەندامە لە کاتی ئەنجامدانی تاوانێکدا بگیرێ.

بەشی پێنجەم

دەسەڵاتی تەنفیزی ئینتیقالی

مادەی سی و پێنج:

دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن لە قۆناغی گواستنەوەدا لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران و سەرۆکەکەی پێک دێ.

مادەی سی و شەش:

أ. کۆمەڵەی نیشتمانی سەرۆکی دەوڵەت و دوو جێگر کە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی پێک دێنن، هەڵدەبژێرێ، کە وەزیفەکەی نوێنەرایەتی سەروەری عێراق و سەرپەرشتیی کاروباری گشتیی وڵاتە، ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی بە یەک لیست و بە زۆربەی دوو لەسەر سێی دەنگەکان

هەڵدەبژێردرێ. ئەنجوومەنی نیشتمانی بۆی هەیە هەر ئەندامێک لە ئەندامەکانی سەرۆکایەتیی دەوڵەت ناچار بکات بە زۆرینەی سێ لەسەر چواری دەنگەکان دەست لە کار بکێشێتەوە لەبەر بێ توانایی یا چەوتوچەوێڵی.

لە حاڵەتی (شاغر) لە دەستەی سەرۆکایەتیدا ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی بە ڕێژەی دوو لەسەر سێی ئەندامەکان جێگرەوەیەک هەڵدەبژێرێ بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە.

ب. دەبێ ئەندامانی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی خاوەن هەمان مەرج بن کە تایبەتە بە ئەندامانی کۆمەڵەی نیشتمانی بە لە بەرچاوگرتنی:

١ـ لایەنی کەم تەمەنی لە چل ساڵ کەمتر نەبێت.

٢ـ خاوەن ڕەوشتێکی بەرز و دەست پاک بێ.

٣ـ دەبێ بەر لە ڕووخانی ڕێژیم بە دە ساڵ، لە ڕیزەکانی حزبی بەعسی هەڵوەشاوە، کشابێتەوە.

٤ـ نابێ بەشداری لە سەرکوتکردنی ڕاپەڕینی ساڵی (١٩٩١) و ئەنفال و ئەنجامدانی هەر تاوانێک دەرهەق بە گەلی عێراقی کردبێ.

ج. ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی هەموو بڕیارێک بە تێکڕای دەنگەکان وەردەگرێت، نابێ هیچ ئەندامێک، نوێنەر لە شوێن خۆی دابنێ.

مادەی سی و حەفت:

ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی دەتوانێ هەر بڕیارێک کە کۆمەڵەی نیشتمانی دەری دەکات رابگرێت، ئەمەش لە ماوەی پازدە ڕۆژ، لەو مێژووەی کە سەرۆکی کۆمەڵەی نیشتمانی ئەو بڕیارە بە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی ڕادەگەیەنێ، لە کاتی ڕاگرتنەکەدا، بڕیارەکە بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی دەگەڕێتەوە و کۆمەڵە دەتوانێ لە ماوەی سی ڕۆژدا جارێکی دیکە بڕیارەکە بە دوو لەسەر سێی دەنگەکان بەرز بکاتەوە، کە ئەمجارەیان قابیلی ڕاگرتن نییە.

مادەی سی و هەشت:

أ. ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی بە تێکڕای دەنگ سەرۆک وەزیران و ئەندامانی

ئەنجوومەنی وەزیران لەسەر راسپاردەی سەرۆک وەزیران، دیاری دەکات، سەرۆک وەزیران و ئەنجوومەنی وەزیران هەوڵ دەدات بۆ ئەوەی دەنگی زۆرینەی رەها لە کۆمەڵەی نیشتمانی وەدەست بێنن بەر لەوەی وەکو حکوومەت دەست بەکار بن. ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی لەسەر پاڵاوتنی سەرۆک وەزیران لە ماوەی دوو هەفتە رێک دەکەوێ، ئەگەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی لەو کارە سەرنەکەوت ئەوا کۆمەڵەی نیشتمانی بۆی هەیە سەرۆک وەزیران بە دوو لەسەر سێی دەنگەکان ناوزەد بکات، ئەگەر سەرۆک وەزیران لە ماوەی مانگێک نەیتوانی ئەنجوومەنی وەزیران کاندید بکات، ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی دەتوانێ سەرۆک وەزیرانێکی دیکە دەستنیشان بکات.

ب. دەبێ سەرۆک وەزیران هەمان ئەو توانایانەی هەبێ کە ئەندامانی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی هەیانە، هەروەها دەبێ لەو کاتەی ئەو پۆستە وەردەگرێ تەمەنی لە سی و پێنج ساڵ کەمتر نەبێ.

مادەی سی و نۆ:

أ. بە رەزامەندی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی، سەرۆک وەزیران نوێنەرەکانی خۆی بۆ مەبەستی دانوستاندن لەسەر گرێدانی بەڵێننامە و رێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان دادەنێ.

ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیش کۆمەڵەی نیشتمانی رادەسپێرێ کە یاسایەک بۆ پەسندکردنی ئەو بەڵێننامە و پەیماننامانە دابنێ.

ب. ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی تەنیا لە بۆنە تەشریفاتی و ئاهەنگەکاندا سەرکردایەتیی باڵای هێزە چەکدارەکانی عێراقە و، دەسەڵاتی سەرکردایەتیی نییە و تەنیا مافی ئاگەداربوون و پرسیارکردنی و راوێژکاری هەیە، سەرکردایەتیی فیعلی لە کاروباری عەسکەری و چالاکییەکانی دەگەڕێتەوە بۆ سەرۆک وەزیران، لە دواییدا بۆ وەزیری بەرگری و ئەڵقە یەک لە دوای یەکەکانی سەرکردایەتیی عەسکەری هێزە چەکدارەکانی عێراق.

ج. ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی وەک بە دوورودرێژی لە بەشی شەشەمدا هاتووە، سەرۆک و ئەندامانی دادگای گشتی لەسەر داوای ئەنجوومەنی باڵای دادوەری دادەمەزرێنێ.

د. ئەنجوومەنی وەزیران، بەڕێوەبەری گشتیی ئیستخباراتی گشتی و گەورە ئەفسەرانی هێزە چەکدارەکانی عێراق، لە پلەی عەمید بەسەرەوە دادەمەزرێنێ، ئەو دامەزراندنانە دەبێ بکەونە بەر رەزامەندی کۆمەڵەی نیشتمانی بە زۆرینەی سادەی ئەندامانی ئامادەبوو.

مادەی چل:

أ. سەرۆک وەزیران و وەزیران لە بەردەم ئەنجوومەنی نیشتمانیدا بەرپرسیار دەبن و ئەم ئەنجوومەنەش مافی ئەوەی هەیە متمانە لە سەرۆک وەزیران و وەزیران بە تاک و کۆمەڵ وەربگرێتەوە لە حاڵەتێکیشدا کە متمانە لە سەرۆک وەزیران وەربگیرێتەوە، ئەوا هەموو وەزارەتەکە هەڵدەوەشێتەوە و بڕگەی (ب) لە مادە چل جێبەجێ دەکرێ.

ب. لە حاڵەتی دەنگداندا، ئەگەر متمانە بە هەموو ئەنجوومەنی وەزیران نەدرا، ئەوا سەرۆک وەزیران و وەزیرەکان لە پۆستی خۆیان دەمێننەوە بۆ راپەڕاندنی کارەکان بە مەرجێک ئەو ماوەیە لە سی رۆژ تێنەپەڕێت تا ئەنجوومەنێکی نوێی وەزیران بەپێی مادە (٣٨) پێک دێت.

مادەی چل و یەک:

سەرۆک وەزیران لێپرسراوییەتیی رۆژانەی کارگێڕی حکوومەت بەڕێوە دەبا و بە رەزامەندیی زۆرینەی رەهای کۆمەڵەی نیشتمانی دەتوانێ ئیستیقالە بە وەزیرەکان بکات، ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی بە راسپاردەی دەستەی دەستپاکیی گشتی، پاش رەچاوکردنی کاروباری یاساییەکان، دەتوانێ ئەندامێک لە ئەنجوومەنی وەزیران و خودی سەرۆک وەزیرانیش لە کار بکێشێتەوە.

مادەی چل و دوو:

ئەنجوومەنی وەزیران، پەیڕەوی نێوخۆی کارەکانی و دەرکردنی سیستەم و رێنماییە پێویستەکان بۆ راپەڕاندنی یاساکان، دادەنێ، هەروەها دەتوانێ

پێشنیازی پڕۆژەی یاساکان بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی بکات، هەر وەزارەتێک بەپێی بواری ئیشکردنی، بریکار و سەفیر و باقی کارمەندانی پلە تایبەتەکان بپاڵێوێ، پاش ئەوەی ئەنجوومەنی وەزیران بەو پاڵێوراوانە رازی دەبێ، بۆ ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی بەرز دەکاتەوە تا بڕیاری لەسەر بدات، هەموو بڕیارەکانی ئەنجوومەنی وەزیران بەزۆرینەی رێژەیی ئامادەبووان ئەنجام دەدرێن.

بەشی شەشەم

دەسەڵاتی فیدرالی دادوەری

مادەی چل و سێ:

أ. قەزا سەربەخۆیە و بە هیچ شێوەیەک لە لایەن دەسەڵاتی راپەڕاندنەوە، لەوانیش وەزارەتی داد بەڕێوە نابردرێ، تەنیا قەزا دەسەڵاتی تەواوی بەسەر دەستنیشانکردنی بێ تاوانیی تۆمەتبار یاخود ئیدانەکردنی بەپێی یاسا و بەبێ دەست تێوەردانی دەسەڵاتی یاسادانانی و راپەڕاندن، هەیە.

ب. قازییەکان لە پۆستی خۆیان دەمێننەوە لە یەکی تەممووزی (٢٠٠٤)، مەگەر بەپێی ئەم یاسایە دەستیان لێ هەڵبگیرێ.

ج. کۆمەڵەی نیشتمانی، بودجەیەکی سەربەخۆ بۆ قەزا دادەنێ.

د. دادگاکانی فیدراڵیزم کار لەسەر ئەو مەسەلانە دەکات، کە لە کاتی پراکتیزەکردنی یاساکانی فیدراڵیزم دێنەپێش دامەزراندنی ئەو دادگایانە، هەقی حکوومەتی فیدراڵییە، دامەزراندنی ئەو دادگایانە لە هەرێمەکان دەبێ بە راوێژ بێ لەگەڵ سەرۆکی ئەنجوومەنەکانی دادگەری لە هەرێمەکان، دامەزراندن و گواستنەوەی ئەو قازییانە لەو دادگایانە بە پلەی یەکەم بۆ ئەو قازییانە دەگەڕێتەوە، کە دانیشتووی ئەو هەرێمانەن.

مادەی چل و چوار:

أ. دادگایەک لە عێراق دادەمەزرێ بەپێی یاسا و پێی دەگوترێ دادگای باڵای فیدراڵی.

ب. دەسەڵاتەکانی دادگای باڵای فیدراڵی:

١- تەنیا ئەو سکاڵایانەی لە نێوان حکوومەتی ئینتیقالی عێراق و حکوومەتە هەرێمایەتی و بەڕێوەبەرایەتیی پارێزگا و شارەوانی و بەڕێوەبەرایەتییە خۆجێییەکان، دروست دەبن تەنیا ئەم مافی لێکۆڵینەوەی هەیە.

٢- دەسەڵاتی دیار و رەسەن، کاتێک سکاڵایەک لە لایەن داواکار، یاخود لەو کاتەی لە دادگایەکی دیکەوە دەگوازرێتەوە، یان لەو داوایانە دەکۆڵێتەوە کە قانوونێک یان پێڕەوێک یان رێنوێنییەک لە لایەن حکوومەتی فیدراڵی یان لە لایەن حکوومەتە هەرێماتییەکان یان لە بەڕێوەبەرایەتییەکانی پارێزگاکان و شارەوانییەکان و بەڕێوەبەرایەتییە خۆجێییەکان دەرچووە، کە لەگەڵ ئەم قانوونەدا ناگونجێ.

٣- دەسەڵاتی رێگەپێدراوی تێهەڵچوونەوەی دادگای باڵای فیدراڵی بە یاسایەکی فیدراڵی دەستنیشان دەکرێت.

ج. ئەگەر دادگای باڵای فیدراڵی بڕیاری دا یاسایەک یان سیستەمێک یان رێنماییەک تانەی لێ درابێت و لەگەڵ ئەو یاسایە رێک نەبێ، ئەوا هەڵدەوەشێتەوە.

د. دادگای باڵای فیدراڵی سیستەمێکی ئیجرائاتی پێویست بۆ بەرزکردنەوەی داوا و رێگەدان بە مورافەعەی پارێزەران دادەنێ و بڵاوی دەکاتەوە، بڕیارەکانیشی بە زۆرینەی سادەی ئەندامانی وەردەگیرێت، بێجگە لەو بڕیارانەی تایبەتن بەو داوایانە کە لە بڕگەی (ب)ی مادەی چل و چواردا هاتووە، کە بە دوو لەسەر سێی دەنگەکان بڕیاریان لێ دەدرێ و مولزەمیش دەبن.

دادگایەکە ئەوپەڕی دەسەڵاتی جێبەجێکردنی بڕیارەکانی خۆی هەیە بە دەسەڵاتی ئەوەشەوە کە هەر کەسێ بانگ بکاتە بەردەمی کە سووکایەتی بەم دادگایە کردووە و، هەر ئیجرائێکیش بە هۆی ئەم بانگکردنەوەی دەکەوێتەوە دەیگرێتە ئەستۆی خۆی.

ه. له سەرەتادا دادگای باڵای فیدراڵی له نۆ ئەندام پێ کدێت و ئەنجوومەنی باڵای قەزا یەکەم جار و بە راوێژ لەگەڵ ئەنجوومەنە قەزائییەکانی هەرێمەکان له نێوان هەژدە تا بیست و حەوت کەس دەپاڵێوێ (بە مەرجێ لەوە کەمتر نەبێت) بۆ پڕکردنەوەی پۆستە بەتاڵەکانی دادگای نێوبراو، بە هەمان رێگەش دواتر و بۆ هەر بۆشاییەکی لەوەودوا کە بە هۆی مردن یان دەست له کار کێشانەوە یاخود لەسەر کار لابردن روو دەدەن، سێ ئەندام دەپاڵێوێ.

ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی، ئەندامانی ئەم دادگایە دادەمەزرێنێ و یەکێکیشیان دەکات بە سەرۆکی دادگاکە و ئەگەر هەر پاڵێوراوێک رەت کرایەوە و دانەمەزرێندرا ئەوا ئەنجوومەنی باڵای قەزا کۆمەڵێکی نوێ دەپاڵێوێ کە له سێ پاڵێوراو پێک دێت.

مادەی چل و پێنج:

ئەنجوومەنێکی باڵا بۆ قەزا دادەمەزرێندرێ و رۆڵی ئەنجوومەنی قەزاییەکان دەبینێ، ئەنجوومەنی باڵای قەزا سەرپەرشتیی قەزای فیدراڵی دەکات و بودجەی ئەنجوومەن بەڕێوە دەبات، ئەم ئەنجوومەنە له سەرۆکی دادگای باڵای فیدراڵی و سەرۆک دادگاکانی تێهەڵچوونەوەی فیدراڵی و سەرۆک و جێگرانی گشت دادگای تەمیزەکانی هەرێمەکان پێک دێت.

سەرۆکی دادگای باڵای فیدراڵی، سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی باڵای قەزا دەکات و له حاڵەتی ئامادەنەبوونیدا سەرۆکی دادگای تەمیزی فیدراڵی جێی دەگرێتەوە.

مادەی چل و شەش:

أ. دەزگای قەزائی فیدراڵی، دادگاکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان بە دادگاکانی پلە یەک و دادگای تایبەتمەند بە تاوان و دادگاکانی تێهەڵچوونەوە و دادگای تەمیز کە دوایین پلەی دادگاکانە دەگرێتەوە تەنیا ئەوانە نەبێت کە له مادەی چل و چواری ئەم یاسایەدا هاتوون.

هەروەها دەکرێ دادگای دیکەی فیدراڵی بەپێی یاسا دابمەزرێت و قازییەکانی ئەم دادگایانە له لایەن ئەنجوومەنی باڵای قەزاوە دادەمەزرێن، ئەم یاسایە مەرجەکانی شایستەییی پێوست بۆ دامەزراندنی قازییەکان دەپارێزێ کە یاسا دیاریان دەکات.

ب. بڕیارەکانی دادگاکانی هەرێمەکان و دادگا خۆجێیییەکان بە دادگاکانی هەرێمی کوردستانیشەوە بە بڕیاری یەکلاکەرەوە (قطعی) دەژمێردرێت، بەڵام ئەگەر لەگەڵ ئەم یاسایە یا هەر یاسایەکی فیدراڵی نەگوجان، له لایەن قەزای فیدراڵییەوە پێداچوونەوەیان تێدا دەکرێ و ئەم پێداچوونەوەیەش بە یاسا دیاری دەکرێت.

مادەی چل و حەوت:

ناکرێ قازی یا ئەندامی ئەنجوومەنی قەزا لەسەر کار لابردرێ مەگەر بە تاوانێکی ئابڕووبەر یاخود بە گەندەڵی ئیدانە کرابێ، یاخود تووشی پەککەوتوویییەکی هەمیشەیی بووبێ، لەسەر کار لابردنەکەشی بە راسپاردەیەکی ئەنجوومەنی باڵای قەزا و بە بڕیاری ئەنجوومەنی وەزیران و بە رەزامەندی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی دەبێت، کە ئەم رەزامەندییە وەرگیرا لەسەر کار لابردنەکە جێبەجێ دەکرێت.

ئەو قازییەی بەمانەی سەرەوە تۆمەتبار کرا له کارکردن لادەبردرێ تا له کێشەکەی دەڕواندرێ کە بە هۆی ئەو تاوانەی لەم مادەیەدا باس کرا سەری هەڵداوە. بە هیچ هۆیەک له هۆیەکان نابێ مووچەی قازی کەم بکرێتەوە یاخود سەرفکردنی رابگیرێ له ماوەی خزمەتکردنیدا.

بەشی حەوتەم

دادگای تایبەتمەندی و هەیئاتی نیشتمانی

مادەی چل و هەشت:

أ. یاسای دامەزراندنی دادگای تایبەتمەند بە تاوان کە لە (١٠/١٢/٢٠٠٣) دەرچووە بە پەسندکراو دەژمێردرێ و هەر ئەو بە تەنیا پسپۆڕی و ئیجرائاتەکان دەستنیشان دەکات بێ ڕەچاوکردنی ئەو دەقانەی لەم یاسایەدا هاتوون.

ب. کاری هیچ مەحکەمەیەکی دیکە نییە بڕوانێتە ئەو کێشانەی کە لە دەسەڵاتی دادگای تایبەتی تاوانە، تەنیا بەو ئاستە نەبێت کە لە دەقی یاسای دامەزراندنی دادگای تایبەتمەندی تاواندا هاتووە.

ج. قازییەکانی دادگای تایبەتمەندی تاوان بەپێی دەقەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێن.

مادەی چل و نۆ:

أ. دامەزراندنی هەیئەتێکی نیشتمانی وەک هەیئەتی نیشتمانی بۆ دەستپاکی گشتی، هەیئەتی باڵای یەکلاییکردنەوەی کێشەی موڵکداریی زەوییوزار و هەیئەتی نیشتمانیی باڵا بۆ ڕیشەکێشکردنی بەعس، بە پەسند کراو دەژمێردرێت هەروەک چۆن دامەزراندنی هەر هەیئەتێکی پێکهاتووی دوای کارپێکردنی ئەم یاسایە پەسندن و، ئەندامانی ئەم هەیئەتە نیشتمانییە لە کاری خۆیان بەردەوام دەبن، دوای کارپێکردنی ئەم یاسایە بەرەچاوکردنی ئەوەی لە مادەی (٥١)دا هاتووە.

ب. ئەندامانی هەیئەتی نیشتمانی بەپێی یاسا دادەمەزرێن.

مادەی پەنجا:

حکومەتی عێراقی ئینتیقالی هەیئەتێکی نیشتمانی بۆ مافەکانی مرۆڤ دادەمەزرێنێ بە مەبەستی جێبەجێکردنی ئەو بەڵێنانەی تایبەت بەو مافانەی لەم یاسایەدا روون کراونەتەوە بۆ لێپێچانەوە لەو سکاڵایانەی پێوەندییان بە

پێشێلکاریی مافەکانی مرۆڤەوە هەیە.

ئەم هەیئەتە بەپێی پرەنسیپەکانی پاریس دادەمەزرێ، کە نەتەوە یەکگرتووەکان دەری کردوون و تایبەتن بە بەرپرسیاریەتیی دامەزراوە نیشتمانییەکان.

هەیئەتەکە، نووسینگەیەکی لێکۆڵینەوەی لە سکاڵاکان دەبێ، ئەم نووسینگەیە دەسەڵاتی ئەوەی هەیە خۆی دەستپێشخەر بێ و لێکۆڵینەوە بکات یان بە هۆی ئەو سکاڵایانەی بۆی بەرز دەکرێتەوە لێکۆڵینەوە بکات لە هەر داوایەک کە ئاماژە بکات بۆ ڕەفتارێکی حکومەت کە بە ناهەق و بە پێچەوانەی یاساوە ئەنجامی دابێ.

مادەی پەنجا و یەک:

نابێ هیچ ئەندامێکی دادگای تایبەتمەند یان هەر هەیئەتێک کە حکومەتی فیدراڵی دای دەمەزرێنێ لە وەزیفەیەکی دیکەدا لە ناو حکومەتدا یان لە دەرەوەی حکومەتدا بە هەر سیفەتێک بووە دامەزرێنێتەوە، ئەم قەدەغەکردنەش هەمووان دەگرێتەوە، لە دەسەڵاتی یاسادانان یان تەنفیزی یان قەزاییی حکومەتی عێراقی ئینتیقالی، بەڵام ئەندامانی دادگای تایبەتمەند مافی ئەوەیان هەیە کە کارکردنیان لە فەرمانگەکانیاندا هەڵپەسێرن لەو ماوەیەدا کە لە دادگای ناوبراودا کار دەکەن.

بەشی هەشتەم

هەرێمەکان و پارێزگاکان و شارەوانییەکان و هەیئەتە خۆجێییەکان

مادەی پەنجا و دوو:

سیستەمی فیدراڵی لە عێراق بە شێوازێک دادەڕێژێ کە ڕێ لە چڕبوونەوەی دەسەڵات لای حکومەتی فیدراڵی بگرێ، ئەو چڕبوونەوەیەی وایکرد دەیان ساڵی ئیستبداد و چەوسانەوە لە سایەی ڕژێمی پێشوودا بەردەوام بێت. ئەم سیستەمە هانی بەرپرسانی خۆجێیی هەر هەرێم و پارێزگایەک دەدا کە دەسەڵاتی خۆجێیی خۆیان بکەن، عێراقێکی یەکگرتوو بنیات دەنێ کە

هاووڵاتی بەکارایی بەشداریی کاروباری حوکم بکات کە مافەکانی بۆ مسۆگەر بکات و لە ستەم و زۆریش ئازادی دەکات.

مادەی پەنجا و سێ:

أ. ئیعتراف بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەکرێ کە حکوومەتی رەسمی ئەو خاکانەیە کە تا (١٩ی ئاداری ٢٠٠٣) پارێزگاکانی دهۆک و هەولێر و سلێمانی و کەرکووک و دیالە و نەینەوا لە لایەن ئەو حکوومەتەوە بەڕێوە دەبرا. دەستەواژەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان کە لەم یاسایەدا هاتووە واتە ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان و ئەنجوومەنی وەزیرانی کوردستان و دەسەڵاتی قەزاییی هەرێمی لە هەرێمی کوردستان.

ب. سنووری هەر هەژدە پارێزگاکە لە قۆناغی ئینتیقالی وەکو خۆی بێ دەستکاری دەمێنێتەوە.

ج. هەر کۆمەڵە پارێزگایەک کە لە سێ پارێزگا زیاتر نەبن لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان، بەغداو کەرکووکی لێ دەرچێ، بۆیان هەیە لە بەینی خۆیاندا هەرێم پێک بهێنن، حکوومەتی عێراقیش بۆی هەیە پێشنیازی میکانیزمی پێکهێنانی ئەو هەرێمانە بکات بەو مەرجەی بخرێتە بەردەم کۆمەڵەی نیشتمانی هەڵبژێردراو تا دیراسە و پەسندی بکات، جیا لە رەزامەندیی کۆمەڵەی نیشتمانی بۆ هەر یاسایەکی تایبەت بە پێکهێنانی هەرێمێکی نوێ، پێویستە لە راپرسییەکدا رەزامەندیی دانیشتوانی پارێزگا پێوەندیدارەکانیش وەربگیرێ.

د. ئەم یاسایە مافە ئیداری و کولتووری و سیاسییەکانی تورکمان و کلدۆئاشوور و تەواوی هاووڵاتیانی دیکە مسۆگەر دەکات.

مادەی پەنجا و چوار:

أ. حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە درێژاییی قۆناغی ئینتیقالی کاروبارەکانی خۆی بەڕیوە دەبات، تەنیا ئەو مەسەلانە نەبێت کە بەپێی ئەم یاسایە دەکەونە چوارچێوەی ئیختیساسی دیاریکراوی حکوومەتی

فیدراڵییەوە، خەرجی ئەم وەزیفانەش لە لایەن حکوومەتی فیدراڵییەوە دابین دەکرێ بە گوێرەی ئەو رێوشوێنەی تا ئێستا کاری پێ کراوە و بەپێی مادە (٢٥-هـ)ی ئەم یاسایە.

هێزەکانی ئاسایشی نێوخۆ و هێزەکانی پۆلیس سەر بە دەسەڵاتی هەرێمی حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەبن. هەروەها حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەسەڵاتی دانانی رەسم و باجی هەیە لە نێو هەرێمی کوردستاندا.

ب. سەبارەت بە جێبەجێکردنی یاسا فیدراڵییەکان لە هەرێمی کوردستاندا، ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان بۆی هەیە جێبەجێکردنی هەر یەکێ لەو یاسایانە لە ناو هەرێمی کوردستاندا هەموار بکات، بەڵام تەنیا لەو کاروبارانەدا نەبێ کە لە مادەی (٢٥) و مادەی (٣٤-د)ی ئەم یاسایەدا هاتوون کە دەکەونە چوارچێوەی ئیختساسی دیاریکراوی حکوومەتی فیدرالییەوە.

مادەی پەنجا و پێنج:

أ. هەر پارێزگایەک بۆی هەیە ئەنجوومەنی پارێزگا دابنێ و پارێزگار دامەزرێنێ، هەروەها ئەنجوومەنی شارەوانی و خۆجێیی دامەزرێنێت، هیچ ئەندامێکی حکوومەتی هەرێم، یا هیچ پارێزگارێک، یا ئەندامێکی ئەنجوومەنەکانی پارێزگا و شارەوانی و خۆجێیەتی لەسەر دەستی حکوومەتی فیدراڵی یاخود لەسەر دەستی یەک لە بەرپرسیارەکانی لەسەر کار لانابردرێت، مەگەر لە لایەن دادگایەکی تایبەتمەندی تاوانەوە بەپێی یاسا ئیدانە بکرێت. هەر وەک چۆن حکوومەتی هەرێم بۆی نییە پارێزگار یا هیچ یەک لە ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگا یا ئەنجوومەنی شارەوانی یا ئەنجوومەنە خۆجێییەکان لەسەر کار لابدات، هیچ پارێزگار و ئەندامێکی ئەنجوومەنەکانی پارێزگا و شارەوانی و خۆجێیی ملکەچی دەسەڵاتی حکوومەتی فیدراڵی نابن تەنیا بەقەد ئەو دەسەڵاتە نەبێت کە لە مادەکانی (٢٥) و (٣٤-د)ی سەرەوەدا هاتووە.

ب. پارێزگار و ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگاکان وەک لە یەکی تەمموزی (٢٠٠٤)ـەوە بەپێی دەقی یاسای حوکمی محەلی کە چاوەڕێی دەرچوواندنی دەکرێ، لەسەر کارەکانی خۆیان دەمێننەوە تا ئەو کاتەی هەڵبژاردنێکی ئازاد و راستەوخۆ بەپێی یاسا دەکرێت، مەگەر یەکێک لەوانە بە ئارەزووی خۆی دەستی لە کار کێشایەوە یاخود پێش ئەو مێژووە لەسەر کار لابردرا بە هۆی ئیدانەکردنی بە تاوانێکی ئابڕووبەرانە یاخود بە تاوانێک پێوەندی بە گەندەڵییەوە هەبێت یاخود ئەگەر تووشی پەککەوتنێکی هەمیشەیی بووبێ، یان بەپێی یاسای ناوبراوی سەرەوە لەسەر کار لابردرابوو. لە کاتی لەسەر کار لابردنی پارێزگار یاخود سەرۆکی شارەوانی یا هەر ئەندامێک لە ئەندامانی ئەنجوومەنەکان، ئەوا ئەنجوومەنی پێوەندیدار بۆی هەیە داواکارینامەی هەر کەسێکی شایستەی دانیشتووی ئەو پارێزگایە وەربگرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەو ئەندامیەتیە. مەرجەکای شایستەییش هەر ئەوانەن کە لە مادەی (١٣)دا بۆ ئەندامیەتیی کۆمەڵەی نیشتمانی دیاری کراون. پاڵێوراوی نوێ دەبێ زۆرینەی دەنگەکانی ئەنجوومەن بەدەست بێنێ تا بکرێتە ئەندام.

مادەی پەنجا و شەش:

أ. ئەنجوومەنی پارێزگاکان یارمەتی حکوومەتی فیدراڵی دەدەن لە هەماهەنگیی کارەکانی وەزارەتی فیدراڵی لە سنووری پارێزگادا، لەوانەش پێداچوونەوەی پلانی ساڵانە و بودجەی وەزارەت دەربارەی ئەو چالاکییانەی کە لە پارێزگاکەدا بەڕێوە دەچێت.

ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە بودجەی گشتیی دەوڵەت پارەیان دەدرێتێ و دەشتوانن لە رێی دانانی باج و رسوماتەوە داهاتی خۆیان بە شێوەیەکی سەربەخۆ زیاد بکەن، هەروەها دەتوانن کار و پرۆسەکانی بەڕێوەبردنی پارێزگاکە رێک بخەن، دەشتوانن دەستپێشخەری بکەن و بە تەنێ یاخود بە هاوبەشی لەگەڵ رێکخراوە نێودەوڵەتی و رێکخراوە غەیرە حکوومییەکاندا لەسەر ئاستی پارێزگا پڕۆژە جێبەجێ بکەن و چالاکیی

دیکەش، کە لەگەڵ یاساکانی فیدراڵی دەگونجێ، ئەنجام بدەن.

ب. ئەنجوومەنی قەزا و ناحیەکان و هەر ئەنجوومەنێکی دیکەی پێوەندیدار یارمەتیدەر دەبن لە جێبەجێ بوونی بەرپرسیاریەتییەکانی حکوومەتی فیدراڵیدا و لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە گشتییەکاندا، ئەوەش بە پێداچوونەوەی پلانەکانی وەزارەتی فیدراڵی لەو ناوچە ناوبراوانە بۆ دڵنیابوونی لەوەی پلانەکانی بەشێوەیەکی دروست وەڵام دەرەوەی پێداویستی و بەرژەوەندییەکانی ئەو ناوچانەن، هەروەها دیاریکردنی پێداویستییەکانی بودجەی خۆجێیی لە رێگەی ئیجرائاتی بودجەسازیی گشتی و کۆکردنەوەی داهاتە خۆجێیییەکان و وەرگرتنی باج و رسومات و پاراستنیان و رێکخستنی کاروباری ئیدارەی خۆجێیی و دەستپێشخەری بۆ ئەنجامدانی پرۆژەی خۆجێیی و جێبەجێکردنی ئەو پرۆژانە بەتەنێ یاخود بە بەشداری لەگەڵ رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و رێکخراوە ناحکوومییەکان و ئەنجامدانی چالاکیی دیکەی گونجاو لەگەڵ یاسادا.

ج. حکوومەتی فیدراڵی چەند بکرێ دەسەڵاتی زیاتر بە شێوەیەکی مەنهەجی بە ئیدارە خۆجێییەکانی هەرێم و پارێزگاکان دەدات، یەکە هەرێمایەتییەکان و ئیدارەی پارێزگاکان بە حکوومەتی هەرێمی کوردستانیشەوە لەسەر ئەساسی پرەنسیپی نامەرکەزییەت و بەخشینی دەسەڵات بە ئیدارە شارەوانی و خۆجێیییەکان رێک دەخرێن.

مادەی پەنجا و حەفت:

أ- هەموو ئەو دەسەڵاتانەی کە بە تەنیا بۆ حکوومەتی ئینتیقالی عێراقی تەرخان نەکراون، دەکرێ لە لایەن حکوومەتی هەرێمەکان و پارێزگاکانەوە مومارەسە بکرێن و دوای دامەزراندنی داوودەزگای گونجاوی حکوومی بە زووترین کات.

ب- هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە سەرتاسەری عێراق و هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی لە هەمان کاتدا دەکرێ و نابێت وادەکەش لە (٣١ی کانوونی دووەمی ٢٠٠٥) تێپەڕێ.

مادەی پەنجا و هەشت:

أ. حکوومەتی ئینتیقالی عێراق و بە تایبەت دەستەی باڵای چارەسەرکردنی کێشەکانی موڵکایەتیی زەویوزار و هەر لایەنێکی دیکەی پێوەندیدار بە پەلە ئیجرائی پێویست دەکەن بۆ هەڵگرتنی ئەو زوڵمەی بە هۆی کردەوەکانی ڕێژیمی پێشوو ڕوویداوە و بووەتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای چەند ناوچەیەکی دیاریکراو (لە نێوانیاندا کەرکووک) لە ڕێی گواستنەوە و نەفیکردنی خەڵکانێک لە شوێنی نیشتەجێ بوونیان و، لە ڕێی ڕاگواستنی زۆرەملێ و لە ناوچەکە و دەرەوەیدا و نیشتەجێکردنی خەڵکانی غەریب و غەوارە بە ناوچەکە و، بێبەشکردنی دانیشتوان لە کارکردن و هەروەها لە ڕێی (تصحیح القومیه)وە.

بۆ چارەسەری ئەم زوڵمە پێوستە حکوومەتی ئینتیقالی ئەم هەنگاوانەی خوارەوە بنێ:

١– سەبارەت بە هاوردە و نەفیکراو و ڕاگوێزراوەکان و کۆچ پێکراو و کۆچبەرەکان، بە گونجاندن لەگەڵ یاسای هەیئەتی باڵای چارەسەریی کێشەکانی موڵکایەتیی زەویوزارو ئیجرائاتە یاساییەکانی دیکە، ئەرکی حکوومەتە کە لە ماوەیەکی ماقووڵدا ئەو هاوردانە بگەڕێنێتەوە سەر ماڵ و موڵکی خۆیان، ئەگەر ئەوەش نەتواندرا، پێوستە حکوومەت قەرەبوویەکی عادیلانەیان بکاتەوە.

٢– سەبارەت بەو کەسانەی بۆ ناوچە و جێگەی دیاریکراو گوێزراونەتەوە دەبێ حکوومەت بەپێی مادەی (١٠)ی یاسای هەیئەتی باڵای چارەسەریی کێشەکانی موڵکایەتیی زەویوزار مامەڵەیان لەگەڵ بکات لە پێناو زامنکردنی دووبارە نیشتەجێکردنەوەیان، یاخود بۆ زامنکردنی ئیمکانیەتی قەرەبووکردنەوەیان لە لایەن دەوڵەتەوە یاخود ئیمکانیەتی بەخشینی زەویی دیکە پێیان لە لایەن دەوڵەتەوە و لە جێیەکی نزیک شوێنی نیشتەجێبوونیان لەو پارێزگایەی لێوەی هێندراون، یاخود ئیمکانیەتی قەرەبووکردنەوەیان لە جیاتی ئەو تێچوونەی لە

گواستنەوەیاندا بۆ ئەو ناوچانە کەوتووەتە سەریان.

٣– سەبارەت بەو کەسانەی مەحروم کراون لە دامەزراندن یاخود لە دەرفەتی دیکەی خۆ ژیاندن بە مەبەستی ئەوەی ناچاریان بکەن هیجرەت بکەن و هەرێم و زەوییەکانیان بەجێ بهێڵن، پێویستە حکوومەت هانی ئەوە بدات دەرفەتی نوێی کاریان لەو ناوچە و زەوییانەدا دەست بکەوێ.

٤– سەبارەت بە (تصحیح القومیە)ش، پێوستە حکوومەت هەموو ئەو بڕیارانەی پێوەندیدارن بەو مەسەلەیە ئیلغا بکاتەوە و ڕێگە بدات ئەو خەڵکە زیانلێکەوتووە بەبێ زەبر و زۆر و گوشار مافی خۆیان لە دیاریکردنی ناسنامەی نەتەوەیی و ئینتیمای نەژادیی خۆیان پیادە بکەن.

ب. ڕێژیمی پێشوو بە مەبەستی سیاسی سنوورە ئیدارییەکانی دەستکاری کردووە و گۆڕیونی، بۆیە پێویستە لەسەر سەرۆکایەتی و حکوومەتی ئینتیقالی عێراق ڕاسپاردە پێشکەش ئەنجوومەنی نیشتمانی بکات لە پێناو چارەسەرکردنی ئەو گۆڕین و دەسکارییە ناعادیلانەیە، لە حاڵەتێکیشدا سەرۆکایەتی نەیتوانی بە کۆی دەنگ لەسەر چەند ڕاسپاردەیەک ڕێک بکەوێت، ئەوا پێویستە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی بە کۆی دەنگ ناوبژیوانێک دامەزرێنێ بۆ دیراسەتکردنی کێشەکە و پێشکەشکردنی ڕاسپاردە، خۆ ئەگەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی نەیتوانی لەسەر ناوبژیوانێک ڕێک بکەوێ، ئەوا پێویستە لەسەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی داوا لە ئەمینداری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان بکات، کە کەسایەتییەکی نێودەوڵەتی ناسراو و بەڕێز بۆ ئەو دادوەرییە دامەزرێنێ.

ج. تەسویەی یەکجارەکی ئەو زەوییانەی کێشەیان لەسەر هەیە بە کەرکووکیشەوە، دوا دەخرێت بۆ پاش جێبەجێکردنی ئیجرائاتەکانی سەرەوە، ئەنجامدانی ئامارێکی عادیلانە و شەفافی دانیشتوان، تا کاتی پەسندکردنی دەستووری هەمیشەیی دەبێ ئەم تەسویەیە بە جۆرێک لەگەڵ پرەنسیپەکانی عەدالەت بگونجێ، تەواو بووبێت و لەو پرۆسەیەشدا ئیرادە و ویستی دانیشتوانی ئەو زەوییانە لە بەرچاو بگیرێت.

بەشی نۆیەم

قۆناغی دوای ئینتیقالی

مادەی پەنجا و نۆ:

أ. دەستووری هەمیشەیی گرەنتی ئەوەی تێدا دەبێت کە جارێکی دیکە هێزە چەکدارەکانی عێراق بۆ ئیرهاب و سەرکوتکردنی گەلی عێراق بەکار ناهێندرێ.

ب. پێ بەپێی ئەوەی عێراق وەک دەوڵەتێکی خاوەن سەروەری پێگەی خۆی هەیە و حەز دەکات لەگەڵ دەوڵەتانی دیکەدا بەشداری ئاشتی پارێزی و دژایەتی تیرۆر بێت لە قۆناغی ئینتیقالیدا، هێزە چەکدارەکانی عێراق بەشدارێکی سەرەکی دەبێت لەو هێزە فرە رەگەزەدا، کە لە عێراق لە ژێر سەرکردایەتییەکی یەکگرتوودا و بەپێی بڕیاری ژمارە (١٥١١)ی ساڵی (٢٠٠٣)ی ئەنجومەنی ئاسایش و بڕیاری دیکە کار دەکات، ئەم بارە بەردەوام دەبێت تا دەستووری هەمیشەیی پەسند دکرێ و حکومەتێکی نوێ بەپێی دەستوورەکە هەڵدەبژێردرێت.

ج. لەگەڵ وەرگرتنی دەسەڵات و بەو پێیە عێراق خاوەن پێگە و دەوڵەتێکی خاوەن سەروەرییە، حکومەتی ئینتیقالی عێراق بۆی هەیە رێککەوتننامەی نێودەوڵەتی مولزیم مۆر بکات دەربارەی چالاکییەکانی ئەو هێزە فرە رەگەزی لە ژێر سەرکردایەتییەکی یەکگرتوودا لە عێراق کار دەکات بەپێی مەرجەکانی بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایشی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، ژمارە (١٥١١)ی ساڵی (٢٠٠٣)و هەر بڕیارێکی دیکەی ئەنجوومەنی ئاسایش کە دواتر دەرچووبێ و پێوەندیدار بێت بەم مەسەلەیە.

هیچ شتێکی ئەم یاسایە کار ناکاتە سەر ئەو ماف و ئیلتیزاماتانەی بەپێی ئەو رێککەوتننامانە یاخود بەپێی بڕیاری ئەنجوومەنی ئاسایش ژمارە (١٥١١)ی ساڵی (٢٠٠٣) و هەر بڕیارێکی دیکەی دواتری ئەنجوومەنی ئاسایش لەم بارەیەوە دێتە ئاراوە، کە تەحەکوم بە کارەکانی هێزی فرە

رەگەز دەکات تا ئەو کاتەی ئەم رێککەوتننامانە دەکەونە واری جێبەجێکردنەوە.

مادەی شەست:

پێویستە لەسەر کۆمەڵەی نیشتمانی رەشنووسی دەستووری هەمیشەیی عێراق ئامادە بکات، ئەم ئەنجوومەنە ئەم ئەرکە بە چەند رێگەیەک رادەپەڕێنێ لەوانە هاندانی گفتوگۆ لەسەر دەستوور لە رێگەی کۆبوونەوەی گشتیی ئاشکراو بەردەوام و دەوری لە سەرتاسەری عێراق و لە رێی کەناڵەکانی راگەیاندنەوە، هەروەها وەرگرتنی پێشنیازی هاوولاتیانی عێراق لە کاتی پرۆسەی نووسینی دەستوورەکەدا.

مادەی شەست و یەک:

أ. دەبێ کۆمەڵەی نیشتمانی لە وادەیەکدا کە لە (١٥ی ئابی ٢٠٠٥) تێنەپەڕێ رەشنووسی دەستووری هەمیشەیی ئامادە بکات.

ب. رەشنووسی دەستوورەکە دەخرێتە بەردەم گەلی عێراق تا لە راپرسییەکی گشتییدا رەزامەندیی لەسەر بدەن، لەماوەی پێش سازدانی راپرسییەکەشدا رەشنووسی دەستوورەکە بە شێوەیەکی فراوان بڵاو دەکرێتەوە تا هانی رۆڵەکانی گەل بدرێت گفتوگۆی لەسەر بکەن.

ج. راپرسییەکە بەسەرکەوتوو لە قەڵەم دەدرێ و رەشنووسی دەستوورەکە بە پەسند کراو دادەندرێت ئەگەر زۆربەی دەنگدەرانی عێراق رازی بوون لەسەری و ئەگەر دوو لەسەر سێی دەنگدەرانی سێ پارێزگا یا زیاتر رەفزیان نەکرد.

د. کاتی دەستووری هەمیشەیی بە راپرسی موافەقەتی لەسەر کرا، هەڵبژاردن بۆ حکوومەتێکی هەمیشەیی لە وادەیەکدا کە لە (١٥ی کانووی یەکەمی ٢٠٠٥) تێنەپەڕێ، ساز دەکرێ و حکوومەتی نوێ لە وادەیەکدا کە لە (٣١ی کانووی یەکەم) تێنەپەڕێ، دەستبەکار دەبێ.

هـ. ئەگەر رەشنووسی دەستوورەکە لە راپرسییدا رەفز کرا، کۆمەڵەی

نیشتمانی هەڵدەوەشێندرێتەوە و هەڵبژاردن بۆ کۆمەڵەیەکی نیشتمانی نوێ دەکرێت لە وادەیەکدا کە لە (١٥ی کانووی یەکەم ٢٠٠٥) تێنەپەڕێ.

لەو حاڵەتەدا کۆمەڵەی نیشتمانی و حکوومەتی ئینتیقالی نوێی عێراق ئەرکەکانیان دەگرنە ئەستۆ لە وادەیەکدا کە لە (٣١ی کانووی یەکەمی ٢٠٠٥) تێنەپەڕێ و بەردەوام دەبن لە کارکردن بەپێی ئەم یاسایە، بەڵام وادەی کۆتایی بۆ داڕشتنی ڕەشنووسە نوێیەکە لەوانەیە بگۆڕێت لە پێناو دانانی دەستووری هەمیشەیی بۆ ماوەیەک کە لە ساڵێک تێنەپەڕێت و نووسینی ڕەشنووسی دەستوورێکی دیکەی هەمیشەیی بە کۆمەڵەی نیشتمانی رادەسپێردرێت.

و.لە کاتی پێویستدا، سەرۆکی کۆمەڵەی نیشتمانی بە موافەقەتی زۆربەی دەنگی ئەندامان لە ماوەیەکدا کە لە (١ی ئابی ٢٠٠٥) تێنەپەڕێ بۆی هەیە بە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی رابگەیەنێت کە کاتی زیاتر پێوستە بۆ تەواوکردنی نووسینی ڕەشنووسی دەستوورەکە، لەو کاتەدا ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی تەنیا بۆ شەش مانگ ماوەکە درێژ دەکاتەوە و، نابێ ئەو ماوەیە جارێکی دیکە درێژ بکرێتەوە.

ز. ئەگەر تا (١٥ی ئابی ٢٠٠٥) کۆمەڵەی نیشتمانی نووسینی ڕەشنووسی دەستوورەکەی تەواو نەکرد و، داوای درێژکردنەوەی ئەو ماوەیەشی نەکرد کە لە برگە (و)ی مادەی (٦١)ی سەرەوەدا هاتووە، ئەوا دەقی برگە (ه)ی مادەی (٦١) کە لە سەرەوە هاتووە، جێبەجێ دەکرێت.

مادەی شەست و دوو:

تا دەستووری هەمیشەیی دەردەچێت و حکوومەتی نوێی عێراق بەپێی دەستووری هەمیشەیی دادەمەزرێت، کار بەم یاسایە دەکرێت.

سەرچاوە: ڕۆژنامەی خەبات ژمارە ١٣٨٢ی ڕۆژی ٢٠٠٤/٣/١٠.

پاشکۆی ژمارە ٨

بسم الله الرحمن الرحيم

قانون إدارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية

الديباجة :

ان الشعب العراقي الساعي الى استرداد حريته التي صادرها النظام الاستبدادي السابق. هذا الشعب الرافض للعنف والاكراه بكل اشكالهما. وبوجه خاص عند استخدامهما كأسلوب من أساليب الحكم. قد صمم على أن يظل شعبا حرا يسوسه حكم القانون. وهو يؤكد اليوم احترامه للقانون الدولي لاسيما وهو من مؤسسي الامم المتحدة: عاملا على استعادة مكانه الشرعي بين الامم، وساعيا في الوقت نفسه الى الحفاظ على وحدة وطنه بروح الاخوة والتآزر ، ولغرض رسم الملامح لمستقبل العراق الجديد. ووضع آلية تهدف فيما تهدف الى ازالة آثار السياسات والممارسات العنصرية والطائفية ومعالجة المشاكل المرحلية. فقد اقر هذا القانون شؤون العراق خلال المرحلة الانتقالية الى حين قيام حكومة منتخبة تعمل في ظل دستور شرعي دائم سعيا لتحقيق ديمقراطية كاملة.

الباب الاول - المبادىء الاساسية:

المادة الاولى:

(أ) يسمى هذا القانون (قانون ادارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية). وتعني عبارة (هذا القانون) اينما وردت في هذا التشريع (قانون ادارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية).

(ب) ان الاشارة للمذكر في هذا القانون يشمل المؤنث ايضا.

(ج) تعتبر ديباجة هذا القانون جزءا لا يتجزأ منه.

المادة الثانية:

(أ) ان عبارة (المرحلة الانتقالية) تعني المرحلة التي تبدأ من ٣٠ حزيران ٢٠٠٤

حتى تشكيل حكومة عراقية منتخبة بموجب دستور دائم كما ينص عليه هذا القانون وذلك في موعد اقصاه ٣١ كانون الاول ٢٠٠٥. الا في حالة تطبيق المادة ٦١ من هذا القانون.

(ب) ان المرحلة الانتقالية تتألف من فقرتين:

(١) تبدأ الفترة الاولى بتشكيل حكومة عراقية مؤقتة ذات سيادة كاملة تتولى السلطة في ٣٠ حزيران ٢٠٠٤. وستتألف هذه الحكومة وفق عملية تداول واسعة النطاق بتشاور شرائح المجتمع العراقي يقوم بها مجلس الحكم وسلطة الائتلاف ويمكن التشاور مع الامم المتحدة بذلك. ان هذه الحكومة ستمارس السلطة بموجب هذا القانون، وبضمنها المبادىء والحقوق الاساسية المنصوص عليها في هذا القانون، وملحق يتفق عليه ويصدر قبل بداية المرحلة الانتقالية ويكون جزءا لا يتجزأ من هذا القانون.

(٢) تبدأ الفترة الثانية بعد تأليف الحكومة العراقية والتي تتم بعد اجراء الانتخابات للجمعية الوطنية كما منصوص عليه في هذا القانون، على ان لا تتاخر هذه الانتخابات ان امكن عن ٣١ كانون الاول ٢٠٠٤ وعلى كل حال قبل ٣١ كانون الثاني ٢٠٠٥. تنتهي المرحلة الثانية عند تأليف حكومة عراقية وفقا لدستور دائم.

المادة الثالثة:

(أ) ان هذا القانون يعد القانون الاعلى للبلاد ويكون ملزما في انحاء العراق كافة، وبدون استثناء. ولا يجوز تعديل هذا القانون الا بأكثرية ثلاثة ارباع اعضاء الجمعية الوطنية. واجماع مجلس الرئاسة. كما لا يجوز اجراء أي تعديل عليه من شأنه ان ينتقص بأي شكل من الاشكال حقوق الشعب العراقي المذكورة في الباب الثاني او ان يمدد امد المرحلة الانتقالية الى ما بعد المدد المذكورة في هذا القانون. او يؤخر اجراء الانتخابات لجمعية جديدة او يقلل من سلطات الاقاليم والمحافظات او من شأنه أن يؤثر عليلا الاسلام او غيره من الاديان والطوائف وشعائرها.

(ب) ان أي نص قانوني يخالف هذا القانون يعد باطلا.

(ج) ينتهي سريان نفاذ هذا القانون عند تشكيل حكومة منتخبة وفقا لدستور دائم.

المادة الرابعة:

نظام في العراق جمهوري اتحادي (فيدرالي)، ديمقراطي، تعددي، ويجري تقاسم السلطات فيه بين الحكومة الاتحادية والحكومات الاقليمية والمحافظات والبلديات والادارات المحلية. ويقوم النظام الاتحادي على أساس الحقائق الجغرافية والتاريخية والفصل بين السلطات وليس على أساس الاصل او العراق او الاثنية او القومية او المذهب.

المادة الخامسة:

تخضع القوات المسلحة العراقية للسيطرة المدنية للحكومة العراقية الانتقالية وذلك وفق ما جاء في البابين الثالث والخامس من هذا القانون.

المادة السادسة:

تتخذ الحكومة العراقية الانتقالية خطوات فعالة لانهاء آثار الاعمال القمعية التي قام بها النظام السابق والتي نشأت عن التشريد القسري واسقاط الجنسية ومصادرة الاموال المنقولة وغير المنقولة والفصل من الوظيفة الحكومية لأسباب سياسية او عنصرية او طائفية.

المادة السابعة:

(أ) الاسلام دين الدولة الرسمي ويعد مصدرا للتشريع ولا يجوز سن قانون خلال المرحلة الانتقالية يتعارض مع ثوابت الاسلام المجمع عليها ولا مع مبادىء الديمقراطية والحقوق الواردة في الباب الثاني من هذا القانون، ويحترم هذا القانون الهوية الاسلامية لغالبية الشعب العراقي، ويضمن كامل الحقوق الدينية لجميع الافراد في حرية العقيدة والممارسة الدينية.

(ب) العراق متعدد القوميات والشعب العربي فيه جزء لا يتجزأ من الامة العربية.

المادة الثامنة:

يحدد علم الدولة ونشيدها وشعارها بقانون.

المادة التاسعة:

اللغة العربية واللغة الكردية هما اللغتان الرسميتان للعراق. ويضمن حق العراقيين بتعليم ابنائهم بلغة الام كالتركمانية او السريانية او الارمنية في المؤسسات التعليمية الحكومية وفق الضوابط التربوية أو بأية لغة اخرى في المؤسسات التعليمية الخاصة. يحدد نطاق المصطلح (لغة رسمية) وكيفية تطبيق احكام هذه المادة بقانون والذي يشمل:

١. اصدار الجريدة الرسمية (الوقائع العراقية) باللغتين.

٢. التكلم والمخاطبة والتعبير في المجالات الرسمية كالجمعية الوطنية، ومجلس الوزراء، والمحاكم، والمؤتمرات الرسمية بأي من اللغتين.

٣.الاعتراف بالوثائق الرسمية والمراسلات باللغتين واصدارالوثائق الرسمية بها.

٤. فتح مدارس باللغتين وفق الضوابط التربوية.

٥. أية مجالات اخرى يحتمها كبدا المساواة مثل الاوراق النقدية، وجوازات السفر، والطوابع.

٦. تستخدم المؤسسات والاجهزة الاتحادية في اقليم كردستان اللغتين.

الباب الثاني- الحقوق الاساسية :

المادة العاشرة:

تعبيرا عن سيادة الشعب العراقي وارادته الحرة يقوم ممثلوه بتشكيل الهياكل الحكومية لدولة العراق. وعلى الحكومية العراقية الانتقالية وحكومات الاقاليم والمحافظات والبلديات والادارات المحلية، ان تحترم حقوق الشعب العراقي بما فيها الحقوق المذكورة في هذا الباب.

المادة الحادية عشرة:

(أ) كل من يحمل الجنسية العراقية يعد مواطنا عراقيا وتعطيه مواطنته كافة

الحقوق والواجبات التي ينص عليها هذا القانون وتكون مواطنته أساسا لعلاقته بالوطن والدولة.

(ب) لا يجوز اسقاط الجنسية العراقية عن العراقي ولا يجوز. ويستثنى المواطن المتجنس الذي يثبت عليه في محاكمة انه اورد في طلبه للتجنس معلومات جوهرية كاذبة تم منحه الجنسية استنادا اليها.

(ج) يحق للعراقي أن يحمل اكثر من جنسية واحدة، وان العراقي الذي اسقطت عنه جنسيته العراقية بسبب اكتساب جنسية اخرى يعد عراقيا.

(د) يحق للعراقي ممن اسقطت عنه الجنسية العراقية لأسباب سياسية او دينية او عنصرية او طائفية ان يستعيدها.

(هـ) يلغى قرار مجلس قيادة الثورة المنحل رقم ٦٦٦ لسنة ١٩٨٠

(و) على الجمعية الوطنية اصدار القوانين الخاصة بالجنسية والتجنس والمتفقة مع احكام هذا القانون.

(ز) تنظر المحاكم في كل المنازعات التي تنشأ عن تطبيق الاحكام الخاصة بالجنسية.

المادة الثانية عشرة:

العراقيون كافة متساوون في حقوقهم بصرف النظر عن الجنس او الرأي او المعتقد او القومية او الدين او المذهب او الاصل. وهم سواء امام القانون. ويمنع التمييز ضد المواطن العراقي على أساس جنسه او قوميته او ديانته او اصله. ولهم الحق بالامن الشخصي وبالحياة والحرية. ولا يجوز حرمان أي احد من حياته او حريته الا وفقا لاجراءات قانونية. ان الجميع سواسية امام القضاء.

المادة الثالثة عشرة:

(أ) الحريات العامة والخاصة مصانة.

(ب) الحق بحرية التعبير مصان.

(ج) ان الحق بحرية الاجتماع السلمي وبحرية الانتماء في جمعيات هو حق مضمون. كما ان الحق بحرية تشكيل النقابات والاحزاب والانضمام وفقا

للقانون، هو حق مضمون.

(د) للعراقي الحق بحرية التنقل في انحاء العراق كافة. وله الحق بحرية السفر الى خارجه وبالعودة اليه.

(هـ) للعراقي الحق بالتظاهر والاضراب سلميا وفقا للقانون.

(و) للعراقي الحق بحرية الفكر والضمير والعقيدة الدينية وممارسة شعائرها ويحرم الاكراه بشانها.

(ز) تحرم العبودية وتجارة العبيد والعمل القسري والخدمة الاجبارية (اعمال السخرة).

(ح) للعراقي الحق بخصوصية حياته الخاصة.

المادة الرابعة عشرة:

للفرد الحق بالامن والتعليم والعناية الصحية والضمان الاجتماعي، وعلى الدولة العراقية ووحداتها الحكومية وبضمنها الاقاليم والمحافظات والبلديات والادارات المحلية، بحدود مواردها ومع الاخذ بالاعتبار الحاجات الحيوية الاخرى ان تسعى لتوفير الرفاه وفرص العمل للشعب.

المادة الخامسة عشرة:

(أ) لا يكون لأي من احكام القانون المدني اثر رجعي الا اذا ورد فيه نص بذلك. لا جريمة ولا عقوبة الا بقانون ساري المفعول عند ارتكاب الجريمة.

(ب) لا يجوز انتهاك حرمة المساكن الخاصة من قبل الشرطة او المحققين او السلطات الحكومية الاخرى، سواء كانت هذه السلطات تابعة للحكومة الاتحادية او الاقليمية، او المحافظات والبلديات والادارت المحلية، الا اذا اصدر قاض او قاضي تحقيق حسب القانون المرعي اذنا بالتفتيش بناء على معلومات ادلى بها شخص اقسم يمينا وهو يعلم ان اليمين الكاذب يعرضه للعقاب. ان ظروفا ملحة للغاية، كما تقرره محكمة ذات اختصاص، قد تبرر اجراء التفتش بلا اذن. ولكن يجب عدم التوسع في تفسير مثل هذه الظروف الملحة، وفي حالة اجراء تفتيش بلا اذن عند عدم وجود ظرف ملح للغاية فان الادلة او القرائن التي يعثر عليها في مثل هذا التفتيش لا يعتد بها بشأن

تهمة جنائية. الا اذا قررت المحكمة ان الذي قام بالتفتيش بلا اذن كان يعتقد بشكل مقبول وبحسن نية ان التفتيش موافق للقانون.

(ج) لا يجوز اعتقال احد او حجزه خلافا للقانون. ولا يجوز احتجازه بسبب معتقدات سياسية او دينية.

(د) يضمن للجميع الحق بمحاكمة عادلة وعلنية في محكمة مستقلة وغير متحيزة سواء ان كانت المحاكمة مدنية او جنائية. ان اشعارا بالمحاكمة واساسها القانوني يجب ان يوفر للمتهم بلا تأخير.

(هـ) المتهم بريء حتى تثبت ادانته بموجب القانون. وله الحق كذلك بتوكيل محام مستقل وذي دراية. وبأن يلزم الصمت ولا يجوز اكراهه على الادلاء بأقواله لأي سبب من الاسباب. وان يشارك في التحضير لدفاعه. وان يستدعي شهودا ويناقشهم ويطلب من القاضي القيام بذلك. يجب تبليغ الشخص عند اعتقاله بهذه الحقوق.

(و) ان الحق بمحاكمة عادلة وسريعة وعلنية حق مضمون.

(ز) لكل شخص حرم من حريته بالتوقيف او الاعتقال حق الرجوع الى محكمة لكي تفصل دون ابطاء في قانونية توقيفه او اعتقاله وتأمر بالافراج عنه اذا كان ذلك قد جرى بشكل غير قانوني.

(ح) لا يجوز محاكمة المتهم بالتهمة ذاتها مرة اخرى بعد تبرئته منها.

(ط) لا يجوز محاكمة المدني امام محكمة عسكرية. ولا يجوز انشاء محاكم خاصة او استثنائية.

(ي) يحرم التعذيب بكل اشكاله، الجسدية والنفسية وفي كل الاحوال. كما يحرم التعامل القاسي المهين وغير الانساني. ولا يقبل كدليل في المحكمة أي اعتراف انتزع بالاكراه او التعذيب او التهديد لأي سبب كان وفي أي من الاجراءات الجنائية الاخرى.

المادة السادسة عشرة:

(ا) للاموال العامة حرمة وحمايتها واجب على كل مواطن.

(ب) الملكية الخاصة مصونة فلا يمنع احد من التصرف في ملكه الا في حدود القانون، ولا ينزع عن احد ملكه الا لأغراض المنفعة العامة في الاحوال المبينة في القانون وبالكيفية المنصوص عليها فيه، وبشرط تعويضه عنه تعويضا عادلا وسريعا.

(ج) للمواطن العراقي الحق الكامل غير المشروط بالتملك في كافة انحاء العراق بلا قيود.

المادة السابعة عشرة:

لا يجوز حيازة او حمل السلاح او شرائه او بيعه الا باجازة تصدر وفقا للقانون.

المادة الثامنة عشرة:

لا ضريبة ولا رسم الا بقانون.

المادة التاسعة عشرة:

لا يجوز تسليم اللاجيء السياسي الذي منح حق اللجوء وفقا لقانون نافذ، ولا يجوز اعادته قسرا الى البلد فر منه.

المادة العشرون:

(أ) لكل عراقي تتوفر فيه الشروط المنصوص عليها في قانون الانتخاب ان يرشح نفسه للانتخابات ويدلي بصوته بسرية في انتخابات حرة، مفتوحة، عادلة، تنافسية ودورية.

(ب) لا يجوز التمييز ضد أي عراقي لاغراض التصويت في الانتخابات على أساس الجنس او الدين او المذهب او العرق او المعتقد او القومية او اللغة او الثروة او المعرفة بالقراءة والكتابة.

المادة الحادية والعشرون:

لا يجوز للحكومة العراقية الانتقالية او حكومات وادارات الاقاليم والمحافظات والبلديات او الادارات المحلية ان تتدخل في حق الشعب العراقي في تطوير مؤسسات المجتمع المدني سواء كان ذلك بالتعاون مع منظمات المجتمع المدني

الدولية او بأي شكل آخر.

المادة الثانية والعشرون:

اذا قام مسؤول في أية دائرة حكومية سواء في الحكومة الاتحادية او حكومات الاقاليم او ادارات المحافظات والبلديات والادارات المحلية، خلال قيامه بعمله بتجريد شخص او جماعة من الحقوق التي ضمنها هذا القانون او اية قوانين عراقية سارية المفعول. يكون لهذا الشخص او تلك الجماعة الحق بالادعاء ضد ذلك المسؤول للتعويض عن الاضرار التي سببها هذا التجريد ولتثبيت الحق ولابتغاء اية وسيلة قانونية اخرى. اما اذا قررت المحكمة ان ذلك المسؤول قد تصرف بحسن نية بدرجة مقبولة معتقدا ان عمله كان متفقا مع القانون فلا يترتب عليه دفع التعويض.

المادة الثالثة والعشرون:

يجب ان لا يفسر تعداد الحقوق المذكورة آنفا بأنها الحقوق الوحيدة التي يتمتع بها ابناء الشعب العراقي، فهم يتمتعون بكل الحقوق اللائقة بشعب حر له كرامته الانسانية وبضمنها الحقوق المنصوص عليها في المعاهدات والاتفاقيات الدولية وغيرها من وثائق القانون الدولي التي وقعها العراق او انضم اليها، او غيرها التي تعد ملزمة له وفقا للقانون الدولي. ويتمتع غير العراقيين في داخل العراق بكل الحقوق الانسانية التي لا تتعارض مع وضعهم باعتبارهم من غير المواطنين.

الباب الثالث - الحكومية العراقية الانتقالية:

المادة الرابعة والعشرون:

(أ) تتألف الحكومية العراقية الانتقالية والمشار اليها ايضا في هذا القانون بالحكومة الاتحادية من الجمعية الوطنية ومجلس الرئاسة، ومجلس الوزراء وبضمنه رئيس الوزراء، والسلطة القضائية.

(ب) تكون السلطات الثلاث التشريعية والتنفيذية والقضائية منفصلة ومستقلة الواحدة عن الاخرى.

(ج) لا يتمتع أي مسؤول او موظف في الحكومية العراقية الانتقالية بالحصانة عن افعال جنائية يرتكبها خلال قيامه بوظيفته.

المادة الخامسة والعشرون:

تختص الحكومية العراقية الانتقالية بالشؤون التالية حصرا:

(أ) رسم السياسة الخارجية والتمثيل الدبلوماسي. والتفاوض بشأن المعاهدات والاتفاقيات الدولية والتوقيع عليها وابرامها. ورسم السياسة الاقتصادية والتجارية الخارجية وسياسات الاقتراض السيادي.

(ب) وضع وتنفيذ سياسة الامن الوطني. بما في ذلك انشاء قوات مسلحة وادامتها لتأمين وحماية وضمان أمن حدود البلاد والدفاع عن العراق.

(ج) رسم السياسة المالية، واصدار العملة، وتنظيم الكمارك، وتنظيم السياسة التجارية عبر حدود الاقاليم والمحافظات في العراق، ووضع الميزانية العامة للدولة ورسم السياسة النقدية وانشاء بنك وادارته.

(د) تنظيم امور المقاييس والاوزان ورسم السياسة العامة للاجور.

(هـ) ادارة الثروات الطبيعية للعراق والتي تعود لجميع أبناء الاقاليم والمحافظات في العراق بالتشاور مع حكومات وادارات هذه الاقاليم والمحافظات. توزع الواردات الناتجة عن هذه الثروات عن طريق الميزانية العامة وبشكل منصف، يتناسب مع التوزيع السكاني في جميع انحاء البلاد، مع الاخذ بنظر الاعتبار المناطق التي حرمت منها بصورة مجحفة من قبل النظام السابق، ومعالجة مشاكلها بشكل ايجابي، واحتياجاتها ودرجة التطور في المناطق المختلفة من البلاد.

(و) تنظيم امور الجنسية العراقية والهجرة واللجوء.

(ز) تنظيم سياسة الاتصالات.

المادة السادسة والعشرون:

(أ) ستبقى القوانين النافذة في العراق في ٣٠ حزيران ٢٠٠٤ سارية المفعول. الا اذا نص هذا القانون على خلاف ذلك والى أن تقوم الحكومية العراقية

الانتقالية بالغائها او تعديلها وفقا لهذا القانون.

(ب) التشريعات الصادرة من قبل السلطة التشريعية الاتحادية ستعلو على أية تشريعات اخرى صادرة من قبل أية سلطة تشريعية اخرى وذلك في حالة التعارض بينهما، باستثناء ما نص عليه في المادة ٥٤ (ب) من هذا القانون.

(ج) ان القوانين والانظمة والاوامر والتعليمات الصادرة من سلطة الائتلاف المؤقتة بناءا على سلطتها بموجب القانون الدولي تبقى نافذة المفعول الى حين الغائها او تعديلها بتشريع يصدر حسب الاصول ويكون لهذا التشريع قوة القانون.

المادة السابعة والعشرون:

(أ) تتألف القوات المسلحة العراقية من عناصر الوحدات ووحدات الاحتياط، وغرض هذه القوات هو الدفاع عن العراق.

(ب) لا يجوز تشكيل قوات مسلحة وميليشيات ليست خاضعة مباشرة لامرة القيادة للحكومة العراقية الانتقالية الا بموجب قانون اتحادي.

(ج) لا يجوز للقوات العراقية المسلحة وافرادها. وبضمنهم العسكريين العاملين في وزارة او اية دوائر او منظمات تابعة لها. الترشيح في انتخابات لاشغال مراكز سياسية. ولا يجوز لهم القيام بحملات انتخابية لصالح مرشحين فيها ولا المشاركة في غير ذلك من الاعمال التي تمنعها أنظمة وزارة الدفاع. ويشمل عدم الجواز هذا انشطة اولئك الافراد المذكورين آنفا التي يقومون بها بصفتهم الشخصية او الوظيفية. وليس في هذه المادة ما يحد من حق هؤلاء الافراد بالتصويت في الانتخابات.

(د) تقوم دائرة الاستخبارات العراقية بجمع المعلومات وتقييم التهديدات الموجهة للامن الوطني وبتقديم المشورة للحكومة العراقية. وتكون هذه الدائرة تحت السيطرة المدنية وتخضع للرقابة من الهيئة التشريعية وتعمل وفق القانون وبموجب مبادىء حقوق الانسان المعترف بها.

(هـ) تحترم الحكومية العراقية الانتقالية وتنفذ التزامات العراق الدولية الخاصة بمنع انتشار وتطوير وانتاج واستخدام الاسلحة النووية والكيميائية والبيولوجية ويمنع ما يتصل بتطويرها وتصنيعها وانتاجها واستخدامها من معدات ومواد وتكنولوجيا وانظمة للايصال.

المادة الثامنة والعشرون:

(أ) ان أعضاء الجمعية الوطنية ومجلس الرئاسة ومجلس الوزراء بضمنه رئيس الوزراء، والقضاة في المحاكم لا يجوز تعيينهم في أية وظيفة اخرى داخل الحكومة او خارجها. ان عضو الجمعية الوطنية الذي يصبح عضوا في مجلس الرئاسة او في مجلس الوزراء يعتبر مستقبلا من عضوية الجمعية الوطنية.

(ب) لا يجوز بأي حال من الاحوال أن يكون المنتسب للقوات المسلحة عضوا في الجمعية الوطنية، او وزيرا او رئيسا للوزراء او عضوا في مجلس الرئاسة قبل مضي ثمانية عشر شهرا على استقالته من القوات المسلحة او احالته على التقاعد منها.

المادة التاسعة والعشرون:

حال تولي الحكومية العراقية المؤقتة للسلطة الكاملة وفق الفقرة (ب ـ ١) من (المادة الثانية اعلاه) تحل سلطة الائتلاف المؤقتة وينتهي عمل مجلس الحكم.

الباب الرابع – السلطة التشريعية الانتقالية:

المادة الثلاثون:

(أ) يكون لدولة العراق خلال المرحلة الانتقالية سلطة تشريعية تعرف باسم الجمعية الوطنية ومهمتها الرئيسية هي تشريع القوانين والرقابة على عمل السلطة التنفيذية.

(ب) تصدر القوانين باسم شعب العراق، وتنشر القوانين والانظمة والتعليمات المتعلقة بهما في الجريدة الرسمية ويعمل بها تاريخ نشرها، ما لم ينص فيها على خلاف ذلك.

(ج) تنتخب الجمعية الوطنية طبقا لقانون الانتخابات وقانون الاحزاب السياسية. ويستهدف قانون الانتخابات تحقيق نسبة للنساء لا تقل عن الربع من اعضاء الجمعية الوطنية. وتحقيق تمثيل عادل لجماعات العراق كافة وبضمنها التركمان والكلدوآشوريين والآخرين.

(د) تجري انتخابات الجمعية الوطنية ان امكن قبل ٣١ كانون اول ٢٠٠٤ او في موعد اقصاه ٣١ كانون الثاني ٢٠٠٥.

المادة الحادية الثلاثون:

(أ) تتألف الجمعية الوطنية من ٢٧٥ عضوا. وتقوم بسن القانون الذي يعالج استبدال اعضائها في حالة الاستقالة او الاقالة او الوفاة.

(ب) يجب ان تتوفر في المرشح للجمعية الوطنية الشروط التالية:

١ـ ان يكون عراقيا لا يقل عمره عن ثلاثين سنة.

٢ـ الا يكون عضوا في حزب البعث المنحل بدرجة عضو فرقة او اعلى الا اذا استثني حسب القواعد القانونية.

٣ـ اذا كان في الماضي عضوا في حزب البعث المنحل بدرجة عضو عامل يجب عليه ان يوقع وثيقة براءة من حزب البعث يتبرأ فيها من كافة ارتباطاته السابقة قبل ان يحق ان يكون مرشحا، وأن يقسم على عدم التعامل والارتباط بمنظمات حزب البعث. واذا ثبت في محاكمة انه كان قد كذب او تحايل بهذا الشأن فأنه يفقد مقعده في الجمعية الوطنية.

٤ـ ألا يكون من منتسبي الاجهزة القمعية السابقة او ممن أسهم أو شارك في اضطهاد المواطنين.

٥ـ ألا يكون قد أثرى بشكل غير مشروع على حساب الوطن والمال العام.

٦ـ ألا يكون محكوما عليه بجريمة مخلة بالشرف، وأن يكون معروفا بالسيرة الحسنة.

٧ـ ان يكون حاملا لشهادة الدراسة الثانوية او ما يعادلها على الاقل.

٨ـ ألا يكون عضوا في القوات المسلحة عند الترشيح.

المادة الثانية والثلاثون:

(أ) تضع هذه الجمعية الوطنية نظاما داخليا لها،وتعقد جلساتها علنيا الا اذا تطلبت الظروف غير ذلك وفقا لنظامها الداخلي. يترأس الجلسة الاولى للجمعية اكبر الاعضاء سنا.

(ب) تنتخب الجمعية الوطنية من بين أعضائها، رئيسا ونائبين للرئيس لها. يصبح رئيس الجمعية الوطنية من يحصل على اكثر الاصوات لذلك المنصب. والنائب الاول هو الذي يليه بعدد الاصوات والنائب الثاني يلي النائب الاول بعدد الاصوات، للرئيس ان يصوت على أية قضية ولكنه لا يشترك في النقاش الا عندما يتنازل بصورة مؤقتة عن رئاسة الجلسة قبل تحدثه حول القضية مباشرة.

(ج) لا يجري التصويت على مشروع قانون في الجمعية الوطنية الا بعد قراءته مرتين في جلسة اعتيادية للجمعية، على ان يفصل بين القراءتين يومان في الاقل. وذلك بعد يدرج مشروع القانون على جدول اعمال الجلسة التصويت بأربعة أيام في القل.

المادة الثالثة والثلاثون:

(أ) تكون اجتماعات الجمعية الوطنية علنية وتسجل محاضر اجتماعاتها وتنشر. ويسجل تصويت كل عضو من أعضاء الجمعية الوطنية ويعلن ذلك. وتتخذ القرارات الجمعية الوطنية بالاغلبية البسيطة الا اذا نص هذا القانون على غير ذلك.

(ب) على الجمعية الوطنية أن تنظر في مشاريع القوانين المقترحة من قبل مجلس الوزراء، بما في ذلك مشاريع قوانين الميزانية.

(ج) لمجلس الوزراء وحده تقديم مشروع الميزانية العامة. وللجمعية الوطنية اجراء المناقلة بين ابواب الميزانية وتخفيض مجمل الميزانية العامة، ولها ايضا تقترح على مجلس الوزراء زيادة اجمالي مبلغ النفقات عند الضرورة.

(د) لأعضاء الجمعية الوطنية الحق باقتراح مشاريع قوانين وفق النظام الداخلي الذي تضعه هذه الجمعية.

(هـ) لا يجوز ارسال قوات عراقية مسلحة الى خارج العراق وان كان ذلك لغرض الدفاع ضد عدوان خارجي الا بماوفقة الجمعية الوطنية، وبطلب من مجلس الرئاسة.

(و) للجمعية الوطنية وحدها سلطة ابرام المعاهدات والاتفاقيات.

(ز) يتضمن عمل الرقابة الذي تقوم به الجمعية الوطنية ولجانها حق استجواب المسؤولين التنفيذيين، بمن فيهم اعضاء مجلس الرئاسة ومجلس الوزراء وبضمنهم رئيس الوزراء وأي مسؤول آخر أقل مرتبة في السلطة التنفيذية، ويشمل هذا حق التحقيق وطلب المعلومات واصدار الاوامر بحضور اشخاص للمثول امامها.

المادة الرابعة والثلاثون:

يتمتع عضو الجمعية الوطنية بالحصانة عما يدلي به أثناء انعقاد جلسات الجمعية، ولا يتعرض العضو للمقاضاة أمام المحاكم بشأن ذلك، ومع لا يجوز القاء القبض عليه خلال انعقاد جلسات الجمعية الوطنية الا اذا كان هذا العضو متهما بجريمة ووافقت الجمعية الوطنية على رفع الحصانة عنه او اذا ضبط هذا العضو متلبسا بالجرم المشهود في جناية.

الباب الخامس – السلطة التنفيذية الانتقالية:

المادة الخامسة والثلاثون:

تتكون السلطة التنفيذية في المرحلة الانتقالية من مجلس الرئاسة ومجلس الوزراء ورئيسه.

المادة السادسة والثلاثون:

(أ) ـ تنتخب الجمعية الوطنية رئيسا للدولة ونائبين له يشكلون مجلس الرئاسة التي تكون وظيفتها تمثيل سيادة العراق والاشراف على شؤون البلاد العليا.

يتم انتخاب مجلس الرئاسة بقائمة واحدة وبأغلبية ثلثي اصوات الاعضاء. وللجمعية الوطنية صلاحية اقالة أي عضو من اعضاء مجلس الرئاسة باغلبية ثلاثة ارباع اصوات اعضائها لعدم الكفاءة او النزاهة. وفي حالة وجود شاغر في الرئاسة تنتخب الجمعية الوطنية بثلثي اعضائها بديلا له لملء هذا الشاغر.

(ب)- يشترط في اعضاء مجلس الرئاسة ان تتوفر فيهم نفس الشروط الخاصة باعضاء الجمعية الوطنية مع ملاحظة مايلي:

١. ان تبلغ اعمارهم اربعين عاما على الاقل.

٢. ان يتمتعوا بالسمعة الحسنة والنزاهة والاستقامة.

٣. ان يكون قد ترك الحزب البائد قبل سقوطه بعشر سنوات على الاقل، اذا كان عضوا في حزب البعث المنحل.

٤. الا يكون قد شارك في قمع الانتفاضة عام ١٩٩١ والانفال ولم يقترف جريمة بحق الشعب العراقي.

(ج) يتخذ مجلس الرئاسة قراراته بالاجماع، ولا يجوز لاعضائه انابة اخرين عنهم.

المادة السابعة والثلاثون:

يمكن لمجلس الرئاسة نقض أي تشريع تصدره الجمعية الوطنية. على ان يتم ذلك خلال خمسة عشر يوما من تاريخ ابلاغ مجلس الرئاسة من قبل رئيس الجمعية باقرار ذلك التشريع. وفي حالة النقض يعاد التشريع الى الجمعية الوطنية التي لها ان تقر التشريع مجددا بأغلبية الثلثين غير قابلة للنقض خلال مدة لا تتجاوز ثلاثين يوما.

المادة الثامنة والثلاثون:

(أ) ـ يقوم مجلس الرئاسة بتسمية رئيس للوزراء بالاجماع، واعضاء مجلس الوزراء بناء على توصية من رئيس الوزراء. يسعى رئيس الوزراء ومجلس الوزراء بعد ذلك للحصول على تصويت بالثقة بالاغلبية المطلقة من الجمعية

الوطنية قبل البدء بعملهم كحكومة. لمجلس الرئاسة الاتفاق على مرشح لمنصب رئيس الوزراء في غضون اسبوعين، وفي حالة اخفاقه تعود مسؤولية تسمية رئيس الوزراء للجمعية الوطنية. في هذه الحالة يجب ان تصدق الجمعية الوطنية على تسميته بأغلبية الثلثين. واذا تعذر على رئيس الوزراء ترشيح مجلس وزرائه خلال شهر يقوم مجلس الرئاسة بتسمية رئيس وزراء اخر.

(ب) ـ يجب ان تكون مؤهلات رئيس الوزراء هي المؤهلات ذاتها التي يجب ان تتوفر في اعضاء مجلس الرئاسة، عدا ان عمره يجب الا يقل عن خمسة وثلاثين سنة عند توليه منصبه.

المادة التاسعة والثلاثون:

(أ) يقوم مجلس الوزراء بموافقة مجلس الرئاسة بتعيين ممثلين لغرض التفاوض على عقد معاهدات واتفاقيات دولية. ويقوم مجلس الرئاسة بالتوصية باصدار قانون من الجمعية الوطنية للمصادقة على هذه المعاهدات والاتفاقيات.

(ب) يقوم مجلس الرئاسة بمهمة القيادة العليا للقوات المسلحة العراقية للاغراض التشريفية والاحتفالية فقط، ولن يكون له سلطة قيادة وله الحق في الاطلاع، والاستفسار واعطاء المشورة. وستسري القيادة الفعلية في الامور العسكرية، عملياتيا، من رئيس الوزراء، فوزير الدفاع، فتسلسل القيادة العسكرية للقوات المسلحة العراقية.

(ج) يقوم مجلس الرئاسة، كما هو مفصل في الباب السادس، بتعيين رئيس واعضاء المحكمة العليا. بناء على توصية من مجلس القضاء الاعلى.

(د) يقوم مجلس الوزراء بتعيين المدير العام لدائرة الاستخبارات العامة وكذلك بتعيين كبار الضباط في القوات المسلحة العراقية من رتبة عميد فما فوق. وتكون هذه التعيينات خاضعة لمصادقة الجمعية الوطنية بالاغلبية البسيطة لاعضائها الحاضرين.

المادة الاربعون:

(أ) يكون رئيس الوزراء والوزراء مسؤولين امام الجمعية الوطنية. ولهذه الجمعية الحق بسحب الثقة سواء من رئيس الوزراء او الوزراء مجتمعين او منفردين. وفي حالة سحب الثقة من رئيس الوزراء تنحل الوزارة باسرها وتصبح المادة ٤٠ (ب) ادناه نافذة.

(ب) في حالة التصويت بعدم الثقة بمجلس الوزراء باسره يظل رئيس الوزراء والوزراء في مناصبهم لمزاولة اعمالهم مدة لا تزيد عن ثلاثين يوما. الى حين تشكيل مجلس الوزراء الجديد وفق المادة ٣٨ اعلاه.

المادة الحادية والاربعون:

يزاول رئيس الوزراء مسؤولياته اليومية لادارة الحكومة. ويجوز له اقالة الوزراء بموافقة اغلبية مطلقة من الجمعية الوطنية. ويمكن لمجلس الرئاسة بتوصية من هيئة الزاهة العامة بعد مراعاة الاجراءات القانونية ان تقيل عضوا من مجلس الوزراء، بما فيه رئيس الوزراء.

المادة الثانية والاربعون:

يقوم مجلس الوزراء بوضع نظام داخلي لعمله واصدار الانظمة والتعليمات الضرورية لتنفيذ القوانين. وله كذلك اقتراح مشاريع قوانين للجمعية الوطنية. ولكل وزارة حسب اختصاصها ترشيح وكلاء الوزارات والسفراء وباقي موظفي الدرجات الخاصة، وبعد موافقة مجلس الوزراء على هذه الترشيحات ترفع الى مجلس الرئاسة لاقرارها. تتخذ قرارات مجلس الوزراء كافة بالاغلبية البسيطة لاعضائها الحاضرين.

الباب السادس – السلطة القضائية الاتحادية:

المادة الثالثة والاربعون:

(أ) القضاء مستقل، ولا يدار باي شكل من الاشكال من السلطة التنفيذية وبضمنها وزارة العدل. ويتمتع القضاء بالصلاحية التامة حصرا لتقرير براءة المتهم او ادانته وفقا للقانون من دون تدخل السلطتين التشريعية او التنفيذية.

(ب) يبقى القضاة العاملون في مناصبهم في ١ تموز ٢٠٠٤ الا اذا جرى الاستغناء عنهم وفق هذا القانون.

(ج) تضع الجمعية الوطنية ميزانية مستقلة ووافية للقضاء.

(د) تبت محاكم اتحادية في القضايا التي تنشأ عن تطبيق القوانين الاتحادية. ويكون تأسيس هذه المحاكم من اختصاص الحكومة الاتحادية حصرا. سيكون تأسيس هذه المحاكم في الاقاليم بالتشاور مع رؤساء مجالس القضاء في الاقاليم وتكون الاولوية لتعيين القضاة في تلك المحاكم او نقلهم اليها هي للقضاة المقيمين في الاقليم.

المادة الرابعة والاربعون:

(أ) يجري تشكيل محكمة في العراق بقانون وتسمى المحكمة الاتحادية العليا.

(ب) ـ اختصاصات المحكمة الاتحادية العليا:

١.الاختصاص الحصري والاصيل في الدعاوى بين الحكومة العراقية الانتقالية وحكومات الاقاليم وادارات المحافظات والبلديات والادارات المحلية.

٢.الاختصاص الحصري والاصيل. وبناء على دعوى من مدع. او بناء على احالة من محكمة اخرى. في دعاوى بان قانونا او نظاما او تعليمات صادرة عن الحكومة الاتحادية او الحكومات الاقليمية او ادارات المحافظات والبلديات والادارات المحلية لا تتفق مع هذا القانون.

٣.تحدد الصلاحية الاستئنافية التقديرية للمحكمة العليا الاتحادية بقانون اتحادي.

(ج) اذا قررت المحكمة العليا الاتحادية ان قانونا او نظاما او تعليمات او اجراء جرى الطعن به انه غير متفق مع هذا القانون فيعتبر ملغيا.

(د) تضع المحكمة العليا الاتحادية نظاما لها بالاجراءات اللازمة لرفع الدعاوى وللسماح للمحاميين بالترافع امامها وتقوم بنشره. وتتخذ قراراتها بالاغلبية البسيطة ما عدا القرارات بخصوص الدعاوى المنصوص عليها في المادة ٤٤ (ب) ١ التي يجب ان تكون باغلبية الثلثين، وتكون ملزمة. ولها مطلق السلطة

بتنفيذ قراراتها بضمن ذلك صلاحية اصدار قرار بازدراء المحكمة وما يترتب على ذلك من اجراءات.

(هـ) تتكون المحكمة العليا الاتحادية من تسعة اعضاء. ويقوم مجلس القضاء الاعلى اوليا وبالتشاور مع المجالس القضائية للاقاليم بترشيح ما لا يقل عن ثمانية عشر الى سبعة وعشرين فردا لغرض ملء الشواغر في المحكمة المذكورة، ويقوم بالطريقة نفسها فيما بعد بترشيح ثلاثة اعضاء لكل شاغر لاحق يحصل بسبب الوفاة او الاستقالة او العزل. ويقوم مجلس الرئاسة بتعيين اعضاء هذه المحكمة وتسمية احدهم رئيسا لها. وفي حالة رفض أي تعيين يرشح مجلس القضاء الاعلى مجموعة جديدة من ثلاثة مرشحين.

المادة الخامسة والاربعون:

يتم انشاء مجلس اعلى للقضاء ويتولى دور مجلس القضاة. يشرف المجلس الاعلى للقضاء على القضاء الاتحادي ويدير ميزانية المجلس، يتشكل هذا المجلس من رئيس المحكمة الاتحادية العليا، رئيس ونواب محكمة التمييز الاتحادية، ورؤساء محاكم الاستئناف الاتحادية، ورئيس كل محكمة اقليمية للتمييز ونائبيه. يترأس رئيس المحكمة الاتحادية العليا المجلس الاعلى للقضاء وفي حال غيابه يترأس المجلس رئيس محكمة التمييز الاتحادية.

المادة السادسة والاربعون:

(أ) ـ يتضمن الجهاز القضائي الاتحادي المحاكم الموجودة خارج اقليم كردستان بما في ذلك محاكم الدرجة الاولى والمحكمة الجنائية المختصة، ومحاكم الاستئناف ومحكمة التمييز التي هي اخر درجات المحاكم باستثناء ما نصت عليه المادة ٤٤ من هذا القانون. ويمكن اقامة محاكم اتحادية اضافية اخرى بالقانون ويجري تعيين قضاة هذه المحاكم من قبل المجلس الاعلى للقضاء. ان هذا القانون يحفظ المؤهلات اللازمة لتعيين القضاة والتي يحددها القانون.

(ب) ـ ان قرارات المحاكم الاقليمية والمحلية بما في ذلك محاكم اقليم كردستان تعتبر قطعية ولكنها تخضع لمراجعة القضاء الاتحادي اذا كانت تتعارض مع

هذا القانون او أي قانون اتحادي. تحدد اجراءات المراجعة هذه بقانون.

المادة السابعة والاربعون:

لا يجوز عزل القاضي او عضو مجلس القضاء الاعلى الا اذا ادين بجريمة مخلة بالشرف او بالفساد او اذا اصيب بعجز دائم. ويكون العزل بتوصية من مجلس القضاء الاعلى وبقرار من مجلس الوزراء وبموافقة مجلس الرئاسة. ينفذ العزل حال صدور هذه الموافقة. ان القاضي الذي يتهم بما ذكر اعلاه يوقف عن عمله في القضاء الى حين البت في قضيته الناشئة عما ورد ذكره في هذه المادة. لا يجوز تخفيض راتب القاضي او ايقاف صرفه لاي سبب من الاسباب خلال مدة خدمته.

الباب السابع – المحكمة المختصة والهيئات الوطنية:

المادة الثامنة والاربعون:

(أ) ان قانون تأسيس المحكمة الجنائية المختصة الصادر في ٢٠٠٣/١٢/١٠ يعد مصدقا عليه وهو يحدد حصرا اختصاصها واجراءاتها، دون الاخذ بنظر الاعتبار النصوص الواردة في هذا القانون.

(ب) ليس لاية محكمة اخرى اختصاص في النظر بالقضايا التي هي من صلاحية المحكمة الجنائية المختصة، الا بقدر ما نص عليه في قانون تأسيس المحكمة الجنائية المختصة.

(ج) يجري تعيين قضاة المحكمة الجنائية المختصة وفق النصوص الواردة في قانون تأسيسها.

المادة التاسعة والاربعون:

(أ) ان تأسيس الهيئات الوطنية مثل الهيئة الوطنية للنزاهة العامة والهيئة العليا لحل النزاعات الملكية العقارية والهيئة الوطنية العليا لاجتثاث البعث، يعد مصدقا عليه، كما يعد مصدقا على تأسيس الهيئات المشكلة بعد نفاذ هذا القانون. ويستمر اعضاء هذه الهيئات الوطنية بعملهم بعد نفاذ هذا القانون. مع مراعاة ما ورد في المادة ٥١.

(ب) يجري تعيين اعضاء الهيئات الوطنية بموجب القانون.

المادة الخمسون:

تؤسس الحكومة العراقية الانتقالية هيئة وطنية لحقوق الانسان لغرض تنفيذ التعهدات الخاصة بالحقوق الموضحة في هذا القانون، وللنظر في شكاوى متعلقة بانتهاكات حقوق الانسان. تؤسس هذه الهيئة وفقا لمبادىء باريس الصادرة عن الامم المتحدة والخاصة بمسؤوليات المؤسسات الوطنية. وتضم هذه الهيئة مكتبا للتحقيق في الشكاوى. ولهذا المكتب صلاحية التحقيق بمبادرة منه او بشكوى ترفع اليه. في أي ادعاء بان تصرفات السلطات الحكومية تجري بغير وجه حق وخلافا للقانون.

المادة الحادية والخمسون:

لا يجوز توظيف أي عضو من اعضاء المحكمة المختصة او أي هيئة تؤسسها الحكومة الاتحادية باي صفة اخرى كانت في جهاز الحكومة او خارجها. ويسري هذا المنع دون تحديد سواء في السلطة التنفيذية. او التشريعية. او القضائية للحكومة الانتقالية العراقية. ولكن يجوز لاعضاء المحكمة المختصة تعليق عملهم في دوائر اخرى خلال عملهم في المحكمة المذكورة.

الباب الثامن - الاقاليم والمحافظات والبلديات والهيئات المحلية:

المادة الثانية والخمسون:

يؤسس تصميم النظام الاتحادي في العراق بشكل يمنع تركيز السلطة في الحكومة الاتحادية. ذلك التركيز الذي جعل من الممكن استمرار عقود الاستبداد والاضطهاد في ظلم النظام السابق. ان هذا النظام سيشجع على ممارسة السلطة المحلية من قبل المسؤولين المحليين في كل اقليم ومحافظة. ما يخلق عراقا موحدا يشارك فيه المواطن مشاركة فاعلة في شؤون الحكم ويضمن له حقوقه ويجعله متحررا من التسلط.

المادة الثالثة والخمسون:

(أ) يعترف بحكومة اقليم كردستان بصفتها الحكومة الرسمية للاراضي التي

كانت تدار من قبل الحكومة المذكورة في ١٩ آذار ٢٠٠٣ الواقعة في محافظات دهوك واربيل والسليمانية وكركوك وديالى ونينوى. ان مصطلح "حكومة اقليم كردستان" الوارد في هذا القانون يعني المجلس الوطني الكردستاني. ومجلس وزراء كردستان والسلطة القضائية في اقليم كردستان.

(ب) تبقى حدود المحافظات الثمانية عشر بدون تبديل خلال المرحلة الانتقالية.

(ج) يحق لمجموعة من المحافظات خارج اقليم كردستان لا تتجاوز الثلاثة، فيما عدا بغداد وكركوك، تشكيل اقاليم فيما بينها، وللحكومة العراقية المؤقتة ان تقترح آليات لتشكيل هذه الاقاليم، على ان تطرح على الجمعية الوطنية المنتخبة للنظر فيها واقرارها يجب الحصول بالاضافة الى موافقة الجمعية الوطنية على أي تشريع خاص بتشكيل اقليم جديد على موافقة اهالي المحافظات المعنية بواسطة استفتاء.

(د) يضمن هذا القانون الحقوق الادارية والثقافية والسياسية للتركمان والكلدو آشوريين والمواطنين الاخرين كافة.

المادة الرابعة والخمسون:

(أ) تستمر حكومة اقليم كردستان في مزاولة اعمالها الحالية طوال المرحلة الانتقالية. الا ما يتعلق بالقضايا التي تقع ضمن الاختصاص الحصري للحكومة الاتحادية كما ينص عليه هذا القانون. ويتم تمويل هذه الوظائف من قبل الحكومة الاتحادية تماشيا مع الممارسة الجاري بها العمل ووفقا للمادة ٢٥ (هـ) من هذا القانون. تحتفظ حكومة اقليم كردستان بالسيطرة الاقليمية على الامن الداخلي وقوات الشرطة، ويكون لها الحق في فرض الضرائب والرسوم داخل اقليم كردستان.

(ب) فيما يتعلق بتطبيق القوانين الاتحادية في اقليم كردستان، يسمح للمجلس الوطني الكردستاني بتعديل تنفيذ أي من تلك القوانين داخل منطقة كردستان، ولكن في ما يتعلق فقط بالامور التي ليست مما هو منصوص

عليـه في المادة ٢٥ وفي المادة ٤٤ (د) من هذا القــانون التي تقع ضــمن الاختصاص الحصري للحكومة الاتحادية حصرا.

المادة الخامسة والخمسون:

(أ) يحق لكل محافظة تشكيل مجلس محافظة وتسمية محافظ، وتشكيل مجالس بلدية ومحلية. ولا يتم اقالة أي عضو في حكومة اقليم. او أي محافظ او عضو في أي من مجالس المحافظة او البلدية او المحلية على يد الحكومة الاتحادية او على يد احد مسؤوليها، الا اذا ادين من قبل محكمة ذات اختصاص بجريمة وفقا للقانون. كما لا يجوز لحكومة اقليم عزل محافظ او عضو من اعضاء أي من مجالس المحافظة او البلدية او المحلية، ولا يكون أي محافظ، او أي عضو في مجالس المحافظة او البلدية او المحلية خاضعا لسيطرة الحكومة الاتحادية. الا بقدر ما يتعلق الامر بالصلاحيات المبينة في المادة ٢٥ والمادة ٤٣ (د) اعلاه.

(ب) - يظل المحافظون واعضاء مجالس المحافظات، الذين يشغلون مناصبهم كـمـا في الاول من تموز ٢٠٠٤، بموجب نص قانون الحكم المحلي الذي يتوقع اصداره، لحين اجراء انتخابات حرة مباشرة كاملة تتم بموجب قانون، الا اذا تنازل احد هؤلاء عن منصبه طواعية او عزل منه قبل ذلك التاريخ لادانته بجريمة مخلة بالشرف او بجريمة تتعلق بالفساد او لاصابته بعجز دائم او الذي اقيل طبقا للقانون المذكور اعلاه. وعند عزل المحافظ او رئيس البلدية او عضو من اعضاء المجالس، فان للمجلس ذي العلاقة ان يتلقى الطلبات من أي شخص مؤهل مقيم في المحافظة لاشغال العضوية، اما شروط التأهيل فهي ذاتها المنصوص عليها في المادة ٣٣ لعضوية الجمعية الوطنية. ان على المرشح الجديد ان يحصل على اغلبية الاصوات في المجلس لكي يشغل المقعد الشاغر.

المادة السادسة والخمسون:

(أ) تساعد مجالس المحافظات الحكومة الاتحادية في تنسيق عمليات الوزارة

الاتحادية الجارية داخل المحافظة. بما في ذلك مراجعة خطط الوزارة السنوية وميزانياتها بشأن الانشطة الجارية في المحافظة نفسها. يجري تمويل مجالس المحافظات من الميزانية العامة للدولة. ولهذه المجالس الصلاحية كذلك بزيادة ايراداتها بشكل مستقل عن طريق فرض الضرائب والرسوم، وتنظيم عمليات ادارة المحافظة، والمبادرة بانشاء مشروعات وتنفيذها على مستوى المحافظة وحدها او بالمشاركة مع المنظمات الدولية والمنظمات غير الحكومية، والقيام بانشطة اخرى طالما كانت تتماشى مع القوانين الاتحادية.

(ب) تساعد مجالس الاقضية والنواحي وغيرها من المجالس ذات العلاقة في اداء مسؤوليات الحكومة الاتحادية وتقديم الخدمات العامة وذلك بمراجعة خطط الوزارة الاتحادية في الاماكن المذكورة والتأكد من انها تلبي الحاجات والمصالح المحلية بشكل سليم. وتحديد متطلبات الميزانية المحلية من خلال اجراءات الموازنة العامة وجمع الايرادات المحلية وجباية الضرائب والرسوم والحفاظ عليها، وتنظيم عمليات الادارة المحلية والمبادرة بانشاء مشروعات محلية وتنفيذها وحدها او بالمشاركة مع المنظمات الدولية والمنظمات غير الحكومية، والقيام بأنشطة اخرى تتماشى مع القانون.

(ج) تتخذ الحكومة الاتحادية كلما كان ذلك عمليا اجراءات لمنح الادارات المحلية والاقليمية والمحافظات سلطات اضافية وبشكل منهجي. سيتم تنظيم الوحدات الاقليمية وادارات المحافظات، بما فيها حكومة اقليم كردستان، على أساس مبدأ اللامركزية ومنح السلطات للادارات البلدية والمحلية.

المادة السابعة والخمسون:

(أ) ان جميع الصلاحيات التي لا تعود حصرا للحكومة العراقية الانتقالية يجوز ممارستها من قبل حكومات الاقاليم والمحافظات وذلك بأسرع ما يمكن. وبعد تأسيس المؤسسات الحكومية المناسبة.

(ب) ستجري الانتخابات لمجالس المحافظات في ارجاء العراق كافة، وللمجلس

الوطني الكردستاني في نفس موعد اجراء انتخابات في موعد لا يتجاوز ٣١/ كانون الثاني/ ٢٠٠٥

المادة الثامنة والخمسون:

(أ) تقوم الحكومة العراقية الانتقالية ولا سيما الهيئة العليا لحل النزاعات الملكية العقارية وغيرها من الجهات ذات العلاقة، وعلى وجه السرعة، باتخاذ تدابير، من اجل رفع الظلم الذي سببته ممارسات النظام السابق والمتمثلة بتغيير الوضع السكاني لمناطق معينة بضمنها كركوك، من خلال ترحيل ونفي الافراد من اماكن سكناهم، ومن خلال الهجرة القسرية من داخل المنطقة وخارجها، وتوطين الافراد الغرباء عن المنطقة، وحرمان السكان من العمل، ومن خلال تصحيح القومية. ولمعالجة هذا الظلم، على الحكومة الانتقالية العراقية اتخاذ الخطوات التالية:

١.فيما يتعلق بالمقيمين المرحلين والمنفيين والمهجرين والمهاجرين، وانسجاما مع قانون الهيئة العليا لحل النزاعات الملكية العقارية، والاجراءات القانونية الاخرى، على الحكومة القيام خلال فترة معقولة، باعادة المقيمين الى منازلهم وممتلكاتهم، واذا تعذر ذلك على الحكومة تعويضهم تعويضا عادلا.

٢.بشأن الافراد الذين تم نقلهم الى مناطق واراض معينة، وعلى الحكومة البت في امرهم حسب المادة ١٠ من قانون الهيئة العليا لحل النزاعات الملكية العقارية، لضمان امكانية اعادة توطينهم، او لضمان امكانية تلقي تعويضات من الدولة، او امكانية تسلمهم لأراض جديدة من الدولة قرب مقر اقامتهم في المحافظة التي قدموا منها، او امكانية تلقيهم تعويضا عن تكاليف انتقالهم الى تلك المناطق.

٣.بخصوص الاشخاص الذين حرموا من التوظيف او من وسائل معيشية اخرى لغرض اجبارهم على الهجرة من اماكن اقامتهم في الاقاليم والاراضي، على الحكومة ان تشجع توفير فرص عمل جديدة لهم في تلك المناطق والاراضي.

٤.اما بخصوص تصحيح القومية فعلى الحكومة إلغاء جميع القرارات ذات الصلة، والسماح للاشخاص المتضررين، بالحق في تقرير هويتهم الوطنية

وانتمائهم العرقي بدون اكراه او ضغط.

(ب) لقد تلاعب النظام السابق ايضا بالحدود الادارية وغيرها بغية تحقيق اهداف سياسية. على الرئاسة والحكومة العراقية الانتقالية تقديم التوصيات الى الجمعية الوطنية وذلك لمعالجة تلك التغييرات غير العادلة. وفي حالة عدم تمكن الرئاسة الموافقة بالاجماع على مجموعة من التوصيات، فعلى مجلس الرئاسة القيام بتعيين محكم محايد وبالاجماع لغرض دراسة الموضوع وتقديم التوصيات. وفي حالة عدم قدرة مجلس الرئاسة على الموافقة على محكم، فعلى مجلس الرئاسة ان تطلب من الأمين العام للأمم المتحدة تعيين شخصية دولية مرموقة للقيام بالتحكيم المطلوب.

(ج) تؤجل التسوية النهائية للاراضي المتنازع عليها، ومن ضمنها كركوك، الى حين استكمال الاجراءات اعلاه، واجراء احصاء سكاني عادل وشفاف والى حين المصادقة على الدستور الدائم. يجب ان تتم هذه التسوية بشكل يتفق مع مبادىء العدالة، اخذاً بنظر الاعتبار إرادة سكان تلك الاراضي.

الباب التاسع - المرحلة ما بعد الانتقالية:

المادة التاسعة والخمسون:

(أ) سيحتوي الدستور الدائم على ضمانات تؤكد ان القوات المسلحة العراقية سوف لن تستخدم مجددا لإرهاب الشعب العراقي او قمعه.

(ب) تماشيا مع مكانة العراق كدولة ذات سيادة ورغبتها بالمساهمة مع دول اخرى في حفظ الامن والسلم ومكافحة الارهاب خلال المرحلة الانتقالية ستكون القوات المسلحة العراقية مشاركا رئيسيا في القوة المتعددة الجنسيات العاملة في العراق تحت قيادة موحدة وفقا لقرار مجلس الأمن رقم ١٥١١ لسنة ٢٠٠٣ وأية قرارات أخرى لاحقة وذلك الى حين المصادقة على الدستور الدائم وانتخاب حكومة جديدة وفقا لهذا الدستور.

(ج) حال استلامها السلطة وتماشيا مع مكانة العراق كدولة ذات سيادة، ستكون للحكومة العراقية الانتقالية الصلاحية لعقد الاتفاقيات الدولية الملزمة

بخصوص نشاطات القوة المتعددة الجنسيات العاملة في العراق تحت قيادة موحدة. وطبقا لشروط قرار مجلس الأمن التابع للأمم المتحدة رقم ١٥١١ لسنة ٢٠٠٣ . وأي قرارات لاحقة صادرة عن مجلس الامن ذات العلاقة. لن يؤثر أي شيء في هذا القانون على الحقوق والالتزامات المترتبة على هذه الاتفاقيات او المترتبة على قرار مجلس الامن المرقم ١٥١١ لسنة ٢٠٠٣ او اية قرارات اخرى لاحقة لمجلس الأمن بهذا الشأن والتي ستحكم اعمال القوة المتعددة الجنسيات الى حين دخول هذه الاتفاقيات حيّز التنفيذ.

المادة الستون:

على الجمعية الوطنية كتابة مسودة للدستور الدائم للعراق. وستقوم هذه الجمعية بأداء هذه المسؤولية بطرق منها تشجيع المناقشات بشأن الدستور بواسطة اجتماعات عامة علنية ودورية في كل انحاء العراق وعبر وسائل الاعلام، واستلام المقترحات من مواطني العراق اثناء قيامها بعملية كتابة الدستور.

المادة الواحدة والستون:

(أ) على الجمعية الوطنية كتابة المسودة للدستور الدائم في موعد اقصاه ١٥ اب ٢٠٠٥ .

(ب) تعرض مسودة الدستور الدائم على الشعب العراقي للموافقة عليه باستفتاء عام. وفي الفترة التي تسبق إجراء الاستفتاء، تنشر مسودة الدستور وتوزع بصورة واسعة لتشجيع اجراء نقاش عام بين ابناء الشعب بشأنها.

(ج) يكون الاستفتاء العام ناجحا، ومسودة الدستور مصادقا عليها، عند موافقة اكثرية الناخبين في العراق، واذا لم يرفضها ثلثي الناخبين في ثلاث محافظات او اكثر.

(د) عند الموافقة على الدستور الدائم بالاستفتاء، تجري الانتخابات لحكومة دائمة في موعد اقصاه ١٥ كانون الاول ٢٠٠٥، وتتولى الحكومة الجديدة مهامها في موعد اقصاه ٣١ كانون الاول.

(هـ) اذا رفض الاستفتاء مسودة الدستور الدائم، تحل الجمعية الوطنية. وتجري الانتخابات لجمعية وطنية جديدة في موعد اقصاه ١٥ كانون الاول ٢٠٠٥ . ان الجمعية الوطنية والحكومة العراقية الانتقالية الجديدتين ستتوليان عندئذ مهامهما في موعد اقصاه ٣١ كانون الاول ٢٠٠٥ . وستستمران في العمل وفقا لهذا القانون، إلاّ ان المواعيد النهائية لصياغة المسودة الجديدة قد تتغير من أجل وضع دستور دائم لمدة لا تتجاوز سنة واحدة. وسيعهد للجمعية الوطنية الجديدة كتابة مسودة لدستور دائم اخر.

(و) عند الضرورة، يجوز لرئيس الجمعية الوطنية وبموافقتها بأغلبية اصوات الاعضاء ان يؤكد لمجلس الرئاسة، في مدة اقصاها ١ آب ٢٠٠٥، ان هناك حاجة لوقت اضافي لاكمال كتابة مسودة الدستور. ويقوم مجلس الرئاسة عندئذ بتمديد المدة لكتابة مسودة الدستور لستة اشهر فقط ولا يجوز تمديد هذه المدة مرة اخرى.

(ز) اذا لم تستكمل الجمعية الوطنية كتابة مسودة الدستور الدائم بحلول الخامس عشر من شهر اب ٢٠٠٥، ولم تطلب تمديد المدة المذكورة في المادة ٦١ (و) اعلاه، عندئذ يطبق نص المادة ٦١ (هـ) اعلاه.

المادة الثانية والستون:

يظل هذا القانون نافذا الى حين صدور الدستور الدائم وتشكيل الحكومة العراقية الجديدة بموجبه.

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

پاشكۆی ژماره ٩

القانون رقم (٩٢)

القاضي بتأسيس المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق

تماشياً مع قرارات مجلس الأمن ذات العلاقة بما في ذلك القرار رقم ١٤٨٣ (٢٠٠٣) والقرار ١٥١١ (٢٠٠٣). وتأكيدا على حقوق الشعب العراقي المعترف له في القرارين آنفي الذكر بشأن تحديد مستقبله السياسي بحرية. ومع ملاحظة أن قانون إدارة دولة العراق للمرحلة الانتقالية ينص على اختيار الشعب العراقي حكومته عن طريق انتخابات حرة وموثوقة تجري في نهاية كانون أول ٢٠٠٤ إذا أمكن ولا تتعدى ٣١ كانون ثاني ٢٠٠٥ على أي حال. وتصميما على تحقيق أهداف قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية بما في ذلك وضع الدستور الدائم والمصادقة عليه وتأسيس حكومة منتخبة في ظل ذلك الدستور.

وتأكيدا على الحاجة للتعاون الدولي لتحقيق هذه الأهداف والدور الضروري الذي يجب أن تلعبه الأمم المتحدة وغيرها من الخبراء المعروفين دوليا في إدارة الانتخابات. والتزاما بتأسيس كيان عراقي غير متحيّز ومعترف به دوليا من المحترفين والمستشارين ذوي الخبرة لتنسيق ومراقبة اجراء انتخابات حقيقية ونزيهة في العراق. وبعد مشاورات حثيثة تم اعلان ما يلي:

الجزء ١: (الغاية)

تؤسس مفوضية الانتخابات العراقية المستقلة (المفوضية) وتعطي الصلاحية لتنظيم ومراقبة وإجراء وتنفيذ جميع الانتخابات المنصوص عليها في قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية.تم تأسيس المفوضية لضمان الاستقلال الكامل عن التأثير السياسي وللاستفادة من المشاورات المستمرة مع الكيانات الدولية مثل الأمم المتحدة والتي أدارت بفاعلية وحياد إنتخابات حرة ونزيهة في أمم خارجة من عهود ظلم وصراع ونضال عنيف.

الجزء ٢: (تعريفات)

لأهداف هذا الأمر ستنطبق التعريفات التالية. الكلمات التي تفيد المفرد تتضمن وتنطبق على عدة اشخاص أو جهات أو أشياء. والكلمات التي تفيد الجمع تتضمن المفرد: والكلمات التي تفيد الذكر تتضمن الأنثى :

* (نقل السلطة) تعني النقل الرسمي للسلطة الحكومية من سلطة التحالف المؤقتة الى الحكومة العراقية المؤقتة.
* (المرحلة الانتقالية) تعني الفترة التي تبدأ بنقل السلطة وتمتد حتى تشكيل حكومة عراقية منتخبة تمشيا مع الدستور الدائم.
* (الحكومة العراقية المؤقتة) تعني الحكومة التي ستتولى السلطة الحكومية في ٣٠ حزيران ٢٠٠٤ والاستمرار بهذه السلطة حتى تشكيل الحكومة العراقية الانتقالية.
* (الحكومة العراقية الانتقالية) تعني الحكومة التي ستؤسس بعد انتخابات وطنية شاملة يتم إجراءها في موعد أقصاه ٣١ كانون ثاني ٢٠٠٤.
* (قانون الانتخابات) تعني القانون الذي سيحكم الانتخابات خلال المرحلة الانتقالية.
* (قانون الأحزاب السياسية) تعني القانون الذي سيحكم الاعتراف بالكيانات السياسية في العراق خلال المرحلة الانتقالية.
* (مجلس القضاة) تعني هيئة القضاة المستقلة وغيرهم من المسؤولين المحايدين التي تم إعادة تأسيسها بموجب سلطة التحالف المؤقتة الأمر رقم ٣٥.
* (المجلس القضائي الأعلى) تعني الهيئة المستقلة التي ستتولى دور مجلس القضاة عند نقل السلطة كما أعلن في المادة ٤٥ من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية.
* (الجريمة المفقدة للأهلية) تعني جريمة مرتكبة بقصد إحداث أذى جسدي لشخص أو مجموعة من الأشخاص.

الجزء ٣: (تأسيس المفوضية)

١ــ تؤسس مفوضيه الانتخابات العراقيه المستقله كمكتب حكومى مستقل وذو سياده وغير متحزب وحيادى ومحترف له صلاحيه إعلان وتنفيذ وفرض التعليمات والقواعد والاجراءات بموجب القانون بما يتعلق بالانتخابات خلال

الفتره الانتقاليه. وتكون المفوضيه مستقله عن فروع الحكومه القضائيه والتشريعيه والتنفيذيه وتكون السلطه الانتخابيه الوحيده فى جميع أرجاء العراق خلال المرحله الانتقاليه. تتألف المفوضيه من مجلس المفوضين (المجلس) والإداره الانتخابيه.

٢ـ المهمه الرئيسيه للمفوضيه هى ضمان اداره ناجحه للانتخابات بحسب قانون اداره الدوله للمرحله الانتقاليه ولتحقيق هذا الهدف يحق لها اتخاذ جميع الاجراءات اللازمه تماشيا مع الفقره الثانيه من قانون اداره الدوله للمرحله الانتقاليه لمراقبه وإداره انتخابات حقيقيه ونزيهه فى جميع أرجاء العراق. وستفيد الهيئه من خبرات خبراء الانتخابات الدوليين بما فى ذلك وبشكل خاص الأمم المتحده.

٣ـ يكون للمفوضيه الوظائف الأساسيه التاليه إضافه إلىّ وظائف يجدها المجلس مناسبه لتنفيذ الوظائف الانتخابيه:

أ- تحديد وتأسيس وتطوير واعتماد وتقسيم وحفظ كشوفات الناخبين.

ب- المساعده فى بناء الدعم الاجتماعى والثقه بعمليه الانتخابات فى جميع أرجاء العراق.

ج- تنظيم وإجراء تسجيل وإجازه الأحزاب السياسيه.

د- تنظيم وإحراء تسجيل وإجازه المرشحين للمنصب.

هـ- اعتماد مراقبى الانتخابات وغيرهم من المسؤولين فى متابعه و/ أو مراقبه الانتخابات فى العراق.

و- إداره نشاطات جدوله الاقتراع والانتخاب.

ز- الفصل فى المظالم والنزاعات الانتخابيه.

ح- المصادقه علىّ نتائج الانتخابات.

الجزء ٤: (مجلس المفوضين)

سيرأس المفوضية مجلس مفوضين (المجلس). يتمتع المجلس بالسلطة الحصرية لإعلان وتنفيذ وفرض التعليمات والقواعد والاجراءات والقرارات واتخاذ أية إجراءات تماشيا

مع الفقرة الثانية من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية لضمان التخطيط والتنفيذ والتنظيم والمراقبة الناجح لانتخابات محلية ووطنية في جميع أرجاء العراق. يقوم المجلس بالتصرف حصريا ضمن تفويضه بموجب هذا الأمر ولن يحاول تنظيم أو التأثير على النشاطات ليست ذات العلاقة بإدارة الانتخابات خلال المرحلة الانتقالية.

الجزء ٥: (تنظيم مجلس المفوضين)

١- يتألف المجلس من ٩ أعضاء بما في ذلك ٧ أعضاء يحق لهم التصويت يكونون مواطنين عراقيين وعضوين لا يحق لهم التصويت. العضوين الذين لا يحق لهم التصويت هما رئيس الهيئة الانتخابية كما ذكر في الجزء ٦ (٢) من هذا الأمر وخبير الانتخابات الدولي المختار من قبل الأمم المتحدة.ويخدم الأعضاء السبعة الذين يحق لهم التصويت إلى حين تشكيل هيئة جديدة بعد انتهاء المرحلة الانتخابية أو إلى ما بعد ٣ شهور من المصادقة على أول انتخابات في ظل الدستور الدائم بحسب الفترة الأقصر. تؤخذ قرارات المجلس بالاجماع، ما امكن ذلك، وفي حال تعذر الحصول على الاجماع يسود قرار أغلبية بسيطة من الأعضاء الذين يحق لهم التصويت الحضور بشرط اكتمال النصاب إلاّ إذا نص هذا الأمر على غير ذلك.

٢- يستطيع العراقيون والمنظمات العراقية تقديم اقتراح مرشحين لمنصب أعضاء المجلس الناخبين السبعة الى الامم المتحدة تقوم الأمم المتحدة بإعداد قائمة بالمرشحين المؤهلين آخذة بعين الاعتبار الترشيحات المقدمة وتقدمها إلى مجلس الحكم الذي يقوم بدوره بترتيب مرشحين من القائمة ليتم تعيينهم من قبل الحاكم المدني. تبعا لذلك يقوم الحاكم المدني بتعيين أعضاء المجلس السبعة الذين يحق لهم التصويت ويقوم أمين عام الأمم المتحدة بتعيين خبير الانتخابات الدولي كعضو لا يحق له التصويت في المجلس.

٣- جميع الأعضاء الذين يحق لهم التصويت في المجلس يجب أن يكونوا مواطنين عراقين وسيتم اختيارهم بناء على سمعتهم بعدم الانحياز والنزاهة والاستقامة والمهنية والحكم السليم كما يجب ان تنطبق عليهم المعايير المذكورة في المادة ٣١ (ب) من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية. الاشخاص الذين يعتبرون مواطنين عراقيين بحسب المادة ١١ من القانون المذكور او المؤهلين للمطالبة بالجنسية

العراقية بحسب المادة ١١ من القانون ذاته يحققون متطلب الجنسية لعضوية المجلس. المؤهلات المفضلة لعضوية المجلس تشمل مهارات في الإدارة والعدل والتعيين والتجارة والدفاع الاجتماعي وغيرها من أشكال القيادة المدنية.

٤ـ يتسلم الأعضاء الناخبين السبعة الذين يحق لهم التصويت ورئيس الهيئة الانتخابية تعويضا مساويا لوزير ولا يحق لعضو المجلس العمل بوظيفة مدفوعة الأجر خلال فترة خدمته إلاّ إذا سمح بذلك بموجب تعليمات صادرة عن المجلس. ولا يحق لأي عضو في المجلس تقلد أو إدارة منصب حكومي بأي صفة مع أية مؤسسة حكومية وعلى أي مستوى حكومي خلال فترة خدمته.

٥– يقسم كل عضو من أعضاء المجلس بالتعهد بالقيام بالمهام الموكولة إليه بشكل مستقل وغير متحزب وحيادي ومهني وسيحكم هذا القسم أعمال أعضاء المجلس كما ستحكم أعمالهم قواعد أخلاقية يطورها المجلس بعد تشكيله بفترة قصيرة. إذا أدين أحد أعضاء المجلس بجريمة تفقده الأهلية، يمكن لأعضاء المجلس إقالته بالحصول على تصويت ثلثي أغلبية المجلس. وإذا قام أحد أعضاء المجلس بخرق قواعد المجلس الأخلاقية عن قصد أو أظهر عدم كفاءة دائمة، يستطيع المجلس إقالته بالحصول على ثلثي أصوات أعضاء المجلس النزهاء بشرط موافقة خبير الانتخابات الدولي للمجلس على هذا التصويت.

٦– في حال وجود شاغر قبل نقل السلطة بسبب الوفاة أو الاستقالة اَو الاقالة لأي عضو من أعضاء المجلس يعين عضو جديد بنفس الاجراءات المذكورة في الجزء خمسة (٢) أعلاه وإذا توفر الشاغر بعد نقل السلطة وقبل انتخاب المجلس الوطني بحسب قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية، تقدم الأمم المتحدة قائمة لا تقل عن ثلاثة مرشحين مؤهلين إلى رئيس الحكومة العراقية الذي يقوم بدوره بتعيين عضو جديد للمجلس. أما إذا توفر شاغر خلال أو بعد انتخابات المجلس الوطني بحسب القانون أعلاه تقدم الأمم المتحدة قائمة لا تقل عن ثلاثة مرشحين مؤهلين إلى رئيس المجلس الوطني الذي يقوم بدوره بتعيين عضو جديد للمجلس.

٧– يقوم المجلس في جلسته الافتتاحية باختيار رئيس ونائب رئيس للمجلس من ضمن أعضائه الذين يحق لهم التصويت كنقطة نظام أولى يقوم الرئيس بإدارة نشاطات

المجلس الاعتيادية ومناقشات سياسته وجدوله الاعتيادي وإنعقاد جميع جلسات المجلس ورئاستها بما في ذلك أية جلسات يطلبها أربعة أعضاء من المجلس على الاقل والإعلان حول العملية الانتخابية لفروع الحكومة العراقية الأخرى والشعب العراقي والمجتمع الدولي. في حال انشغال رئيس المجلس يتولى نائب الرئيس هذه المهام.

٨– يبدأ المجلس بتوظيف كادر للقيام بمسؤولياته فور إختيار رئيس المجلس ونائبه ويتم تحديد الاحتياجات من الموظفين وتقويمها بمساعدة الأمم المتحدة وغيرها من المنظمات ذات العلاقة. يعين المجلس أمانة سر للقيام بالخدمات مثل حفظ السجلات والبحث القانوني وخدمات أمانة السر وغيرها من المهام المتعلقة بعمل المجلس.

٩– تقوم الحكومة العراقية بضمان حصول المفوضية على جميع الموارد اللازمة لإدارة الانتخابات خلال الفترة الانتقالية وبالرغم مما تقدم تستطيع طلب المساعدة اللازمة من المجتمع الدولي في هذا المجال بما في ذلك التزويد بأموال أو موارد إضافية. جمع موارد المفوضية تدار وتسير من قبلها ويكون رئيس الهيئة الانتخابية مسؤولا عن حسابات هذه الموارد.

الجزء ٦: (الإدارة الانتخابية)

١– يكون للمفوضية إدارة انتخابية يرأسها رئيس الهيئة وتتألف من المكتب الوطني والمكاتب الانتخابية التي سيتم تأسيسها في المحافظات والمناطق. تكون الادارة الانتخابية مسؤولة أمام المجلس ومسؤولة عن تنفيذ تعليماته وقواعده واجراءاته وقراراته على المستويين المحلي والاقليمي في جميع أرجاء العراق. يقوم المجلس بتحديد تنظيم ودور المكتب الوطني والمكاتب الانتخابية بناء على التعليمات التي ستقرر فور اختيار رئيس ونائب رئيس المجلس.

٢– يقوم رئيس المفوضية الانتخابية بتوجيه من وتحت رقابة المجلس بتنظيم الادارة الانتخابية بما في ذلك المكتب الوطني والمكاتب الانتخابية في جميع أرجاء البلاد.

أ– يستطيع العراقيون والمنظمات العراقية اقتراح مرشحين لرئاسة الهيئة الانتخابية إلى الأمم المتحدة على هذه الترشيحات تقوم الأمم المتحدة بإعداد قائمة بالمرشحين المؤهلين وتقدمها إلى مجلس الحكم الذي يقوم بترتيب المرشحين قبل

تسليمها إلى الحاكم المدني الذي يقوم بدوره بتعيين أحد المرشحين بوظيفة رئيس الهيئة الانتخابية.

ب- يكون رئيس الهيئة الانتخابية بحكم منصبه عضو لا يحق له التصويت في المجلس ويخدم كمسؤول رئيسي عن الإدراة والعمليات ويكون صلة الوصل بين المجلس والادارة الانتخابية على المستويين المحلي والإقليمي في جميع أرجاء العراق.

ج- إذا خالف رئيس الهيئة الانتخابية القواعد الاخلاقية الموضوعة من قبل المجلس أو حكم بجريمة تفقده الاهلية أو أظهر تقصيرا دائما أو تأكد بأنه غير مناسب لمهمته، يستطيع المجلس إقالته بأغلبية ثلثي أصوات المجلس.

د- في حال توفر شاغر بسبب وفاة أو استقالة أو إقالة رئيس الهيئة الانتخابية قبل المرحلة الانتقالية يعين رئيس جديد طبقا للإجراءات المذكورة في الفقرة (أ)اعلاه. أما في حال توفر الشاغر بسبب وفاة أو استقالة أو إقالة رئيس الهيئة الانتخابية خلال أو بعد المرحلة الانتقالية تقدم الأمم المتحدة قائمة بالمرشحين المؤهلين إلى المجلس الذي يختار مرشحا واحدا بالأغلبية ويعين رئيسا للهيئة الانتخابية.

٣- تكون الادارة الانتخابية تابعة بالكامل للمجلس ولكن منفصلة عن موظفي وسكرتارية المجلس المؤسسة في الجزء خمسة (٨) من هذا الأمر. بناء على ذلك يقوم رئيس الهيئة الانتخابية بمتابعة امداد الادارة الانتخابية بجميع الموارد والموظفين المناسبين على المستويين المحلي والاقليمي فور بدء أعمالها بعد اختيار الرئيس ونائب الرئيس.

الجزء ٧ : (فض النزاعات)

١ـ يتمتع المجلس بسلطته القضائية الخاصة المتعلقة بالتطبيق المدني لتعليماته وإجراءاته ويستطيع المجلس إحالة أي جرم إلى السلطات المختصة إذا وجد الدليل على تصرف جرمي متعلق بنزاهة العملية الانتخابية.

٢ـ ما عدا الوارد في هذا الأمر وفي الجزء السابع (٣) من هذا الأمر، يتمتع المجلس بالسلطة القضائية الخاصة لحل النزاعات الناجمة عن إعداد أو تنفيذ الانتخابات

الوطنية أو الاقليمية أو في المحافظات طوال الفترة الانتقالية. يقوم المجلس بإعلان الاجراءات الضرورية لحل هذه النزاعات بما في ذلك إجراءات المقاضاة والقيام بالتحقيقات ويستطيع تفويض سلطة الإدارة الانتخابية لحل النزاعات.

٣ـ تستأنف قرارات المجلس فقط لدى لجنة الانتخابات الانتقالية، اللجنة التي تتألف من ثلاثة قضاة يعينون من قبل المجلس القضائي الأعلى. قضاة اللجنة ليسوا أعضاء في المفوضية لأغراض المادة ٥١ من قانون الادارة الدولة للمرحلة الانتقالية ولا يتطلب منهم الجلوس حصريا في اللجنة. وعلى أية حال فإن أي عمل يتعلق باللجنة يأخذ الأولوية على غيره من الأعمال.

٤ـ المراجعة الاستئنافية ممكنة فقط في قرارات المجلس النهائية ولا ينقض أُي من قرارات المجلس إلاّ اذا رأت اللجنة بأن القرار كان تعسفيا أو مزاجيا أو مبالغا فيه أو متخذا على أسس ضعيفة. يمكن استئناف القرارات الادارية وغير النهائية. قرارات المجلس ملزمة اذا لم تنقض من قبل هيئة المحلفين. اي استئناف لقرار نهائي يجب تسليمه من قبل فرد او كيان له علاقة مباشرة ومعني بالقرار في غضون يومين من اعلان القرار. تسلم مثل هذه الاستئنافات الى المكتب الوطني او المكاتب الانتخابية.

٥- تقرر اللجنة خلال يومين من تسلم طلب الاستئناف ما إذا كان ملائما للسلطة القضائية والمتطلبات المذكورة في الجزء السابع (٤).

٦- إذا قررت اللجنة أن الاستئناف له مبرر كاف يتم اتخاذ قرار بشأنه في غضون عشرة أيام من قرار اللجنة جميع قرارات اللجنة نهائية وغير قابلة للمراجعة من أية سلطة بما في ذلك السلطات القضائية. إذا لم يقرر الاستئناف في الوقت المحدد يبقى قرار المجلس نافذا ولا يحق نقضه.

٧ـ تقوم اللجنة عند تشكيلها بوضع قواعد عامة منسجمة مع هذا الأمر لحل الاستئنافات وتسلم هذه القواعد الى المجلس لمراجعتها والموافقة عليها.

الجزء ٨ : (تاريخ النفاذ)

يعتبر هذا الأمر سارياً اعتباراً من تأريخ توقيعه في ٢٠٠٤/٥/٣١.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن لە عێراق لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت.

پاشكۆی ژماره ١٠

القانون رقم ٩٦

القاضي باصدار قانون الانتخابات

تنفيذاً لقراري مجلس الامن (٢٠٠٣) ١٤٨٣ و ١٥١١ (٢٠٠٣)، وتأكيدا على حقوق الشعب العراقي المقرة في القرارين آنفي الذكر في تحديد مستقبله السياسي بحرية. ومع ملاحظة أن قانون إدارة الدولة للمرحلة الانتقالية ينص على اختيار الشعب العراقي حكومته عن طريق انتخابات حرة وموثوقة تجري في نهاية كانون أول ٢٠٠٤ إذا أمكن ولا تتعدى ٣١ كانون ثاني ٢٠٠٥ على أي حال.

وتصميما على تحقيق أهداف القانون الإداري الانتقالي للمرحلة الانتقالية بما في ذلك وضع الدستور الدائم والمصادقة عليه وتأسيس حكومة منتخبة في ظل ذلك الدستور.

والتزاما بانتخاب واضعي الدستور العراقي عن طريق اقتراع مباشر وعالمي وسري للشعب العراقي.

وملاحظة لتبني مجلس الحكم العراقي للقرار ٨٧ لسنة ٢٠٠٤ الذي يصادق على اعتماد منطقة انتخابية واحدة والتمثيل النسبي في انتخابات المجلس الوطني للحكومة العراقية الانتقالية.

وبعد مشاورات حثيثة مع ممثلي الأمم المتحدة والإفادة من مشاوراتهم مع مجلس الحكم وقطاع واسع من الشعب العراقي.

صدر الأمر التالي:

الجزء ١: الغاية

يمثل هذا الأمر جزءا من الإطار القانوني لإنتخابات حقيقية وموثوقة لتحديد عضوية المجلس الوطني للحكومة العراقية الإنتقالية.

الجزء ٢: تعريفات

لأغراض هذا الأمر تنطبق التعريفات التالية. الكلمات التي تفيد المفرد تتضمن وتنطبق على عدة أشخاص أو جهات أو أشياء، والكلمات التي تفيد الجمع تتضمن المفرد، والكلمات التي تفيد جنس الذكر تتضمن الأنثى.

١- (المفوضية) تعني مفوضية الانتخابات العراقية المستقلة كما تم تأسيسها بموجب الأمر رقم ٩٢ الصادر في ٢٠٠٤/٥/٣١.

٢- (الحكومة العراقية المؤقتة) تعني الحكومة التي ستتقلد كافة السلطات الحكومية في ٣٠ حزيران ٢٠٠٤ وتحتفظ بها إلى حين تشكيل الحكومة العراقية الانتقالية.

٣- (الحكومة العراقية الانتقالية) تعني الحكومة التي سيتم تشكيلها بعد انتخابات عامة يتم اجراءها في موعد أقصاه ٣١ كانون الثاني ٢٠٠٥.

٤- (المجلس الوطني) تعني المجلس الوطني للحكومة العراقية الانتقالية كما وردت في قانون إدارة الدولة للمرحلة الانتقالية.

٥- (قانون "الأحزاب" الكيانات السياسية) تعني القانون الذي سيحكم الاعتراف بالكيانات السياسية في العراق خلال المرحلة الانتقالية.

٦ - (كيان سياسي) تعني أية كيان سياسي كما تم تعريفه في قانون الأحزاب والكيانات السياسية.

٧- (الحد) تعني الحد الأدنى للأصوات الضرورية للحصول على مقعد في المجلس الوطني.

الجزء ٣: نظام التمثيل

١- يتم انتخاب المجلس الوطني عن طريق اقتراع مباشر وعام وسري .

٢- تماشيا مع المادة ٣١ من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية، يتم انتخاب ٢٧٥ عضواً للمجلس الوطني. وتماشياً مع المادة ٣١ (أ) من القانون المذكور، يحكم قانون منفصل يتم وضعه بعد الانتخابات استبدال أعضاء المجلس الوطني في حالات الاستقالة أو الإقالة أو الوفاة.

٣- سيكون العراق دائرة انتخابية واحدة وستقسم جميع المقاعد في المجلس الوطني بين الكيانات السياسية من خلال نظام التمثيل النسبي.

٤- تبنى صيغة تخصيص المقاعد في المجلس الوطني على حساب أولي يوظف الحصص البسيطة (هير كوتا) وحسابات أخرى توظف أكبر المتبقين. يكون الحد هو الحد الطبيعي والذي يحسب بتقسيم مجموع الأصوات الصالحة على ٢٧٥. آلية استخدام هذه الصيغة ستعلن في تعليمات تنشر طبقا للجزء السادس

الجزء ٤: مرشحي الانتخابات

١- يستطيع أي كيان سياسي تقديم قائمة لانتخابات المجلس الوطني إلى المفوضية ما دامت المعايير القانونية تنطبق على المرشحين المذكورين في القائمة.

٢- يجب أن تكون القوائم المقدمة إلى المفوضية مرتبة حسب الاستحقاق. وسيتم تخصيص المقاعد في المجلس الوطني طبقا للترتيب الوارد في هذه القائمة ولا يجوز تغيير ترتيب المرشحين في هذه القائمة أو تغيير هذه القائمة بعد تأريخ معين تحدده المفوضية.

٣- يجب أن يتضمن أول ثلاث مرشحين في القائمة إمرأة واحدة على الأقل وأول ست مرشحين إمرأتين على الأقل وهكذا دواليك حتى نهاية القائمة.

٤- كل قائمة يجب أن تحتوي على ١٢ مرشحا كحد أدنى و٢٧٥ مرشحا كحد أعلى ما عدا الأفراد المعتمدين ككيانات سياسية من قبل المفوضية حيث يستطيعون تقديم ترشيحهم على قائمة تحتوي على مرشح منفرد. لا ينطبق المتطلب (٣) في الجزء ٤ عندما تتضمن القائمة فردا واحدا معتمدا ككيان سياسي من قبل المفوضية.

٥- سيتم تخصيص المقاعد للمرشحين وليس للكيانات السياسية ولا يحق للكيان السياسي في أي وقت سحب مقعد في المجلس الوطني من المرشح الذي خصص له.

الجزء ٥: حق التصويت

١- حتى يتسنى للشخص التصويت في انتخابات المجلس الوطني يجب أن يكون

٢- تماشيا مع المادة ١١ من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية يجب أن يعتبر مواطنا عراقيا أو له حق المطالبة بالجنسية العراقية أو كونه مؤهلا للحصول على

الجنسية العراقية،

٤- ولد في أو قبل ٣١ كانون الأول ١٩٨٦،

٦- ومسجلا للتصويت حسب الاجراءات الصادرة عن المفوضية،

٢- تفسر المفوضية المادة ١١ من قانون ادارة الدولة للمرحلة الانتقالية بشكل شمولي ولن تعتمد على أي اجراءات إدارية أو قانونية تعتمدها الحكومة العراقية الانتقالية لتنفيذ المادة ١١ من القانون المذكور.

٣- قرارات المفوضية لن تتعارض مع أي اجراءات إدارية أو قانونية تباشر بها الحكومة العراقية الانتقالية مستقبلا لتنفيذ المادة ١١ من القانون الاداري الانتقالي.

الجزء ٦: التنفيذ

يحق للمفوضية إصدار تعليمات وقوانين واجراءات وقرارات لتنفيذ هذا الأمر.

الجزء ٧: التشريعات المتعارضة

تعلق أية أحكام للقانون العراقي تتعارض مع هذا الأمر بحسب درجة تعارضها.

الجزء ٨: تاريخ النفاذ

يعتبر هذا الأمر سارياً اعتباراً من تأريخ ١٥/٦/٢٠٠٤.

تێبینی: ئەم یاسایە لە ماڵپەڕی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە، ئێمەش وەکو خۆی بە کەموکوڕییەکانییەوە بڵاوی دەکەینەوە.

القانون ٩٧

قانون الأحزاب والكيانات السياسية

طبقاً لقرارات مجلس الأمن ذات العلاقة بما في ذلك قرار (٢٠٠٣) ١٤٨٣ و قرار (٢٠٠٣) ١٥١١وتأكيدا على حقوق الشعب العراقي المقرة في القرارين المذكورين في تحديد مستقبلهم السياسي بحرية. ومع ملاحظة أن قانون إدارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية ينص على اختيار الشعب العراقي حكومته عن طريق انتخابات حرة وموثوقة تجري في نهاية كانون أول ٢٠٠٤ إذا أمكن ولا تتعدى ٣١ كانون ثاني ٢٠٠٥ على أي حال. وتصميما على تحقيق أهداف قانون إدارة الدولة للمرحلة الانتقالية بما في ذلك وضع الدستور الدائم والمصادقة عليه وتأسيس حكومة منتخبة في ظل ذلك الدستور . وتأكيدا على الحاجة للتعاون الدولي لتحقيق هذه الأهداف والدور الضروري الذي يجب أن تلعبه الأمم المتحدة وغيرها من الخبراء المعروفين دوليا في إدارة الانتخابات. والتزاما بتأسيس كيان عراقي غير متحيز ومعترف به دوليا من المحترفين والمستشارين ذوي الخبرة لتنسيق ومراقبة اجراء انتخابات حقيقية ونزيهة في العراق. وبعد مشاورات حثيثة مع ممثلي الأمم المتحدة والإفادة من مشاوراتهم مع مجلس الحكم وقطاع واسع من الشعب العراقي.

تمّ ما يلي:

القسم ١: (الغاية)

يشكل هذا الأمر جزءاً من الإطار القانوني لإنتخابات حقيقية وذات مصداقية تعكس بشكل منصف التنوع الوافر للفكر السياسي العراقي عن طريق تشجيع وتنظيم تطوير الهيئات السياسية في كافة أرجاء العراق على نحو نزيه.

القسم ٢: الاعتراف بالكيانات السياسية

١- "الكيان السياسي" هي منظمة تشمل حزباً سياسياً مكون من الناخبين المؤهلين

الذين يتآزرون طواعية على أساس أفكار ومصالح وآراء مشتركة بهدف صياغة مصالحهم ونيل النفوذ وتمكين أعضاء الحزب من ترشيح أنفسهم لمنصب عام، شريطة أن تتمتع هذه المنظمة المكونة من الناخبين المؤهلين بالمصادقة الرسمية ككيان سياسي من قبل المفوضية العليا المستقلة في العراق (المفوضية). كما تعني "كيان سياسي" شخصاً بمفرده ينوي ترشيح نفسه لانتخابات منصب عام، شريطة أن يتمتع ذلك الشخص بالمصادقة الرسمية ككيان سياسي من قبل المفوضية.

٢- تضع المفوضية الأنظمة التي تحكم منح المصادقة للكيانات السياسية وسحب تلك المصادقة. وتشمل هذه الأنظمة العدد الكلي للناخبين المؤهلين - الذي سيجري تقديره عن طريق التوقيعات أو الصفات الشخصية المميزة أو عن طريق أية وسيلة أخرى لتحديد الهوية - اللازم لمنحها المصادقة ككيان سياسي، شريطة أن لا يتجاوز العدد الكلي للناخبين المؤهلين اللازم لمنح المصادقة لمنظمات أو أشخاص بمفردهم ٥٠٠ ناخب مؤهل.

القسم ٣: الوضع القانوني للكيانات السياسية وكيفية التعامل معها

١- حال منحه المصادقة، يصبح كل كيان سياسي، بإستثناء الأفراد المصادق عليهم، كيانا سياسيا قائما بذاته في العراق، ما لم يكن يتمتع بذلك الوضع القانوني مسبقاً.

٢- كما هو حال الكيانات القانونية القائمة بذاتها، يكون بمقدور الكيانات السياسية امتلاك أو تأجير أو الحصول على ملكية قانونية، كما يحق لها التعاقد وإجراء المعاملات. وتتمتع الكيانات السياسية بأية تخويل قانوني أو حماية إضافية تقدمها اللجنة من خلال الأنظمة والقوانين والإجراءات والقرارات.

٣- تعتبر كافة الكيانات السياسية، بما فيها الأشخاص المصادق عليهم، متساوية أمام القانون، وتعامل بعدل في كافة الأوقات من قبل مختلف مستويات الحكومة في العراق.

٤- لا يحق لأية منظمة أو مجموعة أفراد تقديم مرشحين للانتخابات في العراق ما لم يتمتعوا بالمصادقة ككيان سياسي من قبل اللجنة. ولا يحق لأي شخص بمفرده

ترشيح نفسه للانتخابات في العراق ما لم يتمتع بالمصادقة ككيان سياسي من قبل المفوضية.

القسم ٤: الاعتراف بالمبادئ العامة

١- تخضع الكيانات السياسية للأنظمة والقوانين والإجراءات والقرارات التي تصدر عن المفوضية.

٢- تحدد المفوضية الإجراءات وحالات الإسقاط التي تعتبر أفعالاً مخلة بالانتخابات وعرضة للعقوبة. وقد تشمل العقوبات بحق الأفعال المخلة بالانتخابات، على سبيل المثال لا الحصر، الإنذار القضائي والغرامة المالية والتنبيه العام وتعليق المصادقة وسحب المصادقة. وبالإضافة إلى هذه الأفعال المخلة والعقوبات هناك الأفعال الإجرامية التي ينص عليها القانون العراقي.

٣- إن المبادئ التالية، التي سيجري دمجها في أنظمة المفوضية التي تحكم الكيانات السياسية والتي سيجري تنفيذها عن طريق تلك الأنظمة، تسري على كافة الكيانات السياسية في العراق:

أ- لا يجوز أن يكون لأي كيان سياسي أية علاقة سابقة أو حالية مع أية قوة مسلحة أو ميليشيا أو وحدة عسكرية متبقية كما هو منصوص عليه في أمر سلطة التحالف المؤقتة رقم ٩١، نظام القوات المسلحة والميليشيات داخل العراق (سلطة التحالف المؤقتة/أمر/حزيران ٢٠٠٤/٩١).

ب- لا يجوز تمويل أي كيان سياسي سواء بشكل مباشر أو غير مباشر من قبل أية قوة مسلحة أو ميليشيا أو وحدة عسكرية متبقية.

ج- لا يجوز لأي كيان سياسي ترشيح أي شخص لا تتوفر فيه المعايير القانونية المعمول بها.

د- يجب أن تتقيد الكيانات السياسية بكافة القوانين والأنظمة في العراق، بما فيها أحكام الاجتماعات العامة وحالات حظر التحريض على العنف والخطابات التي تحرض على الكره والتخويف ودعم الإرهاب وممارسته واستخدامه.

هـ يجب أن تمارس الكيانات السياسية عملها وفقاً لقواعد السلوك التي ستصدرها

اللجنة – ويجب أن تشمل هذه القواعد، بالإضافة إلى أمور أخرى، متطلبات القسم ٤(٣)(د) من هذا الأمر.

و- يجب أن تصدر الكيانات السياسية، عدا عن الأفراد المصادق عليهم ككيانات سياسية، نظاماً يحكم تنظيمها وطريقة عملها، بما في ذلك طريقة أو عملية اختيار القادة والمرشحين، ويجب أن يكون هذا النظام متاحاً لأي فرد من الشعب في حال طلبه للإطلاع عليه.

ز- لغرض المنافسة الحرة والصريحة في الانتخابات، يجوز للكيانات السياسية تشكيل ائتلافات لتجميع المصالح ولبناء حملة للمرشحين حول ائتلافات لها نفس المصالح.

ح- يجب أن تبذل الكيانات السياسية قصارى جهدها لتحقيق شفافية كاملة في كافة تعاملاتها المالية. وقد تصدر اللجنة أنظمة في هذا الصدد تتعلق بذلك.

٤- تحتفظ اللجنة بحرية التصرف بالكامل في تحديد الآليات لتنفيذ أنظمتها بحق أي كيان سياسي.

القسم ٥: التعديلات والأنظمة الإضافية

إن كافة الأمور الإضافية فيما يتعلق بأنظمة الكيانات السياسية والمصادقة عليها تقع على كاهل اللجنة حصرياً.

القسم ٦: التشريعات المتعارضة

يجري بموجبه إيقاف العمل بأية أحكام في القانون العراقي تتعارض مع هذا النظام إلى الحد الذي يقتصر عليه التعارض.

القسم ٧: تأريخ النفاذ

يعتبر هذا الأمر سارياً اعتباراً من تأريخ ٢٠٠٤/٦/١٥.

تێبینی: ئەم یاسایە لە ماڵپەڕی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە، ئێمەش وەکو خۆی بە کەموکوڕییەکانییەوە بڵاوی دەکەینەوە.

پاشكۆی ژماره ١٢

نظام رقم ١٠ لسنة ٢٠٠٤ "التسجيل والانتخاب في الخارج"

الديباجة

تم إنشاء المفوضية العليا المستقلة للإنتخابات في العراق بأمر سلطة الإئتلاف المؤقتة رقم ٩٢ في ٢٠٠٤/٥/٣١ لتكون حصراً السلطة الإنتخابية الوحيدة في العراق . والمفوضية هيئة مهنية مستقلة غير حزبية تدار ذاتياً وتابعة للدولة ولكنها مستقلة عن السلطات التنفيذية والتشريعية والقضائية ، وتملك بالقوة المطلقة للقانون سلطة إعلان وتطبيق وتنفيذ الأنظمة والقواعد والإجراءات المتعلقة بالإنتخابات خلال المرحلة الانتقالية.

القسم الأول: (المصطلحات)

١-١ قانون الإدارة الانتقالية : قانون إدارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية .

١-٢ الفترة الانتقالية: الفترة التي تبدأ بانتقال السلطة وتستمر حتى تشكيل حكومة عراقية منتخبة بموجب دستور دائم .

١-٣ المفوضية: المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق .

١-٤ المنظمة الدولية للهجرة: IOM .

١-٥ الجمعية الوطنية : الجمعية الوطنية العراقية المؤقتة كما ينص عليها قانون إدارة الدولة العراقية المؤقت .

١-٦ تسجيل الناخبين: قائمة الناخبين المؤهلين للتصويت في إنتخابات الجمعية الوطنية المقررة في كانون الثاني / يناير ٢٠٠٥ .

١-٧ الحكومة المضيِّفة: حكومة البلد الذي يقام فيه مكتب التسجيل والإنتخاب في الخارج .

١-٨ التسجيل والتصويت في الخارج: عملية تمكين العراقيين المؤهلين الذين يقيمون خارج العراق من التسجيل والتصويت في انتخابات الجمعية الوطنية المقررة في كانون الثاني/ يناير ٢٠٠٥.

القسم الثاني: (أهلية التصويت)

٢-١ حدد قانون الانتخاب الشروط الواجب توفرها في الناخب للادلاء بصوته في انتخاب الجمعية الوطنية، بما يلي :

٢-١-١ ان يعتبر مواطناً عراقياً وذلك بحمله الجنسية العراقية أو له حق المطالبة باستعادة الجنسية العراقية أو مؤهلاً لاكتساب الجنسية العراقية وذلك وفقاً للمادة (١١) من قانون الادارة الانتخابية .

٢-١-٢ أن يكون مولوداً في أو قبل ٣١ كانون الاول / ١٩٨٦ .

٢-١-٣ أن يكون مسجلاً للادلاء بصوته وفقاً للاجراءات الصادرة عن المفوضية

٢-٢ ستمنح المفوضية العراقيين المؤهلين الذين يعيشون في بلدان معينة خارج العراق فرصة التسجيل والتصويت في انتخابات الجمعية الوطنية المقرر اجراؤها في كانون الثاني/ يناير ٢٠٠٥ . وستحدد المفوضية على وجه الدقة البلدان التي يجري فيها ذلك بالتشاور مع الحكومات المضيِّفة .

٢-٣ لن يتسنى للعراقيين المقيمين خارج العراق فرصة التصويت في انتخابات مجالس المحافظات أو انتخابات المجلس الوطني الكردستاني التي من المقرر إجراءها أيضاً في كانون الثاني ٢٠٠٥ .

القسم الثالث: (الهيكل الإداري)

٣-١ تتولى ادارة عملية التسجيل والتصويت وتنفيذها " المنظمة الدولية للهجرة " بتوجيه واشراف عام من مجلس المفوضية العليا المستقلة للانتخابات بموجب مذكرة التفاهم الموقعة بين المنظمة والمفوضية.

٣-٢ تُقام مكاتب مركزية للتسجيل والتصويت في كل بلد من البلدان المضيِّفة . ويجوز فتح مكاتب فرعية اضافية في البلدان المضيفة ذات الجاليات العراقية الكبيرة.

٣-٣ لا تضطلع مكاتب التسجيل والتصويت في الخارج إلاّ بعمليات التسجيل والتصويت ، ولن تتعامل مع أي جوانب أخرى من جوانب الإدارة الانتخابية إلاّ بقرار من مجلس المفوضية يحدَّد ذلك.

القسم الرابع: (تسجيل الناخبين)

٤-١ تُقام مراكز لتسجيل الناخبين في البلدان المضيِّفة خارج العراق حيث تجري عملية التسجيل والتصويت في الخارج ، وستعمل هذه المراكز في الأماكن والفترات التي تتفق عليها المفوضية والمنظمة الدولية للهجرة .

٤-٢ يكون سجل الناخبين في الخارج منفصلاً عن سجل الناخبين في داخل العراق ، وسيجري تطويره خلال فترة تسجيل الناخبين في الخارج .

٤-٣ لكل مَنْ يعتقد ان الشروط التي تؤهله للتصويت متوفرة فيه أن يتقدم بطلب اضافته الى السجل في مركز/ مراكز تسجيل الناخبين في البلد المحدَّد . وبغية النظر في الطلب سوف يحتاج الشخص الى أن يقدم المستندات الثبوتية التي تؤهله للانتخابات وفقاً لما تقرره المفوضية لهذا الغرض.

٤-٤ تُجرى عملية تسجيل الناخبين حسب الاجراءات الصادرة من المفوضية .

٤-٥ إذا كان الشخص الذي يجد في نفسه الشروط التي تؤهله للتصويت يقيم في بلد لا يوجد فيه مركز لتسجيل الناخبين فأنه يستطيع ان يسافر على حسابه الخاص الى البلد الذي يوجد فيه مركز لتسجيل الناخبين بغية تسجيل اسمه خلال فترة التسجيل ، والادلاء بصوته في يوم / أيام الاقتراع .

٤-٦ لا تُقبل الطلبات التي تُقدَّم قبل الفترة المحدَّدة لتسجيل الناخبين في الخارج أو بعدها .

القسم الخامس: (عرض سجل الناخبين)

٥-١ يُعرض سجل الناخبين للبلد المحدَّد في مركز/ مراكز تسجيل الناخبين في ذلك البلد لمدة يومين فور انتهاء فترة تسجيل الناخبين .

٥-٢ خلال فترة عرض السجل يمكن للناخبين المحتملين التأكد من إدراجهم بشكل صحيح في السجل.

٥-٣ للناخب المؤهل للادلاء بصوته ان يطعن بغياب اسمه من سجل الناخبين / على أساس ان اسمه كان قد أُضيف الى السجل خلال فترة تسجيل الناخبين . وعلى الناخب المؤهل ان يُبرر ايصال تسجيله لإثبات الطعن .

٥-٤ لا تُقبل أية طلبات جديدة للإضافة الى سجل الناخبين خلال فترة عرض السجل.

٥-٥ للناخب المؤهل ان يطعن في ادراج اسم في سجل الناخبين على اساس ان الشخص صاحب الاسم المطعون به:

٥-٥-١ ليس مواطناً عراقياً ولا يحق له استعادة جنسيته العراقية وغير مؤهل لإكتساب الجنسية العراقية.

٥-٥-٢ أن تاريخ ولادته بعد ٣١ كانون الاول/ ديسمبر ١٩٨٦ .

٥-٥-٣ انه متوفي .

٥-٦ في حال الطعن بإدراج اسم شخص ما في سجل الناخبين ، على صاحب الطعن ان يبين أسباب الطعن وأن يسنده بأدلة وثائقية حيث أمكن ذلك .

٥-٧ يتولى مدير مركز الاقتراع التحكيم في كل ما يُقدَّم من طعون .

٥-٨ كل اعتراض يُقدَّم الى مجلس المفوضين ضد قرار مدير مركز الاقتراع سوف لن يؤثر على سجل الناخبين المؤهلين للمشاركة في انتخابات الجمعية الوطنية المقرر اجراؤها في كانون الثاني/ يناير ٢٠٠٥ .

القسم السادس: (الاقتراع)

٦-١ يتم الاقتراع خارج العراق خلال فترة تحددها المفوضية .

٦-٢ تكون مراكز الاقتراع خارج العراق في الأماكن نفسها التي جرى فيها تسجيل الناخبين قدر الإمكان. ولا يجوز للناخب الادلاء بصوته في أي مكان غير المكان الذي حدَّده مركز تسجيل الناخبين الذي راجعه لإدراج اسمه .

٦-٣ يتم الاقتراع حسب الاجراءات الصادرة عن المفوضية بشأن الانتخاب في الخارج.

٦-٤ بعد انتهاء عملية التصويت تُعاد أوراق الاقتراع ، بموجب اجراءات تصدرها المفوضية ، الى موقع مركزي حيث يتم فرزها . وتُدمج النتائج بنتائج الانتخابات في داخل العراق لتحديد نسب توزيع المقاعد في الجمعية الوطنية .

القسم السابع: (نفاذ النظام)

يعد هذا النظام نافذاً إعتباراً من تأريخ المصادقة عليه من قبل مجلس المفوضين .

مجلس المفوضين

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

بإسم الشعب

المجلس الوطني لكوردستان – العراق

رقم الاصدار: ٤٧

تأريخ الاصدار: ٢٠٠٤/١١/٢١

استناداً لحكم الفقرة (١) من المادة (٥٦) والمادة (٥٣) من القانون رقم (١) لسنة ١٩٩٢ المعدل، وبناءاً على ما عرضه العدد القانوني من أعضاء المجلس الوطني، وما شرعه المجلس الوطني لكوردستان– العراق بجلسته المرقمة (٥٤) والمنعقدة بتأريخ ٢٠٠٤/١١/٢٠ و للصلاحية المخولة لنا بموجب الفقرة (٣) من المادة الثانية من القانون رقم (١٠) لسنة ١٩٩٧ قررنا إصدار القانون الآتي:

القانون رقم (٤٧) لسنة ٢٠٠٤

قانون التعديل الثالث لقانون انتخاب

المجلس الوطني لكوردستان العراق

المرقم (١) لسنة ١٩٩٢ المعدل

المادة الاولى:

تعدل المادة الأولى وتقرأ كالآتي:

المادة الأولى: يتكون المجلس الوطني لكوردستان العراق من مائة وأحد عشر عضواً.

المادة الثانية:

تعدل المادة السادسة وتقرأ كالآتي:

تشكل بقانون هيئة عليا مستقلة للإشراف على الانتخابات في اقليم كوردستان العراق وإدارة العمليات الانتخابية تتولى إعداد جداول الناخبين و تحديد المراكز

الانتخابية في الاقليم وإصدار التعليمات اللازمة لتسهيل سير الانتخابات و تسمية رؤساء وأعضاء لجان المراكز الانتخابية.

المادة الثالثة:

تعدل المادة السابعة وتقرأ كالآتي:

للهيئة العليا المستقلة المشرفة على انتخابات المجلس الوطني لإقليم كوردستان أن تحدد الكيفية والطريقة التي تشرف بها على الانتخابات ضمن الوحدات الإدارية وتشكيل لجان المراكز الانتخابية.

المادة الرابعة:

تلغى المادة التاسعة ويحل محلها ما يلي:

يعتبر إقليم كوردستان العراق منطقة انتخابية واحدة وتقسم إلى مراكز انتخابية.

المادة الخامسة:

تلغى المادة العاشرة من القانون.

المادة السادسة:

تعدل المادة الثانية عشرة وتقرأ كالآتي:

يحدد موعد الانتخابات بقرار من رئيس الإقليم خلال خمسة عشر يوماً من تأريخ انتهاء مدة المجلس أو صدور قرار منه بحل نفسه ويعلن بوسائل الاعلام على المواطنين قبل الموعد المحدد لها بما لايقل عن شهر.

المادة السابعة:

تعدل المادة الخامسة عشرة وتقرأ كالآتي:

تعد لإقليم كوردستان جداول انتخابية بأسماء الناخبين حسب المراكز الانتخابية مرتبة وفق الحروف الابجدية تتضمن مهنهم وعناوينهم وتأريخ ومكان تولدهم وعند تعذر ذلك فللهيئة العليا تحديد طريقة أخرى مناسبة لتحقيق الغرض المطلوب.

المادة الثامنة:

تعدل المادة السادسة عشرة وتقرأ كالآتي:

تتولى الهيئة العليا توزيع الجداول على المراكز الانتخابية في الاقليم لإعلانها للمواطنين في لوحات تعد لهذا الغرض قبل خمسة عشر يوماً على الأقل من الموعد المحدد لإجراء الاقتراع على أن تكون مختومة بختم الهيئة العليا وتثبيت تأريخ إعلانها مع مراعاة ما ورد في المادة الخامسة عشرة.

المادة التاسعة:

تعدل الفقرة (٢) من المادة الثامنة عشرة وتقرأ كالآتي:

يقدم الطلب الى الهيئة العليا مشفوعاً برأي لجنة المركز الانتخابي المختص وتفصل الهيئة العليا فيه خلال مدة لا تتجاوز ثلاثة أيام من تأريخ تقديم الطلب.

المادة العاشرة:

تعدل الفقرة (١) من المادة الثانية والعشرين من القانون وتقرأ كالآتي:

لكل حزب أو فئة في كوردستان تقديم قائمة خاصة بها تتضمن أسماء مرشحيها على نطاق كوردستان العراق على ان تحتوي على نسبة لاتقل عن ٢٥٪ من النساء ويتم ترتيب اسماء المرشحين بحيث يرد اسم مرشحة على الاقل ضمن كل أربعة اسماء ضمن الأسماء الاربعة الاولى في القائمة ويراعى نفس الترتيب الى نهاية القائمة على ان لا يقل عدد المرشحين في كل قائمة انتخابية عن أربعة.

المادة الحادية عشرة:

تعدل الفقرتان (٢، ٣) من المادة الثالثة والعشرين وتقرآن كالآتي:

٢- لطالب الترشيح ان يطعن في قرار الهيئة العليا لدى محكمة تمييز إقليم كوردستان خلال يومين من تأريخ تبلغه بالقرار.

٣- تصدر محكمة تمييز إقليم كوردستان قراراً باتاً بشأن الطعن خلال يومين.

المادة الثانية عشرة:

تعدل المادة الرابعة والعشرون وتقرأ كالآتي:

الدعاية الانتخابية حرة في حدود القانون والنظام العام والآداب على أن تضمن الهيئة العليا للانتخابات مبدأ تكافؤ الفرص بين القوائم المتنافسة.

المادة الثالثة عشرة:

تعدل المادة الثامنة والعشرون وتقرأ كالآتي:

المادة الثامنة والعشرون: تقوم الهيئة العليا بطبع بطاقات الانتخابات وإعداد صناديقه.

المادة الرابعة عشرة:

تعدل المادة الخامسة والثلاثون وتقرأ كالآتي:

المادة الخامسة والثلاثون: تقوم لجان المراكز الانتخابية بتنظيم المحاضر الموقعة من قبلها بنتائج التصويت وترفق بها كافة الوثائق الخاصة بالعملية الانتخابية وتودع في ظرف مغلق ومختوم بختمها لإيداعها الى الهيئة العليا.

المادة الخامسةعشرة:

تعدل الفقرة (٣) من المادة السادسة والثلاثين وتقرأ كالآتي:

٣- في حالة عدم حصول أي حزب ضمن المجموعة التي تتنافس بإسم قومية واحدة (التركمان، الكلدان، الآشوريين، الأرمن، العرب) على (المعدل الانتخابي) يمنح الحزب الذي حصل ضمن القومية المعنية على اكثر الأصوات مقعداً واحداً.

المادة السادسة عشرة:

تعدل الفقرة (٢) من المادة السابعة والثلاثين وتقرأ كالآتي:

٢- تعلن الهيئة العليا أسماء الفائزين بعضوية المجلس الوطني لكوردستان العراق بعد توزيع المقاعد التي فازت بها كل قائمة على مرشحي القائمة المعنية وحسب أولوية تسلسل أسماء المرشحين في القائمة كما يكون إملاء المقاعد الشاغرة للقائمة الانتخابية بعد ذلك وفق تسلسل أسماء القائمة ولايجوز للجهة صاحبة القائمة سحب المقعد من أي من مرشحيها لأي سبب كان.

المادة السابعة عشرة:

تلغى المادة (٤٤).

المادة الثامنة عشرة:

تضاف المادة التالية الى الباب السابع للأحكام المتفرقة:

تحل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات العراقية محل الهيئة العليا لإنتخابات المجلس الوطني لكوردستان العراق الواردة في هذا القانون للإشراف على إنتخابات الدورة الانتخابية الثانية للمجلس وإدارتها.

المادة التاسعة عشرة:

لا يعمل بأي نص يتعارض مع هذا القانون.

المادة العشرون:

على مجلس الوزراء تنفيذ هذا القانون.

المادة الحادية والعشرون:

ينفذ هذا القانون من تأريخ صدوره وينشر في جريدة وقائع كوردستان.

د.روژ نوري شاويس

رئيس المجلس الوطني لكوردستان- العراق

الملحق رقم ١٤

قرار مجلس الأمن رقم ١٤٨٣

الذي اتخذه مجلس الأمن في جلسته ٤٧٦١ المعقودة في ٢٢ أيار/مايو ٢٠٠٣

ان مجلس الامن،

اذ يذكّر بجميع قراراته ذات الصلة السابقة،

واذ يؤكد من جديد سيادة العراق وسلامته الاقليمية،

واذ يؤكد من جديد ايضا اهمية نزع اسلحة الدمار الشامل العراقية وتأكيد نزع سلاح العراق في نهاية المطاف،

واذ يشدد على حق الشعب العراقي في تحديد مستقبله السياسي بحرية والسيطرة على موارده الطبيعية، واذ يرحب بالتزام كافة الاطراف المعنية بدعم تهيئة بيئة تمكّنه من القيام بذلك في اقرب وقت ممكن، واذ يعرب عن تصميمه على ضرورة ان يحل اليوم الذي يحكم فيه العراقيون انفسهم على وجه السرعة.

واذ يشجع الجهود التي يبذلها شعب العراق من أجل تشكيل حكومة تمثيلية إستنادا الى مبدأ سيادة القانون الذي كفل المساواة في الحقوق وامام العدالة لجميع المواطنين العراقيين دونما اعتبار للأصل العرقي او الدين او نوع الجنس، واذ يذكر، في هذا الصدد، بالقرار ١٣٢٥ (٢٠٠٠) المؤرخ في ٣١ اكتوبر (تشرين الاول) ٢٠٠٠.

واذ يرحب بالخطوات الاولى التي اتخذها الشعب العراقي في هذا الشأن، ويلاحظ في هذا الصدد بيان الناصرية الصادر في ١٥ ابريل (نيسان) ٢٠٠٣ وبيان بغداد الصادر في ٢٨ ابريل ٢٠٠٣.

وقد عقد العزم على ان تقوم الأمم المتحدة بدور حيوي في توفير الإغاثة الإنسانية، وإعادة بناء العراق، وإعادة إنشاء مؤسسات وطنية ومحلية للحكم التمثيلي.

واذ يلاحظ البيان الصادر في ١٢ ابريل ٢٠٠٣ عن وزارة المالية ومحافظي المصارف

المركزية في مجموعة الدول الصناعية السبع الذي يسلّم فيه اعضاؤها بضرورة بذل جهود متعددة الاطراف للمساعدة في إعادة بناء العراق وتنميته، وبضرورة ان يقدم صندوق النقد الدولي والبنك الدولي المساعدة في هذه الجهود.

واذ يرحب ايضا باستئناف المساعدات الانسانية ومواصلة جهود الأمين العام والوكالات المتخصصة الرامية لتوفير الغذاء والدواء لشعب العراق.

واذ يرحب بتعيين الأمين العام لمستشاره الخاص بشأن العراق.

واذ يؤكد ضرورة المحاسبة على الجرائم والفظائع التي ارتكبها النظام العراقي السابق.

واذ يشدد على ضرورة احترام التراث الاثري والتاريخي والثقافي والديني للعراق، ومواصلة حماية مواقع الآثار والمواقع التاريخية والثقافية والدينية، والمتاحف والمكتبات والآثار.

واذ يلاحظ الرسالة المؤرخة ٨ مايو (ايار) ٢٠٠٣ الموجهة الى رئيس مجلس الامن من الممثلين الدائمين للولايات المتحدة الاميركية والمملكة المتحدة لبريطانيا العظمى وايرلندا الشمالية (S/٢٠٠٣/٥٣٨)، واذ يسلّم بالصلاحيات والمسؤوليات والالتزامات المحددة بموجب القانون الدولي المنطبق لهاتين الدولتين، بوصفهما دولتين قائمتين بالاحتلال تحت قيادة موحدة ("السلطة").

واذ يلاحظ كذلك ان دولا اخرى ليست دولا قائمة بالاحتلال تعمل الآن او قد تعمل في المستقبل تحت السلطة.

واذ يوجب كذلك برغبة الدول الأعضاء في المساهمة في الإستقرار والأمن في العراق عن طريق المساهمة بأفراد ومعدات وموارد اخرى تحت السلطة.

واذ يساوره القلق لأن كثيرا من الرعايا الكويتيين والرعايا التابعين لدول ثالثة لا يزال مصيرهم غير معروف منذ ٢ اغسطس (آب) ١٩٩٠.

واذ يقرر ان الوضع في العراق لا يزال، رغم تحسنه، يشكّل تهديدا للسلام والامن الدوليين.

واذ يتصرف بموجب الفصل السابع من ميثاق الأمم المتحدة:

١ـ يناشد الدول الأعضاء والمنظمات المعنية ان تقدم المساعدة لشعب العراق في جهوده الرامية الى اصلاح مؤسساته واعادة بناء بلده، وان تساهم في تهيئة ظروف الاستقرار والامن في العراق وفقا لهذا القرار.

٢ـ يطلب الى جميع الدول الاعضاء التي هي في وضع يسمح لها بتلبية النداءات الانسانية التي توجهها الأمم المتحدة وغيرها من المنظمات الدولية من اجل العراق والمساعدة في تلبية الاحتياجات الانسانية وغيرها للشعب العراقي، ان تقوم بذلك على الفور من خلال توفير الغذاء واللوازم الطبية والموارد اللازمة لإعادة بناء واصلاح الهياكل الاساسية الاقتصادية في العراق.

٣ـ يناشد جميع الدول الاعضاء عدم منح ملاذ آمن لأعضاء النظام العراقي السابق الذين يزعم انهم يتحملون المسؤولية عن ارتكاب جرائم وفظائع ودعم الاجراءات الرامية الى تقديمهم للعدالة.

٤ـ يطلب من السلطة ان تعمل، بما ينسق مع ميثاق الأمم المتحدة والقوانين الدولية الاخرى ذات الصلة، على تحقيق رفاه الشعب العراقي عن طريق الادارة الفعالة للإقليم، بما في ذلك بصفة خاصة العمل على استعادة الاحوال التي يتوافر فيها الامن والاستقرار، وتهيئة الظروف التي يمكن فيها للشعب العراقي ان يقرر بحرية مستقبله السياسي.

٥ـ يطلب من جميع الجهات المعنية ان تتقيد تقيداً تاماً بالتزاماتها بموجب القانون الدولي بما في ذلك بصفة خاصة إتفاقيات جنيف لعام ١٩٤٩ وقواعد لاهاي لعام ١٩٠٧.

٦ـ يطلب الى السلطة والمنظمات والافراد ذوي الصلة مواصلة بذل الجهود من اجل القيام بما لم يقم به النظام العراقي السابق، من تحديد لأماكن جميع الرعايا الكويتيين والرعايا التابعين لدول ثالثة الذين كانوا موجودين في العراق في ٢ اغسطس ١٩٩٠ او بعده، والتعرف عليهم واعادتهم الى اوطانهم، او تحديد اماكن رفاتهم والتعرف عليها واعادتها الى اوطان اصحابها، وكذلك المحفوظات الكويتية. ويوعز، في هذا الصدد، الى المنسق الرفيع المستوى ان يتخذ، بالتشاور مع لجنة

الصليب الاحمر الدولية واللجنة الثلاثية وبدعم مناسب من شعب العراق وبالتنسيق مع السلطة، الخطوات اللازمة للوفاء بولايته فيما يتعلق بمصير المفقودين من الرعايا الكويتيين والرعايا التابعين لدول ثالثة وممتلكاتهم.

٧- يقرر ان تتخذ جميع الدول الاعضاء الخطوات المناسبة لتيسير العودة السالمة الى المؤسسات العراقية للممتلكات الثقافية العراقية والاشياء الاخرى ذات الاهمية الأثرية والتاريخية والثقافية وذات الاهمية العلمية النادرة وذات الاهمية الدينية، التي اخذت بصورة غير قانونية من المتحف الوطني العراقي والمكتبة الوطنية ومن مواقع اخرى في العراق منذ إتخاذ القرار ٦٦١ (١٩٩٠) المؤرخ ٦ اغسطس ١٩٩٠، بما في ذلك عن طريق فرض حظر على الاتجار بهذه الاشياء او نقلها وكذلك الاشياء التي من المعقول الاشتباه في إنها اخذت بصورة غير قانونية، ويطلب إلى منظمة الأمم المتحدة للتربية والعلم والثقافة (اليونيسكو) والمنظمة الدولية للشرطة الجنائية (الانتربول)، والمنظمات الدولية الاخرى، حسب الاقتضاء، المساعدة في تنفيذ هذه الفقرة.

٨- يطلب الى الأمين العام تعيين ممثل خاص للعراق تشمل مسؤولياته المستقلة تقديم تقارير منتظمة الى المجلس عن انشطته بموجب هذا القرار وتنسيق انشطة الأمم المتحدة في عمليات ما بعد إنتهاء الصراع في العراق، والتنسيق فيما بين وكالات الأمم المتحدة والوكالات الدولية المشاركة في انشطة المساعدة الانسانية وانشطة اعادة البناء في العراق وتقديم المساعدة لشعب العراق، بالتنسيق مع السلطة، عن طريق ما يلي:

أ - تنسيق المساعدات التي تقدمها بين وكالات الأمم المتحدة والمنظمات غير الحكومية للأغراض الإنسانية واغراض إعادة البناء.

ب - وتشجيع العودة الآمنة والمنظمة والطوعية للاجئين والمشردين.

ج - والعمل بصورة مكثفة مع السلطة ومع شعب العراق، والجهات المعنية الاخرى لتعزيز الجهود المبذولة لإستعادة وانشاء المؤسسات الوطنية والمحلية اللازمة للحكم التمثيلي، بما في ذلك العمل الجماعي من أجل تيسير العملية التي تقضي بقيام حكومة تمثيلية معترف بها دوليا في العراق.

د - وتيسير إعادة بناء العناصر الرئيسية للهياكل الاساسية، بالتعاون مع المنظمات الدولية الاخرى.

هـ - وتشجيع عملية إعادة بناء الاقتصاد وتهيئة الظروف اللازمة للتنمية المستدامة، عن طريق التنسيق مع المنظمات الوطنية والاقليمية، حسب الاقتضاء، ومع المجتمع المدني، والجهات المانحة، والمؤسسات المالية الدولية.

و - وتشجيع الجهود الدولية الرامية الى المساهمة في المهام الاساسية للادارة المدنية.

ز - وتعزيز حماية حقوق الانسان.

ح - وتشجيع الجهود الدولية الرامية إلى إعادة بناء قدرات قوة الشرطة المدنية العراقية.

ط - وتشجيع الجهود الدولية الرامية الى تعزيز الاصلاح القانوني والقضائي.

٩ - يؤيد قيام شعب العراق، بمساعدة السلطة وبالعمل مع الممثل الخاص، بتكوين إدارة مؤقتة عراقية بوصفها إدارة انتقالية يسيّرها العراقيون، إلى أن ينشئ شعب العراق حكومة تمثيلية معترف بها دوليا وتتولى مسؤوليات السلطة.

١٠ - يقرر ألاّ تسري بعد الآن جميع تدابير الحظر المتصلة بالتجارة مع العراق وبتقديم الموارد المالية او الاقتصادية للعراق، والمفروضة بموجب القرار ٦٦١ (١٩٩٠) اكتوبر ١٩٩٢، وذلك بإستثناء تدابير الحظر المتصلة ببيع الاسلحة او الاعتدة ذات الصلة بالعراق او تزويده بها، فيما عدا الاسلحة والاعتدة ذات الصلة التي تحتاجها السلطة لخدمة اغراض هذا القرار والقرارات الاخرى ذات الصلة.

١١ - يؤكد من جديد ضرورة ان يفي العراق بإلتزاماته بشأن نزع السلاح، ويشجع المملكة المتحدة لبريطانيا العظمى وايرلندا الشمالية والولايات المتحدة الاميركية إلى ابقاء المجلس على علم بأنشطتهما في هذا الشأن، ويشدد على اعتزام المجلس العودة إلى النظر في ولايات لجنة الأمم المتحدة للرصد والتحقق والتفتيش والوكالة الدولية للطاقة الذرية كما ترد في القرارات ٦٨٧ (١٩٩١) المؤرخ ٣ ابريل ١٩٩١، و١٢٨٤ (١٩٩٩) المؤرخ ١٧ ديسمبر (كانون الاول) ١٩٩٩، و١٤٤١ (٢٠٠٢) المؤرخ

٨ نوفمبر (تشرين الثاني) ٢٠٠٢.

١٢ ـ يشير إلى إنشاء صندوق تنمية للعراق، يوضع في عهدة المصرف المركزي للعراق، ويقوم بمراجعة حساباته محاسبون عموميون مستقلون يقرهم المجلس الدولي للمشورة والمراقبة لصندوق التنمية للعراق ويتطلع إلى عقد اجتماع مبكر للمجلس الدولي للمشورة والمراقبة. ومن بين اعضائه ممثلون مؤهلون على النحو الواجب للأمين العام، وللمدير الاداري لصندوق النقد الدولي، وللمدير العام للصندوق العربي للإنماء الاقتصادي والاجتماعي، ولرئيس البنك الدولي.

١٣ ـ يشير كذلك إلى ان اموال صندوق التنمية للعراق تصرف بتوجيه من السلطة، بالتشاور مع الادارة المؤقتة العراقية، للاغراض المبينة في الفقرة ١٤ ادناه.

١٤ ـ يشدّد على ان يستخدم صندوق التنمية للعراق على نحو شفاف لتلبية الاحتياجات الانسانية للشعب العراقي، ومن اجل إعادة بناء الاقتصاد واصلاح الهياكل الاساسية للعراق، ومواصلة نزع سلاح العراق، وتغطية تكاليف الادارة المدنية العراقية، وللأغراض الاخرى التي تعود بالفائدة على شعب العراق.

١٥ ـ يطلب إلى المؤسسات المالية الدولية مساعدة شعب العراق في إعادة بناء إقتصاده وتنميته وتيسير تقديم المساعدة من جانب مجتمع المانحين بنطاقه الأوسع، ويرحب باستعداد المقرضين، بما في ذلك نادي باريس، إلتماس التوصل إلى حل لمشاكل الديون الكبيرة للعراق.

١٦ ـ يطلب إلى الأمين العام ان يوصل، بالتنسيق مع السلطة، مباشرة المسؤوليات المنوطة به بموجب قراري مجلس الامن ١٤٧٢ (٢٠٠٣) المؤرخ ٢٨ مارس (آذار) ٢٠٠٣ و١٤٧٦ (٢٠٠٣) المؤرخ ابريل (نيسان) ٢٠٠٣، لفترة ستة أشهر عقب إتخاذ هذا القرار، وان ينهي، في غضون هذه الفترة الزمنية، على نحو فعال من حيث التكاليف، العمليات الجارية "لبرنامج النفط مقابل الغذاء" (البرنامج)، على كل من صعيد المقر وفي الميدان، مع نقل المسؤولية عن إدارة أي نشاط متبق في اطار البرنامج إلى السلطة، بما في ذلك إتخاذ التدابير اللازمة التالية:

أ ـ تيسير القيام في اقرب وقت ممكن بشحن السلع المدنية ذات الاولوية، كما

يحددها الامين العام والممثلون الذين يعينهم، بالتنسيق مع السلطة والإدارة المؤقتة العراقية، بموجب عقود تمت الموافقة عليها وممولة سبق ان ابرمتها حكومة العراق السابقة، للاغاثة الانسانية لشعب العراق، وإيصال تلك السلع بصورة موثقة، بما في ذلك، حسب الضرورة، التفاوض على إجراء تعديلات من حيث شروط هذه العقود وخطابات إئتمان كل منها كما يرد في الفقرة ٤ (د) من القرار ١٤٧٢ (٢٠٠٣).

ب ـ القيام، في ضوء الظروف المتغيرة، بالتنسيق مع السلطة والإدارة المؤقتة العراقية، باستعراض الفائدة النسبية لكل عقد تمت الموافقة عليه وممول بغية تحديد ما إذا كانت هذه العقود تتضمن اصنافا تلزم لتلبية إحتياجات شعب العراق، الآن وأثناء إعادة البناء وإرجاء إتخاذ قرار بشأن العقود التي يتقرر ان فائدتها موضع تساؤل وخطابات الائتمان المعنية حتى تصبح هناك حكومة تمثيلية للعراق معترف بها دوليا في وضع يتيح لها إتخاذ قراراتها الخاصة بشأن الوفاء بهذه العقود.

ج ـ تقديم ميزانية تشغيل تقديرية الى مجلس الأمن في غضون ٢١ يوما من إتخاذ هذا القرار، كي يستعرضها مجلس الامن وينظر فيها، وذلك على أساس الأموال المجنبة بالفعل في الحساب المنشأ عملا بالفقرة ٨ (د) من القرار ٩٨٦ (١٩٩٥) المؤرخ ١٤ ابريل ١٩٩٥، تحدد:

١ ـ جميع التكاليف المعروفة والمسقطة للأمم المتحدة اللازمة لكفالة مواصلة الاضطلاع بالانشطة المرتبطة بتنفيذ هذا القرار، بما في ذلك مصاريف التشغيل والمصاريف الإدارية المرتبطة بوكالات وبرامج الأمم المتحدة ذات الصلة المسؤولة عن تنفيذ البرنامج في المقر وفي الميدان على السواء.

٢ ـ وجميع التكاليف المعروفة والمسقطة المرتبطة بإنهاء البرنامج.

٣ ـ وجميع التكاليف المعروفة والمسقطة المرتبطة باستعادة أموال حكومة العراق التي قدمتها دول اعضاء الى الأمين العام كما طلب في الفقرة ١ من القرار ٧٧٨ (١٩٩٢).

٤ ـ وجميع التكاليف المعروفة والمسقطة المرتبطة بالممثل الخاص والممثل المؤهل للأمن العام المحدد للعمل في المجلس الدولي للمشورة والمراقبة، لمدة الاشهر الستة المحددة أعلاه، على ان تتحمل الأمم المتحدة هذه التكاليف بعد ذلك.

د ـ توحيد الحسابات المنشأة عملا بالفقرتين ٨ (أ) و٨ (ب) من القرار ٩٨٦ (١٩٩٥) في حساب واحد.

هـ ـ الوفاء بجميع الالتزامات المتبقية المتصلة بإنهاء البرنامج، بما في ذلك التفاوض، بأكثر الطرق فعالية من حيث التكاليف، على اي مدفوعات تسوية يلزم دفعها من حسابات الضمان المنشأة عملا بالفقرتين ٨ (أ) و٨ (ب) من القرار ٩٨٦ (١٩٩٥)، مع الاطراف التي دخلت من قبل في إلتزامات تعاقدية مع الامين العام في إطار البرنامج، والقيام، بالتنسيق مع السلطة والإدارة المؤقتة العراقية، بتحديد. الوضع المستقبلي للعقود التي تعهدت بها الأمم المتحدة ووكالات الامم المتحدة ذات الصلة في إطار الحسابات التي انشئت عملا بالفقرتين ٨ (ب) و٨ (د) من القرار ٩٨٦ (١٩٩٥).

و ـ تقديم استراتيجية شاملة لمجلس الأمن، في غضون ٣٠ يوما من إنهاء البرنامج، توضع بالتنسيق الوثيق مع السلطة والإدارة المؤقتة العراقية تؤدي إلى تسليم جميع الوثائق ذات الصلة ونقل كل مسؤولية تشغيلية عن البرنامج للسلطة.

١٧ ـ يطلب كذلك الى الأمين العام أن ينقل في أقرب وقت ممكن الى صندوق التنمية للعراق بليون دولار من دولارات الولايات المتحدة من الاموال غير المرتبط بها في الحسابات المنشأة عملا بالفقرتين ٨ (أ) و٨ (ب) من القرار ٩٨٦ (١٩٩٥)، وان يعيد اموال حكومة العراق التي قدمتها الدول الاعضاء الى الامين العام على نحو ما تقتضيه الفقرة ١ من القرار ٧٧٨ (١٩٩٢)، ويقرر ان تنقل الى صندوق التنمية للعراق في أقرب وقت ممكن جميع الاموال الفائضة في حسابات الضمان المنشأة عملا بالفقرتين ٨ (أ) و٨ (ب) و٨ (د) و٨ (و) من القرار ٩٨٦ (١٩٩٥)، بعد خصم جميع مصاريف الأمم المتحدة ذات الصلة المرتبطة بشحن العقود المأذون بها، والتكاليف التي تحملها البرنامج المحملة في الفقرة ١٦ (ج) اعلاه، بما في ذلك الإلتزامات المتبقية.

١٨ ـ يقرر ان ينهي اعتبارا من اتخاذ هذا القرار المهام المرتبطة بأنشطة المراقبة والرصد التي يضطلع بها الأمين العام في إطار البرنامج، بما في ذلك رصد تصدير النفط والمنتجات النفطية من العراق.

١٩ ـ يقرر إنهاء اللجنة المنشأة عملا بالفقرة ٦ من القرار ٦٦١ (١٩٩٠) في ختام فترة الأشهر الستة المطلوبة في الفقرة ١٦ اعلاه ويقرر كذلك ان تحدد اللجنة الافراد والكيانات المشار اليهم في الفقرة ٢٣ ادناه.

٢٠ ـ يقرر أن تكون جميع صادرات العراق من مبيعات النفط والمنتجات النفطية والغاز الطبيعي عقب تأريخ إتخاذ هذا القرار متفقة مع افضل ممارسات السوق الدولية السائدة، وان يتولى مراجعة حساباتها محاسبون عموميون مستقلون مسؤولون أمام المجلس الدولي للمشورة والمراقبة المشار اليه في الفقرة ١٢ اعلاه من اجل كفالة الشفافية، ويقرر كذلك أن تودع جميع العائدات الآتية من تلك المبيعات، بإستثناء ما هو منصوص عليه في الفقرة ٢١ أدناه، في صندوق التنمية للعراق الى أن يتم تشكيل حكومة عراقية تمثيلية معترف بها حسب الاصول.

٢١ ـ يقرر كذلك أن تودع نسبة ٥ في المائة من العائدات المشار اليها في الفقرة ٢٠ اعلاه في صندوق التعويضات المنشأ وفقا للقرار ٩٨٧ (١٩٩١) والقرارات اللاحقة ذات الصلة، وان يكون هذا المطلب ملزما لحكومة العراق التمثيلية المعترف بها دوليا المشكلة حسب الاصول وأي خلف لها، ما لم تقرر خلاف ذلك حكومة العراق التمثيلية المعترف بها دوليا، ومجلس إدارة صندوق الأمم المتحدة للتعويضات، ممارسة منه لسلطته على طرق كفالة تسديد المدفوعات في صندوق التعويضات.

٢٢ ـ يلاحظ أهمية انشاء حكومة تمثيلية معترف بها دوليا في العراق واستصواب الانجاز العاجل لإعادة هيكلة ديون العراق المشار اليها في الفقرة ١٥ اعلاه، ويقرر كذلك انه حتى ٣١ ديسمبر (كانون الاول) ٢٠٠٧، ما لم يقرر المجلس خلاف ذلك، تتمتع كميات النفط والمنتجات النفطية والغاز الطبيعي التي منشؤها العراق، الى ان تنتقل ملكيتها الى المشتري الاصلي، بالحصانة من الدعاوي القانونية ضدها ولا تخضع لأي شكل من اشكال الحجز او التحفظ او التنفيذ وان تتخذ جميع الدول ما يلزم من خطوات في اطار النظام القانوني المحلي لكل منها لضمان هذه الحماية

وان تتمتع العائدات والالتزامات الناشئة من بيعها، فضلا عن صندوق التنمية للعراق، بإمتيازات وحصانات تعادل ما تتمتع به الأمم المتحدة عدا ان الامتيازات والحصانات المذكورة اعلاه لن تنطبق فيما يتعلق بأي اجراء قانوني يلزم فيه اللجوء الى هذه العائدات او الالتزامات للوفاء بمسؤوليته عن اضرار تفرض فيما يتصل بحادث بيئي يحدث بعد تأريخ اتخاذ هذا القرار، بما في ذلك الانسكاب النفطي.

٢٣ ـ يقرر ان تقوم جميع الدول الاعضاء التي يوجد بها.

أ ـ أموال أو أصول مالية أخرى او موارد اقتصادية ملك لحكومة العراق السابقة أو الهيئات الحكومية او المؤسسات او الوكالات التابعة لها، الموجودة خارج العراق في تاريخ اتخاذ هذا القرار، أو.

ب ـ أموال أو أصول مالية أخرى او موارد اقتصادية اخرجت من العراق او حصل عليها صدام حسين او مسؤولون كبار غيره في النظام العراقي السابق وافراد اسرهم الاقربون، بما في ذلك الكيانات التي يمتلكها او يسيطر عليها، بضرورة مباشرة او غير مباشرة، هؤلاء الاشخاص او اشخاص يتصرفون بالنيابة عنهم او بتوجيه منهم. بتجميد تلك الاموال او الاصول المالية الاخرى او الموارد الاقتصادية، دون إبطاء، وان تعمل على الفور على نقلها الى صندوق التنمية للعراق. ما لم تكن تلك الاموال او الاصول المالية الاخرى او الموارد الاقتصادية هي ذاتها موضوع حجز او قرار قضائي او اداري او تحكيمي، على ان يكون مفهوما انه يجوز توجيه المطالبات التي يقدمها الافراد او الكيانات غير الحكومية بشأن تلك الاموال او الاصول المالية الاخرى الى حكومة العراق التمثيلية المعترف بها دوليا، ما لم تعالج بطريقة اخرى، ويقرر كذلك ان تتمتع جميع تلك الاموال او الاصول المالية الاخرى او الموارد الاقتصادية بنفس الامتيازات والحصانات وأشكال الحماية المنصوص عليها في الفقرة ٢٢.

٢٤ ـ يطلب الى الامين العام ان يقدم تقريراً إلى المجلس على فترات منتظمة عن عمل الممثل الخاص فيما يتعلق بتنفيذ هذا القرار وعن عمل المجلس الدولي للمشورة والمراقبة ويشجع المملكة المتحدة لبريطانيا العظمى وأيرلندا الشمالية والولايات المتحدة الاميركية الى ابلاغ المجلس على فترات منتظمة بجهودهما المبذولة بموجب

هذا القرار.

٢٥ ـ يقرر ان يستعرض تنفيذ هذا القرار في غضون اثني عشر شهراً من إتخاذه وان ينظر إلى الخطوات الاخرى التي قد يلزم اتخاذها.

٢٦ ـ يطلب الى الدول الاعضاء والمنظمات الدولية والاقليمية ان تساهم في تنفيذ هذا القرار.

٢٧ ـ يقرر ان يبقي هذه المسألة قيد نظره.

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

الملحق رقم ١٥

قرار مجلس الامن رقم ١٥٤٦

الذي اتخذه مجلس الأمن في جلسته ٤٩٨٧ المعقودة في
٨حزيران/يونيه ٢٠٠٤

ان مجلس الأمن،

إذ يرحب ببدء مرحلة جديدة على طريق انتقال العراق الى حكومة منتخبة انتخابا ديموقراطيا، وإذ يتطلع تحقيقا لهذه الغاية الى إنهاء الاحتلال وتولي حكومة عراقية مؤقتة مستقلة وتامة، السيادة لكامل المسؤولية والسلطة بحلول ٣٠ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤،

وإذ يشير الى جميع قراراته السابقة ذات الصلة بشأن العراق،

وإذ يعيد تأكيد استقلال العراق وسيادته ووحدته وسلامته الإقليمية،

وإذ يعيد أيضا تأكيد حق الشعب العراقي في أن يقرر بحرية مستقبله السياسي وفي السيطرة على موارده الطبيعية،

وإذ يسلم بأهمية الدعم الدولي، لا سيما الدعم المقدم من بلدان المنطقة والبلدان المجاورة للعراق والمنظمات الإقليمية، لشعب العراق في الجهود التي يبذلها لتحقيق الأمن والازدهار، وإذ يشير الى أن التنفيذ الناجح لهذا القرار سيسهم في تحقيق الاستقرار الإقليمي،

وإذ يرحب بجهود المستشار الخاص للأمين العام الرامية الى مساعدة شعب العراق على التوصل الى تشكيل الحكومة المؤقتة للعراق، على النحو المبين في رسالة الأمين العام المؤرخة ٧ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤ (S/٢٠٠٤/١٦٤)، وإذ يحيط علما بحل مجلس الحكم العراقي، وإذ يرحب بالتقدم المحرز في تنفيذ ترتيبات الانتقال السياسي للعراق، المشار إليها في القرار ١٥١١ (٢٠٠٣) المؤرخ ١٦ تشرين الأول/ أكتوبر ٢٠٠٣،

وإذ يرحب بالتزام الحكومة المؤقتة للعراق بالعمل على إقامة عراق اتحادي

ديموقراطي تعددي موحد، يتوافر فيه كامل الاحترام للحقوق السياسية وحقوق الإنسان،

وإذ يشدد على ضرورة أن تحترم جميع الأطراف تراث العراق الأثري والتاريخي والثقافي والديني وأن تحمي هذا التراث، وإذ يؤكد أهمية سيادة القانون، والمصالحة الوطنية، واحترام حقوق الإنسان بما فيه حقوق المرأة، والحريات الأساسية، والديموقراطية، بما في ذلك الانتخابات الحرة والنزيهة،

وإذ يشير الى إنشاء بعثة الأمم المتحدة لتقديم المساعدة الى العراق في ١٤ آب/ أغسطس ٢٠٠٣، وإذ يؤكد أن الأمم المتحدة ينبغي أن تؤدي دورا رئيسيا في مساعدة الشعب العراقي والحكومة العراقية في تكوين المؤسسات اللازمة للحكم التمثيلي، وإذ يسلم بأن الدعم الدولي لإستعادة الاستقرار والأمن أمر ضروري لرفاه شعب العراق، فضلا عن تمكين جميع المعنيين من الاضطلاع بعملهم لصالح شعب العراق، وإذ يرحب بإسهامات الدول الأعضاء في هذا الصدد في إطار القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣) المؤرخ ٢٢ أيار/ مايو ٢٠٠٣ والقرار ١٥١١ (٢٠٠٣)،

وإذ يشير الى التقرير المقدم من الولايات المتحدة الى مجلس الأمن في ١٦ نيسان/ أبريل ٢٠٠٤ بشأن جهود القوة المتعددة الجنسيات وما أحرزته من تقدم، وإذ يقر بتلقي الطلب الوارد في الرسالة المؤرخة ٥ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤ الموجهة الى رئيس المجلس من رئيس وزراء الحكومة المؤقتة للعراق، والمرفقة بهذا القرار، بالإبقاء على وجود القوة المتعددة الجنسيات،

وإذ يقر أيضا بأهمية موافقة حكومة العراق ذات السيادة فيما يتعلق بوجود القوة المتعددة الجنسيات وأهمية التنسيق الوثيق بين القوة المتعددة الجنسيات وتلك الحكومة،

وإذ يرحب باستعداد القوة المتعددة الجنسيات لمواصلة الجهود الرامية الى المساهمة في صون الأمن والاستقرار في العراق دعما للانتقال السياسي، لا سيما فيما يتعلق بالانتخابات المقبلة، ولتوفير الأمن لوجود الأمم المتحدة في العراق، على النحو المبين في الرسالة المؤرخة ٥ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤ الموجهة الى رئيس المجلس من وزير خارجية الولايات المتحدة، والمرفقة بهذا القرار،

وإذ يحيط علما بإلتزام جميع القوات العاملة على صون الأمن والاستقرار في العراق بالتصرف وفقا للقانون الدولي، بما في ذلك الالتزامات المقررة بموجب القانون الإنساني الدولي، وبالتعاون مع المنظمات الدولية ذات الصلة،

وإذ يؤكد أهمية المساعدة الدولية في إعادة بناء الاقتصاد العراقي وتنميته،

وإذ يسلم بالفوائد التي تعود على العراق من الحصانات والامتيازات التي تتمتع بها الإيرادات النفطية العراقية وصندوق التنمية للعراق، وإذ يشير الى أهمية كفالة استمرار الإنفاق من هذا الصندوق من جانب الحكومة المؤقتة للعراق والحكومات التي تخلفها، بعد حل سلطة الائتلاف المؤقتة،

وإذ يقرر أن الحالة في العراق لا تزال تشكل تهديدا للسلام والأمن الدوليين،

وإذ يتصرف بموجب الفصل السابع من ميثاق الأمم المتحدة،

١- يقر تشكيل حكومة ذات سيادة للعراق، على النحو الذي عُرض به في ١ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤، تتولى كامل المسؤولية والسلطة بحلول ٣٠ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤ لحكم العراق مع الامتناع عن اتخاذ أي إجراءات تؤثر على مصير العراق فيما يتجاوز الفترة المؤقتة المحدودة، الى أن تتولى حكومة انتقالية منتخبة مقاليد الحكم على النحو المتوخى في الفقرة الرابعة أدناه:

٢- يرحب بأنه سيتم، بحلول ٣٠ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤ أيضا، انتهاء الاحتلال، وانتهاء وجود سلطة الائتلاف المؤقتة، وبأن العراق سيؤكد من جديد سيادته الكاملة:

٣- يعيد تأكيد حق الشعب العراقي في تقرير مستقبله السياسي بحرية وفي ممارسة كامل السلطة والسيطرة على موارده المالية والطبيعية:

٤- يقر الجدول الزمني المقترح للانتقال السياسي للعراق الى الحكم الديموقراطي، ويشمل ما يلي:

(أ) تشكيل حكومة مؤقتة ذات سيادة للعراق تتولى مسؤولية الحكم والسلطة بحلول ٣٠ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤:

(ب) وعقد مؤتمر وطني يعكس تنوع المجتمع العراقي:

(ج) وإجراء انتخابات ديموقراطية مباشرة بحلول ٣١ كانون الأول/ ديسمبر ٢٠٠٤، إذا أمكن ذلك، أو في موعد لا يتجاوز بأي حال من الأحوال ٣١ كانون

الثاني/ يناير ٢٠٠٥، لتشكيل جمعية وطنية انتقالية، تتولى جملة مسؤوليات منها تشكيل حكومة انتقالية للعراق وصياغة دستور دائم للعراق تمهيدا لقيام حكومة منتخبة انتخابا دستوريا بحلول ٣١ كانون الأول/ ديسمبر ٢٠٠٥:

٥- يدعو حكومة العراق الى أن تنظر في مسألة كيف يمكن لعقد اجتماع دولي أن يدعم العملية المذكورة أعلاه، ويشير الى أنه سيرحب بعقد اجتماع من هذا القبيل لدعم الانتقال السياسي العراقي والانتعاش العراقي لفائدة شعب العراق، ولصالح الاستقرار في المنطقة:

٦- يهيب بالعراقيين كافة أن ينفذوا جميع هذه الترتيبات تنفيذا سلميا وكاملا، ويهيب بجميع الدول والمنظمات ذات الصلة أن تدعم هذا التنفيذ:

٧- يقرر أن يقوم الممثل الخاص للأمين العام وبعثة الأمم المتحدة لتقديم المساعدة الى العراق، في سياق تنفيذ ولايتهما، وفقا لما تسمح به الظروف، لمساعدة الشعب العراقي والحكومة العراقية، بما يلي، وفقا لما تطلبه حكومة العراق:

(أ) أداء دور رئيسي فيما يلي:

١ـ المساعدة في عقد مؤتمر وطني، خلال شهر تموز/ يوليه ٢٠٠٤، لإختيار مجلس استشاري:

٢ـ تقديم المشورة والدعم الى اللجنة الانتخابية المستقلة للعراق، فضلا عن الحكومة المؤقتة للعراق، والجمعية الوطنية الانتقالية بشأن عملية إجراء الانتخابات:

٣ـ تشجيع الحوار وبناء التوافق في الآراء على الصعيد الوطني بشأن صياغة شعب العراق لدستور وطني:

(ب) وأيضا:

١ـ تقديم المشورة الى حكومة العراق في مجال توفير الخدمات المدنية والاجتماعية الفعالة:

٢ـ والمساهمة في تنسيق وإيصال مساعدات التعمير والتنمية والمساعدات الإنسانية:

٣ـ وتعزيز حماية حقوق الإنسان والمصالحة الوطنية والإصلاح القضائي والقانوني من أجل تعزيز سيادة القانون في العراق:

٤ـ وتقديم المشورة والمساعدة الى حكومة العراق فيما يتعلق بالتخطيط الأولي لإجراء تعداد سكاني شامل في نهاية المطاف:

٨ـ يرحب بالجهود الجارية التي تبذلها الحكومة المؤقتة المقبلة للعراق لتكوين القوات الأمنية العراقية بما فيها القوات المسلحة العراقية (المشار إليها فيما يلي باسم «القوات الامنية العراقية») التي تعمل تحت سلطة الحكومة المؤقتة للعراق والحكومات التي تخلفها، والتي ستؤدي دورا متزايدا بصورة تدريجية وستتولى في نهاية المطاف المسؤولية الكاملة عن صون الأمن والاستقرار في العراق.

٩ـ يشير الى ان وجود القوة المتعددة الجنسيات في العراق هو بناء على طلب الحكومة المؤقتة المقبلة للعراق، ولذا فإنه يعيد تأكيد التفويض الممنوح للقوة المتعددة الجنسيات المنشأة تحت قيادة موحدة بموجب القرار ١٥١١ (٢٠٠٣) مع إيلاء الاعتبار للرسالتين المرفقتين بهذا القرار.

١٠ـ يقرر ان تكون للقوة المتعددة الجنسيات سلطة اتخاذ جميع التدابير اللازمة للمساهمة في صون الامن والاستقرار في العراق وفقا للرسالتين المرفقتين بهذا القرار اللتين تتضمنان، في جملة امور، الاعراب عن طلب العراق استمرار وجود القوة المتعددة الجنسيات وتبيان مهامها، بما في ذلك عن طريق منع الارهاب وردعه، بحيث تتمكن الامم المتحدة، ضمن امور اخرى، من انجاز دورها في مساعدة الشعب العراقي على النحو المجمل في الفقرة السابعة اعلاه، وبحيث يستطيع الشعب العراقي ان ينفذ بحرية ودون تعرض للتخويف جدول العملية السياسية الزمني وبرنامجها وان يستفيد من أنشطة التعمير والاصلاح.

١١ـ يرحب في هذا الصدد بالرسالتين المرفقتين بهذا القرار واللتين تقرران، في جملة امور، انه يجري إنشاء ترتيبات لإقامة شراكة أمنية بين حكومة العراق ذات السيادة والقوة المتعددة الجنسيات ولكفالة تحقيق التنسيق بينهما، ويشير ايضا في هذا الصدد الى ان القوات الامنية العراقية مسؤولة امام الوزراء العراقيين المختصين، وان حكومة العراق لديها السلطة لإلحاق قوات امنية عراقية بالقوة المتعددة

الجنسيات للاضطلاع بعمليات معها، وان الهياكل الامنية المذكورة في الرسالتين ستكون بمثابة محافل لحكومة العراق والقوة المتعددة الجنسيات للتوصل الى اتفاق بشأن كامل نطاق المسائل الامنية والمسائل المتعلقة بالسياسات، بما في ذلك السياسة المتصلة بالعمليات الهجومية الحساسة، وستكفل تحقيق شراكة كاملة بين القوات الامنية العراقية والقوة المتعددة الجنسيات، من خلال التنسيق والتشاور على نحو وثيق.

١٢ـ يقرر كذلك استعراض ولاية القوة المتعددة الجنسيات بناء على طلب حكومة العراق او بعد مضي اثني عشر شهرا من تأريخ اتخاذ هذا القرار، على ان تنتهي هذه الولاية لدى اكتمال العملية السياسية المبينة في الفقرة ٤ اعلاه، ويعلن انه سينهي هذه الولاية قبل ذلك اذا طلبت حكومة العراق انهاءها.

١٣ـ يحيط علما بالنية المبينة في الرسالة المرفقة الواردة من وزير خارجية الولايات المتحدة لإنشاء كيان قائم بذاته في اطار القيادة الموحدة للقوة المتعددة الجنسيات تقتصر مهمته على توفير الأمن لوجود الأمم المتحدة في العراق، ويسلم بأن تنفيذ التدابير التي تهدف الى توفير الامن لموظفي منظومة الأمم المتحدة العاملين في العراق سيتطلب قدرا كبيرا من الموارد، ويطلب الى الدول الاعضاء والمنظمات ذات الصلة تقديم هذه الموارد، بما في ذلك المساهمة في ذلك الكيان.

١٤ـ يسلم بأن القوة المتعددة الجنسيات سوف تساعد ايضا في بناء قدرة القوات والمؤسسات الامنية العراقية، من خلال برنامج للتجنيد والتدريب والتجهيز بالمعدات والتوجيه والرصد.

١٥ـ يطلب الى الدول الاعضاء والمنظمات الدولية والاقليمية تقديم المساعدة للقوة المتعددة الجنسيات، بما فيها القوات العسكرية، حسبما يتفق عليه مع حكومة العراق، للعمل على تلبية احتياجات الشعب العراقي إلى الأمن والاستقرار، وتقديم المساعدات الانسانية ومساعدات التعمير، ودعم جهود بعثة الأمم المتحدة لتقديم المساعدة الى العراق.

١٦ـ يؤكد اهمية إنشاء شرطة عراقية فعالة، وانفاذ مراقبة الحدود، وانشاء هيئة لحماية

المرافق تخضع لسيطرة وزارة الداخلية العراقية، وتخضع ايضا، في حالة هيئة حماية المرافق، لوزارات عراقية اخرى، من أجل صون القانون والنظام والامن، بما في ذلك مكافحة الارهاب، ويطلب الى الدول الاعضاء والمنظمات الدولية مساعدة حكومة العراق على بناء قدرة هذه المؤسسات العراقية.

١٧ـ يدين كافة اعمال الارهاب في العراق ويؤكد من جديد التزامات الدول الاعضاء بموجب القرارات ١٣٧٣ (٢٠٠١) المؤرخ ٢٨ ايلول/ سبتمبر ٢٠٠١، و١٢٦٧ (١٩٩٩) المؤرخ ١٥ تشرين الاول/ اكتوبر ١٩٩٩، و١٣٣٣ (٢٠٠٠) المؤرخ ١٩ كانون الاول/ ديسمبر ٢٠٠٠ و١٣٩٠ (٢٠٠٢) المؤرخ ١٦ كانون الثاني/ يناير ٢٠٠٢، و١٤٥٥ (٢٠٠٣) المؤرخ ١٧ كانون الثاني/ يناير ٢٠٠٣، و١٥٢٦ (٢٠٠٤) المؤرخ ٣٠ كانون الثاني/ يناير ٢٠٠٤، وغيرها من الالتزامات الدولية ذات الصلة المتعلقة، في جملة امور، بالانشطة الارهابية في العراق او الناشئة من العراق او ضد مواطنيه، ويؤكد مجددا، على وجه التحديد، دعوته الى الدول الاعضاء ان تمنع عبور الارهابيين الى العراق ومنه، وتزويد الارهابيين بالاسلحة، وتوفير التمويل لهم مما من شأنه دعم الارهابيين، ويؤكد من جديد اهمية تعزيز تعاون بلدان المنطقة، ولا سيما البلدان المجاورة للعراق، في هذا الصدد.

١٨ـ يسلم بأن الحكومة المؤقتة للعراق ستضطلع بالدور الرئيسي في تنسيق المساعدات الدولية المقدمة الى العراق.

١٩ـ يرحب بجهود الدول الاعضاء والمنظمات الدولية الرامية الى دعم طلبات الحكومة المؤقتة للعراق لتوفير مساعدات تقنية وخبراء اثناء قيام العراق بإعادة بناء قدراته الادارية.

٢٠ـ يكرر طلبه الى الدول الاعضاء والمؤسسات المالية الدولية وغيرها من المنظمات تعزيز جهودها الرامية الى مساعدة شعب العراق في التعمير وفي تنمية الاقتصاد العراقي، بما في ذلك توفير الخبراء الدوليين والموارد الضرورية عن طريق برنامج لتنسيق مساعدات الجهات المانحة.

٢١ـ يقرر ألاّ يسري الحظر المتعلق ببيع او توريد الاسلحة والاعتدة المتصلة بها الى

العراق بموجب القرارات السابقة على الاسلحة او الاعتدة المتصلة بها اللازمة لحكومة العراق او للقوة المتعددة الجنسيات لخدمة اغراض هذا القرار، ويشدد على أهمية تقيد جميع الدول بها تقيداً صارماً، ويشير الى اهمية الدول المجاورة للعراق في هذا الصدد، ويطلب الى حكومة العراق والقوة المتعددة الجنسيات ضمان وضع اجراءات تنفيذ ملائمة.

٢٢ـ يشير الى أنه لا يوجد في الفقرة السابقة بما يمس الحظر المفروض على الدول او التزاماتها فيما يتعلق بالبنود المحددة في الفقرتين ٨ و١٢ من القرار ٦٨٧ (١٩٩١) المؤرخ ٣ نيسان/ ابريل ١٩٩١ او الانشطة الوارد وصفها في الفقرة ٣ (و) من القرار ٧٠٧ (١٩٩١) المؤرخ ١٥ آب/ اغسطس ١٩٩١، ويؤكد من جديد اعتزامه إعادة النظر في ولايتي لجنة الأمم المتحدة للرصد والتحقق والتفتيش والوكالة الدولية للطاقة الذرية.

٢٣ـ يطلب الى الدول الاعضاء والمنظمات الدولية ان تستجيب لطلبات العراق للمساعدة في الجهود التي يبذلها العراق لإدماج قدامى المحاربين وأفراد الميليشيات السابقين في المجتمع العراقي.

٢٤ـ ينوه بأنه يلزم، بعد حل سلطة التحالف المؤقتة، ان يكون التصرف في اموال صندوق التنمية للعراق مرهونا على وجه الحصر بتوجيهات حكومة العراق، ويقرر ان يستخدم صندوق التنمية للعراق بطريقة شفافة ومنصفة ومن خلال الميزانية العراقية بما في ذلك لأغراض الوفاء بالالتزامات المستحقة على صندوق التنمية للعراق، وان يستمر نفاذ ترتيبات ايداع عائدات صادرات النفط والمنتجات النفطية والغاز الطبيعي، المنصوص عليها في الفقرة ٢٠ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣)، وان يواصل المجلس الدولي للمشورة والرصد انشطته في رصد صندوق التنمية للعراق وان يضم فردا مؤهلا حسب الاصول تسميه حكومة العراق ليكون عضوا اضافيا به يتمتع بكامل حق التصويت، وان تتخذ الترتيبات الملائمة لمواصلة ايداع العائدات المشار اليها في الفقرة ٢١ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣).

٢٥ـ يقرر كذلك ان يتم استعراض احكام الفقرة السالفة الذكر المتعلقة بإيداع العائدات في صندوق التنمية للعراق والمتعلقة بدور المجلس الدولي للمشورة والرصد بناء على

طلب الحكومة الانتقالية للعراق او بعد مضي اثني عشر شهرا من تأريخ اتخاذ هذا القرار، وان ينتهي العمل بتلك الاحكام لدى انجاز العملية السياسية المبينة في الفقرة الرابعة اعلاه.

٢٦ـ يقرر، فيما يتصل بحل سلطة التحالف المؤقتة، ان تضطلع الحكومة المؤقتة للعراق وما يخلفها من الحكومات بالحقوق والمسؤوليات والالتزامات المتعلقة ببرنامج النفط مقابل الغذاء التي نقلت الى السلطة، بما فيها كامل المسؤولية التشغيلية للبرنامج واي التزامات تضطلع بها السلطة بصدد تلك المسؤولية، ومسؤولية ضمان التأكيد الموثق من جهة مستقلة لتسليم السلع، ويقرر كذلك ان تضطلع الحكومة المؤقتة للعراق وما يخلفها من حكومات، بعد فترة انتقالية مدتها ١٢٠ يوما من تأريخ اتخاذ هذا القرار، بمسؤولية التصديق على تسليم السلع بموجب عقود سبق تحديد اولويتها، وان يعتبر ذلك التصديق بمثابة التوثيق المستقل اللازم للافراج عن الأموال المرتبطة بهذه العقود، مع التشاور، حسب الاقتضاء، لضمان سلاسة تنفيذ هذه الترتيبات.

٢٧ـ يقرر كذلك ان تظل احكام الفقرة ٢٢ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣) سارية، فيما عدا ان الامتيازات والحصانات المنصوص عليها في تلك الفقرة لا تسري فيما يتعلق بأي حكم نهائي ناشئ عن التزام تعاقدي يدخل فيه العراق بعد ٣٠ حزيران/ يونيه ٢٠٠٤.

٢٨ـ يرحب بالتزامات عديد من الدائنين، بمن فيهم المنتمون الى نادي باريس، بتحديد سبل تخفيض الديون السيادية على العراق تخفيضا جوهريا، ويطلب الى الدول الاعضاء والمنظمات الدولية والاقليمية دعم جهود العراق للتعمير، ويحث المؤسسات المالية الدولية والمانحين الثنائيين على اتخاذ اجراءات فورية لتوفير مجموعة كاملة من القروض والمساعدات المالية الاخرى للعراق، ويسلم بأن للحكومة المؤقتة للعراق سلطة ابرام وتنفيذ ما قد يلزم من اتفاقات وترتيبات اخرى في هذا الصدد، ويطلب الى الدائنين والمؤسسات والمانحين ان يتناولوا هذه المسائل على سبيل الاولوية مع الحكومة المؤقتة للعراق وما يخلفها من حكومات. ٢٩ـ يذكر باستمرار التزامات الدول الاعضاء بتجميد وتحويل أموال وأصول وموارد اقتصادية معينة الى صندوق

التنمية للعراق وفقا للفقرتين ١٩ و٢٣ من القرار ١٤٨٣ (٢٠٠٣) والقرار ١٥١٨ (٢٠٠٣) المؤرخ ٢٤ تشرين الثاني/ نوفمبر ٢٠٠٣.

٣٠ـ يطلب الى الأمين العام ان يقدم الى المجلس في غضون ثلاثة أشهر من تأريخ اتخاذ هذا القرار تقريرا عن عمليات بعثة الامم المتحدة لتقديم المساعدة الى العراق، وتقريرا كل ثلاثة اشهر بعد ذلك عن التقدم المحرز نحو اجراء انتخابات وطنية والاضطلاع بكافة مسؤوليات البعثة.

٣١ـ يطلب الى الولايات المتحدة ان تقدم الى المجلس، باسم القوة المتعددة الجنسيات، تقريرا في غضون ثلاثة أشهر من تأريخ اتخاذ هذا إلقرار عن الجهود التي تضطلع بها هذه القوة وما تحرزه من تقدم، وتقريرا كل ثلاثة أشهر بعد ذلك.

٣٢ـ يقرر ان يبقي المسألة قيد نظره الفعلي.

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

الملحق رقم ١٦

خطاب "د.اياد علاوي"

بسم الله الرحمن الرحيم

أبناء شعبنا العراقي الكريم

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

إنها لمناسبة عزيزة وغالية على نفسي عندما أتحدث إليكم، وأود في حديثي إليكم اليوم أن أضع أمامكم تصورات حكومتكم لمهامها والتي نطمح جميعا لتحقيقها حيث سنتقدم ببرنامج مفصل يطرح على الشعب، ويكون دليل ومنهاج عمل لحكومتنا، وهو جزء من الأمانة التي أودِعت في أعناقنا والعراق يعيش هذه المرحلة الدقيقة والحرجة من تاريخه الطويل.

أيهاالشعب الكريم الأبـيّ

ونحن على أبواب استعادة السيادة، فإننا نواجه العديد من القضايا التي تتعلق بالخطوات العملية الجادة والمنظمة والتي يجب اعتمادها لنقل السيادة بمفهوميها السياسي والقانوني وذلك في الثلاثين من حزيران الجاري بأذن الله تعالى.

ونحن كعراقيين لا نرضى بالاحتلال أبداً، وفي الوقت الذي نعبر فيه عن إمتناننا للولايات المتحدة وبريطانيا وسلطة التحالف وللرئيس الأميركي بوش ورئيس وزراء بريطانيا بلير وسائر قادة التحالف الدولي لمساعدتهم على تحرير العراق، فإننا مستعدين لإنهاء الاحتلال واستلام السيادة في الثلاثين من حزيران.

ولقد بدأت حكومتنا بالمشاركة الفعالة في المناقشات الجارية في مجلس الأمن لاستصدار القرار الجديد المتعلق بنقل السيادة الكاملة للحكومة العراقية المؤقتة، كما اتخذ مجلس الحكم العراقي خطوات هامة قبل أن يحل نفسه في هذا الاتجاه بنقل صلاحياته إلى الحكومة المؤقتة.

ياشعبنا الكريم

إن حكومتنا قد شخصت جوانب أساسية تشكل مسارات الانتقال نحوعراقٍ سليم معافى يمارس شعبنا فيه حقوقه كاملة غير منقوصة ويختار قياداته من خلال صناديق الاقتراع ويحدد دستوره بالحوار الحضاري المرتكز على الإرادة الشعبية، ولعل أولى المسارات هذه هو المسار السياسي والذي يقتضي وضع الآليات المناسبة والعملية والاستئناس بالخبرات المتوفرة لدى الأمم المتحدة للإعداد ولإجراء انتخابات حرة ونزيهة من دون خوف أو إجبار، وستكون الهيئة المستقلة للإنتخابات التي تشكلت حديثا وبدعم من الأمم المتحدة إحدى الآليات السليمة للعملية الانتخابية، أما المسار الثاني والهام جدا فيتعلق بالأوضاع الأمنية التي تعيشها البلاد وحالة الفراغ الإداري وغياب المؤسسات القادرة التي يمكن لها أن توفر الأمن والاستقرار لحياة المواطن وتضعه على درب السلامة حيث شخصت حكومتنا من أن استقرار الأمن وضمان كرامة ومال وعرض المواطن هي وحدها التي ستمكننا من خوض المسار السياسي بنجاح وإجراء نقل السيادة بالكامل وستضمن كذلك إمكانية تحقيق العملية الانتخابية الدستورية في العراق. إن القوى المعادية الإرهابية والتي تريد الشر بشعبنا الكريم الصابر والصامد قد عبرت بالفعل عن إرادتها ونواياها الشريرة السيئة لمحاولة كسر إرادة هذه الأمة، وما العمليات المنظمة لقتل العراقيين الأبرياء واستهداف شرطتنا الوطنية وضرب البنى التحتية كالكهرباء ومؤسسات النفط وما إلى ذلك إلا الشر الذي يحاول به هؤلاء الضالين إلحاقه بشعبنا الصابر. إن العمليات الإرهابية الجبانة أدت وستؤدي إلى تأخير الحياة العامة وتخريب الاقتصاد الوطني والتأثير على أرزاق المواطنين ولقمة العيش اليومية للأسرة العراقية، وتدفق مجرمين كالمسمى بالزرقاوي عبر الحدود إلى العراق ليوقعوا الضرر بنا سيتوقف بإذن الله، حيث ستُصدِر حكومتكم قراراً ينظم دخول الأجانب إلى العراق وفق ضوابط وسمات الدخول القانونية.

لقد أدت عمليات الشر الإرهابية إلى تعطيل الاستثمارات الأجنبية والعربية واستثمارات القطاع الخاص وكذلك استثمارات الدولة التي كان يمكن أن توفر لمئات الألوف من المواطنين فرص العمل الشريف والكسب المشروع وتعيلهم وتعيل عوائلهم وأطفالهم.

إن كبوة العراق ستتلوها بإذن الله نهضة كبيرة جبارة ومارِدة، وبهذا أدعو شعبنا شعب البطولات والمآثر والكرامات، شعب التضحية والفداء، شعب ثورة العشرين وثوارها الأباة في الفرات الأوسط والنجف الأشرف والعمارة والموصل والرمادي أن ينهض لدحر المعتدين الإرهابيين الذين يريدون تعطيل الحياة وإدخالنا في ظلام دامس ليستمروا في سفك دماء أبناء شعبنا وتعريض عوائلنا الشريفة "لاسمح الله" للضياع والتفكك.

فلنكن كلنا يداً واحدة نستلهم من الآباء والأجداد مواقف الرجال والهامات المرفوعة لنبني عراقنا الجديد ولنحافظ على قيمنا وديننا. إن دحر الإرهاب والإرهابيين هو واجب كل عراقي، وأنا أطالبكم بالتصدي الحازم لهؤلاء القتلة المجرمين والتعاون مع أجهزة الدولة لتدمير هذه القوى الشريرة. وإن حكومتكم وبالتنسيق مع الحركات والأحزاب السياسية التي قارعت نظام صدام وتصدت له ستعمل على حل المظاهر والكيانات المسلحة وتحويل منتسبيها إلى المؤسسات الأمنية والعسكرية في العراق، ولن يكون هناك دوراً للكيانات المسلحة خارج إطارات الدولة.

ياشعبنا البطل

إن البناء الاقتصادي ومواجهة المشاكل الآنية والمهمة ستكون المسار الطبيعي الثالث والموازي للمسارات الأخرى، ولعل أبرز المشكلات الإقتصادية وأخطرها هي البطالة والتضخم المالي وضعف القدرة الشرائية، لذا ستعمل حكومتنا على تثبيت سعر صرف الدينار ورفع قدرته الشرائية وتحسين المستوى المعيشي للأسرة ورفع طاقة ضخ النفط وحفظ الكرامات وذلك بالعمل على زيادة الرواتب والمخصصات والحرص على توزيعها بشكل يتناسب مع احتياجات شعبنا والذي سيبقى مرفوع الرأس شامخاً بإذن الله.

إننا نفاوض الآن لإطفاء ديون العراق الهائلة التي تسببت بها سياسات صدام الطائشة وتبذيره وسرقته لثروات البلاد من جهة وزج العراق بحروب لا طائلة لها من جهة ثانية، ونفاوض للحصول على دعم دولي مالي ومنح وقروض كما نفاوض للسيطرة على موارد البلاد الطبيعية عند نقل السيادة، وتساعدنا بذلك دول مهمة وصديقة وعلى رأسها الولايات المتحدة وأوربا المتحدة فضلاً عن دول شقيقة ودول إسلامية، وقد

تقدمت المفاوضات كثيراً وستكلل بإذن الله بالنجاح. سيواجه العراق صعوبات مالية ستتغلب عليها خلال عامين الى ثلاثة ، ومما سيضاعف هذه الصعوبات لا سامح الله هو استمرار استهداف البنى الارتكازية كالمنشآت النفطية من قبل القوى المعادية لشعبنا. وسيذهب مجموعة من الأخوة الوزراء المعنيين في الأسابيع القادمة لمتابعة هذه الجوانب مع الدول والهيئات المعنية، كما سيحضر الأخ رئيس الجمهورية اجتماعاً مع قادة الدول الثمانية الكبار في الأيام القريبة القادمة، حيث ستساهم حكومتكم بدحر الإرهاب الاقتصادي الذي يحاول المجرمون إلحاقه بعراقنا الحبيب.

أيها الأخوة الأحرار

إن الوحدة الوطنية والابتعاد عن الثأر العشوائي والتأكيد على سيادة القانون والفصل مابين من أجرم بحق شعب العراق ومن لم يُجرم وتقديم المجرمين إلى المحاكم لينالوا جزاءَهم العادل على ما اقترفوه من ظلم، وعلى أن يعيش بكرامة من لم يرتكب جُرماً من البعثيين ولينصهر في حياته اليومية كفرد مع المجتمع ويكون عامل دفع ونهوض مساهماً في عملية الانتقال الحضاري التي نسعى إليها ليكون هذا العراق لأهله ولأشقائه ولجيرانه خير عونٍ وسند وليعود إلى العالم مساهماً في قيادة الإنسانية نحو مستقبل أكثر أماناً وأكثر استقراراً وأكثر عدلاً، ومن أجل ذلك سأجتمع الأسبوع القادم بالمحكمة الخاصة التي سيستلمها العراقيون عند نقل السيادة، هذه المحكمة التي ستحاكم من ارتكب جرائما بحق العراقيين من أركان نظام صدام البائد.

إن العراق القوي القادر والذي يقوم على أسس متينة من المساواة والعدل واحترام حقوق الإنسان، العراق الذي ينأى بنفسه عن الاعتداء على الجار وعلى الأخ، عراق المحبة والبناء، هذا العراق هو الذي سيساعد على استقرار المنطقة والمحافظة على سلامة وأمن شعوبها داعماً للتنمية والبناء.

ياشعبنا الكريم الحر

ومجلس الأمن على وشك استصدار قرار لإعتماد القوات المتعددة الجنسية في العراق بإشراف الأمم المتحدة والتي كان العراق أحد مؤسسيها، سيكون ذلك ضمانة للعراق لحين توفر القدرات المتكاملة لقوى الأمن الداخلي والشرطة الوطنية والجيش

لتقوم بواجباتها الوطنية في حماية شعب العراق.

إن استهداف القوات المتعددة الجنسية بقيادة الولايات المتحدة بهدف إزاحتها من العراق سيلحق كارثة كبرى "لاسامح اللّه" بالعراق خاصة قبل استكمال بناء المؤسسات الأمنية والعسكرية، ولايفوتني أن أذكر أن قوات التحالف قد قدمت هي الأخرى دماء أبنائها نتيجة للعمليات الإرهابية وذلك بهدف إرغامها على ترك العراق.

أيها الأخوات والأخوة الأعزاء

هذا ما وددّت استعراضه عليكم لتكون الصورة واضحة أمامكم، وكلي ثقة بأن أبناء العراق يميزون جيداً بين من يريد أن يخدم شعبه ووطنه وبين من يريد الشر والإثم بحقهم، وسوف يكون شعارنا جميعا العمل الجاد من أجل بناء عراق ديمقراطي تعددي فدرالي موحد.

ويسعدني بهذه المناسبة التاريخية أن أثمن الدور الذي لعبته المراجع الدينية الجليلة في دعم العملية السياسية وفي مقدمتهم سماحة آية الله العظمى السيد علي السيستاني "دام ظله".

عاش العراق وعاش شعبه عزيزاً حراً كريمـاً .

وفق اللّه العراق وشعبه . وسلام اللّه عليكم ورحمته وبركاته .

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

الملحق رقم ١٧

جمهورية العراق

مكتب رئيس الوزراء

٥حزيران/ يونيه ٢٠٠٤

صاحب السعادة السيد لاورو ل.باخا، الإبن

رئيس مجلس الأمن

الأمم المتحدة، نيويورك

صاحب السعادة،

بعد تعييني رئيسا لوزراء الحكومة المؤقتة للعراق، أكتب إليكم لأعرب عن التزام شعب العراق بإكمال عملية الانتقال السياسي وإقامة عراق حر وديمقراطي يكون شريكا في منع الإرهاب ومكافحته. وإننا، ونحن ندخل مرحلة جديدة حرجة ونسترجع سيادتنا الكاملة ونقترب من تنظيم انتخابات، سنكون بحاجة إلى مساعدة المجتمع الدولي.

وستبذل الحكومة المؤقتة للعراق قصاراها لتكون تلك الانتخابات ديمقراطية وحرة ونزيهة تماما. وسيظل الأمن والاستقرار عنصرين أساسيين في انتقالنا السياسي. بيد أنه لا تزال هناك في العراق قوات، من بينها عناصر اجنبية، تُعارض انتقالنا إلى السلم والديمقراطية والأمن. والحكومة مقرة العزم على التغلب على تلك القوات وإنشاء قوات أمن قادرة على توفير الأمن الكافي للشعب العراقي. وإلى أن نتمكن من توفير الأمن بأنفسنا، بما في ذلك الدفاع عن أرض العراق، وبحره وفضائه الجوي، نطلب دعم مجلس الأمن والمجتمع الدولي لسعينا هذا. إننا نطلب قرارا جديدا بشأن ولاية القوة المتعددة الجنسيات يسهم في حفظ الأمن في العراق، بما في ذلك عن طريق المهام والترتيبات الواردة في الرسالة التي وجهها وزير الخارجية كولن باول إلى رئيس مجلس الأمن لأمم المتحدة. وتطلب الحكومة أن يستعرض مجلس الأمن ولاية القوة المتعددة الجنسيات، بطلب من الحكومة الانتقالية للعراق، أو بعد إثني عشر شهرا من تأريخ اتخاذ ذلك القرار.

وللوفاء بمسؤولية الحكومة العراقية فيما يتصل بالأمن، أعتزم إنشاء هياكل أمنية مناسبة تسمح لحكومة ولقوات الأمن العراقية بتولي تلك المسؤولية تدريجيا. ومن بين تلك الهياكل اللجنة الوزارية للأمن الوطني المؤلفة مني، رئيسا، ومن نائب رئيس الوزراء، ووزراء الدفاع والداخلية والخارجية والعدل والمالية. وتضم اللجنة مستشار الأمن الوطني ومدير دائرة الاستعلامات الوطنية العراقية كعضوين استشاريين دائمين. وسيضع هذا المحفل الإطار العام للسياسة الأمنية العراقية. وإني أعتزم أن أدعو، حسب الاقتضاء، قائد القوة المتعددة الجنسيات، ونائبه، او من يعينه قائد تلك القوة، وغيرهم من الأفراد المناسبين، إلى الحضور والاشتراك، وسنكون مستعدين لمناقشة آليات التنسيق والتعاون مع القوة. وستكون القوات العراقية المسلحة مسؤولة أمام رئيس الأركان ووزير الدفاع. وستكون القوات الأمنية الأخرى (الشرطة العراقية وحرس الحدود ودائرة حماية المرافق) مسؤولة أمام وزير الداخلية ووزراء آخرين في الحكومة.

وسيضع الوزراء ذوو الصلة أيضا آليات أخرى للتنسيق مع القوة المتعددة الجنسيات. وإني أعتزم ان أنشئ بالتعاون مع القوة المتعددة الجنسيات هيئات على الصُعد الوطني والإقليمي والمحلي تضم قادة القوات الأمنية وزعماء مدنيين لكفالة التنسيق بين القوات الأمنية العراقية والقوة المتعددة الجنسيات بشأن جميع السياسات والعمليات الأمنية، سعيا إلى تحقيق وحدة القيادة للعمليات العسكرية التي تشترك فيها القوات العراقية المتعددة الجنسيات. وسيقوم كل من قادة القوة المتعددة الجنسيات والحكومة العراقية بإطلاع الجانب الآخر على أنشطتهم وبالتشاور بانتظام لكفالة تخصيص واستخدام الأفراد والموارد والمرافق بشكل فعال، وبتبادل المعلومات، وإحالة المسائل المدروسة إلى قادة الجانبين عند الاقتضاء. ومع تحسن القدرات العراقية، ستتولى القوات الأمنية العراقية المزيد من المسؤوليات تدريجيا.

وستكون الهياكل التي وصفتها في رسالتي هذه المجال الذي تتوصل فيه القوة المتعددة الجنسيات والحكومة العراقية إلى اتفاق بشأن جميع المسائل الأساسية المتعلقة بأمن والسياسة العامة، بما في ذلك السياسات المتصلة بالعمليات الهجومية الحساسة، وستكفل شراكة كاملة بين القوات العراقية والقوة المتعددة الجنسيات، عن طريق

التنسيق والتشاور الوثيقين. وبما أنه توجد مسائل حساسة بالنسبة لعدد من الحكومات ذات السيادة، بما فيها العراق والولايات المتحدة، فإنه ينبغي حلها في إطار من التفاهم بشأن شراكتنا الاستراتيجية. وسنتعاون عن كثب مع قيادة القوة المتعددة الجنسيات خلال الأسابيع القادمة لكفالة أن يكون لنا ذلك الإطار الاستراتيجي المتفق عليه.

إننا مستعدون لتولي المسؤولية السيادية لحكم العراق بحلول ٣٠ حزيران/يونيه. وإننا مدركون تماما للصعوبات التي تواجهنا ولمسؤولياتنا إزاء الشعب العراقي. إن المسؤولية كبيرة وإننا بحاجة إلى دعم المجتمع الدولي لكي ننجح. وإننا نطلب من مجلس الأمن مساعدتنا فورا بإتخاذ قرار لمجلس الأمن يعطينا الدعم اللازم.

إني أفهم أن المشتركين في تقديم مشروع القرار يعتزمون إرفاق هذه الرسالة بنص القرار المتعلق بالعراق، والذي يجري النظر فيه حاليا. وأرجوكم، في انتظار ذلك، أن تقدموا نسخا من هذه الرسالة إلى أعضاء المجلس في أقرب وقت ممكن.

توقيع

الدكتور أياد علاوي

سەرچاوە: لە تۆڕی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

الملحق رقم ١٨

وزارة الخارجية

واشنطن

٥حزيران/ يونيه ٢٠٠٤

صاحب السعادة السيد لاورو ل.باخا، الإبن

رئيس مجلس الأمن

الأمم المتحدة، نيويورك

صاحب السعادة،

استجابة لطلب حكومة العراق استمرار وجود القوة المتعددة الجنسيات في العراق، وفي أعقاب المشاورات مع رئيس وزراء الحكومة المؤقتة العراقية أياد علاوي، أكتب إليكم لأؤكد أن القوة المتعددة الجنسيات مستعدة، تحت قيادة موحدة، أن تواصل الإسهام في حفظ الأمن في العراق، بما في ذلك عن طريق منع الإرهاب وردعه، وحماية إقليم العراق. وهدف القوة المتعددة الجنسيات هو مساعدة الشعب العراقي على إتمام الانتقال السياسي والسماح للأمم المتحدة وللمجتمع الدولي بالعمل لتيسير تعمير العراق.

وستتأثر قدرة الشعب العراقي على تحقيق أهدافه تأثرا كبيرا بالحالة الأمنية في العراق. ومثلما أثبتت الأحداث التي جدت مؤخرا، فإن استمرار الهجمات التي يشنها المتمردون، بمن فيهم عناصر من النظام السابق، ومحاربون أجانب، وميليشيات غير قانونية، يُمثل تحديا لجميع من يعملون من أجل تحسين الحالة في العراق.

إن إقامة شراكة أمنية تتسم بالفعالية والتعاون بين القوة المتعددة الجنسيات وحكومة العراق ذات السيادة أمر أساسي في استقرار العراق. وسيعمل قائد القوة المتعددة الجنسيات في شراكة مع حكومة العراق ذات السيادة للمساعدة على توفير الأمن مع الاعتراف بسيادتها واحترامها. وتحقيقا لذلك، فإن القوة المتعددة الجنسيات مستعدة

للمشاركة في مناقشات مع اللجنة الوزارية للأمن الوطني بشأن إطار واسع للسياسات الأمنية، مثلما أشير إلى ذلك في رسالة السيد علاوي، رئيس وزراء الحكومة المؤقتة للعراق، المؤرخة ٥حزيران/يونيه ٢٠٠٤. وفيما يتعلق بتنفيذ هذه السياسة، ستقوم القوة المتعددة الجنسيات، تسليما منها بأن القوات الأمنية العراقية مسؤولة أمام الوزراء العراقيين المناسبين، بالتنسيق مع القوات الأمنية العراقية على جميع الصُعد- الوطني والإقليمي والمحلي- سعيا إلى تحقيق وحدة القيادة في العمليات العسكرية التي تشترك فيها القوات العراقية مع القوة المتعددة الجنسيات. وإضافة إلى ذلك، سيقوم كل من قادة القوة المتعددة الجنسيات والحكومة العراقية بإطلاع الجانب الآخر على انشطتهم وبالتشاور بانتظام لكفالة تخصيص واستخدام الأفراد والموارد والمرافق بشكل فعال، وبتبادل المعلومات، وإحالة المسائل المدروسة إلى قادة الجانبين عند الاقتضاء. وسنعمل في الأطر التي وصفها رئيس الوزراء علاوي في رسالته المؤرخة ٥ حزيران/يونيه للتوصل إلى اتفاق بشأن جميع المسائل الأساسية المتعلقة بأمن والسياسة العامة، بما في ذلك السياسات المتصلة بالعمليات الهجومية الحساسة، وسنكفل شراكة كاملة بين القوة المتعددة الجنسيات والقوات العراقية عن طريق التنسيق والتشاور الوثيقين.

والقوة المتعددة الجنسيات مستعدة في إطار الترتيبات المتفق عليها، لمواصلة مجموعة كاملة من المهام للإسهام في صون الأمن وكفالة حماية القوة. ويشمل ذلك الأنشطة اللازمة للتصدي للمخاطر الأمنية القائمة التي تمثلها قوات تسعى إلى التأثير على مستقبل العراق السياسي عن طريق العنف. وستتضمن تلك الأنشطة عمليات قتالية ضد أفراد تلك الجماعات، واحتجاز أشخاص عندما تتطلب مقتضيات الأمن ذلك، واستمرار البحث عن الأسلحة التي تهدد أمن العراق وتأمينها. ومن الأهداف الأخرى تدريب وتجهيز قوات الأمن العراقية التي ستتولى مسؤولية متزايدة في صون أمن العراق. والقوة المتعددة الجنسيات مستعدة أيضا، عند الاقتضاء، للاشتراك في تقديم المساعدة الإنسانية، وتقديم الدعم في مجال الشؤون المدنية والمساعدة على الإنعاش والتعمير التي طلبتها الحكومة المؤقتة العراقية ووفقا لقرارات مجلس الأمن السابقة.

والقوة المتعددة الجنسيات مستعدة أيضا لإنشاء أو دعم قوة داخل القوة المتعددة الجنسيات توفر الأمن لأفراد الأمم المتحدة ومرافقها. وقد تشاورنا عن كثب مع موظفي

الأمم المتحدة بشأن احتياجات الأمم المتحدة الأمنية وإننا نعتقد أن دعم الجهود الأمنية التي تبذلها الأمم المتحدة يتطلب قوة بحجم لواء. وستكون هذه القوة تحت قيادة ومراقبة قائد القوة المتعددة الجنسيات وستشمل مهامها الأمن الموقعي والمحيطي في مرافق الأمم المتحدة، ومهام مرافقة القوافل التي يتطلبها سفر أفراد بعثات الأمم المتحدة.

ولكي تواصل القوة المتعددة الجنسيات الإسهام في توفير الأمن ينبغي لها أن تظل تعمل في إطار يعطيها وأفرادها المركز الذي يمكّنها من الوفاء بمهمتها، وتكون فيه الدول المساهمة مسؤولة عن ممارسة الولاية على الأفراد التابعين لها، ويكفل الترتيبات لتوفير الإمكانيات واستخدام القوة المتعددة الجنسيات لها.والإطار القائم حاليا الذي يحكم هذه المسائل يكفي لهذه الأغراض. كما أن القوات التي تتألف منها القوة المتعددة الجنسيات ملتزمة كذلك في جميع الاوقات بالتصرف وفقا لإلتزاماتها بموجب قانون المنازعات المسلحة، بما في ذكل إتفاقيات جنيف.

والقوة المتعددة الجنسيات مستعدة لمواصلة جهودها الحالية للمساعدة على توفير بيئة تسمح للمجتمع الدولي بأكمله بالقيام بدوره الهام في تيسير تعمير العراق. وإننا إذ نفي بهذه المسؤوليات في الفترة القادمة، فإننا نتصرف في ظل الاعتراف الكامل بسيادة العراق واحترامها. وإننا نتطلع إلى رؤية بقية الدول والمنظمات الدولية والإقليمية تساعد شعب العراق والحكومة العراقية ذات السيادة للتغلب على التحديات التي ستواجههما في بناء بلد ديمقراطي وآمن ومزدهر.

ويعتزم المشتركون في تقديم مشروع القرار إرفاق هذه الرسالة بنص القرار المتعلق بالعراق والذي يجري النظر فيه حاليا. وأرجوكم، في انتظار ذلك، ان تقدموا نسخا من هذه الرسالة إلى أعضاء المجلس في أقرب وقت ممكن.

توقيع

كولن ل. باول

سەرچاوە: لە تۆڕی ئەنتەرنێت وەرگیراوە.

پاشکۆی ژمارە ١٩

پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق

دەروازەی یەکەم

حوکمە گشتییەکان

مادەی یەکەم:

هەرێمی کوردستان هەرێمێکە لە هەرێمەکانی کۆماری فیدراڵیی عێراق و پێڕۆ سیاسییەکەی پێڕۆیەکی کۆماریی پەرلەمانی و دیموکراتی دەبێت.

مادەی دووەم:

هەرێمی کوردستان لە پارێزگای دهۆک - بەسنووره ئیدارییەکەی ئێستایەوە - و پارێزگای کەرکووک و سلێمانی و هەولێر و قەزاکانی ئاکرێ و شێخان و شنگاڵ و تەلەعفەر و تلکێف و ناحیەکانی زەممار و بەعشیقە و ئەسکی کەلەک - لە پارێزگای نەینەوا و - هەردوو قەزای خانەقین و مەندەلی - لە پارێزگای دیالە و - قەزای بەدرەو ناحیەی جەسان - لە پارێزگای واست، بە سنووره ئیدارییەکانی بەر لە ساڵی(١٩٦٨)یانەوە و، ناوچەکانی تریش کە زۆرینەی دانیشتوانی کوردن پێک هاتووە.

مادەی سێیەم:

گەل چاوگەی دەسەڵاتەکان و بنیچەی شەرعییەتەکانیەتی.

مادەی چوارەم:

گەلی هەرێمی کوردستان لە کورد و کۆمەڵە نەتەوەییەکانی (تورکمان و ئاسوری و کلدان و ئەرمەنی و عەرەب)پێک دێت و ئەم دەستووره مافەکانیان لە چوارچێوەی یەکێتیی هەرێمی کوردستاندا ئیقرار دەکات.

مادەی پێنجەم:

شاری کەرکووک پایتەختی هەرێمی کوردستانە و دەشێتیش ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، کە پێویست بکات غەیری ئەو شارە بە

شێوەیەکی ڕەفتەنی (مؤقت) بکاتە پایتەخت.

مادەی شەشەم:

هەرێمی کوردستان ئاڵای تایبەت بەخۆی هەیە شان بەشانی ئاڵای کۆماری فیدراڵیی عێراق و، دروشم و سروود و جەژنی نەتەوەییی نەورۆز (٢١ی ئادار)ی خۆیشی هەیە، ئەوەش بە یاسا ڕێک دەخرێت.

مادەی حەوتەم:

هەرێمی کوردستان هێزگەلی چەکداری بەرگریکاری خۆی هەیە.

مادەی هەشتەم:

١- زمانی کوردی زمانی ڕەسمیی هەرێمی کوردستانە.

٢- موراسەلاتی ڕەسمی لەگەڵ دەسەڵاتەکانی فیدراڵی و هەرێمەکانی دیکەدا بەهەر دوو زمانی عەرەبی و کوردی دەبێ.

٣- زمانی تورکمانی شان بەشانی زمانی کوردی بۆ تورکمانەکان بەزمانی ڕۆشنبیری و فێرکاری لە قەڵەم دەدرێ و، زمانی سریانیش شان بەشانی زمانی کوردی بۆ ئەوانەی بە سریانی دەدوێن بەزمانی ڕۆشنبیری و فێرکاری لە قەڵەم دەدرێ و، زمانی عەرەبیش شان بەشانی زمانی کوردی بۆ عەرەبەکان بەزمانی ڕۆشنبیری و فێرکاری لە قەڵەم دەدرێت.

دەروازەی دووەم

ماف و ئەرکە بنیچەییەکان

مادەی نۆیەم:

١- هاووڵاتیان، بەبێ جیاوازیی جنس یان ڕەگەز یان ڕەنگ یان زمان یان مەنشەئی کۆمەڵایەتی یان ئاین یان مەزەب یان حاڵەتی کۆمەڵایەتییان بەرامبەر بە یاسا لە مافەکان و ئەرکەکانی سەرشانیاندا یەکسانن.

٢- ئافرەت یەکسانیی تەواوی لەگەڵ پیاودا هەیە.

٣- خێزان شیرازە (بنیچە)ی کۆمەڵگەیە و، لە چوارچێوەی یاساشدا پاراستنی دایکایەتی و منداڵێتیش دەستەبەرە و، دەسەڵاتەکان و کۆمەڵگەش پابەندن بە

چاودێریکردنی هەرزە و لاوان و پاراستنی دروشمە بەرزەکانی نەریت و نیشتمانپەروەریی ڕەسەن و کولتووری مێژووییی گەلی کوردستان.

٤- مەبدەئی هەلی چونیەک بۆ هەموو هاووڵاتیان دەستەبەرە.

مادەی دەیەم:

١- سزا شەخسیە و، بەپێی دەقی یاسایش نەبێ نە جەریمە هەیە و نە سزا.

سزاش لەسەر ڕەفتارێک نەبێ کە یاسا لەکاتی تێوەگلانیدا بە جەریمەی دانابێ، ناسەپێنرێ و، لەو سزایەش زیاتر کە لە کاتی تێوەگلانی جەریمەکەدا بەرکار خراوە سزایەکی گرانتر ناسەپێنرێت.

٢- تاوانبار بێ تاوانە (پاکە)تا ئیدانەکردنی ساغ دەکرێتەوە.

مادەی یازدە:

١- مافی خۆپارێزی (الدفاع) لە هەموو قۆناغەکانی لێ پێچانەوە و دادگاییدا بەپێی حوکمەکانی یاسا مافێکی پیرۆزە.

٢- دانیشتنەکانی دادگاکان لە ڕووە (ئاشکرایە)، مەگەر دادگا بەپێی حوکمەکانی یاسا بڕیاری نهێنی بوونیان بدات.

مادەی دوازدە:

١- خانە و ئەو جێگەیەش کە حوکمی خانە دەیگرێتەوە حورمەتی خۆی هەیە و، لەو بارودۆخە و بەو شێوازانەش نەبێ کە دەقی یاسایان لەسەرە، ناشێ کەس حورمەتی پێشێل بکا یان بچێتەناوی یان بیپشکنێ یان موراقەبەی بکات.

٢- بەپێی یاسا نەبێ ناشێ هیچ کەسێ یان کەلوپەلی هیچ کەسێ بپشکنرێت.

٣- حورمەتی مرۆڤ پارێزراوە و، قەدەغەشە هیچ جۆرە سزادانێکی جەستەیی یان سزادانی دەروونیی دەرهەق بکرێت.

٤- بە بڕیاری لایەنێکی دادوەریی تایبەت نەبێ کە بەپێی یاسا دەرهێنرابێ، ناشێ هیچ مرۆڤێ دەستبەسەر بکرێ یان بگیرێ یان حەپس بکرێ یان سجن بکرێ.

مادەی سێزدە:

نهێنی هاودەنگیی بەریدی (ئاسایی و ئەلیکترۆنی و برووسکە و تەلەفۆنی) دەستەبەرە و، بۆ زەرورەتی عەدالەت و ئاسایشی هەرێم و بە بڕیاری لایەنێکی دادوەریی تایبەت و لە سنووری ئیقرارکراوی یاسایشدا نەبێ، ناشێ ئاشکرا بکرێن.

مادەی چواردە:

مافی موڵکایەتی دەستەبەرە و، بەپێی یاسایش نەبێ، ناشێ دەست بەسەر موڵک و ماڵی گواستەنی و ناگواستەنیدا بگیرێ و، لە پێناوی بەرژەوەندی گشتی و بەپێی یاسا و بە قەرەبووکردنەوەی عادیلانەش نەبێ، موڵکایەتیی تایبەت لە کەس دانامالرێ.

مادەی پازدە:

ناشێ هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان لە سەفەر بۆ دەرەوەی کۆماری فیدراڵیی عێراق یان لە گەڕانەوەی قەدەغە بکرێت و، لەو حاڵەتانەشدا نەبێ کە دەقی یاسایان لەسەر هاتبێ، ناشێ، هاتن و چوونیان لێ ببەسترێ یان جێگەی دانیشتنیان لە سنوور بدرێت.

مادەی شازدە:

ئازادیی ڕا و دەربڕینی هزر و، پەخش و چاپەمەنی و ڕۆژنامەگەری و مافی کۆبوونەوە و خۆپێشاندان و مانگرتنی ئاشتییانە و دامەزراندنی حزب و کۆمەڵە و سەندیکاکان دەستەبەرن و بەپێی یاسا ڕێک دەخرێن.

مادەی حەڤدە:

ئازادیی ئاین و بڕوا و داب و دەستووری ئاینی دەستەبەرە بە مەرجێ لەگەڵ حوکمەکانی دەستووری کۆماری فیدراڵیی عێراق و ئەم دەستوورە و پێڕۆی گشتی و ئادابی گشتیدا پێچەوانە نەبن.

مادەی هەژدە:

پەنابەری سیاسی ناشێ تەسلیم بکرێتەوە.

مادەی نۆزدە:

١- فێرکردنی سەرەتایی لە هەرێمی کوردستاندا ئیلزامییە و، بە یاسا ڕێک دەخرێت.

٢- دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان بۆین دەبن (تلتزم) بە لەناوبردنی بێ سەوایی (الأمیە) و، مافی بەخۆڕایی فێربوون لە قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندی و زانکۆییدا دەستەبەر دەکەن و فێرکاریی پیشەیی و هونەری(تەکنیکی) بەرەو چاکتر دەبەن.

مادەی بیستەم:

ئازادیی لێکۆڵینەوەی زانستی لە چوارچێوەی یاسادا دەستەبەرە و، پێویستیشە دەست بالایی و ئیبداع و ئیپتیکار و نیشانەکانی هەڵکەوتن لە بوارگەلی زانستی و هزری و ڕۆشنبیری و هونەریدا دنە بدرێن و پاداشت بکرێن و چاودێری بکرێن.

مادەی بیست ویەک:

١- کارکردن مافی هەموو هاووڵاتییەکە و پێویستیشە لەسەری. لە هەر کوێیەکیش بیەوێ کاری خۆی دەکات و، دەسەڵاتەکانی هەرێمیش هەوڵ دەدەن کار بۆ هەموو هاووڵاتییەک کە توانای بەسەریدا بشکێ فەراهەم بکەن.

٢- دەسەڵاتەکان باشترکردنی شەرت و شروت و هەلومەرجی کار دەستەبەر دەکەن و بۆ بەرزکردنەوەی سەویەی ژیواری و شارەزایی و ڕۆشنبیریی کرێکاران کۆشش دەکەن و، زەمانەتی کۆمەڵایەتییان بۆ حاڵەتی نەخۆشی و زەبوونی و بێ کاری و پیری بۆ فەراهەم دەکەن.

٣- بۆ حاڵەتی دوورخستنەوەی زیانێکی گشتیی ناکاو نەبێ، ئیشێکی دیارکراو بەزۆر و بەبێ قەرەبوو بەهیچ کەسێ ناکرێ.

مادەی بیست و دوو:

١- دەسەڵاتەکان پابەند دەبن کە لە ڕێگەی سەرومڕ بەرفراوانکردن و فەراهەمکردنی خزمەتی پزیشکی و تەندروستییەوە، تەندروستیی گشتی بپارێزن.

٢- دەسەڵاتەکان پابەند دەبن خاک و ئاو (بیئە) بپارێزن و باشتری لێ بکەن و

بەرەو چاکتر بیگۆڕن.

مادەی بیست و سێ:

باج دان ئەرکێکی پێویستە لەسەر هەموو هاووڵاتییەک و، بە یاساش نەبێ باج نە دەسەپێنرێ و نە وەردەگیرێ و نە هەموار دەکرێت.

مادەی بیست و چوار:

پێشکەشکردنی شکات و بەرزکردنەوەی سکاڵانامە بۆ داوودەزگا دەسەڵاتدارەکان مافێکی دەستەبەرە بۆ هاووڵاتی و، دەسەڵاتەکانیش پێویستە لە ماوەیەکی دیارکراوی ماقووڵدا یەکلای بکەنەوە.

مادەی بیست و پێنج:

لە هەرێمی کوردستاندا مەرجەعی پاراستنی ئەو مافانەی لەم دەروازەیەدا هاتوون دادوەریە و، دادگاش کاتێ کەم و زۆریی بەرپرسێتیی لایەنی گشتی یان بەرپرسێتیی یەکەوڕاستی شەخسی یان بەرپرسێتیی هەردووکیان دیار دەکات، ئەوجا پێویستە لەسەری حوکمی سزا یان قەرەبوو یان هەردوو حوکمەکە بەسەریدا بسەپێنێ.

دەروازەی سێیەم

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان

بەشی یەکەم ـ دەسەڵاتی یاساکاری

ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان

مادەی بیست و شەش:

ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان خاوەن دەسەڵاتی یاساکارییە لە هەرێمەکەدا و، لە نوێنەرانی گەل پێک دێت و، بە دەنگدانی گشتیی ئازاد و نهێنی و راستەوخۆ ئەندامەکانی هەڵدەبژێردرێن.

مادەی بیست و حەوت:

١ـ شێوازی هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان

و چۆنیەتیی هەڵبژاردن و دیارکردنی وادە و رێژەی نواندن و شەرت و شروتی هەڵبژێر و هی ئەندامیش، هەمووی بەپێی یاسا دیار دەکرێت.

٢ـ لە پێکهێنانی ئەنجوومەندا نواندنی عادیلانە بۆ کۆمەڵە نەتەوەیییەکانی هەرێمی کوردستان رەچاو دەگیرێ.

مادەی بیست و هەشت:

١- خولی هەڵبژاردنی ئەنجوومەن چوار ساڵە و، لە رۆژی کۆبوونەوەی یەکەمییەوە دەست پێ دەکات.

٢- ئەنجوومەن لەسەر داوای سەرۆکی هەرێم، لە ماوەی پازدە رۆژدا – کە لە رۆژی بڵاوکردنەوەی ئەنجامە کۆتاییەکانی هەڵبژاردنەکەوە دەست پێ دەکات – کۆ دەبێتەوە و ، لە حاڵەتێکیشدا داوای کۆبوونەوەی لێ نەکرا، ئەوە لەو بارەدا، خۆی لە خۆیەوە لە یەکەم رۆژی دوای ئەو ماوەیەدا کۆ دەبێتەوە.

مادەی بیست و نۆ:

ئەنجوومەن یەکەم دانیشتنی خۆی بەسەرۆکایەتی بە تەمەن گەورەترینی ئەندامەکانی ساز دەدا و، بە دەنگدانی نهێنی سەرۆک و جێگری سەرۆک و ئەمینداری نهێنی هەڵدەبژێرێت.

مادەی سی:

ئەندامی ئەنجوومەن، بەر لە دەست پێکردنی ئیش و کارەکانی، ئەم سوێندەی خوارەوە دەخوات:

«بە یەزدانی مەزن سوێند دەخۆم کە بەرژەوەند و یەکێتی و حورمەتی گەلی کوردستان و ماف و ئازادییەکانی رۆڵەکانی بپارێزم و، بەڕاستی و بە دڵسۆزی ئەرکی سەرشانی ئەندامیەتیی خۆم بەجێ بگەیێنم».

مادەی سی و یەک:

١- نیسابی یاسایی لە ئەنجوومەندا بە ئامادەبوونی زۆرینەی ئەندامەکانی دێتەجێ و، بڕیارەکانیشی بەزۆرینەی رەهای ئامادەبووان دەردەهێنرێ ئەگەر دەقی یاسا بەپێچەوانەی ئەوە نەبێت.

٢- بە دە ئەندامی ئەنجوومەن دەتوانن پرۆژەی یاسایەک یان بڕیارێک پێشنیاز بکەن.

مادەی سی و دوو:

دەرماڵە و پاداشتەکانی سەرۆک و ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانی بە یاسا دیار دەکرێن.

مادەی سی و سێ:

تەفسیلاتی رەوشی کار و چۆنیەتیی سازدانی دانیشتنی ئاسایی و نائاسایی و بارودۆخی کۆتاییی هاتنی ئەندامیەتی و چۆنیەتیی پڕکردنەوەی کورسییە چۆڵەکان لە ئەنجوومەندا بە یاسا دیار دەکرێن.

مادەی سی و چوار:

ئەنجوومەن ئەم ئیش و کارە تایبەتانە دەکات:

١- هەموارکردنی دەستووری هەرێم بە زۆرینەی دوو لە سێی ژمارەی ئەندامەکانی، بەبێ ئەوەی دەسکاریی ئەو ماف و ئەرکە ئەساسییانە بکات کە دەقەکانیان لەم دەستوورەدا هاتووە.

٢- یاساکاری و هەموارکردن و ئیلغاکردنی یاساکان.

٣- متمانەدان بە وەزارەت و ئەندامەکانی و لە متمانەخستنیان.

٤- ئیقرارکردنی بودجەی گشتیی هەرێمی کوردستان یان موناقەلەکردن لە نێوان بابەکانیدا و، تەسدیقکردنی هەر خەرجێ کە لە بودجەکەدا باس نەکرابێ.

٥- دانان و هەموارکردن و ئیلغاکردنی باج و رەسمەکان.

٦- تەسدیقکردنی ئەو رێککەوتننامانەی کە دەسەڵاتی تەنفیزی لە بوارەکانی ئابووری و فراژوکاری (التنمیە) و رۆشنبیری و فێرکاری و مرۆڤایەتی و کاروباری ئیداری و ئاسایشی سنوور و کاروباری دراوسێتیدا، لەگەڵ هەرێمەکانی دیکەی کۆماری فیدراڵیی عێراق و لایەنە بیانییەکان و هەرێمگەلی دەوڵەتە فیدراڵییەکاندا دەیانبەستێ.

٧- یەکلاکردنەوەی دروستیی ئەندامیەتی لە ئەنجوومەندا.

٨- دەرهێنانی بڕیارگەلی پێویست بۆ پڕکردنەوەی کورسییە چۆڵەکانی ئەنجوومەن، بەپێی یاسا.

٩- ریقابەکردنی ئیش و کارەکانی دەسەڵاتی تەنفیزی هەرێمی کوردستان و بەرپسیاردانی (مساءلە) سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان.

١٠- دانانی پێڕۆی ناوخۆ و دیارکردنی میلاک و خەمڵی بودجەی ئەنجوومەن و دامەزراندنی فەرمانبەرەکانی و دیارکردنی مووچەکانیان.

١١- پێکهێنانی لێژنەگەلی لێ پێچینەوە بۆ مەسەلەگەلێ کە خۆی بە پێویستی بزانێ.

مادەی سی و پێنج:

١- ئەندام قایمە (حصانە)ی پەرلەمانیی هەیە و، لە چوارچێوەی سنوورەکانی پێڕۆی ناوخۆی ئەنجوومەنیشدا ئازادیی قسەکردنی هەیە.

٢- ناشێ هیچ لایەنێک لە کاتی خولی کۆبوونەوەدا، بەبێ ئیزنی ئەنجوومەن لێ پێچینەوە دەرهەق بە ئەندام بکات یان بیگرێ یان ئازادیی لێ ببەستێ یان موراقەبەی بکا یان بیپشکنێت، تەنیا لەو حاڵەتەدا نەبێ کە بەسەر جینایەتێکی بە چاو دیتراوەوە گیرابێ.

٣- ناشێ ئەندام لە دەرەوەی کاتەکانی کۆبوونەوەی خولەکانی ئەنجوومەندا، بەبێ ئیزنی سەرۆکی ئەنجوومەن مولاحەقە بکرێ یان بگیرێ، تەنیا لەو حاڵەتەدا نەبێ کە بەسەر جینایەتێکی بەچاودیتراوەوە گیرابێ، لەم بارەشدا هەر کە ئەنجوومەن کۆبووەوە دەستبەجێ لەو ئیجرائاتەی کە دەرهەق بەو ئەندامە کراوە ئاگەدار دەکرێت.

مادەی سی و شەش:

١- ئەنجوومەن بۆی هەیە، بەزۆرینەی دوو لە سێی ئەندامەکانی، خۆی هەڵبوەشێنێتەوە.

٢- ئەنجوومەن، لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بە مەرسومی سەرۆکی هەرێم هەڵدەوەشێتەوە:

ا- ئەگەر لەنیوە زیاتری ژمارەی ئەندامەکانی دەست لە کار هەڵبگرن.

ب- ئەگەر نیسابی یاسایی بۆ دانیشتنی نەیەتەجێ لە ماوەی چل و پێنج ڕۆژدا کە لە ڕۆژی بانگهێشت بۆ دانیشتنەکەیەوە دەست پێ دەکات.

ج- ئەگەر ئەنجوومەن سێ جاری دوا بەدوای یەک متمانەی بە ئەنجوومەنی وەزیران نەدا.

د- ئەگەر پێڕۆی هەڵبژاردنی ئەنجوومەن گۆڕدرابێت و، ماوەی خولی هەڵبژاردنیشی، شەش مانگ یان کەمتری مابێت.

مادەی سی و حەوت:

لە حاڵەتی هەڵوەشاندنەوەی ئەنجوومەن یان لە حاڵەتی کۆتاییهاتنی خولی هەڵبژاردنیدا، ئەوە لەو بارەدا پێویستە لە ماوەی ئەوپەڕی دوو مانگدا هەڵبژاردنێکی گشتیی نوێ بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنێکی نوێ ئەنجام بدرێ.

مادەی سی و هەشت:

ئەگەر خولی هەڵبژاردنی ئەنجوومەن کۆتایی هات و، نەکرا، هەڵبژاردنی نوێ بەهۆی ڕوودانی جەنگ یان کارەساتی سروشتییەوە ئەنجام بدرێت، ئەوە، لەوبارەدا ئەنجوومەن لەسەر ئیش و کاری خۆی بەردەوام دەبێت تا کاتی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنێکی نوێ و سازدانی دانیشتنی یەکەمی.

بەشی دووەم

دەسەڵاتی تەنفیزی

مەبحەسی یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان

مادەی سی و نۆ:

هەرێم سەرۆکێکی هەیە بە (سەرۆکی هەرێمی کوردستان) ناو دەبرێ کە سەرۆکی باڵای دەسەڵاتی تەنفیزییە و، سەرەک کۆماری فیدراڵیی عێراق دەنوێنێ و، جێگری ئەویشە لە بۆنەگەلی نیشتمانی و نەتەوەییدا و تەنسیقی

نێوان دەسەڵاتەکانی یەکێتی و دەسەڵاتەکانی هەرێمیش لە ئەستۆ دەگرێ.

مادەی چل:

سەرۆکی هەرێمی کوردستان بە هەمان شێوازی هەڵبژاردنی سەرەک کۆماری فیدراڵیی عێراق هەڵدەبژێردرێت، ئەوەش بەیاسا ڕێک دەخرێت.

مادەی چل و یەک:

شێوازی هەڵبژاردن و شەرت و شروتی خۆپاڵاوتن و چۆنیەتی تاوانبارکردن و دادگاییکردن و حاڵەتەکانی کۆتایی هاتنی(ولایە)ی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بە پیێ یاسایەکی تایبەت دیار دەکرێن.

مادەی چل و دوو:

سەرۆکی هەرێم بەر لەوەی دەست بە ئەرکەکانی بکات، ئەم سوێندە دەستوورییەی خوارەوە لە بەردەم ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستاندا دەخوات:

«بە یەزدانی مەزن سوێند دەخۆم کە ماف و دەسکەوت و یەکێتی و بەرژەوەندەکانی گەلی کوردستان بپارێزم و ڕێز و پابەندیم بۆ هەردوو دەستووری کۆماری فیدراڵیی عیراق و دەستووری هەرێمی کوردستان هەبێ و ئیش و کارەکانم بە دروستی و بە دڵسۆزی ئەنجام بدەم»

مادەی چل و سێ:

ماوەی (ولایە)ی سەرۆکی هەرێمی کوردستان چوار ساڵە و، دەشێ بۆ یەک جاری دیکەش هەڵببژێردرێتەوە.

مادەی چل و چوار:

سەرۆکی هەرێمی کوردستان ئەم ئیش و کارانە دەکات:

١- دەرهێنانی ئەو یاسانەی کە ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم دایاندەنێ.

٢- دەرهێنانی (مرسوم) بۆ دەست پێکردنی هەڵبژاردنە گشتییەکانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم.

٣- دەرهێنانی (مرسوم)ی بانگهێشتی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم بۆ خولی

یەکەمی کۆبوونەوە.

٤- دەرهێنانی(مرسوم)ی پێکهێنانی ئەنجوومەنی وەزیران دوای وەرگرتنی متمانە لە ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمدا.

٥- بانگهێشتی ئەنجوومەنی وەزیران دەکات بۆ کۆبوونەوەی نائاسایی هەر کاتێ بەزەروور بزانرێت و، کۆبوونەوەکەش تەنیا بۆ ئەو بابەتانە دەبێت کە بانگهێشتەکەی لەسەر کراوە، ئەگەر خۆیشی ئامادە ببێ ئەوە لەو بارەدا خۆی سەرۆکایەتیی کۆبوونەوەکە دەکات.

٦- بەڕاوێژی سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم و ئەنجوومەنی وەزیران، بڕیارگەلێ دەردەهێنێ هێزی یاسایان هەیە، ئەوەش لە کاتێکدا دەبێ کە هەرێمی کوردستان و پێڕۆ سیاسییەکەی یان ئاسایشی گشتیی یان داوودەزگا دەستوورییەکانی لە ناکاوێ بکەونەبەر مەترسیگەلێ هەڕەشە لە بوونی (کەیانی) بکەن و، ئەنجوومەنی نیشتمانییش نەپەرژابێ کۆ ببێتەوە، بەمەرجێ ئەو بڕیارانە پاشان بخرێنە بەردەم یەکەم کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم. خۆ ئەگەر هات و نەخرانە بەردەمی، یان خرانە بەردەمی و ئیقراری نەکرد، ئەوە لەو بارەدا خەسڵەتی یاساییان نامێنێ.

٧- جاڕدانی باری ناکاو (حالە الطوارئ) بەپێی یاسایەکی تایبەت.

٨- ئەو ئیش و کارانەی کە سەرەک کۆماری فیدراڵیی عێراق پێی دەسپێرێ.

٩- بزواندنی هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆی هەرێم بەپێکهاتن لەگەڵ ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێم.

١٠- هێنانی هێزی چەکداری یەکێتییەکە بۆ ناو هەرێم لە کاتی پێویستدا، ئەویش بە ڕەزامەندیی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم.

١١- سەرپەرشتی و ئاڕاستەکردنی داوودەزگا ئاسایشییەکانی فیدراڵی کە بە شێوەیەکی ڕەفتەنی(مؤقت)یان بەردەوام لە هەرێمدا لە کاردا دەبن.

١٢- دەرهێنانی (مرسوم)ی دەست لە کار هەڵگرتنی ئەنجوومەنی وەزیران یان وەزیر، کاتێ کە لە متمانە دەخرێن.

١٣- دەرهێنانی (مرسوم)ی قبووڵکردنی دەست لە کار هەڵگرتنی ئەنجوومەنی

وەزیران یان وەزیر کاتێ کە خۆیان داوایان کردبێ، داواشیان لێ دەکا لە کار و فرمانی خۆیاندا بەردەوام بن تا پێکهێنانی وەزارەتی نوێ.

١٤- لێبوردنی تایبەت لە حوکمدراوەکان.

١٥- تەسدیقکردنی حوکمگەلی لەناوبردن (الاعدام)یان سووککردنی بۆ سجنی هەتا هەتایی (المؤبد).

١٦- دامەزراندن و عەزلکردن و فەسڵکردن و خانەنشینکردنی خاوەن دەرەجە تایبەتەکان و دادوەر و سەرۆکی ئیددیعای گشتیی هەرێم و موددەعیە گشتییەکان و جێگرەکانیان و سەرۆکانی یەکە ئیدارییەکان بەپێی یاسا.

١٧- پێدانی ڕوتبەی سەربازی بە ئەفسەرانی هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایشی هەرێم، هەروەها دەرکردن و خانەنشینکردنیان بەپێی یاسا.

١٨- پێدانی نیشان و مەدالیا (الاوسمە والانواط)کە بەپێی یاسا دیار دەکرێن.

١٩- دامەزراندن و عەزلکردنی نوێنەرانی هەرێم لە ئەنجوومەنی هەرێمەکاندا، لەسەر پێشنیازی ئەنجوومەنی وەزیران و تەسدیقکردنی لە لایەن ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستانەوە.

مادەی چل و پێنج:

مووچە و دەرماڵەکانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بەیاسا دیار دەکرێن.

مادەی چل و شەش:

سەرۆکایەتیی هەرێم دیوانێکی دەبێت، ئەرک و پێکهاتەکانیشی بەیاسا دیار دەکرێن.

مادەی چل و حەوت:

١- ئەگەر سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەست لە کار هەڵبگرێ یان بمرێ یان تووشی زەبوونییەکی سەرومڕ ببێ، ئەوە لەوبارەدا بەهەمان شێوەی هەڵبژاردن جێ نشینێک جێگەی دەگرێتەوە.

٢- کاتی چۆڵبوونی مەنسەبی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، ئەوە لەوبارەدا سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان ئیش و کارەکانی هەڵدەسووڕێنێ تا هەڵبژاردنی سەرۆکێکی نوێ.

٣- كاتى ديارنەبوونى سەرۆكى هەرێمى كوردستان يان كاتى مۆڵەتى، ئەوە لەوبارەدا سەرۆكى ئەنجوومەنى وەزيرانى هەرێم بەوەكالەت ئيش و كارەكانى هەڵدەسووڕێنێ.

مەبحەسى دووەم: ئەنجوومەنى وەزيرانى هەرێمى كوردستان

مادەى چل و هەشت:

ئەنجوومەنى وەزيرانى هەرێمى كوردستان، دەستەى تەنفيزى و ئيداريى بالاَيە لە هەرێمدا و، ئيش و كارەكانى دەسەلاَتى تەنفيزى، لە ژێر سەرپەشتى و ئاراستەكاريى سەرۆكى هەرێمى كوردستاندا هەڵدەسووڕێنێ.

مادەى چل و نۆ:

١- ئەنجوومەنى وەزيران لە سەرۆكى ئەنجوومەنى وەزيران و جێگركانى و ژمارەيەك لە وەزيران پێك دێت، بەمەرجێ ژمارەيان لە (١٥) وەزير كەمتر نەبێت.

٢- سەرۆكى هەرێمى كوردستان، پێكهێنانى وەزارەت بەو ئەندامى ئەنجوومەنى نيشتمانيى هەرێمە دەسپێرێ كە لە لايەن فراكسيۆنى زۆرينەى پەرلەمانەوە دەپاڵێورێت.

٣- ئەويش، كە سەرۆكايەتيى وەزارەتى پێ سپێردراوە، جێگرەكانى و وەزيرەكانى لە نێوان ئەندامانى ئەنجوومەنى نيشتمانيى هەرێم يان لە غەيرى ئەوان كە شەرتوشرووتى ئەندامييەتيى ئەنجوومەنى نيشتمانيى هەرێميان تێدا فەراهەمە دەست نيشان دەكات.

٤- سەرەك وەزيران ليستى ناوى ئەندامانى وەزارەتەكەى پێشكەش دەكات بە سەرۆكى هەرێم بۆ تەسديقكردنى.

٥- دواى تەسديقكردن لە لايەن سەرۆكى هەرێمەوە، ئنجا سەرەك وەزيران ئەنجوومەنى وەزارەتەكەى پێشكەش دەكات بە ئەنجوومەنى نيشتمانيى هەرێم و داواى متمانە پێدانى دەكات و، پاشان دواى وەرگرتنى متمانە ئيدى (مرسوم)ى پێكهێنانى دەردەهێنێ.

٦- سەرۆكى ئەنجوومەنى وەزيران سەرۆكايەتيى دانيشتنەكانى ئەنجوومەن دەكات، تەنيا ئەو دانيشتنانەى نەبێ كە سەرۆكى هەرێمى تێدا ئامادە دەبێت.

مادەى پەنجا:

لە پێكهێنانى ئەنجوومەنى نيشتمانيى هەرێمى كوردستاندا نوواندنى كۆمەڵە نەتەوەييەكان رەچاو دەگيرێ.

مادەى پەنجا و يەك:

وەزيرەكان لەو كاروبارانەدا كە پێوەنديدارن بە ئەنجوومەنى وەزيرانەوە، بەهاوكارى لە بەردەمى ئەنجوومەنى نيشتمانيى هەرێمدا بەرپرسن و، هەر وەزيرەش، بەتەنيا، لە كاروبارى وەزارەتەكەى خۆى بەرپرسە.

مادەى پەنجا و دوو:

ئەنجوومەنى وەزيران ئەم ئيش و كارانە هەڵدەسووڕێنێ:

١- بەركارخستنى ياسا و پێڕۆ و بڕيارگەل و پاراستنى ئاسايشى هەرێم و موڵك و ماڵى گشتى.

٢- رەنگڕشتنى سياسەتى گشتيى هەرێم بە هاوكۆمەكى لەگەڵ سەرۆكى هەرێمى كوردستاندا.

٣- ئامادەكردنى پرۆژەگەلى پلانەكانى فراژوكارى (التنميە) و دابينكردنى پێداويستەكان بۆ بەركارخستنيان.

٤- ئامادەكردنى پرۆژەى بودجەى گشتيى هەرێم.

٥- سەرپەرشتيى ئيش و كارى وەزارەتەكان و داوودەزگا و مەرفەقە گشتييەكانى هەرێمى كودرستان و ئاراستەكردن و بەدواداچوون و موراقەبەكردنيان، هەروەها تەنسيقكردنى چالاكى لە نێوانياندا. بۆيشى هەيە بڕيارەكانيشيان ئيلغا يان هەموار بكات.

٦- دەرهێنانى بڕيارگەلى تەنفيزى و ئيدارى بەپێى ياسا و پێڕۆكان.

٧- ئامادەكردنى پرۆژەى ياساگەل و دەرهێنانى پێڕۆكان.

٨- دامەزراندن و دياركردنى مووچە و تەرفيع و فەسڵ و عەزل و خانەنيشينكردنى فەرمانبەران بەپێى ياسا.

مادەی پەنجا و سێ:

وەزیر یەکەم بەرپرسی راستەوخۆیە لە هەموو کاروبارێ پێوەندیی بەوەزارەتەکەیەوە هەبێ.

مادەی پەنجا و چوار:

١- ئەنجوومەنی وەزیران بە دەست لە کار هەڵگرتوو لە قەڵەم دەدرێت ئەگەر ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم لە متمانەی بخات.

٢- وەزیر بە دەست لە کار هەڵگرتوو لە قەڵەم دەدرێت ئەگەر ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم لە متمانەی بخات.

مادەی پەنجا و پێنج:

١- چۆنیەتیی بەرپرسدان (مساءلە)ی سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان و، چۆنیەتیی تاوانبارکردن و دادگاییکردنیان، بەیاسا دیار دەکرێ.

٢- مووچە و دەرماڵە و مافەکانیشیان بەیاسا دیار دەکرێ.

بەشی سێیەم

دەسەڵاتی دادوەری

مادەی پەنجا و شەش:

دەسەڵاتی دادوەری لە هەرێمدا بە دەرەجەگەلی جیاوازیەوە، بەجۆرەکانیەوە، بە دەستەکانیەوە، بەشێوازی پێکهێنانیەوە بەشەرتوشرونی دامەزراندنی ئەندامەکانی و گواستنەوە و لێپرسینەوەیانەوە، هەمووی بەیاسا رێک دەخرێت.

مادەی پەنجا و حەوت:

دادوەری (ولایەی عاممە)ی هەیە بەسەر هەموو کەسانی تەبیعی و مەعنەویی گشتی و تایبەتییەوە، تەنیا بەسەر ئەوانەوە نەبێ کە یاسا هەڵاوێری (استثناء) کردوون.

مادەی پەنجا و هەشت:

دادوەری سەربەخۆیە، لە یاسا بەولاوە هیچ دەسەڵاتێکی دیکەی بەسەرەوە نییە.

مادەی پەنجا و نۆ:

دادگای پێداچوونەوە (التمییز) لە هەرێمی کوردستاندا سەرباری ئیش و کارە ئاساییەکانی خۆی، تایبەتمەندیشە بە لێکدانەوەی ئەم دەستوورە و یەکلاکردنەوەی تانە(دفع)ی دەستووری نەبوونی ئەو یاسایانەی کە لە بەردەم دادگادا دەعوایان پێ کراوەتەوە، ئەوەش بە یاسا رێک دەخرێت.

مادەی شەستەم:

ئیددیعای گشتی نوێنەری میللەتە (المجتمع) لە پارێزگاریکردنی مافی گشتی و وەدیهێنانی عەدالەتدا.

مادەی شەست و یەک:

تیرە غەیرە ئیسلامەکان بۆیان هەیە، بەپێی یاسای تایبەت ئەنجوومەنگەلی رۆحانی و دادوەریی خۆیان ساز بدەن، ئەم ئەنجوومەنانەش مافی ئەوەیان هەیە سەیری هەموو ئەو شتانە بکەن کە پێوەندیی راستەوخۆی بە ئەحواڵی شەخسیی ئەو تیرانەوە هەیە و ناکەونە چوارچێوەی ئیش و کارەکانی دادگاکانی ئەحواڵی شەخسییەوە.

مادەی شەست و دوو:

هەموو حوکم و بڕیارە دادگاییەکان بە ناوی گەلەوە دەردەچن.

دەروازەی چوارەم

ئیدارە و ئەنجوومەنە شارەوانییەکان

مادەی شەست و سێ:

دابەشە ئیدارییەکانی هەرێمی کوردستان بەپێی یاسای هەرێم ئەنجام دەدرێن کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورەدا پێچەوانە نەبن و مافە ئیدارییەکانی کۆمەڵە نەتەوەییەکانیش رەچاو بگیرێن لەو یەکە ئیدارییانەدا کە زۆرینەی دانیشتوانی تێدا پێک دەهێنن.

مادەی شەست و چوار:

هەرێم بۆی هەیە یەکەگەلی ئیداریی وەک (پارێزگا و قەزا و ناحیە)ی نوێ بنیات

بنێ و ئەنجوومەنگەلی محەللییان بۆ پێک بهێنێ و، مەرکەزەکانیان دیاری بکات و بیگۆڕێت و سنوورەکانیان بچەسپێنێ و هەمواریان بکات و لە یەکەگەلی ئیداری دایان ببڕێت و بیانخاتە سەر یەکەگەلی ئیداریی دیکە، ئەوەش هەمووی بە یاسا ڕێک دەخرێت.

مادەی شەست و پێنج:

مەرکەزی پارێزگا و قەزا و ناحیە و گوند کە ژمارەی دانیشتوانی لە سێ هەزار کەس کەمتر نەبن شارەوانییەکی دەبێت ئەنجوومەنێک بەڕێوەی دەبات، ئەو شارەوانییە خزمەتی گشتی بە هاووڵاتییەکانی پێشکەش دەکات.

مادەی شەست و شەش:

١- سەرۆک و ئەندامانی ئەنجوومەنی شارەوانی لە دانیشتوانی ناوچەکە بە دەنگدانی گشتیی ئازاد و نهێنی و راستەوخۆ هەڵدەبژێردرێن.

٢- لە پێکهێنانی ئەنجوومەنگەلی شارەوانیدا، نوێنەرایەتیی عادیلانە بۆ کۆمەڵە نەتەوەیییەکانی هەرێمی کوردستان رەچاو دەگیرێت.

مادەی شەست و حەوت:

پلەکانی شارەوانییەکان و چۆنیەتیی هەڵبژاردنی سەرۆک و ئەندامانی ئەنجوومەنی شارەوانی و ئیش و کارە تایبەتەکانی ئەنجوومەنگەلی شارەوانی و ماوەی ئەندامیەتیی ئەندامەکانی و کاروبارەکانی دیکەی، هەمووی بە یاسا دیار دەکرێن.

دەروازەی پێنجەم

حوکمە داراییەکان

مادەی شەست و هەشت:

بەپێی یاسا نەبێ، ناشێ باج یان رەسم بسەپێنرێ یان هەموار بکرێ یان لەغو بکرێ یان هیچ کەسێکی لێ عەفوو بکرێت.

مادەی شەست و نۆ:

دەسەڵاتەکانی هەرێم، بۆیان هەیە باج و رەسم لە هەرێمەکەدا بسەپێنن و وەریان

بگرن یان هەمواریان بکەن یان لەغویان بکەن، بەرەچاوگرتنی هەقیانەت (عەدالەت) و یەکسانی و یەکبوونی لە نێوان هاووڵاتییانی کۆماری فیدراڵیی عێراقدا.

مادەی حەفتا:

داهاتی هەرێمی کوردستان لەمانە پێک دێت:

١- دەسکەوتی باج و رەسم و مزوکرێی خزمەتگەلی مەرفەقە گشتییەکان و ئیراداتی داوودەزگا و شیرکەت و بەرژەوەندە گشتییەکان لە هەرێمدا.

٢- دەسکەوتی وەبەرهێنانی چاوگە سروشتییەکان (استثمار الموارد الطبيعيه) لە هەرێمدا.

٣- منحە و بەخشش و دەسکەوتی پیتاک و یانسیب.

٤- قەرزی خۆماڵی و دەرەوەی تایبەت بە هەرێمی کوردستان.

٥- بەشە دەسکەوتی سامانی نەوت و رەسمی گومرگ کە بەپێی رێژەی دانیشتوانی هەرێم لەچاو دانیشتوانی عێراقدا، بەر هەرێم دەکەوێ.

مادەی حەفتا و یەک:

هەرێمی کوردستانی عێراق لە رووی داراییەوە جێنشینی دەسەڵاتەکانی یەکێتی دەبێت، لە هەر ئیستیحقاقێکی دارایی و باج و رەسمێکی دواخراوی سەر بەهەرێمدا.

مادەی حەفتا و دوو:

ساڵی دارایی بەیاسا دیار دەکرێ.

مادەی حەفتا و سێ:

هەموو ساڵێکی دارایی، یاسای بودجەی یەکخراوی هەرێمی کوردستان یاساکاری دەکرێت و، داهات و خەرجی خەملێنراو لەخۆ دەگرێ.

دەروازەی شەشەم

حوکمە کۆتاییەکان

مادەی حەفتا و چوار:

هەر یاسا یان پێڕۆ یان بڕیار یان (مرسوم)ێ کە لە مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد یان هاووڵاتییانی هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە یان بەربەستی بکات، یان پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم دەستوورە بێت، بە باتڵ لە قەڵەم دەدرێت.

مادەی حەفتا و پێنج:

بەبێ ڕەزامەندیی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان، ناشێ، کەیانی، یان پێڕۆی سیاسیی کۆماری فیدراڵیی عێراق بگۆڕدرێ، دەنا، بەپێچەوانەوە گەلی هەرێمی کوردستان بۆی هەیە مافی خۆی لە چارەنووسی خۆیدا پیادە بکات.

مادەی حەفتا و شەش:

هەر ناکۆکی و وێکنەهاتنێکی دەستووری لە نێوان دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان و هەریەکە لە دەسەڵاتەکانی کۆماری فیدراڵیی عێراق یان دەسەڵاتەکانی هەرێمێکی دیکەدا روو بدات، ئەوە، لەوبارەدا هەواڵەی دادگای دەستووریی یەکێتییەکە دەکرێت بۆ یەکلاکردنەوەی.

مادەی حەفتا و حەوت:

ئەم لایەنانەی خوارەوە مافی پێشکەشکردنی پێشنیازی هەموارکردنی دەستووریان هەیە:

١- سەرۆکی هەرێم.

٢- ئەنجوومەنی وەزیران.

٣- ژمارەیێ کە لە چواریەکی ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانی کەمتر نەبن.

مادەی حەفتا و هەشت:

لە هەرێمدا دیوانی ریقابەی دارایی دادەمەزرێت و، بەئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراقەوە پەیوەست دەبێ و، ئەرک و پێکهاتەکانیشی بەیاسا رێک دەخرێت.

پاشکۆی ژمارە ٢٠

پرۆژەی دەستووری کۆماری فیدراڵیی عێراق

دەروازەی یەکەم

دامەزراندنی یەکێتییەکە

مادەی یەکەم:

عێراق دەوڵەتێکی یەکگرتووی [فیدراڵی]یە، پێڕۆیەکی کۆماریی دیموکراتیی پەرلەمانی هەیە، پێی دەگوترێ کۆماری فیدراڵیی عێراق.

مادەی دووەم:

کۆماری فیدراڵیی عێراق لەمانە پێک دێت:

یەکەم: هەرێمی عەرەبی: هەردوو ناوچەی ناوەند و باشووری عێراق و پارێزگای مووسڵ (نەینەوا) لە باکوری عێراق لەخۆ دەگرێ، ئەو قەزا و ناحیانە نەبێ کە زۆرینەیان کوردن و لە بڕگەی دووەمی خوارەوەدا ناویان هاتووە.

دووەم: هەرێمی کوردستان: پارێزگاکانی کەرکووک و سلێمانی و هەولێر و دهۆک و قەزاکانی ئاکرێ و شێخان و سنجار و تەلەعفەر و ناحیەکانی زەممار و بەعشیقە و ئەلقۆش و ئاسکی کەلەک لە پارێزگای مووسڵ و قەزای خانەقین و مەندەلی لە پارێزگای دیالە بە هەموو سنوورە ئیدارییەکانی بەر لە ساڵی ١٩٦٨ز دەگرێتەوە لەگەڵ ئەو ناوچانەش کە زۆرینەی کوردی تێدا نیشتەجێن.

مادەی سێیەم:

گەل چاوگەی دەسەڵاتەکان و بناغەی شەرعییەتەکانیەتی.

مادەی چوارەم:

گەلی عێراق لە دوو نەتەوەی سەرەکی پێک هاتووە کە نەتەوەی عەرەب و نەتەوەی کوردە. ئەم دەستوورەش لەسەر بناغەی فیدراڵییەت مافە نەتەوەییەکانی

هەردووکیان ئیقرار دەکا و، مافە ڕەواکانی کۆمەڵە نەتەوەییەکانیش لە چوارچێوەی کۆماری فیدراڵیی عێراقدا ئیقرار دەکات.

مادەی پێنجەم:

بەغدا پایتەختی کۆماری فیدراڵیی عێراقە و، دەشێتیش کاتێ پێویست بکات غەیری بەغدا بۆ ماوەیەکی ڕەفتەنی (مؤقت) بکرێت بە پایتەخت.

مادەی شەشەم:

١- کۆماری فیدراڵیی عێراق ئاڵا و دروشم و سروودی نیشتمانیی خۆی هەیە بەمەرجێ هەر هەموویان هێمای یەکێتی و هاوژیانی و برایەتیی نێوان نەتەوەکانی تێدا بێت، ئەوەش بە یاسایەک ڕێک دەخرێت.

٢- هەرێمی کوردستان ئاڵای تایبەتی خۆی هەیە شان بەشانی ئاڵای کۆماری فیدراڵیی عێراق، هەروەها دروشم و سروود و جەژنی نەتەوەیی (نەورۆزی ٢١ی ئادار)یشی هەیە کە ئەوەش بە یاسایەک ڕێک دەخرێت.

مادەی حەوتەم:

عەرەبی و کوردی دوو زمانی رەسمیی یەکێتییەکەن و، عەرەبی زمانی رەسمیی هەرێمی عەرەبی و، کوردیش زمانی رەسمیی هەرێمی کوردستانە.

دەروازەی دووەم

ماف و ئەرکە بنیچەییەکان

مادەی هەشتەم:

یەکەم: هاووڵاتیان لە بەردەم یاسادا چونیەکن و هیچ جیاوازییەکیان بەهۆی جنس یان ڕەگەز یان ڕەنگ یان زمان یان ئاین یان مەزەب یان هەڵکەوتی کۆمەڵایەتی یان دۆخی کۆمەڵایەتییەوە، لە نێواندا نییە.

دووەم: هەلی چونیەک (تكافؤ الفرص) بۆ هەموو هاووڵاتیان لە سنووری یاسادا دەستەبەرە.

مادەی نۆیەم:

خێزان (الأسره) ناوکەی کۆمەڵگەیە و، دەوڵەتیش پاراستن و ڕاگرتنی لە ئەستۆ

دەگرێ و چاودێریی دایکایەتی و منداڵێتیش دەکات.

مادەی دەیەم:

ئافرەت یەکسانیی تەواوی لەگەڵ پیاودا هەیە.

مادەی یازدە:

یەکەم: تاوانبار بێ تاوانە (پاکە) تا لە دادگاییەکی یاساییدا ئیدانەکەی ساغ دەکرێتەوە.

دووەم: مافی خۆپارێزی لە هەموو قۆناغەکانی لێ پێچانەوە و دادگاییدا بەپێی حوکمەکانی یاسا مافێکی پیرۆزە.

سێیەم: دانیشتنەکانی دادگاییکردن لە ڕووە (ئاشکرایە)، مەگەر، دادگا بەپێی حوکمەکانی یاسا بڕیاری نهێنیی بوونیان بدات.

چوارەم: سزا شەخسییە و، بەپێی یاساش نەبێ، نە جەریمە هەیە و نە سزا، سزا لەسەر ڕەفتاریش ناشێ بدرێ، مەگەر یاسا ئەو ڕەفتارە لە کاتی تێوەگلانیدا بە جەریمە لە قەڵەم بدات و، ناشێ لەو سزایە زیاتر کە لە کاتی تێوەگلانی جەریمەکەدا بەرکارخراوە، سزایەکی گرانتر بسەپێنرێت.

مادەی دوازدە:

یەکەم: حورمەتی (کەرامەتی) مرۆڤ پارێزراوە و، هەر جۆرە ئەشکەنجەدانێکی جەستەیی و دەروونی قەدەغەیە.

دووەم: بەپێی حوکمەکانی یاسا نەبێت، ناشێ هیچ کەسێ بگیرێ یان تەوقیف بکرێ یان بپشکنرێت.

سێیەم: حورمەتی خانە پارێزراوە و، بەپێی ئوسوڵە دیارکراوەکانیش نەبێ کە لە یاسادا هاتووە ناشێ پێ بهاوێژرێتە ناوخانە یان بپشکنرێت.

مادەی سیازدە:

نهێنی هاودەنگیی بەریدی (ئاسایی و ئەلیکترۆنی) و برووسکە و تەلەفۆنی دەستەبەرە و، بۆ زەرورەتی عەدالەت و ئاسایشی و بە بڕیاری لایەنێکی دادوەری و لە سنووری ئیقرارکراوی یاسایشدا نەبێ، ناشێ ئاشکرا بکرێن.

مادەی چواردە:

ناشێ هاووڵاتی لە سەفەر بۆ دەرەوەی وڵات یان گەڕانەوەی قەدەغە بکرێت و، لەو حاڵەتانەشدا نەبێ کە یاسا سنووری بۆ دانابن دەنا هاتن و چوونیشی لەناو وڵاتەکەدا لێ نابەسترێ.

مادەی پازدە:

ئازادیی ئاین و بڕوا و داب و دەستووری ئاینی دەستەبەرن بە مەرجێ لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستووره و دەستوورگەلی هەرێمایەتی و یاساگەلی یەکێتییەکەدا پێچەوانە نەبن و لە پێڕۆی گشتی و ئادابی گشتی لانەدەن.

مادەی شازدە:

فێرکردنی سەرەتایی ئیلزامییە و، دەوڵەت و حکومەتانی هەرێمەکانیش پێویستە لەسەریان بێ سەوایی (الأمیه) لەناو ببەن و، مافی فێربوونی بەخۆڕایی لە قۆناغە جۆر بەجۆرەکانی سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندی و زانکۆیی و پیشەیی و تەقەنیدا بۆ هاووڵاتیانی خۆیان دەستەبەر بکەن.

مادەی حەڤدە:

ئازادیی لێکۆڵینەوەی زانستی، لە چوارچێوەی یاسادا، دەستەبەرە و، پێویستیشە دەست باڵایی و ئیبداع و ئیپتیکاریش لە بوارگەلی زانستی و فیکری و ڕۆشنبیری و هونەریدا دنە بدرێن و پاداشت بکرێن.

مادەی هەژدە:

ئازادیی ڕا و پەخش و چاپەمەنی و ڕۆژنامەوانی و کۆبوونەوە و خۆپێشاندان و مانگرتن و دامەزراندنی حزبگەلی سیاسی و سەندیکا و کۆمەڵەکانیش، بەپێی حوکمەکانی یاسا دەستەبەر دەکرێن.

مادەی نۆزدە:

یەکەم: هیچ هاووڵاتییەک لە جنسییەی عێراقی بێ بەری ناکرێ.

دووەم: ناشێ پەنابەری سیاسی تەسلیم بکرێتەوە.

مادەی بیست:

یەکەم: کارکردن مافێکی هەر هاووڵاتییەکە و، پێویستیشە لەسەری، لەهەر کوێیەکیش بیەوێ کاری خۆی دەکات و دەسەڵاتەکانی دەوڵەتیش هەوڵ دەدەن هەلی کار «فرصە العمل» بۆ هەر هاووڵاتییەک کە توانای بەسەریدا بشکێ بڕەخسێنن.

دووەم: دەوڵەت، باشترکردنی هەلومەرجی کار و باڵاکردنی سەویەی ژیواری و شارەزایی و ڕۆشنبیری بۆ گشت هاووڵاتییانی ئیشکەر دەستەبەر دەکا، هەروەها زەمانەتی کۆمەڵایەتییان بۆ حاڵەتی نەخۆشی و زەبوونی و بێ کاری و پیری بۆ فەراهەم دەکات.

سێیەم: بەپێی یاسا، بۆ حاڵەتی دوورخستنەوەی زیانێکی گشتیی ناکاو نەبێ، دەنا، ناشێ ئیشێکی دیارکراو بەزۆر بەهیچ کەسێک بکرێت.

مادەی بیست و یەک:

دەسەڵاتەکانی یەکێتییەکە و هەرێمەکانیش مافی موڵکایەتی دەستەبەر دەکەن و، یاسا پێوەندیدارەکانیش ناوەڕۆک و سنوورەکانی ڕێک دەخەن.

مادەی بیست و دوو:

یەکەم: دەوڵەت لە ڕێگەی سەرومڕ بەرفراوانکردنی خزمەتە پزیشکییەکانی بوارگەلی پاراستن و چارەسەری و داوودەرمانەوە، پاراستنی تەندروستیی گشتی دەستەبەر دەکات.

دووەم: دەوڵەت، پاراستن و باشترکردن و بەرەو چاکتر گۆڕینی خاک و ئاو (البیئە) دەستەبەر دەکات.

مادەی بیست و سێ:

باجدان ئەرکێکی پێویستە لەسەر هەموو هاووڵاتییەک و، بە یاساش نەبێ باج نە دەسەپێنرێ و نە وەردەگیرێ و نە هەموار دەکرێ.

مادەی بیست و چوار:

پێشکەشکردنی شکات و بەرزکردنەوەی سکاڵانامە بۆ دەسەڵاتە پێوەندیدارەکان

مافێکی دەستەبەرە بۆ هاووڵاتی و، دەسەڵاتەکانیش پێویستە لە ماوەیەکی دیارکراوی ماقووڵدا یەکلایی بکەنەوە.

مادەی بیست و پێنج:

مەرجەعی پاراستنی ئەو مافانەی لەم دەروازەیەدا هاتوون دادوەرییە و، دادگاش کاتێ کەم و زۆریی بەرپرسێتیی دەسەڵاتی پێوەندیدار یان بەرپرسێتیی یەکەوڕاستی شەخسی یان بەرپرسێتیی هەردووکیان دیاردەکات ئەوجا پێویستە لەسەری حوکمی سزا یان قەرەبوو یان هەردوو حوکمەکە بەسەریدا بسەپێنێ.

دەروازەی سێیەم

دەسەڵاتەکانی یەکێتی

بەشی یەکەم

دەسەڵاتی یاساکاری

مادەی بیست وشەش:

دەسەڵاتی یاساکاریی یەکێتی لە دوو ئەنجوومەن پێک دێت کە بریتین لە پەرلەمانی یەکێتی و ئەنجوومەنی هەرێمەکان.

مەبحەسی یەکەم: (پەرلەمانی یەکێتی)

مادەی بیست و حەوت:

یەکەم: پەرلەمانی یەکێتی لە نوێنەرانی گەلی هەردوو هەرێمەکە پێک دێت و بە دەنگدانی گشتیی ئازاد و نهێنی و راستەوخۆ هەڵدەبژێردرێن، ئەوەش بە یاسا رێک دەخرێت.

دووەم: هەر هاووڵاتییەک هەژدە ساڵ تەمەنی تەواو کردبێ و ئەهلییەتی تەواوی تێدا هاتبێتە جێ مافی هەڵبژاردنی هەیە.

سێیەم: هەر هاووڵاتییەک بیست و پێنج ساڵ تەمەنی تەواو کردبێ و ئەهلییەتی تەواوی تێدا هاتبێتە جێ مافی خۆپاڵاوتنی بۆ پەرلەمانی یەکێتی هەیە.

مادەی بیست و هەشت:

خولی هەڵبژاردنی پەرلەمانی یەکێتی چوار ساڵە و، لە رۆژی کۆبوونەوەی یەکەمیەوە دەست پێ دەکات.

مادەی بیست و نۆ:

شێوازی هەڵبژاردن و چۆنیەتیی ئەنجامدانی و رێژەی نوواندن و دیارکردنی وادەی هەڵبژاردن بە یاسا دیار دەکرێ.

مادەی سی:

یەکەم: ناشێ ئەندامیەتیی پەرلەمانی یەکێتیی و ئەندامیەتیی ئەنجوومەنی هەرێمەکان یان پەرلەمانەکانی هەرێمەکان یان ئەندامیەتیی ئەنجوومەنەکانی ئیدارەگەلی شارەوانی و مەحەللی دووسەرە، ئەمیشیان و ئەویشیان پێکەوە کۆ بکرێنەوە.

دووەم: ناشێ ئەندامیەتیی پەرلەمانی یەکێتیی و وەزیفەیەکی گشتی پێکەوە بن.

سێیەم: ئەندامی پەرلەمان لەو رۆژەوەی لە بەردەمی پەرلەمانی یەکێتیدا سوێندی دەستووری دەخوات، بەدەست هەڵگرتوو لە وەزیفەی گشتی لە قەڵەم دەدرێت.

مادەی سی و یەک:

پەرلەمان یەکەم کۆبوونەوەی خۆی بە سەرۆکایەتی بە تەمەن گەورەترین ئەندام ساز دەدا. لەو کۆبوونەوەیەدا، بە دەنگدانی نهێنی سەرۆک و جێگری سەرۆک و ئەمینداری نهێنییەکان لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێرێ.

مادەی سی و دوو:

یەکەم: پەرلەمانی یەکێتیی کۆبوونەوەکانی خۆی بە زۆرینەی ئەندامەکانی ساز دەدات و، بڕیارەکانیشی بە زۆرینەی رەها دەردەچوێنێ – ئەگەر دەقێکی ئەم دەستوورە پێچەوانەی ئەوە نەبێت.

دووەم: پەرلەمان دروستیی ئەندامیەتی یەکلا دەکاتەوە.

سێیەم: پەرلەمان بڕیار لەسەر پێکهێنانی لێژنەکانی خۆی دەدا.

مەبحەسی دووەم: ئەنجوومەنی هەرێمەکان

مادەی سی و سێ:

ئەنجوومەنی هەرێمەکان لە بیست ئەندام پێک دێت و، بەدوو ژمارەی یەکسان لە ئەندامان نوێنەرایەتی هەریەکە لە هەرێمی عەرەبی و هەرێمی کوردستان دەکەن.

مادەی سی و چوار:

هەر هەرێمە و بەپێی شێوازێ کە دەستووری هەرێمەکە دیاری کردووە نوێنەرانی خۆی بۆ ئەنجوومەنی هەرێمەکان ناوزەد دەکات و لاشیان دەدات.

مادەی سی و پێنج:

یەکەم: ئەنجوومەنی هەرێمەکان ئەو پرۆژەی یاسا و بڕیارانە تەسدیق دەکات کە پەرلەمانی یەکێتی ئیقراریان دەکات.

دووەم: ئەگەر هات و، ئەنجوومەنی هەرێمەکان پرۆژەی یاساکەی ئیقرار نەکرد، ئەوا لەو بارەدا هەواڵەی پەرلەمان دەکرێتەوە تا دووبارە سەیری بکەنەوە.

سێیەم: خۆ ئەگەر هاتوو، ئەنجوومەنی هەرێمەکان بۆ دووەم جاریش لەسەر ڕای خۆی سوور بوو، ئەوە، لەو بارەدا، ئیدی پرۆژەی یاساکە بەلاوە دەنرێ.

مەبحەسی سێیەم: ئیشە تایبەتەکانی پەرلەمانی یەکێتی

مادەی سی و شەش:

ئیشی تایبەتی پەرلەمانی یەکێتی بریتییە لە پیادەکردنی ئەم دەسەڵاتانە:

یەکەم: هەموارکردنی دەستووری یەکێتی بە زۆرینەی سێ لە چواری ئەندامانی هەریەکە لە دوو ئەنجوومەنەکە، بەجیا.

دووەم: تەسدیقکردنی پەیمانگەل و ڕێکەوتننامەگەلی دەرەکی بە ڕەزامەندیی سێ لە چواری ژمارەی ئەندامانی هەریەکە لە دوو ئەنجوومەنەکە، بەجیا.

سێیەم: جاڕدانی جەنگ یان بەستنی ئاشتی بە مەرجێ سێ لە چواری ژمارەی ئەندامانی هەریەکە لەدوو ئەنجوومەنەکە، بەجیا، ڕەزامەندیی لەسەر بدەن.

چوارەم: یاساکاریی یاساکانی یەکێتی.

پێنجەم: متمانەدان بە وەزارەتی یەکێتی و ئەندامەکانی و، متمانە لێ کێشانەوەیان.

شەشەم: تەسدیقکردنی بودجە و حیساب و حیسابکاریی کۆتاییی یەکێتی.

حەوتەم: سەپاندن و هەموارکردن و ئیلغاکردنی باج و ڕەسمەکان.

هەشتەم: ریقابەکردنی ئیشەکانی دەسەڵاتی تەنفیزیی یەکێتی.

نۆیەم: دانانی پڕۆژە ناوخۆییەکەی و دیارکردنی میلاکات و ئیقرارکردنی بودجەکەی و دامەزراندنی فەرمانبەرەکانی و دیارکردنی مووچەکانیان.

بەشی دووەم

دەسەڵاتی تەنفیزیی یەکێتی

مەبحەسی یەکەم: سەرۆکی کۆمار

مادەی سی و حەوت:

سەرۆکی کۆمار سەرۆکی دەوڵەتە و فەرماندەی گشتیی هێزە چەکدارەکانە لە وڵاتدا.

مادەی سی و هەشت:

سەرۆکی کۆمار بە دەنگدانی گشتیی ئازاد و نهێنی و یەکەوڕاست یان (لە لایەن پەرلەمانی یەکێتییەوە) بۆ ماوەی چوار ساڵ هەڵدەبژێردرێت و، دەشێ بۆ یەک جاری دیکەش هەڵبژێردرێتەوە.

مادەی سی ونۆ:

مەرجی پاڵێوراو بۆ پلە و پایەی سەرکۆمار ئەمانەن:

یەکەم: دەبێ عێراقی بێت و چل ساڵیش تەمەنی تەواو کردبێ.

دووەم: دەبێ مافگەلی مەدەنی و سیاسی هەبێ.

مادەی چل:

سەرۆکی کۆمار بەر لەوەی ئیش و کاری پلە و پایەکەی خۆی بگرێتە دەست، لە بەردەمی دانیشتنێکی هاوبەشی پەرلەمانی یەکێتیی و ئەنجوومەنی

هەرێمەکاندا، ئەم سوێندە دەستوورییەی خوارەوە دەخوات:

«بە یەزدانی مەزن سوێند دەخۆم کە رێز لە دەستووری کۆماری فیدراڵیی عێراق بنێم و پاسەوانی لە سەربەخۆیی و سەروەریی نیشتمان بکەم و بە دڵسۆزیش بۆ وەدیهێنانی بەرژەوەندی ئازادی و حورمەتی گەل لە کاردا بم»

مادەی چل و یەک:

کاتێ سەرۆکی کۆمار دەست لە کار هەڵدەگرێ یان دەمرێ یان تووشی زەبوونییەکی بەردەوام دەبێ، جێگرەکەی بۆ باقیمەنی ماوەی سەرۆکایەتییەکەی ئەرکی سەرۆکایەتیی کۆمار دەگرێتە دەست.

مادەی چل و دوو:

سەرۆکی کۆمار لە دەرەوە دەوڵەتی یەکێتی دەنوێنێ و، بەناوی دەوڵەتی یەکێتییەوە پەیمانگەل لەگەڵ دەوڵەتە بیانییەکاندا دەبەستێ و نوێنەری دیپلۆماسی دەنێرێ و پێشوازیش لە نوێنەرانی دیپلۆماسی دەکات.

مادەی چل و سێ:

سەرۆکی کۆمار ئەم ئیش و کارانە دەگرێتە دەست:

یەکەم: سەربەخۆیی کۆماری فیدراڵیی عێراق و یەکێتیی خاکەکەی و ئاسایشی ناوەوە و دەرەوەی دەپارێزێ.

دووەم: جێگری سەرۆکی کۆمار دادەمەزرێنێ دوای ئەوەی لە لایەن ئەنجوومەنی هەرێمەکانەوە دەپاڵێورێ.

سێیەم: مەرسومی تایبەت بە پێکهێنانی وەزارەتی یەکێتی دەردەهێنێ دوای ئەوەی متمانەی پەرلەمانی یەکێتی وەدەست دەهێنێ.

چوارەم: مەرسومی تایبەت بە هەڵبژاردنی پەرلەمانی یەکێتی دەردەهێنێ.

پێنجەم: یاسا یەکێتییەکان دەردەهێنێ.

شەشەم: نوێنەرانی دیپلۆماسی عێراق بۆ دەوڵەتان و رێکخراو و کۆنگرە نێودەوڵەتییەکان دادەمەزرێنێ و متمانەداریان دەکات.

حەوتەم: هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ بەپێی پێدوایستی

بەرژەوەندی گشتی دەجووڵێنێ، بەجۆرێ، کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورە و دەستووری هەرێمدا پێچەوانە نەبێت.

هەشتەم: حاڵەتی ناکاو (الطوارىء) جاڕ دەدات کە ئەوەش بە یاسایەکی تایبەت رێک دەخرێت.

نۆیەم: بەپێی یاسا روتبەی سەربازی بە ئەفسەرانی هێزی چەکدار و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ دەبەخشێ و لە خزمەت دەریان دەکا و خانەنشینیان دەکات.

دەیەم: نیشان و مەدالیا (الاوسمە والانواط) دەبەخشێ.

یازدەم: خاوەن پلەی تایبەت و قازی و سەرۆکی ئیدیعا و موددەعییە گشتییەکان و جێگرەکانیان لە یەکێتییەکەدا دادەمەزرێنێ.

مادەی چل و چوار:

تاوانبارکردنی سەرکۆمار بەزۆرینەی دوو لە سێی ئەندامانی پەرلەمانی یەکێتی دەبێ و، دادگاییکردنیشی لە دانیشتنێکی هاوبەشی دادگای دەستووریی باڵا و ئەنجوومەنی هەرێمەکاندا بەسەرۆکایەتیی سەرۆکی دادگای دەستووریی باڵا ئەنجام دەدرێ و بڕیارەکەشی بەزۆرینەی دوو لە سێ دەردەچێ.

مادەی چل و پێنج:

سەرەک کۆمار بەدرێژاییی ماوەی تاوانبارکردنەکەی لە ئیش و کاری پلە و پایەکەی خۆیدا بەردەوام دەبێ.

مەبحەسی دووەم: ئەنجوومەنی وەزیران

مادەی چل و شەش:

ئەنجوومەنی وەزیران دەستەی تەنفیزیی باڵایە لە یەکێتیدا.

مادەی چل و حەوت:

ئەنجوومەنی وەزیران لە سەرەک وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان پێک دێت کە هەردوو هەرێمە یەکگرتووەکە دەنوێنن بەپێی رێژەی دانیشتوانیان.

مادەی چل و هەشت:

ئەگەر سەرەک کۆمار سەر بە یەکێ لە دوو هەرێمەکە بێت، ئەوا، سەرەک وەزیران لە هەرێمەکەی تر دەبێت.

مادەی چل و نۆ:

یەکەم: سەرەک وەزیران کە لە لایەن پەرلەمانی یەکێتییەکەوە تەکلیف کراوە، لیستی ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش دەکات بە سەرەک کۆمار تا تەسدیقی بکات.

دووەم: سەرەک وەزیران لیستی ئەندامانی وەزارەتەکەی، دوای تەسدیقکردنی لە لایەن سەرکۆمارەوە پێشکەش دەکات بە پەرلەمانی یەکێتییەکە تا متمانە وەربگرێ و، دوای متمانە وەرگرتنیش، ئینجا، سەرەک کۆمار، مەرسومی کۆماریی تایبەت بە پێکهێنانی وەزارەتەکە دەردەهێنێ.

مادەی پەنجا:

ئەنجوومەنی وەزیران ئەم ئیش و کارانەی خوارەوە دەکات:

یەکەم: بەرکارخستنی یاساکانی یەکێتی.

دووەم: پاراستنی ئاسایش و سەلامەتیی وڵات.

سێیەم: ئامادەکردنی پرۆژەگەلی یاساکانی یەکێتی و هەواڵەکردنی بۆ پەرلەمانی یەکێتی.

چوارەم: ئامادەکردنی بودجەی یەکێتی.

پێنجەم: سەرپەرشتیی وەزارەتگەل و دەزگا و مەرفەقە گشتییەکانی یەکێتی.

شەشەم: دەرهێنانی پێڕۆگەلی یەکێتی.

حەوتەم: ئامادەکردنی بودجەی گشتی و حیساب و حیسابکاریی کۆتاییی یەکێتی.

هەشتەم: قەرزکردن و قەرزدان و سەرپەرشتیی کاروباری دارایی.

نۆیەم: دامەزراندنی فەرمانبەرانی مەدەنی لە یەکێتییەکەدا و تەرقیە و خانەنشینکردنیان بەپێی یاسا.

مادەی پەنجا و یەک:

یەکەم: سەرکۆمار بۆی هەیە، لە هەر کاتێکدا پێویست بێت، داوا بکات ئەنجوومەنی وەزیران کۆ ببێتەوە، کۆبوونەوەکەش تەنیا بۆ ئەو بابەتانە دەبێت کە کۆبوونەوەکەی بۆ کراوە.

دووەم: سەرکۆمار مافی ئەوەشی هەیە داوای راپۆرتگەلی تایبەت بە ئیش و کاری ئەنجوومەنی وەزیران و وەزارەتەکانیش بکات.

مادەی پەنجا و دوو:

یەکەم: پەرلەمانی یەکێتی بۆی هەیە متمانە بکێشێتەوە لە:

١- وەزارەت، کە هەر لە رۆژی متمانە لێ کێشانەکەوە بە دەست لە کار هەڵگرتوو دادەنرێت.

٢- وەزیر، کە هەر لە رۆژی متمانە لێ کێشانەکەوە بە دەست لە کار هەڵگرتوو دادەنرێ.

دووەم: وەزارەتە دەست لە کار هەڵگرتووەکە بەردەوام کاروباری ئاسایی بەڕێ دەخات تا ئەو کاتەی وەزارەتێکی نوێ پێک دەهێنرێت.

بەشی سێیەم

دادگای دەستووریی باڵا

مادەی پەنجا و سێ:

دادگای دەستووریی باڵا لە ژمارەیێ ئەندامگەلی ناسراو بە لێهاتوویی و شارەزایی و دەست و دڵ پاکی نێو دادوەر و مامۆستای یاسای زانکۆکان و پارێزەرانێ پێک دێت کە بۆ ماوەیەک، لە بیست ساڵ کەمتر نەبێ، ئیشیان لە بواری دادوەری یان وانەبێژی یان پارێزەرایەتیدا کردبێ و، هەر هەرێمەش نیوەیان دەپاڵێوێ و (ژمارەی ئەندامان و ماوەی ئیشکردنیشیان بە یاسا دیار دەکرێت).

مادەی پەنجا و چوار:

سەرۆکایەتیی دادگای دەستووریی باڵا خولاوخول (دوریە) دەبێت و، هەر ساڵە و،

بەنۆرە، نوێنەری یەکێ لە دوو هەرێمەکە دەیگرێتە دەست.

مادەی پەنجا و پێنج:

ئەندامی دادگای دەستووریی باڵا ناشێ وەلابنرێ (عەزل بکرێ) تەنیا لەو حاڵەتەدا نەبێ کە تاوانبار دەکرێ بەوەی کە دەست و دڵی پاک نییە، تاوانبارکردن و دادگاییکردن و ئیدانەکردنیشی، لە لایەن ئەنجوومەنی هەرێمەکانەوە دەکرێ.

مادەی پەنجا و شەش:

ئەندامی دادگای دەستووریی باڵا، بەو هۆیەوە کە گەیشتووەتە تەمەنی یاسایی خانەنشینکردن، خانەنشین ناکرێت لەسەر داوای خۆی نەبێت.

مادەی پەنجاو حەوت:

دادگای دەستووریی باڵا ئەم ئیشە تایبەتانەی خۆی هەیە:

یەکەم: لێکدانەوە (تفسیر)ی ئەم دەستوورە.

دووەم: سەیرکردنی دەستوورییەتی ئەو یاسایانەی کە لە پەرلەمانی یەکێتییەوە دەردەهێنرێن و، دەستوورییەتی ئەو بڕیارانەش کە لە دەسەڵاتی تەنفیزیی یەکێتییەوە دەردەهێنرێن، ئەوەش بەیاسا ڕێک دەخرێت.

سێیەم: یەکلاکردنەوەی ئەو ناکۆکییانەی کە لە بەرکارخستنی ئەم دەستوورەدا دەکەوێتە نێوان یەکێتی و هەرێمەکانەوە.

چوارەم: یەکلاکردنەوەی ئەو ناکۆکییانەی کە لە بەرکارخستنی ئەم دەستوورە و دەستوورگەلی هەرێمەکاندا، دەکەوێتە نێوان هەرێمەکانەوە.

مادەی پەنجا و هەشت:

دادگای دەستووریی باڵا بڕیارەکانی بە زۆرینەی دوو لە سێی ئەندامەکانی دەردەهێنێ.

بەشی چوارەم

ئیش و کارە تایبەتەکانی یەکێتی

مادەی پەنجا و نۆ:

دەسەڵاتەکانی یەکێتی ئەم ئیشە تایبەتانە دەکەن، بەڵام غەیری ئەو ئیشانە تایبەتن بە دەسەڵاتەکانی هەرێم:

یەکەم: نەخشەسازیی سیاسەتی دەرەوە و نوێنەرایەتیی دیپلۆماسی و قونسڵی.

دووەم: گرێدانی پەیمانگەل و ڕێکەوتننامەگەلی نێودەوڵەتی، دەسەڵاتەکانی هەرێمیش مافی ئەوەیان هەیە ڕێکەوتننامەی ئابووری و ڕۆشنبیری و وەرزشی لەگەڵ هەرێمەکانی دیکەی ناو عێراق و دەرەوەشیدا گرێ بدەن.

سێیەم: کاروباری بەرگری، ئەمە ڕیزە جۆربەجۆرەکانی هێزە چەکدارەکان دەگرێتەوە.

چوارەم: جاڕدانی جەنگ و بەستنی ئاشتی.

پێنجەم: پارە و دەرهێنانی دراو و، دانانی سیاسەتی ئەمانەتی (الائتمانیە) و بانکی و گرێدانی قەرزەکانی یەکێتی.

شەشەم: دانانی پێوەر و عەیارە و کێشەکان (وضع المقاييس والمكاييل والأوزان) و دیارکردنی سیاسەتی گشتی لە بواری مزوکرێدا.

حەوتەم: دانانی پلانی ئابووریی گشتی بە ئامانجی فراژوکردنی (وضع المقاييس والمكاييل والأوزان) بواری پیشەسازی و بازرگانی و کشتوکاڵیی هەرێمەکان.

هەشتەم: دانانی بودجەی گشتیی یەکێتی.

نۆیەم: کاروباری ئاسایشی فیدراڵی.

دەیەم: کاروباری جنسییە و ئیقامە و بیانییەکان.

یازدەم: سامانی نەوت.

دەروازەی چوارەم

رێکخستنی دەستووریی هەرێم

مادەی شەست:

هەر هەرێمە و دەستووری تایبەتی خۆی دادەنێت بەڕەچاوگرتنی ئەم دوو مەرجە:

یەکەم: بنیاتنانی پێڕۆی کۆماریی دیموکراتیی پەرلەمانی.

دووەم: حوکمەکانی ئەو پێڕۆیە لەگەڵ ئەم دەستوورەدا پێچەوانە نەبن.

مادەی شەست ویەک:

گەلی هەرێم، بەدەنگدانێکی گشتیی ئازاد و نهێنی و ڕاستەوخۆ، نوێنەرانی خۆی بۆ ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم هەڵدەبژێرێ. شێوازی هەڵبژاردن و چۆنیەتیی هەڵبژاردن و ڕێژەی نوێنەرایەتی و دیارکردنی وادەی هەڵبژاردنیشی بە یاسایەکی تایبەت دیار دەکرێن.

مادەی شەست و دوو:

ئیش و کارەکانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم و پێوەندییەکانی لەگەڵ دەسەڵاتەکانی تردا، بەپێی دەستووری هەرێم دیار دەکرێن.

مادەی شەست و سێ:

دەسەڵاتی تەنفیزی هەرێم لە مانە پێک دێت:

یەکەم: سەرۆکی هەرێم.

دووەم: ئەنجونی وەزیرانی هەرێم.

مادەی شەست و چوار:

گەلی هەرێم [یان ئەنجوومەنی نیشتمانیی هەرێم] سەرۆکێک هەڵدەبژێرێ (سەرۆکی هەرێم)ی پێ دەگوترێ، ئەو سەرۆکە سەرۆکی باڵای دەسەڵاتی تەنفیزییە و، لە بۆنەگەل و داب و دەستووری پرۆتۆکۆلیدا، لە هەرێمدا نوێنەرایەتیی سەرکۆماری فیدراڵیی عیراق دەکات.

مادەی شەست و پێنج:

شێواز و مەرجەکانی هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم و ماوەی کاربەدەستی (ولایە)

و ئیش و کارەکانی و پێوەندیی لەگەڵ ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێم ودەسەڵاتەکانی دیکەی هەرێمدا، هەمووی بەپێی دەستووری هەرێم دیار دەکرێن.

مادەی شەست و شەش:

ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێم لە سەرۆکی وەزیران و جێگرەکانی و ژمارەیەک لە وەزیران پێک دێت و دەسەڵاتی تەنفیزیی هەرێم لە ئەستۆ دەگرێ.

مادەی شەست وحەوت:

چۆنیەتیی پێکهێنانی ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێم و ئیش و کارەکانی و پێوەندیی بە سەرۆکی هەرێمەوە، بەپێی دەستووری هەرێم دیار دەکرێن.

مادەی شەست و هەشت:

دادگای باڵای هەرێم (دادگای تەمییز) سەربارى ئیش و کارە ئاساییەکانی خۆی، تایبەتمەندیشە بە لێکدانەوەی دەستووری هەرێم و یەکلاکردنەوەی تانە (دفع)ی دەستووری نەبوونی ئەو یاسایانەی کە لە بەردەم دادگادا دەعوایان پێ کراوەتەوە.

مادەی شەست ونۆ:

دادوەری لە هەرێمدا دەسەڵاتی دادوەریی سەربەخۆ پیادە کات، هەموو دەرەجەکانی دادگاکان دەگرێتەخۆ بە دادگای تەمییزی هەرێمیشەوە کە سەیری دەعوا مەدەنییەکان و قەزایای سزایی و هی دیکەی بە دوا دەرەجە دەکات، کە ئەوەش بە یاسایەکی هەرێمی ڕێک دەخرێت.

مادەی حەفتا:

هەرێم دەسەڵاتە جۆر بەجۆرەکانی پیا دەکات، تەنیا ئەوانە نەبێ کە بەپێی حوکمەکانی ئەم دەستوورە، بەتایبەتیش بەپێی بەشی چوارەمی دەروازەی سێیەم دراون بە یەکێتی.

مادەی حەفتا و یەک:

هەر ناکۆکییەک لە نێوان یەکێتی و هەرێم یان لە نێوان خودی هەرێمەکاندا دەربارەی پیادەکردنی ئەو ئیش و کارانەی لەم دەستوورەدا هاتووە، ڕوو بدات، دەخرێتە بەردەم دادگای دەستووریی باڵا بۆ یەکلاکردنەوەی.

دەروازەی پێنجەم

حوكمە داراییەكان

مادەی حەفتا و دوو:

لە كۆماری فیدراڵیی عێراقدا دیوانی ریقابەی دارایی دادەمەزرێ و پابەستی ئەنجوومەنی نیشتمانیی یەكێتی دەبێت و ئەرك و پێكهاتەكانیشی بە یاسایەك رێك دەخرێت.

مادەی حەفتا و سێ:

بە یاسای یەكێتی یان بە یاسای هەرێم نەبێ باج ناسەپێنرێ و وەرناگیرێ و هەموار ناكرێت.

مادەی حەفتا و چوار:

تەنیا دەستەڵاتەكانی یەكێتی بۆیان هەیە باجی ناردەنی و هاوەردە (رەسمی گومرگ) بسەپێنن و وەری بگرن.

مادەی حەفتا و پێنج:

دەسەڵاتەكانی هەرێم بۆیان هەیە ئەم باج و رەسم و كرێیانەی خوارەوە بسەپێنن:

یەكەم: باجی دەسهات (الدخل).

دووەم: باجی خانووبەرە.

سێیەم: باجی عەرەسە.

چوارەم: رەسمی تۆماركردنی خانووبەرە.

پێنجەم: رەسمگەلی دادگاكان.

شەشەم: رەسمی ئیجازەگەل و مزوكرێی (الأجور) خزمەتەكانی وەك ئاو و كارەبا و خزمەتی دیكە.

مادەی حەفتا و شەش:

هەر هەرێمێ بەپێی رێژەی دانیشتوانی خۆی لە چاو (بالنسبە) كۆی دانیشتوانی وڵات، بەشی خۆی دەبێت لە داهاتی سامانی نەوت و رەسمگەلی گومرگ و منحە و باربۆ و قەرزی بیانی.

دەروازەی شەشەم

حوكمە كۆتایی و ئینتیقالییەكان

مادەی حەفتا و حەوت:

ناشێ سنوورگەلی دوو هەرێمەكە هەموار بكرێن، بە رەزامەندیی ئەنجوومەنی نیشتمانیی خودی هەرێمەكە و بە زۆرینەی سێ لە چواری ئەندامەكانی نەبێت.

مادەی حەفتا و هەشت:

یەكەم: هاووڵاتیانی هەرێمی كوردستانی عێراق بەپێی رێژەی دانیشتوانی هەرێمەكە لەچاو كۆی دانیشتوانی كۆماری فیدراڵیی عێراقدا لە پلە و پایە گرینگەكانی وەزارەتەكان و دەستە یەكێتییەكانی ناوەوە و دەرەوە، بە تایبەتیش وەكیل وەزیرەكان و دەرەجە تایبەتەكان و بەڕێوەبەرە گشتییەكان دادەمەزرێن.

دووەم: هەر هەمان بنەما لە مانەی خوارەوەشدا رەچاو دەگیرێن:

١- دامەزراندنی سەفیرگەل و ئەندامانی سلكی دیپلۆماسی و كونسڵی و نوێنەرانی یەكێتی لە دەستە و رێكخراوە نێودەوڵەتی و ئیقلیمییەكاندا.

٢- دامەزراندن لە پلە و پایەكانی هێزە چەكدارەكان و ئاسایشی فیدراڵیدا.

٣- هاوبەشیكردن لە شاندە رەسمییەكانی عێراق و ئەو موفاوەزانەشدا كە بۆ رێكەوتننامەگەلی نێودەوڵەتی ئەنجام دەدرێن.

٤- وەرگرتنی قوتابیان بۆ بیعسە و زەماڵە و ئیجازەكانی خوێندن لە دەرەوە.

٥- وەرگرتنی قوتابیان لە ئەكادیمیا و كۆلێژەكانی سوپا و پۆلیس و خولەكانیاندا لە ناوەوە و دەرەوە.

مادەی حەفتا و نۆ:

یەكەم: هێزەكانی پێشمەرگە و پێكهاتەكانی ئێستایان دەبنە بەشێك لە هێزە چەكدارەكانی هەرێمی كوردستان.

دووەم: ڕۆڵەکانی هەر هەرێمە و لە خودی هەرێمەکەی خۆیاندا خزمەتی سەربازی دەکەن.

مادەی هەشتا:

یەکەم: هەموو ئەو یاسا و بڕیار و مەرسوم و فەرمان و پێڕۆ و ڕێنماییگەلەی لە دەسەڵاتەکانی مەرکەزییەوە لە بارەی ڕەفتار و کرداری پاکسازیی ڕەگەزی و ڕەوپێکردن و ڕاگواستنەوە دەرچووە هەر هەمووی ئیلغا دەکرێن.

دووەم: ئاسەوارەکانی گۆڕینی واقیعی نەتەوەیی کە لە ناوچەگەلێکی هەرێمی کوردستاندا بەرکار خراوە لادەبرێن و، هاووڵاتییە کوردەکانی ناوچەگەلی پارێزگای کەرکووک و مەخموور و شنگاڵ و زەممار و شێخان و خانەقین و مەندەلی و ناوچەگەلی تریش دەبرێنەوە بۆ جێگەکانی دانیشتنی پێشووی خۆیان و، ئەو هاووڵاتییە عەرەبانەش کە لە لایەن دەسەڵاتەکانی پێشتری عێراقەوە لەو ناوچانەدا نیشتەجێ کراون دەبرێنەوە بۆ جێگەکانی دانیشتنی پێشووی خۆیان لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان.

سێیەم: حوکمی بڕگەی یەکەمی سەرەوە هاووڵاتییانی ڕەوپێکراوی تورکمان و ئاسوری و کلدانیش دەگرێتەوە.

چوارەم: هەموو ماڵ و داراییی گواستەنی و ناگواستەنی دەدرێتەوە بە هاووڵاتییە ڕەوپێکراوەکان و قەرەبوویەکی عادیلانەی ئەو زەرەر و زیانانەش دەکرێنەوە کە لێیان کەوتووە.

پێنجەم: کوردە فەیلییە ڕەوپێکراو و دوورخراوەکان دەبرێنەوە بۆ جێگەکانی دانیشتنی پێشووی خۆیان و جنسییەی عێراقی و ماڵ و داراییی گواستەنی و ناگواستەنییان پێ دەدرێتەوە و قەرەبوویەکی عادیلانەی ئەو زەرەر و زیانانەش دەکرێنەوە کە لێیان کەوتووە.

شەشەم:

ا- ئاشکراکردنی چارەنووسی بزرکراوان قوربانیانی ئەنفال و بارزانییەکان و فەیلییەکان و هەموو عێراقییە بزرکراوەکانیش.

ب- قەرەبووکردنەوەی قوربانیانی چەکی کیمیایی لە کوردستاندا، هەروەها قەرەبووکردنەوەی ئەو زەرەر و زیانە ماددی و مەعنەوییانەی لەو بزرکراوانە کەوتووە کە بڕگەی (أ)ی سەرەوە دەیانگرێتەوە.

ج- فەراهەمکردنی زەمانەگەلی کۆمەڵایەتی و تەندروستی بۆ خاووخێزانی ئەوانەی هەردوو بڕگەی (أ، ب)ی سەرەوە دەیانگرێتەوە و بۆ کەم ئەندامەکانیش لە قوربانیانی چەکی کیمیایی.

د- فەراهەمکردنی زەمانەگەلی کۆمەڵایەتی و تەندروستی بۆ ئەو عێراقیانەی کە بە دەستی دەزگا ئەمنییەکان تووشی کەم ئەندامیی لەش بوون بەهۆی ئەشکەنجەدانی لەش یان دەروونییانەوە.

هـ- ئەوانەی بەرپرسن لە ئەنجامدانی ئەو جەریمانەی دەرهەق بەو کەسانەی کە حوکمەکانی ئەم مادەیە دەیانگرێتەوە، هەواڵەی دادگای تایبەت دەکرێن.

مادەی هەشتا و یەک:

ئەم دەستوورە بە بەرزترین یاسای وڵات دادەنرێ و هەر یاسایەکیش بە پێچەوانەی ئەم دەستوورە دەربهێنرێ بە باتڵ لە قەڵەم دەدرێت.

مادەی هەشتا و دوو:

یەکەم: بە ڕەزامەندیی سێ لە چواری ئەندامانی هەریەکە لە پەرلەمانی یەکێتی و ئەنجوومەنی هەرێمەکان، بەجیا، نەبێ، ناشێ حوکمەکانی ئەم دەستوورە هەموار بکرێن.

دووەم: ئەم لایەنانەی خوارەوە مافی پێشکەشکردنی پێشنیازیان بۆ هەموارکردنی ئەم دەستوورە هەیە:

١- ئەنجوومەنی وەزیرانی یەکێتی.

٢- ژمارەیێ لە چواریەکی ئەندامانی پەرلەمانی یەکێتی کەمتر نەبێت.

مادەی هەشتا و سێ:

کۆماری فیدراڵیی عێراق، بەرامبەر بە هەیئەتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆین دەبێ

(تلتزم) كە زەمانەتی ماف و سنوور و دەسەڵاتەكانی هەریەكە لە دوو هەرێمەكە بكات كە دەقەكانیان لەم دەستووره و دەستووره هەرێمیەكاندا هاتوون، هەروەها بۆین دەبێ زەمانەتی ئەو پێڕۆ دیموكراتییە بكات كە بەپێی ئەم دەستووره دامەزراوه و حورمەتی بنەماكانی بگرێ و، هەر لادانێكیش لەوانەی لەم مادەیەدا هاتوون، بە هەڕەشەكردن لە ئاسایش و ئاشتیی نێودەوڵەتی دادەنرێت.

مادەی هەشتا و چوار:

بە رەزامەندیی دەسەڵاتی یاسادانانی هەریەكە لە هەردوو هەرێمەكە نەبێ، ناشێ نە كەیانی كۆماری فیدراڵیی عێراق و نە ئەو پێڕۆ سیاسییەشی كە لەم دەستوورەدا نیشان دراوه بگۆڕدرێت دەنا بە پێچەوانەشەوه، گەلی هەرێمی كوردستان بۆی هەیە، مافی چارەنووسی خۆی بە دەستی خۆی پیادە بكات.

پاشكۆی ژماره ٢١

بەڕێز سەرۆكی حكوومەتی كاتیی عێراقی

بەڕێزان ئەندامانی حكوومەتی كاتیی عێراق

بەڕێزان سەرپەرشتیارانی هەڵبژاردنە گشتییەكانی عێراق

بەڕێزان ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی عێراق

هەموو رێكخراو و هێز و پارتە سیاسییە نیشتمانییەكان و كەسایەتییە عێراقییە بێلایەنەكان.

بەڕێزان ئەندامانی ئەنجوومەنی شارەوانی پارێزگای كەركووك

سڵاو و رێز

لەم رۆژە دژوارانەدا كە شاری كەركووكی كوردستانی پێدا تێپەڕ دەبێت و لە سایەی تێكچوونی بارودۆخی ئاسایش تێدا و درێژەكێشانی كردەوە تیرۆریستییەكان كە لە لایەن هێزی تاریكی دژ بە خەڵكی مەدەنی ئەو شارە ئەنجام دەدرێن و بە تایبەتیش خەڵكی كورد وەكو كوشتن و ترساندن و تێكدانی ئاسایشی خۆیان و ماڵ و منداڵیان و موڵك و داراییان، حكوومەتی عێراقی هیچ هەنگاوی ئیجابیی هەڵنەهێناوە بەرەو چارەسەركردنێكی دادپەروەرانەی كێشەی كەركووك كە كورد بە گرفتی سەرەكی و ژمارە یەكی خۆیانی دەزانن، ئەوەتا ئێش و ئازاری خەڵكەكەی درێژەیان هەیە كە لە سەردەمی رێژیمە دیكتاتۆرییەكانەوە دەستی پێ كردووە بە تایبەتیش رێژیمی سەدام.

بە بۆچوونی ئێمە دواكەوتنی حكوومەتی عێراقی لە چارەسەركردنی كێشەی كەركووك و سووربوونی كۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن لەسەر ئەنجامدانی هەڵبژاردنی شارەكە بەر لە جێبەجێكردنی مادەی ٥٨ی یاسای كاتیی بەڕێوەبردنی دەوڵەت سەرەڕای تێپەڕبوونی كاتی پێویست بۆ جێبەجێكردنی، گرفتەكە ئاڵۆزتر دەكات و تەنیا بەخۆدزینەوە لە ناوەڕۆكی مادەی ناوبراو لە قەڵەم دەدرێت كە تایبەتە بە ئاساییكردنەوەی بارودۆخی كەركووك، هەروەها بە پشتگوێ خستنی رای زۆرینەی زۆری ئەنجوومەنی پارێزگای كەركووك و دانیشتوانە

رەسەنەکانی کەرکووک لە کورد و تورکمان و کلدان و ئاشوورییەکان حیساب دەکرێت و دژی سادەترین پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ و شێوازە دیموکراتییە هیوا بۆ خۆزراوەکەیە، هاوکات ئاماژەشە بە ئەوەی کە حکومەتی عێراق ئارەزوویەکی راستەقینەی نییە بۆ چارەسەرکردنی گرفتەکە کە بەرەو ئاڵۆزبوونی زیاتر دەچێت و بۆنی شەڕی ناوخۆیی لە هەر کاتێکدا لێ دێت کە بێگومان کارەساتێکی گەورەی لێ دەکەوێتەوە، ئەمەش لە کاتێکدایە کە عێراقییە دڵسۆزەکان بە هەموو نەتەوە و تایفە جیاجیاکانیانەوە چاویان بڕیوەتە بەشداریکردنێکی چالاک لە پرۆسە سیاسییەکە و بنیاتنانەوەی کۆمەڵگەی مەدەنی کە لەسەر بنەمای دیموکراتییەتی راستەقینە و سەروەریی یاسا بنیات نرابێت.

ئێمەش لە کاتێکدا کە نیگەرانی خۆمان سەبارەت بە ئاڵۆزبوونی بارودۆخی کەرکووک نیشان دەدەین، ئەم داواکارییانەی خوارەوە دەخەینە پێش چاوتان بە هیوای ئەوەی بەبایەخەوە سەیر بکرێن بۆ بەرژەوەندی هەموو عێراقییەکان و کوژاندنەوەی ئاگری گرفت و کێشەکە.

١- راگرتنی هەڵبژاردن لە پارێزگای کەرکووک تا ئەو کاتەی بارودۆخەکەی ئاسایی دەکرێتەوە و مادەی ٥٨ی یاسای کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەت کارا دەکرێت لە رێگەی کاری جیددی و خێرا لە لایەن حکوومەتی ئێستا و پارتە سیاسییەکانی کوردستانی عێراق بە مەبەستی لابردنی هەموو شێواز و ئاسەوارەکانی تەعریب و کارئاسانیکردن بۆ گەڕاندنەوەی کوردە دەرکراوەکان بۆ سەر ماڵ و حاڵی خۆیان.

٢- گەڕاندنەوەی عەرەبە هاوردەکان کە رێژیمی پێشوو لە ناوەڕاست و باشووری عێراقەوە هێنابوونی بە رەچاوکردنی بارودۆخی مرۆییان بەو حوکمەی کە هاووڵاتیی عێراقین و هەڵخەڵەتێنراون لە لایەن رێژیمی سەدامەوە کە بۆ ژەهراویکردنی پێوەندیی برایانە و مێژوویی نێوان نەتەوەکانی عێراق بە کاری هێنابوون، چونکە مانەوەی ئەوانە لەسەر ماڵ و موڵک و کێڵگەی خەڵکی تر کارێکی نارەوایە و بە داگیرکردن لە قەڵەم دەدرێت کە هیچ عورفێکی ئاسمانی یان یاسای زەمینی پێی رازی نابێت.

٣- قەرەبووکردنەوەی ماددی و مەعنەوی بۆ زەرەر لێکەوتووان.

٤- گەڕانەوەی یەکە ئیدارییەکان لە ناحیە و قەزا و شارۆچە، ئەوانەی لە کەرکووک دابڕاون و خراونەتە سەر پارێزگاکانی تر بە مەبەستی گۆڕینی سنووری ئیداری کەرکووک و دیموگرافیای شارەکە وەکو:

چەمچەماڵ، توزخورماتوو، کفری، کەلار و قادرکەرەم.

شایانی وتنە لە کۆی ٥ قەزا کە پارێزگای کەرکووکیان پێک دەهێنا لە ماوەی دەیان ساڵی رابردوودا، چواریان کە زۆرینەی دانیشتوانەکانیان کوردە لە پارێزگاکە دابڕاون و تەنیا قەزای حەویجە مایەوە کە زۆربەی دانیشتوانەکەی عەرەبن.

٥- ئەنجامدانی سەرژمێرییەکی خاوێن لە دوای ئاساییکردنەوەی باری شاری کەرکووک بەر لە ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ناوخۆیی شارەکە، تا ئەنجامی دادپەروەرانە و راستەقینەی هەڵبژاردن بە دەستەوە بدات.

٦- هەموارکردنی بڕگەی ١ لە مادەی ١٠ی یاسای چارەسەرکردنی کێشەکانی تایبەت بەموڵک و عەقار و دانەنانی کاتێکی دیاریکراو بۆ پێشکەشکردنی داواکارییەکان وەکو ئەوەی لەو بڕگەیەدا هاتووە، چونکە هێشتا دەیان هەزار لە زەرەرمەندان نەیانتوانیوە داواکاریی خۆیان پێشکەش بە دەزگای تایبەت بە چارەسەرکردنی گرفتی موڵک و عەقار بکەن و ماوەکەش لە ٢٠٠٤/١٢/٣١ بە کۆتا دێت، ئەمەش کارێکە قبووڵ ناکرێت.

٧- ئەنجامدانی لێپرسینەوە لەگەڵ ئەوانەی تاوانی تەعریبیان کردووە دژ بە کوردی کەرکووک و کارکردنی جیددی لە پێناو دانانی سنوورێک بۆ ئەو تاوانانەی کە ئێستا پاشماوەکانی رێژیمی بەعس و گرووپە تیرۆریستیەکان دژ بە هاووڵاتیانی کورد لە کەرکووک ئەنجامی دەدەن و ئەو گەڕەکانە بە کار دێنن کە رێژیمی پێشوو دروستی کردبوون لە چوارچێوەی سیاسەتی تەعریب وەکو حەشارگە.

٨- بەتوندی ئیدانەی ئەو کارەی بەرپرسی نووسینگەی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن لە کەرکووک دەکەین کە ١٧٠ هەزار کەس لە کوردی دانیشتووی پارێزگای کەرکووکی لە مافی سروشتی خۆیان لە بەشداریکردن و

دەنگدان لە هەڵبژاردنە چاوەڕوانکراوەکەدا بێبەش کردووە، ئەمەش نیشانەی ناپاکی و بێلایەن نەبوونی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنە لە عێراقدا و داواکارین لەم بارەیەوە، لێکۆڵینەوەی پێویست ئەنجام بدرێت لەگەڵ دووپاتکردنەوەی داواکارییەکەمان بۆ راگرتنی هەڵبژاردن لە کەرکووک.

٩- ئەگەر ئەم داواکارییانەمان بە هەند هەڵنەگیرێن، ئەوا داوا لە کورد و هێز و بزووتنەوە سیاسییە نیشتمانییەکان و هەموو لایەنگرانی کێشەی کورد دەکەین هاوکاریمان بکەن و هەموو رێگە و شێوازە ئاشتییانەکان بگرنە بەر بۆ دەربڕینی رای خۆمان و بەرگریکردن لە مافی رەوامان، ئەویش بە بایکۆتکردنی هەڵبژاردن لە کەرکووک و ئەنجامدانی خۆپێشاندانی ئاشتییانە لە بەردەم باڵیۆزخانەکان و رێکخراوە نێودەوڵەتی و مرۆییەکان لە سەرانسەری جیهاندا.

لەگەڵ رێز و تەقدیر

ئیمزا/

- کۆمەڵەی دۆستانی کورد- سوید- ستۆکهۆڵم
  لێژنەی هەماهەنگی پارتە کوردی و کوردستانییەکان لە سوید
- یەکێتی کۆمەڵە کوردییەکان- فدراسیۆن - سوید
- کۆمەڵەی لاوانی کوردی- سوید
- کۆمەڵەی قوتابیانی کوردستان - سوید
- لێژنەی راپرسی - ریفراندۆم - سوید
- کۆمەڵەی گوماک
- سەنتەری هەڵەبجە بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەنفال و جینۆسایدکردنی گەلی کورد - چاک - لقی سوید
- کۆمەڵەی هیوای کوردستان- سوید
- کۆمەڵەی کورد بۆ لاوان- سوید

سەرچاوە: ڕۆژنامەی خەبات ژمارە ١٦٦٥، ڕۆژی ٢٠٠٤/١٢/٣٠

پاشکۆی ژمارە ٢٢

بەڕێز سەرۆکی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق

پاش سڵاو و رێز

ترەستی کەرکووک بۆ لێکۆڵینەوە، کە ناوەندێکی ناحکوومی و ناحزبییە خۆی بە بەختیار دەزانێ هەندێک رووداوی تایبەت بە رەوشی شاری کەرکووک و دەوروبەری بخاتە بەردەستتان بەئامانجی دۆزینەوەی رێگەچارەیەکی گونجاو بۆیان بەر لەوەی کێشەکان گەورە بن، نەخاسمە چەند دەستێک هەن ژێراوژێر کار دەکەن و خێریان بۆ عێراق و بەرقەراربوونی ئاشتی و تەناهی عێراق ناوێت.

ئێوە زۆر چاک دەزانن رێژیمی پێشوو لە میانەی ساڵانی دوورودرێژییەوە پراکتیزەی سیاسەتی پەردە لە ڕوو داماڵێراوی پیادە کردووە، کە ئامانج لێی گۆڕینی واقیعی نەتەوەیی و دیموگرافی ناوچەی کەرکووک بوو، لە پێناو بەجێگەیاندنی ئەم سیاسەتەش، رێژیم ژمارەیەک بڕیاری دەرکردووە، کە زۆربەیان لە ڕۆژنامە رەسمییەکاندا بڵاو بوونەوە، ئەوە لەپاڵ بڕیارە نهێنییەکانی دیکە و فەرمان و رێنوێنییەکانی دیکەی دەرچوو لە لایەن بەناو (مەجلیسی قیادەی سەورە) و (لێژنەی کاروباری باکور) و (مەجلیسی ئەمنی قەومی) و دایەرەی ئەمن و موخابەرات و ئیستیخباراتی سەربازی، ئەمانە هەر هەموویان دووپات لە سووربوون و مکوڕبوونی رێژیم بۆ تەرحیلکردنی کورد و تورکمان دەکەن لەو ناوچانەدا و تەوتینکردنی عەرەب لە شوێنیاندا، ئەوانەی لە کەرکووک و دەوروبەری پێیان دەگوترێ (عەرەبە هاوردەکان)، ئەو جۆرە پراکتیزانەش کە بەشێوەیەکی تایبەتی بەزۆر تەرحیلکردنی دانیشتوانی گرتەوە، دەچنە خانەی جینۆساید، کە رێککەوتننامەی پاریس لە ٩ی کانوونی یەکەمی ١٩٤٦ رێساکانی تەنزیم کردووە.

پێش رووخانی رێژیم، هێزە سیاسی و رێکخراوە کوردستانییەکان داوایان لە هێزە سیاسییە بەرهەڵستکارەکانی رێژیم دەکرد، سەرکۆنەی ئەو سیاسەتە بکەن بەوەی

کاریگەریی خراپ لە پێوەندی مێژوویی نێوان عەرەب و کورد دەکات، کە ڕێژیم زۆر بەچڕی کاری بۆ تێکدان و داڕمانی دەکرد، ئەو سیاسەتە ڕەگەزپەرستانەی حزبی بەعس لە ماوەی پتر لە ٣٠ ساڵ پراکتیزەی کردووە، ئێستاش ئەوە دەهێنێ لە لایەن تەواوی هێز و لایەنە سیاسییەکان و حکوومەتی عێراقییەوە کە نوێنەری زۆربەی ئەو لایەنانەی تێدایە، بەئاشکرا سەرکۆنە بکرێت، ئێوە دەزانن قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە، بۆ چارەسەرکردنی شوێنەواری ئەو سیاسەتانە دەقێکی تێدایە و حکوومەت پابەند دەکات هەنگاوی کارا بهاوێژێ بۆ کۆتایی هاتن بە شوێنەوارەکانی و چارەسەرکردنی کێشەکانی لێی کەوتووەتەوە.

بەڵام بەداخەوە ناچارین بڵێین؛ تا ئێستا حکوومەتی عێراق هیچ هەنگاوێکی کردەنی بۆ جێبەجێکردنی ئەو پابەندبوونانە نەناوە کە بەپێی قانوونی ناوبرا و لە ئەستۆیدایە- ئەو دەیان هەزار خانەوادەی لە کەرکووک دەرپەڕێندراون پاش چەندین ساڵی دوورە زێد و هەوار، کە ئێستا گەڕاونەتەوە، بەڵام هێشتاش ل ەژێر خێوەت دەژین و حکوومەتی عێراق هیچ یارمەتییەکی نەداون، کە شایەنی ئاماژەپێدان بێت- خۆ ئەگەر ئەو بڕە یارمەتییە نەبووایە کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەهاوکاریی هەندێک ڕێکخراوی نێودەوڵەتی بۆی فەراهەم کردوون، ئەوە کەوتبوونە بەر هەڕەشەی برسێتی و مردنی لەسەرخۆوە، ئەوانە تەنیا بەڕووخانی ڕێژیم لە چاوەڕوانی گەڕانەوە بۆ زێدی خۆیان بوون، بەڵام ئەوەتە پتر لە ساڵێک و نیو بەسەر ڕووخاندنی ڕێژیم تێپەڕیووە، کەچی گەڕاوەکان لە ژیانێکی کۆڵەمەرگی دەژین، وەک ئەوەی ئاماژەمان پێدا، هەرچی ئەوانی دیکەشن لە چاوەڕوانی گەڕانەوەدان بێ ئەوەی تا ئێستا حکوومەتی عێراق دەستی یارمەتی بۆ درێژ کردبن.

هەندێک هێزی سیاسیی کوردستان هەوڵێکی زۆریان دا کە بەجەماعی نەگەڕێنەوە شارەکەیان، لەبەر ئەو گرفتانەی بۆ هەموو لایەک لێی دەکەوتەوە، نەخاسمە بۆ حکوومەت و هێزی هاوپەیمانان، بەڵام سەبریش سنووری خۆی هەیە و لەمەودوا کەس ناتوانێ ڕێگە لە گەڕانەوەیان بگرێ، چونکە مافێکی ڕەوای خۆیانە و ماوەیەکی

زۆریشە بە پەرۆشە چاوەڕێی گەڕانەوەن.

پاش ڕاگەیاندنی ئەنجامدانی هەڵبژاردن لە عێراق، هەموو لایەک پێشبینی ئاساییکردنەوەی ئەو بارودۆخە نالەبارەیان دەکرد کە ڕێژیم لە کەرکووک و دەوروبەری دروستی کردبوو، بۆ ئەوەی هەموو بتوانن بەشداری تێدا بکەن و ببێتە دەروازەیەک بۆ ڕادەربڕین و ویستی خەڵکە ڕەسەنەکەی، بەڵام جارێکی دیکە ڕۆڵەکانی کەرکووک لە شارەکەی خۆیاندا، خۆیان بەنامۆ دیتەوە، چونکە بۆ زۆربەیان ئاسانکاری نەکراوە تا بەشداری لە هەڵبژاردنەکان بکەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە نووسینگەی پارێزگای کەرکووک بۆ هەڵبژاردنەکان گرفت و کێشەی بۆ دروست کردوون، ئەوە لە کاتێکدا کارئاسانی بۆ غەریب و غەواران، ئەوانەی لەو ناوچەیە تەوتین کراون، کردووە، هەموو لایەک بەدامەزراندنی بەڕێز عزەدین محەمەد شەفیق ئەلمحەمەداوی بە ئەندامی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عێراق حەپەسان، چونکە تا ڕووخانی ڕێژیم سەرۆکی لقی کەرکووکی کۆمەڵەی مانگی سووری عێراقی بوو، ئێوەش چاک دەزانن ئەو کەسەی لەو شوێنانە بکرابایە بە بەرپرس لە سەردەمی ڕێژیمی دیکتاتۆردا، دەبوایە بەشێک بێت لە دەزگا داپلۆسێنەرەکانی ڕێژیم، هەروەها کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان بەرپرسارییەتی نووسینگەی کەرکووکی بۆ هەڵبژاردنەکان بە دکتۆر مکەڕەم عەبدولمەجید سپارد، بەڵام دوای ماوەیەکی کورت بەهۆی ئەو مەترسیانەی لەسەر ژیانی هەبوو، دەستی لە کار کێشایەوە، هەروەها بە بەڕێز نیهاد زەینەڵی یاریدەدەرەکەی سپارد، کە لە سەردەمی ڕێژیمی پێشوو لە ڕێکخراوی مانگی سوور لقی کەرکووک جێگری بەڕێز عزەدین ئەلمحەمەداوی بوو، ئەو دوو بەڕێزەش: زەینەڵ و عزەدین ئەلمحەمەداوی دوو کەسی شیاو نەبوو بۆ ئەو ئەرکە پڕ لە مەسئولییەتە، چونکە ئەو دووانە بێلایەن نین و خاوەن ڕابردوویەکی پاک نین، هەروەها ڕۆڵێکی گەورەی گێڕا لە دامەزراندنی کۆنەبەعسییەک لە جێگەی دکتۆر مکەڕەم-ی دەست لە کار هەڵگرتوو، چونکە بەهاوکاریی بەڕێز عادل ئەللامی، سەرۆکی دایەرەی هەڵبژاردن لە کۆمیسیۆن و ئەندامی ئەنجوومەنەکەی لە کاتی وجودتان لە دەرەوەی عێراق دەستپێشخەری کرد بۆ ئەوەی پارێزەر یەحیا ساڵح ئەلحەدیدی، ئەندام فیرقەی حزبی بەعسی پێشوو،

هەروەها "عضو عامل" تا رووخانی سەدام دابمەزرێت، هەروەها ناوبراویش پارێزەر بوو لە دایەرەی ئەمنی کەرکووک و زۆریشی سوود لە (خێر و بێرەکانی) رێژیم وەرگرتووە، ئەویش بەهاوکاریی لەگەڵ ئەو کەسانەی ناومان هێنان بەشدارییەکی باشی کرد لە دامەزراندنی کارمەندانی نووسینگەی کەرکووک تەنیا لە ماوەی دوو رۆژدا، زۆربەشیان با ئەندامی حزبی بەعسی پێشوو بوون یا هاوکاری رێژیم بوون تا رووخانی، پارێزەر یەحیا ئەلحەدیدی بەر لە چەند رۆژێک دەستی لە کار کێشایەوە و، پاش ئەوەی هەرچییەکی گەرەکی بوو جێبەجێی کرد، بەوەی زۆربەی سەرەک بەشەکان و کارمەند و بەرپرسانی بنکەکانی تۆمارکردنی هەڵبژادنی لە پارێزگاکەدا لەو کەسانە دانا کە یا ئەندام یاخود نزیکی حزبە توندڕۆکان یا هاریکاری رێژیم بوون تا رۆژی رووخانی، بەپێچەوانەی رێنوێنییەکانی کۆمیسیۆن، لەو رۆژەی ئەوانە دەست بەکاربوونە دەستیان داوەتە دروستکردنی ئاستەنگ لە بەردەم دەنگدانی کورد، ئەوانەی دەخوازن فۆرمەکان هەڵەکانیان راست بکەنەوە یا نەقلی پارێزگای کەرکووکی بکەن، لە ئەنجامدا دەرفەت نەدانی لێکەوتەوە لە بەردەم ژمارەیەکی زۆر لەوانە بۆ تۆمارکردنی ناوەکانیان لە بنکەکانی تۆمارکردن کە ژمارەیان بەپتر لە ٧٠٠٠٠ کەس تەنیا لە ناو شاری کەرکووک مەزەندە دەکرێ، لە ئامرازە پێچاوپێچەکانی ئەو بەرپرسانە پەنایان بۆ بردووە بۆ بەجێگەیاندنی (ئەرکە پیشەییەکەیان، دابەشکردنی فۆرمی ژمارە ٢ و ٣ی تایبەت بە راستکردنەوە و گواستنەوە بوو بە ژمارەیەکی زۆر کەم لە بنکەکانی تۆمارکردنی ٣٩٢، ٣٩٣، ٣٨٧، ٣٩٥، کە دەکەونە گەڕەکەکانی کورد و تورکمان، بەشێوەیەک بەچەند سەعاتێک نەدەما، بەڵام ژمارەیەکی یەکجار زۆریان بۆ بنکەکانی ٣٩٩، ٣٩٨، ٤٠٠، ٤٠١، ٣٨١، ٣٨٦، ٣٨٩، دابین کرد کە دەکەوێتە قەزای حەویجە و ئەو گەڕەکانەی عەرەبە هاوردەکان لە ناو شاری کەرکووک لێی نیشتەجێن.

دەزانین ئەو بنەمایەی بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن پشتی پێ بەستراوە، لیستی تایبەت بەکۆبۆنی خۆراکە، بەڵام ژمارەیەک لەو یەکە ئیداریانەی کە رێژیم تەختی کردبوون و خەڵکە رەسەنەکەی لێ دەرپەڕاندبوون، پاش ئازادیی عێراق گەڕاونەتەوە، وەک ناحیەی قەرەهەنجیر، شوان، سەرگەڕان، کە سەر بە ناوەندی قەزای

کەرکووکن، بەڵام خەڵکی ئەو ناحیانە لە بنەڕەتەوە لە تۆمارە تایبەتییەکانی وەرگرتنی خۆراک لە کەرکووک تۆمار نەکراون، لەبەرئەوە ناویان لە لیستی دەنگدەراندا نییە، هەروەها بەرپرسانی دیکەش لە هەندێک بنکەی تۆمارکردن (داهێنانیان) کردووە لە دروستکردنی ئاستەنگی دیکە لە بەردەم هاووڵاتیانی کورد بە پیشاندانی شایەدحاڵی دەرچوو لە پارێزگای کەرکووک کە لاگیری بکات خەڵکی کەرکووکن، ئەوە سەرەڕای پیشاندانی ناسنامەی باری شارستانی کە لاگیری دەکات ئەوانە خەڵکی کەرکووکن، هەروەها ژمارەیەکی زۆر دەرفەتیان نەدرا بگەنە تەلاری پارێزگای کەرکووک بەهۆی ئەو پاراستنە ئەمنییەی تەوقی تەلارەکەی پێ دراوە، لە کاتێکدا بەرپرسانی بنکەکانی تۆمارکردن لە ناوچەکانی دیکەی پارێزگا کە داوایان لە کەس نەکردووە شایەدحاڵ پیشان بدات.

ئاشکرایە هەتاکو ساڵی ١٩٧٦ پارێزگای کەرکووک قەزاکانی چەمچەماڵ و کەلار و کفری و دوزخورماتووی بەخۆوە دەگرت، کە زۆرینەی دانیشتوانەکەیان کوردن، بەڵام بەمەبەستی کەمکردنەوەی رێژەی کورد لە پارێزگاکەدا، رێژیمی پێشوو هەردوو قەزای چەمچەماڵ و کەلاری خستە سەر پارێزگای سلێمانی و قەزای کفری خستە سەر پارێزگای دیالە و، هەروەها قەزای دوزخورماتووشی لکاند بە پارێزگای تکریتەوە، هەرچەندە لەو پارێزگایەشەوە دوورە، ئیتر دانیشتووی ئەو قەزایانە لە چوارچێوەی پارێزگا تازەکانیان دەنگ دەدەن، نەک لە چوارچێوەی پارێزگای کەرکووک کە ئەو قەزایانە لە سەردەمی عوسمانییەکانەوە سەر بە ئەو بوون. دانیشتوانی ئەو قەزایانەش لەوەتای رێژیمی سەدام رووخاوە داوای گەڕاندنەوەی قەزاکانیان دەکەن بۆ سەر کەرکووک، بەڵام ئەو کارە نەکراوە و لە ئەنجامیشدا بووەتە مایەی دروستبوونی گرفت بۆ سەرپەرشتیارانی پرۆسەی هەڵبژاردن نەک تەنیا لە پارێزگای کەرکووک، بەڵکو لەو پارێزگایانەش کە ئەو قەزایانەیان پێوە لێکندراوە، ئێستاش کاتی ئەوە هاتووە ئەم گرفتە چارەسەر بکرێت کە دەستکردی رژێمی پێشووە.

ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووکیش داوای ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووکی کردووە، هەروەها داوای هەنگاوی کردەنی لە لایەن حکوومەتەوە کردووە بۆ

جێبەجێکردنی مادەی ٥٨ لە یاسای کاتیی بەڕێوەبردنی دەوڵەت، خۆدزینەوەی حکوومەتیش لە ئەنجامدانی ئەرکەکانی، ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووکی ناچارکرد داوای دواخستنی هەڵبژاردنی تایبەت بە ئەنجوومەنی پارێزگاکە بکەن بۆ ماوەیەکی کورت، بەڵام بەداخەوە ئەنجوومەنی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن بەم داواکارییە رازی نەبوو، هەرچەندە داواکارییەکە دژ بە بڕیاری ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتی لە مانگی یەکەمی ٢٠٠٥دا نەبوو.

دیارە دواخستنی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک بۆ ماوەی ٦ مانگ بە مەبەستی رەخساندنی دەرفەت بۆ حکوومەت تا ئیجرائاتی پێویست بە جێبەجێکردنی مادەی ٥٨ ئەنجام بدات، دژ بە پرۆسەی هەڵبژاردن لە عێراق نییە، چونکە ئەم دواخستنە کاریگەری سلبیی لەسەر پرۆسەکە نابێت.

ئەمەو لە ٢٠٠٤/١١/١٥ نوێنەری زۆربەی پارت و هێزە سیاسییەکانی پارێزگای کەرکووک کیانێکی سیاسییان دامەزراندن کە نوێنەری هەموو نەتەوە براکانی کەرکووک بەشدارییان تێدا کرد، ئەمەش مانای وایە کە نیازی بەشداربوونیان لە هەڵبژاردنەکەدا هەبووە، بەڵام دواکەوتنی بە ئەنقەستی حکوومەت لە جێبەجێکردنی ئیلتیزاماتە یاساییەکانی خۆی لەگەڵ هەڵسوکەوتە چەوتەکانی نووسینگەی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن لە پارێزگای کەرکووک، ناچاریکردن کە بڕیاری بەشداری نەکردن بدەن، ئەگەر بێت و داواکارییەکەیان سەبارەت بە دواخستنی هەڵبژاردن جێبەجێ نەکرێت، ئەم بڕیارەش لە لایەن جەماوەری پارێزگاکەوە کە زۆربەیان تووشی سەرکوتکردن و تەرحیل و دەرکردنی بە زۆر لە سەردەمی رژێمی پێشوودا هاتوون، پشتگیری لێ دەکرێت.

ئێمە ئەم راستییانە دەخەینە پێش چاو بەمەبەستی چارەسەرکردنیان بەر لەوەی گرفتەکان گەورەتر بن و بگەنە ئاستێک کە چارەسەرکردنیان لە ئایندەدا زەحمەت بێت، هەروەها پشتگیری لە داواکاریی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک دەکەین سەبارەت بە دواخستنی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکە بۆ ماوەی شەش مانگ، چونکە ئەمە بە هیچ شێوەیەک کار ناکاتە سەر پرۆسەی هەڵبژاردن لە عێراقدا بە حوکمی ئەوەی دانیشتوانی پارێزگاکە بەشداری لە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی

نیشتمانیی عێراق دەکەن، کە حکوومەتی داهاتووی عێراق دادەنێت و هەنگاوی پێویست جێبەجێ دەکات بەرەو ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوور بۆ عێراقی ئایندە.

سەبارەت بە ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک، مەسەلەکە جیاوازە، بە تایبەتیش ئەم پارێزگایە رووبەڕووی بارودۆخی دژوار بووەتەوە و دەبێتەوە لەسەر هەردوو ئاستی نێوخۆیی و نێودەوڵەتی، بارودۆخی ئەم پارێزگایە ئاسەوارەکانی روودانی هەر رووداوێکی تێیدا وا پێویست دەکات کە بە حیکمەت و دووربینییەوە سەیری گرفتەکانی بکرێت، دیارە مێژووی تازە و دوور و واقیعی جوگرافی ناوچەکە و، هەروەها هەڵسوکەوتەکانی رژێمی پێشوو و هەوڵی پاشماوەکانی بۆ نانەوەی ئاگری فیتنە لەم شارە ئارامەدا، پێویستی بە هەماهەنگی هەیە بۆ چارەسەرکردنی گرفتەکانی بەر لەوەی چارەسەرەکە زەحمەت و دژوار بێت لە ئایندەدا، ئەمەش بەبێ دواخستنی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی شارەکە ناکرێ، بە تایبەتیش کە لیستێکی گشتگیری تایبەت بە رەگەز و نەتەوە جیاجیاکانی ئەم شارە لە ئارادە نییە، چونکە بە هۆی بڕیاری بەشداری نەکردنەوەی لیستێکی لەو جۆرە پێشکەش نەکراوە. هەروەها داوا لە کۆمیسیۆن دەکەین ئیجرائاتی پێویست ئەنجام بدات سەبارەت بە تۆمارکردنی ناوی ئەو دەنگدەرانەی کە تا ئێستا ناویان تۆمار نەکراوە، لەبەر ئەو هۆیانەی کە باسکران.

هاوکات چەند ژمارەیەک سەبارەت بە بارودۆخی کەرکووک و دەوروبەری دەخەینە پێش چاوتان:

بەپێی لیستی کۆمپانیای دابەشکردنی خۆراک لە کەرکووک بۆ مانگی تشرینی دووەم، ژمارەی دانیشتوانی ئەو شارە دەگاتە "١٠٣٠٢٤٣" کەس کە "٢١٦٤٦"یان منداڵی تەمەن خوار دوو ساڵانن، بەمەش ژمارەی دانیشتوانی، ئەوانەی تەمەنیان لە سەرەوەی دوو ساڵە دەگاتە ١٠٠٨٥٩٧ کەس، ئەگەر وا دابنێین رێژەی ٥٥٪ی ئەوانە مافی بەشداریکردنیان لە هەڵبژاردنەکان هەیە، ئەوا ژمارەی دەنگدەران دەبێتە ٥٥٤٧٢٨ کەس کە پێویستە فۆرمیان بەسەردا دابەش کرابێت، بەڵام ئەوەی رووی داوە دژ بەم رێژانەیە، چونکە نزیکەی ٤٥٠٠٠٠ فۆرم دابەش کراوە لە پارێزگاکەدا، ئەمەش بە مانای بێبەشکردنی ١٠٤٧٢٨ کەسە لە مافی دەنگدان، بێجگە لەوەی کە

ژمارەیەکی زۆر لەوانە بە هەڵە ناویان تۆمار کراوە و نەیانتوانیوە ناوەکانی خۆیان ڕاست بکەنەوە، بۆیە لە ڕووی کردەییەوە ئەوانیش لە مافی دەنگدان بێبەش بوون.

هەتاکو ٢٠٠٤/١٢/١٥یش ژمارەی ئەوانەی فۆرمی ژمارە (١)یان وەرگرتووە کە هەڵەی تێدایە ٤٨٩١ و ژمارەی فۆرمی ژمارە (٢) کە ڕاست کراوەتەوە ٣٦٨٥. کەچی ژمارەی فۆرمی ژمارە (٣) کە دابەش کراوە و تایبەتە بە گواستنەوەی شوێنی نیشتەجێبوون یان بە هۆی مردنی خاوەنەکانیان و یان سڕینەوەی ناویان لەبەر هەر هۆیەک بووبێت، گەیشتووەتە ١٠٨٤٠١ فۆرم، هەموو ئەمانەش ئەوە دەگەیەنن کە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک ناویان لەو فۆرمانەدا نییە.

هاوکات حەز دەکەین ئاماژە بەوە بدەین کە ڕێژەی ئەو فۆرمانەی لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان دابەش کراون و هەڵەیان تێدایە زیاتر لە ٨٢٪ لە هەولێر و ٢٠٪ لە سلێمانی و دهۆک. بەمەش ڕێژەیەکی زۆر لە دەنگدەرانی ئەو پارێزگایانە لە مافی دەنگدان بێبەش دەبن، دیارە هاووڵاتیانی هەرێمیش پرسیار لە هۆکاری ئەو دیاردەیە دەکەن کە بۆچی ئەو ڕێژە بەرزە لە هەڵەی (تەکنیکی) تەنیا لە پارێزگاکانی هەرێم ڕوویان داوە، لە کاتێکدا کە (دەستەی باڵای هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردستان) داوای لە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن لە عێراق کردووە، ئەو فۆرمانە ڕاست بکاتەوە بە دووبارە لە چاپدانەوەیان بە گوێرەی ئەو تۆمارە دروستەی کە لە لایەتی، یان ماوەی ڕاستکردنەوەی هەڵەکان درێژ بکرێتەوە، بەڵام وەڵامەکە بەڕەتکردنەوە گەڕایەوە.

هەروەها کۆمیسیۆن بە پێشنیازی دەستەی باڵای هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق ڕازی نەبوو سەبارەت بە بەشداری دانیشتوانی دەرەوەی هەرێم لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان کە مافێکی شەرعی خۆیانە.

ئێمە ئەم واقیعانە بۆیە دەخەینە پێش چاو تا بەو گیانە هاوکارییە کە لە ئێوە بینیومانە چارەسەر بکرێن، ئەوەی پێشنیازیشی دەکەین دژ بە یاسای کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەت و بڕیارەکانی تری تایبەت بە هەڵبژاردن نییە.

دیارە هەموومان هەوڵ بۆ چارەسەرکردنی گرفتی گەورەی تایبەت بە شاری کەرکووک دەدەین کە هەتاکو خوانەخواستە ئەوەی کە دەستی شاراوە هەوڵ دەدات

بۆ دروستکردنی لەم شارە کە هەمیشە دانیشتوانەکەی بە خۆشەویستی و ئارامی ژیاون، ڕوو نەدات، نازانین کاریگەرە سلبییەکەی چۆن دەبێت.

ئیتر ڕێز و سڵاومان قبووڵ بفەرموون

دکتۆر نووری تاڵەبانی

سەرۆکی ترەستی کەرکووک

بۆ لێکۆڵینەوە و دیراسات

هەولێر/٢٩/کانوونی یەکەمی ٢٠٠٤

سەرچاوە: ڕۆژنامەی خەبات ژمارە ١٦٧٠ و ١٦٧١، ڕۆژانی ٤ و ٥/١/٢٠٠٥.

پاشکۆی ژماره ٢٣

السيد رئيس المفوضيه العليا المستقله للانتخابات فى العراق المحترم

بعد التحية والاحترام

يسر (مركز كركوك للبحوث والدراسات)وهو مركز غير حكومي او حزبي، ان يعرض لكم بعض الوقائع الخاصة بالوضع في مدينة كركوك و اطرافها، بهدف ايجاد حل مناسب لها قبل استفحال المشكلات فيها، خاصة وان ايادي تعمل في الخفاء لاتريد الخير للعراق ولا تريد توطيد الأمن و الإستقرار في ربوعه.

تعرفون جيداً بأن النظام السابق قد مارس خلال سنوات طويلة، سياسة مكشوفة تستهدف تغيير الواقع القومي والسكاني لمنطقة كركوك. ولتنفيذ هذه السياسة، اصدر النظام عدداً كبيراً من القرارات نُشرت اغلبها في الجريدة الرسمية، بجانب قرارات سرية اخرى وأوامر وتوجيهات صادرة عن ما يسمى (بمجلس قيادة الثورة)و (لجنة شؤون الشمال) و(مجلس الأمن القومي) وأجهزة الأمن و المخابرات والإستخبارات العسكرية، يؤكد جميعها عزم النظام واصراره على ترحيل الكورد والتركمان من تلك المنطقة، وتوطين العرب الذين اطلق عليهم اسم (الوافدين) في مدينة كركوك واطرافها. وتدخل تلك الممارسات التي شملت بوجه خاص الترحيل القسري للسكان، ضمن مفهوم جريمة الابادة البشرية التي نظمت احكامها اتفاقية باريس المبرمة في التاسع من كانون الاول عام، ١٩٤٨.

قبل سقوط النظام، كانت القوى السياسية والمنظمات الكوردستانية تطالب القوى السياسية المعارضة للنظام بإدانة هذه السياسة التي تُسيء كثيراً الى العلاقات التاريخية بين العرب و الكورد والتي عمل النظام حثيثاً على هدمها وتخريبها. ان السياسة العنصرية التي مارسها البعث خلال أكثر من ثلاثين عاماً لا تزال تستوجب الإدانة الصريحة من جانب جميع القوى والاطراف السياسية والحكومة العراقية بالذات التي تضم ممثلي معظم تلك الأطراف. وتعلمون ان قانون ادارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية يتضمن نصوصاً لمعالجة آثار تلك السياسة الخرقاء وتُلزم الحكومة بإتخاذ

خطوات فعالة لإنهاء آثارها ومعالجة الأوضاع المترتبة عليها. يؤسفنا القول ان الحكومة العراقية لم تتخذ لحد الآن اية خطوة عملية لتنفيذ إلتزاماتها المترتبة عليها بموجب القانون المذكور. فعشرات الالوف من العوائل التي تم طردها قسراً من كركوك وعاد بعضها اليها بعد سنوات طويلة من العيش المضني بعيداً عن الارض والديار، لايزال افرادها يعيشون في الخيم و لم تمد لهم الحكومة اية مساعدة تذكر. ولولا المساعدات القليلة التي وفرتها لهم حكومة إقليم كوردستان بالتعاون مع بعض المنظمات الدولية، لكانوا عرضة للجوع والموت البطيء. لقد كانوا ينتظرون العودة الى ديارهم بمجرد سقوط النظام، وها قد مرّ على سقوطه اكثر من سنة ونصف ويعيش الذين عادوا اليها في الظروف القاسية التي اشرنا اليها، اما الباقون فينتظرون العودة اليها دون ان تمد لهم الحكومة لحد الآن يد المساعدة. وقد بذل بعض القوى السياسية الكوردستانية جهوداً كبيرة مع المرحلين لتحول دون عودتهم الجماعية الى مدينتهم، لما يترتب على ذلك من مشكلات بالنسبة للجميع، خاصة بالنسبة للحكومة والقوات متعددة الجنسيات، لكن الصبر له حدود ولا يستطيع احد بعد الآن الحيلولة دون عودتهم لأنها حق مشروع لهم طالما انتظروها بلهفة وشوق.

وبعد الاعلان عن إجراء الإنتخابات في العراق كان الجميع يتوقع تطبيع الأوضاع الشاذة التي خلقها النظام في كركوك وفي اطرافها، كي يتمكن الجميع من المشاركة فيها ولتأتي معبّرة عن آراء و تطلعات سكانها الاصليين. ومرة اخرى وجد ابناء كركوك انفسهم غرباء في مدينتهم، اذ لم تسهّل لمعظمهم سبل المشاركة في الانتخابات، بل خلق مكتب محافظة كركوك للانتخابات المشكلات لهم، بينما وفّر التسهيلات للغرباء الذين تم توطينهم في المنطقة. واستغرب الجميع عندما عُيّن السيد عزالدين محمد شفيق المحمداوي عضواً في المفوضية العليا المستقلة للإنتخابات في العراق وهو الذي كان يرأس فرع كركوك لجمعية الهلال الاحمر العراقي حتى سقوط النظام! وتعرفون جيداً ان من كان يشغل هذا المنصب في عهد النظام الشمولي لابد ان يكون جزءاً من مؤسساته القمعية. وعهدت المفوضية العليا للانتخابات في العراق مسؤولية مكتب محافظة كركوك للانتخابات الى الدكتور مكرم عبدالمجيد الذي استقال من منصبه بعد فترة قصيرة خوفاً على حياته، وكان مساعده السيد نهاد زينل معاوناً للسيد عزالدين

المحمداوي في منظمة الهلال الاحمر فرع كركوك في عهد النظام السابق. ان السيدين نهاد زينل و عزالدين المحمداوي ليسا بالشخصين المناسبين لهذه المهمة ذات المسؤولية الكبيرة، لانهما ليسا محايدين ولهما ماض غير نظيف. وقد لعبا دوراً كبيراً في تعيين بعثي سابق ليحل محل الدكتور مكرم المستقيل. اذ بادرا بالتعاون مع السيد عادل اللامي رئيس الادارة الانتخابية في المفوضية والعضو في مجلسها أثناء وجودكم خارج العراق، بتعيين المحامي يحيى صالح الحديدي عضو الفرقة في حزب البعث سابقاً والعضو العامل فيه لحين سقوط النظام. وكان الموما اليه ايضاً محامياً لدائرة الأمن في كركوك واستفاد كثيراً من (خيرات) النظام! واسهم بالتعاون مع الاشخاص الذين اشرنا لأسمائهم بتعيين موظفي مكتب كركوك خلال فترة يومين فقط ومعظمهم اما من منتسبي حزب البعث سابقاً او من المتعاونين مع النظام لحين سقوطه. واستقال المحامي يحيى الحديدي قبل ايام من منصبه، بعد ان نفذ جميع ما اراد، حيث عيّن معظم رؤساء الاقسام والموظفين ومعظم مسؤولي مراكز التسجيل للانتخابات في المحافظة من اشخاص اما من اعضاء او قريبين من الاحزاب المتطرفة او من المتعاونين مع النظام لحين سقوطه، وهذا خلافاً لتعليمات المفوضية. ومنذ مباشرة هؤلاء بمسؤولياتهم بدأوا بخلق العراقيل أمام الناخبين الكورد الراغبين بتصحيح استماراتهم الخاطئة او نقلها الى محافظة كركوك. وترتب على ذلك عدم إفساح المجال امام الكثيرين منهم لتسجيل اسمائهم في مراكز التسجيل والذين يقدر عددهم بأكثر من سبعين الف ناخب داخل مدينة كركوك وحدها. ومن الوسائل الملتوية التي لجأ اليها بعض هؤلاء المسؤولين لتنفيذ (واجباتهم) المهنية، توزيع استمارات رقم (٢و ٣) الخاصتين بالتصحيح والنقل بأعداد قليلة في مراكز التسجيل ٣٩٢، ٣٩٣، ٣٨٧، ٣٩٥ الواقعة في الاحياء الكوردية والتركمانية بحيث انها كانت تنفذ خلال ساعات، بينما وفّروها بأعداد كبيرة في المراكز ٣٩٩ و٣٩٨ و ٤٠٠ و ٤٠١ و ٣٨١ و ٣٨٦ و ٣٨٩ الواقعة في قضاء الحويجة وفي الاحياء التي يعيش فيها العرب الوافدون داخل كركوك.

نعلم ان الأساس الذي أُعتمد عليه لإجراء العملية الانتخابية هو القوائم الخاصة بتوزيع المواد الغذائية، لكن عدداً من النواحي الادارية التي دمرها النظام وطرد منها سكانها الاصليين عادوا اليها بعد تحرير العراق كنواحي (قره هنجير) و (شوان)

و(سركران) التابعة لمركز قضاء كركوك. وحيث ان سكان هذه النواحي لم يكونوا مسجلين اصلاً في السجل الخاص بتسليم المواد الغذائية في كركوك، لذلك لم ترد اسماؤهم في قوائم الناخبين. و(ابدع) مسؤولون آخرون في بعض مراكز التسجيل في خلق عراقيل أخرى امام الناخبين الكورد لتسجيل اسمائهم في الاستمارات رقم ٢ و ٣ لحرمانهم من حق التصويت، منها مطالبة المواطنين الكورد بإبراز استشهاد صادر من محافظة كركوك تؤيد كونهم من أبناء كركوك، رغم ابرازهم لهويات الاحوال المدنية التي تؤيد كونهم من سكنة كركوك. ولم يكن بوسع الكثيرين منهم الوصول الى مبنى المحافظة المحاطة بالحماية الامنية الكثيرة، في حين ان مسؤولي مراكز التسجيل في المناطق الاخرى من المحافظة لم يكونوا يطالبون احداً بابراز هذا الاستشهاد.

من المعلوم ان محافظة كركوك كانت تضم حتى عام ١٩٧٦ اقضية جمجمال وكلار وكفري ودوزخورماتو بمحافظة تكريت البعيدة عنه كثيراً. ويصوّت أبناء هذه الاقضية ضمن المحافظات المشار اليها وليس ضمن محافظة كركوك التي كانت مناطقها جزءاً منها منذ العهد العثماني. ويطالب سكان هذه الاقضية منذ سقوط النظام إعادة ربطها بمحافظة كركوك، ولم يتم ذلك مما أدى الى خلق مشكلات للمشرفين على العملية الانتخابية ليس في محافظة كركوك وحدها، بل في المحافظات التي الحقت بها تلك الأقضية، لقد حان الوقت لحل هذه المشكلة التي هي من خلق النظام.

لقد طالب مجلس محافظة كركوك بضرورة اعادة الاوضاع الطبيعية الى كركوك واتخاذ خطوات عملية من جانب الحكومة لتطبيق المادة (٥٨) من قانون ادارة الدولة العراقية للفترة الانتقالية. وادى تلكؤ هذه الحكومة في تنفيذ الانتخابات الخاصة بمجلس المحافظة لمدة قصيرة. ومن المؤسف ان مجلس المفوضية العليا المستقلة للإنتخابات لم يوافق على هذا المطلب رغم عدم تعارض ذلك مع قرار إجراء العملية الإنتخابية في العراق في موعدها المحدد في الشهر الاول من عام٢٠٠٥، إن تأجيل اجراء الإنتخابات المحلية في كركوك لمدة ستة اشهر كي تتولى الحكومة خلالها اتخاذ الخطوات الكفيلة بتنفيذ المادة ٥٨ من قانون ادارة الدولة لايتعارض مع سير العملية الانتخابية في العراق واتمامها في الموعد المحدد لها، لأن هذا التأجيل لا يؤثر سلباً على تلك العملية. وكان ممثلو معظم الاحزاب والقوى السياسية في محافظة كركوك بادرو

قبل ٢٠٠٤/١١/١٥ بتأسيس كيان سياسي إشترك فيه ممثلو القوميات المتآخية في كركوك. إن دلّ ذلك على شيء فانما يدل على أنهم كانوا يريدون المشاركة في الانتخابات، لكن تلكؤ الحكومة في تنفيذ التزاماتها القانونية، بجانب الممارسات الخاطئة لمكتب المفوضية العليا للانتخابات في محافظة كركوك دفعت بهم الى اتخاذ قرار عدم المشاركة، ان لم تُلب المفوضية مطلبهم بتأجيل الانتخابات وهو قرار يحظى بتأييد جماهير أبناء وبنات المحافظة الذين تعرض معظمهم الى القمع أو الى الترحيل والتشريد القسري خلال فترة حكم النظام.

اننا نضع هذه الوقائع أمام انظاركم بهدف معالجتها قبل استفحال المشكلات ووصولها الى حالة يصعب حلها مستقبلا ونؤيد مطلب مجلس محافظة كركوك المتضمن طلب تأجيل الانتخابات المحلية لمدة ستة اشهر، لأن ذلك لا يؤثر بأي شكل كان على سير العملية الانتخابية في العراق، لأن ابناء المحافظة سيشاركون في انتخابات المجلس الوطني العراق الذي سيتولى مهمة إختيار الحكومة المستقبلية في العراق وتقوم بتهيئة الخطوات اللازمة لإعداد مشروع الدستور لعراق الغد. واذا كان من المتعذر على المفوضية العليا للانتخابات اتخاذ قرار بتأجيل الانتخابات على نطاق العراق، فالأمر يختلف بالنسبة لمجلس محافظة كركوك، خاصة و أن هذه المحافظة مّرت ولاتزال بظروف قاسية معروفة على النطاقين الداخلي والدولي. ان الوضع الخاص بهذه المحافظة والاثار المترتبة على إمكان وقوع أي حادث فيها يستلزم النظر لمشكلاتها بعين الحكمة وبُعد النظر. ان التاريخ قديمه وحديثه والواقع الجغرافي للمنطقة، إلى جانب ممارسات النظام سابقاً وسعي أزلامه حالياً لإشعال نار الفتنة في هذه المدينة الآمنة تستلزم التكاتف لحل المشكلات فيها قبل أن يصعب حلها فيما بعد ولن يتم إلا بتأجيل الانتخابات الخاصة بمجلس المحافظة، خاصة وانه لا وجود لقائمة تضم اطياف أبنائها نتيجة عدم تقديم اسماء مرشحي القائمة المسجلة سابقاً خلال الفترة القانونية بسبب قرار المقاطعة.

كذلك نطالب المفوضية بأتخاذ السبل اللازمة لإدخال أسماء الناخبين غير المسجلين لحد الآن للاسباب المشار اليها آنفا، في السجل الخاص بالناخبين. ونضع امامكم بعض الارقام التي توضح الحالة في مدينة كركوك وفي اطرافها.

يبلغ عدد نفوس محافظة كركوك بموجب القوائم التي اعدتها شركة توزيع المواد الغذائية في كركوك في شهر تشرين الثاني ٢٠٠٤، (١٠٣٠٢٤٣) شخصاً بينهم (٢١٦٤٦) طفلاً دون الثانية من اعمارهم، وبذلك يبلغ عدد نفوس المحافظة الذي تتجاوز اعمارهم الثانية (١٠٠٨٥٩٧) شخصاً. واذا افترضنا أن من يحق لهم المشاركة في الانتخابات تبلغ نسبتهم ٥٥٪، لبلغ عدد الناخبين (٥٥٤٧٢٨) الذين يُفترض توزيع الاستمارات عليهم. لكن الذي وقع يخالف ذلك فقد تم توزيع قرابة (٤٥٠٠٠٠) استمارة في المحافظة ويعني ذلك حرمان (١٠٤٧٢٨) ناخباً من حق التصويت، فضلا عن أن عددا كبيراً من هؤلاء سُجلت أسماؤهم خطأً ولم يتمكنوا من تصحيح أسمائهم، وبذلك حرموا عمليا من المشاركة في الانتخابات.

لقد بلغ عدد الاشخاص الذين تسلموا حتى ١٥ كانون الاول ٢٠٠٤ استمارات رقم (١) التي توجد فيها أخطاء (٤٨٩١) استمارة وعدد الاستمارات رقم (٢) التي صُححت (٣٦٨٥) وبلغ عدد الاستمارات (٣) الموزعة والمخصصة لنقل محل السكنى او بسبب موت أصحابها أو شطب اسمائهم لأي سبب كان (١٠٨٤٠١) استمارة وكل ذلك يدل على ان اعداداً كبيرة من الناخبين لم ترد اسماؤهم في تلك الاستمارات.

نود ان نشير في هذا السبيل الى ان الاستمارات الموزعة في محافظات إقليم كوردستان والتي وردت فيها الاخطاء قد بلغت اكثر من ٨٢٪ في محافظة اربيل ، واكثر من ٢٠٪ في كل من محافظتي السليمانية ودهوك وهو ما يؤدي عملياً الى حرمان نسبة كبيرة من الناخبين في الاشتراك في الانتخابات. ويتساءل المواطن في الاقليم عن سبب ذلك ولِمَ خُصت محافظات الاقليم بهذه النسبة من الاخطاء (التكنيكية)، علماً بأن (الهيئة العليا للانتخابات في اقليم كوردستان) طالبت الهيئة العليا المستقلة للانتخابات في العراق بضرورة تصحيح تلك الاستمارات بإعادة طبعها مجدداً بموجب السجل الصحيح الموجود لديها، او تمديد الفترة الزمنية للتصحيح لبضعة ايام فقط، ولكن الجواب كان الرفض. ولم توافق المفوضية ايضاً على اقتراح الهيئة العليا للانتخابات في إقليم كوردستان بإشتراك سكنة الاقليم خارج العراق في انتخابات برلمان إقليم كوردستان وهو حق مشروع لهم.

اننا نضع هذه الوقائع امامكم بهدف حلها بروح من التعاون التي لمسناه منكم دوما،

وما نقترحه لا يتعارض مع قانون إدارة الدولة العراقية للفترة الإنتقالية والقرارات الأخرى الخاصة بإلانتخابات.

اننا نسعى جميعا الى حل الاشكال الكبير الخاص بكركوك والذي لا نعرف مدى آثاره السلبية إلاّ إذا ما حدث، لا سمح اللّه ما تسعى الايادي الخفيّة لخلقه في هذه المدينة التي عاش أبناؤها فيها دوما في ود ووئام.

تقبلوا منا وافر الشكر والاحترام

الدكتور نوري الطالباني

رئيس مركز كركوك للبحوث والدراسات

اربيل ٢٩/كانون الاول/٢٠٠٤

سەرچاوە: ڕۆژنامەی تاَخي ژمارە ٤٣٨٦، ڕۆژی ٥/١/٢٠٠٥.

پێڕست

پێشەکی ... 5

بەشی یەکەم:

ئایا فیدراڵییەت وەکو خیارێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت؟ ... 7

یەکەم: تۆ بڵێیت کورد بتوانێت لەسەر (فیدراڵییەت) لەگەڵ لایەنە... 25

دووهەم: ئایا فیدراڵییەت وەک خیارێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت؟ ... 32

بەشی دووەم

کورد و هاوپەیمانیەتیی ئەمریکا بۆ کوێ ... 53

بەشی سێیەم

خۆزگە بە عەقڵی کوردی دوای رووداو...! ... 95

بەشی چوارەم

کورد و یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی ... 119

پێشەکی ... 121

یەکەم: دەسەڵاتی یاسادانانی ئیتیحادی ... 134

دووەم: تەعریب و راگوێزان و گەڕانەوەی تەواوی ئیدارەی... 142

سێیەم: چارەنووسی کەرکووک ... 154

چوارەم: زمانی کوردی و عەرەبی ... 161

پێنجەم: دەسەڵاتی ناوەندی ئیتیحادی و هەرێمی کوردستان ... 164

شەشەم: سەروەت و سامانی کوردستان ... 170

بەشی پێجەم

فەرمانی پۆل برێمەری ژمارە ٩٢ و، لاساریی کۆمیسیۆنی... 189

بەشی شەشەم: پاشکۆکان

١- قرار مجلس الامن رقم ٦٦٨ ... 219

٢- قرار مجلس الامن رقم ١٥١١ ... 221

٣- قرار مجلس الامن رقم ٩٨٦ ... 227

٤- اتفاقية العملية السياسية ... 233

٥- یاداشتنامە سەبارەت بە هەڵوێستی CPA لە کەرکوک ... 236

٦- رسالة (السيدان) مسعود بارزاني وجلال طالباني إلى الرئيس بوش ... 239

٧- یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی ... 243

٨- قانون ادارة الدولة العراقية للمرحلة الانتقالية ... 280

٩- القانون رقم (٩٢): القاضي بتأسيس المفوضية العليا المستقلة للانتخابات ... 309

١٠- القانون رقم (٩٦): القاضي باصدار قانون الانتخابات ... 317

١١- القانون (٩٧): قانون الأحزاب والكيانات السياسية ... 321

١٢- نظام رقم (١٠):التسجيل والانتخاب في الخارج ... 325

١٣- المجلس الوطني لكوردستان العراق-القانون رقم (٤٧) ... 329

١٤- قرار مجلس الامن رقم ١٤٨٣ ... 334

١٥- قرار مجلس الامن رقم ١٥٤٦ ... 345

١٦- خطاب (د.اياد علاوي) ... 355

١٧- رسالة د.اياد علاوي الى رئيس مجلس الامن ... 360

١٨- رسالة كولن پاول الى رئيس مجلس الامن ... 363

١٩- پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق ... 366

٢٠- پرۆژەی دەستووری کۆماری فیدراڵیی عێراق ... 386

٢١- یاداشتنامەی کۆمەڵێک رێکخراوی کوردی لە سوید دەربارەی کەرکووک ... 408

٢٢- یاداشتنامەی د. نووری تاڵەبانی بۆ کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن دەربارەی... 412

٢٣- مذكرة السيد د. نوري الطالباني الى المفوضية العليا للانتخابات حول كركوك... 422